Gh. Buzatu

DIN ISTORIA SECRETĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

••

Editura Enciclopedică

Gh. Buzatu

DIN ISTORIA SECRETĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

volumul II

Redactor: GEORGE G. POTRA
Tehnoredactor: MIHAELA MIHALACHE

Coperta: SIMONA DUMITRESCU

Gh. Buzatu

DIN ISTORIA SECRETĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

volumul II

EDITURA ENCICLOPEDICĂ
București, 1995

Volumul a fost realizat în cadrul
CENTRULUI DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE EUROPEANĂ
AL FILIALEI IAȘI A ACADEMIEI ROMÂNE

ISBN: 973-45-0117-8

ARGUMENT

Prezentul volum *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, reprezentând cel de-al 30-lea tom al colecției *Românii în istoria universală*, apare după șapte ani de la editarea celui dintâi și care s-a bucurat de un mare succes. Nu avem în vedere numai aprecierile unor reputați istorici români și străini, ci și faptul că lucrarea a fost receptată mai mult decât încurajator de către publicul cititor, astfel că tirajul de aproximativ 200 000 de exemplare (?!) s-a epuizat chiar în primele săptămâni după apariție. Succesul s-a datorat, dacă nu ne înșelăm, faptului că el a putut oferi date complet noi și esențiale, însoțite de câteva documente ilustrative, despre unele evenimente în care a fost implicată România în timpul conflagrației din 1939—1945 — pregătirea și declanșarea loviturii de stat de la 23 august 1944, consecințele ei, statutul internațional al țării în cursul războiului și, mai cu seamă, dezvăluirea condițiilor în care s-a semnat Convenția de armistițiu cu Aliații în septembrie 1944 ori a împrejurărilor în care Churchill și Stalin, la Moscova, în octombrie 1944, au încheiat „târgul secolului" pentru intrarea Europei est-centrale (inclusiv România, deci) în „sfera de interese" a *URSS*, în schimbul Greciei, care rămânea în afara *Cortinei de fier*. Respectivul acord a fost, netăgăduit, nu mai puțin dezastruos pentru evoluția ulterioară a Europei și a restului lumii decât faimosul pact Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939. Dimpotrivă, cel dintâi a condus nemijlocit la *comunizarea* unei părți importante a vechiului continent, iar această situație — care s-a prelungit vreme de aproape o jumătate de veac, până în 1989 — a constituit permanent o amenințare *pentru însăși ființa* popoarelor ajunse sub dominația Imperiului roșu de la Moscova.

Fără a intra nicidecum în detalii, rezervând și de această dată cititorului posibilitatea documentării într-o multitudine de probleme rămase ori constituind la vremea lor „secrete" ale ultimului război mondial, precizăm că, în majoritatea copleșitoare a cazurilor, am

beneficiat de informațiile de excepție ale documentelor inedite, descoperite prin eforturi proprii în arhivele române și străine (SUA, Marea Britanie și, cel mai recent, Federația Rusă). Ceea ce nu ne-a scutit, se înțelege, să cercetăm și extrem de bogata literatură istorică contemporană universală, iar, în unele privințe, să dialogăm nemijlocit cu unii dintre foștii „actori" ai scenei istorice. Cititorul va constata că, cel mai adesea, am anexat capitolelor cuprinse în acest volum *documente inedite*, ce vin să întărească excursul și argumentările noastre de o manieră pe care istoricul, cu tot talentul și eforturile sale, nu o poate realiza în privința reconstituirii atmosferei epocii descrise, a surprinderii tuturor conotațiilor unor fapte și fenomene, iar, nu în cele din urmă, a apropierii de Adevăr. Cu acest gând am inclus în anexele acestui volum, mai mult decât în cel dintâi, documente referitoare la activitatea și personalitatea Mareșalului Ion Antonescu, la sensul unor decizii ale României ori la desfășurările din domeniul spionajului și contraspionajului (operațiunea *Autonomul* și dezvăluirea *listei agenților britanici din România* în vremea războiului).

Lucrarea reprezintă rodul investigațiilor noastre de durată și de preferință. Ele au fost posibile numai în cadrul existent la *Centrul de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române*. Pentru înțelegerea dovedită exprimăm sincere mulțumiri colegilor, iar în mod deosebit Doamnei *Stela Cheptea* și editorilor, prietenii *Marcel D. Popa* și *George G. Potra*, pentru atenția acordată și pentru prețioasele observații și sugestii formulate direct pe manuscris.

Mulțumirile și recunoștința noastră se îndreaptă, și de această dată, către Cititor, marele Judecător al oricărei cărți, pe care îl felicităm pentru alegerea făcută și pe care îl asigurăm că trebuie să privească în perspectivă la apariția unui al treilea volum, care va fi și ultimul, din seria *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*.

Iași, 28 august 1995

AUTORUL

PARTEA A IV-A

ÎN CULISELE SERVICIILOR SECRETE

Capitolul 17

ANGLIA

Sunt mulți ani, practic chiar de la terminarea celui de-al doilea război mondial, de când serviciile secrete britanice nu mai excelează nici prin proporții și nici prin prezență pe tărâmul frontului invizibil. Cu toate acestea, ele — și în chip deosebit *Intelligence Service*-ul (IS sau MI 6) — se află incontestabil pe unul din primele locuri, dacă nu cumva chiar pe cel dintâi, în „topul" organismelor de informații și contrainformații moderne din lume în privința renumelui câștigat, a situației sale redutabile în competiția de orice moment cu „surorile" sale străine! Serviciile britanice, *IS*-ul mai cu seamă, sunt aureolate de o bogată și îndelungată tradiție, de o serie impresionantă și inconfundabilă de succese remarcabile[1].

„Începutul începuturilor" spionajului și contraspionajului britanic datează din Evul Mediu, de când ambasadorii sau trimișii cu misiuni speciale ai Londrei se ocupau curent cu strângerea de informații asupra unor țări; concomitent, activitatea similară a diplomaților acreditați în Anglia a stimulat, din timpul Tudorilor, avântul contraspionajului. Regele Henry VII (1485—1509), care avea în soldă un corp de informatori, pentru a-l ține la curent asupra acțiunilor opozanților, a pus în fapt bazele „Inteligenței" britanice. Mai apoi, sub Henry VIII (1509—1547), spionajul și contraspionajul s-au dezvoltat grație cardinalului Th. Wolsey și a lui Thomas Cromwell, pentru ca în decursul epocii elizabethane (1558—1603) să înregistreze un avânt necunoscut în nici una din perioadele precedente. Meritele revin exclusiv lui Sir Francis Walshingham, care, după anul 1573, a pus la punct un serviciu bine organizat, dispunând de informatori în mai toată Europa. Rețeaua lui Walshingham a obținut unul dintre cele mai mari succese cu care se poate mândri vreun serviciu secret — descoperirea planurilor și supravegherea pas cu pas a pregătirilor de război ale Spaniei, fapt ce a îngăduit Angliei, în 1588, să nimicească *Invincibila Armada* a lui Filip al II-lea.

După moartea lui Walshingham, cel mai mare agent britanic a fost John Thurloe, supranumit „Spy master" al lui O. Cromwell. La începutul veacului al XVIII-lea, printre membrii activi ai biroului secret din Londra întâlnim, nu fără surprindere, pe însuși creatorul lui Robinson Crusoe, pe Daniel Defoe! În vremea revoluției franceze și a campaniilor antinapoleoniene, asistăm în continuare la perfecționarea rețelelor britanice pe continent. Cu sprijinul nemijlocit al spionilor lor, britanicii reușesc câteva lovituri excepționale, precum îndeosebi intrarea în posesia unor informații inestimabile asupra trupelor lui Napoleon în ajunul bătăliei de la Waterloo. Cercetări recente[2] au relevat că, în 1815, aceste știri — primite de la doi agenți infiltrați în Ministerul de Război de la Paris — i-au fost deosebit de utile ducelui de Wellington în confruntarea decisivă cu împăratul Franței.

În istoria spionajului britanic, secolul al XIX-lea a înscris un capitol aparte[3]; acesta este veacul în care serviciile speciale — diversificate — capătă contururi precise și sunt adaptate rolului Angliei pe arena mondială. Astfel, vechiul birou fondat de Walshingham cu trei sute de ani mai devreme *(British Secret Service)* a fost menținut, rămânând mai departe sub controlul direct al Cabinetului londonez. În 1844 el a fost denumit, pentru prima dată, *British Intelligence Service*, fiind implicat în represiunea mișcării de independență din Irlanda, la care a participat îndeaproape. În a doua jumătate a veacului trecut, apar servicii distincte însărcinate cu activitatea de informații și contrainformații în cadrul departamentelor militare engleze: în 1873, *Military Intelligence Service*[4] pe lângă *War Office* (Ministerul de Război) și, în 1887, *Naval Intelligence Service*[5] pe lângă *Admiralty* (Amiralitate). Curând după 1901, Sir Basil Thompson creează *Special Branch*[6], pe lângă redutabilul *Scotland Yard*, menit să se ocupe exclusiv cu contraspionajul în interior.

Unele fapte survenite la confluența veacurilor al XIX-lea — al XX-lea (războiul anglo-bur, intensificarea activității spionilor germani în Anglia, ascuțirea contradicțiilor anglo-germane și iminența izbucnirii primului conflict mondial) au impus reorganizarea serviciilor secrete britanice, astfel ca ele să fie capabile să servească intereselor imperiului în cursul evenimentelor ce se anunțau. Pentru aceasta era imperios reclamată coordonarea activității diverselor servicii. În consecință, la 23 august 1909 *War Office* a pus bazele biroului *MO 5 (Military Office 5)*, rapid rebotezat *MI 5 (Military Intelligence 5)*. Noul serviciu, devenit mai apoi un adevărat departament[7], a fost autorizat inițial să se ocupe cu contraspionajul militar[8]. Cel dintâi conducător (1909—1939) și creatorul lui *MI 5*, prototipul contraspionajului britanic modern, a fost căpitanul (apoi general-maior) Sir Vernon Kell. Pentru dirijarea activității de spionaj pe tărâm militar, apoi și politic, a fost fondat în 1909 *MI 6 (Military Intelligence 6)*[9] de către Amiralitate. Sediul noii organizații era la numărul 21, pe Queen Anne's Gate din Londra. Cel dintâi șef (1911—1923) a fost un căpitan de marină: Sir Mansfield Cumming. După Richard Deacon, Cumming este „figura legendară" a spionajului britanic, fondatorul serviciului de informații ce va dobândi celebritatea. Căci nu trebuie să neglijăm a menționa că, dintre

toate serviciile secrete amintite, *MI 6* este *veritabilul IS!* După cum am arătat, celelalte birouri secrete britanice doar folosesc această firmă, natural prin uzurparea serviciului în drept. Faptul a devenit o practică și, de mai multe decenii, întreg conglomeratul de servicii secrete britanice este desemnat de regulă cu aceste două inițiale faimoase: *IS*.

În secolele al XIX-lea—al XX-lea, *IS*-ul s-a remarcat înainte de orice prin modul exemplar în care a servit interesele Imperiului britanic. Afirmația unor autori români[10] după care *IS*-ul ar fi adus Imperiului „cele mai mari servicii ce se pot închipui" nu este deloc exagerată. Nu se poate întrevede care ar fi fost evoluția *IS*-ului în afara politicii Marii Britanii în secolele XIX—XX, dar formarea Imperiului fără aportul *IS*-ului apare de neînchipuit. Toți marii „binefăcători ai patriei" (a se citi Imperiului) au trecut prin birourile *IS*-ului, fie ca simpli agenți, fie ca îndrumători ai vestitei organizații: Winston Churchill, ca premier și lord al Amiralității; Sir John Cadmann, Sir Henry Deterrding, col. Thomas E. Lawrence, Sidney Reilly, col. J. W. Boyle ș.a. care s-au distins, aceștia din urmă, în făurirea „imperiului petrolului" al Marii Britanii, iar Sir Basil Zaharoff și Douglas Vickers ca regi neîncoronați ai industriei de armament într-o anume perioadă.

IS-ul s-a remarcat în cursul primului război mondial, când — prin acțiunile sale — a înlesnit drumul Angliei și al aliaților ei spre victorie asupra periculoșilor concurenți germani la dominația mondială. Peste ani și ani, în ale sale *Reflecții și aventuri*, W. Churchill avea să consemneze că, în 1914—1918, *IS*-ul a repurtat succese mai importante „decât orice alt serviciu similar, fie inamic, fie aliat sau neutru".

În al doilea război mondial, serviciile secrete engleze nu și-au dezmințit bunele tradiții și renumele. Fac excepție primele luni ale conflictului, în care inițiativa a aparținut Germaniei. Aceasta s-a concretizat în câteva eșecuri precum: Scapa Flow, căderea rețelelor *IS*-ului de pe continent în urma invaziei germane din mai 1940 etc. Însă birourile secrete londoneze și-au revenit curând. În cursul anului 1939 s-a înfăptuit „readaptarea" lor la noua situație. *MI 5* dependent de *Home Office*, și supranumit *Security Service*, a fost investit în mod oficial cu puteri nelimitate în contraspionajul general[11]. Sarcina spionajului general incumba mai departe lui *MI 6* sau *IS* [12], condus de amiralul Hugh Sinclair la începutul războiului (1923—decembrie 1939), iar apoi de către colonelul (devenit apoi general-maior) Sir Stewart Menzies (1939—1951)[13]. Generalizarea ariei de activitate a făcut ca denumirile birourilor *(Military Intelligence 5* sau *6)* să reprezinte un anacronism. Departamentele apărării naționale posedau organisme aparte pentru spionajul și contraspionajul militar: *NID* (la Amiralitate), *MI* (la Ministerul de Război) și *Air Ministry's Intelligence* (la Ministerul Aerului). Din primele luni ale conflictului, numeroase alte ministere și-au creat birouri proprii de contrainformații: Ministerul de Externe — *Foreign Office Security Branch;* Ministerul Poștelor — *Wirelles Intelligence;* Ministerul Războiului Economic — *Security Division* etc. Pentru restul departamentelor londoneze, păstrarea secretelor era încredințată lui *MI 5* în colaborare cu *Scotland Yard's Special Branch.* Potrivit normelor stabilite în 1939 — și W. Churchill va veghea, după ce va ajunge premier, la 10 mai 1940,

la aplicarea lor neabătută —, primul-ministru în funcțiune era responsabilul tuturor serviciilor secrete britanice. El dispunea de dreptul de control asupra lui *JIC (Joint Intelligence Committee = Comitetul Reunit al Informațiilor)*, constituit în 1939 și care reunea pe cei patru șefi ai celor mai importante agenturi engleze de spionaj și contraspionaj: *MI 5, MI 6, MI* și *NID*. În conducerea războiului secret dintre 1939 și 1945, rolul *JIC*-ului a fost remarcabil mai cu seamă cu începere din 1941. Pus sub conducerea directă a unui oficial al *Foreign Office*-ului, Victor Cavendish-Bentinck, *JIC*-ul va deveni o veritabilă centrală pentru coordonarea informațiilor, nucleul însuși al comunității serviciilor secrete britanice[14]. Premierul britanic, W. Churchill, s-a implicat el însuși în organizarea și desfășurarea activității *JIC*-ului, care până la sfârșitul războiului a „colectat" informațiile transmise de agenții englezi, le-a coordonat, le-a prelucrat și a inițiat marile operațiuni care au înscris tot atâtea eșecuri în contul oficiilor secrete inamice.

Între 1940 și 1945, Guvernul britanic a apelat în lupta pe frontul invizibil și la sprijinul unui serviciu cu destinație specială: *SOE (Special Operations Executive)*[15]. Ideea creării acestui organism a aparținut lui Churchill, care a însărcinat cu traducerea ei în fapt pe dr. Hugh Dalton, titularul Ministerului Războiului Economic *(Ministry of Economic Warfare)*. Nucleul *SOE* l-a alcătuit *Section D*, preluată de la *IS* împreună cu șeful ei, Sir Frank Nelson, și plasată sub autoritatea lui Dalton. Nelson a devenit primul conducător al lui *SOE*[16], până în 1942; i-au succedat, în ordine, Sir Charles Hambro și colonelul (apoi generalul) Sir Colin Gubbins, acesta din urmă fiind considerat marele patron al organizației. Într-adevăr, sub direcția lui Gubbins, *SOE* atinge, în penultimul an al conflictului mondial, proporțiile unui minister (circa 4 000 de persoane); Cartierul General din Londra[17] acoperea trei zone geografice (Europa de Nord și Vest; Europa de Sud-Est și Orientul Mijlociu; Extremul Orient) și avea la dispoziție mai multe escadrile. Misiunea fundamentală a lui *SOE* era — i-a indicat Churchill lui Dalton în 1940 — „să dea foc Europei" cotropită de naziști. Prin aceasta, premierul englez înțelegea împânzirea continentului cu agenți care să treacă la acțiuni subversive de proporții, susceptibile să deregleze considerabil funcționarea mașinii de război a învingătorilor de moment — puterile *Axei*. Concomitent, *SOE* era menit să contribuie la reconstituirea rețelelor britanice de spionaj pe continent, după eșecul suferit în mai—iunie 1940. Pe același plan stătea grija de a stabili contacte cu mișcările de rezistență antifascistă din Europa[18]. În acest scop, *SOE* dispunea de așa-zisele *secții naționale:* olandeză, franceză, cehă, poloneză etc. După 1940, foarte activă s-a dovedit *French Section*, condusă de colonelul Maurice J. Buckmaster[19].

Important a fost sprijinul material acordat de *SOE* mișcării europene de rezistență, concretizat, mai ales, în parașutări de arme, muniții, echipament, aparatură tehnică etc. Amploarea „operațiunilor aeriene" îndrumate de *SOE* pe teritoriul inamic (parașutări și aterizări) a evoluat astfel: 16 mai 1941 — 1; august 1943 — 99; ianuarie 1944 — 137; mai 1944 — 1 010 și iunie 1944 — 1 263. S-a acordat prioritate rețelelor din rezistența franceză care, în ajunul invaziei aliate pe continent, au primit prin *SOE* (februarie—mai 1944) sute

de containere conținând: 76 290 mitraliere „Stern", 27 961 pistolete automate, 16 945 puști, 3 441 puști mitraliere, 572 „bazooka", 304 arme antitanc și 160 mortiere.

Între 1939 și 1945 serviciile secrete britanice s-au îngrijit să colaboreze cu oficiile și agențiile speciale ale celorlalte state aliate. Raporturi strânse a menținut *IS*-ul cu birourile secrete ale mișcării lui de Gaulle sau ale guvernelor polonez, ceh, norvegian etc. aflate în exil la Londra. După 1941, *SOE* a stabilit contacte cu serviciile sovietice de informații și contrainformații. Deosebit de intense au fost însă legăturile cu organismele similare ale Statelor Unite. Din anul 1941, *IS*-ul a dispus de un oficiu la New York — *BSC (British Security Coordination)*[20]. *BSC*-ul este cunoscut mai mult sub numele de *Camera 3 603 (Room 3 603)*. În această cameră, aflată într-un imobil al Centrului Rockefeller situat la numărul 630 pe *Fifth Avenue*, și-a instalat „Cartierul General" canadianul William Stephenson, șeful agenției *IS*-ului în Statele Unite. În anii războiului, *BSC*-ul a efectuat un prețios schimb de informații cu șefii serviciilor secrete americane, îndeosebi cu John Edgar Hoover și William Donovan. Oamenii „canadianului liniștit" („Quiet Canadian"), cum era poreclit Stephenson, au obținut unele rezultate remarcabile în activitatea lor, la loc de cinste situându-se, indiscutabil, procurarea cifrurilor navale utilizate de Italia și de Franța lui Pétain.

Conflictul mondial din 1939—1945 a relevat un fapt de mare însemnătate interesând lupta desfășurată pe frontul subteran, și anume a demonstrat corelația existentă între războiul secret și cel psihologic. Și într-unul, și în celălalt se recurge la metode specifice pentru a se ajunge la un rezultat identic: *înșelarea sau intoxicarea inamicului, slăbirea moralului lui de luptă, provocarea de perturbări în spatele frontului dușman, încurajarea la luptă a popoarelor cotropite* etc. Amândouă tipurile de război se susțin și se completează reciproc. În ultima conflagrație mondială, britanicii au arătat calități de maeștri în organizarea și purtarea războiului psihologic, repurtând pe acest tărâm importante succese. De problemele războiului psihologic s-au ocupat mai multe departamente și organisme (Ministerul Informațiilor, Ministerul de Război, *Foreign Office*-ul), postul național de radio *BBC (British Broadcasting Company)*, care au colaborat toate cu serviciile secrete londoneze ce furnizau principalele date după care se puneau la cale marile campanii psihologice și propagandistice. De multe ori s-au obținut rezultate concludente, mai ales în ce privește intoxicarea inamicului cu date false asupra potențialului real militar britanic sau a intențiilor Comandamentului aliat[21]. De asemenea, prin emisiunile sale în limbi străine, *BBC*-ul a influențat negativ moralul poporului german și a întărit credința în victorie în rândurile popoarelor subjugate. Tot prin *BBC*, serviciile secrete din Londra au transmis o cantitate impunătoare de mesaje către agenții lor din Europa sau rețelelor din rezistență. Curând, birourile similare de la Berlin vor avea destulă bătaie de cap cu interceptarea acestor mesaje și, mai cu seamă, cu descifrarea înțelesurilor lor. A rezultat o stare de neliniște, de angoasă, inamicul înregistrând cu teamă toate comunicările — în clar sau nu — ale *BBC*-ului, căci la un moment dat mai fiecare prevestea vreo acțiune ce se

anunța nenorocită pentru el. În repetate rânduri, nemții au reușit să descopere semnificația unor mesaje[22] și atunci așteptau cu înfrigurare transmiterea lor, deși, în clipa decisivă, reacția lor era nehotărâtă, neconvingătoare[23].

Se poate conchide, așadar, că între 1939 și 1945 serviciile secrete britanice au slujit eficient interesele Angliei ce reclamau salvarea întinsului Imperiu. La sfârșit, Marea Britanie a ieșit triumfătoare — alături de celelalte Națiuni Unite — în război, dar nu și-a putut păstra Imperiul. În context, nu se poate ignora aportul serviciilor secrete engleze la victoria obținută de Aliați asupra puterilor *Axei*[24].

O apreciere globală a activității serviciilor secrete britanice din vremea ultimei conflagrații mondiale nu poate și nu trebuie să neglijeze succesele (după cum nici eșecurile!) fiecăruia dintre organismele de informații/contrainformații londoneze și, deopotrivă, ale comunității lor, precum: capturarea celor dintâi informații în cursul ostilităților privind stadiul pregătirii tehnico-științifice a Reichului nazist pentru purtarea războiului (Raportul din Oslo)[25]; recordurile spionajului naval, precum îndeosebi capturarea și distrugerea lui *Bismarck* ori pregătirea și realizarea invaziei pe continent în iunie 1944[26]; capturarea și „întoarcerea" spionilor germani trimiși în Marea Britanie și intoxicarea cu ajutorul lor a serviciilor secrete de la Berlin *(Double Cross System)*[27]; coordonarea pe vechiul continent a unor ample acțiuni secrete îndreptate contra Germaniei în mod special[28] și a aliaților ei de moment, între care și România[29]. Incontestabil însă că *recordul absolut* în materie a fost bătut de către britanici prin „spargerea" mașinii ultra-secrete germane de codificare/decodificare a corespondenței militare și diplomatice a Berlinului („Enigma") și dirijarea operațiunii corespunzătoare (operațiunea *Ultra*) de a beneficia de acest avantaj extraordinar ce a dat forma cunoscută desfășurării generale a ostilităților până în 1945 fără ca hitleriștii să fi realizat defecțiunea imensă produsă[30]. O recunoaștere de esență în privința rolului crucial al afacerii „Enigma" în derularea războiului din 1939—1945 datorăm nimănui altcuiva decât lui W. Churchill, care a precizat cândva că, începând cu bătălia de la El Alamein, Aliații, apelând la serviciile birourilor lor secrete (și, în rândul întâi, la destăinuirile „Enigmei"), nu au mai gustat practic din cupa amară a înfrângerii în disputa lor cu Hitler[31]. Pe un alt plan, să admitem, pentru a ne explica deosebita eficiență a serviciilor secrete britanice între 1939 și 1945, și întrebarea pe care și-au pus-o numeroși istorici, memorialiști și biografi ai „actorilor" ultimei drame mondiale[32]: Nu a fost cumva amiralul W. Canaris[33], temutul șef al redutabilului serviciu de spionaj militar german, un agent al *Intelligence Service*-ului?!

*

În prezent, studiul evoluției spionajului britanic reprezintă un domeniu de preferință al istoricilor și publiciștilor. Nu fără temei se insistă asupra epocii ultimei conflagrații

mondiale, în cursul căreia — după cum s-a remarcat — serviciile secrete londoneze s-au întrecut pe sine[34]. Au constituit și vor constitui oricând capitole de glorie ale Inteligenței insulare operațiunea „Ultra", prepararea și înfăptuirea debarcării în Normandia, intoxicarea inamicului german[35], controlul rețelei Rudolf Roessler—Alexander Rado[36] prin care *Centrul* moscovit a primit informații grație cărora în anii teribili 1941—1942 s-a putut organiza rezistența trupelor rusești în fața *Wehrmachtului*[37] ori ceea ce se relevă acum ca reprezentând, deopotrivă cu afacerea Bletchley Park, cea mai secretă acțiune britanică dintre 1939 și 1945: operațiunea prin care Winston Churchill și birourile secrete din subordinea sa au reușit să-l convingă pe Adolf Hitler să atace URSS, salvând Anglia, într-unul din momentele cele mai critice ale existenței sale (1940—1941)[38]. Serviciile secrete britanice s-au înfruntat, în continuare, în „tranșeele" *războiului rece*[39], înregistrând succese și eșecuri, unele de proporții: imposibilitatea de a împiedica scurgerea informațiilor atomice din Londra și Washington spre Moscova[40] ori penetrarea organismelor secrete britanice în frunte cu celebrul *IS* (?!) de către „grupul celor cinci"[41] acționând în contul *KGB*-ului[42].

NOTELE

1. Cf. Nigel West [Rupert Allason], *MI 6 British Secret Intelligence Service Operations, 1909–1945*, London, Panther, 1985, pp. 13—14. Vezi și Tom Bower, *The Red Web. MI 6 and the KGB. Master Coup*, London, Mandarin, 1993 (ed. orig. — 1989); Mark Lloyd, *The Guiness Book of Espionage*, London, Guiness Publishing, 1944, p. 87; Desmond Bristow, with Bill Bristow, *A Games of Moles. The Deceptions of an MI 6 Officer*, London, Warner Books, 1994.

2. Richard Deacon, *A History of the British Secret Services*, London, F. Muller, 1969, pp. 101–107.

3. *Ibidem*, p. 108 și urm.

4. *Serviciul de Spionaj Militar*, condus inițial de Sir John Ardagh.

5. *Serviciul de Spionaj Naval*, condus inițial de amiralul Beaumont.

6. *Secția Specială*.

7. După 1918 a trecut sub autoritatea lui *Home Service* (Ministerul de Interne); în 1939, *MI 5* avea aproximativ 6 000 de oameni. Pentru detalii, vezi îndeosebi: Nigel West [Rupert Allason], *MI 5 British Security Service Operations, 1909—1945*, London, Triad Panther, 1985; idem, *The Faber Book of Espionage*, London-Boston, Faber & Faber, 1993, p. 173 și urm.; Mark Lloyd, *The Guiness Book of Espionage*, p. 87.

8. Se va îndeletnici și cu activitatea de informații, intrând în „conflict de competență" cu serviciile omoloage britanice.

9. De la 1918 a trecut sub autoritatea *Foreign Office*-ului. *Amiralitatea* și-a păstrat *NID (Naval Intelligence Department)*, iar *War Office*-ul, în locul lui *MI 5*, o secție *MI (Military Intelligence)*.

10. Cf. I. Teodorescu, A. Hristescu, *Misterele spionajului*, Craiova, Scrisul Românesc, 1931, p. 5.

11. În perioada 1939—1946, șeful său a fost Sir David Petrie.

12. În această perioadă, *IS*-ul avea următoarele secții: I — spionajul politic; II, III și IV — spionajul terestru, naval și, respectiv, aerian; V — contraspionajul în străinătate și *Section D* — sabotaje.

13. Vezi Anthony Cave Brown, *'C' The Secret Life of Sir Stewart Graham Menzies, Spymaster to Winston Churchill*, New York, Macmillan Publishing Co., 1987, pp. 224—716.

14. Christopher Andrew, *His Majesty's Secret Service. The Making of the British Intelligence Comunity*, New York, Viking, 1986, p. 442.

15. *Biroul Operațiunilor Speciale*. Vezi îndeosebi Bickham Sweet Escott, *Baker Street Irregular*, London, Methuen and Co. Ltd., 1965; E. H. Cookridge, *Inside SOE The Story of Special Operations in Western Europe. 1940—45*, London, A. Barker Ltd., 1966; Nigel West [Rupert Allason], *Secret War. The Story of SOE, Britain's Wartime Sabotage Organization*, London, Coronet Books, 1993 (ed. orig. — 1992); Mark Lloyd, *The Guiness Book of Espionage*, pp. 40–52. Recent, în arhivele britanice (Public Record Office, London-Kew) s-au dat în folosință fondurile celebrului serviciu (cf. Louise Atherton, *SOE. Operations in the Far East. An Introductory Guide to the Newly Released Records of the SOE in the Public Record Office*, London, PRO Publications, 1993; idem, *SOE. Operations in Africa and the Middle East. A Guide to the Newly Released Records in the Public Record Office*, London, Public Record Office Publications, 1994 — cu referiri speciale la România ori la agenții care au acționat în zonă, pp. 30, 37–40). În decembrie 1994, noi înșine am cercetat fondurile *SOE*, în care am aflat lista rețelei coordonate de agentul D/H 13 (A. G. G. de Chastelain) în România anilor 1940—1944 (Public Record Office, London, Kew, fond HS 3/172, *passim*).

16. Având în vedere metodele folosite și ținând seama de apartenența lui de ministerul lui Dalton, premierul Winston Churchill a denumit în glumă *SOE*-ul drept *Departamentul Războiului Neonorabil (Ministry of Ungentlemently Warfare)*.

17. Era situat pe Baker Street, celebră deja din deceniile precedente: pe strada respectivă plasase Sir Arthur Conan Doyle locuința eroului său devenit legendar — Sherlock Holmes!

18. David Stafford, *Britain and European Resistance, 1940—45. A Survey of the Special Operations Executive with Documents*, London, Macmillan, 1983, *passim*.

19. *Ibidem*.

20. *Centrul Britanic de Informații*. A fost desființat în anul 1946 (cf. William Stevenson, *A Man Called 'Intreprid'. The Secret War*, New York, Ballantine Books, 1976, p. XV).

21. Charles Cruicshank, *The Fourth Arm. Psychological Warfare, 1938—1945*, Oxford-New York, Oxford University Press, 1981.

22. Este vorba de diverse cuvinte, propoziții, fraze care, pentru cei neinițiați în „joc", nu aveau vreun sens. Câteva exemple: *Méfiez vous du Toréador; Il y a de l'eau dans le gaz; Les tomates doivent être cuiellies*. Toate au fost transmise în noaptea de 5/6 iunie 1944, anunțând iminenta debarcare a Aliaților în Normandia.

23. Precum în cazul mesajului cuprinzând două versuri din Verlaine și care anunța *anume* deschiderea celui de-al doilea front. Înțelesul mesajului îi fusese „tradus" lui Canaris de către un trădător din Rezistența franceză rămas neidentificat.

24. Vezi, mai ales, David Wise, Thomas B. Ross, *The Espionage Establishment*, New York, Random House, 1967, p. 83 și urm.; F. H. Hinsley și colaboratori, *British Intelligence in the Second World War. Its Influence on Strategy and Operations*, I—V, London, HMSO, 1979—1990. Subliniem că ultimul volum este consacrat intoxicării *Axei* de către serviciile secrete britanice în cazul debarcării în Normandia (cf. *British Intelligence...*, vol. V, *Strategic Deception*, by Michael Howard, London, HMSO, 1990), prin operațiunile ultrasecrete *Bodyguard, Fortitude* și *Zeppelin* (*ibidem*, p. 103 și urm.) Ulterior, în 1992 și 1994, cartea lui Michael Howard a apărut și în ediție separată — *Strategic Deception in the Second World War*, London, Pimlico. Nu demult, F. H. Hinsley a tipărit o sinteză a acestor volume — *British Intelligence in the Second World War*, Abridge edition by..., London, HMSO, 1993, XV—628 (reeditare, 1994).

25. F. H. Hinsley și colaboratori, *op. cit.*, I, p. 508 și urm.

26. Donald McLahlan, *Bureau 39. Les secrets de l'espionnage naval britannique 1939—1945*, Paris, Fayard, 1970.

27. J. C. Masterman, *The Double-Cross System in the War of 1939 to 1945*, New Haven-London, Yale University Press, 1972; Nigel West, *MI 5...*, p. 209 și urm.

28. Cf. de exemplu Jozef Garlinski, *The Swiss Corridor. Espionage Networks in Switzerland during World War II*, London-Melbourne-Toronto, J. M. Dent and Sons Ltd., 1981.

29. Ivor Porter, *Operation 'Autonomous'. With SOE in Wartime Romania*, London, Chatto and Windus, 1989 (vezi și ediția în limba română: *Operațiunea „Autonomous". În România pe vreme de război*, traducere de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 1991). Relativ la expediția *Autonomilor*, vezi mai jos un capitol special, în continuarea discuțiilor angajate în cap. 16 din volumul I.

30. Pentru detalii, vezi mai cu seamă: F. W. Winterbotham, *The Ultra Secret*, London, Futura Publishers Ltd., 1975; James Douglas-Hamilton, *Motive for a Mission. The Story Behind Hess' Flight to Britain*, London, Macmillan/St. Martin's Press, 1971; Gustave Bertrand, *„Enigma" ou la plus grande enigme de la Guerre, 1939—1945*, Paris, Plon, 1975; Wladyslaw Kozaczuk, *Enigma. How the German Machine Cipher Was Broken and How It Was Read by the Allies and the Army Air Forces in World War Two*, Washington, United States Air Force, 1987; Peter Calvocoressi, *Top Secret Ultra*, London, Cassell, 1980; Ronald Lewin, *Ultra Goes to War*, New York, Pocket Books, 1980; Jozef Garlinski, *Intercept. The Enigma War*, London-Melbourne-Toronto, J. M. Dent and Sons Ltd., 1979; Ralph Bennett, *„Ultra" and Some Command Decision*, în „Journal of Contemporary History", London, vol. 16, nr. 1/1981, p. 131 și urm.; idem, *„Ultra" in the West. The Normandy Campaign 1944—45*, London, Hutchinson, 1979; Richard Woytak, *Colonel Kowalewski and the Origins of Polish Code Break and Communication Interception*, în „East European Quarterly", vol. XXI, nr. 4/1988, p. 497 și urm.; Martin Gilbert, *Finest Hour: Winston Churchill, 1939—1940*, London, Heinemann, 1983, pp. 609—986; idem, *Road to Victory; Winston Churchill, 1941—1945*, London, Heinemann, 1986, *passim;* Andre Hodger, *Alan Turning: The Enigma*, New York, *A Touchestone Book*, 1984; Philip Warner, *The Secret Forces of World War II*, London-New York, Granada, 1985; F. H. Hinsley și colaboratori, *British Intelligence in the Second World War*, III/2, London, HMSO, 1988, *passim;* Tănase Mihai, Gh. Ilie, Mircea Andrașiu, *Enigma enigmelor! Sau câteva din tainele criptologiei tradiționale*, București, Editura Militară, 1993, p. 261 și urm.; Ted Enever, *Britain's Best Kept Secret. Ultra's Base at Bletchley Park*, Gloucesterhire, Allan Sutton Publishing Ltd., 1994; F. H. Hinsley, Alan Stripp, eds., *The Inside Story of Bletchley Park Codebreakers*, Oxford University Press, 1994.

31. Cf. Gustave Bertrand, *op. cit.*, p. 256.

32. Ian Colvin, *Chief of Intelligence*, London, V. Gollancz Ltd., 1951; Anthony Cave Brown, *'C'. The Secret Life of Sir Stewart Graham Menzies...*, pp. 306—311; Duško Popov, *Memoriile unui agent dublu*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 75 și urm.

33. Vezi probe concludente în acest sens: Nigel West [Rupert Allason], *A Thread of Deceit. Espionage Myths of World War II*, New York, A Dell Book, 1986, pp. 45—46. Despre Wilhelm Canaris: Karl-Heinz Abshagen, *Le dossier Canaris*, Paris, Editions P.-A, Chavane et. Co., 1949; Andre Brissaud, *Canaris*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1973; Heinz Hohne, *Canaris*, New York, Doubleday and Co., 1979; Jaroslav Kokoška, *Amiralul Canaris*, București, Editura Militară, 1970; D. Melnikov, L. Cernaia, *Dvulikii Admiral (Glavar fașistskoi razvedki Canaris i ego hozeaeva)*, Moscova, 1965; Vincent and Nan Budanelli, *Spy/Counterspy. An Encyclopedia of Espionage*, New York-London, McGrew-Hill Book Co., 1982, p. 52; Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor (1939—1989)*, Iași, Editura B.A.I., 1991, pp. 73–85.

34. Mark Lloyd, *The Guiness Book of Espionage*, p. 87 și urm.; Nigel West [Rupert Allason], *The Illegals. The Double Lives of the Cold War's Most Secret Agents*, London, Coronet Books, 1994; idem, *Games of Intelligence. The Classified Conflict of International Espionage*. London, Coronet Books, 1990.

35. Cf. Michael Howard, *Strategic Deception in the Second World War, passim.*

36. Vezi, mai jos, capitolul privind spionajul sovietic în vremea războiului.

37. Nigel West, *The Illegals...*, p. 91 și urm.

38. Louis C. Kilzer, *Churchill's Deception. The Dark Secret That Destroyed Nazi Germany*, New York-London-Toronto-Sydney-Tokio-Singapore, Simon and Schuster, 1994. În perioada finală a conflictului, un alt succes remarcabil l-a constituit descifrarea de către britanici, în colaborare cu americanii, a „ordinei de bătălie" germane, documentul fiind integral editat recent (cf. I. V. Hogg, ed., *German Order of Battle. 1944. The Directory, Prepared by Allied Intelligence*, London/Pennsylvania, Greenhill Books/ Stackpole Books, 1994).

39. Richard J. Aldrich, ed., *British Intelligence, Strategy and the Cold War, 1945—51*, London-New York, Routledge, 1992; Nigel West, *The Illegals..., passim.*

40. *Ibidem*, pp. 111—140; David Holloway, *Stalin and the Bomb. The Soviet Union and Atomic Energy, 1939—1956*, New Haven-London, Yale University Press, 1994; Norman Moss, *Klaus Fuchs. The Man Who Stole the Atom Bomb*, London, Grafton Books, 1989; H. Montgomery Hyde, *The Atom Bomb Spies*, London, Sphere Books Ltd., 1982.

41. În privința componenței „grupului celor cinci", discuțiile au fost și au rămas ardente și pătimașe. Configurația „grupului" s-a profilat treptat: *Guy Burgess* și *Donald Maclean* (1951), apoi *Kim Philby* (1963), pe măsura „retragerii" lor în URSS. După ample investigații a fost identificat cel de-al patrulea membru al „grupului" — *Sir Anthony Blunt*, în 1979, iar, de atunci, continuă cursa pe urmele celui de-al cincilea agent moscovit (vezi detalii în Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, *KGB The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*, London/New York, Hodder and Stoughton Ltd./Harper Collins Publishers, 1990, XXI—776 p., precum și edițiile în limba rusă — *KGB. Istoriia vneșnepoliticeskih operații ot Lenina do Gorbaceva*, Moscova, Nota Bene, 1992, sau în limba română — *KGB. Istoria secretă a operațiunilor sale secrete de la Lenin la Gorbaciov*, traducere Doina Mihalcea-Știucă, București, Editura All, 1994, pp. 2—7, 122 și urm.; Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor...*, pp. 30—31), fiind avansate mai multe nume drept „sigure": Sir Roger Hollis (fost șef al lui *MI 5*, Chapman Pincher, *Their Trade Is Treachery*, New York, Bantam House, 1982), Lordul Rotschild, John Cairncross ș.a. Grație lui Oleg Gordievsky, timp de 4—5 ani John Cairncross, reputat specialist britanic în opera lui Molière și Corneille, a fost menținut în mod ferm în „grupul celor cinci", dar, cu totul recent, în decembrie 1944, ziaristul australian Roland Perry a stârnit senzație, dezvăluind — în baza unei ample și minuțioase anchete, presupunând și intervievarea fostului agent sovietic Yuri Modin, care a dirijat în Vest contactele cu „cârtițele" strecurate de *KGB* la Londra — numele adevărat al celui îndelung căutat: *Nathaniel Mayer Victor Rotschild* (1910—1990) = *Lordul Rotschild!* (vezi Ronald Perry, *The Fifth Man*, London, Sidgwick and Jackson, 1994, p. XX). Despre „grupul celor cinci" în general, vezi: Kim Philby, *My Silent War*, Introduction by Graham Greene, New York, Ballantine Book, 1986; Bruce Page și colaboratori, *Philby. The Spy Who Betrayed a Generation*, Introduction by John le Carré, London, Sphere Books Ltd., 1977; Nigel West [Rupert Allason], ed., *The Faber Book of Espionage*, p. 525 și urm.; Robert Cecil, *A Biography of Donald Maclean*, London, Coronet Books, 1990.

42 Vezi Genrikh Borovik, *The Philby Files. The Secret Life of Master Spy — KGB Archives Revealed*, Edited with an Introduction by Phillip Knightley, London, Little, Brown and Co., 1994; Oleg Kalughin, Fen Montaigne, *My 32 Years in Intelligence and Espionage against the West. Spy Master*, London, Smith Gryphon Publishers, 1994; Anthony Gless, *The Secrets of the Service. A Story of Soviet Subversion of Western Intelligence*, New York, Caroll and Graf Publishers, 1987; Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, *KGB, Istoria secretă..., passim.*

Capitolul 18

STATELE UNITE ALE AMERICII

Războiul civil (1861 — 1865) a evidențiat cu prisosință rolul spionajului și contraspionajului în asigurarea succesului în campaniile militare ale Nordului contra Sudului. Lucrările de specialitate insistă asupra inițiativei lui Allan Pinkerton, care, în 1861, cu sprijinul lui Abraham Lincoln, a fondat la Washington *United States Secret Service*[1]. Mai apoi, o serie de departamente civile și militare de la Washington procedează la organizarea celor dintâi birouri de informații și contrainformații. Astfel, Ministerul de Finanțe *(Department of Treasury)* își organizează un *Serviciu secret* în 1869, iar Ministerul de Justiție *(Department of Justice)*, puțin mai târziu, a fondat un *Serviciu de anchetă*. Funcționarea oficială a unor organisme militare de spionaj și contraspionaj este atestată la începutul deceniului al 9-lea al veacului trecut: în 1885 Ministerul de Război *(War Department)* își constituie un *MID (Military Intelligence Division)*[2], în vreme ce Marina *(Navy Department)* dispunea deja din 1882 de un *ONI (Office of Naval Intelligence)*[3]. Încă de la constituirea lor, atât *MID*, cât și *ONI* nu s-au ocupat exclusiv cu spionajul și contraspionajul militar, ci și general. Din anul 1908, șeful Statului Major General dispune, în locul *MID*, de un birou de informații și contrainformații *G2* (de la *Government's men*), un veritabil *Birou 2* din structurile cartierelor generale ale armatelor străine ale timpului. În 1918, se stabilizează structura, în sensul că domeniul spionajului revenea lui *G2* (supranumit și *MIO*)[4], spre deosebire de celelalte secții — *G1* (personal), *G3* (organizare), *G4* (aprovizionare), *G5* (afaceri civile) și *G6* (război psihologic și relații publice). De asemenea, tot pe atunci, armata și-a creat un „corp" special de contraspionaj — *CIC (Counter Intelligence Corps)*. După precizările lui Allen Dulles, fostul șef al *CIA*, la sfârșitul primului război mondial, „cadrul principal" al spionajului militar nord-american era stabilit. De asemenea, în domeniul politic și diplomatic culegerea și prelucrarea știrilor

reveneau Externelor *(Department of State)*. În ce privește contraspionajul politic, el intra în sfera *FBI*-ului *(Federal Bureau of Investigations)*[5], creat în 1908 și care-și va câștiga renumele sub îndelungata conducere (1924—1972) a lui John Edgar Hoover[6]. Toate serviciile menționate și-au continuat activitatea între cele două războaie mondiale, fără a se mai înregistra tentative serioase de reorganizare, cu toate că — pe măsura apropierii conflictului din 1939—1945 — se făcea evident resimțită lipsa unei coordonări la nivel federal. În 1940, de exemplu, președintele F. D. Roosevelt primea informații de la nu mai puțin de opt servicii secrete ce acționau independent: *G2, ONI, FBI, State Department, The Customs Service, The Secret Service, The Immigration Service* și *The Federal Communications System*[7]. Funcționarea dezarticulată a serviciilor secrete și-a demonstrat lacunele încă din primele luni ale războiului mondial. În vara anului 1941, F. D. Roosevelt a intervenit, decizând crearea *Comitetului pentru coordonarea informațiilor — COI (Co-ordination of Information)*, pe care l-a pus sub conducerea unui... adversar politic și bun prieten, colonelul William Donovan[8]. Acest organism, în sarcina căruia intrau strângerea de știri secrete, pregătirea și conducerea „operațiilor speciale", îndrumarea propagandei subversive, a trebuit să înfrunte din prima zi ostilitatea manifestă a restului birourilor secrete americane ce-și vedeau — fiecare — încălcate atribuțiile. Cu excepția lui Roosevelt, Donovan a întâlnit atunci înțelegere și încurajări doar din partea *BSC*-ului britanic din New York, cu care a colaborat intens.

Catastrofa de la Pearl Harbor din decembrie 1941 nu a reprezentat un dezastru doar pentru forțele armate ale SUA; în egală măsură, ea a pecetluit „prăbușirea definitivă" a vechiului sistem de spionaj și contraspionaj american[9]. Numeroasele anchete întreprinse ulterior asupra celor întâmplate în Hawaii au evidențiat faptul deosebit de grav că, în ajunul lui 7 decembrie 1941, oficialitățile americane nu au fost lipsite atât de informații privind intențiile japonezilor, cât mai mult de un organism care să centralizeze și să evalueze datele primite. Parcurgând astăzi paginile multiplelor colecții de documente sau depoziții prezentate în anchetele întreprinse[10], rămânem surprinși de cât de puțin credit s-a acordat unor rapoarte ale spionilor americani, de absența oricărui efort serios de adunare și sistematizare a informațiilor sosite la Washington pe cele mai diverse canale. Evident, deficiențele semnalate în organizarea și funcționarea sistemului american de spionaj și contraspionaj nu puteau să nu conducă, și au condus, la Pearl Harbor. Eșecul înregistrat a fost de proporții, cauzele au fost prea clare și interesele în joc mult prea mari pentru ca Washington-ul să nu procedeze cu promptitudine și hotărâre la reformarea serviciilor sale secrete. În vara anului 1942 s-a creat *Comitetul mixt al șefilor de state majore* ale Armatei, Marinei și Aviației SUA *(Joint Chiefs of Staff — JCS)*. Noul organism, comandat de amiralul William Leahy, și-a asumat între altele și sarcinile coordonării spionajului militar și a propagandei de război. În acest context, la 13 iunie 1942 din agenția *COI* au luat naștere două organisme cu profil militar plasate sub îndrumarea *JCS*-ului:

1. *Oficiul informațiilor de război (Office of War Information — OWI)*, condus de un foarte cunoscut scriitor și radiocomentator, Elmer Davis, care se îndeletnicea în principal cu adunarea informațiilor și dirijarea întregii activități de propagandă și contrapropagandă. O secție se ocupa de propaganda în SUA, iar cealaltă — *FIS (Foreign Information Service)*[11], condusă de dramaturgul Robert Sherwood, dirija „propaganda neagră" în spatele frontului inamic, ca și întregul război psihologic în afara granițelor americane. Concomitent, *OWI* a funcționat și ca organism pentru strângerea știrilor și prelucrarea lor, ce intrau în sarcina următoarelor birouri în subordine: „biroul faptelor și cifrelor", „biroul informațiilor în probleme foarte importante", „biroul informațiilor străine" și „biroul pentru informațiile militare". S-a urmărit, pe cât posibil, evitarea dublării celorlalte servicii secrete de către *OWI*. În timpul războiului, oficiul lui Davis a dispus de fonduri considerabile. Astfel, numai în anul 1943 a primit 34 milioane dolari, din care a cheltuit 26 de milioane pentru propaganda externă.

2. *Oficiul serviciilor strategice (Office of Strategic Services — OSS)*, încredințat lui William Donovan, avansat general. *OSS*-ul întruchipează organizația de spionaj nr. 1 a Statelor Unite din vremea ultimului conflict mondial[12]. Construită chiar în iureșul marii conflagrații, ea purta toate amprentele războiului în care erau angajate SUA și aliații lor — un război total[13]. În același timp, *OSS*-ul a reflectat exact personalitatea șefului ei — generalul Donovan. „Wild Bill" (Bill nesăbuitul sau sălbaticul), cum i se mai spunea, a fost creatorul, apoi motorul faimoasei organizații. Doi foști agenți[14] opinează că „*OSS*-ul era Donovan". Pornind de la 35 de oameni, *OSS*-ul se dezvoltă vertiginos, numărând curând aproximativ 12 000 de colaboratori (personalul din centrală, agenți etc.); a îndeplinit sarcini din cele mai diverse și neașteptate, în mai toate regiunile globului; a repurtat succese neobișnuite și a suferit înfrângeri neașteptate, fapt care a divizat pe istoricii săi în contestatari și admiratori necondiționați; în fine, a plănuit sau a trecut la înfăptuirea unor proiecte dintre cele mai stranii și extravagante din câte și-a propus vreun serviciu secret în al doilea război mondial[15].

Ce a fost, în definitiv, *OSS*-ul? A fost un imens angrenaj de spionaj și contraspionaj pe măsura uriașei puteri economice, militare și politice a Statelor Unite. Ordonanța președintelui Roosevelt din 13 iunie 1942, prin care se înlocuia *COI* cu *OWI* și *OSS*, stabilea că sarcina acestuia din urmă consta în „adunarea și analiza informațiilor strategice", precum și în „pregătirea și executarea misiunilor speciale". Fiind supus nemijlocit *Comitetului mixt al șefilor de state majore*, *OSS*-ul devenea intangibil la orice atacuri, intruziuni din partea organizațiilor specializate concurente (mai ales *FBI*-ul și *G2*). Singur președintele american, în calitatea-i de comandant suprem, se putea amesteca în afacerile lui „Bill" Donovan. Pentru conducerea oficiului, acesta s-a înconjurat de un important stat major, însumând nu mai puțin de 250 de specialiști. Aparatul central era divizat în două mari verigi: 1) secțiile sau serviciile operative și 2) secțiile pentru spionajul strategic[16].

Secțiile operative erau patru la număr, specializate fiind în: spionaj, contraspionaj, diversiune și sabotarea moralului trupelor inamice. Cea mai importantă era *secția de spionaj (Special Intelligence — SI)* în străinătate, care cuprindea mai multe „subsecții" (vest-europeană, nord-europeană, nord-africană și extrem-orientală). *Secția de diversiune (Special Operation — SO)* era însărcinată cu pregătirea și executarea operațiunilor cu caracter „special" în spatele fronturilor inamice. *Secția de sabotare morală (Morale Operation — MO)* își propunea să creeze și să întrețină o stare de panică, de neliniște în rândurile trupelor inamice, răspândind vești false despre epidemii, atentate etc. *Secția de contraspionaj (Counter Intelligence — CI)* veghea — paralel, dar nu conjugat — cu *FBI*-ul și serviciile corespunzătoare ale forțelor militare asupra misiunilor americane din străinătate, precum și la păstrarea secretului tuturor operațiunilor planificate de către *OSS*.

Secțiile de spionaj strategic, în număr de cinci, se îndeletniceau cu adunarea, sistematizarea și analiza informațiilor celor mai diverse (militare, economice, politice, diplomatice, resurse naturale, caracteristicile geografice ale unor regiuni de pe glob ș.a.). Principala secție de „spionaj strategic" — *secția de cercetare și analiză* — era condusă de un prestigios istoric american, profesorul W. Langer, și reunea specialiști de înaltă calificare în diverse domenii (istorie, geografie etc.)[17]. Celelalte secții se ocupau cu cercetarea situației financiare și a fluctuațiilor valutare în toate țările, cu adunarea datelor despre șefii politici sau militari ai statelor străine, despre imigranți ori cu studierea hărților.

În afară de secțiile esențiale menționate, *OSS*-ul mai cuprindea numeroase alte birouri, sectoare tehnice și auxiliare pentru comunicații, fotografii, procurarea documentelor false, transporturi, administrație etc. Dintre birourile din această ultimă categorie, *sectorul științific*, dirijat de un savant de talia lui Stanley P. Lovell, a întreprins ample investigații pentru descoperirea unora dintre cele mai fanteziste arme de utilizat în bătălia de pe frontul invizibil (pistolete de toate tipurile, otrăvuri și gaze cu proprietăți speciale etc.).

OSS-ul și-a creat *filiale* în străinătate (Anglia, Franța, Suedia, Iran, Egipt, China, Turcia, Elveția, Spania și la Alger). Filiala din Londra, cea mai importantă, era replica *BSC*-ului britanic de la New York. În cei peste patru ani de existență[18], *OSS*-ul a beneficiat de o deosebită bunăvoință din partea cercurilor din Washington în ceea ce privește alocarea fondurilor necesare desfășurării activității sale.

Între 1942 și 1945 în evoluția raporturilor generale dintre Marea Britanie și Statele Unite un loc aparte l-a ocupat problema serviciilor secrete. Englezii, dispunând de numeroase și experimentate birouri secrete, au intenționat să-și rezerve rolul conducător în războiul invizibil purtat contra agenților *Axei*. Deplin încrezători și mândri de *IS*-ul lor, ei priveau cu indulgență serviciile secrete ale americanilor. Chiar *OSS*-ul nu le inspira excesivă încredere, considerându-l prea „tânăr" și, deci, lipsit de experiență. Trebuie spus că, până la un punct, britanicii nu vedeau nicidecum deformat lucrurile. Supremația lor era confirmată de faptul că, mult timp, conduseseră nestingheriți ostilitățile pe fronturile subterane din Africa de Nord, Mediterana și Europa de Vest. Situația a suferit modificări

sensibile în urma creării *OSS*-ului, devenit nu prea târziu un aliat prețios — și adversar deloc neglijabil! — pentru serviciile secrete britanice. Triumful categoric al primei operații de anvergură montată de *OSS* (cu prilejul debarcării în Africa de Nord, în noiembrie 1942) a fost de bun augur pentru americani, care s-au grăbit să pretindă englezilor „drepturi egale" în conducerea operațiilor „speciale" puse la cale pe vechiul continent. Marea Britanie va accepta această exigență după lungi tergiversări, la 15 mai 1943, și numai după ce americanii au amenințat că *OSS*-ul va trece la „dublarea" *IS*-ului în țările ocupate de naziști din Europa. De atunci și până la sfârșitul războiului, *OSS*-ul și *IS*-ul vor dirija de pe picior de egalitate diversele acțiuni secrete (spionaj, diversiuni în Franța, Belgia, Germania, contacte cu Rezistența etc.).

În 1942—1943 s-a trecut la constituirea primelor *servicii interaliate* de spionaj și contraspionaj. Apariția lor a fost rezultatul adâncirii colaborării politice și militare între Anglia și Statele Unite și dictată de necesitățile continuării războiului contra statelor *Axei*. Pentru dirijarea operațiunilor militare de interes comun, cele două puteri au organizat comandamente unice. Așa au fost *SHAEF*-ul *(Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force)*[19], creat în 1944 sub comanda generalului Dwight Eisenhower, pentru zona europeană, și *AGH*-ul *(Allied General Headquarters)*[20] al lui Douglas Mac Arthur, pentru zona Pacificului de Vest. Ca un corolar al acestor organisme militare apar mai multe servicii de spionaj și contraspionaj alcătuite din englezi și americani. Astfel, în cadrul *SHAEF*-ului funcționa, sub îndrumarea generalului britanic Kenneth Strong, un departament de informații și contrainformații care-și baza în primul rând activitatea pe datele furnizate de organismele corespunzătoare ale marilor unități, unități și subunități din subordine[21]. De asemenea, Mac Arthur dispunea, din martie 1942, de *AIB (Allied Intelligence Bureau)*, comandat de generalul C. A. Willoughby, și care și-a demonstrat pe deplin rostul în tot cursul operațiunilor militare.

În ultima fază a conflagrației mondiale asistăm la apariția a numeroase servicii interaliate însărcinate cu cele mai diverse misiuni informative și contrainformative, dar în primul rând cu colectarea datelor relativ la pregătirea armelor secrete germane[22] ori cu protejarea propriilor proiecte (în mod cu totul special securitatea „proiectului Manhattan" — fabricarea primei bombe atomice[23]). Este de la sine înțeles că în decursul „bătăliei din umbră" angajată contra statelor *Axei*, serviciile secrete ale puterilor Națiunilor Unite (SUA, Anglia și URSS, în rândul întâi), fără a renunța vreun moment la structurile și țelurile specifice, au realizat un intens schimb de informații, posibil nu numai în cadrul organismelor comune amintite, ci și prin acreditarea unor misiuni reciproce la Moscova, Londra și, respectiv, Washington/New York City). Sub acest aspect, deosebit de intense au fost, de pildă, contactele *OSS*-ului cu reprezentanții delegați ai *NKVD*-ului sovietic[24]. Deopotrivă, britanicii — acționând mai ales în cadrul *SOE* — au cooperat cu începere din aprilie—mai 1944 cu sovieticii în ceea ce privește misiunile secrete lansate în direcția

țărilor din Sud-Estul Europei, inclusiv (dacă nu, în special!) din România[25]. Momentul de vârf al unei atare „colaborări" internaționale în domeniul războiului secret și cu rezultate decisive pentru desfășurarea războiului în Europa, practic pentru grăbirea sfârșitului ostilităților în general, a fost oferit de preparativele de excepție ce au făcut parte din planul anglo-american de anvergură pentru intoxicarea Cartierului General al lui Hitler și a birourilor sale informative ce au asigurat premise excelente pentru înfăptuirea debarcării aliate în Vestul Europei la 6 iunie 1944[26]. Pe de altă parte, cooperarea interaliată din vremea războiului nu a exclus divergențele, mai ales între serviciile secrete care, concurând la eliminarea inamicilor comuni, nu au încetat a se suspecta, nu au ezitat să-și aplice lovituri... reciproce, să se spioneze între ei și să-și pregătească, fiecare, condițiile de acțiune pentru epoca postbelică. În această privință, cea mai mare greutate a avut cursa serviciilor aliate (anglo-americane și, respectiv, cele sovietice) pentru a păstra/respectiv pentru a-și însuși secretele descoperirilor atomice din laboratoarele din SUA.[27]

Dar, precum britanicii în cazul *Enigmei* germane, americanii au dobândit cel mai de seamă succes din anii războiului în domeniul *spionajului criptologic*. Beneficiind de o tradiție remarcabilă în acest sens (Herbert O. Yardley ș.a.)[28] și apelând la concursul unei strălucite echipe de criptologi ai Armatei și, îndeosebi, ai Marinei, în frunte cu reputații William Friedman (născut în 1891 la Chișinău într-o familie de evrei emigrată în SUA în 1896)[29] și Joseph J. Rochefort[30], birourile secrete din Washington au pătruns tainele mașinilor japoneze de cifrat-descifrat (tipurile *91 a = mașina roșie/ Red Machine, 97* și *97 b = mașina purpurie/Purple Machine)* prin care se realiza „corespondența" diplomatică și mai puțin militară dintre Tokio și reprezentanțele sale din străinătate ori cu unitățile dispersate în largul imperiului. Descoperirea remarcabilă a survenit la 25 septembrie 1940, când echipa lui Friedman, după ce a făurit o copie fidelă după *mașina purpurie* niponă (tipul 97 b), a recepționat și descifrat complet primul text emis de Tokio. „Spărgătorii" americani ai codurilor diplomatice nipone, aflați sub *vraja*, sub *amăgirea* propriei descoperiri, au botezat pe dată operațiunea ultrasecretă la care cooperaseră și care, până la sfârșitul ostilităților din Pacific în septembrie 1945, va rămâne necunoscută japonezilor: *Operațiunea Magic* (cu *M*, cu *m* mic = magic, fiind desemnate însești mesajele inamicului interceptate și descifrate[31]). În ciuda acestui avantaj extraordinar, americanii nu au știut ori nu au putut evita catastrofa de la Pearl Harbor[32], dar după 7 decembrie 1941, în urma „spargerii" codului naval nipon *(JN 25 D)* de către echipa lui Rochefort, SUA vor repurta succese în lanț asupra Japoniei, începând cu bătălia de la Midway[33] și terminând cu dezastrul din 1945. În acest fel, contribuția criptografilor americani s-a impus ca fiind considerabilă pentru determinarea cursului cunoscut al războiului din Pacific[34], astfel că David Kahn — cel mai cunoscut specialist din lume în istoria generală a codurilor secrete — consemnând aportul colaboratorilor birourilor speciale ale SUA din vremea războiului, a reținut că, după 1942, după Midway, ei „au determinat începutul asfințirii țării Soarelui Răsare — Japonia"[35].

*

Problemele *establishment*-ului *informațional* american se află mereu în actualitate, din mai multe motive: experiențele trecutului și recentele descoperiri de documente, îndeosebi în arhivele fostelor țări comuniste; încercările *războiului rece* de după 1945; rolul asumat actualmente de către SUA de veritabil „jandarm internațional", unic după dezintegrarea URSS în 1991; continuarea operațiunilor secrete ale Moscovei în/împotriva SUA după 1991, deci, practic, în perioada *post-KGB*[36]. În discuție au intervenit, nu o singură dată, chiar directorii organismelor secrete de la Washington[37]. Trebuie să remarcăm că, precum și în cazul Marii Britanii, în acela al Statelor Unite succesele repurtate pe tărâmul frontului secret în dauna Germaniei și a aliaților săi au fost categorice în conflictul mondial din 1939—1945, însă nu s-a putut preîntâmpina, în ciuda măsurilor luate, scurgerea de informații (mai cu seamă din domeniul construcției armei atomice) în direcția Moscovei, deci la... aliatul oficial de război[38]. Sunt bine cunoscute eșecurile în privința păstrării secretului atomic, precum și altele în diverse compartimente (politic, economic, militar, științific etc.) din epoca postbelică[39]. Pentru anii războiului se dovedesc tulburătoare relatările defectorilor sovietici în Vest în legătură cu modul în care, la Yalta în februarie 1945, I. V. Stalin și colaboratorii săi ajunseseră să pătrundă — prin Alger Hiss sau Harry Dexter White — în anturajul președintelui F. D. Roosevelt și în însuși grupul său decizional[40]. Vom aprecia însă că, în vreme ce pentru Marea Britanie sau SUA eșecurile, deși grave, au fost de moment, pentru URSS succesele s-au dovedit de moment — ele au ajutat Kremlinul la învingerea *Axei* și, apoi, la purtarea *războiului rece*, dar, finalmente, nu au salvat „imperiul roșu" de la catastrofa din decembrie 1991.

NOTELE

1. Vezi Rhodri Jeffreys-Jones, *American Espionage. From Secret Service to CIA*, New York, The Free Press/London, Collier Macmillan Publishers, 1977, p. 13.

2. *Oficiul de Spionaj Militar.*

3. *Oficiul de Spionaj Naval.*

4. Rhodri Jeffreys-Jones, *op. cit.*, p. 48.

5. *Biroul Federal de Investigații*, destinat inițial conducerii luptei impotriva criminalității și a încălcării legilor. Aria lui de acțiune s-a extins continuu, cuprinzând contraspionajul, într-o primă fază, iar din 1919 — spionajul general intern.

6. Vezi Don Whitehead, *The FBI Story*, New York, Random House, 1956; Jules Archer, *Superspies. The Secret Side of Government*, New York, Delacoste Press, 1977; Ralph de Toledano, *J. Edgar Hoover.*

The Man and His Time, New Rochelle, Arlington House, 1973; Hank Messick, *John Edgar Hoover*, New York, David McKay Co., 1972; Richard Gid Powers, *Secrecy and Power. The Life of J. Edgar Hoover*, New York, The Free Press/London, Collier Macmillan Publishers, 1987 (pentru epoca războiului mondial, pp. 228—274).

7. Cf. Rhodri Jeffreys-Jones, *op. cit.*, p. 165.

8. Vezi John Ranelagh, *The Agency. The Rise and Decline of the CIA*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1986, p. 47 și urm.; Bradley F. Smith, *The Shadow Warriors. OSS and the Origins of the CIA*, London, André Deutsch, 1983; Anthony Cave Brown, *The Last Hero: Wild Bill Donovan*, New York, Times Books, 1982, p. 165 și urm.; Richard Dunlop, *Donovan. America's Master Spy*, Chicago-New York-San Francisco, Rand McNally and Co., p. 314 și urm.

9. F. M. Sergheev, *Amerikanskaia razvedka posle katastrofî v Pearl Harbor*, în „Novaia i noveișaiia istoriia", Moskva, nr. 3/1967.

10. Vezi *Investigation of the Pearl Harbor Attack. Report of the Joint Committee on the Investigation of the Pearl Harbor Attack*, Washington, GPO, 1946; *The „Magic" Background of Pearl Harbor*, vol. I–IV, Washington, Department of Defense, 1978.

11. Trecută la *OWI*, în luna martie 1943.

12. Cf. Anthony Cave Brown, ed., *The Secret War Report of the OSS*, New York, Berkeley Medallism Books, 1976, pp. 38—61; Edward Hymoff, *The OSS in World War II*, New York, Ballantine Books, 1972.

13. Potrivit lui Allen Dulles *OSS*-ul „a încercat totul"!

14. Stewart Alsop, Thomas Braden, *L'OSS. L'Amérique et l'espionnage*, Paris, Fayard, 1964, *passim*.

15. Vezi informațiile despre planul de-a se da foc capitalei nipone cu ajutorul unor... lilieci, transportați peste Pacific în avioane și purtători de... bombe incendiare!

16. Despre organizarea *OSS*-ului, cf. raportul lui Kermit Roosevelt (în Anthony Cave Brown, ed., *The Secret War Report of the OSS*, p. 62 și urm.).

17. Alsop și Braden au remarcat că *OSS*-ul adunase „o galaxie de vedete recrutate din cele mai bune centre universitare" (cf. Stewart Alsop, Thomas Braden, *op. cit.*, p. 16).

18. *OSS*-ul a fost dizolvat la 20 septembrie 1944 printr-o hotărâre a președintelui Harry Truman, care a cedat, astfel, în fața presiunilor serviciilor „rivale" de la Washington. În locul acestuia s-a constituit *Central Intelligence Group*, iar în 1947, ca organism civil, acestuia i-a succedat *CIA — Central Intelligence Agency*. Consolidată sub direcția lui Allen Dulles (1953—1961), *Agenția Centrală de Investigații* continuă să reprezinte principalul organism de spionaj global al SUA (cf. Edward Hymoff, *The OSS in World War II*, p. 370 și urm.; John Ranelagh, *The Agency*, pp. 98—111).

19. *Statul Major Suprem al Corpului Expeditionar Aliat.*

20. *Statul Major Suprem Interaliat.*

21. Cf. Sir Kenneth Strong, *Intelligence at the Top. The Recollections of An Intelligence Officer*, Garden City, Doubleday, 1969; Stephen E. Ambrose, Richard H. Immerman, *Ike's Spies. Eisenhower and the Espionage Establishment*, Garden City, Doubleday and Co., 1981, p. 75 și urm.; David Eisenhower, *Eisenhower: At War, 1943—1945*, New York, Random House, 1986, p. 351 și urm.

22. Vezi Allen W. Dulles, *The Craft of Intelligence*, New York, The New American Library, 1965, *passim*.

23. Leslie R. Groves, *Now It Can Be Told: The Story of the Manhattan Project*, New York, Harper, 1962.

24. Cf. Bradley F. Smith, *The Shadow Warriors*, p. 283 și urm.

25. Vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, pp. 385—386.

26. Pentru această *operațiune ultrasecretă* (denumirea codificată — *Bodyguard*) cu toate ramificațiile ei, practic la nivelul mapamondului (!), cf. reconstituirea de excepție a unui reputat specialist în materie (Anthony Cave Brown, *Bodyguard of Lies*, London, Star, 1979, IX — 947 p.).

27. Vezi H. Montgomery Hyde, *The Atom Bomb Spies*, London, Sphere Books Ltd., 1982.

28. Vezi Herbert O. Yardley, *The American Black Chamber*, London, Faber and Faber, 1931 (ediția xeroprintată); Ladislas Farago, *The Broken Seal. The Story of „Operation Magic" and the Pearl Harbor Disaster*, New York, Random House, 1967.

29. Ronald Clark, *The Man Who Broke Purple. The Life of Colonel William F. Friedman, Who Deciphered the Japanese Code in World War II*, Boston-Toronto, Little, Brown and Co., 1977.

30. Vezi W. J. Holmes, *Double-Edged Secrets. US Naval Intelligence Operations in the Pacific during World War II*, Annapolis, Naval Institute Press, 1962.

31. Cf. mai ales *The „Magic" Background of Pearl Harbor*, vol. I—IV (ediția citată).

32. *Ibidem*; Roberta Wohlstetter, *Pearl Harbor. Warnings and Decision*, Stanford, Stanford University Press, 1962.

33. W. J. Holmes, *op. cit.*, pp. 83—101.

34. Cf. Ronald Lewin, *The American Magic. Codes, Ciphers and the Defeat of Japan*, New York, Penguin Books, 1983.

35. David Kahn, *The Codebreakers. The Story of the Secret Writing*, New York, Signet Book, 1973, p. 314.

36. Vezi cazul, cel mai recent și de senzație, al „cârtiței" Aldrige Ames strecurată în structurile CIA.

37. Cf. Admiral Stansfield Turner, *Secrecy and Democracy. The CIA in Transition*, Boston, Houghton Mifflin Co., 1985. Autorul era Director of Central Intelligence.

38. Cf. Mark Lloyd, *The Guiness Book of Espionage*, London, Guiness Publishing, 1994, pp. 94–95. Cu referire la anii războiului, vezi H. Keith Melton, *OSS Special Weapons & Equipment. Spy Devices of World War II*, New York, Sterling Publishing Co., Inc., 1991.

39. Vezi Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, *KGB. Istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, București, Editura All, 1994, *passim*; Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, *Instructions from the Centre. Top Secret Files on KGB Foreign Operations, 1975—1985*, London, Sceptre, 1993 (ed. originală — 1991).

40. Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, *KGB. Istoria secretă...*, p. 238 și urm. Se apreciază că, din punctul de vedere al informațiilor, Yalta a constituit „un triumf" al Moscovei asupra Washingtonului și Londrei (*ibidem*, p. 238).

Capitolul 19

FRANȚA

Dintre toate serviciile secrete moderne, unul singur — am numit *Biroul 2* francez *(Deuxième Bureau)* — a egalat, fără a fi depășit însă, *IS*-ul britanic în privința notorietății. Creat la 12 martie 1874, pe lângă Statul Major al armatei franceze, *Deuxième Bureau* a fost implicat în câteva „afaceri" despre care se pot afla detalii și în manualele școlare: cazul căpitanului Alfred Dreyfus sau activitatea controversată a agentei germane „H-21" (alias „Mata Hari") devenită *post-mortem* spioană „hors série" și intrată în legendă. La acestea se adaugă o activitate extrem de fructuoasă în anumite momente, mai ales în vremea primului război mondial, când, sub comanda colonelului Goubet și a tenacelui căpitan Ladoux, *Deuxième Bureau* a excelat pe toate fronturile bătăliei secrete. A fost motivul, credem noi, esențial pentru care multe țări au hotărât să recurgă la modelul francez în organizarea propriilor birouri de informații și contrainformații. Așa se explică faptul că, în cazul multor armate moderne, în noianul de servicii și secții existente pe lângă marile state majore, sunt nelipsite birourile purtând cifra 2, însărcinate aproape invariabil cu aceleași misiuni ofensive (spionaj) și defensive (contraspionaj).

Când a intrat în al doilea război mondial, la 3 septembrie 1939, Franța dispunea, în cadrul fiecăreia dintre cele trei genuri de arme, de servicii specializate de spionaj și contraspionaj. Astfel funcționau un *Service de Renseignement de la Marine* și un *Service de Renseignement de l'Aviation*, însă depășite — ca organizare, importanță și eficiență — de către birourile secrete existente pe lângă Marele Stat Major al armatei terestre[1].

După 1918, biroul de informații și contrainformații al Marelui Stat Major al armatei s-a aflat timp de mai mulți ani în eclipsă. El s-a restabilit complet în prima parte a deceniului al patrulea, o dată cu înrăutățirea situației internaționale după venirea lui Hitler la putere și intensificarea înarmării Germaniei[2]. Sub raportul organizării, în ajunul celui

de-al doilea război mondial, biroul de spionaj și contraspionaj al Marelui Stat Major francez apare ca un organism bicefal cuprinzând : *Deuxième Bureau* și *Service de Renseignement et de Contre-espionnage (SR)*. Erau două servicii deosebite, între care s-a stabilit o colaborare armonioasă rezultând din profilul fiecăruia dintre ele. Astfel, *SR*-ul se îndeletnicea cu activitatea propriu-zisă de spionaj și contraspionaj, fiind *colectorul* știrilor. În același timp era un *furnizor de informații* pentru *Deuxième Bureau*, care se ocupa de centralizarea și de prelucrarea datelor pentru uzul direct al Marelui Stat Major.

1. *SR* al armatei[3] s-a aflat o bună perioadă (1936 — 1944) sub comanda colonelului (apoi general) Louis Rivet. „Centrala" avea două branșe: administrativă și operațională. *Serviciul administrativ* se îngrijea de problemele ce trebuiau să asigure buna funcționare a întregului *SR* (personal, finanțe etc.). Cealaltă branșă cuprindea patru *servicii operaționale*: 1) *SR* propriu-zis; 2) Serviciul de contraspionaj — *CE (Contre-Espionnage)*; 3) Serviciul de transmisiuni și decriptare; 4) Fișierul central. Dintre serviciile operaționale, primele două erau cele mai importante.

SR propriu-zis, condus de comandantul Perruche, includea trei *secții geografice* (Germania, URSS; Italia și Spania) și o *secție tehnică*. În preajma marii conflagrații mondiale, în legătură directă cu necesitatea cunoașterii aprofundate a inamicului virtual, s-a dezvoltat intens *secția germană*.

Serviciul de contraspionaj — *CE* — cuprindea aceleași secții geografice ca și *SR*, plus o secție specială pentru cercetarea „propagandei revoluționare" *(PR)*. În ultimii ani care au precedat izbucnirea războiului, *CE*-ul, sub conducerea comandantului de escadron (apoi general) Guy Schlesser, și-a sporit activitatea ca urmare a intensificării spionajului nazist în Franța. În acțiunile sale, *CE*-ul s-a bucurat de asistența organismelor speciale ale Ministerului de Interne și Prefecturii de Poliție din Paris.

„Centrala" sau „Casa" (Maison) ale lui Rivet dispuneau de numeroase „posturi" pentru studierea inamicului, la : Metz, Belfort, Lille, Marsilia, Alger, Rabat și Tanger, Beirut, Djibouti și Tientsin. Fiecare dintre ele avea mai multe „antene" avansate care „acopereau" teritoriile Germaniei, Italiei, Spaniei etc.

În rândul „avanposturilor" serviciului lui Rivet intrau misiunile militare atașate reprezentanțelor oficiale franceze din străinătate. Următoarele „avanposturi" ale *SR*-ului înconjuraseră Reichul nazist în preajma războiului: Haga, Bruxelles, Berna, Viena, Praga, Varșovia și Berlin. Informațiile provenite de la atașații militari ai Parisului au completat, în mod fericit, pe acelea culese de agenții — plătiți sau benevoli — ai *SR*-ului francez.

Până la 1 septembrie 1939, *SR*-ul a reușit să contacteze mai mulți agenți situați în posturi-cheie în tabăra viitorilor inamici, Germania și Italia în speță. Ei au devenit pentru „Casa" colonelului Rivet *sursele* „T", „D", „A", sau „H.E." („Asche"). *Prin sursele* „D" și „A", *SR*-ul pătrunsese chiar în inima *Wehrmachtului* nazist, la *OKW*, iar prin „H.E." francezii au susținut pe britanici întru capturarea secretelor *Enigmei* germane[4].

Mulțumită multiplelor surse de informare de care dispunea serviciul lui Rivet, cercurile guvernamentale franceze au aflat din vreme despre preparativele lui Hitler pentru cotropirea Austriei, Cehoslovaciei și Poloniei. La fel, în cursul „războiului ciudat", din 1939—1940, *SR*-ul francez a luat cunoștință de faptul că *Wehrmachtul* stătea „cu arma la picior" pentru a ataca în Apus. Declanșarea ofensivei de la 10 mai 1940 nu a surprins defel pe oamenii lui Rivet care avertizaseră autoritățile în drept asupra pericolului iminent.

Organizația lui Rivet a lucrat în „umbră" până la prima zi a războiului mondial; de la 1 septembrie 1939 ea a devenit un serviciu oficial — *Biroul 5 (5e Bureau)* al Marelui Stat Major al armatei franceze.

2. *Deuxième Bureau* este cel mai cunoscut dintre serviciile secrete franceze. Ca și în cazul *IS*-ului londonez, lui i se substituia restul oficiilor secrete ale Parisului. Publicul larg știa prea puțin sau nu cunoștea nimic despre *SR* ale armatei, marinei sau aviației. În schimb, presupunea că-i erau necunoscute prea puține lucruri privind *Biroul 2*, al cărui număr de telefon se afla — înainte de război — în cartea abonaților de la Paris! În preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial (1939—1940), *Deuxième Bureau* s-a aflat sub conducerea unei personalități unanim apreciate — colonelul (apoi generalul) Gauché. Pe baza informațiilor ce-i parveneau, Gauché a efectuat estimări de o înaltă profesionalitate asupra pregătirilor și intențiilor inamicilor posibili ori siguri ai Franței. S-a acordat atenție maximă Germaniei, astfel că șefii militari și politici de la Paris au fost ținuți neîncetat la curent asupra celor petrecute peste Rin. „Sintezele" întocmite de către oamenii lui Gauché au „tradus" corect[5] — după cum aveau să dovedească evenimentele — eforturile de înarmare și țelurile lui Hitler, constituind unul dintre cele mai serioase semnale de alarmă de care guvernanții celei de-a III-a Republici nu au voit să țină cont, ceea ce a precipitat catastrofa militar-politică din 1940[6].

După înfrângerea Franței în iunie 1940, serviciile secrete militare nu și-au încetat activitatea. *Deuxième Bureau*, condus succesiv de coloneii Besançon și Baril, a continuat să funcționeze legal în cadrul așa-numitei „Armate a Armistițiului", aflată la dispoziția guvernului de la Vichy. Existența lui a încetat o dată cu suprimarea acesteia de către germani, în noiembrie 1942. Germanii au cerut și obținut de la Pétain, șeful regimului colaboraționist de la Vichy, desființarea lui *5e Bureau*, adică a *SR*-ului colonelului Rivet. *Biroul 5* a fost dizolvat, însă nu și „Casa" lui Rivet. Imediat după încheierea armistițiului din 22 iunie 1940, colonelul a procedat la reorganizarea „Casei" sale, adaptând-o noii situații. Cum nu mai putea fi vorba de o existență legală, serviciul a activat sub firme de împrumut: *SR* propriu-zis în cadrul lui *BMA* sau *MA (Bureau des Menées Antinationales)*, iar *CE*-ul, dirijat acum de Paillole, pe lângă *TR (Travaux Ruraux)*. În aceeași vreme s-au reconstituit *SR* ale aviației și marinei, sub comanda colonelului Ronin și, respectiv, a căpitanului de vas Sanson. Subvenționarea acestei constelații de servicii speciale se făcea din fondurile secrete ale Ministerului Apărării Naționale. Nu a trebuit să treacă prea mult timp pentru ca germanii să afle că *SR* franceze nu fuseseră desființate. Locotenent-

colonelul Reile, șeful lui *Abwehrletstelle III F* din Paris, menționa alarmat într-un raport prezentat superiorilor săi la 28 noiembrie 1942 că „în cursul anilor 1940—1942 *SR* militar francez[7] a continuat, violând condițiile armistițiului, să facă spionaj contra Germaniei..." Se acuza, deci, o dublă încălcare a armistițiului: continuarea activității *SR* franceze și investigarea cotropitorilor. Intervențiile presante ale germanilor pe lângă Guvernul de la Vichy pentru dizolvarea birourilor secrete nu au avut efectul scontat. Astfel, Pétain și Laval s-au grăbit să satisfacă pretențiile ocupanților, desființând *BMA*-ul în august 1942 sau propunând o fuziune a *SR* franceze cu *Abwehrul!* Dar amiralul Darlan, succesorul desemnat al lui Pétain, nu a admis ca, în conflictul său cu Laval, să fie lipsit de un serviciu secret. În august 1942, el a însărcinat pe omniprezentul Rivet să creeze un *SR* unificat. Colonelul s-a conformat și, astfel, a apărut *Organe Directeur de Renseignement*, care dirija activitatea *SR militare* (din cadrul armatei, aviației și marinei) și a *CE*-ului lui Paillole. Ca șef al întregului ansamblu a fost uns, bineînțeles, colonelul Rivet. Edificiul nu a apucat să fie consolidat, când debarcarea Aliaților în Africa de Nord, la 8 noiembrie 1942, l-a zguduit din temelii. Evenimentele care au urmat vor marca readucerea „Casei" lui Rivet pe drumul cel bun.

Astfel, activitatea serviciilor secrete militare franceze între 1940 și 1942 s-a remarcat în primul rând prin sinuozitate. Nici nu se putea să fie altfel, deoarece, funcționând — mai mult sau mai puțin legal — în ambianța regimului de la Vichy, aceste servicii au fost implicit atrase în jocul întortocheat urmat de echipa de trădători având în frunte pe Pétain și Laval. Ceea ce trebuie evidențiat este faptul că, spre onoarea lor, cei mai mulți dintre membrii oficiilor secrete militare franceze nu au cedat tentațiilor de colaborare cu ocupanții și au rămas antinaziști convinși[8]. După debarcarea trupelor anglo-americane în Africa de Nord franceză, ei s-au mutat, împreună cu birourile lor, în Alger, alăturându-se cauzei aliate. Era o aliniere tardivă, căci între timp un alt serviciu secret francez, funcționând în cadrul mișcării generalului Charles de Gaulle, își cîștigase merite remarcabile în confruntarea deschisă și decisă cu dușmanul, iar nicidecum — mai ales — în conciliabulele Vichy-ului.

Generalul de Gaulle a intervenit decisiv pe arena istoriei în clipele de agonie ale celei de-a III-a Republici. Într-un apel citit la postul de radio Londra la 18 iunie 1940 el s-a adresat tuturor compatrioților, înștiințându-i că decisese să continue lupta pentru repunerea Franței în drepturile ei și pentru a-i reda măreția, pentru zdrobirea învingătorilor de moment. Îi chema pe toți francezii să-și salveze patria, să se înroleze sub ordinele sale în mișcarea care, în mod simbolic, a luat numele de *France Libre*. Mișcarea a dispus de la început de trupe *(FFL — Forces Françaises Libres)*, iar din septembrie 1941 de un *Comité National Français (CNF)*, embrion al unui viitor guvern provizoriu. Cât privește *FFL*-ul, ele dispuneau de un stat major la Londra, organizat în vara anului 1940. Acest stat major cuprindea și clasicul *Deuxième Bureau*, încredințat la 1 iulie 1940 unui amator în materie de informații și contrainformații, căpitanul André Dewavrin, devenit foarte cunoscut

ulterior sub numele de împrumut: colonelul Passy. Biroul lui Passy, care a numărat inițial doar 7 membri, a fost conceput ca unicul serviciu de spionaj al *Franței Libere*. De la 15 aprilie 1941, el s-a și intitulat *Service de Renseignement (SR)*. În memoriile sale, colonelul Passy insistă asupra greutăților întâmpinate în organizarea serviciului său: lipsă de fonduri, de oameni de încredere, plus ignoranță „totală" în materie de informații și contrainformații. Este adevărat că s-a bucurat de sprijinul unor organisme britanice (*IS* și *SOE* cu precădere), dar acestea nu au acționat total dezinteresat. Ele aveau nevoie de informații de pe continent și, în plus, nu s-au abținut să încerce a obține controlul asupra organizației lui Passy. Înlăturarea „jugului" britanicilor a necesitat multe eforturi din partea generalului de Gaulle și a colonelului Passy, înfăptuindu-se în linii mari prin 1942, când raporturile dintre *SR* francez, pe de o parte, și *SOE*, pe de altă parte, au ajuns să fie bine precizate prin acorduri bilaterale. Meritul colonelului Passy în crearea unui bun *SR* al mișcării gaulliste a fost inestimabil. Tânărul militar, fost până nu demult profesor la Academia Militară din Saint-Cyr, s-a dovedit a fi fost „amatorul" inspirat[9] al informațiilor și contrainformațiilor. Metodele pe care le-a utilizat și rezultatele pozitive obținute au dezorientat până și pe „profesioniștii" în materie, fie francezi, fie britanici. Pentru Passy a apărut clar de la început că serviciul său nu trebuia să rămână un *organism tradițional*, ci că în fața lui se aflau, date fiind împrejurările, sarcini similare, dar și deosebite de cele ale birourilor mai „vechi" de spionaj și contraspionaj. Astfel, excepție făcând îndatorirea de a strânge informații utile pentru *FFL* și Aliați, *SR*-ul avea menirea de a încuraja și sprijini mișcarea de rezistență militară sau civilă în Franța, precum și de a stabili și întări apropierea, contactul între acestea din urmă și mișcarea generalului de Gaulle ce acționa în afara metropolei[10]. Rolul biroului lui Passy a fost, după opiniile cele mai autorizate, „considerabil" în realizarea unității rezistenței externe cu cea internă, ca și în preluarea conducerii întregii mișcări de către generalul de Gaulle.

Serviciul secret al *FFL* s-a adaptat permanent sarcinilor tot mai dificile și multiple cu care a fost confruntat. Aceasta rezultă și din reorganizarea sa continuă: *BCRAM (Bureau Central Renseignement et d'Action Militaire)*, în ianuarie 1942 și *BCRA (Bureau Central de Renseignement et d'Action)*, în vara anului 1942. Sub această ultimă firmă, biroul lui Passy — cu sediul la Londra, pe *Duke Street*, nr. 10 — își va înscrie numele între serviciile secrete vedete din vremea războiului mondial. Conform cu țelurile urmărite, *BCRA* avea următoarea organizare în anul 1942[11]:

1) *Comandamentul* — colonelul Passy și adjunctul său, locotenentul Martin.

2) *Secția de informații (R — Renseignements)*, condusă de căpitanul Manuel.

3. *Secția de acțiune militară (AM — Action Militaire)*, dirijată de căpitanul Lagier.

4) *Secția de contraspionaj (CE — Contre-Espionnage)*, sub locotenentul Warin.

5) *Secția pentru probleme tehnice, de cifru și financiare (TCF)*, având-l în frunte pe locotenentul Drouot.

6) *Secția evadări (E — Evasion)*, îndrumată de locotenentul Mitchell.

7) *Secția de studii și coordonare (A/EC — Section d'Études et de Coordination)*, dirijată succesiv de Granville și de Maurice Duclos (alias „Saint-Jacques").

8) *Secția de documente și difuzare (DD — Documentation et Diffusion)*, condusă succesiv de locotenenții Guidet și Bussy.

9) *Secția politică (NM — Non Militaire)* a lui Louis Vallon.

Metodele utilizate de *BCRA* au apărut — cum am mai spus — stranii „specialiștilor" în spionaj și contraspionaj. Desfășurarea rapidă a evenimentelor nu-i permitea lui Passy să recurgă la agenți „profesioniști", cu un lung stagiu de pregătire în arta spionajului. Atunci Passy s-a folosit în principal de *agenți amatori*, majoritatea francezi, care s-au oferit voluntar să îndeplinească misiuni în metropolă. Între cei dintâi s-a aflat și un tânăr de 35 de ani, pe nume Gilbert Renault, plecat în septembrie 1940. Ajuns în Franța, el a pus bazele unei organizații de un tip deosebit pentru culegerea și transmiterea informațiilor — *rețea (réseau)* care va servi ca model pentru toate celelalte creații ulterioare ale biroului lui Passy pe teritoriul metropolei ocupate[12]. Renault a îndeplinit mai multe misiuni în Franța și, sub pseudonimul de colonelul Rémy, își va dobândi notorietatea. Generalul de Gaulle consemnează în memoriile sale că Rémy, în calitatea lui de agent secret, a vădit „un fel de geniu". Însuși șeful *IS*-ului, generalul Menzies, i-a declarat lui Passy, în anii războiului, că îl socotea pe Rémy „cel mai extraordinar agent secret pe care l-a întâlnit vreodată!" Inovația *BCRA*-ului nu s-a limitat numai la selecția agenților trimiși pe continent. Din nou, sfidând regulile jocului, în rețelele lui Passy au acceptat să slujească cetățeni de cele mai diverse preocupări și categorii sociale, *ardenți* ai cauzei sau *benevoli* care știau să observe sau aveau ceva de transmis despre inamic. Adesea agenții *BCRA*-ului au găsit asemenea rețele constituite și, atunci, misiunea lor s-a limitat în a le pune în legătură cu Londra. Sistemul rețelelor a luat o mare amploare. În preajma Eliberării din 1944, în rețele și subrețele *(sous-réseau)* activau mii, zeci de mii de informatori. S-a ajuns, astfel, la un *spionaj de masă (renseignement de masse)*, în fața căruia ocupanții au fost siliți să se recunoască neputincioși. Printre cele mai importante *rețele de informații* ale lui Passy în Franța citățm: *CND (Confrérie Notre-Dame)*, a lui Rémy, *Gallie, Vector, Phalax, Brutus, Cohors, Famillo, Ali, Phratrie, Marco-Polo* ș.a. De asemenea, oamenii lui Passy au creat rețele de transmisiuni, evadări, parașutare etc., ori, mai cu seamă, au stabilit contacte și au ajutat grupurile și *mișcările (mouvements)* rezistenței din metropolă. „Marele unificator" al Rezistenței interne, Jean Moulin, a acționat cu sprijinul constant al *BCRA*-ului în toată perioada care a precedat constituirea *CNR*-ului *(Conseil National de la Résistance)*, la 27 mai 1943.

BCRA a ieșit triumfător nu numai în confruntarea cu inamicul; el a câștigat și duelul cu serviciile secrete tradiționale franceze. Ne amintim că, după 8 noiembrie 1942, colonelul Rivet și-a mutat „Casa" în Africa de Nord, la Alger. Aici el s-a pus la dispoziția generalului Henri Giraud, devenit — după asasinarea lui Darlan (25 decembrie 1942) — șeful forțelor și al posesiunilor franceze din Africa de Nord. După „împăcarea" generalilor de Gaulle și

Giraud și constituirea, la 3 iunie 1943, a *CFLN*-ului *(Conseil Français de Libération Nationale)*[13], s-a ridicat cu acuitate chestiunea unificării serviciilor secrete ale *Franței Libere*. Era o problemă dificilă, deoarece biroul lui Rivet se socotea îndreptățit să, „înghită" *BCRA*-ul, ceea ce de Gaulle și Passy nu au admis. Disputa s-a prelungit mai multe luni, fiind definitiv tranșată după consolidarea poziției lui de Gaulle în Africa de Nord, în urma retragerii totale a lui Giraud de pe scena politică și militară (14 aprilie 1944). Încă din noiembrie 1944, de Gaulle a investit pe Jacques Soustelle cu depline puteri pentru a integra *BCRA* și *DSR/SM* într-un singur organism — *DGSS (Direction Générale des Services Spéciaux)*. Colonelul Rivet a rezistat, cu sprijinul lui Giraud, până în aprilie 1944. Apoi *DGSS*-ul lui Soustelle, alcătuit pe baza *BCRA*-ului, a inclus în rândurile sale întreg serviciul lui Rivet, acesta din urmă fiind pus în retragere. Se poate spune, deci, că în final *BCRA* a învins serviciile secrete tradiționale franceze, și nu invers. La 18 noiembrie 1944, *DGSS*-ul, instalat de-acum în Parisul eliberat, a fost transformat în *DGER (Direction Générale d'Études et de Recherches)*, căruia în 1946 i-a succedat *SDECE (Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage)*, rămas în funcție până astăzi[14].

Și în cazul serviciilor secrete franceze documentele devenite accesibile în ultimii ani, prin deschiderea arhivelor-trofeu capturate de armatele sovietice la sfârșitul celui de-al doilea război mondial în țările europene cotropite, sunt în măsură să ofere informații inedite și elemente remarcabile privind activitățile desfășurate pe „frontul subteran" între 1939 și 1945. Pentru a nu reveni asupra unor aspecte deja abordate, vom aminti că arhivele franceze (în speță, cele militare și ale poliției secrete) au ajuns la Moscova în 1944—1945 în virtutea faptului că, în 1940 sau în 1944, au fost prima dată vânate și rechiziționate de către forțele *Wehrmachtului*, transportate în Germania de unde, apoi, le-au ridicat sovieticii pentru a le expedia la Moscova. Unele fonduri, pierdute de trupele franceze în cursul retragerii precipitate în iunie 1940, au devenit faimoase de îndată după capitularea rușinoasă de la Campiègne[15], când Berlinul, căutând să-și justifice desfășurările agresive din Vest, a purces la tipărirea unora pierdute de inamic cu scopul de a dezvălui, chipurile, planurile belicoase ale Parisului, anterioare ofensivei din 10 mai 1940. Atunci s-a bucurat de cea mai mare reclamă lotul de documente capturat de germani în localitatea La Charité-sur-Loire și care cuprindeau, între altele, dosarul relativ la eforturile autorităților franceze din 1939—1940 („Comisia Wenger") pentru a înfăptui minarea zonei petrolifere din România, preîntâmpinând, astfel, intrarea ei în posesia Germaniei, în cazul unei presupuse ofensive a *Wehrmachtului* în direcția București[16]. Se înțelege satisfacția noastră, provocată de identificarea „dosarului" misiunii Léon Wenger și de care s-au servit serviciile secrete de la Berlin în 1940 pentru senzaționalele lor dezvăluiri privind lupta pentru petrolul românesc[17].

Este de la sine înțeles că nu vom stărui decât asupra unor aspecte interesând istoria României desprinse din fondul (imens) de documente franceze aflate în 1992 în dublă custodie la *Arhiva Specială* și *Arhiva Militară (T.G.A.S.A.)* din Moscova. Cum spuneam,

imensitatea fondului în discuție, ca și importanța lui intrinsecă surprind pe specialiști, provocați și de ineditul cvasi-complet al surselor. Vom exemplifica prin urmare cu cele mai importante compartimente documentare:

1. Fondul *Direcția generală a Siguranței Generale, 1883—1940 (Direction Générale de la Sûreté Générale)* dispunând de 13 797 dosare[18], din care departajăm unitățile referitoare la România, precum: politica externă (dosarele 13757 și 13758); situația internă (dosarele 13757 — 13761); emigrația română în Franța (dosarele 5316, 5317, 6193—6196, 6331, 13762); activitatea PCR (dosarele 926, 927, 970) sau presa de orientare comunistă (dosarele 1059—1061).

2. Fondul *Statul Major al Armatei Franței — Biroul 2/ Serviciul Central de Informații (France — État-Major de l'Armée — 2e Bureau/SCR)*, perioada 1915—1942 acoperită cu 2 265 dosare[19]. Problematica interesând România este extrem de vastă: spionajul străin contra României (dosarele 104, 170, 356, 358, 384, 391, 491, 500, 608, 749, 768, 848, 922, 1689, 1690, 2063, 2182, 2185); lupta contra spionilor străini (dosarele 248, 491, 994); situația politică internă (dosarele 483, 491, 492, 1981); PCR (dosarele 1214, 1237); emigrația română la Paris (dosarul 386); politica externă (dosarul 492); comerțul exterior (dosarele 1732 și 1735)[20].

3. Fondul reunit al *Ministerului de Război* din Paris, dispersat după problemele specifice: cercurile militare, armate și corpurile de armată, divizii, regimente și brigăzi, Centrala (inclusiv *Biroul 2*, secția *atașați militari* — perioada 1869—1942), cu un total de 1198 de dosare[21], din care unele cu trimiteri exclusive la România între 1937 și 1941 (dosarele 373—437) și mai precis: dosarul 405 — știri despre ocuparea Basarabiei de către URSS în iunie 1940; dosarul 406 — Mareșalul Antonescu; dosarul 408 — Odessa și Transnistria (1941—1942); dosarul 410 — situația evreilor din România antonesciană; dosarul 412 — pregătirea României pentru atacarea URSS în iunie 1941; dosarul 413 — date despre alianța între Germania și România; dosarul 414 — activitatea grupului Iuliu Maniu; dosarul 415 — armata română pe Frontul de Est (îndeosebi la Stalingrad); dosarul 417 — situația industriei petroliere; dosarul 437 — situația României în primul an de război (1939—1940).

4. Fondul Ministerului de Război — *arhiva personală* a generalului Maurice Gustave Gamelin (74 dosare)[22].

5. Fondul Ministerului de Război — *Cabinetul Ministrului și Secretariatul General* (anii 1933—1940), totalizând 552 de dosare[23].

Nefiind în discuție tentativa de-a depăși tematica volumului, vom exemplifica în continuare cu unele documente reflectând bătălia secretelor angajată în ajunul și în prima etapă a celui de-al doilea război mondial, străduindu-ne să surprindem eficiența faimosului serviciu secret militar, un adevărat model pentru toate armatele lumii din epoca modernă: *Biroul 2* francez.

Neglijată sistematic până acum, activitatea *Biroului 2* în România a fost deosebit de intensă în anii ce au precedat izbucnirea celui de-al doilea război mondial, faptul explicându-se prin necesitatea cunoașterii aprofundate a aliatului de la București în vederea aprecierii capacității sale de rezistență/acțiune în caz de război. Prea puține au fost aspectele care nu au reținut ori au scăpat atenției agenților francezi. Ani de zile, ei au fost preocupați de manifestările spionajului sovietic în România (1922—1932)[24], de acelea ale PCR[25], de urmărirea unor emisari sosiți la București, precum Joseph Stromingher cu soția în iulie 1933[26]. Realitățile militare românești (1931—1940) au fost la fel de interesante[27], în genere, dar cu deosebire eforturile de reorganizare din 1937—1938—1939[28], ori aflarea ordinei de bătaie pentru 1939—1940[29]. Interesul pentru starea armatei a fost precumpănitor prin 1938—1940[30], precum și dotarea cu avioane ori cu tancul francez R-35[31] sau cu diverse materiale militare[32]. Un excelent studiu, tipărit în iulie 1938, l-a constituit materialul-sinteză *România — Forțele militare române (Roumanie — Les forces militaires roumaines)*[33]. Materialele descoperite în arhiva atașatului militar francez la București, generalul Delhomme, dovedesc preferințele sale din 1939—1940 pentru planurile de mobilizare ale forțelor militare române, de recrutări și, mai cu seamă, de operații[34]. Același nu s-a dezinteresat de situația școlilor militare (în 1936—1937)[35], de serviciile de intendență, aprovizionare și sănătate ale trupei[36] ori de trupele de geniu, artilerie, cavalerie (1937—1940)[37] și, nu în cele din urmă, de cele de infanterie[38]. Alte studii și „surse" au îngăduit cunoașterea exactă a organizației „Straja Țării" (1938—1940)[39], a rețelei de căi ferate, mergându-se în detaliu până la urmărirea circulației unor trenuri[40]. Surprinzător de exacte erau datele obținute despre marina comercială română și despre portul Constanța în 1939—1940[41], ca și despre rețeaua telefonică a țării[42]. La zi au fost, între 1936 și 1940, listele complete ale atașaților militari străini acreditați la București ori, viceversa, ale atașaților români trimiși în marile capitale (Paris, Londra, Berlin)[43]. Tot astfel, la 6 aprilie 1937, Delhomme, pe atunci colonel, informa Parisul în privința ultimelor promovări și la ridicarea la gradul de general a unor ofițeri superiori[44]. De asemenea, au excelat prin exactitate informațiile „smulse" în iulie 1936 relativ la situația numerică a corpului de ofițeri români: mareșali — 2; generali de divizie — 21; vice-amirali —2; generali de brigadă — 164; contra-amirali — 4; colonei — 574; locotenent-colonei — 1 168; maiori (comandanți) — 1 744; căpitani — 4 562; locotenenți —5 131; sublocotenenți — 3 649; șefi de muzică — 82, adică un total general de 17 102 persoane[45]. Mai presus de toate, la 18 ianuarie 1938 era „descifrat" Înaltul Comandament al Armatei Române (ierarhic și nominalizări):

— Comandant suprem — Carol II;
— Casa Militară a Regelui;
— Consiliul Superior al Apărării Țării;
— Ministerul Apărării Naționale:
— Ministru — General de divizie — Ion Antonescu

— Cabinetul Ministrului:
1. Secretar de stat pentru Apărare (general Paul Teodorescu);
2. Sub-secretar de stat pentru Apărare (colonel Dobre);
— Consiliul Superior al Armatei;
— Marele Stat Major al Armatei:
— șeful M.St.M. — general Ionescu;
— sub-șeful M.St.M. — general D. Popescu, având în subordine:
— secțiile 4 și 6 ale M.St.M. (fiecare cu mai multe *birouri*);
— serviciile administrative (cu 2 birouri)
— Institutul Geografic;
— Sub-șeful M.St.M. (al doilea), având în subordine:
— *secțiile* 2 (informații/contrainformații) și 3 și Serviciul istoric;
— Sub-șeful M.St.M. (al treilea) — general I. Iacobici, având în subordine:
— *secțiile* 1 și 5:
— Inspectoratele generale ale celor trei armate (1, 2 și 3);
— Organele direcției tehnice și administrative[46].

Și, totuși, aflându-ne într-o lume a informațiilor, atenția revenea mereu la problemele frontului secret. Profesionalismul membrilor *Biroului 2* francez a fost continuu în afara oricăror dubii, fapt pe care — în decembrie 1934 — amplul *Studiu privind organizarea și funcționarea serviciilor de spionaj străine în România (Étude sur l'organisation et le fonctionement des services d'espionnage étrangers en Roumanie)* l-a subliniat cu prisosință[47]. Nu socotim întâmplătoare predilecția autorilor de a investiga în primul rând activitatea serviciilor secrete sovietice în România, înfăptuită prin: agenții *Cominternului;* poliția secretă politică; birourile militare (Razvedrup) și serviciile de informații diplomatice[48]. Reținem pentru cititor considerațiile pertinente expuse în privința activităților informative ale *Cominternului (Internaționala a III-a)* și ale partidelor comuniste din subordine (inclusiv PCR):

„Ea [*Internaționala a III-a* — n. n.] cuprinde partidele comuniste din diverse țări și care, în afară de activitatea de propagandă și tulburări comuniste, acordă un ajutor complet de ordin militar, recrutări de agenți, falsificări de pașapoarte, trecerea frauduloasă de frontieră etc. Toți membrii partidelor comuniste sunt legați printr-o disciplină severă, adică o supunere totală față de ordinele sosite de la Centru [*Moscova* — n. n.]. Fiecare agent trebuie să ignore complet interesele țării sale și să se supună numai intereselor sovietice. În alți termeni — fiecare comunist, din orice țară ar fi, fie el funcționar, soldat, ofițer, deputat etc., este obligat, dacă i se cere, să devină un instrument orb în serviciul cauzei comuniste"[49].

Biroul 2 a ținut sub strictă supraveghere evoluția României în primul an al celui de-al doilea război mondial. Au fost investigate manifestările presei[50], politica internă[51], problema minorităților[52], relațiile cu Germania[53] și Bulgaria[54], cu URSS și Ungaria[55], dar au avut prioritate:

1. Eforturile germane de penetrare în România pe multiple planuri (economic, politic, militar etc.), fenomenul beneficiind de mai multe studii cuprinse în rapoartele detaliate și docte ale nelipsitului Delhomme: din 21 aprilie 1940[56] și din 2 mai 1940[57]. Concluzia generală insista asupra unei penetrații sistematice și progresive, situație în care se propunea Parisului asistarea României pentru a rezista[58]. După declanșarea ofensivei germane în Vest, Delhomme a depistat că „majoritatea copleșitoare a românilor" doreau succesul Franței[59], că nu întrevedea o acțiune militară imediată a Germaniei și contra României[60], deși la 9 mai 1940 evaluarea situației era exact pe dos[61].

2. Concurența acerbă dintre anglo-francezi și germani pentru ocuparea și controlarea industriei petroliere românești[62], iar, în context — fapt la care ne-am mai referit — activitatea febrilă în 1939—1940 a „Comisiei Léon Wenger" pentru a coordona distrugerea zonei petrolifere a României *înaintea* unei eventuale ocupații germane[63].

3. Dezmembrarea României Mari inaugurată, în iunie 1940, prin acțiunile URSS[64], apoi ale Ungariei și Bulgariei[65].

4. Consecințele prăbușirilor teritoriale din vara/toamna anului 1940, *în primul rând pe plan politic*. Agenții *Biroului 2* au evidențiat urmările directe ale dictatului vienez, nemulțumirea poporului român, diverse reacții, concretizate în desemnarea generalului I. Antonescu ca premier, cu depline puteri[66], iar, în continuare, abdicarea lui Carol al II-lea și instalarea noului regim legionar — antonescian[67]. Din primul moment, Parisul ia cunoștință de un portret avizat al lui Antonescu: „un om de o inteligență foarte vie, de un orgoliu și de o ambiție nemăsurate și având, de asemenea, tendințe indiscutabile de xenofobie. El ar fi foarte popular în cercurile militare", deși a avut legături și cu legionarii[68]. Ulterior, la plecarea sa din misiunea de la București, generalul Delhomme, în raportul din 1941 asupra activității sale, îl recomanda iar pe Antonescu ca fiind un mare orgolios, deși era silit să admită că făcuse până atunci „singura politică ce se putea face" la București[69]. Intuiția generalului francez se dovedea, pentru a câta oară de când se afla la București, corectă: ceea ce-l frământa era întrebarea: ce avea să se întâmple, totuși, cu Antonescu? De ce? Pentru că poporul român nu dorea izbânda Germaniei în războiul mondial, iar Antonescu se arăta fidel *Axei*. Cu toate acestea — se explica fostul agent al *Biroului 2* francez — Antonescu continua să reprezinte în România *ordinea în fața dezordinii* legionare sau comuniste, iar menținerea sa la putere era o garanție că Berlinul nu va trimite un *Gauleiter* la București[70].

Pentru perioada de referință, considerăm că trebuie să trecem la activul *Biroului 2* francez câteva „recorduri" dobândite în cursul muncii operative în România. Acestea ar fi următoarele în opinia noastră:

A) Concomitent cu identificarea organismelor germane acționând în România la 9 iunie 1940 (Legația germană, secția *NSDAP*-ului, Institutul German de Cultură, Oficiul Turistic German ș.a.)[71], *Biroul 2* a stabilit lista completă a personalului Legației germane din București[72]:

— Wilhelm Fabricius, ministru plenipotențiar
— Dr. Gerhard Stelzer — consilier de legație
— Kurt von Rohrscheidt — idem
— Contele Heinrich von Hardenburg — secretar de legație
— Hans Bundt von Huften — idem
— Dr. Henrik Klugkist — idem
— Alfred de Chapeaurouge — idem
— Baronul Dietrich von Mirbach — idem
— Dr. Rolf Pusch — atașat de legație
— Contele Joseph Matuschka — idem
— Colonelul Wahle — atașat militar
— Lt. col. Braun — atașat militar adjunct
— Col. Gerstenberg — atașat militar al Aerului
— Sublocotenent Hermann Voigt — adjunct
— Werner Voss — atașat de presă
— Arthur Adolf Konradi — atașat comercial
— Dr. Karl Kraütte — atașat agricol
— Dr. Rudolf Müller — atașat economic
— Carl Rudolf Rasmun — adjunct
— Hermann von Ritgen — atașat de legație.

Secția economică a Legației:

— *Biroul 1:* pentru comerțul de produse petroliere
Director: Hermann Neubacher
Adjuncți: H. Klugkist și doi colaboratori
— *Biroul 2:* pentru comerțul cu cărbune și comerțul cu Boemia și Moravia
Director: Reinhold Schober (și patru colaboratori).

B) În noiembrie 1940, *Biroul 2* a întocmit raportul privind organizarea și dotarea armatei române, de data aceea beneficiar fiind Guvernul francez de la Vichy[73].

C) În aprilie 1940, *Biroul 2* a redactat lista celor 99 de generali români, listă ce reflecta situația la momentul decembrie 1939[74]. Este deosebit de semnificativ faptul că documentul respectiv (și întreg dosarul de păstrare) a fost prelucrat la nivelul Comandamentului trupelor terestre germane, șeful arhivei indicând și data: 30 noiembrie 1944[75]. Este mai mult ca sigur că dosarul nr. 397, ridicat de trupele hitleriste din Franța în vara anului 1940 (dacă nu cumva cu prilejul retragerii din 1944?), se dovedea folositor conducerii *Wehrmachtului*, la finele ultimului an de război, pentru a obține informații reactualizate într-un moment când România lupta contra *Axei*, alături de Marii Aliați. Or, informațiile culese erau utile Berlinului, mai ales că în dosar erau cuprinse *notițe biografice* pentru toți generalii români trecuți pe listă[76]: Aldea, Alexiu, Alimănescu, Angelescu, Antonescu, Argeșanu, Atanasescu C., Atanasescu Gh., Bădescu, Bengliu, Broșteanu, Cristescu,

Cihoschi, Ciupercă, Condeescu, Dăscălescu, Davidoglu, Dorobanțu, Dumitrescu Petre, Dumitrescu Toma, Economu, Florescu, Grigorescu, Iacobici, Ilasievici, Ilcus, Iliescu, Ioanițiu, Ionescu Mihail, Ionescu Ștefan, Istrate, Lăzărescu, Lecca, Lupescu, Macici, Mărdărescu, Mărgineanu, Mihail, Mihăilescu, Mircescu, Moruzi, Moșoiu, Nicolaescu, Oprescu, Panaitescu, Paraschiv, Pătrașcu, Petala, Petrovanu, Phleps, Popescu, Popovici, Prezan (mareșal), Rășcanu, Râmniceanu, Rizeanu, Rudeanu, Rujinski, Samsonovici, Sănătescu, Sichitiu, Ștefănescu-Amza, Stoicescu, Tănăsescu, Teodorescu Paul, Țenescu Florea, Uică, Văitoianu, Vasilescu, Zadik ș.a. Lista, reflectând — repetăm — situația din decembrie 1939, cuprindea nume binecunoscute ale unor militari care s-au remarcat în războiul unității naționale din 1916—1919 ori, dimpotrivă, ale altora care se vor impune pe câmpurile de bătălie în cursul celui de-al doilea război mondial (Antonescu, Teodorescu, Iacobici, Phleps ș.a.). De reținut că, în general, caracterizările s-au dovedit corecte prin prisma comportamentului respectivilor militari în etapele următoare ale războiului mondial, după luna decembrie 1940. Facem trimitere, de exemplu, la generalul Florea Țenescu, sub patronajul căruia, la conducerea Marelui Stat Major român, în vara și toamna anului 1940, s-au cedat provinciile istorice: după prezentarea notelor ultimative sovietice din iunie 1940, Țenescu s-a dovedit a fi cel pe care *Biroul 2* francez l-a portretizat cu mai multe luni înainte: „în situații clasice face să fie bine, dar în situațiile mișcătoare nu știe să se degajeze de soluțiile scolastice și să ia decizii bune pentru împrejurări și posibilități"[77]. Este de la sine înțeles că atenția noastră stăruie asupra „Notiței de informare" asupra *generalului de brigadă Ion Antonescu* (redactare 1937)[78]. După ce se indică gradele militare și funcțiile deținute, documentul redă *aprecierile* foștilor atașați militari francezi la București: „un ofițer dintre cei mai distinși ai Armatei Române. El este, cu siguranță, egalul ofițerilor noștri foarte buni de stat-major" (colonelul Thierry, octombrie 1928); „inteligență foarte ascuțită, brutalitate și duplicitate, un mare orgoliu, o feroce voință de a parveni, acestea sunt, deopotrivă cu o extremă xenofobie, caracteristicile marcante ale acestei curioase figuri" (idem); „a organizat în mod strălucit în această epocă [1919] marșul asupra Budapestei contra bolșecivilor lui Bela Kun" (colonelul Delmas, ianuarie 1934); „...este o conștiință, o valoare, un șef" (idem).

D) Nimic mai sigur însă că „recordul recordurilor" trecute în activul *Biroului 2* francez la București l-a constituit, evident cu întârziere (?!), depistarea *întregii rețele* a spionilor germani din România. Vom reproduce toată lista, după documentul original:

a) Agenții în domeniul *spionajului politic:* Arthur Konradi, Adam George, Bethman Holweg, Bittan, Blaha Hans, Bumbic Victor, Kohlhamer Ludwig, Krenka Karl, Langeneker Iosif, Mergl George, Pfann Roland, Pomprein Rupert, Schickert Klaus, Savern Marcel, Schnell Theo și Zekely Wilhelm;

b) În domeniul *spionajului militar:* Wahle Karl, Krumer Wilhelm, Dollman G. C. A., Hennenvogel Iosef, Kessler Rudolf, Kullman Konrad, Meyer Richard, Sinan Eugen, San Galli Alfred și Zaruba Fred;

c) În domeniul *spionajului economic:* Baner Hans, Brandt Karol, Fransche Fritz, von Frohreich, Guth Alfred, Kentzel Knopf Karol, Mussmacher Hans, Peters Hermann, Tenhof Eduard, Winklen Erich și Witzleben[79].

După cum cititorul a surprins deja, este profitabil ca această ultimă listă să fie confruntată cu cea menționând pe membrii Legației germane la București, ceea ce îngăduie să descoperim rosturile mai puțin diplomatice ale unor trimiși „onorabili" ai celui de-al III-lea Reich!

Un set important de documente franceze — emanând de regulă de la atașatul militar al guvernului de la Vichy la București — reflectă evoluțiile din România în 1941—1942. Nefiind în intenția noastră să le menționăm pe toate, vom reține principalele probleme și episoade reflectate:

— Pregătirea României pe plan general pentru participarea la războiul contra URSS alături de Germania[80];

— Declanșarea ostilităților la 22 iunie 1941 și atitudinea opiniei publice române față de Germania (în genere, nesimpatizată[81]), dar, îndeosebi, poziția partidelor politice și activitățile grupului Maniu în 1941—1942 (schimbul de scrisori cu Antonescu)[82];

— Aspecte privind evoluția/involuția raporturilor diplomatice, militare și economice între Berlin și București[83];

— Prezența Armatei Române pe Frontul de Est[84] și primele neînțelegeri între Antonescu și colaboratorii săi pe tema continuării operațiunilor în 1942[85];

— Situația evreilor din România în 1941—1942[86];

— Evoluția unor ținuturi istorice în raport cu mersul operațiunilor militare (Transilvania, Banat, Bucovina, Basarabia, Transnistria etc.)[87];

— Episoadele Odessa[88] și Stalingrad[89] în desfășurarea războiului de eliberare în Răsărit;

— Predominanța pozițiilor capitalului german în societățile particulare din România: 23 de societăți în industria metalurgică și electrotehnică; 17 societăți în industria chimică; 13 societăți în transporturi; 163 societăți comerciale româno-germane și 49 de firme româno-germane[90];

— Supravegherea c. i. a întregului corp diplomatic al Legației franceze din București (iulie 1942)[91];

— Atitudinea lui I. Antonescu față de alianța cu Germania, înainte și după 22 iunie 1941, relevantă fiind convingerea comună a autorităților de la București și Berlin în privința șanselor depline ale unei campanii fulger împotriva URSS, cu asigurări pentru Antonescu că avea să recâștige Basarabia și nordul Bucovinei, că armatei române nu avea să i se solicite depășirea Nistrului (convorbirea lt. col. Lavilleon cu Manfred von Killinger, București, 30 aprilie 1941)[92].

Rapoartele atașaților militari francezi la București (forțele terestre și aeriene) îngăduie de asemenea confirmarea enigmei ce stăruie de peste o jumătate de veac de la atacarea

URSS-ului: invazia forțelor *Axei* la 22 iunie 1941 a luat prin *surpriză* totală Moscova[93], dar, pe de altă parte, nu au lipsit *desele alerte* telegrafice privind iminența unei acțiuni germano-române în Basarabia și Bucovina, la 25 mai 1941[94]; la 31 mai 1941[95]; la 2 iunie 1941[96]; la 6 iunie 1941[97]; la 9 iunie 1941[98]; la 13 iunie 1941[99]; la 14 iunie 1941[100]; la 17 iunie 1941[101]; și, în sfârșit, chiar în ziua producerii atacului (22 iunie 1941, ora 14,50)[102].

Excelentă prin concizie și exactitate a fost telegrama nr. 73 din 14 iunie 1941 a atașatului Aerului la București către Centrala sa de la Vichy (Secretariatul de Stat al Aviației):

„*Sursă cea mai sigură și amicală îmi comunică astăzi că războiul* [contra URSS — n. n.] *este aproape sigur. Data — apropiată de 20 iunie* [1941 — n. n.], *imediat după aceea, fără îndoială*[103]".

Documentul expus atestă că agenții secreți își făcuseră, iarăși, datoria. Dar, la acel moment, cunoscută fiind soarta Franței în război și odiseea serviciilor sale de informații și contrainformații, problemele reale nu erau veridicitatea și promptitudinea știrii, ci *cum* și *cui* putea sluji cu adevărat?

NOTELE

1. Vezi, îndeosebi, Henri Navarre, *Le Service de Renseignements, 1871—1944*, Paris, Plon, 1978.

2. Cf., de exemplu, Robert J. Young, *French Military Intelligence and the Franco-Italian Alliance*, 1933—1939, în „The Historical Journal", Cambridge University Press (USA), vol. 28, nr. 1/1985, pp. 143—168.

3. Adjunctul său era șeful *Secției germane*, căpitanul Paul Paillole, care avea să se distingă în anii războiului, mai ales că a preluat conducerea întregului *CE* francez (Paul Paillole, *Notre espion chez Hitler*, Paris, Laffont, 1985; idem, *Services spéciaux, 1939—1945*, Paris, Laffont, 1981; Henri Navarre, *Le Service de Renseignement, passim*.

4. Henri Paillole, *Notre espion chez Hitler*, p. 163 și urm.

5. Georges Castellan, *Le Réarmement clandestin du Reich (1930—1935) vu par le 2e Bureau de l'État Major Français*, Paris, Plon, 1954.

6. Motivul pentru care șeful lui *Deuxième Bureau* va fi supranumit *Casandra anilor fatali* (cf. Général Gauché, *Le Deuxième Bureau au travail, 1935—1940*, Paris, Amiot-Dumont, 1953).

7. În fapt erau mai multe!

8. Henri Michel, *L'âge adulte de la Résistance française*, în „Historia-Magazine. La 2-ème Guerre mondiale", Paris, nr. 51/1968, pp. 1401—1406.

9. Jacques Bergier, *Agents secrets contre armes secrètes*, Paris, Éditions „J'ai lu", 1965, pp. 206–226.

10. Michel Garder, *La Guerre secrète des Services Spéciaux français, 1935—1945*, Paris, Plon, 1967; Philip Jean Stead, *Le Deuxième Bureau sous l'occupation*, Paris, Fayard, 1966.

11. Colonel Passy [André Duwavrin], *Souvenirs*, II, 10, *Duke Street — Londres (Le BCRA)*, Monte Carlo, Éditeur Raoul Solar, 1948, pp. 29—31.

12. Vezi Colonel Rémy [Renault Gilbert], *Mémoires d'un agent secret de la France Libre. 18 juin 1940—18 juin 1942*, Paris, Éditions „Aux Trois Couleurs", 1946, p. 89 și urm.; Colonel Passy, *op. cit.*, I, Monte Carlo, 1947, p. 60 și urm.

13. La 15 mai 1944 s-a transformat în *Guvernul provizoriu al Republicii Franceze*.

14. Din decembrie 1942 *Biroul* lui Rivet a primit denumirea oficială *DSR/SM — Direction des Services de Renseignements et de Sécurité Militaire*. Pentru anii războiului și, mai ales, pentru epoca postbelică, vezi excelentele amintiri și comentarii ale Contelui de Marenches, fost director ale *SDECE* (1970—1981), în dialog cu Christine Ockrent (*Consilierul de taină al Puterii*, Paris, Editura Humanitas, 1992; ed. originală — Paris, 1986).

15. Vezi William Shirer, *Le Troisième Reich. Des origines à la chute*, Paris, Stock, 1967, p. 782 și urm.

16. Problema documentelor franceze pierdute în La Charité-sur-Loire și descoperite imediat de germani (19 iunie 1940) a devenit cunoscută încă din anii războiului mondial. Vezi *Documentele secrete ale Marelui Stat Major Francez*, Berlin, Deutscher Verlag, 1941 („carte albă" tipărită de propaganda germană în mai multe limbi); Paul Allard, *Les plans secrets de G.Q.G. pendant la Guerre*, Paris, Les Éditions de France, 1941; Pierre Accoce, Pierre Quet, *La Guerre a été gagnée en Suisse*, Paris, Perrin, 1966, p. 43; Horia Brestoiu, *Acțiuni secrete în România. În preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial*, București, Editura Științifică, 1973, pp. 239—242; idem, *Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc*, Iași, Editura Junimea, 1986.

17. Țentralnîi Gossudarstvennîi Arhiv Sovetskoi Armii, Moscova, fond 198, opis 2, dosar 396, 229 file; idem, dosar 395, 203 file. (În continuare se va cita: *ȚGASA*). Ulterior, în 1993, documentele franceze au fost restituite Parisului.

18. Osobîi Arhiv, Moscova — *ȚGASA*, fond 1, opis 27 (inventarul fondului cuprinde șase volume masive); vezi și Osobîi Arhiv — *ȚGASA*, fond 7, opis 1. (În continuare, vom trimite: *OA/ȚGASA*.)

19. Menționăm că, în continuare, vom trimite cel mai frecvent la dosarele inseriate în fondul 7, opis 1.

20. *OA/ȚGASA*, fond 198, opis 2.

21. Idem, fond 198, opis 10 (cu trimiteri la România — dosarele 9, 31, 60—62 ș.a.)

22. *OA/ȚGASA*, fond 198, opis 11, unele cu trimiteri la România în ajunul celui de-al doilea război mondial (dosarele 439—441, 293 ș.a.).

23. Idem, fond 198, opis 12.

24. Idem, fond 7, opis 1, dosar 1 237, *passim*.

25. Idem, f. 245 și urm.

26. Idem, fond 7, opis 1, dosar 391, f. 190.

27. Idem, fond 198, opis 2, dosar 423, *passim*.

28. Idem, fond 198, opis 2, dosar 421, *passim*.

29. Idem, fond 198, opis 2, dosar 422, *passim*.

30. Idem, fond 198, opis 2, dosarele 375—379.

31. Idem, fond 198, opis 2, dosar 379; idem, fond 198, opis 2, dosar 382, *passim;* idem, fond 198, opis 2, dosar 383, *passim;* idem, fond 198, opis 2, dosar 430.

32. Idem, fond 198, opis 2, dosar 380.

33. Idem, fond 198, opis 2, dosar 419, ff. 81—105.

34. Idem, fond 198, opis 2, dosar 384, *passim*.

35. Idem, fond 198, opis 2, dosar 425.

36. Idem, fond 198, opis 2, dosar 427.

37. Idem, fond 198, opis 2, dosar 429.

38. Idem, fond 198, opis 2, dosar 430.

39. Idem, fond 198, opis 2, dosar 428.
40. Idem, fond 198, opis 2, dosar 402, *passim*.
41. Idem, fond 198, opis 2, dosar 400.
42. Idem, fond 198, opis 2, dosar 401.
43. Idem, fond 198, opis 2, dosar 431.
44. *Ibidem*, ff. 68—71.
45. Idem, fond 198, opis 2, dosar 424, f. 52.
46. Idem, fond 198, opis 2, dosar 432, ff. 30—32.
47. Idem, fond 7, opis 1, dosar 384, ff. 493—540.
48. *Ibidem*.
49. *Ibidem*, ff. 493—494.
50. Idem, fond 198, opis 2, dosar 393, *passim*.
51. Idem, fond 198, opis 2, dosarele 385—387.
52. Idem, fond 198, opis 2, dosar 388.
53. Idem, fond 198, opis 2, dosar 397.
54. Idem, fond 198, opis 2, dosar 389.
55. Idem, fond 198, opis 2, dosar 375, *passim*.
56. Idem, fond 198, opis 2, dosar 373, ff. 108—156; idem, fond 198, opis 2, dosar 397, ff. 1—2.
57. Idem, fond 198, opis 2, dosar 375, f. 157 și urm.; idem, fond 198, opis 2, dosar 384, *passim*.
58. Idem, fond 198, opis 2, dosar 375, f. 158.
59. Idem, fond 198, opis 2, dosar 384, ff. 29—30 (Raport din 24 mai 1940).
60. *Ibidem*.
61. *Ibidem*, f. 44.
62. Idem, fond 198, opis 2, dosar 375, ff. 159—162.
63. Idem, fond 198, opis 2, dosarele 395—396.
64. Idem, fond 198, opis 2, dosar 375, ff. 163—172 (Raportul din București, datat 25 septembrie 1940).
65. Idem, ff. 165—166; idem, fond 198, opis 2, dosar 405, ff. 3—12 (Raportul din 29 august 1940); idem, fond 198, opis 2, dosar 404, f. 99 și urm.
66. Idem, fond 198, opis 2, dosar 385, f. 98.
67. *Ibidem*, ff. 99—100 (Se comunică și lista guvernului anunțat la 14 septembrie 1940).
68. *Ibidem*, f. 99.
69. Idem, fond 198, opis 2, dosar 404, f. 19.
70. *Ibidem*, f. 20. Vezi și un „portret" al lui I. Antonescu, alături de altele făcute regilor Carol al II-lea și Mihai I, Reginei Maria și unor oameni politici — C. Argetoianu, Armand Călinescu, Gh. Tătărescu, Gh. Argeșanu, N. Titulescu ș.a. (idem, fond 198, opis 2, dosar 385, ff. 112—144).
71. Idem, fond 198, opis 2, dosar 397, ff. 3—17.
72. *Ibidem*, ff. 18—19.
73. Idem, fond 198, opis 2, dosar 374, ff. 6—9.
74. Idem, fond 198, opis 2, dosar 420, f. 18.
75. *Ibidem*, ff. 1—2.
76. *Ibidem*, f. 187 și urm.
77. *Ibidem*, f. 340.
78. *Ibidem*, ff. 203—206. Vezi și raportul lui Thierry nr. 880 S din 8 octombrie 1928 (*ibidem*, ff. 197—199).
79. Idem, fond 7, opis 1, dosar 768, f. 67.

80. Idem, fond 198, opis 2, dosar 405, ff. 37—39 și 58—59; idem, fond 198, opis 2, dosar 409, *passim;* idem, fond 198, opis 2, dosar 412, *passim* (materialele oferă informații deosebit de prețioase).

81. Idem, fond 198, opis 2, dosar 406, ff. 23—25; idem, fond 198, opis 2, dosar 412, *passim.*

82. Idem, fond 198, opis 21, dosar 406, ff. 41—116.

83. Idem, fond 198, opis 2, dosar 405, ff. 54—59; idem, fond 198, opis 2, dosar 408; idem, fond 198, opis 2, dosar 413.

84. Idem, fond 198, opis 2, dosar 374.

85. *Ibidem*, f. 5.

86. Idem, fond 198, opis 2, dosar 410.

87. *Ibidem*, ff. 49—184; idem, fond 198, opis 2, dosar 415, f. 22.

88. *Ibidem*, f. 22; idem, fond 198, opis 2, dosar 412, f. 208.

89. *Ibidem, passim.*

90. Idem, fond 7, opis 1, dosar 2 063, ff. 61—65.

91. *Ibidem*, ff. 7—8.

92. Idem, fond 198, opis 2, dosar 405, ff. 37—39.

93. Idem, fond 198, opis 2, f. 227 (telegrama nr. 1 078 din 23 iunie 1941).

94. *Ibidem*, f. 241.

95. *Ibidem*, f. 237.

96. *Ibidem*, f. 236.

97. *Ibidem*, f. 235.

98. *Ibidem*, f. 234.

99. *Ibidem*, f. 233.

100. *Ibidem.*

101. *Ibidem*, f. 230.

102. *Ibidem*, f. 228.

103. *Ibidem*, f. 233 (vezi nota 100).

Capitolul 20

URSS

Între numeroasele calificări care s-au dat veacului nostru aceea de *secol al spionilor* nu se află între cele mai puțin frecvente ori mai nesemnificative. Dimpotrivă! Mai ales că, spre deosebire de tot ceea ce s-a întâmplat până la 1900, invidiatul nostru secol a oferit — pe lângă atâtea alte „bunuri", trebuincioase ori netrebuincioase — și experiența *spionajului total;* ceea ce, în „traducere", ar însemna cam *spionarea tuturor de către toți!!!* Poate să fie, ne întrebăm, fericire mai mare decât să știi că ai fost (ești!) supravegheat întruna și, dintr-un înțeles spirit de solidaritate umană și de necondamnabilă manifestare a personalității, te-ai silit (silești!) să observi tot ce se desfășoară în preajmă? Nu ar fi preferabil, în atare condiții, să admitem precum britanicii că *a spiona* (nicidecum *a informa!*) este, la urma urmelor, o îndatorire aproape patriotică pentru țara ta, ca să nu spunem imperiul tău? Veacul nostru, așadar, a oferit cele mai bune condiții pentru nașterea, afirmarea și elogierea spionilor. Să admitem, înainte de orice, că el încă nu s-a încheiat, dar că ne-a oferit deja spectacolul a două războaie mondiale (1914—1918 și 1939—1945), a două „păci armate" (dinainte de 1914 și 1919—1939), pentru a finaliza cu un „război rece" dublat de o nouă „pace armată" (anii 1945—1989) și prăbușirea comunismului în Europa de Est. Conflictele mondiale, natural, au impus, în afară de armele cele mai sofisticate și de trupe, intervenția spionilor, aceștia devenind indispensabili și atunci când, vorbind de pace, toate puterile se pregăteau de războaie, fie chiar și mondiale! Iar nevoia de spioni a fost cu atât mai mare după încheierea ultimei conflagrații în 1945, când ostilitățile „calde" cedară locul celor „reci", iar beligeranții nu mai erau nedisimulați, când, mai precis, a pornit un război al tuturor împotriva tuturor. A apărut și s-a manifestat din plin o veritabilă foame de spioni! Parafrazând un cunoscut proverb, s-a ajuns la situația că cine nu avea unul (sau mai mulți) spioni a trebuit să și-i cumpere; ceea ce s-a și întâmplat! În aceste ultime decenii au fost descoperiți și proclamați o mulțime de *spioni ai secolului*. A fost o concurență acerbă în

acest sens, în competiție intrând chiar „actorii", în postură de memorialiști, de regulă. Veacul nostru se bucură, nu în zadar, de cea mai mare concentrație de „monștri sacri" ai spionajului/contraspionajului. Cât privește rolul acestor agenți secreți, el a fost, indiscutabil, nu o singură dată, decisiv, în desfășurarea unor evenimente cruciale. Acesta este motivul pentru care istoria trebuie să-i ia în seamă.

Veacul nostru ne-a oferit spectacolul înfruntării dintre câteva servicii (organisme, centrale, birouri etc.) de spionaj din lume. Cuvântul hotărâtor l-au avut, se înțelege, serviciile de informații și contrainformații ale Marilor Puteri, și anume: *Biroul 2* în Franța (îndeosebi până la izbucnirea celui de al doilea război mondial); *Intelligence Service*-ul în Marea Britanie; *Abwehr*-ul în Germania lui Hitler (până în februarie 1944); *CIA* (succesoarea, după ultimul război, a *OSS*-ului) în SUA și, în sfârșit, dar nu și cel mai puțin important, *KGB*-ul în URSS *(Comitetul Securității Statului,* fondat ca atare la 13 martie 1954, dar rezultând nemijlocit din organismele anterioare de după revoluția din octombrie 1917 și care, periodic, și-au schimbat denumirile: *CEKA*, creată la 20 decembrie 1917, urmată de *GPU, OGPU, GUGB/NKVD, NKVD/NKGB* și *MGB*, apărute/dispărute respectiv în anii 1922, 1923, 1934, 1941 și 1946). Acestor servicii li se adaugă nenumărate altele funcționând în statele respective, câteva sute aparținând statelor nemenționate, dar important este că *amprenta* asupra desfășurării războaielor secrete ale veacului al XX-lea și-au pus-o *cele cinci centrale*, devenite, prin unicitatea organizării și țelurilor urmărite, veritabile *cinci surori!?* Nimic mai straniu, și, totuși, mai adevărat: cele cinci surori au fost, rând pe rând, adversari ireductibili ori aliați de ocazie, aplicându-și lovituri și făcându-și servicii, fapte în urma cărora unele au fost silite să iasă din competiție: *Biroul 2* — cel dintâi, *Abwehr*-ul mai apoi, *Intelligence Service*-ul — ce se menține prin faimă și stil; astfel, practic, confruntarea este întreținută astăzi de *CIA* contra/pentru *KGB* și viceversa! În mod concret, acolo unde Moscova și Washington-ul nu se întâlnesc, *CIA* și *KGB*-ul o pot face, pentru acestea ideologia și principiile dispar, impunându-se țelurile și mijloacele, și unele și altele extrem de ambițioase și imense ca proporții. Evenimentele din ultimii ani ne îngăduie să considerăm că și între aceste *ultime două surori* rămase în viață au existat disproporții, dezacorduri sau chiar războaie, în care *KGB*-ul a câștigat o mulțime de succese ce păreau temeinice, iar *CIA* mai multe victorii aparent fragile. Trăgând linia, o centrală... are nevoie de cealaltă pentru a fi în bună concurență și companie! Cu adevărat consideră britanicii că birourile secrete țin numai de domeniul *gentlemen*-ilor... Dar să nu ne grăbim în a formula concluziile! Pentru toate țările est-central europene după 1945, *KGB*-ul a fost cel mai important, ca să ne exprimăm astfel, căci zona respectivă a fost cedată mai întâi de Hitler (1939), apoi de Churchill și Roosevelt (1944) lui Stalin în propriai „sferă de interese", inițial distincte și condiționate și, apoi, nelimitate. Și această imensă arie a fost adusă în „lagărul sovietic" cu concursul decisiv (pentru a nu spune exclusiv) al *KGB*-ului, care a implantat regimuri comuniste la Varșovia și București, la Sofia și Budapesta. În lucrarea sa pseudo-memorialistică *Moștenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, Ion Mihai Pacepa a furnizat o sumă de

detalii despre modul în care I. V. Stalin a plănuit și a reușit, atât înainte, cât și, mai cu seamă, după cel de-al doilea război mondial, *„să exporte comunismul prin folosirea mijloacelor secrete ale muncii informative* [subl. ns.]"[1] În activitățile sale, *KGB*-ul a dispus de toate fondurile necesare pentru planificarea și execuția celor mai tainice și murdare operațiuni, în vreme ce *CIA* a fost și ea bine finanțată, dar sub amenințarea permanentă a „ochiului" presei nord-americane, proclamată și recunoscută drept a patra putere în stat.

Revenind la *KGB*, vom observa că s-a întâmplat ceea ce era de așteptat: dezvoltarea monstruoasă a organizației, până la regimul de *stat în stat*, a condus la un moment dat, chiar înainte de prăbușirea imperiului comunist în 1991, la propria-i anihilare! Deja în 1985, un remarcabil specialist în istoria contemporană universală, precum Walter Laqueur, descoperea că bugetul *KGB*-ului depășea suma astronomică de 20 miliarde dolari, sumă în raport cu care organismul reunea nu mai puțin de 500 000 salariați în „Centrală", cărora li se adăuga cel puțin 200 000 de agenți la granițele URSS-ului și cel puțin 120 000 de indivizi în garda Kremlinului și în unități speciale, iar ca agenți rezidenți în străinătate între 5 000 și 20 000 de persoane excelent retribuite! Iar datele sunt departe de a fi complete, fie numai și pentru faptul că în „activitatea" sa din interiorul sau din exteriorul granițelor URSS *KGB*-ul a fost „asistat" de serviciul secret al armatei roșii — *GRU*, creditat cu aproximativ 50 000 de agenți interni și externi, dublați de alți 30 000 de membri ai unităților „speciale"[2].

Rolul și locul *KGB*-ului în evoluția războiului secret după 1917 s-a impus atenției istoricilor și ziariștilor, tuturor celor specializați în domeniul kremlinologiei, care au dovedit în chip argumentat prezența în istoria contemporană universală a *factorului spionaj* drept una dintre coordonatele conflictelor majore[3].

Un aspect curios din istoria *KGB*-ului privește faptul că instituția ca atare este mult mai bine cunoscută și temută decât agenții ei. Aceasta, desigur, cu unele excepții, foarte importante însă. Astfel, activitatea unora dintre foștii lideri* ai organizației (Dzerjinski,

---

* Prezentăm lista completă a șefilor *KGB*-ului ori ai organizațiilor ce l-au precedat *(CEKA, OGPU, NKVD)*:

Felix E. Dzerjinski (1917—1926);
Veaceslav K. Menjinski (1926—1934);
Henrich G. Iagoda (1934—1936);
Nikolai I. Ejov (1936—1938);
Lavrentii P. Beria (1938—1953);
Serghei N. Kruglov (1953—1954);
Ivan A. Serov (1954—1958);
Aleksandr N. Șelepin (1958—1961);
Vladimir I. Semiciastnîi (1961—1967);
Iuri V. Andropov (1967—1982);
Vitali V. Fedorciuk (mai—decembrie 1982);
Viktor M. Șcebrikov (1982—1988);
Vladimir A. Kriucikov (1988—1991);
Vadim Bakatin (1991—1992)

(vezi Peter Deriabin, T. H. Bagley, *The KGB Masters of the Soviet Union*, London, Robson Books, 1990, pp. 12—15).

Menjinski, Iagoda, Ejov, Beria, Șelepin sau Andropov) a fost intens investigată, lucru valabil și în cazurile „monștrilor sacri" care s-au remarcat cu precădere în epoca celui de-al doilea conflict mondial ori în anii „războiului rece". Cu acordul cititorului, vom include în rândul acestora și pe agenții „Centrului" (Moscovei) ce au „lucrat" pentru serviciul de spionaj militar *(GRU)*, având în vedere că, la nivelul conducerii superioare de partid a URSS și, în situația lui Stalin, la nivelul statului major personal al dictatorului, au funcționat nuclee de coordonare ce dirijau deopotrivă operațiunile dinăuntru și din afară ale *KGB* și *GRU*, tratate, în acel cadru, ca un singur organism. Dar să nu-i uităm pe „actorii" *KGB*-ului/*GRU*-ului din epocile de referință: *Richard Sorge* și întreaga sa rețea ce a acționat în Japonia în perioada inițială a ultimei conflagrații; *Leopold Trepper* și rețeaua „Orchestra Roșie", ce au acoperit o bună parte a Europei ocupată de naziști în 1940—1944; *Alexander Radó* care a dirijat, în Elveția, faimoasa rețea grație căreia multe dintre directivele lui Hitler ajungeau sub ochii lui Stalin prin 1942 numai la... câteva ceasuri după emiterea lor[4]; *familia Kuczynski* (tatăl și copiii) cu concursul căreia sovieticii au pătruns în lumea „bună" a spionajului britanic ori în secretele atomice anglo-americane; spionii interesați de secretele nedezvăluite încă prin 1943—1945 ale atomului — *Klaus Fuchs et Co.; Günther Guillaume* — trimis de *KGB* — în anturajul cancelarului Willy Brandt; *Kim Philby*, cu state de serviciu în contraspionajul militar britanic (MI 5) ori în informațiile externe *(Intelligence Service)*, unde a ajuns să răspundă la un moment dat, în etapa finală a războiului mondial și imediat după aceea, chiar de zona activităților dirijate împotriva... URSS (!); *Rudolf Abel*, sfidând, în plin centru al New York-ului, *CIA* și *FBI*-ul în egală măsură; grupul „celor 5" strecurați în conducerea spionajului/contraspionajului britanic în anii de maximă tensiune ai „războiului rece" — *Kim Philby, Donald Maclean, Guy Burgess, A. Blunt* și *Lordul Rotschild*.

Cititorul va fi de acord cu faptul că, în cazul multora din cei menționați, cutezanța a făcut casă bună cu aventura, iar acțiunea de informare a fost dublată de cea de... trădare[5]. Dacă scopul scuză mijloacele, atunci este locul să consemnăm că acestea din urmă n-au fost nicidecum curate. Reprezentând chintesența tuturor organismelor care l-au precedat (de la *CEKA* la *MGB* [6]), *KGB*-ul, care și-a pus în umbră antecesorii în asemenea măsură încât le-a acoperit până și denumirile (?!), a ajuns sinonim cu cel mai puternic și mai mare dintre serviciile de spionaj cunoscute în istorie, cu cel mai de temut și mai „necavaleresc" dintre organismele similare din lume. De mai multe decenii KGB-ul preocupă pe toți liderii politici de pe mapamond, fie ei foști, prezenți ori virtuali colaboratori sau posibile victime!

Despre organizarea și funcționarea *NKVD*-ului în etapa finală a războiului, vezi excepționala sinteză întocmită de către *Serviciul Special de Informații* al lui Eugen Cristescu. Documentul, datat *martie 1944*, a fost prezentat Mareșalului Ion Antonescu și depus în arhiva Cabinetului Militar. În vara anului 1945 a fost, o dată cu întreaga arhivă a Cabinetului Militar, capturat de ruși de la București, transportat la Moscova și depus în depozitele secrete, unde l-am descoperit în 1992 (vezi Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 25, ff. 188—214). *Sinteza* (16 file), mai puțin cele zece tabele anexă, se publică integral în acest volum (vezi cap. 27 — *SSI-ul pătrunde secretele NKVD-ului*).

În cursul anilor '30, când URSS a străbătut marea teroare, *KGB*-ul (*NKVD/GUGB* pe atunci) nu a fost pur și simplu *un instrument* al planului diabolic al lui I. V. Stalin, ci *însuși creierul* acțiunii desfășurate la scara întregului imperiu de lichidare fizică a tuturor „dușmanilor" declarați ori nu ai regimului comunist bazat pe rolul conducător al PC (b) al URSS[7]. Potrivit opiniilor unor cunoscuți kremlinologi (Robert Conquest, Alexander Soljeniţin ș.a.), numai în 1937 — 1938 planul de nimicire s-a concretizat în arestarea a peste 7 milioane de cetățeni ai imperiului sovietic, dintre care aproximativ 2 milioane au murit în lagăre și închisori (1,7 milioane după Soljeniţin!) sau au fost pur și simplu executați. O atare „ordine" în „statul socialist sovietic totalitar" al lui Stalin s-a înfăptuit cu/prin concursul *K.G.B.*-ului, aflat pe atunci succesiv sub conducerea unor călăi de genul lui G. Iagoda (1934 — 1936), N. Ejov (1936 — 1938) și L. P. Beria (1938 — 1953)[8]. Sub Beria, *KGB*-ul și-a câștigat rolul — definit cu precizie de către unul dintre specialiștii internaționali ai instituției — de „instrument special prin care URSS este condusă, iar politica externă sovietică este înfăptuită"[9]. Până în 1939, și în cursul primelor etape ale celui de-al doilea război mondial, *KGB*-ul a beneficiat de asistența *Cominternului (Internaționala a III-a)*, creată de Lenin în 1919, în intenția de a constitui centrul mondial al partidelor comuniste de pe mapamond și de a înlesni sarcina declanșării revoluției proletare mondiale, dar care până la sfârșit (1943) a rămas o imensă oficină de spionaj. De la un capăt la altul al existenței sale, *Internaționala a III-a* a fost o imensă „resursă de cadre", o prețioasă „pepinieră", înregimentând peste 100 000 de persoane, dintre care s-au recrutat agenții URSS care s-au remarcat pe fronturile secrete ale celui de-al doilea război mondial[10], unii dintre ei deveniți celebrități, așa incontestabili ai spionajului mondial: Richard Sorge, Alexander Radó sau Leopold Trepper!

Situația nu s-a schimbat nicidecum după 1945, în anii când Kremlinul a angajat și a condus *războiul rece* contra Occidentului și când pe tărâmul frontului subteran s-au remarcat de asemenea unii dintre foștii activiști ai *Internaționalei a III-a*[11] — Klaus Fuchs în SUA sau Kim Philby în Anglia, acesta din urmă ajungând la un moment dat, cum s-a arătat, în structurile de bază ale *Intelligence Service*-ului[12]. În acest context, să reținem și faptul că mai mulți specialiști au pus în discuție și apartenența la *KGB* a fostului... șef al contraspionajului militar britanic *(MI 5)* din epoca postbelică — Sir Roger Hollis[13]. Să reținem, de asemenea, numele unor lideri comuniști români, care au fost recrutați ori s-au pus la dispoziția *KGB*-ului în epoca celui de-al doilea război mondial și care, după 1944/1945, s-au „remarcat" în acțiunea de înscriere a României pe „calea construcției socialiste (comuniste)" urmată până la revolta populară din decembrie 1989 — Ana Pauker, Vasile Luca, I. Chișinevschi, Emil Bodnaraș, Gh. Gheorghiu-Dej, Leonte Răutu, Valter Roman ș.a.[14]

La 22 iunie 1941, în momentul în care URSS a fost atacată de către Germania nazistă și aliații ei, Kremlinul dispunea de două organisme în sarcina cărora cădea, în principal,

desfășurarea activității informative/contrainformative politice și militare, pe plan intern și extern:

1. *NKGB (Narodnîi Komissariat Gosudarstvennoi Bezopasnosti — Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului),* desprins, la 3 februarie 1941, din *NKVD (Narodnîi Komissariat Vnutrennîh Del — Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne/L. P. Beria)* și pus sub controlul lui V. N. Merkulov. La 20 iulie 1941, *NKGB* a fost reintegrat *NKVD*-ului, pentru a reapărea în aprilie 1943, sub comanda aceluiași Merkulov, colaborator apropiat de-al lui Beria[15]. *NKGB*-ul, în afara funcțiilor sale de poliție politică, direcție în care atât înainte, cât și după începerea agresiunii hitleriste, a acționat neînduplecat pentru a întări prin teroare voința de rezistență a popoarelor URSS contra fasciștilor, și-a îndeplinit cu eficiență mereu sporită rolul de *centrală de spionaj și contraspionaj* în limitele frontierelor URSS ori pe mapamond. Potrivit așteptărilor, organismul respectiv a devenit în scurt timp un adversar pe măsură al serviciilor secrete ale țărilor *Axei*, ale Germaniei în primul rând, după cum și un partener eficient (dar nu global, ci doar parțial, excluzându-se îndeosebi programul atomic al anglo-americanilor) al Londrei și Washington-ului. Încă din primele zile de după agresiunea hitleristă, mai precis la 29 iunie 1941, CC al PCUS s-a adresat în mod special organelor de securitate, îndemnându-le să-și întărească eforturile pentru a sprijini cu cât mai mare folos rezistența Armatei Roșii; s-au preconizat, totodată, măsuri hotărâte pentru asigurarea zonelor din spatele frontului sovietic împotriva unor eventuale acțiuni inamice diversioniste[16]. La 18 iulie 1941, printr-o altă directivă, CC al PCUS a revenit asupra obligațiilor organelor de securitate, cărora le-a impus să acorde maximum de atenție muncii contrainformative în zonele operative, solicitând un plus de vigilență lucrătorilor forțelor de securitate — *cekiștii*. În cursul războiului, hitleriștii nu au neglijat dezorganizarea spatelui sovietic prin operațiuni speciale. La 15 februarie 1942, de exemplu, H. Himmler a constituit un echipaj special de spionaj *(Zeppelin)*, care, prin agenți lansați în regiunile din interiorul URSS, trebuiau să submineze potențialul politico-moral, economic și militar sovietic. *Cekiștii* au reușit să preîntâmpine traducerea acestui plan în viață, astfel că însuși Himmler a fost nevoit să constate că „sarcina principală" a *Zeppelin*-ului fusese „rău îndeplinită". Pe măsura desfășurării operațiunilor, tot mai puțini spioni germani au scăpat vigilenței organelor sovietice de securitate. În anul 1943, hitleriștii au parașutat, în spatele frontului, cel mai mare număr de agenți din tot cursul conflictului. Acum este momentul când serviciile sovietice de contrainformații trec hotărât la ofensivă, producându-se *cotitura hotărâtoare* în Est și pe frontul secret. Documentele germane ilustrează în mod convingător în ce s-a tradus supremația obținută de organele sovietice de securitate: în perioada octombrie 1942—septembrie 1943, o unitate specială *(Abwehr—Kommando 104)* a parașutat în spatele Armatei Roșii 150 de grupe de spioni și diversioniști; numai două grupe au reușit să se salveze, revenind la „bază" cu informații militare ce nu prezentau „nici o însem-

nătate". *Cekiștii* au primit cel mai larg concurs în depistarea și prinderea agenților dușmani din partea populației civile.

În tot timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei din 1941—1945, lucrătorii sovietici din domeniul informațiilor și contrainformațiilor au desfășurat o vastă activitate și în spatele frontului inamic, în regiunile ocupate temporar de *Wehrmacht*. Se apreciază la câteva mii numărul *cekiștilor* care au acționat în aceste condiții. Informațiile culese — despre dislocările și mișcările de trupe, despre planurile operative ale dușmanului — s-au dovedit a fi „foarte prețioase" pentru Înaltul Comandament sovietic în unele momente de mare însemnătate ale războiului (bătăliile de la Moscova, Kursk etc.). Numeroși *cekiști* au reușit să pătrundă în organizațiile de spionaj și contraspionaj naziste, intrând în posesia unor informații despre țelurile și activitatea acestora, numărul, numele și „misiunile" agenților parașutați peste liniile sovietice. De asemenea, *cekiștii* au înfăptuit diverse acte de sabotaj contra obiectivelor militare, a căilor ferate și a statelor majore inamice. Principalul lor aliat în decursul întregii activități desfășurate în spatele frontului german l-au constituit partizanii sovietici; aceștia din urmă dispuneau, de altfel, de organe proprii de informații, ce au avut un mare rol în lupta invizibilă purtată pe Frontul de Est între 1941 și 1944. Celor mai destoinici dintre lucrătorii organelor sovietice de securitate, care s-au distins în acțiunile întreprinse pe teritoriul vremelnic ocupat, li s-a conferit titlul de „Erou al Uniunii Sovietice": N. I. Kuznețov, V. A. Molodțov, D. N. Medvedev, S. A. Vaupșasov, K. P. Orlovski, V. A. Liaghin și mulți alții[17].

2. *GRU (Glavnoe Razvedîvatelnoe Upravleniie — Direcția Principală a Informațiilor)* a reprezentat una dintre forțele ce formau triumviratul ce guverna URSS: Partidul, *KGB*-ul și Armata[18]. Cu o situație extrem de dificilă, rezultând din faptul că partidul și *KGB*-ul erau foarte bine reprezentate la nivelul ultimei unități (subunități) a Armatei Roșii, *GRU* (supranumit în literatura de specialitate *Biroul IV* și, îndeosebi, *Centrul*) funcționa, de la crearea trupelor sovietice, în februarie 1918, în cadrul Marelui Stat Major. Exceptând anumite perioade și voința unor persoane, *GRU* s-a aflat mai degrabă în raporturi de colaborare ori de concurență cu *KGB*-ul, decât de subordonare[19]. La conducerea *Centrului* s-au perindat numeroase cadre excelent pregătite, generali, dizidenți notorii față de sistemul stalinist și dintre care unii au căzut victimă — la sfârșitul anilor '30 — terorii staliniste ce a măcinat forțele militare ale URSS cu puțin înainte de atacul Germaniei naziste[20]: I. Berzin (1924—1935, 1937); S. P. Uriţki (1935—1937); I. Proskurov (1938—1940); F. Golikov (1940—1941); A. Panfilov (1941—1943), F. F. Kuznețov (1943—1948) ș.a. În 1941, la scurt timp după atacul lui Hitler, *GRU*, în raport direct cu reorganizările necesare survenite la nivelul comandei superioare a Armatei Roșii, s-a divizat: un *Directorat al Informațiilor* a început să funcționeze în cadrul Înaltului Comandament *(Stavka)* pentru controlul sau acoperirea agenților activând în cadrul ambasadelor sovietice, în vreme ce veritabilul *GRU*, de asemenea ca *Directorat al Informațiilor*, depindea mai departe de Marele Stat Major. Acesta din urmă avea misiunea de a înfăptui „spionajul operațional", preocupându-se în

esență de dirijarea acțiunilor îndreptate împotriva Germaniei și a aliaților ei din zonele operative, în vreme ce primului serviciu îi incumba sarcina „spionajului strategic", având ca arie de desfășurare însuși mapamondul. În acest cadru, *Centrul* a creat și a controlat în anii războiului cel puțin trei rețele de informații în Europa și Japonia, de o eficacitate de-a dreptul extraordinară[21]: *Ramsay* la Tokio (Richard Sorge), *Rote Kapelle* în Germania, Franța, Belgia și Olanda (Leopold Trepper) și *Rote Drei* în Elveția (Alexander Radó, Rudolf Roessler ș.a.). Prin intermediul acestora, *Centrul* a căpătat informații extrem de prețioase despre situația și intențiile germanilor, informații de o asemenea amploare, exactitate și promptitudine încât s-a afirmat — după război — că Stalin și colaboratorii săi ar fi aflat, în cursul anului decisiv 1942, la numai... câteva ceasuri conținutul directivelor Cartierului General al *Wehrmachtului (OKW)* și de o manieră ca și cum le-ar fi „citit peste umărul lui Hitler"!

Succesele serviciilor secrete sovietice din epoca de referință, ca și din anii următori, nu ne îndeamnă însă să trecem cu vederea peste un fapt: întocmai ca la americani, pentru sovietici războiul a început printr-o catastrofă în domeniul informațiilor. În privința americanilor a survenit Pearl Harbor-ul, nesemnalizat din timp de către birourile secrete de la Washington, pe când, cu referire la sovietici, s-a produs *atacul surprinzător* al lui Hitler de la 22 iunie 1941, prevestit de către serviciile sovietice, dar informațiile nu au fost luate în seamă de către liderii de la Kremlin, în primul rând de către Stalin[22].

*

Activitatea serviciilor secrete sovietice a devenit bine cunoscută cititorului, mai cu seamă în ultimii ani, după prăbușirea sistemului comunist în 1991, când, pe de o parte, la Moscova au devenit accesibile arhivele speciale (fondurile CC al PCUS, arhivele *Cominternului* și *Cominformului*, arhivele militare și cele reunind documentele capturate ca pradă de război de către trupele roșii în anii 1944—1945 și următorii din Germania, Polonia, Ungaria, România, Bulgaria, iar, parțial, fondurile celebrului *KGB*), iar, pe de altă parte, a fost abrogată cenzura, fapt ce a înlesnit transmiterea informațiilor științifice și dezvăluirea adevărului istoric. Cu referire directă la domeniul ce ne interesează, nu mai puțin hotărâtoare a fost apariția cărții datorată unui specialist britanic în istoria spionajului și unui defector *KGB* în Occident, i-am numit pe Christopher Andrew și Oleg Gordievsky, care au reconstituit, în temeiul unei profunde cunoașteri a surselor și al unei experiențe personale de excepție, probabil una dintre cele mai complete și mai palpitante evocări a activității *KGB*-ului de-a lungul întregii sale activități[23]. Autorii, care între timp au editat și documentele fundamentale care le-au susținut o parte din excurs[24], au avut în obiectiv — după cum se desprinde și din titlu — operațiunile externe ale spionajului sovietic. Detaliile expuse și concluziile ce se pot desprinde sunt terifiante. Este uluitor câte eforturi

a depus și câte fonduri a putut cheltui de-a lungul existenței sale Imperiul roșu pentru a submina Lumea liberă, cât de ușor și-a aflat colaboratori. În atare împrejurări — după cum s-a afirmat — succesele nu au constituit o surpriză, deși lanțul succeselor respective nu a putut salva finalmente Kremlinul. Succesele deosebite repurtate în anii celui de-al doilea război mondial de către *KGB* și suratele sale moscovite și-au avut rolul lor în respingerea asaltului Germaniei naziste și al aliaților ei și în obținerea victoriei din 1945 asupra statelor *Axei*, alături de SUA și Anglia îndeosebi[25]. Este și motivul pentru care insistăm asupra unora dintre spionii de elită ai Moscovei din vremea războiului, cu mențiunea că, după portretele ce le-am publicat anterior[26], vom reține „fișele" activității lor extrase din câteva lucrări de indiscutabilă ținută și cunoscând o circulație mondială. Vom începe, bineînțeles, cu *Richard Sorge*, cel pe care un specialist de talia lui Allen Dulles, fondatorul *CIA*, l-a calificat „agentul secret al secolului"[27], iar Bernard Newman — „împăratul spionilor"[28]. „Fișa" am preluat-o dintr-un *Dicționar al spionajului* apărut mai demult la Londra[29]:

„*Sorge, Richard (1895—1944).* Cel mai strălucit și încununat de succes spion al celui de al doilea război mondial, acest ruso-german a fost colaborator al *GRU* din 1929. Mulțumită prin excelență înaltelor sale surse din Tokio, deopotrivă germane și japoneze, el a fost în măsură să informeze din vreme Kremlinul despre evenimente de importanță capitală. Mai mult, acest intelectual între spioni, doctor în filosofie, care era deopotrivă ferm și foarte sociabil, a fost capabil să analizeze evenimentele politice și militare și, tot așa de bine, să informeze despre ele.

Prima sa rezidență a fost în China, unde a montat un număr de contacte de mare folos pentru el mai târziu. Deși a fost membru al partidului comunist din fragedă tinerețe la Hamburg, Sorge a ticluit să intre în partidul nazist înainte de a pleca în Japonia, iar dineul său de plecare s-a bucurat de participarea personală a Dr. Goebbels.

El s-a stabilit la Tokio ca ziarist, corespondent al influentului *Frankfurter Zeitung*. Cu asemenea acreditare, el a fost un vizitator bine venit la Ambasada germană. A devenit un prieten fidel al generalului-maior Otto, atașatul militar, care mai apoi fu ambasador, și, în cele din urmă, cei doi ajunseră să dejuneze zilnic pentru a dezbate evoluțiile curente.

Prin contactele sale nipone jurnalistice din vremea stagiului în China, Sorge fu curând extrem de bine conexat cu cercurile politice și militare din Japonia. Astfel, el era admirabil plasat pentru a raporta *Centrului* din Moscova asupra acțiunilor Germaniei și Japoniei, doi principali adversari ai Uniunii Sovietice.

El a informat în mod corect Kremlinul că Japonia, după o lungă ezitare, se decisese să atace mai degrabă în Sud-Estul Asiei decât teritoriul sovietic din Extremul Orient. Această știre vitală a dat posibilitatea Armatei Roșii să-și redispună toate diviziile din această regiune până departe spre Vest pentru a juca rolul lor în contraofensivele de după asediul Stalingradului [Moscovei — n. n.].

Asemenea colegului său Leopold Trepper, șeful rețelei sovietice de spionaj din Europa [de Vest], [Sorge] a fost în măsură să avertizeze Rusia despre planurile germane

de invazie care au fost ignorate de către Stalin. Finalmente, în ajunul arestării sale, el a transmis un mesaj despre faptul că niponii aveau să atace Pearl Harbor-ul.

O trăsătură remarcabilă a carierei sale de spion a constat în aceea că el niciodată nu a folosit hârtii false și n-a apelat nicicând la nume de acoperire. El a fost totdeauna cunoscut sub numele său adevărat, Doctor Richard Sorge, jurnalist nazist. A fost o realizare deosebită că el a supraviețuit timp de peste șase ani în Japonia, o țară cu o cenzură rigidă și aflată sub un puternic control militar și polițist.

A lucrat mereu cu aceeași echipă de cinci membri, dintre care patru persoane bine situate în mediile nipone și un excelent operator-tehnician al *GRU* — Max Klausen [...] Richard Sorge nu a fost spânzurat până în noiembrie 1944. Abia după 20 de ani Uniunea Sovietică a recunoscut serviciile sale proclamându-l erou *post-mortem* al Uniunii Sovietice și imprimând chipul său pe un timbru poștal"[30].

În privința lui *Rudolf Roessler*, desprindem următoarea „fișă de dicționar"[31]:

„Roessler, Rudolf (1897—1958). Numele spionului cunoscut sub denumirea-cod de *Lucy*. El a alarmat sistematic pe Aliați în privința oricărei invazii [germane — n.n.], începând cu cea din Polonia și până la aceea contra Rusiei, dar nu a fost crezut. Cu pamfletele scrise sub pseudonimul *Hermes* înainte de al doilea război mondial, Roessler a evidențiat planurile lui Hitler pentru cucerirea dominației mondiale (vezi *Lucy*).

Lucy. Denumirea-cod a lui Rudolf Roessler, care a asigurat pe ruși cu informații în cursul celui de-al doilea război mondial, din Lucerna, Elveția. El a susținut că a primit materialul său informativ din partea a zece ofițeri superiori ai *Wehrmachtului*, ale căror identități n-au fost nicicând dezvăluite. Roessler a transmis planul integral al invaziei Rusiei de către Germania și este creditat cu informațiile care au îngăduit rușilor să realizeze încercuirea nemților la Stalingrad. El a fost, de asemenea, primul care a menționat rachetele *V-1* și *V-2* și a transmis rapoarte asupra descoperirilor germane în domeniul avioanelor cu reacție"[32].

O amplă rețea de spionaj, care a acoperit practic jumătatea de Vest a bătrânului nostru continent, am denumit faimoasa *Orchestră Roșie*, a fost organizată și a funcționat sub conducerea lui *Leiba Domb* (alias *Leopold Trepper*), despre care aflăm, tot dintr-o „fișă de dicționar"[33]:

„Trepper, Leopold (1904—1982). Evreu polonez care a slujit ca spion sovietic la Paris în prima etapă a celui de-al doilea război mondial. Trepper, care a fost de asemenea cunoscut drept *Marele Șef*, a condus rețeaua de spionaj *Orchestra Roșie*. Sub pseudonimul *Gilbert*, el a furnizat lui Stalin informații foarte precise despre operațiunea *Barbarossa*. Germanii s-au lansat pe urmele *Orchestrei Roșii*, dar Trepper a dispărut în Franța neocupată, unde a făurit o nouă rețea de spionaj. Trepper a fost capturat de nemți la 16 noiembrie 1942, a acceptat să devină agent dublu; a evadat și a stat ascuns pentru tot restul războiului"[34].

*

În ultimii ani, în cursul procesului prăbușirii comunismului și al dezagregării URSS și, mai ales, după aceea, la Moscova au apărut numeroase lucrări originale ori cărți traduse din limbile engleză, franceză și germană referitoare la istoria generală a *KGB*-ului, la activitatea de informații din anii celui de-al doilea război mondial și, mai apoi, din cursul „războiului rece", la acțiunile unor agenți-vedetă infiltrați de Kremlin în marile organisme germane ori occidentale-aliate[35]. A survenit ceea ce era greu de presupus, cu numai câțiva ani înainte, și anume *deschiderea arhivelor* secrete și ultra-secrete ale Kremlinului și, în acest context, istoricii și publiciștii au reușit să pătrundă multe dintre tainele partidului comunist din Moscova ori ale armatei roșii, ale serviciilor sovietice de spionaj și contraspionaj (inclusiv ale *KGB*-ului și predecesoarelor sale, începând cu *CEKA*). În acest sens, s-au relevat implicarea *NKVD*-ului în represiunile din anii '30[36], rolurile lui Stalin și Beria[37] ori rolul informativ al Centrului în epoca celui de-al doilea război mondial[38]. Pentru epoca imediat postbelică s-a evidențiat contribuția majoră a *NKVD*-ului la implementarea, din ordinul special al Kremlinului și al lui Stalin, a regimurilor comuniste în toate țările Europei Est-Centrale „eliberată" de trupele sovietice în 1944—1945[39]. Despre *KGB* s-a vorbit mai recent, cu trimiteri la menirea sa în cursul *perestroikăi* de la Moscova, în răsturnările de sorginte comunistă din țările Europei Est-Centrale, inclusiv România[40], ajungându-se până la propria-i dezintegrare — relatată direct de către cel care a patronat-o, Vadim Bakatin — ca urmare a participării unor șefi ai instituției la puciul comunist de la Moscova din august 1991[41].

*

După cum am menționat mai sus, birourile secrete sovietice, în speță *NKVD*-ul (predecesorul *KGB*-ului) și *GRU*-ul au beneficiat îndeaproape în activitatea lor din perioada interbelică și din vremea celui de-al doilea război mondial de serviciile *Cominternului*[42], imensul organism cu pretenții de partid mondial creat de Lenin și aflat consecvent între 1919 și 1943 la remorca partidului comunist și a guvernului sovietic, în scopul pregătirii și declanșării revoluției mondiale socialiste, al exportului comunismului de tip rusesc oricum și oriunde pe mapamond. Pentru atingerea acestui obiectiv, Kremlinul nu a avut scrupule în alegerea căilor și uneltelor, motiv pentru care înțelegem de ce *Cominternul/Internaționala a III-a* a simbolizat și a funcționat tot timpul nu numai ca for al comuniștilor din toate țările, ci și ca oficină de spionaj la scară planetară. Cu adevărat, *Cominternul* nu reunea numai pe adepții și propovăduitorii teoriei marxist-leniniste de pretutindeni[43], ci a ajuns treptat, dar sigur și o *Internațională a spionilor* aflați în serviciul nemijlocit al URSS, din rândurile organismului recrutându-se cu timpul câțiva dintre așii

spionajului contemporan — de la Richard Sorge la Markus Wolf. În cazul fiecărei țări, *Internaționala a III-a* a creat, încă din timpul vieții lui Lenin, secții afiliate — *partide comuniste* sau *muncitorești, fronturi, sindicate, organizații de tineret,* toate fiind — în primul rând organizațiile de partid — veritabile oficine de spionaj. În toate cazurile — inclusiv în acela al Partidului Comunist din România — liderii politici erau dublați de agenți secreți plătiți și manevrați de Kremlin, într-o primă fază (1919—1943) ei acționând pentru destabilizarea ordinii sociale din țările de origine, pentru ca, în etapa ulterioară (1944—1948), foștii cominterniști să se afle — în Polonia sau în Bulgaria, în Cehoslovacia sau în Ungaria, în Germania de Est sau în România — între figurile centrale care au făcut jocul Moscovei în acțiunea de comunizare a țărilor Europei Est-Centrale pe care trupele sovietice le ocupaseră la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. România nu s-a sustras, evident, „modelului" conceput de Lenin și practicat de-acum de Stalin și prin intermediul *Cominternului,* iar liderii sau activiștii PCR nu și-au depășit niciodată, de la crearea partidului în 1921 și până la 1948, statutul de marionete politice ori spioni sadea, aflați în serviciul și pe statele de plată ale URSS, ale cărei interese le-a reprezentat, mai mult sau mai puțin deghizat, *Cominternul.* A fost natural, în consecință[44], ca în statul național și democrat român, constituit în 1918, forțele politice conducătoare să vizeze în primul rând pe reprezentanții PCR-ului, care nu numai că acționau contra regimului social-politic existent, dar au militat pentru dezintegrarea României Mari, prin desprinderea unor regiuni istorice și ocuparea lor de către URSS (Basarabia și Bucovina). Referitor la activitatea comuniștilor români, un studiu din 1942, întocmit la solicitarea Siguranței din București, consemna cu justificat temei că „membrii mișcării comuniste din România trebuiesc priviți nu ca fii ai națiunii române, adepți ai vreunui curent politic oarecare, ci ca elemente ale armatei inamice, activând cu mijloace și în scopuri criminale pe teritoriul țării" ori că „organizația comunistă clandestină din România apare doar *ca un instrument activ* [subl. ns.] al politicii imperialiste a Moscovei, politică ce tinde la dezagregarea statelor naționale și la expansiunea teritorială a statului bolșevic"[45]. Aceste aprecieri au fost confirmate de rolul nefast al comuniștilor români în satelizarea țării, după 1944, rol pe deplin pus în evidență și de documentele descoperite în arhivele recent deschise la Moscova. Activitățile *Cominternului* au fost susținute — după cum dezvăluie documentele descoperite — cu fondurile puse la dispoziție cu larghețe de către Guvernul sovietic, precum atestă, între altele, un act din 28 mai 1919 ce notifica proveniența sumei de 300 000 ruble, prin evaluarea unor bijuterii și briliante[46]. Confirmând aceste date, un document inedit provenind de la „Biroul Sud" al *Internaționalei a III-a* (Harkov, 2 martie 1920) relevă că, în august 1919, un oarecare tovarăș Sulman (Skolnik) primise din partea Biroului Executiv misiunea de a organiza și dirija propaganda comunistă în Europa de Est și în Balcani, activitatea fiindu-i finanțată cu o cantitate însemnată de pietre prețioase și bijuterii, însumând circa 1,2 milioane ruble valută forte[47]. Tot pe atunci, secția de propagandă Odessa a „Biroului Sud", care avea în atenție și România, își prezenta necesarul de

cheltuieli pe luna iunie 1919, solicitând 112 500 ruble, iar pentru „propaganda în străinătate" se ridicau 153 000 ruble, din care 40 000 ruble pentru Basarabia, 60 000 ruble pentru România, 30 000 ruble pentru Turcia ș.a. Separat erau prevăzute cheltuielile pentru „grupurile străine" din Odessa, mai precis: cele francez, polonez, musulman și grec — câte 10 000 ruble; cele german și englez câte 5 000 ruble, cele iugoslav, italian și spaniol — câte 2 500 ruble, recordul fiind atins de „grupul român" — 20 000 ruble[49]. Numeroase alte documente atestă grija Centrului moscovit pentru agenții săi trimiși în România[50]. Pentru a exemplifica, reținem raportul pe luna iunie 1920 al „Biroului Sud" al *Cominternului* care consemna că plecaseră „în misiune" în România: tovarășii Goldenberg, Rosenkranț, Brigadirenko, Stăncescu și Panaitescu (nume reale ori false), cu toții dotați cu geamantane speciale cu fund dublu și cu materiale de propagandă. Pentru fiecare se menționau și sumele încredințate (12 000 ruble sovietice și 10 000 ruble Romanov); Goldenberg (14 ruble sovietice, 7 000 ruble Romanov și 3 000 lei), iar pentru ceilalți câte 5 000 ruble sovietice și 7 000 ruble Romanov[51]. Imediat după terminarea războiului mondial din 1914—1918, a funcționat la Odessa așa-zisul „Grup Comunist Român", al cărui reprezentant, „Baronul" (?), a semnat de-a lungul anului 1919 zeci și zeci de chitanțe, ce atestau că primise de la delegatul din Moscova al *Cominternului*, un oarecare „tovarăș Zalik" (?), ajutoare bănești însumând cu mult peste 500 000 ruble sovietice, peste 30 000 ruble ucrainene, 48 000 lei, 680 leva, 4 000 coroane cehe ș.a. Este semnificativ că toate chitanțele au fost transmise Centrului și înregistrate cu grijă, destinația lor rezultând din ștampila ce li se aplica de regulă: „Arhiva Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste"[52]. Mai apoi, lucrurile s-au schimbat, în sensul că Centrul s-a îngrijit să-și plătească în alte valute (de regulă în coroane, lei și dolari) agenții reprezentând PCR-ul postați ori aflați în trecere prin Viena, după 1924—1925. Așa, de exemplu, un anume „Cosma" (Iasz Deszö = Dezideriu Lichtenstein) emitea chitanțe atestând încasarea unor sume variabile: 965 dolari la 4 iunie 1925[53], 5 500 000 coroane altă dată[54] și 360 000 coroane la 1 iulie 1925[55]. Din sumele primite se alimenta rețeaua, situație exemplificată de chitanța semnată la 21 februarie 1925 de către D. Petrescu, care încasase 100 dolari de la numitul „Cosma"[56]. Centrul nu admitea inadvertențe și, nu o singură dată, „Cosma" contabiliza până și cheltuielile cele mai modeste de 5 sau 25 dolari[57]. În arhiva secretă a *Cominternului* s-a păstrat și scrisoarea lui „Cosma" către Biroul Executiv al *Cominternului* din 12 mai 1925, relevând faptul că susținuse publicațiile PCR-ului cu suma de 760 dolari[58]. Manevrarea agenților de către *Comintern* a funcționat de regulă ireproșabil în cazul reprezentanților PCR, al celor din țară sau al celor din străinătate, ei culegând și transmițând Moscovei informații ce-i erau folositoare ori acționând, ca grupare politică la București, pentru destabilizarea vieții politice și destrămarea țării. A fost motivul esențial pentru care, după cum se știe, acționând în litera și în spiritul Constituției din 1923, Guvernul I. I. C. Brătianu a scos în 1924 PCR în afara legii. Era în același an în care Al. Bădulescu (Gelbert Moscovici), delegatul PCR la nivelul conducerii *Cominternului* în a doua jumătate a anilor '20, a întocmit și publicat

în presa internațională articolul *Rusia Sovietică, Guvernul Brătianu, Basarabia și Partidul Comunist*, din care reținem: „...România are de regulat cu Rusia Sovietică chestiunea Basarabiei și pierderea Basarabiei poate însemna nu numai pierderea capului lui Brătianu (care, oricum, nu valorează mult), dar și *prăbușirea României oligarhice și imperialiste* de astăzi [subl. ns.]"[59].

În anii care au urmat, *Cominternul* a întreținut lupta fracționistă în rândurile PCR sau a menținut supremația grupării de comuniști din exil (Moscova) asupra grupării interne, a direcționat activitatea comuniștilor din întreaga Europă împotriva „trădătorilor" social-democrați, pentru ca, în cursul anilor '30, mai precis după venirea lui Hitler la putere, să lanseze lozinca „fronturilor populare" contra fascismului, a partidelor de stânga din țările Europei, în genere[60].

În anii celui de-al doilea război mondial, PCR, rămas în continuare în ilegalitate, a funcționat, ca și în perioada anterioară, cu cele două fracțiuni ale sale — din interior și din exterior (Moscova), prima depinzând decisiv de cea de a doua[61]. Sub raportul cadrelor, situația partidului era catastrofală: potrivit datelor desprinse din însemnările lui Boris Stefanov (alias I. Draganov), reprezentantul PCR în conducerea *Cominternului*, în ajunul și la începutul conflagrației din 1939 — 1945, efectivele difereau între 1965 de membri[62] și 2 500 — 2 800 de membri, repartizați astfel pe categorii: 1 000 muncitori, 1 200 țărani, 300 femei, 250 în închisori și 50 în Spania (dar în total 315 voluntari pro-comuniști)[63]. În perioada războiului sovieto-român, locul lui Boris Stefanov a fost luat de către Ana Pauker, după ce în 1940 aceasta — în urma unui acord survenit între autoritățile de la București și cele de la Moscova — a fost expediată peste Prut „în schimbul" luptătorului unionist basarabean Ion Codreanu, capturat de sovietici în Basarabia în vara anului 1940. Beneficiind de un „trecut revoluționar eroic", ce includea o vastă activitate socialistă și apoi comunistă în România, acțiuni comandate și controlate de *Comintern* în Elveția și în Franța, diverse perioade de încarcerare în România, mai ales, după un proces faimos în 1936[64], bucurându-se de statutul de membru al partidului comunist bolșevic cu începere din martie 1928 și acela de cetățean al URSS, Ana Pauker s-a impus categoric între bonzii *Internaționalei a III-a*, fapt ce i-a îngăduit să devină liderul de necontestat al PCR (gruparea externă, cu posibilități largi de control asupra grupării interne). A fost, atunci ca și după război, perioada în care Ana Pauker și complicii săi, comuniștii din țară și din exterior, au slujit cel mai intens, în condițiile existenței *Cominternului* sau în absența lui, după 1 mai 1943, interesele Moscovei, acționând în fapt ca agenți devotați *NKVD*-ului și *GRU*-ului[66]. Referindu-se la această etapă moscovită din viața Anei Pauker (1940 — 1944), Vladimir Tismăneanu, cunoscător și cercetător al epocii și al problematicii, aprecia, nu demult, că liderul PCR s-a aflat printre exponenții „generației staliniste: asemeni lui Mathyas Rákósi, Klement Gottwald, Boleslaw Bierut, Walter Ulbricht, Maurice Thorez, Dolores Ibarruri, ea a exprimat o formulă politică integral determinată de spiritul *Cominternului* stalinist, a sprijinit toate inițiativele Kremlinului, văzând în URSS întruchiparea absolută a celor mai

generoase idealuri de justiție și libertate. Iar atunci când promisiunile se vedeau contrazise de realitate, atunci când logica stalinistă intra în conflict chiar cu valorile profesate de doctrina marxistă, acești oameni negau evidențele, tăgăduiau ceea ce chiar ei proclamaseră orgolios deunăzi, își abjurau legămintele și renunțau la orice considerații raționale. Nimic nu a caracterizat mai precis generația stalinistă decât acest iraționalism febril, această atitudine față de presupusa genialitate a secretarului general de la Kremlin, mortificarea masochistă a oricărei urme de inteligență critică"[67]. Cei mai de seamă istorici ai *Comintern*ului (Dominique Desanti, Jacques de Launay ș.a.) trec numele Anei Pauker între „vedetele" acestui veritabil „partid mondial unic" (cum se reclama încă în faimoasele 21 de puncte ale lui Lenin din iulie 1920). Câștigarea încrederii totale a lui I. V. Stalin și a lui V. M. Molotov și colaborarea excelentă cu Gheorghi Dimitrov, Otto Kuusinen, D. Manuilski, Palmiro Togliatti, Wilhelm Pieck și W. Florin, Klement Gottwald, V. Kolarov, Maurice Thorez, A. Marty, Andrei Aleksandrovici Jdanov, Mathyas Rákósi, Dolores Ibarruri ș.a. (alături de care, de altfel, a semnat, în mai 1943, actul de autodizolvare a *Cominternului*) au contribuit esențial la propulsarea în cadrele de bază ale *Cominternului* a Anei Pauker, care în 1941 — 1944, cât timp România s-a aflat în *războiul sfânt* contra URSS, pentru respingerea agresiunii comise de armata roșie în 1940 prin ocuparea teritoriilor istorice din Nord-Estul țării (Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța) și pentru lichidarea pericolului comunist, a dirijat întreaga acțiune a comuniștilor români. S-a dovedit, o dată mai mult, că PCR, ca secție a *Internaționalei a III-a*, era, aidoma organizațiilor omoloage de pe mapamond, un instrument al politicii imperialiste și al ideologiei Kremlinului, iar, cu atât mai mult în vreme de război, a funcționat și ca oficină la dispoziția serviciilor secrete moscovite, *NKVD* și *GRU* [68]. Ca forme concrete de manifestare, acțiunile au fost variate: operațiuni informative clasice în România, diversiuni, sabotaje în spatele liniilor româno-germane (îndeosebi în Basarabia, Bucovina și Transnistria), contrapropagandă radiofonică de război și ideologică prin postul „România Liberă", intensă „muncă de lămurire" în lagărele de prizonieri români din URSS pentru constituirea diviziilor de „voluntari" „Tudor Vladimirescu" și „Horia, Cloșca și Crișan" etc. După „autodizolvarea" *Cominternului* în 1943, nucleul instituției a fost transferat imediat Secției pentru afaceri externe a partidului comunist, rezolvarea problemelor rămânând în sarcina nelipsiților Dimitrov, Manuilski și Togliatti[69]. Era etapa în care trupele *Axei* erau de-acum în defensivă pe toate fronturile, iar Dimitrov și echipa sa (inclusiv Ana Pauker) planificau deja „democrațiile populare" pentru toate țările din Europa și Asia ce aveau să fie ocupate de către forțele armate sovietice în ofensivă. Ana Pauker — remarcă Jacques de Launay[70] —, alături de Țola Dragoiteva și Vanda Vasilevskaia, alcătuia la Moscova grupul „celor trei grații" ce pregăteau comunizarea României, Bulgariei și, respectiv, a Poloniei. Era un obiectiv stabilit cu claritate de către I. V. Stalin însuși, care, în aprilie 1945, deja îi declara lui Tito la Moscova[71]: *„În războiul acesta nu este la fel ca în cel trecut, ci cel care ocupă un teritoriu își impune sistemul său social. Fiecare își impune*

sistemul său acolo unde ajunge armata sa. Altfel nici nu poate fi! [subl. ns.]". În atare condiții, nu ne apare surprinzător că în arhiva *Cominternului* se păstrează documente ce atestă preocupările febrile ale „echipei Ana Pauker" pentru prepararea instalării la București a viitorului guvern pro-sovietic, situație ce explică, pe de altă parte, decizia cabinetului Ion Antonescu de-a combate pe Frontul de Est până la capăt. Este interesant că, în etapa inițială a războiului sovieto-român, toți interlocutorii (în fapt corespondenții) comuniști ai Anei Pauker, proveniți din România (în majoritate evrei), au îmbrățișat cauza URSS ori au exprimat voința de-a se ajunge la instalarea lor la putere în București în urma eșecului lui Ion Antonescu. Astfel, la 12 ianuarie 1942, un anume Iosif Icaciman, fost membru al PCR, se adresa Anei Pauker cu rugămintea de a-l ajuta să fie înrolat în armata roșie, pentru a fi prezent „în frontul de luptă în această ciocnire gigantică pentru apărarea Patriei socialiste și a popoarelor din lumea întreagă"[72]. În zilele următoare, la 23 ianuarie 1942, C. Doncea informa pe Ana Pauker despre unele probleme ale emigrației comuniste din România în URSS, pentru ca, finalmente, să-și exprime dorința de-a ajunge cât mai repede „să întrebăm pe călăii din România despre crimele lor. Să ne vedem în curând... în România (nu vreau să zic chiar București)"[73]. În ceea ce-l privea, Iosif Ghinsberg, membru PCR din 1928, de când — cum se exprima —„ tot ce este sfânt unui om am dat pentru cauza de Partid", apela la Ana Pauker să-i afle un rol, solicitând chiar să fie „exploatat la maximum în apărarea țării mele", atunci când (la 27 ianuarie 1942) „țara proletariatului mondial este în pericol"[74]. Jeny Ghinsberg (Fuchs) nu-și dorea nici ea, nimic altceva, decât „a fi încadrată într-o muncă folositoare Țării Sovietice" (ianuarie 1942)[75]. La 23 martie 1942, Mozes Kahane, fost membru al PCR și utilizat de *Comintern* după 1935 în SUA, la Detroit, în redacția ziarului „România Muncitoare", trecut ilegal în Basarabia în noiembrie 1940, dorea să fie primit în rândurile partidului comunist sovietic, fiind astfel folositor — cu toate cunoștințele și capacitatea — „pentru apărarea Țării Sovietice și pentru eliberarea popoarelor în Europa"[76]. Din Aral, la 5 iulie 1943, Robert Bubnik, unul dintre cei mai activi corespondenți ai Anei Pauker, fost membru al PCR dinainte de 1940 și trecut la Cernăuți după sosirea trupelor sovietice în iunie 1940, își oferă serviciile, mai ales că păstra legătura cu peste 200 de comuniști și diverși emigranți din Bucovina[77]. Internaționalismul și limbajul comunist străbăteau din toate scrisorile adresate celei ce-și luase în serios rolul de „Passionaria României" (recte Ana Pauker), tonul triumfalist și pretențiile vindicative accentuându-se pe măsură ce, în 1944, ofensiva trupelor sovietice în sectorul germano-român era în plină desfășurare. La 23 martie 1944, dr. Abrahamovici exaltă pe motivul că erau semne „din diverse părți [...] că vor fi scoși din amorțeala impusă pentru o participare mai activă la trebuințele patriei". Aștepta cu nerăbdare trecerea „dincolo de Prut", devenită neîndoielnică în urma „strălucitoarelor succese ale armatei noastre (sovietice)"[78].

Unele dintre plicurile sosite pe adresa hotelului „Lux" din Moscova (sediul *Cominternului*), secția română, mai ales în 1940 — 1941, înaintea războiului din Est, au fost trimise din țară și cuprindeau elemente informative cât se poate de clare. Din acest punct

de vedere, elocventă ni se pare această scrisoare expediată în martie-aprilie 1941 din București de către S. Țim (?) și primită, la 30 aprilie 1941, de către I. Draganov (Boris Stefanov), predecesorul Anei Pauker la nivelul conducerii *Cominternului*[79]. Documentul oferea știri despre unii comuniști ilegaliști (C. David, ucis în ianuarie 1941; „Zidaru", „Anica" ș.a.) și stăruia asupra rebeliunii legionare din ianuarie 1941. Se aprecia succesul lui Ion Antonescu ca datorându-se sprijinului Berlinului[80] și se dezavua opinia exprimată de Iuliu Maniu, în sensul că „rebeliunea (legionară) a fost organizată de Germania și *Comintern*"[81]. De mare interes pentru Centru au fost, desigur, știrile obținute de expeditori din unele cercuri ofițerești, atât despre pregătirile lui Hitler în vederea atacării armatei roșii, cât și despre faptul că în armata română „se propovăduiește deschis războiul contra URSS"[82]. După ieșirea României din *Axă* și înfăptuirea ocupației sovietice, după plecarea Anei Pauker și a colaboratorilor săi apropiați spre București, în 1944—1945 activitatea școlilor de prizonieri români dispersate pe teritoriul URSS a devenit extrem de intensă[83]. Cursanții, pregătiți de cominterniști confirmați de Ana Pauker, au fost selectați procentual pe clase și categorii sociale; dintr-o serie de 87 de cursanți, repartiția „pe origini" era următoarea: 17 muncitori, 3 slujbași în fabrici, 31 țărani, 3 slujbași în întreprinderi comerciale, 2 învățători, 21 meșteșugari, 6 funcționari de stat și 4 cadre subofițerești. Pregătirea ideologică s-a aflat în chip special în atenție, iar cursurile acopereau deja domeniile „model" în sistemul sovietic: agitație și propagandă, sindicate, viețile lui Lenin și Stalin, constituția sovietică etc.[84]

Documentele depistate de noi în arhiva *Cominternului* îngăduie identificarea „militanților" aflați în anii războiului mondial din 1939—1945 în „grupul" Anei Pauker de la Moscova. Am publicat deja numele unor comuniști (evrei, ucraineni, ruși, unguri, români, bulgari) descoperiți, atât în cele două volume ale repertoriului aparținând Anei Pauker[85], cât și în statele de plată ale unor instituții sovietice[86] ori în listele cotizanților de partid în perioada ianuarie—septembrie 1944[87]. Nu considerăm, totuși, că ar fi inutil să revenim asupra unor nume[88] aflate în documentele de la Moscova și care dezvăluie amploarea și esența rețelei sovietice de spioni cominterniști folosiți în anii ultimei conflagrații și, mai ales, după aceea *împotriva intereselor fundamentale ale României:*

— N. Goldberger (alias „Ardeleanu", „Alecu" etc.)
— Mihai Burcă
— Scarlat Callimachi
— Ion Grecea
— Vitali Holostenko (alias „Barbu", „Petrulescu" etc.)
— Mozes Kahane (alias „Rozen", „Otto" etc.)
— Moscu Kohn (alias „Gheorghe Stoica")
— Novikov M.
— Lucrețiu Pătrășcanu (alias „A.M.", „Andrei Moldoveanu", „Andrei" etc.)
— Gelbert Moscovici (alias „Al. Bădulescu", „Gh. Dafin", „Ghiță Moscu" etc.)

— Șeila Averbuch (alias „Vanda Nicolskaia" etc.)
— Ernst Neulander (alias „Valter Roman")
— D. Petrescu
— Erlich Manea (alias „Elena Maiakovskaia")
— Dvoira Broitman (alias „Ana Ruski")
— Enea (Leon) Tesmenețchi (Tismăneanu)
— Hermina Tesmenețchi
— Izo Itțovici (alias „Albinescu")
— Victoria Sârbu (alias „Mira")
— Vasile Luca
— A. Stancu
— L. Oighenstein (alias „Leonte Răutu")
— V. Malinscki
— Al. Bârlădeanu
— T. Bejan
— A. Kaț
— M. Roller
— Boris Stefanov (alias „Ivan Draganov", „Dragu" etc.)
— Sorin Toma
— Ilie Eschenasy
— Clara Cușnir-Mihailovici
— C. Doncea
— Ana Pauker[89].

După terminarea ostilităților generale în 1945, vom afla pe cei mai mulți dintre cei menționați „la lucru" în România: de data aceasta pe tărâmul operațiunii coordonate de Kremlin și înfăptuită cu ajutorul instrumentelor politice expediate la noi ori aflate în țară. Atunci, forțele armate sovietice de ocupație și organele *KGB*-ului au acționat cu toată forța, precum în toată Europa Est-Centrală cedată de Puterile Occidentale în „sfera de interese" a URSS[90]. Locul *Cominternului* l-a preluat, între 1947 și 1956, *Cominformul*[91]. În preajma fondării acestuia, în august 1947, Kremlinul și-a reverificat cadrele de bază de care dispunea la București în vederea asaltului final pentru deturnarea României pe calea ... construirii socialismului. Acestea erau[92]:

— Gh. Apostol
— Emil Bodnaraș
— Ștefan Voitec
— Gh. Gheorghiu-Dej
— Petru Groza
— Romulus Zăroni
— C. I. Parhon

— Lothar Rădăceanu
— M. Sadoveanu
— Miron Constantinescu
— Ana Pauker
— Vasile Luca
— Teohari Georgescu.

Dintre aceștia, sub raport politic în ierarhia comuniștilor de la București cel mai bine se situa — din punctul de vedere al Kremlinului — Ana Pauker[93], deși cel mai sigur cadru era Emil Bodnaraș, secretar general al guvernului dr. Petru Groza și creditat drept cursant al unei școli a *KGB*-ului în anii 1935—1936[94]. În felul acesta, documentele recent descoperite în arhivele Kremlinului confirmă integral dezvăluirile lui Christopher Andrew și Oleg Gordievsky privind rolurile lui Pauker și Bodnaraș în comunizarea României și în care ei au fost implicați ca agenți de rutină ai *KGB*-ului[95].

*

În încheierea acestor rânduri, cititorul se poate întreba pe bună dreptate: Ce a fost și ce simbolizează, la urma urmelor, *KGB*-ul? Un organism clasic de informații ori o instituție criminală aflată în slujba unuia dintre cele mai odioase regimuri social-politice din istoria omenirii? Ori și una și alta?

NOTELE

1. Vezi în acest sens Anthony Cave Brown, Charles B. MacDonald, *On a Field of Red. The Communist International and the Coming of World War II*, New York, G. P. Putnam's Sons, 1981.

2. Vezi Walter Laqueur, *A World of Secrets. The Uses and Limits of Intelligence*, New York, Basic Books, 1985, pp. 246—247; Viktor Suvorov, *Inside Soviet Military Intelligence*, New York, Berkeley Books, 1985, p. 51 și urm.

3. Vezi în mod special: John Baron, *KGB. The Secret Work of Soviet Secret Agents*, New York, Reader's Digest Press, 1974; idem, *KGB Today. The Hidden Hands*, New York, Reader's Digest Press, 1983 (vezi și ediția în limba rusă: *KGB sevodnia. Nevidimîie șupalta*, Sankt-Petersburg, 1992); idem, *Breaking the Ring*, Boston, H. Mifflin Co., 1987; Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, *KGB. The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachew*, London-Sydney-Auckland-Toronto, Hodder and Stoughton, 1990 (este cea mai bună lucrare în domeniu, apărută imediat și în traducere în limba rusă: *KGB. Istoriia vneșnepoliticeskih operații ot Lenina do Gorbaceva*, Moscova, Izdatelstvo „Nota Bene", 1990, 768 p.); Roger Boar, Nigel Blundell, *The World's Greatest Spies and Spymaster*, London, Octopus Books, 1984; Sanche de Gramont, *The Secret War. The Story of International Espionage since World War*

II, New York, G. P. Putnam's Sons, 1962; Philip Knightley, *The Second Old Profession. Spies and Spying in the Twentieth Century*. New York, Penguin Books, 1988; Bruce Page și colaboratori, *Philby*, London, Sphere Books, 1977; Patrick Seale și colaboratori, *Philby*, London, H. Hamilton, 1973; Chapman Pincher, *Their Trade Is Treachery*, New York, Bantam House, 1982; Charles Wighton, *The World's Greatest Spies*, London, Odham Press Ltd., 1980; David Wise și colaboratori, *The Espionage Establishment*, New York, Random House, 1967; Otto Heilbrunn, *The Soviet Secret Services*, Westport, Greenwood Press, 1981; Ronald Hingley, *The Russian Secret Police*, London, Hutchinson, 1970; Ronald Seth, *Forty Years of Soviet Spying*, London, Cassell, 1965; David J. Dallin, *Soviet Espionage*, London, Oxford University Press, 1955; Richard Deacon, *A History of the Russian Secret Service*, London, F. Muller, 1972; H. Montgomery Hyde, *The Atom Bomb Spies*, ed. citată; Vincent and Nan Buranelli, *Spy/Counterspy. An Encyclopedia of Espionage*, New York, McGraw-Hill Book Co., 1982; Christopher Dobson, Ronald Payne, *The Dictionary of Espionage*, London, Harrap, 1982; Constantine FitzGibbon, *Secret Intelligence in the Twentieth Century*, London, Hart Davis/Mac Gibbon, 1976; W. Corson, R. Crowley, *The New KGB*, New York, 1986; George Leggett, *The Cheka: Lenin's Political Police*, Oxford, Clarendon Press, 1986; Anthony Gless, *The Secrets of the Service. A Story of the Soviet Subversion of Western Intelligence*, New York, Caroll and Graf Publishers, 1987; Cyrille Henkine, *L'espionnage soviétique: Le cas Rudolf Abel*, Paris, Fayard, 1981; Robert J. Lamhere, Tom Schachtman, *The FBI — KGB War*, New York, Berkeley Books, 1987; Brian Freemantle, *Le KGB. Le plus secrète des services secrets*, Paris, Plon, 1986; John D. Dziak, *Chekisty. A History of the KGB*, Lexington-Toronto, Lexington Books, 1988; A. Tihomirov, *Professiia: Razviodcik. G. Blake, Kim Philby, H. Felfe, Klaus Fuchs*, Moscova, Politizdat, 1992; Boris Tartakovskii, *Versiia: Martin Bormann — aghent sovetskoi razviodki*, Moscova, 1992; Gordon Lonsdale, *Moia professiia — razviodcik*, Moscova, Orbita, 1990; N. N. Iakovlev, *ȚRU (CIA) protiv SSSR*, Moscova, Izdatelstvo Pravda, 1983; Victor Alexandrov, *OS 1. Services secrets de Staline contre Hitler*, Paris, Marabout, 1968; Leonid Mlečin, *Set Moskva — OGPU — Paris*, Moscova, 1991; Kim Philby, *My Silent War* (introducere de Graham Greene), New Ballantine Books, 1986; F. Sergheev, *Tainîie operații naților skoi razviodki. 1933—1945*, Moscova, Izdatelstvo IPL, 1991; Vasile Vesa, ed., *Bătălii în umbră*, Almanah editat de Revista „Steaua", Cluj-Napoca, 1989; Al. Saucă, *KGB-ul și revoluția română*, București, Editura Balek, 1992; Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, București, Editura Venus, 1993; Oleg Kalughin, *Vid s Lubianki*, I—II, Moscova, 1990—1991; James B. Donovan, *Neznakomți na mostu. Delo polkovnika Abel*, Moscova, Izdatelstvo MO, 1992 (ed. originală — New York, 1964); Vadim Bakatin, *Izbavleniie ot KGB*, Moscova, Novosti, 1992; *Très Secret: Histoire de l'espionnage. 1945—1971*, „Historia", Paris, nr. special 23/1971; Pierre Villemarest, *Les tueurs du KGB*, în „Historia", nr. 422/1982, pp. 78—90; Jean-Jacques Maris, *Beria et la terreur stalinienne*, în „L'Histoire", Paris, nr. 141/1991, pp. 32—40; Peter Deriabin, T. H. Bagley, *The KGB Masters of the Soviet Union*, London, Robson Books, 1990 (cu o excelentă schemă — crearea și dezvoltarea *KGB*-ului, pp. 12—15).

4. Vezi, mai jos, în acest capitol.

5. Vezi Kurt Singer, *Espions et traitres de la II-e Guerre mondiale*, Grenoble-Paris, Arthaud, 1946.

6. Cf. Brian Freemantle, *op. cit.*, pp. 16—59.

7. M. Heller, A. Nekrici, *L'Utopie au pouvoir. Histoire de l'URSS de 1917 à nos jours*, vol. 1, Paris, Calmann-Lévy, 1982, p. 251 și urm.

8. John J. Dziak și colaboratori, *Bibliography on Soviet Intelligence and Security Services*, Boulder-London, Westview, 1985, p. 170.

9. John Barron, *KGB. The Secret Work...*, pp. VII—X (*introducerea* semnată de Robert Conquest).

10. Vezi Dominique Desanti, *L'Internationale Communiste*. Paris, Payot, 1970, *passim;* Anthony Cave Brown, Charles B. MacDonald, *On a Field of Red. The Communist International and the Coming of*

World War II, New York, G. P. Putnam's Sons, 1981, pp. 487—610; E. H. Cookridge, *Soviet Spy Net*, London, F. Muller Ltd., 1955, *passim*; Thierry Wolton, *KGB-ul în Franța*, București, Editura Humanitas, 1992 (ed. originală — Paris, 1986), *passim*.

11. Vezi nota 1.

12. Cf. Roger Boar, Nigel Blundell, *op. cit.*, p. 28 și urm.

13. Cf. Chapman Pincher, *op. cit.*, p. 68 și urm.; Anthony Glees, *op. cit.*, pp. 318—399 (cu un răspuns negativ). În literatura de specialitate și în presa mondială s-a discutat și se discută cu intensitate și cu pasiune despre așa-numitul *grup al celor cinci*, cu toții fost agenți ai *KGB*-ului infiltrați în serviciile secrete (mai cu seamă, în structurile lor) din Londra. Până în ultimul timp, numele lor n-au putut fi identificate cu precizie, abia acum știind că sunt în discuție: *Kim Philby, Donald Maclean, Guy Burgess* (cu toții, „retrași" la Moscova înainte de-a fi fost capturați de britanici), *Anthony Blunt* și *Roger Hollis* (ambii decedați); în privința celui de-al cincilea personaj, incertitudinea planează până în acest moment, deși în 1990 Roger Hollis pare să fi fost scos din cauză, grație mărturiei unui fost agent al *KGB*-ului, care a defectat în Anglia, *Oleg Gordievsky*, și care l-a desemnat pe cel de-al cincilea membru al grupului în persoana lui *John Cairncross*, retras în Franța, și unul din cei mai buni specialiști din Anglia... în Molière și Corneille (cf. „Express", Paris, no. 2 051/1990, pp. 47—48). Cu totul recent, s-a avansat și susținut că al cincilea membru ar fi Lordul Rotschild (vezi cap. 17 Anglia).

14. Vezi, mai jos, în acest capitol.

15. Ronald Hingley, *op. cit.*, p. 188.

16. Cf. *Sovetskiie organî gosurdarstvennoi bezopasnosti v godî Velikoi Otecestvennoi Voinî*, în „Voprosî istorii", Moscova, nr. 5/1965.

17. *Ibidem*.

18. Viktor Suvorov, *op. cit.*, p. 3.

19. Vezi David Wise, Thomas B. Ross, *op. cit.*, pp. 64—65; Viktor Suvorov, *op. cit.*, *passim*.

20. *Ibidem*, pp. 204—211; John J. Dziak și colaboratori, *Bibliography...*, p. 171; M. Milchtein, în „Temps Nouveaux", Moscova, nr. 26/1990, p. 31.

21. Harry Rositzke, *The KGB: The Eyes of Russia*, Garden City, Doubleday and Co., 1981, pp. 5–6.

22. Cf. *22 juin 1941: Une agression inattendue?*, în „Spoutnik", Moscou, nr. 5/1989; M. Milchtein, în „Temps Nouveaux", nr. 26/1990, pp. 31—30.

23. Vezi, la nota 3, trimiterile la edițiile engleză și rusă ale lucrării lui Christopher Andrew, Oleg Gordievsky. Între timp, cartea a apărut și în limba română: *KGB. Istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, București, Editura All, 1994, XIX — 604 p.

24. Vezi Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, eds., *Instructions from the Centre. Top Secret Files on KGB Foreign Operations, 1975—1985*, London, Sceptre, 1993, 327 p. (ed. I–1991).

25. Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, *KGB. Istoria secretă...*, pp. 163—241.

26. Cf. Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor (1939—1989)*, Iași, Editura B.A.I., 1991, pp. 104—122 și 132—148 (despre Rudolf Roessler = „Lucy", Richard Sorge = „Ramsay" și, respectiv, Leopold Trepper = „Marele Șef").

27. Allen W. Dulles, ed., *Great True Spy Stories*, New York, Ballantine Books, 1986, p. 138.

28. Bernard Newman, *Le monde secret de l'espionnage*, Paris, Editions de la Pensée Moderne, 1963, pp. 133—142.

29. Vezi Christopher Dobson, Ronald Payne, *The Dictionary of Espionage*, London, Harrap, 1982 (vezi și în Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 104—105.

30. Despre personalitatea și cariera lui Richard Sorge, vezi de asemenea Thomas Parish, S. L. A. Marshall, eds., *The Simon and Schuster Encyclopedia of World War II*, New York, Simon and Schuster, 1978, p. 580; M. M. Kozlov, ed., *Velikaia Otecestvennaia Voina. 1941—1945. Entiklopediia*,

Moscova, Sovetskaia Entiklopediia, 1985, p. 290; Christopher Tunney, *A Biographical Dictionary of World War II*, London, J. M. Dent and Sons, Ltd., 1972, p. 179; Vincent and Nan Buranelli, *Spy/Counterspy. An Encyclopedia of Espionage*, New York-London, McGrew-Hill Book Co., 1982, pp. 195—196; John Keegan, *Who Was Who in World War II*, New York, Thomas Y. Crowell Publishers, 1978, p. 191; Don McCombs, Fred L. Worth, *World War II Super Facts*, New York, Warner Books, 1983, p. 551; Charles A. Willoughby, *Shanghai Conspiracy. The Sorge Spy Ring*, New York, E. P. Dutton and Co., Inc., 1952; Ronald Seth, *Forty Years of Soviet Spying*, ed. cit.; Julius Mader și colab., *Dr. Sorge funkt aus Tokyo*, Berlin, DMV, 1966; M. Kolesnikov, *Richard Sorge — așa cum a fost*, Iași, Editura Junimea, 1977; F.-W. Deakin, G.-R. Story, *Le Cas Sorge*, Paris, Laffont, 1967; I. M. Korolkov, *Celovek, dlea kotorovo ne bâlo tain*, Moscova, Sovetskaia Rossiia, 1970; Hans-Otto Meissner, *The Man with Three Faces*, New York, Rinehart and Co., Inc., 1955; S. L. Budkevici, *„Delo" Sorge. Sledstviie i sudebnîi protess*, Moscova, Nauka, 1969; *Delo Sorge*, I—II, în „Mejdunarodnaia jizn", Moscova, nr. 4 și 6/1965; Julius Mader, *Dr. Sorge — Report*, Berlin, DMV, 1984; Eddy Bauer, *Storia dell spionaggio*, vol. 3, Roma, 1971; Robert Guillain, *L'espion qui sauva Moscou: L'Affaire Sorge racontée par un temoin*, Paris, Éditions du Seuil, 1981 (vezi și ediția în limba română — *Sorge*, București, RAO, 1994); V. P. Iampolski, *Iaponskaia razvedka protiv SSSR v 1918—1945 godî*, în „Voenno-istoriceskii jurnal", Moscova, nr. 11/1991; Walter Schellenberg, *Le Chef du contre-espionnage nazi parle (1933—1945)*, Paris, Éditions René Julliard, 1957; Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 104—123.

31. Don McCombs, Fred L. Worth, *op. cit.*, pp. 342, 504.

32. Despre *Lucy*, vezi îndeosebi: Pierre Accoce, Pierre Quet, *La Guerre a été gagné en Suisse. L'Affaire Roessler*, Paris, Perrin, 1966; Otto Punter, *Guerre secrete en pays neutre. Les révélations d'un agent secret sur l'espionnage en Suisse contre le fascisme et Hitler, 1930—1945*, Lausanne, Payot, 1967; Wilhelm von Schramm, *Les espions ont-ils gagné la Guerre? (La lutte des services secrets en Suisse)*, Paris, Stock, 1969; Janusz Piekalkiewicz, *Spione. Agenten. Soldaten. Geheime Kommandos im Zweiten Weltkrieg*, München, Sudwest Verlag, 1969; Jozef Garlinski, *The Swiss Corridor. Espionage Networks in Swizerland during World War II*, London-Melbourne-Toronto, J. M. Dent and Sons Ltd., 1981; idem, *Intercept. The Enigma War*, London-Melbourne-Toronto, J. M. Dent and Sons Ltd., 1979; Anthony Read, David Fisher, *Operation Lucy. Most Secret Spy Ring of the Second World War*, New York, Coward. McCann and Geoghegan, Inc., 1981; Paul L. Kesaris, ed., *The Rote Kapelle: The CIA's History of Soviet Intelligence and Espionage Networks in Western Europe, 1939—1945*, New York, 1979; Rado Sandor, *Sub pseudonimul Dora*, București, Editura Politică, 1974 (ed. originală — Budapesta, 1971); Nigel West [Rupert Allason], *A Thread of Deceit. Espionage Myths of World War II*, New York, A Dell Book, 1986; *Istoriia Velikoi Otecestvennoi Voinî Sovetskovo Soiuza, 1941—1945*, II, Moscova, 1963; Barton Whaley, *Codeward Barbarossa*, Cambridge (Mass.)/London, MIT Press, 1963; Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 86—102.

33. Don McCombs, Fred L. Worth, *op. cit.*, pp. 592—593.

34. Despre același, vezi și Vincent and Nan Buranelli, *op. cit.*, pp. 317—318; Leopold Trepper, *Le Grand Jeu*, Paris, A. Michel, 1975; Anthony Cave Brown, *Bodyguard of Lies*, London, Star, 1979; Gilles Perrault, *L'Orchestre Rouge*, Paris, Fayard, 1967; Walter Schellenberg, *op. cit., passim*; Victor Alexandrov, *OS 1. Services secrets de Staline contre Hitler*, Paris, Marabout, 1968; Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 132—145.

35. Vezi lucrările deja menționate (în nota 2) și datorate lui Christopher Andrew și Oleg Gordievsky, A. Tihomirov, Leonid Mlečin, John Barron, Gordon Lansdale, James B. Donovan, Oleg Kalughin, Boris Tartakovski și Philippe Labi, *Farewell*, în „VSD", Paris, nr. 693/1990, pp. 36—48.

36. Vezi, de exemplu, O. V. Hlebniuk, *1937: Stalin, NKVD i* sovetskoe obșcestvo, Moscova, Izdatelstvo Respublika, 1992; Jean-Jaques Marie, *op. cit.*, pp. 32—40.

37. Vezi B. V. Nekrasov, ed., *Beria: Koneț karierî*, Moscova, Izdatelstvo Politiceskoi Literaturî, 1991; *Delo Beria*, în „Izvestiia ȚK/KPSS", Moscova, nr. 2/1991, pp. 141—208; D. Volkogonov, *Triumf i traghediia. Politiceskii portret I. V. Stalina*, I—II, ed. a II-a, Moscova, Novosti, 1990.

38. Vezi, de exemplu, „Izvestiia ȚK/KPSS", nr. 9/1990, p. 193 și urm. De cel mai mare interes pentru problema în discuție este documentul pregătit de către Directoratul KGB-ului și publicat în etapa finală a perestroikăi, sub titlul (în traducere) *Despre activitatea informativă a organelor securității statului în ajunul agresiunii Germaniei fasciste contra Uniunii Sovietice*, în „Izvestiia ȚK/KPSS", nr. 4/1990, pp. 198—223. Pentru epoca în discuție, specialiștii au avut în atenție, tot în baza dezvăluirilor posibile după depistarea documentelor aflate în depozitele arhivistice moscovite (fondurile sovietice ori cele capturate din Germania, România, Polonia și — indirect — Franța, Belgia etc.), și confruntarea directă dintre serviciile secrete ale URSS și Germaniei (cf. F. Sergheev, *op. cit.*, pp. 4—18 — cazul Tuhacevschi, pp. 150—214 — pregătirea operațiunii *Barbarossa* și pp. 215—319 — *Abwehrul* pe Frontul de Est).

39. Vezi Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor (1939—1989), passim;* idem, ed., *Românii în arhivele Americii*, I, Iași, Editura Moldova, 1992; Ion Mihai Pacepa, *op. cit., passim*. Apelând la o declarație a Anei Pauker, Pacepa se referă la faptul că, în „curând după ce a devenit lider al Uniunii Sovietice, Stalin a hotărât să exporte comunismul prin folosirea mijloacelor secrete ale muncii informative

40. Vezi Al. Saucă, *KGB-ul și revoluția română, passim;* Markus Wolf, *Die Troika*, Berlin-Weimar, Aufbau-Verlag, 1989; Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 207 și urm. (anexa documentară). Prezența materialelor semnate de Gh. Dimitrov sau R. Sorge (1925) în fondurile Arhivei *Cominternului* e un fapt de-a dreptul obișnuit (vezi Țentr Hraneniia i Izuceniia Dokumentov Noveișei Istorii, Moscova, fond 495, opis 33, dosar 113). (în continuare, se va cita: Arhiva *Cominternului*, fond ...).

41. Vezi Vadim Bakatin, *op. cit., passim*.

42. Vezi în acest sens F. Borkenau, *World Communism. A History of the Communist International*, Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1971; Fernando Claudin, *The Communist Movement from Comintern to Cominform*, Harmandsworth, Penguin Books, 1975; A. I. Sobolev, K. K. Șirinya, eds., *Outline History of the Communist International*, Moscova, Progress Publications, 1971 (după ediția originală — *Kommunisticeskii Internațional. Kratkii istoriceskii ocerk*, Moscova, Izdatelstvo Politiceskoi Literaturî, 1969, lucrare reprezentând punctul de vedere oficial și tradițional al istoriografiei sovietice); N. I. Popov, ed., *Otkrîvaia novîie straniți... Mejdunarodnîie voprosî: Sobîtiia i liudi*, Moscova, Izdatelstvo Politiceskoi Literaturî, 1989, pp. 325—430 (episoade din istoria *Cominternului* marcând începutul analizei critice în istoriografia moscovită); F. I. Firsov, *Komintern: Mehanizm funcționirovaniia*, în „Novaia i noveișaiia istoriia", Moscova, nr. 2/1991, pp. 32—47; I. M. Krivoguz, *Sudba i nasledie Kominterna*, în idem, nr. 6/1990, pp. 3—20 și, cel mai recent, Tiberiu Tănase, *Kominternul — organizație de spionaj în slujba Moscovei*, în „Revista de Istorie Militară", nr. 3/1995, pp. 24—27 (pentru situația din 1925 surprinsă într-un raport al unui agent al Poliției de Siguranță din București), ca și Jacques de Launay, *Istoria secretă a Cominternului, 1919—1943. Eșecul unei speranțe*, București, Editura Venus, 1993 (interesantă și din punctul de vedere abordat de noi. În rest, pentru o bibliografie completă, foarte bogată, de cercetat lucrările puse la dispoziție de către Biblioteca Națională [fostă „V.I. Lenin"] a Federației Ruse, din Moscova).

43. Vezi Vladimir Tismăneanu, *Drumul spre Cominform: Internaționalism, Federalism și Comunism național în România: 1944—1948*, în „Vatra", nr. 8/1992, pp. 10—11; idem, *Arheologia terorii*, București, Editura Eminescu, 1992, *passim*.

44. Cf., de exemplu, D. Pădure, *Sub călcâiul comunist. Pagini de crud adevăr*, București, 1941; Z. I. Husărescu, *Mișcarea subversivă în Basarabia*, Chișinău, 1925; Sava Dumitrescu, *Activitatea de război a organizației comuniste clandestine din România. Noile metode de luptă ale mișcării comuniste revoluționare în stare de război*, București, 1942. Despre activitatea de spionaj a *Cominternului* în România

interbelică, vezi și aprecierile *SCR*-ului francez din decembrie 1934 (Osobîi Arhiv/ȚGASA, Moscova, fond 7, opis 1, dosar 3841, ff. 493—494, document comentat în capitolul *Franța*).

45. Sava Dumitrescu, *op. cit.*, p. 16. Vezi, de asemenea, Branko Lazitch, *Biographical Dictionary of the Comintern*, New revised and expanded edition, in collaboration with Milorad M. Drachkovitch, Stanford, Hoover Institution Press, 1986.

46. Cf. „Izvestiia", Moscova, 23 mai 1992, p. 5.

47. Arhiva *Cominternului*, fond 502, opis 1, dosar 7, ff. 21—23.

48. *Ibidem*, f. 104.

49. *Ibidem*.

50. Idem, fond 509, opis 1, dosar 605, f. 184 și urm.

51. Idem, fond 502, opis 1, dosar 7, f. 60. Vezi materiale pe această temă valorificate în Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939—1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, p. 111 și urm.

52. Arhiva *Cominternului*, fond 502, opis 1, dosar 5, *passim*.

53. Idem, dosar 60/C, f. 33 (adică 1 550 000 coroane).

54. *Ibidem*, f. 41.

55. *Ibidem*, ff. 43—45.

56. *Ibidem*, f. 11.

57. *Ibidem*, ff. 94, 104.

58. Idem, fond 495, opis 286, dosar 4, f. 6.

59. Idem, dosar 2, f. 4.

60. Cf. Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, *passim*; Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 86 și urm.

61. *Ibidem*.

62. Arhiva *Cominternului*, fond 495, opis 286, dosar 49, f. 105.

63. Idem, dosar 48, f. 175.

64. Vezi *Evreica Ana Pauker în fața Justiției Militare*, [București, 1936], 80 p.

65. Arhiva *Cominternului*, fond 495, opis 255, dosar 4.

66. Vezi și Marius Mircu, Mihai Stoian, *Dosar Ana Pauker*, București, Editura Gutenberg-Casa Cărții, 1991, *passim*; Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 280 și urm.; G. Brătescu ed., *O anchetă stalinistă (1937—1938). Lichidarea lui Marcel Pauker*, București, ed. Univers Enciclopedic, 1995, *passim*; Ion Mihai Pacepa, *op. cit.*, pp. 50—71.

67. Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 51; Vladimir Alexe, *Imperiul invizibil (Dosare secrete ale secolului XX)*, București, Editura Albatros, 1992, pp. 26—33.

68. Cf. Dominique Desanti, *op. cit.*, cap. XI *(Structurile și dezvoltarea Internaționalei)*.

69. Jacques de Launay, *op. cit.*, p. 160.

70. *Ibidem*.

71. Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin*, Craiova, Editura Europa, [1990], pp. 74—75.

72. Arhiva *Cominternului*, fond 495, opis 286, dosar 52, f. 12.

73. *Ibidem*, f. 28.

74. *Ibidem*, f. 29.

75. *Ibidem*, f. 30.

76. *Ibidem*, ff. 56—58.

77. Idem, dosar 53, ff. 6—7. (Vezi și autobiografia lui R. F. Bubnik, în idem, dosar 54, ff. 25—28).

78. Idem, dosar 54, ff. 5—6.

79. Idem, dosar 51, ff. 1—4.

80. *Ibidem*, f. 2.

81. *Ibidem*.

82. *Ibidem*, ff. 3—4.

83. Idem, dosar 55, *passim*.

84. *Ibidem*, ff. 11, 17—18. A se confrunta cu datele complete publicate, în Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939—1945*, pp. 115—116; idem, *Cominterniștii români se pregătesc...*, în „Magazin Istoric", nr. 2/1994, pp. 36—42.

85. Documentul respectiv purta indicativul *Registru cu emigranți români în Uniunea Sovietică* (originalul în Arhiva *Cominternului*, fond 495, dosar 51, ff. 20—63). Vezi Gh. Buzatu, *România și războiul mondial...*, pp. 117—118).

86. Idem, dosar 55, f. 13.

87. *Ibidem*, f. 2.

88. Propunem cititorului să confrunte, în fiecare caz, numele persoanelor menționate în continuare cu pseudonimele și situațiile redate în excelenta carte datorată lui Marin C. Stănescu (în colaborare cu Gh. Neacșu), *Moscova, Cominternul, filiera comunistă balcanică și România (1919—1943). Studii documentare*, București, Silex, 1994, pp. 127—159.

89. Menționată *de noi* la sfârșit, dar nu și cea mai puțin importantă. Dimpotrivă! Precizăm că amintitul *Registru cu emigranți români în Uniunea Sovietică*, ce-i aparținea Anei Pauker, cuprindea în jur de 200 de nume și adrese.

90. Vezi Keith Hitchins, *Rumania, 1866—1947*, Oxford, Oxford University Press, 1994, pp. 501-547; R. J. Krampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century*, London-New York, Routledge, 1994, pp. 228—231.

91. Cf. G. M. Adibenkov, *Kominform i poslevoennaia Evropa*, Moscova, Rossiia Molodaia, 1994.

92. Rossiiskii Țentr Hraneniia i Izuceniia Dokumentov Noveișei Istorii, fond 575 (Arhiva *Cominformului*), opis 1, dosar 33, ff. 58—71. Vezi și Gh. Buzatu, *România și războiul mondial...*, pp. 275—277.

93. Era recunoscută ca fiind, „dintre conducătorii PCR, cadrul cel mai pregătit pe plan teoretic și [care] se bucură de o mare influență în partid și, pentru aceasta, de fapt *ea conduce toată activitatea generală a CC al PCR* [subl. ns.]" (*ibidem*, p. 277). Cu toate acestea, nu lipseau obiecțiile la adresa activității Anei Pauker — „mare slăbiciune ca organizator", „slab pregătită pentru munca politico-organizatorică" etc. *(ibidem)*.

94. *Ibidem*, p. 276.

95. Christopher Andrew, Oleg Gordievsky, *op. cit.*, pp. 251— 252.

Capitolul 21

GERMANIA

Pentru Germania, eșecul în războiul mondial din 1914—1918 a coincis și cu sfârșitul biroului de spionaj-contraspionaj al fostei armate imperiale *(Nachrichtendienst)*, căruia i-a luat locul *Abwehrul*, în cadrul *Reichswehrului*, ce reunea forțele militare admise prin Tratatul de pace de la Versailles din 1919. Deși își declina scopurile ofensive (în traducere: *Abwehr = apărare, deci contraspionaj*), noul organism s-a preocupat în egală măsură cu activitatea de informații în folosul *Reichswehrului*, care, până la venirea lui Adolf Hitler la putere, nu a renunțat nici un moment să se pregătească în vederea revanșei. În atare condiții, rolul *Abwehrului* a constat, se înțelege, în asigurarea secretului reînarmării Germaniei. Din ianuarie 1933, armata a ocupat un loc central în atenția liderilor hitleriști și aceasta în legătură directă cu preparativele tot mai intense pentru operațiunile ofensive proiectate în vederea constituirii unui „Mare Reich german" (durabil o mie de ani în viziunea Führerului Adolf Hitler!) și a asigurării „spațiului vital" corespunzător[1], pe seama unor țări europene și extraeuropene. În consecință, *Abwehrul*, dependent în continuare de *Reichswehr* (reorganizat și rebotezat curând în *Wermacht*), s-a aflat între privilegiații regimului hitlerist, deopotrivă cu serviciile informative și contrainformative politice care, puse sub conducerea temuților H. Himmler și R. Heydrich, vor reprezenta până la prăbușirea însăși a Reichului nazist un concurent periculos pentru principalul birou de spionaj militar, pe care în final, în 1944, l-a și înghițit[2].

În cursul celor 12 ani de dictatură nazistă, care a condus națiunea germană și Europa la dezastrul din 1945, în Germania au funcționat mai multe servicii de spionaj și contraspionaj, evidențiind: slujirea țelurilor agresive ale regimului hitlerist, nedelimitarea aricei de activitate a diverselor birouri secrete și, de aici, o acerbă concurență între ele pentru câștigarea supremației pe tărâmul frontului invizibil hitlerist. Numai în liniile cele mai

generale, și în anumite perioade ale „erei" naziste, sferele de competență au fost împărțite după cum urmează:

Spionajul și contraspionajul militar s-au aflat, în primul rând, în sarcina *Abwehrului*. Bucurându-se, cel puțin la începutul regimului nazist și în prima parte a celui de-al doilea război mondial, de toată înțelegerea Führerului, *Abwehrul* a dispus de fondurile necesare și de o îndrumare corespunzătoare, grație în principal amiralului Wilhelm Canaris, supranumit pe drept și „prințul spionajului german". El a preluat conducerea *Abwehrului* la 1 ianuarie 1935. Spion înnăscut și cu o bogată și variată experiență în domeniu, Canaris și-a pus la punct biroul secret în numai câțiva ani; în 1939, când a izbucnit cel de-al doilea război mondial, organizația amiralului se transformase într-un veritabil departament de sine stătător, ce beneficia de serviciile a peste 15 000 de agenți titulari, dispersați în aproximativ 500 de puncte ale globului pământesc. În vremea războiului, serviciul lui Canaris s-a dezvoltat și mai mult. De la sediul *Abwehrului*, „Vizuina vulpii" din Berlin, Tirpitzufer, 74—76[3], amiralul transmitea ordinele sale unei imense armate de spioni (circa 60 000 de oameni!). În ierarhia militară a Reichului hitlerist, locul *Abwehrului* era printre cele dintâi. Când, la 4 februarie 1938, a fost desființat vechiul minister de război *(Reichskriegsminister)* și s-a creat *Înaltul Comandament al Wehrmachtului — OKW (Oberkommando der Wehrmacht)* avându-i pe Hitler — comandant suprem și pe generalul W. Keitel — șef nemijlocit, *Abwehrul* a fost inclus între organismele care alcătuiau statul major al *OKW*-ului ce îndruma cele trei genuri de arme: *OKH (Oberkommando des Heeres* — Înaltul Comandament al trupelor terestre), *OKL* (*Oberbefehlshaber der Luftwaffe* — Aviația militară) și *OKM (Oberkommando der Kriegsmarine* — Marina de război). Tot atunci, vechea *Amtsgruppe Abwehr*, cum era numit serviciul lui Canaris în 1935, s-a transformat în *Amt Auslandsnachrichten und Abwehr* sau, mai pe scurt, *Amt Ausland/Abwehr*, iar simplu — *Abwehr*. Ca organism de spionaj și contraspionaj, la nivelul *OKW*-ului, *Abwehrul* a ființat până în 1944, când a fost cuprins/dispersat în serviciile secrete ale lui H. Himmler. Între 1938 și 1944, structura internă a *Abwehrului central* a rămas în linii esențiale nemodificată, cuprinzând:

1. *Zentralabteilung* sau secția „Z" („Centrala"), condusă de colonelul (apoi generalul) Hans Oster, colaborator și prieten al lui Canaris, șeful suprem;

2. *Amtsgruppe Ausland* — secția externă, condusă inițial de căpitanul Bürkner, iar din vara anului 1940 de către colonelul Brinckmann. Se ocupa de cercetarea presei străine, a politicii mondiale și de organizarea serviciului de atașați militari în străinătate, în colaborare cu Ministerul de Externe al lui Joachim von Ribbentrop;

3. *Abteilung Abwehr I* reprezenta secția de spionaj militar în străinătate, condusă între 1936 și 1943 de locotenent-colonelul H. Piekenbrok;

4. *Abteilung Abwehr II* era secția care se ocupa cu organizarea și înfăptuirea operațiunilor „speciale" (sabotaje, diversiuni) în spatele liniilor inamice. Șeful de marcă

al secției a fost, între 1938 și 1943, locotenent-colonelul (apoi generalul) Erwin von Lahousen, colaborator apropiat de-al lui Canaris;

5. *Abteilung Abwehr III* se ocupa exclusiv cu contraspionajul militar, sub îndrumarea locotenent-colonelului H. von Bentivegni.

6. *Divizia Brandenburg*, folosită pentru operațiuni de spionaj și comando (comandant — general-maior Alexander von Pfuhlstein).

7. *Serviciile „tehnice"* se îndeletniceau în principal cu supravegherea legăturilor clandestine prin radio *(Funkabwehr)*, cercetarea corespondenței capturate *(Auslands-Briefprüfstelle)*, interceptarea comunicărilor inamicului *(Auslands-Telegrammprüfstelle)*, precum și de procurarea materialelor ce intrau în dotarea spionilor, ca: aparate fotografice foarte sensibile, documente de identitate false, cerneluri simpatice, arme albe și arme de foc etc. Două realizări au reprezentat „mândria" organizației lui Canaris: a) micropunctul (reducerea unei pagini dintr-un document filmat la dimensiunile unui punct); b) mica valiză-radio-emițătoare, foarte larg utilizată de agenții germani[4].

Amiralul Canaris a fost preocupat îndeaproape, cu gândul de a spori necontenit eficacitatea organizației sale, de asigurarea unei descentralizări adecvate a *Abwehrului*. În consecință, *Abwehrul* central a ajuns să dispună — la început pe teritoriul Reichului, apoi în toate țările ocupate — de numeroase „posturi" și „antene", care, dacă nu se bucurau de o deplină libertate de acțiune, s-au perfecționat mult în ceea ce privește culegerea informațiilor pe sectoare, regiuni, țări etc. Astfel, în interiorul Reichului, *Abwehrul* dispunea de mai multe posturi *(Abwehrstelle)* specializate pe zone geografice: cele din Königsberg și Breslau pentru sectorul „Răsărit"; cele din Kassel, Wiesbaden, Stuttgart și Münster pentru sectorul „Apus"; cel din Hamburg pentru Franța (din 1938 și Anglia) și țările de peste Ocean; cele de la München și Viena pentru sectorul „Balcani", iar cele de la Nürnberg și Dresda pentru Cehoslovacia și Polonia.

Încă din timp de pace, *Abwehrul* a procedat la organizarea, în diverse puncte de pe glob, a cunoscutelor *KO (Kriegsorganisation)* — veritabile oficine de spionaj și diversiune în teritoriile străine neocupate. Printre cele mai importante, remarcăm *KO* din Ankara, Canton, Stockholm etc. În ceea ce privește teritoriile cotropite de *Wehrmacht*, *Abwehrul* urma îndeaproape autoritățile de ocupație; în aceste situații, sarcina fundamentală a filialelor *Abwehrului* consta în intensificarea acțiunilor de contraspionaj și contrasabotaj în cazul rețelelor clandestine din mișcarea de rezistență antifascistă. Asemenea sarcini au suprasolicitat, de exemplu, filiala *Abwehrului* instalată la Paris (hotel „Lutétia"), în 1940, sub comanda colonelului Rudolf.

Fără îndoială, avântul, organizarea și succesele serviciului secret al *OKW*-ului sunt nemijlocit legate de activitatea amiralului Canaris. Legătura a fost atât de strânsă încât *Abwehrul* a ajuns să fie identificat cu amiralul și invers. Un fost colaborator al amiralului[5] nota după război că „*Abwehrul* era Canaris, iar Canaris — *Abwehrul!*". Orice discuție despre *Abwehr* nu putea face abstracție, de aceea, de persoana amiralului. Dacă nu cumva

deține supremația, Canaris se numără oricum printre personalitățile cele mai controversate care au activat pe frontul secret în vremea conflagrației din anii 1939—1945. Având în vedere rostul și personalitatea amiralului, supunem atenției cititorului următoarea „fișă de dicționar" întocmită de doi reputați specialiști, pe care i-am mai citat în cuprinsul cărții noastre:

„Canaris, Wilhelm (1887—1944). Director al spionajului militar german și conspirator împotriva lui Adolf Hitler înaintea și în cursul celui de al doilea război mondial.

Fiu al unui bogat industriaș, Canaris s-a născut lângă Dortmund și a fost educat în școlile sale. El a intrat la Academia Navală din Kiel în 1905, a slujit pe un vas-școală în Mediterana și a acceptat un post permanent în Marina germană. La izbucnirea primului război mondial (1914), el era ofițer pe un crucișător ușor. Vasul era să fie scufundat atunci când a fost surprins de navele militare britanice în apele statului Chile, dar Canaris a scăpat de internare și s-a întors în Germania, unde avea să fie decorat cu Crucea de oțel de către Kaiser.

Avansat căpitan, el a îndeplinit misiuni secrete în Spania pentru spionajul naval (1916) și a comandat un submarin în Mediterana (1917). După război, el a parcurs toate gradele până la acela de amiral și a devenit șeful *Abwehrului* ori al serviciului militar de informații în 1935. Opozant înverșunat al lui Hitler și al regimului nazist din rațiuni umanitare și conservatoare, Canaris a început să conspire contra dictatorului în același an. El s-a alăturat grupului de militari, cunoscut mai târziu naziștilor sub numele de *Orchestra neagră*, care spera să-l înlăture pe Hitler printr-o lovitură nesângeroasă.

Canaris a trimis mesaje secrete Aliaților occidentali după ce Hitler a început agresiunile sale, alarmând Anglia și Franța ca să i se opună în cazul Anschlussului Austriei (1938), raptului Cehoslovaciei (1938) și crizei Poloniei (1939). Aliații au ripostat finalmente la invadarea Poloniei și al doilea război mondial a început.

Canaris și cel desemnat de el să conducă sabotajele în cadrul *Abwehrului*, Erwin von Lahousen, au susținut planurile militariste germane, dar ambii au încercat să le stânjenească. În 1940 o scurgere de informații relativ la strategia germană către reprezentantul Angliei la Vatican a determinat anchetarea lui Canaris, dar nu s-a găsit nimic compromițător împotriva sa.

Trei ani mai târziu, suspectat de a fi sabotat campania Germaniei în Italia, Canaris a fost din nou investigat de către naziști. De această dată, un material derogatoriu împotrivă-i a ieșit la iveală, dar cazul — din motive care nu aveau să fie niciodată clarificate — a rămas în acel stadiu. *Abwehrul*, oricum, a fost dizolvat la începutul lui 1944, învinuirea lui Hitler contra sa fiind ineficiența.

Deși Canaris, acum ocupând un alt post în serviciile armate, a refuzat să coopereze la complotul din 20 iulie 1944 — încercarea de asasinare a lui Hitler — fostul șef al *Abwehrului* a știut despre plan și, natural, nu a informat despre aceasta. El a fost arestat,

închis pentru un timp și, apoi, executat în chip barbar, întrucât Hitler, confruntat cu nimicirea, și-a tratat răzbunător inamicii.

Canaris rămâne un exemplu al unui german care a încercat să-l nimicească pe Hitler fără a distruge Germania și care a eșuat în tentativa sa"[6].

În timpul celui de-al III-lea Reich, *Abwehrul* a reprezentat autoritatea supremă, dar nu și singurul organism de spionaj/contraspionaj militar. Potrivit structurii *Wehrmachtului*, stabilită în 1938, au funcționat servicii de informații și contrainformații la nivelul fiecăruia dintre comandamentele supreme pe genuri de arme, ce intrau în subordinea *OKW*-ului: *OKH, OKM* și *OKL*, iar, în prelungire, fiecare dintre unitățile și subunitățile în componență dispuneau de birouri corespunzătoare. Pentru forțele terestre *(OKH)*, activitatea de spionaj era controlată printr-un *Oberquartiermeister IV*, de care depindeau mai multe „secții", între altele: *Abteilung 3 (Fremde Heere Ost), Abteilung 12 (Fremde Heere West)* și *Attaché Abteilung*, care se ocupau, respectiv, cu culegerea și prelucrarea informațiilor privind forțele militare străine din Est/Vest și cu serviciul atașaților militari acreditați în străinătate. În cursul celui de-al doilea război mondial, cel mai solicitat a fost — în funcție și de rolul, intensitatea și însemnătatea bătăliei pe Frontul de Est — secția *Fremde Heere Ost (FHO)*, specializată de fapt în spionajul împotriva URSS. Ca șef recunoscut al *FHO* a funcționat, între 1942 și 1945, locotenent-colonelul (apoi generalul) Reinhard Gehlen, devenit după război șeful serviciului secret al Germaniei federale[7]. Marina și Aviația au avut, la rându-le, organisme specializate în spionaj/contraspionaj, ca și o serie de „birouri" ce se îndeletniceau cu supravegherea legăturilor telefonice continentale și intercontinentale, cu interceptarea și descifrarea mesajelor radio ale inamicului etc. Cel mai de seamă succes se pare că l-a dobândit la un moment dat, la *Kriegsmarine, Biroul-B (B-Dienst)*, care în 1940 a reușit să „spargă" cifrul naval britanic. Acest lucru a permis submarinelor germane să cunoască rutele navale ale convoaielor engleze, să le intercepteze și să le scufunde cu ușurință. Intuind parcă reușita lui *B-Dienst*, Amiralitatea britanică a schimbat cifrul în august 1940; dar germanii nu au deznădăjduit și, în 1942 — 1943, erau pe punctul de a repeta reușita din 1940. În mai 1943, însă, Amiralitatea introduce un nou cifru, care nu a mai putut fi „spart" de germani până la sfârșitul războiului. În sfârșit, la *Luftwaffe*, Goering dispunea de un „serviciu de cercetare" *(Forschungsamt)* ce controla rețelele telefonice și telegrafice fără fir, interne și externe. Deși serviciul său nu se putea lăuda cu vreo izbândă de genul celei a lui *B-Dienst*, Goering ținea foarte mult la el și a trebuit să depună serioase eforturi pentru a-l împiedica pe Reichsführerul SS Himmler să-l includă între organizațiile lui secrete.

Spionajul și contraspionajul în domeniul politic intrau în sfera de activitate a serviciilor secrete conduse de Heinrich Himmler și Reinhard Heydrich. Aceste servicii — constituite și organizate treptat — au ajuns în cursul războiului să cuprindă în ghearele lor, asemenea unei caracatițe, întreg continentul european, instaurând cea mai sălbatică teroare cunoscută în istorie și căreia i-au căzut victime zeci, sute de mii și milioane de oameni nevinovați. „Actul de naștere" al lor datează din noiembrie 1925, când partidul lui Adolf

Hitler *(NSDAP)*, aflat în plină ascensiune politică, a renunțat la vechile „trupe de șoc" *(Stosstrupp)*, înlocuindu-le cu o grupă „de protecție" *(Schutzstafell — SS)*. Aceasta a servit inițial exclusiv pentru paza personală a Führerului și nimic nu o îndrituia să aspire la un viitor prea „strălucit", mai ales că inima lui Hitler era totalmente cucerită de faimoasele „batalioane de asalt" *SA (Sturmabteilung)*, superioare ca organizare, număr și importanță. Dar în 1927 a fost primit în *SS* — cu numărul de ordine 168 — Heinrich Himmler, un partizan mai vechi al mișcării hitleriste[8]. La 6 ianuarie 1929, Himmler preia comanda unității „de protecție" cu titlul de *Reichsführer SS*, decis fiind să asigure partidului fascist sprijinul necondiționat al unor oameni de nădejde în lupta pentru cucerirea și, apoi, păstrarea puterii. În cadrul *SS*-ului a funcționat, începând din 1931, un „serviciu de siguranță" *(Sicherheitsdienst — SD)*. Cu reorganizarea acestui serviciu a fost însărcinat, în 1932, Reinhard Heydrich, proaspăt admis în *SS* și un aliat pe măsura lui Himmler. Recrutările în *SD* s-au făcut cu maximă precauție, sub supravegherea directă a lui Heydrich, devenit curând adjunctul și concurentul *Reichsführerului SS*. După cucerirea puterii de către naziști, la 30 ianuarie 1933, sub conducerea lui Heydrich, *SD*-ul ajunge să întruchipeze „elita elitei" rasei „ariene" (doar 3 000 de membri în 1939), pe când *SS*-ul reunea numai „elita" Reichului hitlerist (250 000 de membri în același an). În timpul dictaturii fasciste, rolul și locul *SD*-ului în sistemul polițienesc german au fost precizate treptat, pe măsura organizării acestuia. O etapă principală în acest sens a constituit-o unirea tuturor structurilor de poliție, la 17 iunie 1936. În fruntea noului organism a fost confirmat H. Himmler, ca *Reichsführer SS und Chef der Deutschen Polizei (RFSS u. Ch.d.Dt.Pol.)*, care a creat două verigi în cadrul organizației sale: 1) *Orpo* — poliția de „ordine" *(Ordnungspolizei)*, sub conducerea generalului de poliție Daluege; 2) *Sipo*— poliția de „siguranță" sau „politică" *(Sicherheitspolizei)*, sub conducerea generalului *SS* Heydrich. În afară de *SD*, poliția politică mai cuprindea odiosul *Gestapo*[9] al lui Heinrich Müller și *Kripo*-ul [10] lui Arthur Nebe. În acest cadru, *SD*-ul a devenit, așa cum a fost conceput, un veritabil serviciu de spionaj și contraspionaj al *NSDAP* la început, iar mai târziu al întregului stat hitlerist. Situația de birou secret *(Geheimdienst)* însărcinat cu spionajul și contraspionajul în folosul partidului nazist i-a fost recunoscută la 9 iunie 1934, iar consacrarea ca serviciu oficial al Reichului pentru informații și contrainformații politice a survenit la 11 noiembrie 1938. La 27 septembrie 1939, Heydrich a procedat la reorganizarea tuturor polițiilor politice ale Germaniei, pe care le-a reunit într-un *Oficiu central al Siguranței Reichului (Reichssicherheitshauptamt— RSHA)*. Conducerea *RSHA* și-a rezervat-o Heydrich, care continua să fie subordonat nemijlocit lui Himmler. În noul organism, care avea șapte „servicii" (*Amt*-uri) [11], activitatea de spionaj și contraspionaj cădea în sarcina următoarelor oficii [12]:

Amt III sau serviciul de contraspionaj intern *(Inlandsnachrichtendienst)*. Cunoscut mai mult sub denumirea de *SD — intern*, acest oficiu s-a aflat sub comanda generalului *SS* Otto Ohlendorf. El cuprindea cinci grupe: *III A*, *III B*, *III C*, *III D* și *G*.

Amt IV sau *Gestapo*-ul. Acest oficiu constituia de fapt nucleul *RSHA*. Cuprindea șase grupe, dintre care grupa *IV E* (contraspionaj) avea mai multe subgrupe: *IV E 1, IV E 2, IV E 3, IV E 4, IV E 5, IV E 6.*

Amt VI sau serviciul de spionaj în străinătate *(Auslandsnachrichtendienst).* Era cunoscut mai cu seamă sub denumirea de *SD — extern (SD — Ausland)* sau *SD-VI.* S-a aflat la început sub comanda generalului *SS* Heinz Jost, căruia i-a succedat — în iunie 1941 — generalul *SS* Walter Schellenberg. Numărul grupelor care au intrat în componența *SD-VI* a evoluat în permanență; cele mai importante au fost:

— *VI A* — Organizarea generală a serviciului
— *VI B* — Activitatea de spionaj în Europa de Vest
— *VI C* — Activitatea de spionaj în zonele rusă și japoneză
— *VI D* — Activitatea de spionaj în zona anglo-americană
— *VI E* — Activitatea de spionaj în Europa răsăriteană
— *VI F* — Serviciul tehnic
— *VI G* — Exploatarea informațiilor științifice
— *VI S* — Acțiuni de spionaj
— *VI Wi* — Serviciul economic (Wirtschaft).

Toate cele trei oficii secrete amintite (*Amt III, IV* și *VI*) depindeau direct de Heydrich, „geniul răului" în cel de-al III-lea Reich. După cum s-a arătat, el a fost organizatorul de fapt al serviciilor secrete ale partidului nazist, transformate rapid în organisme ale statului hitlerist. Profund devotat lui Hitler, al cărui urmaș năzuia să devină prin înlăturarea celorlalți concurenți, Heydrich a imprimat serviciilor sale toate trăsăturile specifice regimului nazist. Pentru atingerea țelurilor propuse, „omul cu inimă de fier", cum l-a caracterizat Hitler pe Heydrich, nu cunoștea scrupule. El și serviciile sale nu au fost nicicând preocupați de aspectele morale sau imorale ale actelor lor. În acest context, crima a devenit calea către țelul propus, mai mult — o necesitate. Idealul lui Heydrich a fost de a pune la punct un excelent fișier în care să se țină evidența strictă a tuturor germanilor! El a făcut pași serioși în această direcție, astfel că la sediul birourilor sale din Berlin (Prinz Albrechtstrasse, nr. 8) subordonați docili țineau „la zi" un uriaș fișier din care nu lipseau îndeosebi date referitoare la liderii naziști, inclusiv Adolf Hitler. Până la moartea sa, intervenită în iunie 1942, Heydrich a depus eforturi deosebite pentru a extinde aria activității *SD*-ului și în domeniul militar, în dauna *Abwehrului.* Amiralul Canaris s-a dovedit însă a fi fost un adversar redutabil. El a parat multe dintre loviturile șefului *RSHA* și, pentru orice eventualitate, a întocmit un dosar ce reunea piese elocvente despre originea... evreiască a lui Heydrich! După Hagen, dosarul ar fi fost depus spre păstrare în Spania. Deși asigurat, Canaris a fost silit să consimtă — după mai multe eșecuri ale *Abwehrului* în 1941—1942 — să facă unele concesii lui Heydrich. *SD*-ul a fost admis să lucreze în mai toate teritoriile ocupate. În sfârșit, prin eforturile lui Schellenberg s-a organizat la Praga, în 18 mai 1942, o reuniune de „reconciliere" Heydrich-Canaris. S-a

semnat o convenție — denumită „Cele zece puncte" — prin care se stabilea un *modus vivendi* între *Abwehr* și *SD*[13]. Dar numai peste două săptămâni, Heydrich a decedat în urma rănilor provocate de un atentat al unor patrioți cehi. Se părea că amiralul Canaris câștigase partida. Însă numai momentan. Urmașul lui Heydrich, călăul Ernst Kaltenbrunner, instalat în fruntea *RSHA*-ului la 30 ianuarie 1943, ca și șeful lui *SD-VI*, Walter Schellenberg, își vor intensifica lupta pentru „unificarea" tuturor serviciilor secrete ale Reichului, bineînțeles sub autoritatea lor. Ei au sfârșit prin a ieși triumfători: în februarie 1944, Hitler a ordonat lichidarea organizației lui Canaris care a fost inclusă — sub numele de *Amt Mil* — în *RSHA*[14]. *Amt Mil*, vechiul *Abwehr*, a activat până la sfârșitul războiului în acest cadru, dispunând de următoarele grupe:

— *Mil A* — Organizare
— *Mil B* — Spionaj în Vest
— *Mil C* — Spionaj în Est
— *Mil D* — Sabotaje
— *Mil E* — Serviciul tehnic
— *Mil F* — Diverse.

În cursul războiului, în lupta pe frontul invizibil purtată de serviciile lui Himmler, Heydrich sau Kaltenbrunner rolul major a revenit lui *SD-VI*. Îndrumat de foarte tânărul Walter Schellenberg, de formație jurist și prototip al gangsterului intelectual intrat în solda naziștilor, *S.D.-Ausland* nu a avut succesele decisive și numeroase ce reies din memoriile șefului său[15]. Un bilanț sumar consemnează, din contra, eșecuri de proporții ale multor „operațiuni speciale" pentru care s-au cheltuit energii și bani (tentativa de asasinare a celor „Trei Mari" — Roosevelt, Stalin, Churchill; proiectul de sabotare a regiunilor petrolifere din Irak și Baku; împiedicarea navigației prin Canalul de Suez etc.). În schimb, *SD*-ul s-a „remarcat", în ultima perioadă a războiului, prin recurgerea la mijloace și metode deloc „clasice" în bătălia de pe frontul subteran. Ne referim la faptul că și-a intensificat activitatea grupa *VI-S (Sabotage)*, echivalentul în cadrul biroului lui Schellenberg al lui *Abwehr II*. De la 20 aprilie 1943, șefia acestei grupe de sabotaje, diversiuni și crime a preluat-o un mercenar de profesie, austriacul Otto Skorzeny, prieten de-al lui Kaltenbrunner. Nucleul grupei îl constituia o unitate militară, alcătuită după modelul diviziei *Brandenburg* a *Abwehrului*, intitulată *Oranienburg*. Membrii ei, instruiți de „colonelul" Skorzeny, au devenit maeștri în atentate, sabotaje, represiuni contra populației civile. Pentru sau din cauza activităților ei criminale, grupa lui Skorzeny a mai fost denumită „societatea pe acțiuni a morții" *(die Mörder — G.m.b.H.)*. În 1943—1944 oamenilor lui Skorzeny le reușesc câteva „lovituri" precum: „eliberarea" lui Mussolini și capturarea lui Horthy. Doctorul Joseph Goebbels, ministrul Propagandei Reichului, a ordonat să se facă o deșănțată publicitate în jurul acestor „succese"; ca urmare, obscurul colonel austriac a devenit peste noapte un „erou" *(Agenten-As)* al lui Adolf Hitler, care — în disperare de

cauză — spera să schimbe cursul războiului și cu ajutorul său. Ceea ce s-a dovedit complet iluzoriu.

SD-Ausland cuprindea și alte grupe „distinse" printr-o activitate mai puțin ortodoxă. Astfel, grupa *VI F* — secția tehnică — s-a ocupat de fabricația banilor falși (îndeosebi lire sterline), iar grupa *VI Wi* (serviciul economic), creată la sfârșitul anului 1943, s-a îndeletnicit cu punerea la adăpost a unor mijloace economice necesare naziștilor după terminarea războiului.

În degringolada ce a cuprins Reichul în ultimele luni ale războiului, *SD-Ausland*, întocmai ca *Abwehrul* lui Canaris în perioada precedentă, s-a făcut vinovat față de Hitler de același act de felonie — negocieri secrete de pace cu inamicul din Vest. Inițiatorul lor a fost Walter Schellenberg, care a reușit să-l atragă pe însuși temutul Himmler în plasa combinațiilor sale. Deși tratativele au fost infructuoase, pentru Schellenberg ele s-au dovedit folositoare. Fostul șef al lui *SD-VI* a reușit să-și salveze pielea după război. Ceea ce nu s-a petrecut cu Heinrich Himmler, șeful suprem al serviciilor secrete de toate genurile în ultima parte a conflictului mondial.

În Germania hitleristă, excepție făcând serviciile secrete amintite, cu activitatea de spionaj politic, militar sau economic s-au mai ocupat și alte organisme, dintre care unele au dobândit succese însemnate. Între acestea, „Institutul de cercetări" al Poștei *(Forschungsanstalt der Deutschen Reichspost)*, a reușit, în martie 1942, să intercepteze conversațiile telefonice efectuate între Anglia și Statele Unite. Grație acestui fapt, germanii au aflat în perioada următoare informații interesante privind transporturile de trupe, materiale, amploarea furniturilor americane de război, concentrările de armate în vederea invaziei pe continent etc. Au fost interceptate mai multe convorbiri directe Churchill-Roosevelt, iar în septembrie 1942 date despre stadiul fabricării bombei atomice americane.

În cadrul Ministerului de Externe german a funcționat așa-numitul *Birou III*, dispunând de numeroși agenți în străinătate, care s-au ocupat mai mult de spionaj decât de diplomație. Calitatea informațiilor transmise de ei Berlinului a fost îndoielnică. După cum ne informează Schellenberg, cele mai multe dintre știrile adunate de spionii lui von Ribbentrop s-au dovedit a fi eronate și păgubitoare pentru Reich, deoarece tocmai acestea ajungeau — cu prioritate — la Hitler și la *OKW!*

În sfârșit, în vremea pregătirilor pentru dezlănțuirea celui de al doilea război mondial mai ales, hitleriștii s-au folosit de *AO (Auslandsorganisation)* pentru culegerea de informații în țările străine. *AO* era „organizația pentru străinătate" a *NSDAP* și se îndeletnicea cu asigurarea legăturilor cu membrii partidului ce locuiau în afara Germaniei. Până în 1939, *AO* a constituit, în mai toate regiunile globului, vreo 350 de grupe regionale ale *NSDAP* și care, în realitate, nu erau altceva decât oficine de spionaj ori instrumente pentru introducerea și activizarea membrilor coloanei a V-a în țările desemnate să cadă pradă Reichului nazist. Spre ilustrare amintim de o scrisoare, din 25 octombrie 1939, pe care Konradi, șeful secției române a *NSDAP*, o trimitea unui prieten din Constanța, și în

care formula exigența ca, în vreme de război, fiecare german din străinătate să fie gata să îndeplinească o misiune de propagandă sau de spionaj în folosul Reichului. În *NSDAP, AO* se ocupa oficial cu spionajul în afara hotarelor Germaniei.

Fiind în discuție serviciile secrete ale celui de-al III-lea Reich, o problemă de cel mai mare interes ce se ridică este aceea a *eficacității* lor. Cei mai mulți dintre spionii naziști care și-au tipărit memoriile după război (Schellenberg, Hagen, Abshagen, Gisevius, Leverkuehn, Moyzisch ș.a.) întrevăd cu greu deficiențe în activitatea organismelor din care au făcut parte[16]; ei relevă că birourile lor au fost permanent bine informate asupra evenimentelor pe cale de a se produce la scară mondială, că ele au înștiințat în timp util departamentele în drept ale Reichului și că, dacă se intervenea la momentul oportun, multe catastrofe ar fi putut fi evitate sau „îndulcite". Căutându-se țapul ispășitor, s-a ajuns la persoana lui Adolf Hitler, acuzat deschis pentru faptul că ar fi ignorat sistematic — mai cu seamă în ultimii ani ai războiului — informațiile primite de la serviciile sale secrete și că nu ar fi ținut cont de ele în elaborarea și aplicarea planurilor sale militare. Pentru restabilirea adevărului, trebuie spus că, într-adevăr, lucrurile s-au întâmplat cam așa. Numai că există un *dar*. Multe dintre informațiile procurate de serviciile secrete naziste — aceasta chiar și în momentele decisive ale războiului — s-au dovedit neîntemeiate, lipsite de valoare reală. În această situație, Hitler s-a dovedit un merituos, tocmai pentru că nu a ținut cont de datele puse la dispoziție de oficiile sale de spionaj. Aici este cazul să menționăm că, analizând activitatea generală a serviciilor secrete ale Reichului nazist, acestea ne apar *incompetente* în raport cu mijloacele, enorme, de care au dispus. Pentru înfăptuirea țelurilor sale criminale, Hitler a acordat, cum s-a arătat, un rol aparte serviciilor speciale. Adesea, în timpul războiului, el s-a pronunțat în cercul său intim în sensul că socotea bătălia pe frontul invizibil la fel de importantă ca și lupta din prima linie pentru apropierea victoriei. Dar, în același timp, el nu a omis să evidențieze că rezultatele serviciilor sale secrete îl nemulțumeau, că ele nu se ridicaseră la înălțimea așteptărilor sale. Într-o consfătuire cu militarii, la 25 iulie 1943, la orele prânzului, Hitler a găsit oportun să-i laude pe oamenii săi din serviciile secrete despre care a spus că nu le era necunoscut „aproape nimic". În seara aceleiași zile a avut loc o nouă consfătuire în legătură cu evenimentele intervenite în Italia: înlăturarea de la putere a „ducelui" Benito Mussolini, „bunul prieten" al Führerului. La aflarea acestei știri, Hitler și-a revărsat întreaga-i mânie mai întâi asupra „trădătorilor" italieni și, apoi, asupra serviciilor sale secrete care nu prevăzuseră nimic!

Cercetările cele mai noi pun la îndoială eficiența serviciilor secrete naziste. După Laslo Havas este absolut sigur că:

1) Dintre toate rapoartele transmise de spionii germani la Berlin cel puțin 50 la sută — dar, mai sigur, 70—80 la sută — conțineau informații false sau eronate;

2) Serviciile secrete hitleriste au primit știrile cele mai precise nu de la agenții proprii, ci de la diplomații spanioli și portughezi acreditați în capitalele statelor cu care Reichul se afla în război[17].

Serviciile secrete de la Berlin au apreciat mai puțin *calitatea* și mai mult *cantitatea* materialelor trimise de agenții lor; ele s-au dovedit deficitare la capitolul controlării *autenticității* informațiilor culese. Și acest lucru nu apare deloc anormal dacă avem în vedere situația reală de la Berlin — o adevărată junglă — în care-și desfășurau activitatea serviciile secrete hitleriste. Un bilanț definitiv al tuturor eșecurilor și gafelor birourilor secrete de la Berlin este prematur a fi întocmit; multe documente s-au pierdut pentru totdeauna, altele nu au fost date publicității și nu toți „eroii" au vorbit; un document capital — *Jurnalul* lui Canaris — nu se află încă la îndemâna istoricilor, dacă nu cumva a fost distrus la sfârșitul războiului. În stadiul actual al investigațiilor, putem include printre marile insuccese ale birourilor secrete naziste:

— Eșecurile de pe fronturile din Italia și Africa de Nord;

— Aprecierea eronată a potențialului de război al Statelor Unite și al URSS;

— Eșecurile de pe Frontul de Est;

— Necunoașterea planurilor aliate de deschidere a celui de-al doilea front în Normandia;

— Neputința contraspionajului nazist de a preîntâmpina „scurgerea" către Aliați a unor informații foarte importante chiar de la Cartierul General al lui Hitler;

— Eșecul de proporții coincide cu ceea ce a reprezentat pentru britanici, în replică, cel mai de seamă succes, din tot cursul războiului: incapacitatea de a descoperi că inamicul pătrunsese tainele *Enigmei* și că a valorificat din plin acest enorm avantaj. Nu în zadar, la câteva săptămâni după terminarea ostilităților în Europa, generalul Eisenhower i-a mulțumit personal generalului Menzies, șeful *IS*-ului, pentru modul cum a condus operațiunea *Ultra*, în baza căreia a primit informații de o „valoare neprețuită" pentru campania finală din Vestul Europei, într-o asemenea măsură că i-a înlesnit „enorm" sarcinile de comandament [18].

Așadar, în pregătirea, declanșarea și purtarea războiului mondial din 1939—1945 serviciile secrete germane au avut un rol care nu poate fi neglijat; în egală măsură, ele au o responsabilitate în dezastrul Reichului nazist în 1945.

Studierea istoriei spionajului german în perioada celui de-al doilea război mondial a fost posibilă în anii postbelici grație dezvăluirilor, unele senzaționale, ale foștilor agenți secreți ai Reichului nazist, cât și, mai ales, informațiilor oferite de documentele oficiale. Este bine știut că la sfârșitul ostilităților, o mare cantitate de documente germane a fost descoperită de trupele aliate anglo-americane, acestea fiind transportate la Londra și la Washington, inventariate și microfilmate, unele restituite autorităților de la Bonn, dar, oricum, aceste documente au fost puse la dispoziția cercetătorilor. Nu același lucru s-a întâmplat cu documentele capturate de trupele sovietice, care le-au expediat la Moscova, unde au fost depozitate chiar în 1944—1945 în arhivele MAE al URSS, ale Ministerului Apărării, ori, îndeosebi ale *NKVD*-ului și în care accesul liber al specialiștilor ruși sau străini nu a devenit posibil decât după prăbușirea comunismului în august 1991. Curând

după aceea am beneficiat noi înșine de avantajul de-a ne fi aflat între cei dintâi cercetători străini cărora li s-a îngăduit examinarea arhivelor foste sovietice ori a documentelor luate de Armata Roșie în 1944—1945 din Polonia, România, Bulgaria, Serbia, Cehoslovacia, Germania, cele mai multe aflate în custodia *Arhivelor Speciale* la Moscova. Cu totul surprinzător, la centrul respectiv am descoperit și investigat și fonduri franceze, prezența acestora la Moscova fiind până prin 1990—1991 doar bănuită, dar niciodată confirmată oficial, pentru că era dificil de explicat cum și de ce rușii au ridicat de la nemți documentele pe care aceștia la rândul lor le capturaseră în 1940, după ocuparea Franței! Întrucât la aceste documente facem referiri în alt loc din volum, vom stărui asupra fondurilor actualmente inedite de la *Arhiva specială* din Moscova și care, netăgăduit, vor îngădui, după investigarea lor, completarea, dacă nu chiar rescrierea unor capitole ale istoriei serviciilor secrete germane din perioada 1918—1945. Importanța unora dintre aceste fonduri este fundamentală. Avem în vedere că la Moscova se află fondul faimosului *RSHA*, deci al fostului Oficiu Central al Siguranței Reichului, organizat de Heydrich și condus o bună perioadă de acesta. În cadrul *RSHA* au funcționat, după cum se știe deja, nu numai serviciul de spionaj politic intern *(Amt III)* și *Gestapo*-ul *(Amt IV)*, dar și *Amt VI*, biroul de spionaj politic extern al lui Walter Schellenberg (*SD VI*), care, finalmente, a înghițit și Abwehrul lui Canaris. Fondul *RSHA*-ului depozitat la Moscova cuprinde nu mai puțin de *1307 dosare*, repartizate astfel:

— Amt I — dosarele 1—37
— Amt II — dosarele 38—56
— Amt III — dosarele 57—87
— Amt IV — dosarele 88—842
— Amt V — dosarele 843—850
— Amt VI — dosarele 851—1218
— Diverse materiale confiscate: — dosarele 1219—1299
— Amt VII — dosarele 1300—1307[19].

Este interesant de remarcat că întregul fond al *RSHA*-ului a fost prelucrat la Moscova, de către oamenii *NKVD*-ului, într-un timp record: *până la 9 decembrie 1947*. Explicația nu rezidă în interesul Kremlinului de a sluji în vreun fel cercetarea adevărului istoric, ci, dimpotrivă, graba a rezultat din imperativul *NKVD*-ului de a pătrunde cât mai curând și cât mai deplin în misterele *RSHA*-ului, eventual chiar de-a pune sub control rețelele ce mai puteau funcționa după capitularea Reichului hitlerist. Supunem atenției cititorului și un alt aspect, unul concret, privind îndeosebi:

— Rapoartele agenților *SD-VI* cu indicativele 00 008, 00 009 sau 00 029 despre situația internațională în anul 1940 [20];

— Raportul agentului 00 051 asupra aceleiași perioade[21];

— Informații ale agenților lui *SD-VI* din/despre România în anii 1940—1941[22], în anii 1941—1942[23], în 1941[24] sau în 1944, despre un „agent" strecurat în corpul diplomatic român[25];

— Rapoarte informative despre situația URSS în 1940—1941[26] ori despre activitățile externe ale *NKVD*-ului în 1940—1941[27] și în 1942[28].

— Nu s-a neglijat în context activitatea agenților *NKVD* în Germania, în perioada ce a precedat nemijlocit agresiunea lui Hitler din 22 iunie 1941[29].

Sub raport tematic, lotul documentelor germane „pierdute" în 1944—1945 în mâinile forțelor de ocupație sovietice este extrem de diversificat[30], astfel că o simplă enumerare evidențiază anume priorități sau obiective precise ale Berlinului:

— activitatea unor personalități germane și nu numai (A. Koestler[31], H. Rauschning[32], Lordul Rotschild[33], A. Rosenberg[34], F. von Pappen[35], Otto Strasser[36], A. Tyssen[37], J. Goebbels[38], sau Hjalmar Schacht[39];

— societăți evreiești din Germania și din Europa ocupată de naziști[40];

— urmărirea activității bazelor francmasonice din Germania și din Europa ocupată de naziști[41];

— activitatea unor ministere și instituții germane (Aviație[42], Finanțe[43], Interne[44], Cancelaria Reichului[45], Statul Major General al armatei terestre[46], MAE[47], Ministerul pentru țările ocupate[48], Ministerul Propagandei[49], Cancelaria privată a lui Hitler[50], Ministerul de Război[51], Ministerul Muncii[52], Agenția germană de presă — *DNB*[53]);

— activitatea *Comisariatului Imperial pentru asigurarea ordinii publice (Reichskomissar für Übernachtung der Öffentlichen Ordnung)*, care a fost predecesorul *RSHA*-ului, cu preocupări ce l-au anunțat direct pe temutul Heydrich: urmărirea acțiunilor spionilor și rețelei sovietice *(OGPU)* peste hotare[54]; activitatea *Cominternului* în relație cu spionajul[55], situația evreilor în URSS[56] sau operațiunea de falsificare a banilor sovietici de către diverse organe secrete germane[57].

Din punctul nostru de vedere, cel mai mare interes îl prezintă fondurile germane rămase până de curând secrete în depozitele Moscovei și care acoperă o serie de *aspecte fundamentale* relativ la raporturile între Berlin și București în anii ultimei conflagrații mondiale:

— Ministerul Economiei Reichului *(Reichswirtschaftsministerium)*, secția România, cu trimiteri la domenii vitale: probleme generale, politice și economice[58]; industrie și transporturi[59]; finanțe și valută[60]; comerțul exterior al României[61] și capitalul străin în România[62];

— Activitatea Misiunii Militare Germane la București *(Deutsche Luftwaffe in Rumänien)*[63].

— Activitatea secției *NSDAP* la București[64];

— Activitatea lui *Creditbank* din București[65].

Este indiscutabil că singura concluzie ce se impune privește faptul că, în domeniul istoriei contemporane în general și, în acela al trecutului serviciilor secrete germane în special, orice pretenție de-a fi ajuns la adevărul total, integral, nu poate fi decât exagerată.

NOTELE

1. K. D. Bracher, *The German Dictatorship. The Origins, Structure and Consequences of National Socialism*, New York, Penguin, 1982, pp. 298—311.

2. Paul Leverkuehn, *Der geheime Nachrichtendienst des deutschen Wehrmacht im Kriege*, Frankfurt-am-Main, Bernard und Graefe Verlag, 1957, pp. 9—21; Heinz Höhne, *The Order of the Death Head. The Story of Hitler's SS*, New York, Ballantine Books, 1986, p. 258 și urm.

3. Din iunie 1943, în urma intensificării bombardamentelor aliate, sediul *Abwehrului* a fost instalat în principal pe lângă *Cartierul General al forțelor terestre (OKH)* de la Zossen, precum și la Eiche (Potsdam).

4. Relativ la structura și activitatea generală a *Abwehrului*, vezi îndeosebi: Paul Leverkuehn, *op. cit., passim;* Julius Mader, *Hitlers Spionage-generale sagen aus. Ein Dokumentarbericht über Aufbau, Struktur und Operationen des OKW-Geheimdienstamtes Ausland/Abwehr mit einer Chronologie seiner Einsätze von 1933 bis 1944*, Berlin, Verlag der Nation, 1970, *passim;* Heinz Höhne, *Canaris*, Garden City, Doubleday and Co., 1979 (inclusiv diagramele de organizare); F. Sergheev, *Tainîie operații națistskoi razvedki. 1933—1945*, Moscova, Izdatelstvo PL, 1991, *passim;* L. Moyzisch, Eliesa Bazna, F. Winterbotham, *Sekretnîie operații*, Moscova, Izd. PL, 1991, *passim;* Walter Schellenberg, *Le Chef du contre-espionnage nazi parle (1933—1945)*, Paris, Julliard, 1957; K. H. Abshagen, *Le dossier Canaris*, Paris, Éditions P.-A. Chavane et C-ie, 1949; Jan Colvin, *Chief of Intelligence (Canaris)*, London, Gollancz, 1951; Reinhard Gehlen, *L'Organisation Gehlen. Mémoires*, Paris, Éditions Fayard-Éditions Presses de la Cité, 1972; Charles Whiting, *Gehlen: Master Spy of the Century*, New York, Ballantine Books, 1972; Hans-Bernd Gisevius, *Jusqu'à la lie...*, 2 vols., Lausanne, Payot, 1946—1947; Walter Hagen [Wilhelm Hoettl], *Le Front Secret*, Paris, Les Îles d'Or, Plon, 1954; Charles Wighton, Günther Peis, *Spionii veneau din infern*, București, Editura Politică, 1971 (ed. originală — New York, 1958); Paul Leverkuehn, *Slujba razvedki i kontrazvedki*, în *Itoghi vtoroi mirovoi voinî*, Moscova, Izd. IL, 1957, pp. 268—286 (trad. din limba germană); Günther Peis, *Naujocks, l'homme qui déclencha la Guerre*, Paris, Arthaud, 1961; Oscar Reile, *Geheime Westfront. Die Abwehr 1935—1945*, München, Verlag Welsermühl, 1962; idem, *Geheime Ostfront. Die deutsche Abwehr im Osten 1941—1945*, München, Verlag Welsermühl, 1963; Otto Skorzeny, *Missions secrètes*, Paris, Flammarion, 1950; David Kahn, *Hitler's Spies. German Military Intelligence in World War II*, New York, Macmillan Publishing Co., Inc., 1978.

5. Paul Leverkuehn, *Slujba razvedki...., passim.*

6. Vincent and Nan Buranelli, *Spy/Counterspy. An Encyclopedia of Espionage*, New York-London, McGrew-Hill Book Co., 1982, p. 52. Despre Canaris, vezi și: Don McCombs, Fred L. Worth, *World War II Super Facts*, New York, Warner Books, 1983, pp. 90—91; Heinz Höhne, *Canaris, passim;* André Brissaud, *Canaris*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1973; Jan Colvin, *Chief of Intelligence, passim;* Jaroslav Kokoška, *Amiralul Canaris*, București, Editura Militară, 1970; Paul Leverkuehn, *Der geheime Nachrichtendienst*, pp. 184—196; William L. Shirer, *Le IIIe Reich. Des origines a la chute*, Paris, Stock,

1967; Harold C. Deutsch, *The Conspiracy against Hitler in the Twilight War*, Minneapolis, The University of Minnesota Press, 1970; D. Melnikov, *Complot împotriva lui Hitler*, București, 1963; D. Melnikov, L. Cernaia, *Dvulikii admiral (Glavar fașistskoi razvedki Canaris i ego hozeaeva)*, Moscova, 1965; Karl Heinz Abshagen, *Le dossier Canaris;* Allen W. Dulles, *Germany's Underground*, Westport, Greenwood Press Publishers, 1980. Detalii confirmate privind legătura lui Canaris cu *Intelligence Service*-ul în Nigel West [Rupert Allason], *A Thread of Deceit Espionage Myths of World War II*, New York, A Dell Books, 1986, pp. 45—46.

7. Cf. Reinhard Gehlen, *L'Organisation Gehlen;* Charles Whiting, *Gehlen*, edițiile citate.

8. Era membru al partidului nazist *(NSDAP)* din luna martie 1925, posedând carnetul de partid cu numărul 1 345.

9. *Geheime Staatspolizei — Poliția Secretă de Stat.*

10. *Kriminalpolizei — Poliția Criminală.*

11. Spre sfârșitul războiului s-au mai adăugat trei servicii, dintre care cel mai important a devenit *Amt Mil*, pentru spionajul și contraspionajul militar, fiind de fapt nucleul rezultat din „suprimarea" *Abwehrului*, în februarie 1944.

12. Pentru detalii, vezi Walter Schellenberg, *op. cit., passim;* Peter R. Black, *Ernst Kaltenbrunner, Ideological Soldier of the Third Reich*, Princeton, Princeton University Press, 1984; K. D. Bracher, *op. cit.*, pp. 435—450.

13. Jaroslav Kokoška, *op. cit.*, p. 245.

14. Heinz Höhne, *Canaris*, p. 553.

15. Cf. Walter Schellenberg, *op. cit., passim;* Walter Hagen, *Le Front Secret*, pp. 9—95.

16. Este semnificativ faptul că, în același timp, foștii generali ai *Wehrmachtului* acuzau serviciile secrete de ineficacitate.

17. Laslo Havas, *Assassinat au sommet. Téhéran 1943*, Paris, Arthaud, 1968, pp. 24—25.

18. Cf. Ronald Lewin, *Ultra Goes to War*, p. 388.

19. Osobîi Arhiv, Moscova, fond 500, opis 1.

20. Idem, dosar 1 041.

21. Idem, dosar 1 042.

22. Idem, dosar 1 050.

23. Idem, dosar 1 091.

24. Idem, dosar 1 093.

25. Idem, dosar 1 106.

26. Idem, dosar 1 050.

27. Idem, dosar 1 050/a.

28. Idem, dosar 1 101.

29. Idem, dosar 725.

30. Idem, fond 519.

31. Idem, fond 619.

32. Idem, fond 633.

33. Idem, fond 637.

34. Idem, fond 641.

35. Idem, fond 703.

36. Idem, fond 1 214.

37. Idem, fond 1 318.

38. Idem, fond 1 477.

39. Idem, fond 1 462.

40. Idem, fondurile 707—727, 1 187—1 198 și 1 427—1 430.
41. Idem, fondurile 728—1 129, 1 278.
42. Idem, fond 702.
43. Idem, fond 1 234.
44. Idem, fond 1 233.
45. Idem, fond 1 235.
46. Idem, fond 1 280.
47. Idem, fond 1 357.
48. Idem, fond 1 358.
49. Idem, fond 1 363.
50. Idem, fond 1 355.
51. Idem, fond 1 467.
52. Idem, fond 1 472.
53. Idem, fond 1 493.
54. Idem, fond 772, opis 1, dosarele 6—18.
55. Idem, dosarele 19—26.
56. Idem, dosar 86.
57. Idem, dosarele 109—114.
58. Idem, fond 1 458, opis 14, dosarele 1—13.
59. Idem, dosarele 14—27.
60. Idem, dosarele 28—52.
61. Idem, dosarele 53—131.
62. Idem, dosarele 132—209.
63. Idem, fond 1 450.
64. Idem, fondurile 1 490—1 491.
65. Idem, fond 1 514.

Capitolul 22

ROMÂNIA

Cercetarea istoriei serviciilor secrete ori a acțiunilor informative/contrainformative desfășurate în România nu este de dată recentă. Anume aspecte ori cazuri privind epocile medievală și modernă s-au aflat în atenția marilor noștri istorici — A. D. Xenopol, N. Iorga sau C. C. Giurescu, după cum nici editorii volumelor de documente n-au fost în defecțiune, inclusiv ori, mai ales, cei ai monumentalei colecții *Hurmuzaki*. De un studiu sistematic s-au preocupat însă istoricii militari, interesați de Evul Mediu[1], de epoca modernă[2] și de cea contemporană[3]. Din motive în privința cărora nu insistăm, s-a aflat în centrul atenției specialiștilor, români și străini, problematica veacului al XX-lea, înglobând mai ales: epoca conflagrației din 1914—1918, pregătirea și declanșarea celui de-al doilea război mondial, marile confruntări secrete *în* și *pentru* România dintre 1939 și 1945 (bătălia pentru petrol, pentru smulgerea secretelor militare, pentru cunoașterea stării de spirit, descoperirea intențiilor opoziției antiantonesciene și antigermane, pregătirea și înfăptuirea loviturii de stat de la 23 august 1944, acțiunile serviciilor aliate și inamice la noi în 1940—1944 etc.), rolul serviciilor speciale sovietice (*NKVD* și *GRU*) în comunizarea României, mai întâi între 1944 și 1948, iar, după aceea, reorganizarea și controlarea birourilor secrete de la București și, nu mai puțin, istoria Securității[4].

În România, precum și în cazul tuturor Marilor Puteri ce s-au înfruntat în ultima conflagrație mondială, serviciile secrete care au funcționat în 1939—1945 își aflau originile în acelea ale căror baze s-au pus, de regulă, în a doua parte a secolului trecut ori în primele decenii ale veacului nostru. Astfel, pe la 1862, Al. I. Cuza, domnul Unirii, îndemna — fără efecte practice însă — pe colonelul H. Bibescu, prefectul Poliției Capitalei, să se intereseze de organizarea unei „cancelarii de renseignmentare"[5]. În mod practic, abia după Războiul de Independență înregistrăm demersuri și realizări concrete pe tărâmul activității de

informații și contrainformații. Un prim moment major se înregistrează la 1882, când s-a înființat *Marele Stat Major al Armatei Române*, care în 1889 și-a înființat celebra *Școală Superioară de Război*. Pe la 1900, cursul de specialitate ținut la *Școală* oferea practicanților schema secretă a Marelui Stat Major al Armatei Române, mai precis: Secția I (cu *trei birouri:* 1 — personal, instrucțiune, școli; 2 — organizare, mobilizare, concentrare; 3 — operațiuni) și Secția a II-a (cu *două birouri:* 1 — informațiuni, biblioteca; 2 — comunicațiuni și transporturi)[6]. După cum se observă, nelipsită era — după moda timpului[7] — *Secția a II-a*, destinată în principal activităților informative și contrainformative. De altfel, un capitol special al *Cursului* (§ VI) prezenta *Serviciul informațiunilor*[8]. Relativ la *importanța* compartimentului respectiv, cursanții erau instruiți în sensul că: „Serviciul informațiunilor are de scop a procura comandamentului superior știrile relative la inamic și la teren, de care are trebuință pentru conducerea operațiunilor [...]. Rareori comandamentul poate dobândi știri exacte și complete asupra poziției, forțelor și proiectelor inamicului. În general, neputând afla nimic cert, el caută a descoperi o parte din adevăr, a ridica un colț al vălului care ascunde situația. Luminat asupra unui punct precis, comandamentul va putea adesea ori deduce restul, ori cel puțin va putea obține probabilități suficiente pentru a lua o hotărâre. Lipsit de știri, comandamentul este paralizat. Serviciul informațiunilor are prin urmare un rol capital în conducerea războiului. Cei mai mari generali au afirmat importanța acestui serviciu prin îngrijirea ce au adus organizării și funcționării lui. Importanța însă a crescut proporțional cu mărirea efectivelor. Cu armatele mici de altădată era cu putință a modifica dispozițiile sale potrivit cu circumstanțele noi. Astăzi, dacă nu primește știri în momentul oportun, comandamentul poate fi redus la neputință, din cauza greutății de a mișca armate de un efectiv mare"[9].

Cursul stăruia, în continuare, asupra unor aspecte precum: *necesitatea, organizarea* și *principalele mijloace de informații* ale unui serviciu de spionaj modern (la data respectivă, bineînțeles)[10]. Deosebit de semnificative pentru a se aprecia spiritul epocii erau *mijloacele de informații principale* recomandate cursanților, și anume:

1. Hărțile și documentele adunate din timp de pace;
2. Documentele găsite sau luate de la inamic;
3. Interogarea locuitorilor, prizonierilor și dezertorilor;
4. Spionajul (în sensul recurgerii de către Marele Stat Major la serviciul agenților rezidenți în rândurile inamicului, în vremuri de pace ori de război);
5. Informații procurate de cavalerie;
6. Recunoașterile prin atașați militari etc.[11]

La acestea se mai putea adăuga serviciul de recunoașteri topografice[12].

Se va observa că, în vremea primului război mondial, nu numai autoritățile militare române, ci și acelea ale celorlalți beligeranți aveau să recurgă, în adevăr, la aceste mijloace considerate „clasice" în activitatea informativă/contrainformativă.

Dacă astfel au debutat activitățile informative/contrainformative moderne pe plan militar, o dată cu începutul veacului nostru consemnăm concretizarea primelor eforturi de organizare a forțelor de spionaj/contraspionaj în domeniul politic. Bucureștii realizează, astfel, că în epoca modernă siguranța generală a statului român nu era numai o necesitate de racordare la moda europeană, ci avea să devină prin ea însăși o problemă fundamentală, deci de grabnică și serioasă luare în considerație și soluționare. Reținem, în context, că, după legile din 1903 și 1905[13], dar îndeosebi prin legea din 17 martie 1908, se pun bazele *Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale* care, decenii la rând, practic până în 1948[14], la nivel general ori prin unitățile din subordine *(brigăzile de siguranță*, din 1931 — *Corpul detectivilor)*, avea în obiectiv supravegherea curentelor subversive și examinarea stării de spirit a populației[15]. Inutil să precizăm că *Direcțiunea* în discuție s-a creat și a funcționat permanent în cadrul și în subordinea Ministerului de Interne din București. Cu toate greutățile și inexperiența începuturilor, atât serviciul secret militar, *Direcția Poliției și Siguranței Generale*, cât și corpul Jandarmeriei s-au remarcat prin succesele repurtate în cursul războiului unității naționale din 1916—1919[16], fie în teritoriul vremelnic ocupat, fie în teritoriul liber. Între combatanții frontului din umbră în perioada de referință s-a impus Mihail Moruzov, cel care va deveni în epoca interbelică creatorul și patronul primei centrale de informații și contrainformații a României [17]. În cea dintâi biografie consacrată lui Mihail Moruzov (1885—1940), Ion Pavelescu reține aceste considerații ale unui fost colaborator al *SSR* (N. D. Stănescu): „Meritul lui Moruzov în istoria românească a informației va rămâne de a fi fost primul conștient despre necesitatea înființării unei instituții specializate și de a fi realizat, printr-o muncă tenace, instituționalizarea spionajului la noi, cât și autonomizarea instituției specializate [...]. Istoria *Serviciului Secret Român* se leagă intim de persoana lui Moruzov, ceea ce nu doresc să se înțeleagă în sensul că fără acesta nu s-ar fi înființat la noi o astfel de instituție, dar istoria este făcută de oameni, iar acțiunea unor personalități nu trebuie omisă într-o expunere istorică..."[18] Pentru început, în anii 1917—1920, Mihail Moruzov a acționat cu succes ca șef al *Serviciului Special de Siguranță* al Deltei Dunării, care era dependent de Marele Cartier General (și, nemijlocit, de Biroul II al maiorului Țăranu)[19]. După război, Moruzov prezintă un raport ce recomanda fundarea unui *Serviciu Secret* al armatei și, el însuși, primește recomandări pentru a fi numit la conducerea unui astfel de organism[20]. Și propunerea și persoana lui Moruzov au apărut pe fundalul unui conflict acut între șefii armatei și redutabilul director al Siguranței Generale, Romulus Voinescu. Moruzov nu numai că a fost destituit, ci și arestat și pus sub acuzare, imputându-i-se între altele activitatea de spionaj în folosul... inamicului în 1917—1918. Moruzov a fost însă achitat de Justiție în 1921, dar s-a retras din domeniul căruia i se consacrase, preferând să lucreze în anii 1921—1924 ca funcționar la Primăria din Constanța[21]. Revine spectaculos la finele anului 1924, când eforturile sale pentru crearea unui organism de spionaj distinct, dar dependent de Secția a II-a a Marelui Stat Major, sunt încununate de succes, iar eroul nostru este numit din start la conducerea

instituției. Anii 1924/1925 — 1928 au fost rezervați mai ales organizării instituției, având oficial titulatura de *Serviciul Secret Român* (1925 — 1940), obținându-se și primele succese pe plan intern și în disputa cu birourile corespunzătoare de la Moscova sau Budapesta[22]. După opinia unui fost subordonat al lui Moruzov și care, în martie 1945, a ajuns el însuși șef al serviciului, N. D. Stănescu[23], fondarea instituției și promovarea celui în discuție s-au făcut nu fără sprijinul generalului Alexandru Averescu, mai ales că noul birou secret era un *departament civil, auxiliar* al *Secției a II-a* a Marelui Stat Major Român[24]. În 1934, generalul Ion Antonescu, șeful *en titre* al Marelui Stat Major, va trece *SSR*-ul în subordinea Ministerului Apărării Naționale, având motive personale și principiale să scape de un personaj neagreabil, l-am numit pe Moruzov, pe care-l considera — cum a și fost — la remorca Regelui Carol al II-lea și a camarilei, fapt pentru care, în 1940, avea să-și încheie și cariera și viața în condiții tragice[25].

Revenind la perioada anterioară guvernării antonesciene, subliniem că Mihail Moruzov, personaj controversat, după cum s-a constatat, încă de la începuturile carierei sale, de pe vremea primului război, când a dirijat *Serviciul Special de Siguranță* al Deltei Dunării, s-a implicat (și, în consecință, instituția) nu numai în activitatea internă și externă de spionaj politic, domeniu sustras ca atare din aria preocupărilor *Secției a II-a* a Marelui Stat Major Român, redusă la informațiile/contrainformațiile pe planul strict militar, ci a făcut și jocul lui Carol al II-lea și al camarilei, nu a fost străin de convulsiile vieții politice interne, a manevrat unele grupuri politice și nu a păstrat echidistanța față de Centrala diplomatică românească, a ajuns finalmente să fie recunoscut ca efectuând un joc multiplu[26], fiind bănuit[27] că spiona nu numai în interesul/pentru România, dar și pentru numeroase servicii secrete aliate ori adversare — britanic, francez, german, bulgar, țarist și chiar sovietic! Este adevărat că unii dintre foștii colaboratori și memorialiștii desprinși din cadrul familiei îl omagiază pe Moruzov. Unul dintre aceștia, Veniamin Moruzov, de exemplu, își elogia firesc unchiul, plasându-l, cum a și fost, „în centrul seismelor" din toate demersurile, câte au fost, unele dintre ele riscante și incompatibile cu situația sa[28]. N. D. Stănescu este tot atât de tranșant, adăugând la cele deja precizate următoarele: „... În concepția sa [a lui Moruzov — n. n.] Serviciul Secret nu era numai o instituție, dar și o misiune, iar orice abatere de la o îndatorire de serviciu, o cât de ușoară neglijență, chiar involuntară, sau lipsa de promptitudine în îndeplinirea unei sarcini, cât și chiar eventualul insucces în îndeplinirea sarcinilor, le aprecia cu o severitate care ne părea exagerată, dar care, azi îmi dau seama, izvora tocmai din sensul de misiune superioară pe care-l acorda serviciului ce-l conducea. Conștiința unei astfel de misiuni și exigențele ce le implica i-au fost permanent călăuzitoare și, alături de alți factori pozitivi, a stat la baza succesului său personal, a reușitei în cariera sa, dar și a progresului instituției [...]. De aceea sunt necesare câteva cuvinte despre omul Moruzov, fiind de făcut de la început unele rezerve asupra unei astfel de teme. Lui Moruzov nu-i plăcea să vorbească decât foarte rar despre el însuși, iar în dosarul său de la Serviciul de personal existau prea puține acte, după cum este de adăugat

că în jurul său se țesuse o aureolă de mister, care prilejuiește producerea de legende. A trăit mult timp sub numele fals de inginerul Mihail Ștefănescu, renunțând la propria stare civilă, la care, oamenii cei mai puțin orgolioși, renunță cu greu..."[29].

Același fost colaborator și admirator necondiționat al lui Moruzov, N. D. Stănescu, în *Memoriile* sale, păstrate la Biblioteca Academiei Române și publicate fragmentar de Marian Ștefan și Gh. Neacșu, a stăruit asupra organizării și muncii operative a Serviciului Secret în cursul anilor '30. Relativ la un aspect esențial al muncii de informație, N. D. Stănescu observa: „În general, în cadrul *Serviciului* domnea o disciplină inflexibilă privind păstrarea și apărarea secretului profesional. Cred că Moruzov și-a dat seama că într-o țară de temperamente latino-mediteraneene, în care exuberanța originară sudică poate fi dăunătoare discreției și păstrării riguroase a unui secret, nici o măsură pentru apărarea secretului nu este excesivă..."[30]

Aflat în grațiile camarilei și cooperând îndeaproape cu ea, Moruzov s-a pus în conflict direct cu unii dintre adversarii ireductibili ai Regelui Carol al II-lea — cu Titulescu și Maniu[31], dar îndeosebi cu generalul Antonescu[32]. Fiind în strânsă legătură cu personajele, instituția și epoca investigate, vom apela iarăși la mărturiile lui N. D. Stănescu[33]:

„Dușmanul numărul 1 al lui Moruzov era însă generalul Ion Antonescu, dușmănia pornind de la atitudinea ostilă a lui Antonescu față de Carol II, al cărui om de încredere era șeful Serviciului Secret. *Pentru compromiterea lui Antonescu*, Moruzov a căutat elementele legate de viața particulară a acestuia și în acest sens a descoperit că Maria Antonescu, soția lui, care fusese mai înainte nevasta unui evreu francez, Fuller, divorțase de acesta la Paris, dar nu întocmise forma transcrierii hotărârii de divorț, ceea ce după legile țării noastre lovea divorțul de nulitate, iar ea era — în consecință — bigamă. Acest Fuller fusese antreprenor de tripouri, iar soția sa de atunci, Maria Antonescu de mai târziu, se afirmase că o utilizase ca racoleză de clienți pentru jocurile de noroc. Făcând parte din categoria de oameni care-și câștiga existența la marginea Codului penal, Fuller nu a fost greu să fie convins ca să depună o plângere justiției române împotriva Mariei Antonescu, urmând a fi declarată bigamă. Cât a încasat de la Serviciul Secret pentru aceasta este cred destul de greu de reconstituit. Avocat al său în România în acest proces a fost Oswald Teodoreanu, tatăl scriitorilor Păstorel și Ionel Teodoreanu, iar *Antonescu* și-a luat ca avocat pe Mihai (Ică) Antonescu, de aici datând legăturile lor, care nu aveau nici o relație de rudenie, fiind cazul numai al unei coincidențe de nume.

Gazetarul H. Soreanu mi-a relatat că generalul Antonescu personal s-a dus în principalele redacții bucureștene și, arătând revolverul pe care îl purta asupra sa, a cerut să nu se publice nimic în ziare, ceea ce directorii acestora au consimțit, de frică, sau din prudență politică.

Procesul de bigamie al Mariei Antonescu a ajuns până la Casație, unde prezida consilierul Lupu, care i-a dat câștig de cauză soției generalului, pe temeiul faptului că pronunțarea divorțului ei de Fuller se făcuse de o instanță franceză, iar dreptul civil francez

nu prevedea obligativitatea transcrierii hotărârii de divorț. Datorită rolului său în acest proces, Ică Antonescu a ajuns vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar Lupu va ajunge președintele Curții de Casație.

Antonescu fiind informat că toată problema judiciară a bigamiei *fusese manevrată de Moruzov* din umbră, îl considera — pe drept cuvânt — pe acesta ca cel mai mare dușman al său. Ca urmare, atunci când Antonescu era șef al Marelui Stat Major[34], *Serviciul Secret* a trecut la Ministerul Apărării Naționale, iar, când a fost ministru al Apărării Naționale[35], Serviciul a trecut înapoi la Marele Stat Major".

Sub conducerea lui Mihail Moruzov, *SSR*, în funcție și de necesitățile timpului, a cunoscut diverse transformări[36], cele mai importante fiind cele efectuate după schemele din 1928[37] și 1934[38]. De la 1 ianuarie 1929, M. Moruzov apare oficial ca șef al *SSR*-ului, postul său fiind de-atunci prevăzut în bugetul Ministerului de Război[39]. La 20 aprilie 1934, *SSR*-ul iese de sub tutela Marelui Stat Major (Secția a II-a) și intră sub aceea a Ministerului de Război, căpătând o structură și o existență autonome, pe plan funcțional superioare organizației-mamă din care provenea și care o găzduise[40]. Structura stabilită în 1934 a depins integral de experiența și de voința lui Moruzov, de obiectivele organismului și de situația internă și externă a României. *SSR*-ul, în consecință, dispunea de următoarele compartimente[41]:

1. *Directorul General*, asistat de un adjunct (pe care Moruzov nu și l-a ales niciodată);
2. *Secretariatul General*, cu 4 birouri în subordine (2-1 — organizare și studii; 2-2 — personal; 2-3 — foto-identificări; 2-4 — școli);
3. *Secția de Informații* cu *3 fronturi* în subordine:
   - 3-1 — *Frontul de Sud* (pentru activitate informativă în Balcani, Sudul Europei și Africa), cu un *serviciu de agentură* în subordine și 4 *birouri:* 3-1-1 — Bulgaria; 3-1-2 — Iugoslavia, Italia și Albania; 3-1-3 — Turcia, Grecia, Spania și Africa; 3-1-4 — biroul politico-economic;
   - 3-2 — *Frontul de Vest* (pentru activitate informativă în Ungaria, Germania și restul țărilor din Vestul european), având în subordine, de asemenea, un *serviciu de agentură* și 4 *birouri:* 3-2-1 — Ungaria; 3-2-2 —Germania; 3-2-3 — Cehoslovacia, Anglia, Franța, Belgia ș.a.; 3-2-4 — biroul politico-economic;
   - 3-3 — *Frontul de Est*, în subordine tot cu un *serviciu de agentură* și alte 4 *birouri:* 3-3-1 — URSS; 3-3-2 — Polonia și Țările Baltice; 3-3-3 — China, Manciuria și Japonia; 3-3-4 — biroul politico-economic;
4. *Secția de Contrainformații*, cu îndatoriri multiple în interior și în exterior (acțiuni împotriva spionilor străini și preîntâmpinarea scurgerii de date la inamic), era de asemenea temeinic organizată: 4-1 — conducerea secției; 4-2 — secretariatul; 4-3 — ataşatul justiției militare; 4-4 — *Grupa I de informații*, cu 2 compartimente (a — *evidență* și b — *agentura*), ultimul dispunând de 3 echipe: *echipa 1* — de contrainformații (spionaj militar, politic și

economico-industrial); *echipa 2* — supraveghere ministere; *echipa 3* — legații și atașați militari. *Grupa II de informații*, în afară de compartimentul de *evidență*, avea și ea o *agentură*, dar cu 4 echipe: *echipa 1* (industrii); *echipa 2* (industriile ce lucrau pentru comenzile armatei); *echipa 3* (industrii care urmau să lucreze pentru oștire în caz de război — metalurgie, chimie, alimentară, minieră etc. etc.); *echipa 4* (evidența furnizorilor armatei). În sfârșit, *Grupa III* din cadrul Contrainformațiilor, în afară de sectorul de *evidență*, dispunea de cel de *agentură*, cu 3 echipe în subordine, toate de mare însemnătate pe planul social intern: *echipa 1*, alcătuită *din mai multe subechipe:* a) *Subechipa „Extrema dreaptă"* — pentru urmărirea partidelor Garda de Fier, Svastica de Fier, FNR ș.a.; b) *Subechipa „Dreapta"* pentru Frontul Românesc, PNC, Liga Vlad Țepeș, Cruciada Românismului etc.; c) *Subechipa „Centru"* pentru PNȚ, PNL, PND ș.a.; d) *Subechipa „Stânga"* — pentru PSD, Partidul Socialist Cristescu ș.a.; e) *Subechipa „Extrema Stângă" pentru PCR, UTC, Amicii URSS, MOPR ș.a.;* f) *Subechipa „Asociații profesionale"* și h) *Subechipa „Diverse"*. Pe de altă parte, *echipa 2* din cadrul *Grupei III* a Secției de contrainformații acționa tot pe *subechipe*, pe direcțiile: *„Francmasonerie", „Internaționala a III-a"* și *„Internaționala a IV-a", „Secte religioase". Echipa 3* supraveghea pe foștii ofițeri și militari, dar mai ales: mișcarea evreiască, emigrația rusă, emigrația germană și acțiunile iredentiste;

5. *Biroul „Cifru"*, care se ocupa și cu cenzurarea corespondenței;

6. *Echipa de filaj* lucra în beneficiul Secției de Contrainformații;

7. *Secția „Radio"* (cu două birouri);

8. *Aparatul teritorial*[42].

Sistematizând, ajungem la următoarea schemă de bază a organizației lui Moruzov:

I — Directoratul General (Mihail Moruzov);

II — Secretariatul General (Gh. Marinescu; apoi Ștefan Enescu), incluzând și un *birou 3* (unde s-a remarcat Gh. Cristescu, fratele și colaboratorul viitorului șef al *SSI*-ului, Eugen Cristescu);

III — Secția I de Informații, condusă nemijlocit chiar de Moruzov, asistat de locotenent-colonelul I. Dumitrescu, iar dintre *fronturi* s-a remarcat cel de *Est*, dirijat în 1938—1939 de către locotenent-colonelul Gh. Ionescu-Micandru;

IV — Secția II de Contrainformații, al cărei șef a fost în perioada 1931—1938 Niky Ștefănescu (alias I. Popescu), căruia i-a succedat în 1938—1940 Florin Becescu (autorul unei cărți despre *Francmasonerie*, București, 1936).

V — Biroul „Cifru";

VI — Echipa de filaj;

VII — Secția „Radio";

VIII — Aparatul teritorial.

Patronul Centralei, Mihail Moruzov, era recunoscut sub apelativele de „Eminență cenușie" ori de „Vulpea șireată". A fost consecvent preocupat să nu lase urme scrise pe

marginea activității sale și a Serviciului, obișnuind să se ascundă în spatele unor pseudonime, dintre care cele mai uzitate au fost: „Inginer Ștefănescu", „Stamate", „M. Ștefan" sau „Mateescu"[43].

Patronul *SRS*-ului, după cum am mai specificat, s-a implicat peste limită în politica internă a României carliste. Prin 1938—1939, el ajunsese să aibă contacte permanente cu liderii politici, primind ori efectuând vizite lui Gh. Brătianu, Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod ș.a.[44] Între „recordurile" activității sale s-au înscris și captarea și dirijarea lui Horia Sima, pe care l-ar fi adus în postura de *informator al SRS*-ului[45]. Problema a fost și rămâne controversată, mai ales că propensiunea lui Sima la conducerea Legiunii după asasinarea lui Codreanu în 1938, stabilirea apoi de contacte cu Regele Carol al II-lea prin oamenii acestuia și, finalmente, includerea unor legionari în guvern în vara anului 1940 se explică cvasi-exclusiv prin intervențiile lui Moruzov; succesorul „Căpitanului", într-unul dintre volumele sale memorialistice, a recunoscut și a descris el însuși, cu lux de amănunte, pertractările cu liderii *SRS*-ului din lunile mai-iulie 1940[46]. S-a afirmat și se poate susține că respectivele contacte cu Horia Sima[47] au condus finalmente la sacrificarea necruțătoare a lui Mihail Moruzov, aceasta în condițiile în care liderul legionar, ajuns la putere în toamna anului 1940, devenise interesat să facă să dispară martorii cei mai compromițători, mai ales cei care, precum în cazul de față, puteau să atesteze o colaborare nepermisă cu un serviciu secret, care avusese un rol proeminent în prigoana împotriva Legiunii din anul 1938. Așa se face că, abia revenit de la Veneția, de la o întâlnire „de lucru" cu Canaris și Carboni, șefii serviciilor secrete german și italian[48], la 5 septembrie 1940 Mihail Moruzov a fost arestat și încarcerat la Jilava, unde va sfârși în cursul asasinatelor din noaptea de 26/27 noiembrie 1940. Succesiunea i-a fost asigurată, între 5 și 10 septembrie 1940, de colonelul Vlădescu ș.a., urmat, din noiembrie 1940, de Eugen Cristescu, noua stea a spionajului/contraspionajului român[49]. În anii 1939—1940, Mihail Moruzov, din proprie inițiativă sau la îndemnurile lui Carol al II-lea, nu a fost străin de fabricarea „cazurilor" Malaxa, Auschnitt și îndeosebi General Ion Antonescu[50] ori a îmbrățișat ideea unei colaborări efective și loiale cu *Abwehrul* amiralului Canaris. Astfel, aflat până la capăt într-o situație de dependență față de Regele Carol al II-lea, Moruzov, depășindu-și atribuțiile și statutul, a susținut — se consideră — cu un nepermis zel politica suveranului. Într-un asemenea cadru, după întrevederea lui Carol cu Hitler din noiembrie 1940, Moruzov a inițiat și întreținut, nu doar din rațiuni profesionale, o colaborare asiduă cu *Abwehrul*, cu amiralul Canaris personal. Printr-o înțelegere strict-secretă, contactele s-au menținut prin persoane special desemnate — maiorul Hermann von Stransky, din partea lui Canaris, și locotenent-colonelul C. Gh. Ionescu-Micandru, cunoscut în rândurile *SSI*-ului pentru sentimentele sale pro-germane, din partea lui Moruzov[51]. Reușind la „probele" de fidelitate impuse de Canaris, șeful *SRS*-ului va avea bucuria de a-l primi pe amiral la București, la 10 decembrie 1939[52]. Războiul mondial din 1939—1945 nu depășise pe atunci faza incipientă, europeană, dar pentru ambele tabere beligerante — germană și

anglo-franceză — România, cu petrolul și grânele sale, prezenta deja o importanță cu totul aparte. Amiralul Canaris a solicitat și a obținut cooperarea liderului *SRS*-ului în acțiunea de preîntâmpinare a sabotării zonei petrolifere Ploiești de către anglo-francezi. La 20 mai 1940, într-o întâlnire cu trimisul special al Berlinului, Manfred von Killinger, viitorul ministru al Reichului la București în perioada 1941—1944, Moruzov s-a prezentat fără reticențe drept... filogerman (?!), adept al apropierii politice imediate a României de Reichul nazist (direcție în care căuta să-l determine și pe Carol al II-lea!?), prieten cu Canaris și susținător al operațiunii de prevenire a sabotării zonei petrolifere. Mai mult, l-a asigurat pe diplomatul german că, în cazul în care URSS s-ar apropia prea mult de regiunea Ploiești, va dirija distrugerea zonei respective și va asigura vinderea resurselor de țiței Reichului, urmând, desigur, ca Germania să decidă în privința soluției optime[53]. Horia Brestoiu a examinat și stabilit mai demult agenda întâlnirilor Moruzov-Canaris: 10 decembrie 1939 și 28 mai 1940 — București; 2 martie 1940 — Berlin și 3 septembrie 1940 — Veneția[54]. În septembrie 1940, o dată cu prăbușirea regimului autoritar al lui Carol al II-lea, nici relațiile bune stabilite de către Moruzov cu amiralul Canaris și nici chiar legătura strict secretă cu Horia Sima[55], din dispoziția suveranului, doritor să-i manevreze pe legionari, nu au contribuit cu ceva la salvarea lui. Generalul Antonescu, abia nominalizat premier, s-a dispensat cu satisfacție de un cunoscut și periculos adversar și intrigant; a fost impulsionat și de C. Maimuca, noul șef al Siguranței Generale sub legionari (1940—1941), care n-a întârziat chiar să-l aresteze pe Moruzov. Mai mult, amiralul Canaris, sosit la București la 10—11 septembrie 1940, cu scopul — între altele — de-a face demersuri în favoarea lui Moruzov, nu s-a mai putut întâlni, potrivit voinței clar exprimate de către Antonescu, decât cu el însuși[56], destinul fostului lider al *SSR*-ului fiind, astfel, pecetluit.

Raporturile bune cu Canaris și organizația acestuia nu l-au scutit pe Moruzov să cerceteze Germania și să sondeze planurile războinice ale lui Adolf Hitler, cu prioritate intențiile sale față de România. Nu mai târziu decât în ianuarie 1939, *SRS*-ul a prezentat Regelui Carol al II-lea un temeinic studiu preventiv: *Expansiunea germană către Estul și Sud-Estul Europei*, cu informații exacte și previziuni ce s-au adeverit nu peste multă vreme[57]. A urmat, în iulie 1939, un studiu ce l-a confirmat și l-a dezvoltat pe cel menționat mai sus, observându-se cu claritate că: „...Din totalitatea informațiilor, din exterior și din interiorul țării, pe care acest serviciu le posedă, rezultă în mod cert că Germania se află din nou într-o astfel de situație încât atingerea obiectivelor din trecut, adică a problemei României, a devenit iarăși o preocupare a sa principală azi"[58]. Relativ la reacția țării, același document preciza în continuare: „...Întreaga opinie publică românească este de acord că între România și Germania pot interveni orice angajamente cu caracter economic în interesul ambelor țări, aplicate însă cu toată luciditatea, dar o țară cu 20 de milioane de locuitori, cu un trecut istoric și cu o conștiință națională trează, nu poate suporta acțiuni cu caracter politic, fără ca — în mod unanim — să nu provoace îngrijorare legitimă"[59]. În alt loc din volum, prezentăm modul în care *SRS*-ul a pătruns în vara anului 1940 intențiile

inamicilor României Mari, a descifrat planurile acestora de dezmembrare teritorială a țării noastre, cum și-a concretizat concluziile și cum a alertat autoritățile de la București. Aflat însă la remorca regimului de dictatură autoritară, cu care s-a prăbușit concomitent, acesta n-a reușit să-și impună punctul de vedere, eșuând, așadar, să-și valorifice avantajele informațiilor descoperite la vreme[60]. Colonelul Gh. Petrescu, un personaj foarte interesant și cu rosturi importante în structurile Centralei lui Moruzov, ajunsese să observe cu pertinență că, în ajunul marii conflagrații, instituția se dezvoltase „enorm", iar patronul ei devenise „cu totul alt om: foarte important, foarte ocupat, irascibil, stătea foarte puțin la serviciu și primea acasă, în strada Sofia, numai mari personalități"[61]. Deducem, astfel, că Centrala organizată și condusă *după formula* și *spiritul* lui Mihail Moruzov se afla în pragul sfârșitului, iar nu Generalul Ion Antonescu, noul premier și conducător al Statului Român, era cel menit să întreprindă ceva preventiv. Dimpotrivă!

De îndată după, dacă nu o dată cu *instalarea guvernării General Ion Antonescu, Serviciul Secret Român* a suportat nu numai o operație estetică, în sensul adoptării unei firme noi — *Serviciul Special de Informații* [62], dar a fost trecut *direct* în subordinea Președinției Consiliului de Miniștri[63], mai precis la dispoziția premierului și a Conducătorului Statului, circumstanță în funcție de care i s-a impus o structură modificată, compartimentul de cadre a fost verificat și extins, conducerea schimbată, iar țelurile și metodele au fost adaptate „din mers" situației obiective a României rezultând din prăbușirea frontierelor și orientarea silită a țării spre *Axa* fascistă, din pregătirea și participarea țării la războiul mondial după 22 iunie 1941, alături de Germania hitleristă și aliații săi, împotriva URSS și a pericolului comunist. Spre deosebire de tot ceea ce s-a scris până acum despre regimul antonescian, în genere, și despre *SSI*, în particular, trebuie să subliniem că atât unul, cât și celălalt nu au exprimat și apărat decât *interesele fundamentale ale României, nici unul și nici altul nu au susținut interesele Berlinului la București, ci, dimpotrivă, au impus drepturile României la Berlin*. Pentru a-și atinge obiectivele urmărite, Generalul (apoi Mareșalul) Antonescu și-a impus la *SSI* oamenii corespunzători, capabili ca — la conducerea unui *serviciu secret, totuși modest ca amploare și arie de acțiune* — să protejeze România și forțele sale armate, angajate, alături de un partener indezirabil și incomod, precum Germania, într-un nou război (după cel din 1916—1919) al unității naționale și integrității statale. Beneficiind de aportul unor colaboratori de înalt profesionalism și animați, în cvasi-totalitate, de un înalt patriotism, *SSI*-ul a corespuns, în general, de-a lungul întregii sale existențe, intențiilor, încrederii și așteptărilor Mareșalului Antonescu, astfel că la sfârșit, când au survenit lovitura de stat de la 23 august 1944 și eșecul în fața trupelor sovietice, deznodământul nu a fost cauzat de inactivitatea, incompetența și nici chiar trădarea organismului în discuție[64], ci de desfășurările generale ale celui de-al doilea război mondial, iar, într-un cadru închis, intim, de trădarea unor agenți (vezi cazul lui Traian Borcescu, la vârf). În rest, meritele și utilitatea *Centralei* au fost consacrate automat prin însuși faptul că noile autorități de după 23 august 1944 au menținut

și reinvestit în funcțiile sale fundamentale *SSI*-ul, chiar dacă numai până la terminarea ostilităților în Europa în 1945. Sub acest aspect, apreciem ca fiind extrem de semnificativ *Raportul* prezentat la 27 septembrie 1944 de către Traian Borcescu, fost subordonat și succesor (pentru câteva zile) al lui Eugen Cristescu, ministrului de Război de la București[65]. „...În legătură cu arestarea lui Eugen Cristescu s-au strecurat în ziare o serie de informațiuni false cu privire la caracterul și misiunile ce le-a avut *Serviciul Special de Informații*. În calitate de șef al contrainformațiilor, deși am avut multe neajunsuri pe tema indiferenței față de germani, suspectându-mă chiar la un moment dat că le urmăresc activitatea, fapt care era just, totuși sunt obligat a spune Domniei Voastre adevărul asupra Serviciului, în părțile în care am avut posibilitatea să cunosc". Situația reală — expusă în continuare — reținea faptul că nici un moment *SSI*-ul n-a fost o sucursală a *Gestapo*-ului, că n-a colaborat cu el și că n-a comis crime de război, ci, din contra, i-a protejat pe politicienii români față de presiunile germane[66].

Eugen Cristescu (1890—1950) a fost — s-a precizat și se cunoaște prea bine acest lucru — marele patron al *SSI*-ului sub Ion Antonescu. După un intermezzo survenit în urma arestării precipitate a lui M. Moruzov[67], Eugen Cristescu a fost numit — prin decretul nr. 157 357 din 12 noiembrie semnat de generalul Ion Antonescu și sancționat de Mihai I prin Decretul Regal nr. 3 765 din 15 noiembrie 1940[68] ca *director general al SSI*-ului. În anii celui de-al doilea război mondial, în România au funcționat mai multe organisme cu rosturi informative/contrainformative (*Secția a II-a a Marelui Stat Major, Direcția Poliției de Siguranță Generală a Statului*, cu *Corpul detectivilor* ș.a.), dar, neîndoios, *SSI*-ul a devenit ori s-a dovedit *nu numai cel mai cunoscut, dar și cel mai eficient*. Rolul lui Eugen Cristescu în propulsarea organizației a fost de o mare importanță, fapt care-și are o explicație și o semnificație încă din start. Referindu-se la numirea lui Eugen Cristescu în fruntea *SSI*-ului, Gh. Cristescu, fratele și colaboratorul direct al liderului *Centralei*, va declara după mai mulți, în 1948, ani în fața anchetatorilor săi comuniști[69]: „... Curând după ce Horia Sima a preluat funcția de vice-președinte la Consiliul de Miniștri, acesta s-a și instalat la conducerea concernului Reșița ca președinte al Consiliului de administrație. Instalarea a fost indicată de partidul nazist de la Berlin cu scopul ca printre transporturile de piese, unelte și materiale din Germania către uzinele Reșița, să se trimită Legiunii armamentul și muniția necesare viitoarei rebeliuni. Aceste sosiri de arme *au și fost curând identificate* de Serviciul Secret și de organele Siguranței Generale și raportate confidențial lui Antonescu. Pregătirile lui Horia Sima indicau mișcările viitoare și de aceea Antonescu dorea la conducerea Serviciului Secret un adversar consacrat al mișcării legionare, identificându-l în fostul director al Siguranței, pe Eugen Cristescu".

Între Eugen Cristescu, noul conducător al *SSI*-ului, și multcontroversatul său predecesor, ne gândim la Mihail Moruzov, o comparație s-a impus încă la vremea respectivă, în rândul colaboratorilor *Centralei*. Din acest punct de vedere, o declarație nesemnată (din 19 aprilie 1949), dată de unul dintre luptătorii din umbră ai deceniilor patru-cinci, o

considerăm probatoare[70]. „În profesiunea informațiilor, Eugen Cristescu avea pricepere, deși o oarecare prudență exagerată îl făcea fie ca unele informații să le verifice prea mult, lipsindu-le, astfel, de calitatea noutăților inedite, fie să nu le exploateze deloc, pentru a nu-și strica bunele raporturi cu diverși fruntași ai vieții politice de atunci. Sub conducerea sa, informațiile furnizate de *SSI* erau mai riguros controlate și, deși la o examinare mai superficială puteau apare ca mai valoroase, totuși nu au atins gradul de profunzime pe care-l aveau sub Moruzov. Acesta din urmă dispunea de numeroși informatori cu care lucra numai direct și dintre care, pe unii, nu i-a cunoscut nimeni, niciodată. Cristescu însă avea la rândul său un număr de informatori buni, cu al căror randament se putea întruni un buletin informativ zilnic, menit să mulțumească factorii de răspundere din stat care, de altfel, nu se pricepeau în domeniul informațiilor".

După modelul șefilor birourilor secrete faimoase, Eugen Cristescu s-a confundat și el cu *SSI*-ul. Nu întâmplător, în cursul ostilităților sau de la război încoace, numele lui Eugen Cristescu și al *SSI*-ului au devenit (și au rămas!) sinonime. Pentru bucureșteni, *SSI*-ul era identic cu *Malmaison*-ul (Calea Plevnei), deși instituția nu figura în *Cartea de telefoane* a Capitalei[71], precum numele și posturile Antoneștilor[72], al lui Cristescu[73] și ale unora dintre colaboratorii acestuia (Traian Borcescu, V. Siminel ș.a.)[74]. Acceptând conducerea *SSI*-ului, Cristescu a pus *unele condiții* Generalului Antonescu, cele mai multe fiind primite: excluderea legionarilor din serviciu, aducerea unor ofițeri din cadrul *Secției a II-a* a Marelui Stat Major cu prioritate și numai pentru sectorul de contrainformații etc. Unele reorganizări au fost efectuate ulterior, în ianuarie 1942, când s-a creat o secție separată de *contraspionaj*[75], iar la 17 septembrie 1942, prin Decretul-Lege 687, s-a oficializat colaborarea *SSI*-ului cu *SIAG — Serviciul de Informații al Armatei Germane* din România (dependent, la nivel central, de *Abwehr*)[76]. Ceea ce însă nu a antrenat după sine și schimbarea structurilor fundamentale ale *SSI*, care între anii 1940 și 1944 a „beneficiat" de mai multe scheme (1940—1941, 1942, 1943). Spre edificare, vom aminti că, în 1940—1941, organigrama *SSI*-ului s-a suprapus în genere peste cea a *SSR*-ului din 1934[77], iar — o dată cu declanșarea războiului contra comunismului, la 22 iunie 1941 — s-a mai creat un sector, denumit *Eșalonul Operativ*, cuprinzând: 1. *Aparatul „Frontul de Est"* cu un *birou de studii și documentare* și un *birou de agentură* (acesta dispunând de „centrele informative" nr. 1, 2 și 3); 2. *Echipa tehnică* (pentru legături radio și tehnica filmării și fotografierii); 3. *Echipa sanitară;* 4. *Echipa de desenatori;* 5. *Garda* (reunind pe jandarmii pentru paza sediilor); 6. *Popota* (pentru personalul propriu) și 7. *Eșalonul mobil* (denumire-cod „Vulturul", pentru culegerea de informații și cu *centre de informații* la Iași, Suceava și Galați[78]. În *memoriile* sale, Eugen Cristescu, succesorul cel mai proeminent al lui Mihail Moruzov, pe care l-a depășit categoric în organizarea activității de informații și contrainformații a statului român și aceasta în cursul unei epoci dominată de cel de-al doilea război mondial, a consemnat dificultățile ce a întâmpinat la început pentru schimbarea „din mers" a *Centralei:* reorganizarea treptată, verificarea și încadrarea personalului, dotare, lichidarea

pasivului etc. [79] Pe deasupra, condițiile reorganizării au fost din cele mai dificile, succedând prăbușirii României Mari și pregătirilor pentru un nou război al reîntregirii naționale, disputei pentru putere dintre Ion Antonescu și Horia Sima. „Am înțeles — avea să-și amintească Eugen Cristescu — semnificația întregii situații: lupta pentru supremație între Antonescu și Sima începuse și duelul se pregătea, iar eu și *SSI* ne plasam pe terenul deasupra căruia urmau să se încrucișeze spadele celor doi adversari" [80].

În anul 1942, în plin război, Eugen Cristescu, beneficiind de tot sprijinul Mareșalului Antonescu, procedează la ceea ce singur a denumit *a doua reorganizare a SSI*-ului[81], operată după propria-i decizie (potrivit atribuțiilor ce i le recunoștea legea pentru înființarea *SSI*-ului). La baza organizării din 1942 ar fi stat, după unele păreri, schema structurii *Abwehrului* [82]. Eugen Cristescu a motivat că, dimpotrivă, tocmai contrabalansarea unor penetrări germane și, de asemenea, anume funcționări greoaie și suprapunerile de obiective, și de arii de activitate între secții[83] ar fi condus mai degrabă la o nouă așezare a *SSI*-ului după formula:

1. *Conducerea Serviciului;*

2. *Secretariatul SSI* (registratură, legătura cu ministerele și alte autorități centrale, evidența personalului militar, în total 5 ofițeri, 2 subofițeri și 28 civili);

3. Oficiul de studii și documentare;

4. *Secția I — Informații externe*, dispunând de *agenturi* și de *fronturi*, primele având agenți, informatori și rezidenți (cu sau fără aparate TFF), în vreme ce ultimele centralizau, exploatau și difuzau (prin buletine, note, sinteze) datele procurate de agenturi. Rezidenții Secției activau în Turcia, Bulgaria, Grecia, Croația, Italia, Spania, Portugalia, Ungaria, Slovacia, Elveția și Franța. (În total, efective: 30 ofițeri, 4 subofițeri și 120 agenți civili);

5. *Secția II — Contrainformații*, dispunând de *grupe* și *agenturi*, în total: 4 ofițeri și 375 funcționari civili. Rostul ei consta în culegerea, centralizarea, exploatarea și difuzarea informațiilor interne privind mișcările politice, curentele sociale și situația economică. În beneficiul Secției lucrau 12 centre contrainformative răspândite pe teritoriul României;

6. *Secția III — Relații externe* asigura legăturile și schimbul de informații cu serviciile omoloage ale statelor *Axei* (efective: 1 ofițer și 12 funcționari civili);

7. *Secția IV — Contraspionaj* (având, de asemenea, în subordine *grupe* și *agenturi*) se preocupa de depistarea spionilor inamici ori neutri, de supravegherea oficiilor diplomatice și de activitatea străinilor, în general a persoanelor suspecte, de către cei 110 funcționari civili repartizați;

8. *Secția V — Contrasabotaj* (10 ofițeri și 38 de angajați civili) opera pe *grupe* și dispunea de *zece centre* menite să identifice și să preîntâmpine acțiunile de sabotaj în rândurile obiectivelor militare, petroliere, căilor de comunicații terestre și de navigație.

9. *Secția VI — Cenzurarea corespondenței externe* (10 ofițeri și 9 civili);

10. *Secția VII — Personal;*

11. *Secția VIII — Juridică*, care instrumenta toate cazurile semnalate de organele *SSI*-ului și dispunea de 10 ofițeri, 5 subofițeri și 47 de funcționari civili;

12. *Secția IX — Tehnică* (24 funcționari civili);

13. *Secția X — Radio* (cu 2 ofițeri, 4 subofițeri, 28 radiotelegrafiști ostași și 24 de funcționari civili);

14. *Secția XI — Auto* (1 ofițer, 3 subofițeri, 5 funcționari civili, 160 șoferi și mecanici);

15. *Secția XII — Administrativă* (1 ofițer, 1 subofițer și 5 civili);

16. *Biroul „Cifru"* (1 ofițer și 6 civili).

În total, *SSI*-ul dispunea de: 89 de ofițeri, 22 de subofițeri, 175 de ostași în termen și 797 de angajați civili (1 083 de persoane). Prin reorganizarea din 1942, *SSI-ul*, care era *subordonat direct* Mareșalului Antonescu și depindea din punct de vedere administrativ de Ministerul de Război, avea de atins — după cum desprindem din documentarul oficial din care am extras datele de mai sus[84] — aceste obiective esențiale:

„ — Organizarea culegerii de date și informații din exterior, exploatarea și difuzarea lor în buletine și lucrări de sinteză. Această muncă se efectua în interior prin *centre informative* teritoriale, iar în exterior prin *rezidențe*.

— Asigurarea de servicii contrainformative a întregului teritoriu național de care răspundea Secția a II-a Contrainformații, desfășurându-și activitatea pe grupe de profil: politic, legionar, minorități, militar, economic, diverse, prin intermediul *centrelor informative* din Oltenia, Ardeal și Moldova și *rezidențele teritoriale* ale acestora din: Roman, Piatra Neamț, Bârlad, Galați. ș.a.

— Lupta împotriva spionajului străin al statelor inamice și neutre, inclusiv al Germaniei.

— Prevenirea și anihilarea acțiunilor de sabotaj pe întreg teritoriul național, cu ajutorul *nucleelor de contrasabotaj* din orașele București, Brașov, Brăila, Iași, Ploiești, Sibiu și Timișoara și prin *delegații de contraspionaj* din porturile maritime și fluviale.

— Cenzurarea legăturilor cetățenilor români cu străinătatea și a publicațiilor străine pătrunse pe teritoriul țării" [85].

Justificându-și măsurile ce înlocuiau cele două secții tradiționale (informațiile și contrainformațiile) și șase birouri cu 12 secții și 5 birouri, Eugen Cristescu se explica: „Această reorganizare [din 1942] nu a fost o operă de moment, ci rezultatul unor învățăminte trase dintr-o experiență îndelungată, al studierii structurii altor servicii de informații și al analizei dificultăților întâmpinate în conducerea *SSI*-ului"[86].

Spirit realist și organizat, Eugen Cristescu a surprins imediat și deficiențele noii organizări. Au urmat, în consecință, în anul 1943, o nouă lege și un nou regulament privind *SSI*-ul. Organismul devenea unul de informare generală a conducerii statului, funcționând pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri. Sub raport administrativ, *SSI*-ul se desprindea de Ministerul de Război, cu care păstra *raporturi de colaborare*, iar *nu de subordonare*.

Situația era identică și în privința multor altor departamente, ca și a Marelui Stat Major Român[87]. Personalul și bugetul *SSI*-ului erau în sarcina Președinției Consiliului de Miniștri, iar mișcările de personal țineau de competența șefului organizației, asistat de un adjunct, care, în mod obligatoriu, avea să fie un militar[88]. Efectivele *SSI*-ului rămâneau tot la 1 083 de persoane, respectându-se aceleași proporții ca în 1942: 89 de ofițeri, 22 de subofițeri, 175 de ostași și 797 de angajați civili[89]. Reorganizarea din 1943 a atras natural după sine o nouă organigramă[90]:

1. *Conducerea SSI-ului;*
2. *Secretariatul;*
3. *Oficiul de documentare;*
4. *Secția I — Informații externe;*
5. *Secția II — Contrainformații;*
6. *Secția III — Relații externe;*
7. *Secția IV — Contraspionaj;*
8. *Secția V — Contrasabotaj;*
9. *Secția VI — Cenzură;*
10. *Secția VII — Personal;*
11. *Secția VIII — Juridică;*
12. *Secția IX — Tehnică;*
13. *Secția X — Radio;*
14. *Secția XI — Auto;*
15. *Secția XII — Administrativă;*
16. *Biroul „Cifru"*[91].

După 23 august 1944, această structură a fost, nu o singură dată, modificată : mai întâi — în perioada august 1944—martie 1945, apoi după 6 martie 1945, pentru ca, la 30 decembrie 1950, *SSI*-ul să fie desființat și înlocuit cu *Direcția Generală de Informații* (dependentă de noul minister comunist al Afacerilor Interne) și numai cu rosturi de informare externă[92]. În mod concret, în anii războiului anticomunist și de restaurare a României Mari din anii 1941—1944, sub Eugen Cristescu, *SSI*-ul s-a remarcat prin activitatea unora dintre colaboratorii săi care au vegheat, la nivelul Centralei ori al secțiilor componente, la păstrarea statutului și prestigiului instituției, la atingerea obiectivelor sale fundamentale. Astfel:

— *Secretariatul General* a fost dirijat în 1940—1941 de locotenent-colonel C. Rădulescu-Șița, iar între 15 iunie și 15 noiembrie 1941 șeful compartimentului respectiv a fost desemnat personal de Eugen Cristescu în persoana maiorului (ulterior, lt. col.) Traian Borcescu, personaj controversat, trecut la conducerea *Secției a II-a;*

— *Secția I — Informații* a fost condusă inițial de colonelul I. Lissievici (provenind de la *Secția a II-a* a *SSI*-ului și autorul unor memorii ce-și așteaptă editorul);

— *Secția II — Contrainformații* a fost condusă inițial de dr. Florin Becescu (alias „Georgescu"), filogerman reputat, apoi de locotenent-colonel Traian Borcescu, care avea să oscileze între datoria față de instituție și tentația cooperării profitabile cu forțele din opoziția antiantonesciană, care au pregătit și înfăptuit lovitura de la 23 august 1944;

— *Secția III — Relații externe* (cunoscută și sub denumirea de *Secția „G"*), prin care se realiza colaborarea cu *SIAG (Abwehr)*, a fost în grija colonelului C. Gh. Ionescu-Micandru, filogerman cunoscut și rămas în *SSI* ca „moștenire" de la Mihail Moruzov, el inițiind încă din 1937 contacte ferme cu oamenii lui Canaris. Omologul său german a fost colonelul Rodler, secundat de lt. col. Braun;

— *Secția IV-a — Contraspionaj;*

— *Secția V — Contrasabotaj* (desprinsă de *Secția a IV-a*, în ianuarie 1942) a fost condusă succesiv de lt. col. Victor Siminel, lt. col. Alexandru Proca, maior Bălteanu și dr. Florin Becescu, provenind de la *Secția a II-a*[93];

— Pe Frontul de Est, în sfârșit, *Eșalonul operativ I* a excelat sub conducerea colonelului I. Lissievici.

Fiecare dintre *secțiile principale* menționate dispuneau de *agenturi* (de exemplu *Agentura Frontului de Sud* a *Secției I*), de *eșaloane* (de exemplu, *Eșalonul I* la *Secțiile I* și *II*, pe timpul Războiului în Est), de *laboratoare* (de exemplu, *Laboratorul foto-identificări* al *Secției tehnice*, îndrumat cu deosebită competență de Gh. Cristescu, fratele șefului *Centralei*), dar mai ales de așa-numitele *grupe operative*. În acest sens, excela *Secția a II-a* (Contrainformații) care, prin forța lucrurilor, constituia prin 1940—1942 elementul component de bază al *SSI*-ului, dar care a cunoscut apoi, sub îndrumarea lui Traian Borcescu, o decădere lentă, dar sigură. La un moment dat, Secția lui Borcescu dispunea de nu mai puțin de *opt grupe operative*[94]:

— grupa politică;
— grupa pentru problema legionară;
— grupa pentru problema comunistă;
— grupa pentru problema minorităților (șef N. Pătrășcanu, alias „Agronomu");
— grupa pentru probleme militare;
— grupa pentru probleme economice;
— grupa pentru rezidențe;
— diverse.

Despre obiectivele de ansamblu ale *Secției* sale, Traian Borcescu s-a destăinuit lui Cristian Troncotă[95]: *„Secția de Contrainformații* organiza întreaga activitate contrainformativă pe întreg teritoriul țării. Se ocupa cu strângerea informațiilor din cercul partidelor politice în legătură cu războiul, urmărea activitatea legionară și comunistă, minoritățile conlocuitoare care făceau agitație iredentistă sau șovină, problemele economice și cele militare, adică starea de spirit din rândurile armatei... Întocmeam zilnic un buletin politic ce era trimis după avizul lui Eugen Cristescu la Președinția Consiliului de Miniștri. Departamentele interesate și uneori la Ministerul de Război. Întocmeam de două ori pe

lună un *buletin contrainformativ* și păstram contact cu Prefectura Poliției Capitalei, Inspectoratul General al Jandarmeriei, Legiunea de Jandarmi CFR, obținând de la acestea toate datele de pe întreg teritoriul țării cu privire la latura contrainformativă. Păstram legătura cu Ministerul de Război-Cabinet, Secretariatul General și Marele Stat Major/ Secția a II-a pentru a obține toate ordinele, instrucțiunile, circularele date unităților militare cu scopul de a urmări latura contrainformativă în rândurile armatei".

SSI-ul s-a dovedit a fi, în anii războiului, „ochii și urechile" Conducătorului Statului, oferindu-i la nivelul țării și la nivelul global, în raport cu interesele României, informațiile corespunzătoare, exacte și, cel mai adesea, prompte.

Serviciul a dispus constant în anii războiului de peste 1 000 de colaboratori angajați, cărora li s-au adăugat nenumărate „antene", grație cărora Cristescu și oamenii săi au pătruns, în țară sau peste hotare, pe Frontul de Est în spatele inamicului, la cele mai variate și incredibile surse. Nu fără rațiuni, guvernul a alocat *SSI*-ului, pentru exercițiul bugetar proiectat pentru 1944—1945, suma de 560 milioane lei, în afara fondurilor secrete cunoscute doar de Cristescu și de intimii săi[96].

Cu referire la *aria* de investigație, trebuie notat că prea puține au fost domeniile ce au scăpat atenției oamenilor lui Eugen Cristescu, *oricum nu* cele militar și politico-strategic, economic, diplomatic, starea de spirit, activitatea opoziției, raporturile sociale, propagandistic, cultural, editorial, transporturi și comunicații, bisericesc, minoritățile naționale, activitățile serviciilor secrete „aliate" ori inamice *în România* ori *contra României în exterior* etc. etc. În context, ar trebui precizat că Eugen Cristescu a avut „surse" strecurate în cercurile „aliate" germane („Adolf"?, „H.S.24"?, „Hans"?)[97], în tabăra „inamică" — *SOE* la Istanbul („I-17" sau „Niki"?)[98] ori la americani (agentul „Stevens"?, cunoscut și de Mareșalul Antonescu)[99]. Raporturile cu anglo-americanii, via Turcia, s-au întreținut, nu o singură dată, prin oficiile discrete ale lui Gh. Cristescu, fratele patronului *SSI*.[100] Adversar redutabil al comunismului și al URSS, Eugen Cristescu a atins recordul de-a fi pătruns organigrama serviciilor secrete sovietice[101] și a știut, din dialogul discret angajat cu americanii în Turcia, că *NKVD*-ul și *Cominternul „îl socotesc... ca pe inamicul nr. 1 al comunismului în România* [subl. ns][102]". Colaborarea cu Berlinul pe tărâmul frontului secret nu a fost admisă, sub Eugen Cristescu, decât în limitele „oficiale", mai precis prin *Secția „G"* (lt. col. C. Gh. Ionescu-Micandru), cu *SIAG*-ul prin *Secția de Contrasabotaj* (lt. col. Alexandru Proca ș.a.), cu maiorul Stransky ș.a. S-a admis ca *SIAG*-ul să funcționeze aidoma unei *Abwehrstelle* la București — condusă de cunoscutul colonel Rodler, urmat de colonelul Poitmen. În afara colaborării „oficiale" cu Berlinul, Eugen Cristescu, exprimând și punctul de vedere al Mareșalului, valabil pentru toate problemele ținând de statutul raporturilor româno-germane, i-a notificat în clar, la 17 februarie 1944, colonelului Rodler că nu admitea acțiunea altor oficine, care, deci, deveneau... clandestine[103]. După cum a recunoscut la procesul echipei antonesciene din mai 1946, în care a fost implicat, Eugen Cristescu a mai colaborat legal cu atașatul de poliție *Richter*[104] și cu membrii serviciului de informații al Legației germane din București, dar nicicum cu *celelalte opt*

servicii secrete naziste, câte mai funcționau în România[105]. Au fost suficiente motive pentru ca Berlinul să manifeste neîncredere în persoana lui Eugen Cristescu, iar aceasta încă de prin 1942 [106], când apar și cele dintâi contradicții grave între reprezentanții *SSI*-ului și cei ai *Abwehrului* [107].

Cercetări datorate lui Horia Brestoiu și Cristian Troncotă, menționați deja, au demonstrat în ce grad Eugen Cristescu, din proprie inițiativă ori la îndemnul Mareșalului Antonescu, a protejat literalmente rețeaua britanică a inginerului Rică Georgescu (ținut în arestul preventiv al *SSI*-ului de la capturare, în iulie 1941, până la 23 august 1944!)[108] sau a supravegheat misiunea prințului Barbu Știrbey la Cairo în 1944[109]. Tot asemenea, *SSI*-ul a fost profund implicat în operațiunea britanică *Autonomul*, după ce cei trei agenți ai expediției au fost capturați la lansare în decembrie 1943, interogați de Eugen Cristescu *et Co.*, de către aceiași în prezența nemților, menținuți la București la sediul *Inspectoratului General al Jandarmeriei* (până la 23 august 1944) și utilizați în dialogul lui Iuliu Maniu cu Cairo/Istanbul ori viceversa[110]. La recomandarea lui Ion Antonescu, *SSI*-ul a urmărit *activitatea secretă a opoziției* române, în frunte cu Iuliu Maniu și Constantin (Dinu) I. C. Brătianu ori a asigurat parțial dialogul între aceștia și Mareșal[111]. Între îndeletnicirile organizației intrau și *interceptările convorbirilor telefonice*[112] ori, de pildă, urmărirea neîntreruptă a liderilor opoziției[113] — Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu ș.a. Rezultatul întregii activități se concretiza în *Note* bine întocmite și argumentate privind agitația politică a opoziției, ținute la zi și purtând, cel mai adesea, girul semnăturii lui Eugen Cristescu. Dintre aceste documente, adevărate modele ale genului, vom reține două editate de noi în 1990. Cel dintâi dintre documente insistă asupra situației militare și politice a României în urma ultimelor acțiuni ofensive aliate (sovietice) din primăvara anului 1944:

I

STRICT SECRET

SSI
21 martie 1944

NOTĂ
privitoare la acțiunea și proiectele opoziției democratice față de noua situație politică și militară

„Comitetul de direcție al grupării național-țărăniste a continuat să examineze situația politică și militară în lumina noilor evenimente și potrivit cu indicațiile și orientările ce au izbutit să le aibă Maniu și ceilalți fruntași ai grupării în contactele din ultimele zile.

Examenul situației a adus la unele hotărâri; altele urmează a fi luate de acord cu conducerea liberală, după ce se va putea ajunge la un punct de vedere unitar, care n-a fost încă realizat.

TREI SOLUȚIUNI

Pornind de la punctul de vedere că față de înaintarea sovietică România e obligată:

— Să constate că armata germană nu este în măsură să apere teritoriul român, care rămâne deschis invaziei rusești;

— că există primejdia ca teritoriul țării să devină teatru de război și ca întreg patrimoniul nostru național să fie distrus, de o parte, de armatele germane, de alta, de armatele sovietice;

— că, după comunicările primite de Maniu din afară, rezultă că numai dacă România ar ieși din război, înainte ca armatele sovietice să intre adânc pe teritoriul național, ar putea să-și mai salveze independența națională și existența sa ca stat;

— că sunt de preferat eventuale represalii din partea germanilor, decât definitiva și iremediabila solidarizare a României cu răspunderile de război ale Reichului.

Comitetul de direcție național-țărănesc a ajuns la convingerea că interesele superioare ale țării cer să ieșim imediat din război, indiferent de riscurile prezente și ținând seama de asigurarea viitorului nostru.

Pentru a realiza retragerea noastră din război, s-au luat în cercetare trei soluțiuni:

1. Ca însuși guvernul să fie convins să efectueze această retragere din război, fie cu consimțământul, fie cu împotrivirea germanilor.

2. Dacă guvernul nu înțelege să-și ia această sarcină, el să înlesnească situația spre a se putea alcătui în grabă un guvern de militari, în măsură să-și asume această grea răspundere.

3. Dacă guvernul nu acceptă nici una din aceste două soluțiuni, opoziția să avizeze la măsuri, pentru a scoate țara din război, atât împotriva voinței germanilor, cât și împotriva voinței guvernamentale.

Contactele din ultimele zile au arătat conducerii naționalist-țărăniste că guvernul este hotărât să continue politica sa militară alături de Germania și că nu există nici o speranță ca punctul de vedere al guvernului să se apropie de modul de a vedea al opoziției.

Deși imobilizat în pat — în urma unui ușor accident petrecut în după-amiaza zilei de sâmbătă 18 martie a.c. — Maniu a desfășurat o intensă activitate. El a avut în permanență discuțiuni cu Mihalache, Mihai Popovici, dr. Lupu și ceilalți fruntași ai grupării.

Sâmbătă 18 martie a.c., Maniu a participat la o consfătuire liberală, la locuința lui Dinu Brătianu. Luni, 20 martie dimineața, Maniu a primit vizita lui Dinu Brătianu, iar

marți, 21 martie, Maniu a fost din nou invitat de Dinu Brătianu, însoțit de astă-dată și de Gh. Brătianu.

O DECLARAȚIE A CELOR DOUĂ PARTIDE

În discuțiile cu Dinu Brătianu, Maniu a declarat că a fost surprins și continuă să fie profund nedumerit față de chipul în care guvernul apreciază evenimentele militare.

Domnul Mareșal Antonescu ar fi convins:

— că germanii nu vor putea ține linia Nistrului;

— că germanii nu vor putea ține nici linia Prutului;

— că linia Carpați-Focșani-Nămoloasa-Galați este o încercare disperată, care va avea ca urmare că jumătate din teritoriul țării va deveni teatru de război, iar cealaltă jumătate va fi distrusă de bombardamentele aeriene, și totuși conducătorul statului nu vrea să accepte că singura soluție este ieșirea României din război, care ar avea numai consecințe bune pentru viitor, dar care ar determina o retragere grăbită a germanilor din România și ne-ar scuti de toate neajunsurile teatrului de război.

Față de această situație, Maniu a propus ca înainte de a se vedea ce posibilități are opoziția de a acționa singură, cele două grupări democratice să alcătuiască o declarație comună, în care să prevină guvernul asupra perspectivelor ce se deschid țării dacă se continuă războiul alături de Reich, să i se ceară ieșirea din război și ieșirea din *Axă*, să fie invitat să ceară condiții de armistițiu și să i se arate marea răspundere istorică ce și-o asumă, dacă nu va voi să se conformeze sentimentului general al țării.

PUNCTUL DE VEDERE LIBERAL

În conducerea liberală s-au exprimat însă puncte de vedere contrarii.

Astfel, Dinu Brătianu, în consfătuirea care a avut loc sâmbătă, 18 martie a.c., a declarat că e convins de necesitatea ieșirii României din război, dar că ar trebui să se aștepte înaintarea sovietică până la Prut, ca pierderea Basarabiei să fie o urmare a constrângerii militare sovietice și nu acceptarea indirectă a opoziției române.

Gh. Brătianu a exprimat la rândul său părerea că opoziția nu trebuie să acționeze sub imperiul panicii, că lucrurile nu trebuiesc grăbite și că trebuie să se aștepte contramăsurile militare germane, fiindcă s-ar putea ca rușii să fie opriți și aceasta ar fi cea mai bună situație pentru noi, în momentul de față.

Maniu a făcut în acest timp numeroase presiuni pentru a determina conducerea liberală să accepte punctul său de vedere; între alții, Maniu a uzat și de dr. Angelescu,

pentru a convinge pe Dinu și Gh. Brătianu ca aceștia să accepte propunerea conducerii național-țărăniste.

ULTIMELE DIVERGENȚE

Dinu și Gh. Brătianu au comunicat cu ocazia vizitei ce au făcut lui Maniu că acceptă — în principiu — să semneze o declarație comună, care să fie înaintată guvernului și Puterilor Aliate.

Cu privire la conținutul acestei declarații, există următoarea divergență:

Maniu propune să se ceară guvernului ieșirea României din *Axă*, din Pactul tripartit și retragerea imediată din război, pentru a se putea începe negocieri de pace.

Dinu și Gh. Brătianu propun să se ceară trecerea de la starea de război, la o stare de nebeligerantă.

Dinu Brătianu a convocat pentru marți 21 martie a.c., la orele 6 seara, la locuința sa, comitetul de conducere liberal pentru a-i supune chestiunea.

Maniu, care a anunțat că, dacă până azi dimineață, nu are asentimentul liberal, dă această declarație numai în numele grupării național-țărăniste, a decis să aștepte deliberările fruntașilor liberali.

MANIU ȘI OCUPAREA UNGARIEI

Maniu n-are știri precise cu privire la condițiile în care a fost ocupată Ungaria de către trupele germane. El a înregistrat două versiuni autorizate:

a. O versiune a legației germane, că ocupațiunea s-a făcut cu consimțământul lui Horthy și că regentul Ungariei, pentru a dovedi aceasta, a dat o circulară tuturor autorităților civile și militare maghiare, prin care le anunță că trupele germane intră ca amice, pentru a apăra țara de dușmani.

b. O versiune a legației maghiare, că guvernul german a întrebuințat față de guvernul maghiar sistemul Hacha și deci guvernul maghiar a fost pus în situațiunea să dea un consimțământ silit, în opoziție cu voința poporului ungar.

Maniu socotește că ocupațiunea germană în Ungaria complică enorm acțiunea și planurile opoziției din România și că această soluție e de natură să exercite și o influență determinantă asupra domnului Mareșal Antonescu.

Maghiarii, spun fruntașii ardeleni, continuă jocul lor dublu: pe de o parte, acceptă ocuparea militară germană și dezarmarea armatei ungurești, ca Reichul să aibă putința de a apăra Ungaria, față de ruși, pe de altă parte, sunt gata să se prezinte în fața Puterilor Aliate ca victime ale unei lovituri de forță germane.

După părerea lui Maniu, guvernului ungar îi convine ca la ocupațiune să participe și armata română, pentru a solidariza pe români cu germanii, și având convingerea că în acest chip România pierde toate atuurile și în ce privește Ardealul de nord.

Maniu a căutat să verifice versiunea dacă guvernul german a propus guvernului român să ia parte la ocuparea Ardealului de Nord, pentru a putea degaja o parte din trupele germane, care ar urma să meargă pe front.

CONSECINȚELE PENTRU ROMÂNIA

Maniu nu-și poate da încă seama ce baze se pot pune pe zvonurile că unele cercuri germane ar lucra pentru a realiza o combinație de guvern Gigurtu-Manoilescu-legionari și nu știe dacă aceste versiuni nu sunt un mijloc indirect de presiune asupra guvernului Antonescu.

Față de intimii săi, Maniu și-a exprimat însă temerea:

— Ca germanii să nu ocupe România, fie direct, după același sistem folosit în Ungaria, fie indirect, luând în posesie toate punctele strategice, toate centrele importante etc.

— Ca germanii să nu ia în posesie căile de comunicație, telefoanele, poliția, siguranța și jandarmeria, fie direct, fie printr-un sistem de colaborare cu organele române, ceea ce ar avea ca urmare că guvernul Antonescu ar deveni prizonierul germanilor și orice libertate de mișcare a sa ar înceta.

— Ca, după același sistem întrebuințat în Ungaria, fruntașii opoziției să fie arestați sau exterminați și ca orice încercare de rezistență a națiunii să fie înăbușită din față.

Maniu a confiat intimilor săi că socotește că trece prin cele mai grele momente din viața sa, dar că aceasta nu-l va împiedica să-și facă datoria până la capăt.

Maniu a luat în cercetare versiunea că domnul Mareșal Antonescu ar fi fost chemat din nou la Führer, căutând să lămurească pe cale de deducție dacă se va încerca față de guvernul român sistemul întrebuințat față de guvernul ungar, ori dacă se va accepta o colaborare amicală cu regimul Antonescu.

Maniu crede că însuși guvernul trebuie să procedeze cu foarte multă precauție, pentru a nu se lăsa surprins de o măsură de forță a germanilor.

Se consideră că zilele ce vor urma vor fi hotărâtoare și că în cel mult o săptămână raporturile germano-române vor fi clarificate.

Cât privește metoda la care s-ar opri Maniu și soluțiile ce le-ar avea pentru a realiza, împotriva dorinței guvernului, retragerea României din război, șeful grupării național-țărăniste n-a dat preciziuni nici celor mai intimi prieteni.

El a lăsat a înțelege că ar avea un plan propriu, însă cercurile din apropierea sa sunt sceptice cu privire la realizarea oricărui plan în această direcție, mai ales după ocuparea Ungariei de către trupele germane [114].

*

O altă sinteză a *SSI*-ului, din 23 iunie 1944, examina poziția lui Iuliu Maniu față de posibila evoluție a situației României la numai o zi după declarațiile intime ale liderului PNȚ:

II

STRICT SECRET

SSI
23 iunie 1944

NOTĂ
cu privire la chipul în care apreciază Maniu posibilitățile de armistițiu ale României

În comunicările noastre precedente am arătat că Maniu și Dinu Brătianu socotesc că vor putea interveni în mod eficace, într-un moment determinat de desfășurarea situației militare, pentru a provoca cererea de armistițiu a României.

Maniu și Dinu Brătianu se întemeiază:

— pe convingerea că frontul germano-român nu va putea rezista noii ofensive ruseşti, ce se așteaptă;

— pe încredințarea că, în momentul prăbușirii frontului, dl. Mareșal Antonescu se va retrage și va da posibilitatea opoziției democratice să-și îndeplinească rolul ei;

— pe posibilitatea ca, în aceste condiții, să se poată alcătui un guvern, care să încheie armistițiul, să evite ocupațiunea militară a rușilor pe tot teritoriul țării, să păstreze administrația românească și să continue negocierile pentru ameliorarea termenilor de capitulare;

— pe convingerea că acordul cu comuniștii va înlesni o formațiune de guvern largă și față de care Moscova să aibă mai multă bunăvoință.

Acestea fiind convenite, Maniu e preocupat de două probleme: desfășurarea situației militare, pentru a-și da seama când se va apropia momentul propice armistițiului și de

negocierile duse de Ştirbey şi Vişoianu în străinătate, pentru a vedea în ce măsură se pot obţine ameliorări şi concesii.

Maniu ia deci contact des cu informatorii şi „experţii" săi militari, care îi pun la îndemână un material de documentare în mod permanent.

ÎNTREVEDEREA DINTRE MIHAI POPOVICI ŞI MINISTRUL FINLANDEI

Maniu socoteşte că problema finlandeză, privită atât din punct de vedere militar, cât şi politic, e edificatoare pentru situaţiunea noastră.

Pentru a avea o oglindă mai exactă a situaţiei, Maniu a însărcinat pe Mihai Popovici să ia contact cu Palin, ministrul Finlandei, şi să obţină informaţii cu privire la intenţiunea cercurilor superioare din Helsinki.

Mihai Popovici a văzut pe Palin, întâmplător, îndată ce s-a aflat de căderea Vîborgului.

Palin a declarat:

— că este uluit de căderea Vîborgului, care trebuia să se producă mai târziu, întrucât avea fortificaţii puternice;

— că, de aici înainte, Finlanda intră într-o fază dintre cele mai grele;

— că situaţia Finlandei depinde de chipul în care ruşii înţeleg să apară ca mare putere.

Mihai Popovici a comunicat lui Maniu că a rămas cu impresiunea că finlandezii nu speră în bunăvoinţa Moscovei şi în necesităţile tactice ale lui Stalin de a oferi ţărilor mici condiţiuni mai bune, chiar după ce ele sunt înfrânte milităreşte.

La rândul său, Maniu crede că Stalin va socoti util un gest care să impresioneze lumea anglo-saxonă, arătând atitudinea largă a Moscovei faţă de ţările mici.

«ÎNAINTE DE 15 AUGUST — ROMÂNIA VA TERMINA RĂZBOIUL» — SPUNE MANIU

În acelaşi timp, Maniu a însărcinat pe generalul Constantinescu Klaps, unul din „experţii" săi militari, să-i înfăţişeze posibilităţile militare ale României, în momentul de faţă, şi sprijinul pe care s-ar putea conta din partea armatei germane.

Bazat pe această documentare, Maniu — în cadrul unei expuneri făcute amicilor săi în ziua de 22 iunie a.c., la Snagov — a declarat:

1. Că menţine afirmaţia că România va putea să facă armistiţiul „înainte de a păţi ce a păţit Finlanda".

2. Că România va fi terminat războiul înainte de 15 august.

Aceste declaraţii — şi tonul de siguranţă folosit de Maniu — au făcut o mare impresie în cercurile naţional-ţărăniste.

Polemica în legătură cu condițiile în care diferite grupări democratice au încheiat înțelegeri cu comuniștii s-a extins.

Grupul Ralea-Ghelmegeanu s-a grăbit la rândul său să facă unele precizări. El afirmă:

— că nu există un acord scris și semnat între comuniști și Maniu-Dinu Brătianu.

În schimb, există un acord scris între comuniști și reprezentanții grupărilor de stânga (prin grupări de stânga, Ralea înțelege grupările radicale democratice, între care prenumără și grupul Tătărescu), în opoziție cu grupările Maniu-Dinu Brătianu, înfățișate ca „grupări de dreapta democratice";

— comuniștii au semnat un cartel, cu grupul Ralea-Ghelmegeanu și „grupul dr. Țopa" (fost iorghist);

— după semnare, Tătărescu a fost invitat să adere, ceea ce a făcut.

Tătărescu și Ralea au informat Palatul și legațiile neutre despre acordul cu comuniștii și despre intenția ce o au de a lupta în contra încercării lui Maniu și Dinu Brătianu „de a proclama moartea civilă pentru cei care au părăsit grupările național-țărănistă și liberală și care ar putea să aibă vreun rol în viața politică" [115].

*

În comparație cu documentele redate, *notele* și *sintezele* privind situația de pe Frontul de Est, evoluțiile politico-diplomatice și pătrunderea intențiilor inamicului „aliaților" din *Axă* (în speță, Germania și Ungaria), în număr de câteva mii între 1941 și 1944 și, majoritatea, subscrise de către Eugen Cristescu, constituie o probă strălucită în plus a excelentului profesionalism al agenților *SSI*-ului. Ele dovedesc în ce măsură Mareșalul Antonescu nu a fost, nici un moment, între 1941 și 1944, *un lord al războiului* neinformat, ci, din contra, ne îngăduie să înțelegem și să analizăm calitatea și cantitatea știrilor privind ostilitățile cu care el a fost „bombardat", fiind cu atât mai lesne să apreciem *realismul unor decizii luate de Antonescu*, fie ca *militar*, fie ca *lider politic*. În același cadru, *SSI*-ul a colaborat — alături de celelalte organisme de profil din ministere, armată, poliție, jandarmerie etc. — la realizarea *buletinelor zilnice* privind evoluția generală a ostilităților prezentate pe biroul Mareșalului Antonescu, cu regularitate de ceasornic, la orele 20,00, prin grija *Biroului 2* al Cabinetului Militar[116], precum și la redactarea *buletinelor de radioascultare*[117]. La Moscova, în arhivele fostului *KGB* date în folosință specialiștilor cu începere din 1992, am descoperit între documentele capturate de trupele sovietice de ocupație în România numeroase mărturii provenind din fondurile secrete ale Cabinetului Militar (1940—1944) al Mareșalului Antonescu (peste 70 de dosare). În fondul respectiv, extrem de numeroase sunt *sintezele zilnice*, elaborate de *SSI* și prezentate personal Mareșalului, referitoare la situațiile de pe Frontul de Est, din țară ori din restul lumii.

Apreciem cantitatea documentelor de acest fel *la peste o mie* de exemplare, toate inedite, datând din toți anii luptelor din Răsărit (1941 — 1944)[118]. *Sintezele* acoperind Frontul de Est ale *SSI*-ului purtau de regulă semnătura lui Eugen Cristescu ori reflectau spiritul și metodele sale, sosind zilnic în număr de câteva zeci la Cabinetul Militar al Mareșalului, fiind pregătite în primă-fază de către *Eșalonul I* al Centralei ce acționa în zonele fierbinți din Rusia. Ca „surse" se ofereau diverse indicații: „de încredere", „exploatarea unor prizonieri", „exploatarea unor dezertori" etc. etc. *Sintezele* ce ajungeau la Cabinetul Militar al Mareșalului purtau, de regulă, ștampilele *SECRET* și, de asemenea, în colțurile din stânga-jos menționau restul organismelor militare sau civile cărora le mai fuseseră destinate copii. Suntem convinși că, pentru a satisface curiozitatea cititorului, este de mare folos să retranscriem textele unor astfel de *sinteze*, mai ales că acestea sunt în măsură să năruie o legendă ce s-a căutat a se acredita, decenii la rând, de către istoriografia comunistă de la Moscova, și anume că, în noiembrie 1942, contraofensiva armatei roșii din zona Stalingradului *ar fi surprins complet* trupele *Axei*, inclusiv pe cele române. Documentele ce le reproducem *dovedesc contrariul:*

III

SECRET

SSI
Eșalonul I.
4 noiembrie 1942

NOTĂ INFORMATIVĂ NR. 2164
Pregătiri ofensive sovietice pentru ziua de 7 noiembrie 1942

Din exploatarea recentă a unor prizonieri sovietici din unitățile aflate la Nord de Don, s-au obținut informațiunile de mai jos:

Unităților Armatei Roșii li s-a citit ordinul Nr. 227/1942 semnat de Stalin, în care se arată că *pentru ziua de 7 noiembrie 1942, se pregătește* „DEZASTRUL" *armatelor aliate.*

În afară de aceasta, în ordinul de mai sus se precizează că *situația în URSS este critică*, germanii ocupând un teritoriu cu o populație de circa 90 000 000, iar pierderile Armatei Roșii în oameni și materiale sunt destul de simțite, deoarece pe zi ce trece crește și numărul dezertorilor.

Pentru remedierea situației, se ordonă ca să nu se cedeze mai departe nici o palmă de pământ, fiecare trebuind „să lupte până la ultimul cartuș și baionetă, iar la nevoie chiar cu dinții".

Prin ordinul de mai sus se mai acordă dreptul fiecărui soldat de a împușca pe loc pe cei bănuiți că vor să dezerteze.

În legătură cu cele de mai sus, în cercurile militarilor sovietici și [ale] foștilor comisari, situația actuală este considerată ca fiind critică, soarta URSS putând fi hotărâtă o dată cu căderea Stalingradului, pentru salvarea căruia trebuiește făcută și ultima sforțare în vederea nimicirii forțelor *Axei*.

Această acțiune va fi încadrată în ofensiva generală, fixată pentru începutul lunii noiembrie 1942, în care scop se pregătesc și se organizează noi unități formate din toate elementele ce s-au mai putut mobiliza sau reface.

În încheiere, se spune că în ziua de 7 noiembrie a.c., împlinindu-se 25 ani de la întronarea comunismului, Armata Roșie trebuie să ofere popoarelor din URSS, drept cadou, nimicirea armatelor forțelor *Axei* și aliaților ei.

COMUNICAT:
— PCM Cab. Mil.;
— MCG Sec. II-a;
— Comand. Basarab Sec. II-a
— Comand. Cantemir Sec. II-a;
— *SSI* București[119].

SURSA:
Exploatarea de prizonieri sovietici.

IV

SECRET

SSI
Eșalonul I.
5 noiembrie 1942

NOTĂ INFORMATIVĂ NR. 2187
Pregătiri ofensive ale Sovietelor

Urmare la Nota Informativă nr. 2164 din 4 noiembrie 1942.

Organele noastre informative din regiunea DONULUI semnalează următoarele:

Sovietele fac pregătiri intense în vederea declanșării unei probabile ofensive pe frontul DONULUI de la KLETSKAIA și STALINGRAD, întrebuințând metodele folosite în regiunea MOSCOVEI în noiembrie 1941.

Declanșarea ofensivei ar fi în cursul lunii noiembrie, cu ocazia sărbătoririi a 25 ani de la revoluție.

COMUNICAT:
— PCM Cab. Militar;
— MCG Secția II-a;
— Comand. Cantemir Secția II-a;
— Comand. Basarab Secția II-a;
— *SSI* București[120].

SURSA:
de încredere.
Datele de mai sus completează pe cele difuzate anterior.

V

SECRET

SSI
Eșalonul I.
18 noiembrie 1942

NOTĂ INFORMATIVĂ NR. 2471
Diverse informațiuni

Din exploatarea recentă a diferiților prizonieri și dezertori din unitățile sovietice din regiunea DONULUI s-au obținut următoarele informațiuni:

1. În legătură cu pregătirile unei ofensive generale, printre comandanții de unități ai Armatei Roșii se discută că începerea acesteia este în funcție de Anglia și Statele Unite, care, prin crearea celui de al doilea front, vor slăbi puterile *Axei* și [ale] aliaților ei de pe frontul sovietic.

Planul ofensivei sovietice prevăzută a se executa în luna noiembrie 1942 a fost elaborat la MOSCOVA, apoi studiat și aprobat de specialiștii militari anglo-americani.

Unul din obiectivele principale ale acestei ofensive este și cucerirea ROSTOV-ului, pentru a izola trupele aliate din CAUCAZ.

Imediat după începerea ofensivei, aviația sovieto-anglo-americană va întreprinde bombardamente masive asupra spatelui frontului și în special asupra căilor de comunicație, pentru a stingheri posibilitățile de aprovizionare și transportul trupelor aliate.

Prin această acțiune se speră a se obține rezultate decisive.

Pe frontul DONULUI pregătirile ofensive au fost aproape terminate, unitățile primind ordin a fi gata de acțiune în orice moment, aceasta urmând a se declanșa imediat după ce se va efectua concentrarea trupelor, aprozivionările și reparația podurilor necesare trecerii DONULUI.

Efortul principal ar urma să fie făcut în sectorul KLETSKAIA (considerat ca cel mai slab punct al acestui front) și în care se întrevăd trei direcții de atac.

Pentru asigurarea reușitei acțiunii, fiecărui regiment de infanterie i s-a afectat câte un regiment de artilerie și care de luptă.

În cadrul ofensivei generale, sovietele acordă acțiunii de pe DON o importanță deosebită.

Pentru a menține moralul trupei, care în general este scăzut, organele *NKVD* au luat măsuri extrem de severe pentru a se împiedica orice defecțiune, întărindu-se batalioanele

de baraj din spatele liniei I-a, iar populația civilă din satele de pe DON, pe o adâncime de 15 km, a fost evacuată către interior, sechestrându-se toată pâinea.

2. În prezent, în toate unitățile Armatei Roșii se aleg elemente între 18—28 ani care cunosc skiul.

3. Din cauza nevoii de a completa efectivele unităților operative, au fost luați și trimiși la regimentele din linia I-a, oamenii aparținând companiilor speciale de lucru (hamali) și care în majoritate erau reformați și în vârstă peste 45 ani.

4. Unele unități sovietice de pe frontul DONULUI au aparate americane de transmisiuni.

COMUNICAT:
— PCM Cab. Mil.;
— MCG Sec. II-a;
— Comand. Cantemir Sec. II-a;
— *SSI* București [121].

SURSA:
Exploatare de dezertori și prizonieri sovietici.

VI

SECRET

SSI
Eșalonul I.
19 noiembrie 1942

NOTĂ INFORMATIVĂ NR. 2516
Activitatea inamicului pe Frontul Donului

Organele noastre informative de pe Frontul DONULUI, comunică la ora 9, următoarele:

În dimineața zilei de azi 19 noiembrie 1942, orele 6, inamicul a dezlănțuit un foc puternic de artilerie în tot sectorul Diviziei 13 Infanterie română.

Legătura telefonică cu unitățile din linia I-a a fost ruptă..

Din moment în moment se așteaptă dezlănțuirea atacului cu care de luptă.

La ora 9, situația neclară.

COMUNICAT:
— PCM Cab. Mil.;
— MCG Sec. II-a;
— Comand. Cantemir Sec. II-a;
— *SSI* București [122].

SURSA:
de încredere.

VII

SECRET

SSI
Eşalonul I.
19 noiembrie 1942

NOTĂ INFORMATIVĂ NR. 2526
Activitatea inamicului

Urmare la Nota Informativă nr. 2561 din 19 noiembrie a.c.
Asupra activităţii inamicului, organele informative semnalează următoarele:

a. — PE FRONTUL DONULUI

Inamicul a început ofensiva în mai multe sectoare, susţinut de care de luptă.
Regimentele 7 şi 89 Infanterie române s-au retras circa 500 m, ocupând alte poziţii.
Regimentul 22 Infanterie îşi menţine poziţia.
Pierderile sunt neînsemnate.
Până la ora 14 din 19 crt., situaţia confuză.

b. — ÎN REGIUNEA SUD STALINGRAD

În sectorul ZAZA-SEMKIN, pe zi ce trece inamicul devine mai activ.
Se semnalează mişcări de trupe către linia I-a.
În vederea acţiunii ofensive ce se întrevede în acest sector, Sovietele au deminat câteva culoare.
Se presupune sosirea aci, a două M.U. proaspete.

COMUNICAT:
— PCM Cab. Mil.;
— MCG Sec. II-a;
— Comand. Cantemir Sec. II-a;
— Comand. Basarab Sec. II-a;
— *SSI* Bucureşti[123].

SURSA:
de încredere.

*

Sintetizând, putem conchide — în lumina documentelor recent puse la dispoziţia specialiştilor — că în principal activitatea *SSI*-ului în perioada de referinţă a atins cote remarcabile, ceea ce nu înseamnă că nu au fost deficienţe. Ne-am ocupat deja de rolul, adesea absurd, al lui Traian Borcescu, după cum este obligatoriu să semnalăm că Eugen

Cristescu, aflat în permanentă „urmărire" a opoziției democratice spre folosul conducătorului statului, s-a aflat în unele momente în situația de a cocheta cu liderii antiantonescieni ori de a trece cu vederea fapte și elemente alarmante. Detalii în această direcție le-a oferit chiar Eugen Cristescu în cursul anchetării sale în aprilie 1946[124], în perioada pregătirii marii înscenări care s-a chemat „procesul marii trădări naționale".

Cunoscând în profunzime situația internă și internațională a României, în vara anului 1944, planurile și calculele „actorilor" de pe scena istoriei naționale (și nu numai), calitățile și defectele lor, rolul factorului surpriză, dar și neîngăduite deficiențe în organizare și activitate, putem conchide că lovitura de stat de la 23 august 1944 nu a reprezentat numaidecât o dovadă a ineficienței ori chiar a dezastrului *SSI*-ului. Chiar dacă Eugen Cristescu a fost surprins în după-amiaza de 23 august 1944 și a acționat în consecință, din convingerea că se vor salva, el și *SSI*-ul[125], el a procedat ulterior ca orice agent secret — șef de orchestră aflat în postura sa! În mai 1946, la procesul înscenat echipei antonesciene, Eugen Cristescu a expus[126] în spiritul adevărului activitatea *SSI*-ului, cu toate luminile și umbrele de rigoare: rostul serviciului, colaborarea cu nemții, mijlocirea între Antonescu și opoziție, slujirea Mareșalului, faptele derulate la 22—23 august 1944, după cunoștința lui și, nu în cele din urmă, personalitatea Conducătorului Statului Român din anii 1940—1944. Cu trimitere la acest ultim aspect, Eugen Cristescu a apelat la o relatare indirectă: „... Odată, dl. Dinu Brătianu mi-a spus: «Eu apreciez foarte mult pe generalul Antonescu; eu știu că este un mare patriot. Generalul Antonescu chiar când face greșeli, le face din exces de patriotism»"[127].

Ceea ce, de regulă, se pierde din vedere când se examinează activitatea serviciilor secrete este aportul lor la obținerea victoriei în războaie, dar se neglijează (?!) rolul lor în înlesnirea conducerii ostilităților, al reducerii la minimum a efortului militar, pagubelor materiale și umane. A fost, mai cu seamă, cazul României, antrenată între 22 iunie 1941 și 23 august 1944 (ca și după aceea) într-un război al unității naționale, dar în condiții generale totalmente nefavorabile, practic în situația derulării unei conflagrații planetare care n-a fost provocată de România și nu s-a încheiat grație unor impulsuri din direcția Bucureștilor.

În atare împrejurări a acționat *SSI*-ul, iar rostul său s-a impus în cursul și după evenimentele din august 1944. Mai mult decât atât, s-a adeverit o *continuitate* în existența serviciului, cu toate disensiunile ce aveau să se manifeste — în etapa ulterioară a comunizării forțate a României — între unii dintre foștii membri ai *Centralei*. În consecință, s-au evidențiat exagerate schimbări de structuri și de competențe (începând chiar cu *personajele-cheie*), apoi în privința subordonării. Prin urmare, chiar în seara de 23 august 1944 asistăm la instalarea lui Traian Borcescu la cârma *SSI*-ului[128], preluată la 28 august 1944 de către Victor Siminel[129]. Acestuia i-au succedat I. Lissievici și generalul Săvoiu, până la 15 martie 1945, când N. D. Stănescu, agreat de noile autorități pro-comuniste, se instalează pe o perioadă de mai mulți ani[130]. În răstimpul celor câteva luni până la sfârșitul ostilităților în Europa, *SSI*-ul, puternic zdruncinat de exigențele a două comisii de epurare (vizați fiind,

cu precădere, cei din *Eșalonul I* de pe Frontul de Est), a fost serios redus, s-au ars fonduri de arhivă, alte documente fuseseră preluate de Eugen Cristescu la 23 august 1944 și, probabil, pierdute definitiv, pentru ca, la 24 octombrie 1944, Cabinetul Sănătescu să dispună trecerea *Centralei* în subordinea Ministerului de Război. Ceea ce s-a și realizat, *SSI*-ul devenind peste noapte un minuscul *Serviciu de Informații*, un alt organism (desemnat de memorialiști ca reprezentând *SSI*-ul) funcționând pentru spionajul extern, iar o serie de colaboratori prețioși evadând în Occident[131].

Moștenirea *SSI*-ului lui Eugen Cristescu, remarcabilă în fond, nu a putut fi însă desființată. Fostul patron, condamnat la moarte în procesul Antonescu, a fost grațiat chiar în ziua execuției (1 iunie 1946)[132], pentru ca apoi să devină un principal și util consilier al lui Emil Bodnaraș în acțiunea de organizare a noilor structuri de informații și contrainformații comuniste, operațiune începută sub primul guvern Petru Groza și definitivată în 1948. Aflat el însuși sub anchetă, Lucrețiu Pătrășcanu avea să declare în scris, la 18 iulie 1951, că ceea ce-l salvase pe Eugen Cristescu în 1946 de gloanțele plutonului de execuție fusese promisiunea — realizată — de a preda autorităților comuniste (aflate sub control ferm al *NKVD*-ului) lista cu agenții *Intelligence Service*-ului acționând pe atunci în România[133]. Eugen Cristescu nu a supraviețuit echipei Mareșalului Antonescu decât patru ani, răstimp suficient pentru ca *toate serviciile secrete* aflate în slujba guvernului comunist de la București să „câștige", în 1948[134], coloratura și spiritul potrivite regimului social-politic impus prin forță României de către URSS.

NOTELE

1. Vezi îndeosebi Gelu Ureche, *Istoria serviciilor secrete*, vol. 1, București, 1991, *passim*.

2. Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Aspecte ale activității de informații și contrainformații puse în slujba luptei seculare a poporului român pentru apărarea libertății, formarea statului național și cucerirea independenței de stat depline*, București, Editura Militară, 1977; Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878—1918*, București, Editura M.I., 1979; Cosma Neagu, dr. D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, I–II, București, Editura Politică, 1973—1979; Ion Bodunescu, Ion Rusu-Șirianu, *Descifrarea unei istorii necunoscute*, I, București, Editura Militară, 1973.

3. Ion Bodunescu, Ion Rusu-Șirianu, *op. cit.*, III, București, Editura Militară, 1975; Cosma Neagu și colaboratori, *op. cit.*, II—III, București, Editura Politică, 1977—1983.

4. Vom menționa, pentru aceste aspecte, numai unele cărți: Horia Brestoiu, *Memoria frontului secret*, I, București, Editura Globus, 1991; idem, *Acțiuni secrete în România. În preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial*, București, Editura Științifică, 1973; idem, *Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc*, Iași, Editura Junimea, 1986; Gh. Buzatu, *Războiul secret*, Iași, Editura Junimea, 1973; idem, *Dosare ale războiului mondial (1939—1945)*, Iași, Editura Junimea, 1979;

idem, *Războiul mondial al spionilor (1939—1989)*, Iași, Editura B.A.I., 1991; James Dugan, Carroll Stewart, *Ploesti. The Great Ground Air-Battle of 1 August 1943*, New York, Random House, 1962; Bickham Sweet Escott, *Baker Street Irregular*, London, Methuen and Co., Ltd., 1965; David Stafford, *Britain and European Resistance*, 1940—45. *A Survey of the SOE, with Documents*, London, Macmillan, 1983; Anthony Cave Brown, ed., *The Secret War Report of the OSS*, New York, Berkeley Medallism Books, 1976; idem, *Bodyguard of Lies*, London, Star, 1979; Paul D. Quinlan, *Clash over Romania. British and American Policies towards Romania: 1938—1947*, Los Angeles, A.R.A., 1977; Dov B. Lungu, *Romania and the Great Powers, 1933—1940*, Durham-London, Duke University Press, 1989; *Elisabeth Barker, British Policy in South-East Europe in the Second World War*, London, Macmillan, 1976; Ivor Porter, *Operation 'Autonomous'. With SOE in Wartime in Romania*, London, Chatto and Windus, 1989 (vezi și ediția în limba română — București, Humanitas, 1991); Larry L. Watts, *Romanian Cassandra. Ion Antonescu and the Struggle for Reform, 1916—1941*, New York/Boulder, Columbia University Press, 1993; Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial*, I—II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988; idem, *Istoria secretă a Cominternului, 1919—1943. Eșecul unei speranțe*, București, Editura Venus, 1993; George Beza, *Misiune de război în serviciul cauzei aliate. România în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, București, Editura Albatros, 1991 (ediția originală—Paris, Laumond, 1977); Ion Mihai Pacepa, *Orizonturi roșii. Amintirile unui general de securitate*, București, Editura Venus, 1992 (ediția originală — Washington, DC, Regnery Gateway, 1987); idem, *Moștenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, București, Editura Venus, 1993; Titu Simion, *Din culisele serviciilor secrete românești. Pacepa: Quo vadis?*, București, Casa Editorială Orion, f.a.; *Între ficțiune și adevăr. Mărturii inedite despre activitatea Serviciului de Informații Externe al României după cel de-al doilea război mondial*, I—V, în revista „Globul", București, numerele 21—24 și 26 (1990)—1991); Dennis Deletant, *The Securitate and the Police State in Romania*, I, *1946—64*: II, *1964—89*, în *„Intelligence and National Security"*, London, vol. 8, nr. 4 (1993) și vol. 9, nr. 1 (1994) (Studiul respectiv a fost tradus și publicat în revista „Expres", nr. 12/1994 și următoarele); Ion Dohotaru și colaboratori, *Direcția Informații Militare între ficțiune și adevăr*, București, 1994; Horia Brestoiu, *România și marile bătălii ale frontului secret*, vol. 1, București, Editura Viitorul Românesc, 1994; H. S. Hairabetian, *„Biroul 2" român și SSI în acțiune*, [București, f.a.] — reconstituire literară a unor fapte reale; Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939—1945*, Iași, Institutul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995; Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu, asul serviciilor secrete românești*, București, Editura Roza Vânturilor, 1995 (Publicația „C.N.M." nr. 176/1995 și următoarele a găzduit, în avanpremieră, interogatoriul integral luat lui Eugen Cristescu în cadrul „procesului marii trădări naționale" din mai 1946, un prilej în plus de-a afla noi date despre activitatea *SSI*-ului și despre evoluțiile politice de la București în timpul guvernării antonesciene).

5. Cf. Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Momente...*, p. 170.

6. Vezi *Cursul Serviciului de Stat Major*, București, [f.a.], pp. 19—20.

7. Vezi structurile statelor majore supreme german, austro-ungar, francez, italian și rus ale timpului (*ibidem*, pp. 318—362).

8. *Ibidem*, p. 136 și urm.

9. *Ibidem*, pp. 136—137.

10. *Ibidem*, pp. 137—151.

11. *Ibidem*, pp. 143—151.

12. *Ibidem*, pp. 294—298.

13. Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Momente...*, pp. 55—57, 62. În anul 1903 s-a constituit, în cadrul Ministerului de Interne din București, iar din 1905 a funcționat, la Poliția Capitalei, așa-numitul

Birou cu sarcini speciale, adică cu misiuni informative (vezi Centrul de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române, fond D 10). (În continuare, se va cita: Arhiva CICE, Iași, fond...)

14. Prin legea din 23 iulie 1929 s-a stabilit o nouă denumire pentru instituție: *Direcția Siguranței Generale a Statului*.

15. Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 68. În fiecare județ funcționa câte o astfel de „brigadă de siguranță", iar în București mai multe „brigăzi", toate fiind coordonate de către *Inspectoratul brigăzilor centrale*, dependent de secretariatul DSGS. Asemenea brigăzi dispuneau de agenți atât în țară, cât și peste hotare.

16. Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 102 și urm.; Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, I—II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, *passim*; Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor. 1916—1918*, București, Editura Militară, 1978, *passim*. Pentru evoluția spionajului român în ultimele decenii ale secolului trecut și la începutul veacului nostru, cf. Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete românești*, București, Editura Divers-Press, 1994, pp. 7—68; C. Neagu și colaboratori, *Fapte din umbră*, III, pp. 240—249.

17. Pentru detalii, vezi C. Neagu și colaboratori, *Fapte din umbră*, II, pp. 240—249; Veniamin Moruzov, Ion Pavelescu, *Moruzov despre Moruzov*, în „Strict secret", București, numerele 40—44 (1991); Ion Pavelescu, *Enigma Moruzov. Cel mai mare spion din istoria României*, Iași, Editura Gaudeamus, 1993.

18. Ion Pavelescu, *op. cit.*, pp. 49—50. Nu aceeași imagine rezultă din analiza mult mai pertinentă, a lui Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete românești*, pp. 92—95, 143 și urm.

19. *Ibidem*, pp. 69—78; Arhiva CICE, Iași, fond D 10.

20. *Ibidem*.

21. *Ibidem*; Ion Pavelescu, *op. cit.*, p. 70 și urm.

22. Arhiva CICE, Iași, fond D 10; C. Neagu și colaboratori, *Fapte din umbră*, III, p. 252.

23. Cf. N. D. Stănescu, *1930—1940: Întâmplări și oameni din Serviciul Secret*, I, în „Magazin Istoric", București, nr.1/1991, p. 68.

24. *Ibidem*; Horia Brestoiu, *Acțiuni secrete...*, p. 35.

25. Vezi Cristian Troncotă, *Traian Borcescu — riscurile jocului dublu*, în „Magazin Istoric", București, nr. 6/1993, p. 22.

26. Idem, *Addenda la cazul Maimuca*, în „Magazin Istoric", București, nr. 6/1991, p. 58 (*apud* declarația lui C. Maimuca, din 1956).

27. Vezi Ion Pavelescu, ed., *Moruzov despre Moruzov*, în „Strict Secret", București, nr. 44/1991, p. 4.

28. *Ibidem*; idem, în „Strict Secret" nr. 41/1991, p. 4.

29. N. D. Stănescu, *op. cit.*, I, p. 65.

30. *Ibidem*, II, p. 36.

31. *Ibidem*, VI, pp. 76—77.

32. Vezi *Moruzov despre Moruzov*, în „Strict Secret" nr. 44/1991, p. 4; Eugen Preda, *Cazul Maimuca*, în „Magazin Istoric", nr. 1/1991, p. 43; N. D. Stănescu, *op. cit.*, VI, p. 77—78.

33. *Ibidem*.

34. În perioada decembrie 1933—decembrie 1934.

35. În perioada decembrie 1937—martie 1938.

36. În fapt, încă din start, din 1924, Mihail Moruzov a organizat *SSR*-ul pe baze moderne, impunând următoarea organigramă: 1. Conducerea Serviciului; 2. Secretariatul General; 3. Secția de Informații; 4. Secția de Contrainformații; 5. Corpul de investigație și filaj; 6. Grupa tehnică — industrială — economică — financiară; 7. Grupa administrativă; 8. Grupa juridică; 9. Centrala rezidențelor teritoriale;

10. Rezidențele teritoriale (Arhiva CICE, fond D 17).

37. Arhiva CICE, fond D 10.

38. Idem, fond D 11.

39. Idem, fond D 10.

40. *Ibidem.*

41. Idem, fond D 11.

42. Pentru detalii, vezi și Arhiva CICE, fond D 17.

43. Idem, fond D 10.

44. *Ibidem.*

45. *Ibidem.*

46. Cf. Horia Sima, *Sfârșitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939 — 6 septembrie 1940)*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1977. p. 198 și urm. Mai apoi, însuși Eugen Cristescu a stăruit în mărturiile sale asupra rolului lui Moruzov în mijlocirea contactelor dintre Sima și Palat în 1940 (cf. Eugen Cristescu, *Din memoriile lui...*, București, Editura Consiliului Securității Statului, 1968, pp. 30—32 — exemplar de „uz intern").

47. Vezi și Radu Lecca, *Eu i-am salvat pe evreii din România*, București, Editura Roza Vânturilor, 1994, p. 136.

48. Paul Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 130—131.

49. Arhiva CICE, fond D 10.

50. *Ibidem.*

51. Larry L. Watts, *Romanian Cassandra*, pp. 208—209; Horia Brestoiu, *Acțiuni...*, p. 195.

52. *Ibidem*, p. 203; Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 109.

53. *Ibidem*, p. 214. Despre acțiunile *Abwehrului* în România, în primăvara anului 1940, în legătură cu problemele petroliere, vezi documentele descoperite de noi la Arhivele Naționale din SUA (cf. National Archives of the USA, Washington, DC, Microcopy T 77, rola 1 436, *passim*).

54. Horia Brestoiu, *Acțiuni...*, pp. 203—254.

55. Cf. Veniamin Moruzov, *Moruzov despre Moruzov*, în „Strict Secret" nr. 44/1991, p. 4 (Memorialistul, ca singura persoană de încredere a patronului *SRS*-ului, a participat la organizarea primei întâlniri Moruzov-Sima din toamna anului 1939). S-a afirmat, după aceea, că Horia Sima ar fi devenit agent ori informator al *SRS*-ului, că, prin el, s-ar fi realizat chiar dirijarea Legiunii și că, finalmente, după proclamarea statului național-legionar în septembrie 1940, fostul informator ar fi fost direct interesat în dispariția martorului atât de periculos care devenise M. Moruzov, arestat la 5 septembrie 1940 și ucis la Jilava la 26/27 noiembrie 1940 (vezi în text și, de asemenea, *Asasinatele de la Jilava..., Snagov și Strejnicul, 26—27 noiembrie 1940*, ed. a II-a, București, Editura Scripta, 1992, pp. 33, 92). Este de reținut faptul că, o dată cu Moruzov, deținut ca „oaspete de onoare" în celula nr. 1 a Jilavei, a fost împușcat și Nicolae/Niky Ștefănescu (*Ibidem*, pp. 33, 104), fost subordonat și apropiat colaborator, care din 1933—1934 s-a impus ca șef al *Secției de Contrainformații* din cadrul *SRS*-ului, preluând și exercitând atribuțiile *Siguranței Generale a Statului* în domeniile urmăririi și reprimării grupărilor politice extremiste, inclusiv, ori mai cu seamă, „Garda de Fier" (cf. Cristian Troncotă, *Traian Borcescu — riscurile jocului dublu*, I, p. 23).

56. Cf. Horia Brestoiu, *Acțiuni...*, p. 254.

57. Arhiva CICE, fond D 10.

58. Arhiva Ministerului de Interne, București, dosar FD 610.

59. *Ibidem.*

60. Vezi, în acest volum, capitolul despre anul 1940.

61. Arhiva CICE, fond D 10.

62. Prin Decretul-lege nr. 3 813 din 19 septembrie 1940.

63. Prin Decretul-lege nr. 3 083 din 8 septembrie 1940.

64. Teorie susținută *post factum* de către Traian Borcescu, salariat al instituției și chiar șef al ei, între 23 și 28 august 1944 (vezi Arhiva CICE, fond D 14), din oportunism politic, mai ales pentru a fi pe placul autorităților post-antonesciene!

65. Apud Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, IV, în „Magazin Istoric", nr. 9/1992, p. 55.

66. *Ibidem*.

67. Ca succesori imediați ai lui Mihail Moruzov au funcționat coloneii Vlădescu, Nicolaid și Ștefănescu (vezi „Magazin Istoric", nr. 6/1993, p. 22).

68. Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, I, în „Magazin Istoric", nr. 6/1992, p. 35.

69. *Ibidem*.

70. *Ibidem*, p. 36.

71. Vezi vol. *Abonații S.A.R. de Telefoane din București. Februarie 1943. Corectată până la 15 noiembrie 1943*, p. 160, coloana 3.

72. *Ibidem*, p. 6, coloana 3.

73. *Ibidem*, p. 46, coloana 46, rândul 10 de sus (telefon 2 —3702).

74. *Ibidem*, p. 21, col. 1 (Traian Borcescu); *ibidem*, p. 161, coloana 3 (Victor Siminel).

75. Cristian Troncotă, *Traian Borcescu...*, II, p. 27.

76. Cf. Horia Brestoiu, *Memoria frontului secret*, vol. 1, București, Editura Globus, 1991, pp. 117—118.

77. Mai precis: *două secții* și *șase birouri* (organizare găsită de Eugen Cristescu drept „lipsită de echilibru și de proporții") — Biroul personalului, Secretariatul Serviciului, Secția de Informații și Secția de Contrainformații, Biroul Juridic, Biroul Tehnic, Biroul de transmisiuni, Biroul Administrativ — apud *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, ed. citată, p. 43 și urm.).

78. Arhiva CICE, fond. D 11; idem, fond D 17.

79. Vezi *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, pp. 42—65.

80. *Ibidem*, p. 42. Despre atitudinea și acțiunile șefului *SSI*-ului împotriva mișcării legionare, vezi Paul Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 150—151 și, îndeosebi, Nicolae Ciobanu, Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu contra Gărzii de Fier*, în serial în „Armata României", București, iulie-august 1993. În *memorii*, Eugen Cristescu personal a descris acțiunile împotriva mișcării legionare (cf. *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, pp. 95—111 (Paginile respective se publică în anexă. Vezi mai jos).

81. Vezi *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, p. 65 și urm.

82. Vezi, în acest volum, cap. despre organizația amiralului W. Canaris.

83. *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, pp. 65—67.

84. Arhiva CICE, fond D 11.

85. *Ibidem*. A se cf. cu *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, pp. 67—83.

86. *Ibidem*, p. 83.

87. *Ibidem*, p. 85.

88. *Ibidem*, pp. 85—86; Arhiva CICE, fond D 11.

89. Idem, fond D 17.

90. Obiectivele secțiilor și numărul persoanelor au rămas, practic, neschimbate în raport cu cele stabilite în 1942 (Arhiva CICE, fond D 17).

91. Idem, fond 17.

92. *Ibidem*. Pentru alte detalii, cf. în mod special Paul Ștefănescu, *op. cit.*, p. 155 și urm.

93. Pentru această problemă, vezi îndeosebi: Horia Brestoiu, *op. cit., passim;* Cristian Troncotă, *Traian Borcescu...*, I—II, *passim;* idem, *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, I, *passim;* N. D. Stănescu, *op. cit.*, I, *passim;* Paul Ştefănescu, *op. cit., passim.*

94. Vezi Cristian Troncotă, *Traian Borcescu...*, II, p. 26.

95. *Ibidem*, I, p. 23.

96. Cf. idem, *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, I, p. 37. *SSI*-ul a dispus, de asemenea, de trei şcoli de studii (vezi idem, *Traian Borcescu...*, I, p. 22), în vreme ce numărul ofiţerilor recrutaţi din rândurile *Secţiei a II-a* de spionaj/contraspionaj a Marelui Stat Major se dovedea impresionant în raport cu situaţia existentă în vremea lui Moruzov, care apelase doar la serviciile a zece ofiţeri (idem, *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, I, p. 36).

97. Cf. Horia Brestoiu, *Memoria frontului secret*, vol. 1, pp. 119—120, 145.

98. *Ibidem*, p. 84.

99. Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, III, p. 21.

100. *Ibidem*, II, p. 42.

101. Vezi, în acest volum, capitolul despre pătrunderea de către *SSI* a secretelor *NKVD*-ului.

102. Cf. Cristian Troncotă, *op. cit.*, II, p. 42.

103. *Ibidem*, pp. 38—39.

104. Cu totul recent, în arhiva Yad Vashem-ului din Ierusalim, am aflat următoarea schemă întocmită de G. Richter în privinţa „sferei de putere" în timpul regimului antonescian, gradată pe nivelele: 1 — Generalul C. Z. Vasiliu; 2 — Maria Mareşal Antonescu; 3 — Veturia Goga; 4 — Mihai Antonescu (în „cercul" său intrând Generalul Diaconescu, Al. Bădăuţă şi Mircea Grigorescu); 5 — Eugen Cristescu (în „cercul" său fiind cuprinşi locotenent colonelul Traian Borcescu, maiorul Cristescu, Gh. Cristescu, G. Petrovici, L. Kalustian, Toni Mânzatu, Victor Ionescu şi colonelul Proca (Yad Vashem Institute, Jerusalim, fond Gustav Richter 011/67).

105. Vezi *Procesul marii trădări naţionale*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1946, pp. 155—157 (ediţie incompletă şi denaturată — vezi în acest volum).

106. Cristian Troncotă, *op. cit.*, II, p. 42; Horia Brestoiu, *op. cit.*, vol. 1, p. 74 şi urm.

107. *Ibidem*, pp. 120—121.

108. *Ibidem, passim;* Cristian Troncotă, *op. cit.*, II, *passim.*

109. *Ibidem*, III, *passim;* vezi şi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă ...*, I, ed. citată, p. 249 şi urm.

110. Vezi Ivor Porter, *op. cit., passim;* Gh. Buzatu, *op. cit.*, vol. I, p. 371 şi urm. şi capitolul despre Operaţiunea „Autonomous" din acest volum; Cristian Troncotă, *op. cit.*, III, pp. 22—24.

111. Cf. Horia Brestoiu, *op. cit.*, vol. 1, *passim;* Gh. Buzatu, *Războiul marilor spioni*, I—III, Iaşi, 1985—1990, *passim.*

112. Cf. Cristian Troncotă, *Traian Borcescu...*, I, p. 24.

113. Idem, *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, II, p. 40.

114. Gh. Buzatu, *Războiul marilor spioni*, II, pp. 133—137.

115. *Ibidem*, pp. 213—215.

116. Vezi Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, d. 23, *passim* (buletine militare din luna mai 1943, majoritatea structurate după modelul: I — Situaţia pe teatrele de luptă: *Frontul de Est* — A/Din surse germane şi române; B/Din surse sovietice; *Frontul de Sud* — A/Din surse germane şi italiene; B/Din surse engleze şi americane; *Frontul de Vest* — A/Activitatea forţelor aeriene beligerante; B/ Activitatea în Oceanul Atlantic. II — Informaţiuni militare interne. III — Informaţiuni militare externe: URSS, Balcanii, Ungaria, Germania, Elveţia, Extremul Orient. IV — Diverse ştiri scurte (*ibidem*, ff. 2—16) (În continuare, se va cita: Osobîi Arhiv, fond...).

117. Vezi Osobîi Arhiv, fond 492, opis 1, d. 6, ff. 743—810 — buletinele pentru perioada 1 iunie—15 decembrie 1943.

118. Vezi Osobîi Arhiv, fond 492, opis 1, d. 15, *passim* (activitatea partizanilor roșii la Odessa); idem, fond 492, opis 1, d. 16, *passim* (situația militară a URSS în anul 1941); idem, fond 492, opis 1, d. 3, *passim* (situația militară a URSS în 1941—1942); idem, fond 492, opis 1, d. 5, *passim* (diverse 1941—1942 de pe Frontul de Est); idem, fond 492, opis 1, d. 17, vol. II, *passim* (114 *sinteze* ale *SSI*-ului pe tema dislocării forțelor armate ale URSS în spatele frontului sovietic în 1942); idem, fond 492, opis 1, d. 22, *passim*; idem, fond 492, opis 1, d. 2, *passim* (informații militare despre URSS și date despre defecțiunea unor prizonieri români din URSS prin acceptarea lor de a se înrola în unități „voluntare" antiromânești de tipul „Tudor Vladimirescu", 458 file); idem, fond 492, opis 1, d. 1, *passim* (rapoarte *SSI* pe tema: „Propaganda sovietică, 1943", 492 file); idem, fond 492, opis 1, d. 19, *passim* (rapoarte *SSI* pe tema: „URSS — Pregătiri de război", 1942, 441 file); idem, fond 490, opis 1, d. 2, *passim* (buletine „Rador" și sinteze *SSI*, 530 file); idem fond 492, opis 1, d. 25, *passim* (diverse și sinteze *SSI*, pe tema : „URSS — Politica internă, externă, economică și militară, 1944, 367 file); idem, fond 490, opis 1, d. 3 *passim* (sinteze *SSI* pe tema: „URSS — Ordinea de bătae a Armatei, 1942", 52 file; idem, fond 492, opis 1, d. 4, *passim* (rapoarte *SSI* pe tema: „URSS — Ordinea de bătae a Armatei, 1941"); idem, fond 492, opis 1, d. 17, vol. I, *passim* (sinteze *SSI* din 1942); idem, fond 492, opis 1, d. 24, *passim* (sinteze pe tema: „Situația militară a URSS, 1942", vol. II).

119. Idem, fond 492, opis 1, d. 19, ff. 365—366.

120. *Ibidem*, f. 370.

121. *Ibidem*, ff. 380—381.

122. *Ibidem*, f. 382.

123. *Ibidem*, f. 383.

124. Vezi Mihai Pelin, ed., *Pace fără armistițiu?*, VI—VIII, în „Timpul" nr. 146—148/1993.

125. *Ibidem*.

126. Vezi *Procesul marei trădări naționale*, ed. citată, pp. 154—177 (interogatoriul acuzatului Eugen Cristescu). Fiind vorba de o ediție denaturată a „procesului" din 6—17 mai 1946, vezi îndeosebi ediția nefalsificată a dezbaterilor dirijate de „Tribunalul Poporului" — Marcel-Dumitru Ciucă, ed., *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, I—II, București, Editura Saeculum (Editura Europa Nova, 1995, ca și excelenta reconstituire a lui Ioan Dan, *„Procesul" Mareșalului Ion Antonescu*, București, 1993, *passim* (cu detalii despre unele inconsecvențe ale lui Eugen Cristescu ce prevesteau ușurarea pedepsei sale). Tot recent, Cristian Troncotă a editat *Ultimul cuvânt*, I—V, la „proces" al lui Eugen Cristescu (vezi „Timpul", București, numerele 12—13, 15—16, 19/1994; idem, *Eugen Cristescu, asul serviciilor secrete românești*, pp. 376—387).

127. *Procesul marii trădări naționale*, p. 159.

128. Vezi amalgamatul „memoriu" adresat de Traian Borcescu autorităților comuniste de la București pentru a le smulge acordul pentru reabilitarea sa completă și dovedirea inconsistenței, cel puțin parțiale, a spuselor sale (Arhiva CICE, fond D 14). Memoriul în atenție, intitulat *Însemnări cu privire la actul istoric de la 23 august 1944*, a fost înaintat în luna martie 1974 (23 pagini dact.), iar replica serviciilor secrete bucureștene, cuprinzând „rezultatul verificării problemelor ridicate de Borcescu Traian" (13 pagini dact.), s-a prezentat la 23 aprilie 1974.

129. Cf. Cristian Troncotă, *Traian Borcescu...*, III, p. 26.

130. *Ibidem, passim*.

131. D. Caloianu, Andrei Florescu, *Între ficțiune și adevăr. Mărturii inedite despre activitatea Serviciului de Informații Externe al României, după cel de-al doilea război mondial*, I, în „Globul", București, nr. 21/1990; Cristian Troncotă, *Traian Borcescu...*, III, p. 27.

132. În detenție fiind, în iulie 1951, Lucrețiu Pătrășcanu a admis că, la 1 iunie 1946, el a fost acela care l-a scos de pe lista condamnaților la moarte ce aveau să fie executați în ziua respectivă pe fostul șef al *SSI*-ului (cf. „Magazin Istoric" nr. 8/1991, pp. 53—54).

133. *Ibidem.*

134. Vezi cu deosebire Titu Simon, *op. cit.*, p. 67 și urm. (lucrarea conține informații contestate de specialiști); D. Caloianu, Andrei Florescu, *Între ficțiune și adevăr...*, I—V, în „Globul", nr. 21—24 și 26/1990—1991; Cristian Troncotă, *Traian Borcescu...*, III, p. 27; Paul Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 155—194 (cu informații excelente pentru perioada comunizării României și a serviciilor sale secrete după 1945, cu detalii despre predominanța cetățenilor evrei, care au excelat în introducerea „spiritului Moscovei", în activitățile de spionaj/contraspionaj); Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului*, ed. citată, *passim;* Gh. Buzatu, *Războiul mondial al spionilor (1939—1989)*, ed. citată, *passim.*

Anexa I

DIN MEMORIILE LUI EUGEN CRISTESCU[1]

(Capitolul X — „Activitatea și acțiunile mai importante întreprinse de *SSI*", subcapitolul 3: „Acțiuni întreprinse de *SSI* împotriva Mișcării Legionare")

Aceste acțiuni au constituit cel mai important capitol din activitatea contrainformativă a *SSI*-ului prin proporțiile și consecințele lor politice.

Am arătat într-un capitol anterior motivele speciale care au determinat conducerea statului să dea în sarcina acestui serviciu urmărirea problemei legionare.

Vom adăuga aici că, prin legăturile ei externe și organizarea internă, Mișcarea Legionară se desemna ca o vastă conspirație, ce tindea la acapararea completă a puterii și instituirea statului totalitar legionar.

În expunerea ce urmează mă voi referi atât la activitatea informativă a *SSI*-ului, cât și la unele fapte politice, a căror menționare este absolut necesară, pentru o mai bună înțelegere a situațiilor ce s-au succedat.

Mă voi limita la strictul necesar.

Psihoza legionară cuprinsese pe mulți, din motive diverse: oportunism, lașitate, naivitate etc. și găsise simpatizanți chiar și în armată.

Masacrul de la Jilava, asasinarea lui [Virgil] Madgearu, și în special a lui Nicolae Iorga, i-au adus însă pe mulți dintre ei la trista realitate. Moartea lui Iorga, această mândrie a culturii românești, profesor la zeci de generații de ofițeri la Școala de Război, a despărțit pe legionari pentru totdeauna de opinia publică cinstită din țară și le-a înstrăinat orice simpatii în armată.

În dimineața zilei de 28 noiembrie, deci a doua zi după masacrul de la Jilava, mi se telefonează de la casa lui Mihail Ghelmegeanu că acolo au venit opt legionari ca să-l ridice pentru a-l duce să „dea o declarație". În această situație, trimit imediat pe ofițerul de serviciu cu singurul agent pe care-l aveam la îndemână, dar aceștia nu pot rezista violenței

legionare. Au însă prudența să-i urmărească, stabilind astfel că l-au dus pe Ghelmegeanu la Prefectura Poliției.

Avizez imediat pe [Al.] Rioșianu, care îmi adaugă că, probabil, pentru aceleași motive a fost căutat dis-de-dimineață la telefon de soția lui Argetoianu. Însoțit de un locotenent și un agent, Rioșianu se duce imediat la Prefectura Poliției Capitalei unde, în cabinetul lui [Ștefan] Zăvoianu, „un tribunal legionar" îi judeca pe [Gh.] Tătărescu, [C.] Argetoianu, [Ed.] Mirto, Ghelmegeanu, generalul Nae Marinescu, [M.] Ralea și alții, care erau de față.

Dând dovadă de un mare curaj, Rioșianu reușește să-i intimideze pe Zăvoianu și pe legionari, amenințându-i că aduce regimentul de jandarmi pedeștri. Ridică pe foștii miniștri și-i pune în siguranță în cabinetul său de la Ministerul Afacerilor Interne. Planul lui Zăvoianu era ca, după judecată, să-i scoată prin spatele Prefecturii Poliției și să-i ducă în pădurea de la Băneasa, unde să fie asasinați.

Noaptea, alți doi legionari, Stoia și Socariciu, dintre care unul era șef de cabinet al generalului [C.] Petrovicescu, ministru de Interne, încearcă să forțeze ușa cabinetului lui Rioșianu și să-i împuște pe cei ce dormeau acolo. Garda se opune însă și nu reușesc să-și desăvârșească planul.

Întregul complex de fapte îmi dovedea că ele făceau parte dintr-un plan mai vast, prin care se urmărea suprimarea tuturor acelora considerați că stau în calea constituirii statului totalitar legionar. În același timp, ele demonstrau însă că este necesar să se treacă într-un timp cât mai scurt la o ofensivă viguroasă informativă.

În consecință, l-am luat pe comisarul Grigore Petrovici de la Siguranța Generală, bun cunoscător al mișcării legionare, și am organizat cu el un mic grup de informatori și o agentură de teren. De asemenea, am stimulat pe câțiva prieteni evrei să-mi semnaleze cu date absolut exacte orice violență legionară împotriva evreilor, spre a putea informa Președinția Consiliului de Miniștri.

În tot cursul lunii decembrie 1940, samavolniciile legionare au continuat prin percheziții, ridicări de obiecte și persoane, ocuparea magazinelor, maltratarea evreilor, ale căror cadavre erau găsite prin podurile de la marginea Capitalei. Paralel însă s-a intensificat și goana după arme.

Informațiile *SSI* arătau că magazinele de arme au fost jefuite. De asemenea, armele depuse la poliție și posturile de jandarmi, în urma ridicării permiselor de port-armă, au fost luate de legionari.

Armamentul poliției și jandarmeriei din Basarabia și Bucovina, depus la Siguranța Generală după evacuare, intrase și el în posesia poliției legionare. Siguranța Generală, deși avea surplusuri de armament, a mai comandat 1 200 pistoale în străinătate, din care 800 au fost date Corpului legionar „Răzleți". Când a fost ridicată această comandă de către comisarul de siguranță Durghiu, un grup din poliția legionară a venit la vamă să-l forțeze să le cedeze toată comanda, fapt pe care el cu multă greutate l-a putut înlătura.

Altă comandă de puști automate fusese făcută de legionari în Germania. Armele sosiseră clandestin, dar nu veniseră încă cartușele. Planul deci se contura mai clar și instrumentele de execuție se adunau zi de zi.

În Consiliile de ordine internă, la care eu încă nu participam, Antonescu repeta în permanență informațiile de la *SSI* și cerea anchete și măsuri. De fiecare dată i se răspundea însă că asemenea informații provin de la masoni, iar Petrovicescu afirma că toate anchetele sunt în curs.

Din această cauză, anchetele trec la *SSI* și sunt însărcinat să cercetez o reclamație a Oficiului de vânzare a hârtiei, în care se arată că un evreu, proprietar al acțiunilor fabricii Zărnești, a fost forțat să semneze cedarea acțiunilor în favoarea unor legionari, sub amenințarea revolverelor.

Raportul de anchetă, confirmând faptele, dă naștere la o discuție violentă între Antonescu și Horia Sima. Acesta din urmă mă cheamă la Președinție și-mi ține un discurs despre tăria și durata statului legionar, amenințându-mă, în încheiere, că voi suferi consecințe, dacă voi continua a informa pe Antonescu, cu date împotriva Mișcării Legionare.

În preajma Anului nou 1940/1941, *SSI* primește o serie de informații deosebite, care arătau că legionarii pregătesc „răfuiala cea mare" pentru noaptea de revelion, din care vor să facă o adevărată noapte a Sfântului Bartolomeu și că, în acest scop, poliția legionară a întocmit o listă de democrați proscriși în Capitală și peste 20 000 în întreaga țară. Antonescu nu era în Capitală și nu aveam legătură urgentă cu el.

În timp ce verificam aceste date, prin unele legături personale, se prezintă la mine colonelul Rödler, șeful *Abwehr*-ului. Acesta îmi spune că el e austriac, nu german, că interesul lui este ca în România să fie liniște și că orice act de anarhie angajează și răspunderea lui față de Canaris, care i-a făcut aspre reproșuri pentru lipsa de prevedere care a contribuit la moartea lui Moruzov. Și, în fine, îmi spune că el lucrează de 35 de ani în Serviciul de informații și că nu este politician ca cei de la Gestapo, care au legături cu legionarii. Apoi, în încheiere, afirmă următoarele: „am informații precise că legionarii pregătesc lucruri mai grave de Anul nou și, de aceea, am venit să te previn ca să iei măsuri".

Colonelul Rödler cerea, natural, o deosebită discreție asupra mărturisirilor făcute. În fața acestei confirmări avizez pe Rioșianu de cele ce se pregăteau și acesta dă o circulară foarte drastică la toate prefecturile, polițiile și jandarmeriile din țară și din Capitală, în care le face responsabile de orice act de anarhie ce s-ar petrece pe teritoriul pus sub competența lor.

În Capitală, *SSI*-ul ia o serie de măsuri de precauție pentru orice eventualitate.

Planul legionar este astfel cunoscut. Horia Sima află și face scandal lui Rioșianu, cerându-i să revoace circulara care vorbea de „elemente iresponsabile, care intenționează să provoace tulburări și să se dedea la acte de violență". Rioșianu refuză și atunci Sima dă el o altă circulată menită să o revoace pe cea anterioară. Efectul urmărit însă se produsese.

După venirea lui Antonescu în Capitală, Horia Sima îl reclamă pe Rioșianu.

Acesta se justifică invocând informațiile primite de la mine.

Sunt chemat la Antonescu, căruia îi fac o largă expunere asupra planurilor legionare, a înarmării lor, a intențiilor urmărite cu prilejul Anului nou și a relatărilor sursei germane.

Antonescu rămâne impresionat de argumentele mele, dar spune: „Nu e vremea, îi susțin încă germanii, continuă și urmărește-i cu atenție și ține-mă la curent cu toate constatările".

În această conjunctură, intrăm în ianuarie 1941.

[Alecu] Ghica și [C.] Maimuca, care conduceau Siguranța Generală, caută să paralizeze activitatea informativă a *SSI*-ului, din cauza căreia aveau dese neplăceri în Consiliul de ordine publică și erau stingheriți în operațiile lor suspecte.

În acest scop, printre altele, arestează agenții de pază de la locuința mea și-i terorizează să spună ce legionari mă vizitează. Apoi, arestează pe comisarul Grigore Petrovici, asupra căruia fac presiuni să le spună informatorii pe care îi are în Mișcarea Legionară. Acesta răspunde că nu are și că, dacă ar avea, nu i-ar spune pentru a nu face o trădare profesională. Este predat poliției legionare, care continuă amenințările în același scop.

După trei zile, și în urma ordinelor drastice ale lui Antonescu, este eliberat.

Raportul meu asupra acestor operații, citit de Antonescu în Consiliul de ordine publică, declanșează furtuna, căci el era dublat de un raport secret care conținea o serie de constatări interesante făcute asupra stării de spirit agresive din poliția legionară.

Tot în acest timp se produce atentatul supusului grec Sarandos împotriva maiorului german Döhring, alt prilej de nemulțumire împotriva ministrului Afacerilor Interne, care nici nu anunțase pe Antonescu despre cele întâmplate.

Hitler, informat de tensiunea dintre Antonescu și Horia Sima, îi invită pe amândoi la Berlin, ca să-i împace. Horia Sima pretextează însă că este bolnav și nu se duce.

Antonescu trage concluzia din aceasta că Horia Sima vrea să-și pună planurile în aplicare în lipsa lui din țară.

Ca urmare, în dimineața plecării mă cheamă la Președinție și-mi cere să-i raportez ultimele informații. După ce mă ascultă, îmi dă dispoziții să urmăresc foarte atent mișcările legionarilor și să avizez pe Mihai Antonescu, căruia îi lăsase instrucțiuni cu privire la modul cum trebuie să procedeze în cazul când legionarii ar trece la realizarea intențiilor lor.

Pe aeroport dă noi instrucțiuni lui Mihai Antonescu, arătându-ne pe Pantazi și pe mine. La urcarea în avion îmi repetă ordinele date, adăugând că i-a spus lui Horia Sima că va sta la Berlin 3—4 zile, dar că a doua zi, la 11 dimineața, va fi înapoi.

În absența lui constat o mare febrilitate în rândurile legionarilor, iar a doua zi remarc surpriza pe care le-a provocat-o întoarcerea sa neașteptată.

Noile informații ale *SSI*-ului asupra continuării înarmării legionarilor, a violențelor la care se dedau, a listelor pe care le întocmeau cu persoanele ce îi incomodau sunt primite de Antonescu cu mai mare interes. Constatând că acesta devenise mai ferm în instrucțiunile

sale, am tras concluzia că primise un spor de încredere de la Hitler, unde Horia Sima fusese probabil „lucrat".

Între 15 și 20 ianuarie au loc mai multe întruniri legionare, urmate de consfătuiri intime între Horia Sima și comandanții legionari. La Casa spărgătorilor de fronturi din spatele Cișmigiului se ține întrunirea șefilor de cuiburi.

Primesc informații că aici s-a manifestat o stare de spirit foarte înflăcărată și amenințătoare împotriva Conducătorului statului, care a fost chiar atacat violent în cuvântările ținute.

Ultimul vorbitor, Nicolae Pătrașcu, secretarul general al Mișcării Legionare, își încheie cuvântarea astfel: „Se laudă Antonescu cu armata lui? Avem și noi armata noastră. Avem 360 000 de arme și revolvere, cu care îi vom răspunde la orice provocare". Toți participanții manifestează zgomotos, scoțând revolverele.

Iau măsuri de verificare și informația se confirmă și din altă sursă. Cu raportul mă duc la Antonescu în ziua de 21 ianuarie, la amiază, și i-l citesc. Acesta pare neîncrezător în posibilitatea unei acțiuni legionare, găsind că aceștia au prea mare îndrăzneală. Reamintesc atunci toate informațiile anterioare și toate pregătirile care mă îndreptățesc să afirm că ne găsim în perioada de pregătire a unei lovituri de forță, care nu va întârzia prea mult. Cum legionarii nu sunt încă gata și așteaptă noi arme și muniții din Germania, sunt de părere să trecem la măsuri efective de prevenire, spre a nu fi surprinși. Constatând că eforturile mele de a-l determina să ia o atitudine decisivă sunt privite încă cu rezervă, sfârșesc prin a spune: „De altfel, am informații că vă vor împușca într-un Consiliu de Miniștri".

„Asta chiar nu o cred, răspunde Antonescu. Totuși, continuă informațiile și verificările, în care timp eu voi aviza."

Mă duc la sediul Serviciului, unde agenții de pază îmi spun să mă întorc la Președinție, deoarece sunt din nou chemat. Antonescu îmi cere să repet toate informațiile pe care i le-am dat anterior și sfârșește spunând:

„Ai avut dreptate, toate sunt exacte. Un legionar de marcă, dintre puținii cuminți, a fost între timp la mine și m-a prevenit de intențiile lor. Voi trece la măsuri. Am chemat pe generalul Petrovicescu să-i cer demisia. Voi numi pe generalul Dumitru Popescu, comandantul militar al Capitalei, ca ministru al Afacerilor Interne. Cum legionarii vor reacționa, dumneata ia imediat măsuri de siguranță și la Președinție, și la *SSI*, căci știu că te vor viza. Continuă a mă informa de tot ce se va petrece".

Am adus la Președinția Consiliului de Miniștri un ofițer cu 60 de plutonieri de jandarmi, iar la *SSI* am dat dispoziții ca ofițerii să rămână toți la serviciu și să întocmească un plan de apărare cu armele și grenadele pe care le aveam.

Generalul Petrovicescu, după ce a dat în primire Ministerul Afacerilor Interne, a avizat pe Horia Sima și pe Ghica, cu care s-a întâlnit la Casa spărgătorilor de fronturi, unde au redactat un manifest în care șeful *SSI*-ului era învinovățit de debarcarea generalului erou Petrovicescu și era caracterizat astfel: „Omul lui Armand Călinescu, vândut evreilor și

masonilor, asasinul maiorului Döhring, din ordinul evreilor și al masonilor".

Acest text a figurat în toate manifestele redactate cu ocazia rebeliunii, precum și în cuvântările ținute la 220 de întruniri și la stația de radio în cursul celor patru zile cât a fost ocupată de legionari.

Totodată, este chemat [D.] Groza, comandantul Corpului Muncitoresc Legionar, cu care se organizează o manifestație la statuia lui Mihai Viteazu, unde se țin cuvântări amenințătoare și se împrăștie manifeste.

Horia Sima dispare din acel moment și intră în clandestinătate.

Acțiunea deci începuse și ea impunea noi măsuri. Cum lucrasem ani de zile în Ministerul Afacerilor Interne ca director al Poliției de siguranță și apoi ca director al Personalului, cunoșteam foarte bine întreg mecanismul acestui departament.

Raportând situația creată prin manifestația de la Mihai Viteazu și prevăzând ce va urma, i-am spus lui Antonescu că numai schimbarea ministrului de Interne nu e suficientă și că trebuie schimbați toți prefecții și înlocuiți cu militari.

Părerea mea, susținută și de generalul [C. Z.] Vasiliu, inspector general al Jandarmeriei, este admisă. Șeful Marelui Stat Major primește dispoziții să dea telegrame cifrate tuturor comandamentelor de garnizoană să ia conducerea prefecturilor de județe și să schimbe toată administrația legionară din țară.

Faptul îndârjește și mai mult pe legionari, care încep să organizeze blocuri de rezistență, după care ocupă stația de radio, stația de la Bod, Prefectura Poliției, Siguranța Generală, cazarma gardienilor publici și alte localuri și case particulare, în special în jurul Președinției Consiliului de Miniștri.

SSI-ul era singurul organ de stat care trebuia să informeze Președinția Consiliului de Miniștri cu privire la toate operațiile legionarilor. Agenții *SSI*-ului, trimiși în cartierele sensibile ale Capitalei, raportau pregătirile și deplasările grupelor de rezistență. În această operație am întrebuințat și ofițeri.

Dar *SSI*-ul mai avea și misiunea de a stabili ce atitudine iau germanii. În acest fel a constatat că divizia blindată germană de la Târgoviște a fost adusă la marginea Capitalei.

Avizând pe Antonescu, acesta cheamă la el pe generalul [Erik] Hansen, șeful Misiunii Militare Germane, și-i cere explicații asupra deplasării respective.

Hansen răspunde că, întrucât se prevăd tulburări și nu se știe ce se va întâmpla, a adus divizia blindată pentru siguranța trupelor germane și paza liniilor de comunicație, la nevoie.

Întrebat care va fi atitudinea trupelor germane în caz că conducerea statului va fi nevoită să ia măsuri militare împotriva legionarilor, Hansen răspunde evaziv că a raportat situația la Berlin și așteaptă instrucțiuni.

Sondând pe colonelul Rödler, rămân cu impresia că Serviciul de Informații German este pentru menținerea ordinii în această parte a Europei, indiferent de considerațiile politice.

Situația se agrava însă din cauza atitudinii nehotărâte a Misiunii Militare Germane și a îndârjirii legionare.

La acestea se adăuga un motiv mai serios de îngrijorare: în Capitală nu erau trupe suficiente, iar trenurile nu circulau.

În fața acestei situații, în conferințele de la Președinție se hotărăște să câștigăm timp prin purtarea unor tratative cu legionarii, până la sosirea trupelor, care veneau pe jos. În același timp Antonescu telegrafiază la Berlin, cerând să se precizeze atitudinea trupelor germane din România.

În timpul tratativelor lui Antonescu cu senatorii legionari, *SSI* identifică toate localurile ocupate de legionari și le plasează pe harta Capitalei.

Legionarii din cazarma gardienilor publici atacă cu focuri de armă spatele Președinției Consiliului de Miniștri.

Antonescu dă ordine să fie somați să se predea, dar aceștia nu consimt. După câteva rafale de mitraliere, cedează totuși și sunt arestați și duși în cazarma Malmaison. În urma trierii lor se constată că, în afară de legionari, erau adunate cu forța și o serie de elemente de la periferiile Capitalei.

Între timp au sosit trupele în București și tratativele s-au întrerupt. Antonescu îmi spune: „Acțiunea informativă s-a terminat, acum începe represiunea".

Scoate harta cu blocurile legionare, întocmește cu militarii planul de atac și face repartizarea trupelor.

În timpul luptelor, în Piața Victoriei un soldat este stropit cu benzină de legionari și i se dă foc. Faptul fiind comunicat trupelor, le îndârjește în acțiunea lor. Blocurile sunt succesiv lichidate.

În acest timp, la Berlin aveau loc discuții asupra atitudinii pe care trebuia să o ia trupele germane din România.

Partidul Național Socialist susținea că Germania nu poate conta în România decât pe legionari, care au un program și o ideologie identică cu a sa și, ca urmare, că ei trebuie să fie sprijiniți. Militarii însă, în frunte cu [Wilhelm] Keitel, susțineau că interesele strategice, politice și economice ale Germaniei în România cer ca armata germană să fie alături de armata română și, ca atare, că trebuie sprijinit Antonescu. Importanța teritoriului român iese și cu această ocazie în evidență.

Hitler adoptă părerea militarilor și ordonă generalului Hansen să stea la dispoziția generalului Antonescu.

Hansen primește la hotelul Ambasador — în zorii zilei — pe trei delegați trimiși de Horia Sima să-i ceară ajutor contra lui Antonescu. În cursul discuțiilor, Hansen le spune că a primit dispoziții să stea la ordinele generalului Antonescu și îi sfătuiește să renunțe la acțiunea lor, căci la ora 8 dimineața el se va prezenta la Antonescu, iar dacă acesta îi va cere să tragă în legionari, va fi nevoit să execute ordinul respectiv. Horia Sima, văzând situația pierdută, lansează un manifest prin care cere legionarilor să revină la ordine.

Rebeliunea s-a soldat cu 400 de victime de o parte și de alta.

În timpul rebeliunii au fost arestați mulți legionari.

O bună parte din comandanți și-au pus însă la adăpost persoana lor și au fugit, lăsând în mâinile autorităților numai pe cei ce le executaseră dispozițiile.

Datorită legăturilor pe care le aveau cu germanii aflați în țară, au găsit adăpost la unii din ei. Germanii i-au organizat în grupuri și i-au transportat în vagoane plumbuite peste frontieră, sub mențiunea „material de război". Vagoanele au fost bine păzite, pentru ca nimeni să nu poată stabili prezența legionarilor în ele. Alții au plecat îmbrăcați în uniforme germane, cu trenurile de permisionari.

Horia Sima a stat câtva timp ascuns la germani, după care a trecut în Bulgaria, îmbrăcat în uniformă militară germană. La Sofia a primit de la ministrul Germaniei un „Ausweiss" cu care a plecat, prin Iugoslavia, în Germania[2]. Cercetările informative ale *SSI*[2] au stabilit că [Hermann] Neubacher, ministrul plenipotențiar german însărcinat cu tratativele economice în România, a înlesnit plecarea lui Horia Sima în Bulgaria și că, probabil, tot el îl ținuse ascuns după rebeliune.

Între 25 ianuarie și 1 iunie 1941 a urmat o perioadă de cercetări.

Cum *SSI* era singurul organ de stat care cunoștea și urmărise tot timpul pregătirea rebeliunii, trebuia să servească autorităților judiciare documentările necesare. În afară de aceasta, *SSI* era obligat să facă o serie de cercetări informative, spre a verifica datele pe care le avea și a aduna materialul necesar unei cunoașteri și urmăriri mai profunde a problemei legionare.

După indicațiile *SSI* s-au făcut nenumărate percheziții la care au asistat și delegați ai săi, care s-au soldat cu rezultate interesante. Astfel, la Siguranța Generală s-au găsit actele prin care s-au perfectat unele comenzi de arme în Germania și dovezi referitoare la înstrăinarea armamentului poliției, siguranței și jandarmeriei din Basarabia și chiar a armamentului Siguranței Generale.

La sediile poliției legionare s-au găsit importante cantități de arme și muniții, precum și un bogat material documentar cu privire la samavolniciile legionare și activitatea de înarmare. În sediile Ajutorului legionar erau imense depozite de alimente și obiecte furate de prin case particulare și magazine.

În casa locuită de Horia Sima nu s-a găsit nici o carte, nici un ziar, nici o urmă de viață intelectuală, ci doar un carnet cu câteva însemnări personale.

Din toate aceste percheziții s-a adunat un bogat material, care a servit apoi organelor de anchetă. Din el rezulta că toate datele pe care *SSI* le avusese în legătură cu acțiunile violente, înarmarea și pregătirea rebeliunii erau reale.

Cercetarea capilor principali ai rebeliunii a fost făcută chiar de Secția juridică a *SSI*, de o serie de magistrați mobilizați în acest scop.

A urmat procesul, în care *SSI* și șeful lui s-au bucurat de o atenție specială din partea celor judecați.

SSI s-a mai ocupat și cu identificarea celor ce au organizat și executat masacrele de la Jilava, dând indicațiile necesare organelor judiciare care au desăvârșit ancheta.

De asemenea, *SSI* a identificat pe cale informativă pe asasinii lui Iorga și Madgearu, care fugiseră în Germania. Cu această ocazie, s-a stabilit că profesorul Tasse din Ploiești, care luase parte la răpirea lui Iorga de la Sinaia, precum și la judecarea și împușcarea lui la Strejnic, obținuse de la Siguranța Generală un număr de revolvere, din care unele au servit, desigur, la executarea asasinatului.

În timpul rebeliunii, Ghica și Maimuca au activat continuu în favoarea legionarilor și nu au părăsit localul Siguranței Generale decât atunci când au văzut situația pierdută. La această instituție, ca și la toate polițiile din țară, nu se mai găsea nici un dosar sau fișier privind mișcarea legionară, căci totul fusese distrus.

Singur *SSI* avea dosarele intacte. Pe de altă parte, perioada de guvernare legionară a produs o totală dezorganizare la serviciile Poliției de siguranță. Personalul de carieră fusese îndepărtat și înlocuit cu poliția legionară. Refacerea cadrelor cerea vreme. Pentru aceste considerații, precum și pentru urmărirea laturii externe a problemei legionare, ea a fost lăsată încă multă vreme în sarcina *SSI*.

Intervențiile mele la Antonescu în care arătam că problema legionară nu trebuie să intre în competența Serviciului Special de Informații, care s-a ocupat de ea numai pentru că devenise o conspirație periculoasă existenței statului, nu au fost luate în considerație.

Trecând la identificarea legionarilor plecați în Germania, *SSI* a reușit să stabilească numele a 30 de inși. La această operație a fost ajutat și de *Abwehr*. Legionarii trăiau în lagăre sau grupuri de case înconjurate cu garduri de sârmă ghimpată. Erau sub paza aceluiași colonel Geissler de la *Gestapo*, care însă le făcea fel de fel de liberalități, astfel că trebuia să ne informăm dacă unii din ei nu vin în țară cu intenția de a comite atentate. Lagărele principale erau la Rostock, lângă Hamburg, și Buchenvald. Unii lucrau în fabrici, alții în atelierele din lagăre.

În noaptea de 24 decembrie 1942, [Manfred von] Killinger anunță pe Mihai Antonescu că Horia Sima a dispărut din lagărul unde se afla, fără nici o urmă, și că s-au luat măsuri să fie arestat. Adaugă că Guvernul german regretă faptul și previne Guvernul român pentru eventuale măsuri de prevedere.

După protestul de rigoare, Mihai Antonescu convoacă pe șefii serviciilor de ordine publică și *SSI*.

Se întocmește apoi un plan de măsuri, între care arestarea și internarea în lagăr a 2 000 de legionari.

A doua zi, generalul Antonescu, fiind informat de toate acestea, cheamă pe Killinger și amenință cu ieșirea din *Axă* dacă Sima nu e arestat.

Nu trec decât trei zile și Killinger anunță că Sima a fost găsit și arestat la Roma[3], de unde a fost readus cu un avion la Berlin, unde se face ancheta.

Natural că *SSI* trebuia să se informeze cu privire la împrejurările în care s-au petrecut faptele, și astfel a stabilit că Sima pleca la Berlin când voia, cu autorizația colonelului Geissler, și că, profitând de această situație, a luat pașaportul unui legionar care semăna la figură cu el, l-a vizat la legația italiană din Berlin și, prin Brennero, a plecat la Roma, la „camaradul [D.] Găzdaru".

Geissler, văzând că trece vremea și Sima nu se mai întoarce în lagăr de la Berlin, este nevoit să raporteze. Protestul Guvernului român fiind adus la cunoștința lui Hitler, acesta spune: „Ori Sima, ori capul lui Geissler".

Geissler amenință atunci pe legionarii din lagăr că, dacă în câteva ore nu spun unde se află Horia Sima, îi împușcă pe toți. Văzând că lucrurile iau o întorsătură gravă, Stoicănescu, căruia Sima îi lăsase adresa unde se duce, îl divulgă, și astfel Sima este ridicat de la Roma[4] și adus în Germania. Geissler este pedepsit disciplinar și trimis pe front. Toate aceste constatări le-am raportat lui Antonescu.

La prima întrevedere ce a urmat între Antonescu și Hitler, discutând fuga lui Sima, Hitler spune: „Am luat astfel de măsuri ca să nu mai poată vorbi niciodată".

Antonescu consideră răspunsul mulțumitor și mi-l comunică și mie la întoarcerea în țară. Eu nu mă mulțumesc însă cu această afirmație și continui verificările. Ca urmare, primesc informația că Sima se află într-o casă la Weimar, izolat complet de ceilalți legionari și foarte bine păzit. L-am informat despre cele stabilite pe Antonescu, dar nu mi-a dat crezare.

Horia Sima și legionarii din Germania au constituit totdeauna un instrument cu care germanii ne-au șantajat. Ori de câte ori erau nemulțumiți de satisfacerea cererilor lor economice sau de numărul de trupe române trimise pe Frontul de Est, amenințau în surdină că ei au un guvern gata pregătit în Germania și că ne putem pomeni într-o dimineață că aterizează pe aeroportul Băneasa.

Or, așa cum s-a văzut după 23 august 1944, Horia Sima trăia și a constituit guvernul fantomă de la Berlin[5].

Alte acțiuni mai importante desfășurate de *SSI* împotriva mișcării legionare au fost următoarele:

Identificarea, descoperirea și arestarea comandamentului lăsat de Horia Sima la plecarea lui din țară.

El se compunea din [C.] Grecianu, fost ministru plenipotențiar, și preotul [V.] Boldeanu. Aceștia alimentau cu fonduri pe legionarii arestați la rebeliune, precum și pe cei ce plecau în Germania. Grecianu scapă de pedeapsă, dar e trimis pe front, unde își găsește moartea. Preotul Boldeanu este condamnat la 10 ani închisoare, însă, cu ajutorul unor complici, reușește să fugă de sub paza unui gardian al închisorii Văcărești și trece în Iugoslavia.

Mai târziu, *SSI* identifică și arestează al doilea comandament legionar, condus de dr. Comșa și comandorul Lăzărescu. Cum însă componenții acestuia nu întreprinseseră

nici o acțiune care să îndreptățească vreo sancțiune legală, sunt lăsați în libertate, sub supraveghere.

SSI, stabilind că legionarii din penitenciarul Aiud fac acolo o adevărată școală a crimei și o educație teroristă, că dispun de o întreagă literatură scrisă de ei în acest sens, că au legături nepermise cu cei din afară, unde trimit concepte de manifeste ce se tipăresc și se distribuie apoi în public, informează pe Conducătorul statului și-i solicită să ordone Siguranței Generale efectuarea unei minuțioase percheziții în celulele lor la Aiud.

Rezultatul percheziției a confirmat în totul informațiile *SSI*. Delegații Siguranței Generale s-au întors cu câțiva saci de material de natura celui arătat mai sus. Un tribunal militar a fost deplasat la Aiud și a aplicat sancțiuni tuturor legionarilor vinovați de această acțiune.

Cu timpul, Siguranța Generală și Poliția Capitalei au început să acționeze împotriva mișcării legionare. Întrucât însă ele se obișnuiseră să facă mai mult descinderi și arestări pe baza indicațiilor informative ale *SSI*, acesta a fost nevoit să se ocupe până la sfârșit de activitatea legionară.

Din relatările cuprinse la punctul 3, pe care le-am comprimat pe cât am putut, rezultă că *SSI* a fost nevoit să desfășoare, paralel cu eforturile sale de reorganizare, o serie de acțiuni destul de grele, o adevărată luptă împotriva unei organizații politice care, prin actele ei de o extremă violență, intimidase tot aparatul de ordine și siguranță al statului.

(*Din memoriile lui Eugen Cristescu*,
ed. citată, pp. 95—111 — Arhiva CICE, fond D 18)

NOTELE

1. A se cf. cu Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu, asul serviciilor secrete românești*, pp. 187—197.
2. Cf. Horia Sima, *Prizonieri ai Puterilor Axei*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1990, pp. 27—44.
3. *Ibidem*, p. 277 și urm.
4. La 26 decembrie 1942 (*ibidem*, p. 309).
5. Cf. Horia Sima, *Guvernul național român de la Viena*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1993, p. 87 și urm.

Anexa II

DIN „SINTEZELE" *SSI*-ULUI

Investigațiile specialiștilor români în istoria celui de-al doilea război mondial s-au concretizat, în timp ce lucrarea noastră era sub tipar, în noi și importante sinteze, monografii și volume de documente[1]. Din punctul de vedere al problematicii abordate în acest capitol, de cel mai mare interes este masivul volum apărut sub semnătura lui Cristian Troncotă[2] și care reprezintă o temeinică contribuție la studierea istoriei *SSI*-ului din anii ultimei conflagrații, iar, în context, la cunoașterea personalității și activității lui Eugen Cristescu. Amplul studiu-introductiv, 40 de documente fundamentale și textul editat oficial al *Memoriilor* lui Eugen Cristescu[3] sunt în măsură să înlesnească considerabil pătrunderea cititorului în „tenebrele" *SSI*-ului. Cu același țel, prezentăm în continuare cititorului interesat, rezumatele *tuturor sintezelor* serviciului lui Eugen Cristescu pe care le-am depistat în anul 1992 în fondul Cabinetului Militar al Mareșalului Ion Antonescu în dosarele originale care se mai află încă în posesia arhivelor speciale din Moscova[4]. În unele cazuri, am socotit necesar să publicăm textul integral al documentelor ori extrase mai largi. Cititorul se va convinge indiscutabil, după parcurgerea fie și a rezumatelor documentelor în discuție, de *rolul SSI*-ului în anii Războiului din Răsărit (1941 — 1944), apreciind singur în ce măsură Mareșalul Antonescu a pretins și a realizat să fie *un lider politic și militar bine informat*. Este necesar să mai precizăm că materialele ce prezentăm nu reprezintă decât *o parte* din cele ce atestă activitatea extrem de bogată și variată a *SSI*-ului din vremea războiului și care este ilustrată — din câte cunoaștem — de cele aproximativ 80—90 de dosare speciale aflate în Arhiva Istorică Centrală/Arhivele Statului, ori, mai ales, în Arhiva SRI, ambele din București.

Câteva precizări preliminare le socotim absolut necesare: Am păstrat, în *toate cazurile*, numărul documentelor și titlurile date în sintezele[5] sau notele informative/contrainformative originale[6]. Din motive lesne de înțeles, am preferat sistematizarea materialelor

pe criteriul *strict cronologic*, iar nu pe acela al valorii informative. În toate cazurile se indică în paranteză *locul actual de depozitare a materialului*, astfel:

— sinteza din 1 ianuarie 1941: 492/16, 1—27, adică: Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, dosar 16, filele 1—27;

— sinteza nr. 2 186 din 5 noiembrie 1942: 492/19, 376, adică: Osobîi Arhiv, fond 492, dosar 19, fila 376.

*

— *SSI*, 1 ianuarie 1941 (492/16, 1—27): Dosar special *URSS — Dislocarea școlilor militare, academiilor, institutelor, facultăților militare și cursurilor de perfecționare.*

Au fost identificate:

— școli militare	169
— academii	22
— facultăți	10
— institute	7
— cursuri de perfecționare	24
— școli *NKVD*	6

— *SSI*, 1 februarie 1941 (492/4, 1—48): se prezintă Cabinetului Militar dosarul special *Frontul de Est — URSS. Ordinea de bătaie nominală a Înaltului Comandament al Armatei și Flotei Roșii și a comisarilor industriei militare.*

Planul lucrării:

I — Sovietul militar principal al Armatei Roșii;

II — Comisariatul Apărării al URSS:

1. Direcțiuni și servicii ale Comisariatului;
2. Statul Major General al Armatei Roșii;
3. Comandamentul forțelor aeriene;
4. Districte militare.

III — Comisariatul Marinei militare:

1. Comandamente de flotă.

IV — Comisariatul Industriei Aeronautice;

V — Comisariatul Industriei Maritime;

VI — Comisariatul Industriei Muniționilor;

VII — Comisariatul Industriei Armamentului.

Informații despre Statul Major General (ff. 13—14).

— *SSI*, 22 mai 1941 (492/4, 53—62): informații și materiale privind sărbătorirea zilei de 1 Mai 1941 la Moscova și Chișinău.

— *SSI*, 30 mai 1941 (492/4, 70—92), nota 12 262: se prezintă Generalului Ion Antonescu, în replică la ordinul său telefonic, biografiile generalilor sovietici G. K. Jukov, șeful Marelui Stat Major General al Armatei Roșii, M. G. Efremov, M. P. Kovaliov ș. a.

— *SSI*, 6 iunie 1941 (492/4, 63—68), informații despre Generalul sovietic M. P. Kirponos.

— *SSI*, mai 1941 (492/4, 52), informații despre Generalul sovietic G. K. Jukov.

— *SSI*, 30 septembrie 1941 (492/10, 6), n.i.: *Problema ucraineană. Formarea de legiuni ucrainene în România.*

— *SSI*, 2 octombrie 1941 (492/10, 3—5), n.i.: *Problema ucraineană.*

— *SSI*, 3 octombrie 1941 (492/3, 51), n.i.: *URSS — Cazul Mareșalului Budionîi.* Se dezminte zvonul că ar fi fost executat.

— *SSI*, 4 octombrie 1941 (490/2, 1—13) n.i.: *Zvonuri și alarme false.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 octombrie 1941 (490/2, 15—18), n.i. 1 395: *Organizarea miliției (poliției) în URSS.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 octombrie 1941 (490/2, 22): n.i. 1 659: diverse știri din URSS (Crimeea, trupele din Caucaz și Transcaucazia etc.).

— *SSI*, 7 octombrie 1941 (492/11, 93—94), n.i.: *Iredentismul ucrainean în Bucovina de Nord.*

În anexă, dosarul special *Iredentismul ucrainenilor din Bucovina. Memoriul ucrainenilor adresat autorităților germane* (ff. 97—114).

— *SSI*, 8 octombrie 1941 (492/10, 1), n.i. 29 417: *Din cercurile ucrainene perliuriste din Capitală.*

— *SSI*, 8 octombrie 1941 (490/2, 23—24), n.i. 1 650: diverse știri militare din URSS.

— *SSI*, Eșalonul I, 10 octombrie 1941 (492/11, 23), n.i. 1 703: manifeste ale partizanilor lui Bandera răspândite în Bucovina (în anexe).

— *SSI*, 10 octombrie 1941 (492/11, 67), n.i. 29 505: *Memoriu ucrainean destinat a fi remis Guvernatorului Bucovinei*[7].

— *SSI*, 10 octombrie 1941 (492/11, 75) n.i. 29 506 *Buletin difuzat de „Organizația Ucrainenilor Naționaliști" (OUN).*

Documente anexate.

— *SSI*, 11 octombrie 1941 (492/11, 65), n.i. 29 536 *Din cercurile cazacilor separatiști.*

— *SSI*, 11 octombrie 1941 (490/2, 28), n.i. 29 550 *Presa și radioul sovietic față de situația de pe front.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 octombrie 1941 (490/2, 36—38), n.i. 1 766: mișcări de trupe în zona Odessa.

— *SSI*, Eșalonul I, 12 octombrie 1941 (490/2, 39—40), n.i. 1 766 bis: mișcări de trupe în zona Odessa.

— *SSI*, Eșalonul I, 12 octombrie 1941 (490/2, 41), n.i. 1 810: apărarea Odessei de către trupele ruse.

— *SSI*, Eșalonul I, 12 octombrie 1941 (490/2, 58), n.i. 1 813: activitatea inamicului în zona Odessa.

— *SSI*, Eșalonul I, 13 octombrie 1941 (490/2, 60—61), n.i. 1 819: Odessa.

— *SSI*, Eșalonul I, 13 octombrie 1941 (490/2, 62—63), n.i. 1 819 bis: Odessa.

— *SSI*, 13 octombrie 1941 (492/11, 63—64), n.i. 29 577: *Apel adresat cazacilor separatiști din România.*

— *SSI*, 13 octombrie 1941 (492/10, 12), n.i. 29 578: *Revenirea în Capitală a ziaristului ucrainean Nicolae Kovalevski.*

— *SSI*, 13 octombrie 1941 (492/11, 62), n.i. 29 584: *Ordin primit de organizația din țară a Mișcării Naționale de Eliberare a Cazacilor.*

— *SSI*, 14 octombrie 1941 (492/11, 73), n.i. 29 620: *Reclamațiune ucraineană destinată a fi remisă autorităților germane din România.*

— *SSI*, 14 octombrie 1941 (492/10, 7—8), n.i. 29 625: *Revenirea în Capitală a colonelului Ignat Porochovski.*

— *SSI*, Eșalonul I, 14 octombrie 1941 (490/2, 64—66), n.i. 1 827: Odessa.

— *SSI*, 15 octombrie 1941 (492/11, 48), n.i. 29 676: *Memoriu ucrainean destinat Legației Germane din Capitală.*

— *SSI*, 15 octombrie 1941 (492/11, 52), n.i. 29 677: *Manifeste de propagandă ucraineană.*

— *SSI*, 15 octombrie 1941 (490/2, 73), n.i. 29 696: *Măsurile de distrugere a zonei petrolifere din Caucaz luate de englezi.*

În situația prăbușirii apărării sovieticilor.

— *SSI*, Eșalonul I, 15 octombrie 1941 (490/2, 82—84), n.i. 1 906: ultimele rezistențe sovietice în Odessa.

— *SSI*, Eșalonul I, 15 octombrie 1941 (490/2, 91—93), n.i. 1 910: Odessa.

— *SSI*, Eșalonul I, 15 octombrie 1941 (490/2, 94), n.i. 1 910 bis: Odessa.

— *SSI*, 16 octombrie 1941 (492/11, 72), n.i. 29 712 *Informațiuni în legătură cu memoriul remis Guvernatorului Bucovinei.*

— *SSI*, Eșalonul I, 16 octombrie 1941 (/490/2, 95), n.i. 19 126: Odessa.

Textul notei:

„Informațiuni primite azi, 16 octombrie 1941, arată următoarele asupra situației pe frontul Odessa:

1. În Odessa ard: rafinăria de petrol și fabricile Indaricaia, Ceamtinare și fabrica de mașini și vagoane.

2. De două zile numai uzina electrică funcționează; celelalte au fost închise.

3. Tramvaiele nu mai circulă. Nodurile importante de comunicație au fost distruse de bombardament.

4. Numeroasele mașini care aprovizionau frontul, neputându-le îmbarca (din cauza aglomerației de pe cheiuri), au fost adunate și li s-au dat foc.

5. Piesele de artilerie grea au început a fi îmbarcate încă de la 8 octombrie a.c.

6. Pe strada Morilor există o fabrică de grenade de mână".

— *SSI*, Eșalonul I, 16 octombrie 1941, orele 10,00 (490/2, 96), n.i. 1 929: trupele române la Odessa [8].

— *SSI*, Eșalonul I, 16 octombrie 1941, orele 18,00 (490/2, 89), n.i. 1 945: capturarea Odessei.

Textul notei:

„Informatorii noștri comunică:

1. Trupele noastre au intrat în Odessa în după-amiaza zilei de astăzi.

2. Se afirmă că autoritățile sovietice din Odessa ar fi lăsat mari cantități de vodcă otrăvită, [pe] care s-o bea trupele române ce intră în oraș".

— *SSI*, 17 octombrie 1941 (492/10, 9), n.i. 29 770: *În jurul revenirii în Capitală a ziaristului ucrainean Kovalevski.*

— *SSI*, 17 octombrie 1941 (492/10, 13), n.i. 29 771: *Din activitatea grupării ucrainene petliuriste din Capitală.*

— *SSI*, 17 octombrie 1941 (492/10, 14—15), n.i. 29 775: *Semnalarea unor iredentiști ucraineni.*

Se subliniază acțiunea lor pentru alipirea Bucovinei la viitorul stat independent al Ucrainei.

— *SSI*, 18 octombrie 1941 (490/2, 117), n.i.: *URSS — Planurile de viitor ale Comandamentului Suprem al Armatei Roșii.*

— *SSI*, 18 octombrie 1941 (490/2, 119), n.i.: *URSS — Războiul germano-sovietic și asistența Marii Britanii.*

— *SSI*, 20 octombrie 1941 (492/10, 45—46), nota 29 472 către Cabinetul Militar, Biroul 2: date despre naționaliștii ucraineni din Cernăuți.

— *SSI*, 21 octombrie 1941 (492/10, 16), n.i. 29 927: *Comunicat dat de Uniunea foștilor combatanți din Armata Republicii Ucrainene emigrați în România.*

— *SSI*, 21 octombrie 1941 (492/10, 22), n.i. 29 928: *Parastas ucrainean în Capitală.*

— *SSI*, 22 octombrie 1941 (490/2, 155), n.i.: *URSS — Direcția de înaintare a Corpului Expediționar Englez în Caucaz.*

— *SSI*, 22 octombrie 1941 (490/2, 156), n.i.: *URSS — Situația Frontului Moscova.*

— *SSI*, 22 octombrie 1941 (490/2, 157), n.i.: *URSS — Ofensiva germană din Crimeea.*

— *SSI*, 22 octombrie 1941 (490/2, 158), n.i.: *URSS — Forțele sovietice deplasate din Extremul Orient în Uniunea Sovietică europeană.*

— *SSI*, 22 octombrie 1941 (492/10, 24), n.i. 29 973: *Iminenta plecare în Ucraina a unor emigranți ucraineni din Capitală.*

— *SSI*, 22 octombrie 1941 (492/10, 25), n.i. 29 972: *Personal feroviar ucrainean din Galați contribuie la scumpirea pieții alimentare din Nordul Bucovinei.*

— *SSI*, Eșalonul I, 23 octombrie 1941 (490/2, 181), nota c.i. 2 019:

„În ziua de 22 octombrie a.c., orele 18,00, fostul local al *NKVD*-ului din Odessa, în care s-a instalat Comandamentul Militar Român al Odessei, a fost aruncat în aer.

Sunt numeroase victime.

Actualmente se lucrează la curățirea dărâmăturilor.

Este de prevăzut ca asemenea acțiuni să se întâmple și în viitor.

COMUNICAT:

— Președinției Consiliului de Miniștri

— Marelui Cartier General, Secția a II-a

— Marelui Stat Major, Secția a II-a

— Armatei a IV-a, Eșalonul I

— Guvernământului Transnistriei".

— *SSI*, 24 octombrie 1941 (492/10, 26), n.i. 30 045: *Scrisoare trimisă generalului Sergiu Delvig de către hatmanul Paul Skoropadski.*

— *SSI*, 25 octombrie 1941 (490/2, 187), n.i.: *URSS — Încercări sovietice de a zădărnici ofensiva germană.*

Pe frontul din Crimeea.

— *SSI*, 25 octombrie 1941 (492/10, 28), n.i. 30 082: *Ceferiști ucraineni din Cernăuți solicită Misiunii Militare Germane din România trimiterea lor în Ucraina.*

— *SSI*, 27 octombrie 1941 (492/10, 35), n.i. 30 130: *Semnalarea unui iredentist ucrainean din Cernăuți.*

— *SSI*, 28 octombrie 1941 (492/10, 36), n.i. 30 171: *Ucraineni bruscați de secretarul Consulatului German din Cernăuți.*

— *SSI*, 31 octombrie 1941 (492/10, 49), n.i.: *Problema ucraineană — Emigrația ucraineană și Transnistria.*

— *SSI*, 31 octombrie 1941 (492/10, 50), n.i. 30 299: *Semnalarea unui curier al Organizației Ucrainenilor Naționaliști (OUN).*

— *SSI*, 31 octombrie 1941 (492/10, 51—52), n.i. 30 297: *Versiune despre un pretins transfer al populației ucrainene din Bucovina.*

— *SSI*, 31 octombrie 1941 (492/10, 53—54), n.i. 30 318: *Propaganda americană în legătură cu Transnistria și problema Ardealului ocupat.*

Zvonuri lansate de către Legația americană din București cu scopul de a crea confuzii în evoluția raporturilor între București și Berlin, de genul: „Führerul consideră de nerezolvat problema Ardealului printr-o împăcare româno-maghiară. Pentru acest motiv, soluția acestei probleme nu va fi favorabilă nici României, nici Ungariei. Germania s-ar fi oprit la următoarea soluție: Ungariei i se vor da teritorii din Galiția, iar României i se va recunoaște anexarea spațiului dintre Nistru și Bug, inclusiv Odessa. În ceea ce privește Ardealul, acesta va fi declarat autonom, urmând să formeze un stat aparte sub protectorat german".

— *SSI*, 1 noiembrie 1941 (492/10, 56), n.i. 30 351: *Informații în legătură cu acțiunea ucrainenilor de discreditare a autorităților românești.*

— *SSI*, 1 noiembrie 1941 (492/10, 58), n.i. 30 352: *Versiunea colportată în cercurile ucrainene din Cernăuți.*

— *SSI*, 1 noiembrie 1941 (492/10, 57), n.i. 30 355: *Fruntași ucraineni angajați de fabricile de zahăr din Jucica și Crisceatic pentru campania sfeclei.*

— *SSI*, 5 noiembrie 1941 (492/10, 60), n.i. 30 492: *Material de propagandă ucraineană transportat cu o mașină germană.*

— *SSI*, 5 noiembrie 1941 (492/10, 59), n.i. 30 498: *Acțiune de catolicizare a ucrainenilor.*

— *SSI*, 6 noiembrie 1941 (492/10, 91), n.i. 30 551: date despre emigranți ucraineni — Melnic Vasile și D. Dontzov.

— *SSI*, 10 noiembrie 1941 (492/10, 73—74), n.i. 30 627: *Prizonieri sovietici de origine etnică ucraineană eliberați în baza declarației că sunt români.*

— *SSI*, 10 noiembrie 1941 (492/10, 70—72), n.i. 30 628: *În jurul sosirii la Cernăuți a unor reprezentanți ucraineni banderiști.*

— *SSI*, 11 noiembrie 1941 (492/10, 79), n.i. 30 659: *Reîntoarcerea în Capitală a colonelului I. Porochovski.*

— *SSI*, 11 noiembrie 1941 (492/10, 77), n.i. 30 660: *Din cercurile ucrainene petliuriste din Capitală.*

— *SSI*, 11 noiembrie 1941 (492/10, 78), n.i. 30 670: *Legația USA și atitudinea refugiaților ruși și ucraineni* [în România].

— *SSI*, 12 noiembrie 1941 (492/10, 83), n.i. 30 701: *Gruparea ucraineană hatmanistă din Capitală și-a reluat activitatea.*

— *SSI*, 13 noiembrie 1941 (492/10, 86), n.i. 30 762: *Parastas ucrainean în Capitală.*

— *SSI*, 13 noiembrie 1941 (492/10, 84—85), n.i. 30 765: *Comportarea populației ucrainene din Bucovina față de plebiscit.*

— *SSI*, 14 noiembrie 1941 (492/10, 89), n.i. 30 850: *Știre înregistrată în cercurile emigrante ucrainene din Capitală.*

— *SSI*, 14 noiembrie 1941 (492/10, 89), n.i. 30 855: *Memoriu ucrainean respins de nemți.*

— *SSI*, 17 noiembrie 1941 (492/5, 151), n.i. 30 948: *Avocat legionar, activând sub bolșevici contra Statului Român, numit șef de încartiruire pe lângă Primăria Municipiului Cernăuți.*

(Avocatul Doboș).

— *SSI*, 18 noiembrie 1941 (492/10, 91), n.i.: *Teritoriile ucrainene sub administrația Germaniei.*

— *SSI*, 18 noiembrie 1941 (492/10, 93—94), n.i. 30 963: *Declarații făcute de fruntașul ucrainean petliurist colonel Ignat Porochovski.*

— *SSI*, 19 noiembrie 1941 (492/10, 95—96), n.i. 31 010: *Articol apărut în ziarul ucrainean „Jetra" din Capitală.*

— *SSI*, 20 noiembrie 1941 (492/10, 97), n.i. 31 036: *Informație privitoare la mișcarea ucraineană din Bucovina.*

— *SSI*, 22 noiembrie 1941 (492/10, 98), n.i. 31 133: *Plecarea la Sofia a fostului ministru ucrainean Nicolae Kovalevski.*

— *SSI*, 25 noiembrie 1941 (492/10, 107—108), n.i. 31 193: *Comunicarea făcută Comandaturii germane din Cernăuți de conducerea OUN din Bucovina.*

— *SSI*, 27 noiembrie 1941 (492/10, 109), n.i. 31 263: *În jurul unui apel al organizației Uniunii Naționaliste Ucrainene (UNO), Berlin.*

— *SSI*, 29 noiembrie 1941 (492/10, 110), n.i. 31 370: *Revenirea în Capitală a fostului ministru ucrainean Nicolae Kovalevski.*

— *SSI*, 29 noiembrie 1941 (492/11, 4), n.i. 31 383: *Reclamațiune ucraineană destinată Comandaturii germane locale Cernăuți.*

— *SSI*, 2 decembrie 1941 (492/10, 112), n.i. 31 448: *Parastas pentru fruntașul ucrainean Constantin Levitzki.*

— *SSI*, 3 decembrie 1941 (490/2, 519—520), n.i. 31 487: se prezintă un dosar cuprinzând informații despre un grup de agenți sovietici — A. P. Boiarco și Z. D. Hlebov

— *SSI*, 4 decembrie 1941 (492/11, 146—148), n.i. 31 553: *Reclamațiuni ucrainene adresate Comandaturii germane locale Cernăuți.*

— *SSI*, 4 decembrie 1941 (492/3, 52), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 6 decembrie 1941 (492/10, 119—120), n.i.: *Protectoratul Boemiei și Moraviei. Propaganda antiromânească și proucraineană.*

— *SSI*, 6 decembrie 1941 (492/10, 121), n.i. 31 633: *Din activitatea ziaristului ucrainean și emisar german Dr. Nicolae Kovalevski.*

— *SSI*, 2—8 decembrie 1941 (490/2, 444—445), sinteza: *URSS:* încercările de a stăvili ofensiva forțelor *Axei.*

— *SSI*, 8 decembrie 1941 (490/2, 446), n.i.: *URSS — Mari masări de trupe sovietice în regiunea Nord Tula.*

— *SSI*, 8 decembrie 1941 (490/2, 447), n.i.: *URSS — Știri despre o viitoare ofensivă sovietică în sectorul Taganrog-Schachta.*

— *SSI*, 8 decembrie 1941 (490/2, 448), n.i.: *URSS — Numărul marilor unități sovietice care au acționat în contraofensiva din sectorul Rostov.*

— *SSI*, 8 decembrie 1941 (490/2, 449), n.i.: *URSS — Generali polonezi cooptați în Marele Comandament General Sovietic.*

— *SSI*, 9 decembrie 1941 (492/11, 149), n.i. 31 713: *Manifest de propagandă ucraineană.*

— *SSI*, 9 decembrie 1941 (492/10, 124—125), n.i. 31 719: *Starea de spirit a ucrainenilor din Cernăuți.*

— *SSI*, 9 decembrie 1941 (492/10, 126), n.i. 31 720: *Reclamațiuni ucrainene adresate Comandaturii germane locale Cernăuți.*

— *SSI*, 9 decembrie 1941 (492/10, 127), n.i. 31 721: *Organizarea elevilor din Cernăuți.*

— *SSI*, 11 decembrie 1941 (492/10, 130), n.i. 31 813: *Reclamațiune făcută de țăranii ucraineni din Bucovina.*

— *SSI*, 11 decembrie 1941 (492/10, 120), n.i. 31 814: *Ședințe la sediul grupării ucrainene petliuriste din Capitală.*

— *SSI*, 11 decembrie 1941 (492/10, 131—132), n.i.: *Ucraina — Formarea cadrelor ofițerești și polițienești ucrainene.*

— *SSI*, 12 decembrie 1941 (490/2, 461), n.i.: *URSS — Intențiile Sovietelor în sectorul de sud al Frontului Oriental.*

— *SSI*, 13 decembrie 1941 (490/2, 462—463), n.i.: *URSS — Scopul ofensivelor sovietice de pe Frontul Oriental.*

— *SSI*, 13 decembrie 1941 (490/2, 464), n.i.: *URSS — Urmările izbucnirii conflictului din Extremul Orient*[9].

— *SSI*, 9—15 decembrie 1941 (490/2, 468), sinteza: *URSS: evenimentele militare din Est.*

— *SSI*, 16 decembrie 1941 (492/11, 184), n.i. 31 904: *Memoriu ucrainean destinat Legației Germane din Capitală.*

— *SSI*, 16 decembrie 1941 (490/2, 474), n.i.: *Caucaz. Mișcări de forțe engleze.*

— *SSI*, 16 decembrie 1941 (490/2, 475), n.i.: *URSS — Activitatea desfășurată de trupele sovietice pe Frontul Oriental.*

— *SSI*, 16 decembrie 1941 (490/2, 478), n.i.: *URSS — Schimbare de destinație a unor trupe „gaulliste" afectate apărării Caucazului.*

— *SSI*, 17 decembrie 1941 (492/10, 135—137), n.i.: *Imperialismul mișcării emigrante ucrainene.*

Informații despre diversele grupări ucrainene sprijinite de germani: organizațiile *OUN* și *UNR*, gruparea hatmanului Pavlo Skoropadski. Toate s-au proclamat pentru reconstituirea *Ucrainei Unite*, incluzând Ucraina Sovietică, Galiția, Estul Poloniei, Bucovina, Basarabia, Ucraina Carpatică, Nordul Transilvaniei și Nordul Caucazului, părți ale Rusiei. În anexă — o hartă (f. 138).

— *SSI*, 18 decembrie 1941 (492/17/I, 298), sinteza 31 976: activități comuniste de editare a unor broșuri.

— *SSI*, 18 decembrie 1941 (490/2, 484), n.i.: *URSS — Pregătirea unei noi ofensive sovietice pe Frontul de Est.*

— *SSI*, 19 decembrie 1941 (490/2, 486), n.i.: *URSS — Activitatea Sovietelor în partea de sud a Frontului Oriental.*

— *SSI*, 19 decembrie 1941 (490/2, 487), n.i.: *URSS — Scopul ofensivei sovietice din regiunea Kalinin.*

— *SSI*, 19 decembrie 1941 (490/2, 488), n.i.: *URSS — Pregătirile flotei sovietice din Marea Neagră.*

— *SSI*, 20 decembrie 1941 (492/10, 143), n.i. 32 963: *Din activitatea protoiereului ucrainean Dr. Casian Bohatereț.*

— *SSI*, 22 decembrie 1941 (490/2, 493), n.i.: *URSS — Starea morală a Armatei Roșii.*

— *SSI*, 16—22 decembrie 1941 (490/2, 494—495), sinteza: *URSS.*

— *SSI*, 23 decembrie 1941 (490/2, 496), n.i.: *URSS — Comentarii în legătură cu situația actuală de pe Frontul de Răsărit.*

— *SSI*, 23 decembrie 1941 (492/10, 142), n.i. 32 156: *Reclamație făcută Comandaturii germane locale Cernăuți.*

— *SSI*, 24 decembrie 1941 (490/2, 499), n.i.: *URSS — Activitatea Sovietelor pe Frontul Oriental.*

— *SSI*, 29 decembrie 1941 (492/10, 148), n.i. 32 303: *Înscrieri de emigranți ucraineni pentru plecarea în Ucraina.*

— *SSI*, 23—29 decembrie 1941 (490/2, 512—513): sinteza *URSS.*

— *SSI*, 30 decembrie 1941 (490/2, 517—518), n.i.: *URSS — Identificări de generali sovietici, comandanți de mari unități pe Frontul de Est.*

— *SSI*, 30 decembrie 1941 (492/10, 158—160), n.i. 32 358: *Propaganda iredentistă ucraineană în Bucovina.*

— *SSI*, 31 decembrie 1941 (492/5, 54), nota 13 069 către Cabinetul Militar, Biroul 2: despre rețeaua de spioni sovietici din Krivoi Rog.

— *SSI*, 31 decembrie 1941 (492/10, 161), n.i. 32 381: *Știre tendențioasă lansată de ucrainenii veniți din Germania*[10].

— *SSI*, 31 decembrie 1941 (492/10, 162), n.i. 32 385: *Propaganda iredentistă ucraineană în Bucovina.*

— *SSI*, 31 decembrie 1941 (492/10, 152—156), n.i. 32 397: *Consfătuire ucraineană la Cernăuți.*

— *SSI*, [1942] (492/26 I, 1—39): Dosar special întocmit pentru Cabinetul Militar al Conducătorului Statului, Mareșal Ion Antonescu, pe marginea Mișcării Legionare: pregătirea rebeliunii din ianuarie 1941, manifestări ulterioare.

— *SSI*, 3 ianuarie 1942 (492/10, 150), n.i. 32 449: *Informație publicată de ziarul ucrainean „Jetra" din Capitală.*

— *SSI*, 3 ianuarie 1942 (492/18, 1), n.i.: *URSS — Represalii împotriva prizonierilor români.*

— *SSI*, 3 ianuarie 1942 (492/10, 151), n.i. 32 451: *Propaganda naționalistă în rândurile studenților ucraineni din România.*

— *SSI*, 3 ianuarie 1942 (492/10, 149), n.i. 32 452: *Semnalarea unor ucraineni îmbrăcați în uniforma poliției ucrainene.*

— *SSI*, 3 ianuarie 1942 (492/3, 2—3), n.i. 13 068: Eugen Cristescu informează Cabinetul Militar despre identificarea la Krivoi Rog, de către oamenii săi, a unor agenți lăsați de sovietici la retragere.

— *SSI*, 10 ianuarie 1942 (492/11, 181), n.i. 32 029 către Cabinetul Militar, Biroul 2: despre un memoriu remis de emigranții ucraineni Comandaturii germane din Cernăuți la 16 decembrie 1941.

— *SSI*, 10 ianuarie 1942 (492/12, 1), n.i.: *URSS — Tipuri de mine sovietice.*

— *SSI*, 14 ianuarie 1942 (490/3, 1—3), n.i.: *URSS — Comandanți de mari unități sovietice.*

— *SSI*, 16 ianuarie 1942 (492/5, 77—78), nota 13 165, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar, Biroul 2: informații despre situația la Oceakov și Odessa.

— *SSI*, 19 ianuarie 1942 (492/5, 79—80), nota 13 170, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar, Biroul 2: alarma din 18 ianuarie de la Odessa.

— *SSI*, 19 ianuarie 1942 (492/18, 9), n.i.: *URSS — Întrebuințarea prizonierilor români.*

— *SSI*, 20 ianuarie 1942 (492/3, 5), n.i.: *URSS — Mijloace de propagandă sovietică.*

— *SSI*, 20 ianuarie 1942 (492/3, 8), n.i.: *URSS — Personalul de încredere al regimului sovietic în Peninsula Kerci.*

— *SSI*, 22 ianuarie 1942 (492/3, 9), n.i.: *URSS — Apelul adresat evreilor din România și Polonia.*

Un „mesaj" adresat de Ilya Ehrenburg — un îndemn pentru „pregătire" în vederea campaniei din primăvara anului 1942 a Armatei Roșii!

— *SSI*, 23 ianuarie 1942 (492/12, 2), n.i.: *URSS — Dotarea cu material de război a Sovietelor.*

— *SSI*, 15 ianuarie 1942 (492/5, 131), telegrama nr. 721, Eugen Cristescu către Mareșalul Ion Antonescu, la Predeal: *SSI* a avut ca informator principal la Odessa un fost *NKVD*-ist (Erei Dimitrie Alekseevici, care a ajutat la descoperirea unor partizani dintre cei aproximativ 300 existenți). Partizanii sovietici identificați au fost judecați și executați.

— *SSI*, 24 ianuarie 1942 (492/5, 137), n.i.: *Ministrul Phlaumer intenționează să creeze ferme model germane în Transnistria.*

— *SSI*, 27 ianuarie 1942 (490/3, 4), n.i.: *URSS — Judecarea Mareșalului Budionîi.*

— *SSI*, 27 ianuarie 1942 (490/3, 5—7), n.i.: *URSS — Generali sovietici avansați.* Generalii: K. S. Moskalenko[11], A. I. Antonov[12], D. D. Leliușenko[13].

— *SSI*, 27 ianuarie 1942 (492/3, 189), n.i.: *URSS — Măsurile Kominternului relative la propaganda comunistă în România.*

— *SSI*, 30 ianuarie 1942 (490/3, 8—9), n.i.: *URSS — Un nou mareșal sovietic.*

K. A. Meretkov[14].

— *SSI*, 31 ianuarie 1942 (490/3, 10—14), n.i.: *URSS — Trimiterea de generali sovietici în Extremul Orient.*

— *SSI*, 31 ianuarie 1942 (492/5, 138), n.i. 13 128: informații despre evacuarea evreilor din Odessa la Berezovka (14 069 evacuați între 15 și 24 ianuarie).

— *SSI*, 31 ianuarie 1942 (492/5, 139), n.i. 13 219, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar, Biroul 2: descoperiri în Odessa — depozit aparate de radio-emisie, depozit de vitriol etc.

— *SSI*, 3 februarie 1942 (490/3, 15—18), n.i.: *URSS — Generali sovietici care s-au distins pe Frontul de Est.*

— *SSI*, 5 februarie 1942 (490/3, 19), n.i.: *URSS — Oficii poștale militare.*

— *SSI*, 6 februarie 1942 (492/3, 11), n.i.: *Ucraina — Propaganda sovietică și scopurile urmărite.*

— *SSI*, 11 februarie 1942 (490/20, 3), sinteza: *URSS — Situația forțelor sovietice.*

Sinteza cuprinde o hartă cu situația forțelor inamice la data de 15 ianuarie 1942 și următoarele date:

Unități în linia I: 119 divizii de infanterie, 24 divizii cavalerie, 19 divizii blindate.

Rezerva de sector: 10 divizii de infanterie.

Rezerva generală: 65 divizii de infanterie și 6—7 divizii poloneze;
21 divizii cavalerie;
6 divizii blindate;
10 brigăzi motomecanizate.

— *SSI*, 12 februarie 1942 (492/19, 1—2), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni militare.*

— *SSI*, 12 februarie 1942 (492/5, 188—189), n.i. 1 846: noi capturi la Odessa (trei depozite de armament și explozibil, două depozite de alimente și prinderea unui agent *NKVD* sosit de la Moscova).

— *SSI*, 13 februarie 1942 (492/5, 163), nota 1 851 către Cabinetul Militar, Biroul 2: descoperirea unor noi depozite secrete la Odessa, capturi de teroriști sovietici etc.

— *SSI*, 13 februarie 1942 (492/19, 3), n.i.: *URSS — Pregătiri în vederea unui atac al Crimeii.*

— *SSI*, 14 februarie 1942 (492/12, 3), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 16 februarie 1942 (492/5, 164—165), n.i. 1 856: continuare la nota 1 851.

— *SSI*, 16 februarie 1942 (492/12, 4—5), n.i.: *URSS — Funcționarea unei mine sovietice.*

— *SSI*, 16 februarie 1942 (492/19, 4), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 17 februarie 1942 (492/5, 166—167), n.i. 13 325: urmare la nota 1 856.

— *SSI*, 19 februarie 1942 (492/22, 1), n.i.: *URSS — Intențiunile trupelor sovietice din sectorul sudic al frontului.*

— *SSI*, 19 februarie 1942 (492/5, 246), n.i. 36 348: *În jurul recensământului populației din sectorul Tiraspol.*

— *SSI*, 20 februarie 1942 (492/5, 183), n.i. 13 346 către Cabinetul Militar, Biroul 2: arestarea la Odessa a unui grup de teroriști compus din 8 persoane, conduse de Petre Boiko.

— *SSI*, 20 februarie 1942 (492/19, 5), n.i.: *URSS — Diverse informații militare.*

— SSI, 24 februarie 1942 (492/19, 6—7), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 25 februarie 1942 (492/20, 5—6), n.i.: *Dislocarea forțelor sovietice din Transcaucazia.*

— *SSI*, 25 februarie 1942 (492/5, 194—195), n.i. 16 788: la 24 februarie, partizani neidentificați din catacombe au tras asupra unor patrule ale armatei române. A fost arestat un partizan.

— *SSI*, 27 februarie 1942 (492/5, 196—197), n.i. 13 398: operațiunile de curățire a teroriștilor *NKVD*-iști din catacombele Odessei.

— *SSI*, 27 februarie 1942 (492/5, 106), n.i. 35 024: tăierea vitelor bune pentru reproducere în Transnistria.

— *SSI*, 3 martie 1942 (492/5, 209), n.i. despre situația din Moghilău.

— *SSI*, 3 martie 1942 (492/12, 17—18), n.i. *URSS — Fabrica de armament din regiunea Gorki.*

— *SSI*, 3 martie 1942 (492/3, 19—20), n.i. *URSS — Curentul antisemit din Armata Roșie.*

Din concluziile sintezei: „Nemulțumirile din sânul trupelor sovietice împotriva evreilor crescând, din cauza pierderilor mari și sângeroase ale trupelor operative și a sustragerii de pe front a elementului evreiesc, militarii sovietici au început din nou o acțiune ascunsă de eliberarea Armatei Roșii de sub influența comisarilor politici și a trupei *NKVD*. Acest proces de eliberare este în prezent în stare de desfășurare latentă, datorită forțelor oculte, care luptă din răsputeri pentru menținerea puterii comisarilor politici evrei, înlăturarea cărora ar putea da naștere la un intens curent antisemit în sânul armatei și populației din URSS, curent ce ar putea aduce multe surprize".

— *SSI*, 4 martie 1942 (492/19, 8—9), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 5 martie 1942 (492/5, 205), nota 13 434 către Cabinetul Militar, Biroul 2: activitatea contra teroriștilor la Odessa; s-a început zidirea ieșirilor catacombelor, pentru blocarea partizanilor *NKVD*-ului.

— *SSI*, 6 martie 1942 (492/12, 21), n.i.: *Aruncătorul de flăcări sovietic.*

— *SSI*, 7 martie 1942 (492/12, 23), n.i.: *URSS — Un nou explozibil sovietic.*

— *SSI*, 7 martie 1942 (492/19, 10), n.i.: *URSS — Evoluția evenimentelor din Extremul Orient.*

— *SSI*, 7 martie 1942 (492/17/I, 208—232), nota 35 492: recente instrucțiuni ale CC al PCR.

Anexate diverse materiale, inclusiv *Scrisoarea CC al PCR către activul de partid din Capitală*, din care extragem: „...Războiul se duce pe viață și pe moarte. Hitler și sluga lui, trădătorul Antonescu, după ce au nimicit floarea tineretului român, caută acum să extermine întregul popor român în războiul tâlhăresc contra Uniunii Sovietice" (ff 212—213) sau: „Hitler și Antonescu caută să distrugă Partidul nostru, dușmanul lor cel mai hotărât din țară. Prin teroarea cea mai sălbatică, ei caută să ne extermine" (f 213).

— *SSI*, 10 martie 1942 (492/19, 11), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 11 martie 1942 (492/5, 216), n.i. 13 488: noi arestări de partizani la Odessa.

— *SSI*, 12 martie 1942 (492/5, 218), n.i. 13 477: trupele de partizani coordonate de *NKVD* de la Odessa.

— *SSI*, 12 martie 1942 (492/5, 221), n.i. 35 749: *Uzina electrică din Odessa nu mai are combustibil.*

— *SSI*, 12 martie 1942 (492/5, 233), n.i. 35 770: situația polonezilor din Moghilău.

— *SSI*, 13 martie 1942 (492/22, 2—3), n.i.: *URSS — Diferite date asupra Sevastopolului.*

— *SSI*, 16 martie 1943 (492/22, 4—7), n.i.: *URSS — Sevastopol.*

— *SSI*, 18 martie 1942 (492/19, 12—13), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 18 martie 1942 (492/12, 27), n.i. *URSS — Un nou car de luptă.*

— *SSI*, 20 martie 1942 (492/19, 14), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 24 martie 1942 (492/22, 10—13), n.i.: *URSS — Informațiuni din regiunea Sevastopolului.*

— *SSI*, 24 martie 1942 (492/19, 15—16), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 25 martie 1942 (492/22, 14—17), n.i.: *URSS — Diferite date referitoare la activitatea organelor NKVD din regiunea Sevastopolului și efectul produs de bombardamentul trupelor aliate.*

— *SSI*, 27 martie 1942 (492/17), n.i.: *URSS — Dislocarea forțelor sovietice de la est de lacul Baikal.*

— *SSI*, 27 martie 1942 (492/17/I, 203), nota 36 885: despre difuzarea ziarului comunist „România Liberă", prin Weisz Ana, Ștefan Klein ș.a.

— *SSI*, 28 martie 1944 (492/22, 18), n.i.: *URSS — Puncte periculoase în limanul Bugului.*

— *SSI*, 28 martie 1942 (492/17/I, 206—207), nota 36 912: discuții în rândurile cercurilor comuniste în legătură cu vizita unui ministru german la București.

— *SSI*, 28 martie 1942 (492/17/I, 204—205), nota 36 913: comentarii ale comuniștilor pe marginea unui recent discurs al lui Mihai Antonescu, vice-premier și ministru al Afacerilor Străine.

— *SSI*, 23—30 martie 1942 (492/19, 18—19), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 31 martie 1942 (492/19, 18—19), sinteza: *URSS — Modul cum au fost construite fortificațiile destinate a apăra regiunea Leningradului.*

— *SSI*, 31 martie 1942 (492/17/I, 266), sinteza 37 060: difuzarea la Iași a unor manifeste comuniste, cu îndemnuri la crearea de „front unic" împotriva războiului, a lui Hitler și Antonescu.

— *SSI*, 31 martie 1942 (490/3, 20—21), n.i.: *URSS — Diferite știri militare.*

— *SSI*, 2 aprilie 1942 (492/19, 42), n.i.: *URSS — Lucrări de fortificații în Caucaz.*

— *SSI*, 2 aprilie 1942 (492/20, 9), n.i.: *URSS — Concentrările de trupe sovietice în Orientul Îndepărtat.*

— *SSI*, 2 aprilie 1942 (492/17/I, 260), sinteza 15 118: *Expuneri ale delegaților conducerii comuniste făcute în cadrul ședințelor de nucleu.*

— *SSI*, 8 aprilie 1942 (492/19, 43), n.i.: *URSS — Lucrări de fortificații în Caucaz.*

— *SSI*, 8 aprilie 1942 (490/3, 22—23), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni militare.*

— *SSI*, 8 aprilie 1942 (492/18, 10), n.i.: *URSS — Eliberarea unor prizonieri.*

— *SSI*, 9 aprilie 1942 (492/19, 44—45), n.i.: *Măsurile luate de Soviete în sectorul sudic al Frontului de Est.*

— *SSI*, 10 aprilie 1942 (492/19, 46), n.i.: *URSS — Pregătirile în vederea războiului chimic.*

— *SSI*, 10 aprilie 1942 (492/19, 47), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 10 aprilie 1942 (492/20, 10), n.i.: *URSS — Dislocarea forțelor sovietice din sudul Caucazului.*

— *SSI*, 11 aprilie 1942 (492/19, 48), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 11 aprilie 1942 (492/17/I, 262), sinteza 15 519: *Tendințe de colaborare comunistă-legionară.*

— *SSI*, 13 aprilie 1942 (492/12, 28), n.i.: *URSS — Un nou tip de aruncător de flăcări portativ.*

— *SSI*, 31 martie—13 aprilie 1942 (492/19, 49—50), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 14 aprilie 1942 (492/19, 51—52), n.i.: *URSS — Diverse informații.*

— *SSI*, 15 aprilie 1942 (492/19, 53—55), n.i.: *URSS — Diferite date referitoare la apărarea Extremului Orient.*

— *SSI*, 16 aprilie 1942 (492/17/I, 263—264), sinteza 15 783: *Dispoziținni date de Partidul Comunist* [din România].

În legătură cu consutuirea așa-numitului „Front Patriotic Antihitlerist".

— *SSI*, 16 aprilie 1942 (492/17/I, 265), sinteza 15 784: *Propaganda comunistă în legătură cu intensificarea campaniei agricole.*

— *SSI*, 16 aprilie 1942 (492/3, 22—31), n.i.: *URSS — Manifeste sovietice lansate în teritoriile ocupate de trupele germano-române.*

— *SSI*, 17 aprilie 1942 (492/12, 29—32), n.i.: *URSS — Câteva tipuri de mine sovietice.*

— *SSI*, 18 aprilie 1942 (492/17/I, 73—77), studiul special intitulat *Gruparea partizanilor canibali* [15].

Este descrisă și comentată activitatea unei grupări de partizani din catacombele Odessei, compusă din 12 persoane, în frunte cu Aleksandr Soldatenko. Grupul, izolat din septembrie 1941, s-a zidit în catacombe. Majoritatea membrilor grupului, inclusiv Soldatenko, au fost uciși și mâncați de „colegii" lor.

— *SSI*, 13—20 aprilie 1942 (492/19, 56), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 20—27 aprilie 1942 (492/19, 57—58), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 24 aprilie 1942 (490/3, 24-27), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 24 aprilie 1942 (492/17/I, 52—53), nota 13 464, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar, Biroul 2.

Se prezintă în anexă studiile speciale întocmite de *SSI:*

— *Activitatea grupelor de partizani sovietici;*

— *Acțiunea subversivă și de partizani în Transnistria și restul teritoriilor pierdute de URSS;*

— *Gruparea partizanilor canibali;*

— *Albumul fotografic cu activitatea partizanilor din Odessa.*

Subliniind că unitățile de partizani deveniseră, în acel moment, „a doua forță de luptă a Sovietelor", Eugen Cristescu a semnalat Cabinetului Militar următoarea distribuire a materialelor întocmite:

— Ministerului Apărării Naționale
— Marelui Stat Major General al Armatei Române
— Statului Major al trupelor terestre, Secția a II-a
— Statului Major Aer, Secția a II-a
— Ministerului Presei și Propagandei
— Guvernământului Transnistriei
— Guvernământului Basarabiei
— Inspectoratului General al Jandarmeriei.

— *SSI*, 24 aprilie 1942 (492/12, 38—39), n.i.: *URSS — Lansare de baloane cu scop de perturbare.*

— *SSI*, 25 aprilie 1942 (492/17/I, 269—270), sinteza 16 256: *Noi acțiuni comuniste în vederea închegării „Frontului Patriotic".*

— *SSI*, 27 aprilie 1942 (492/19, 59), n.i.: *URSS — Situația din regiunea Leningrad.*

— *SSI*, 28 aprilie 1942 (492/17/I, 273), sinteza 16 515: *Începuturi de reorganizare comunistă la Iași.*

— *SSI*, 28 aprilie 1942 (492/5, 288), n.i. 16 542: *Prețurile mari ale alimentelor de pe piața Odessei produc indignare în rândul populației.*

— *SSI*, 30 aprilie 1942 (492/17/I, 274—275), sinteza 16 683: propaganda PCR pentru pregătirea zilei de 1 Mai 1942.

— *SSI*, aprilie 1942 (492/17/I, 54—72), document strict secret, intitulat: *Acțiunea subversivă și de partizani în Transnistria și în restul teritoriilor pierdute de URSS* [16].

Se relevă rolul *NKVD*-ului în organizarea și dirijarea „bandelor de partizani" din catacombele Odessei îndeosebi, capturate de *SSI* și conduse de: Klimenko Afanasie, maiorul Badaev, Fedorovici Petre ș.a.

— *SSI*, aprilie 1942 (492/17/I, 78—115; 492/14), document strict secret, intitulat *URSS — Activitatea „grupelor de partizani". Organizare, dotare, mod de activitate*[17] (32 pag. dact.).

Un studiu temeinic, cu sublinierea rolului detașamentelor de partizani ce alcătuiau „armata invizibilă" a URSS în război. Pregătirea și conducerea: partidul comunist, organele Armatei Roșii, *NKVD*-ul și *Cominternul* (f 86).

— *SSI*, aprilie 1942 (492/17/I, 116—163), document strict secret, intitulat: *Album fotografic cu activitatea partizanilor din Odessa* [18].

Se anexează hărți cu traseele catacombelor din Odessa și mai multe fotografii.

— *SSI*, 24 aprilie 1942 (492/13, 23—24), nota 13 464, semnată Eugen Cristescu, către Ministerul Presei și Propagandei.

Se prezintă două „dosare" speciale:

— *Acțiunea subversivă și de partizani în Transnistria și în restul teritoriilor pierdute de URSS* (datat aprilie 1942, 17 pag. dact.);

— *Gruparea partizanilor canibali* [din catacombele Odessei], datat 18 aprilie 1942, 4 pagini dactilografiate.

— *SSI*, 27 aprilie—4 mai 1942 (492/19, 61—62), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 2 mai 1942 (492/17/I, 271—272), sinteza 16 790: *Dispoziţiuni de activitate date de conducerea Partidului Comunist* [din România].

— *SSI*, 2 mai 1942 (492/19, 60), n.i.: *URSS — Lucrări de apărare a portului Murmansk.*

— *SSI*, 5 mai 1942 (492/17/I, 276—277), sinteza 16 986: *Informaţiuni cerute de conducerea comunistă asupra muncitorilor din întreprinderi.*

— *SSI*, 6 mai 1942 (492/18, 18—20), n.i.: *URSS — Situaţia şi starea de spirit din Moscova.*

— *SSI*, 7 mai 1942 (492/17/I, 268), sinteza 17 152: *Propaganda comunistă maghiară în Banat.*

— *SSI*, 7 mai 1942 (492/17/I, 283), sinteza 17 152: *Manifest comunist răspândit la Iaşi.*

Este vorba de manifestul *Către toţi patrioţii cinstiţi iubitori de ţară!*, semnat de „Comitetul Frontului Patriotic din Moldova".

Din finalul documentului: „Jos războiul antisovietic! Jos clica trădătoare în frunte cu Antonescu. Afară cu trupele de ocupaţie hitleristă. Trăiască 1 Mai, zi de luptă pentru independenţa şi libertatea României. Trăiască Frontul Patrioţilor Români!"

— *SSI*, 8 mai 1942 (492/17/I, 37—38), nota 15 509, semnată Eugen Cristescu, către Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Cabinetul Militar, Biroul 2.

Textul documentului, un răspuns la nota Cabinetului Militar nr. 4 930 din 3 aprilie 1942:

„Avem onoarea a vă comunica următoarele:

În ultimul timp, Comitetul Central al Partidului Comunist este preocupat de acţiunea de reorganizare a mişcării, prin crearea unui nou organism politic numit «Frontul Unic Patriotic».

În vederea realizării acestei intenţii, conducerea comunistă a hotărât să pornească la coordonarea activităţii cadrelor comuniste din ţară, prin intermediul unor indivizi necunoscuţi organelor de siguranţă, care au misiunea de a dirija acţiunea în sensul noii orientări.

Paralel cu această activitate, aceşti indivizi, în mare parte intelectuali evrei, constituiesc cadrele din care se vor recruta noii conducători comunişti, care, la momentul oportun, vor primi misiunea de a organiza diverse acte de terorism şi sabotaj.

Până în prezent, nu se poate vorbi de acţiuni de sabotaj sau terorism hotărâte, întrucât pregătirea acestor acte se află deocamdată numai în prima fază care constă în constituirea unui corp de elemente comuniste de încredere.

Aceste elemente, instruite în completă conspirativitate, vor porni, la momentul hotărât de conducerea comunistă, la acţiunile ordonate.

Asupra acestor chestiuni, Serviciul nostru ţine la curent Preşedinţia Consiliului de Miniştri prin notele informative inserate în buletin.

Şeful Serviciului Special de Informaţii
Director General,
Eug. Cristescu".

— *SSI*, 9 mai 1942 (492/17/I, 278—279), sinteza 17 266: *Situația numerică a organizațiilor comuniste din unele întreprinderi industriale.*

După o informație „sigură", situația ar fi fost următoarea:

— Arsenalul Armatei 118 membri PCR
— Malaxa (oțelărie) 11 membri PCR
— Vulcan 84 membri PCR

— *SSI*, 11 mai 1942 (490/3, 28—29), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 13 mai 1942 (492/5, 298), nota 8 201 către Cabinetul Militar, Biroul 2: în dimineața zilei de 12 mai a început operațiunea de curățire a partizanilor din catacombele Odessei.

— *SSI*, 16 mai 1942 (490/3, 30—31), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 18 mai 1942 (492/19, 70—71), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 19 mai 1942 (492/19, 72—73), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 20 mai 1942 (492/19, 74), n.i.: *URSS — Potențialul probabil al armatei roșii.*

— *SSI*, 22 mai 1942 (492/19, 75), n.i.: *URSS — Totalul probabil al forțelor sovietice din Extremul Orient.*

— *SSI*, 23 mai 1942 (492/12, 47), n.i.: *URSS — Dotarea cu armament a Sovietelor.*

— *SSI*, 23 mai 1942 (492/17/I, 292), sinteza 18 185: *Manifest comunist răspândit în Capitală.*

— *SSI*, 23 mai 1942 (492/3, 33), n.i.: *URSS — Intensificarea activității partizanilor.*

— *SSI*, 26 mai 1942 (492/19, 76—77), n.i.: *URSS — Diverse știri militare.*

— *SSI*, 26 mai 1942 (492/12, 48), n.i.: *URSS — Mina anticar Z-40.*

— *SSI*, 28 mai 1942 (492/17/I, 297), sinteza 18 369: *Noi instrucțiuni ale Partidului Comunist* [din România].

— *SSI*, 29 mai 1942 (492/19, 78—80), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni din regiunea Rostov și tratamentul aplicat prizonierilor de război de către Soviete.*

— *SSI*, 29 mai 1942 (492/20, 11—12), n.i.: *URSS — Dislocarea marilor unități sovietice din Caucaz.*

— *SSI*, 29 mai 1942 (492/19, 81), n.i.: *URSS — Întrebuințarea femeilor în Armata Roșie.*

— *SSI*, 29 mai 1942 (492/3, 34), n.i.: *URSS — Activitatea subversivă din Crimeea*[19].

— *SSI*, 29 mai 1942 (492/3, 35—37), n.i.: *URSS — Îndemnuri oficiale relative la activitatea și modul de luptă al partizanilor sovietici.*

— *SSI*, 30 mai 1942 (492/19, 82), n.i.: *URSS — Pregătirile Sovietelor.*

— *SSI*, 1 iunie 1942 (492/19, 84—86), n.i.: *URSS — Centre și unități de instrucție pentru Armata Roșie.*

— *SSI*, 2 iunie 1942 (492/19, 87—90), n.i.: *URSS — Situația din Caucaz.*

— *SSI*, 2 iunie 1942 (492/17/I, 289—290), sinteza 18 695: *Din cercurile comuniste.*

— *SSI*, 4 iunie 1942 (492/12, 57—58), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 4 iunie 1942 (492/3, 38—39), n.i.: *URSS — Întrebuințarea femeilor în Armata Roșie.*

— *SSI*, 5 iunie 1942 (492/19, 91—93), n.i.: *URSS — Căi de comunicație de interes militar din Caucaz.*

— *SSI*, 5 iunie 1942 (490/3, 32—33), n.i.: *URSS — Organizarea forțelor sovietice care au luat parte la bătălia sud Harkov.*

— *SSI*, 6 iunie 1942 (492/12, 59), n.i.: *URSS — Armament folosit de Soviete.*

— *SSI*, 8 iunie 1942 (492/12, 60), n.i.: *URSS — O nouă armă sovietică „Postblor".*

— *SSI*, 8 iunie 1942 (492/20, 13—18), sinteza: *URSS — Date asupra unităților din Caucaz.*

— *SSI*, 9 iunie 1942 (492/5, 336—339), nota 8 306 către Cabinetul Militar, Biroul 2: activitatea agenților *NKVD*-ului la Odessa.

> Din concluziile sintezei: „...În afară de partizanii de origină rusă, refugiați în catacombele din satele menționate [Kujelnik, Usatova, Nerubaisk ș.a.] s-au mai descoperit în aceste catacombe și grupuri de evrei partizani, bine înarmați, fugiți din Odessa cu ocazia deportării lor din ianuarie 1942. Aici, ajutați de locuitori, s-au stabilit în catacombe, unde, deși stau separați, sunt în strânsă legătură de activitate și informare, atât cu partizanii ruși din catacombe, cât și cu prietenii sau simpatizanții rămași în Odessa... [Ei] țin într-o stare de continuă nervozitate atât organele oficiale, cât și populația".

— *SSI*, 9 iunie 1942 (492/3, 40—41), n.i.: *URSS — Instrucțiuni oficiale pentru îndrumarea activității partizanilor.*

— *SSI*, 10 iunie 1942 (492/3, 42), n.i.: *URSS — Activitatea subversivă la Kerci.*

— *SSI*, 11 iunie 1942 (492/17/I, 177—178), sinteza: *Intensificarea propagandei comuniste în unele părți ale țării.*

— *SSI*, 11 iunie 1942 (492/12, 63—64), n.i.: *URSS — Experimentări cu noile modele de armament sovietic.*

— *SSI*, 12 iunie 1942 (492/12, 65—67), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 12 iunie 1942 (492/20, 19—20), n.i.: *URSS — Identificări de unități sovietice.*

— *SSI*, 13 iunie 1942 (492/20, 21), n.i.: *URSS — Identificări de unități sovietice.*

— *SSI*, 13 iunie 1942 (492/19, 94), n.i.: *URSS — Situația de la Sevastopol.*

— *SSI*, 13 iunie 1942 (492/17/I, 179—180), sinteza: *Informațiuni privind comuniștii.*

> Arestări și urmăriri de comuniști în Capitală: profesorul Sanielevici, avocatul Davidovici ș.a.

— *SSI*, 15 iunie 1942 (492/12, 71—73), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 15 iunie 1942 (492/19, 95), n.i.: *URSS — Situația de la Sevastopol.*

— *SSI*, 15 iunie 1942 (492/19, 96—97), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 16 iunie 1942 (492/5, 1), nota 8 476 către Cabinetul Militar, Biroul 2: explozie provocată de partizani la Odessa.

— *SSI*, 16 iunie 1942 (492/12, 75—79), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 16 iunie 1942 (492/19, 98—99), n.i.: *URSS — Acțiunea subversivă din Crimeea.*

— *SSI*, 16 iunie 1942 (492/19, 100—193), sinteza: *URSS — Situația generală.*

Capitolele sintezei: 1. Materialul uman; 2. Armamentul; 3. Muniționile; 4. Lipsa de bărbați valizi; 5. Organizarea terenului; 7. Starea morală; 8. Politice; 9. Diverse. Din cap. 7: „În unități domnește o mare dezordine. Acest lucru a fost constatat chiar de către organele politice ale unităților".

— *SSI*, 17 iunie 1942 (492/19, 104—107), n.i.: *URSS — Situația de la Sevastopol.*

— *SSI*, 17 iunie 1942 (492/19, 108), n.i.: *URSS — Situația de la Sevastopol.*

— *SSI*, 17 iunie 1942 (492/20, 22—25), sinteza: *URSS — Situația Armatei Roșii.*

Schema sintezei, care are în vedere situația forțelor din Caucaz:

1. Cadrele Armatei Roșii
2. Armament și muniționi
3. Partizanii
4. Ajutorul Aliaților
5. Diverse informații militare
6. Perspectivele Armatei Roșii.

Informațiile au fost culese de la un ofițer superior sovietic, fost șef al serviciului cadre al armatelor din Crimeea. Din capitolul 6 al sintezei, reținem:

„Cu toate măsurile luate de Comandamentul Armatei Roșii pentru continuarea războiului, este de prevăzut că ea nu va putea face față mult timp situației din următoarele motive:

— lipsă de pregătire a cadrelor;

— lipsă de armament; și

— spiritul slab de combativitate.

Pentru remedierea acestora, Guvernul Sovietic cere mereu insistent aliaților săi anglo-americani crearea urgentă a unui nou front.

Pentru grăbirea sfârșitului Armatei Roșii, ofițerul sovietic declară că ar fi necesar:

— formarea unui Guvern Național Rus;

— trimiterea pe front a unei armate naționale recrutată din elementele ostile regimului; și

— mărirea propagandei defetiste în rândurile armatei sovietice, în special prin lansare din avion de manifeste și proclamații care se citesc de către ofițerii și soldații sovietici cu tot riscul represiunilor, producând asupra lor o impresie puternică".

— *SSI*, 18 iunie 1942 (492/12, 80—82), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 18 iunie 1942 (492/19, 109—111), sinteza: *URSS — Activitatea organelor politice în unități și în spatele frontului.*

— *SSI*, 18 iunie 1942 (492/19, 112—113), n.i.: *URSS — Informațiuni asupra portului Sevastopol.*

— *SSI*, 18 iunie 1942 (492/19, 115), n.i.: *URSS — Starea de spirit a unor unități sovietice din regiunea Donet.*

— *SSI*, 18 iunie 1942 (493/3, 43—44), n.i.: *URSS — Activitatea subversivă a unor ofițeri sovietici în favoarea „Axei".*

— *SSI*, 19 iunie 1942 (492/12, 84—89), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 19 iunie 1942 (492/19, 116—117), n.i.: *URSS — Informațiuni din regiunea Moscova și Republica germanilor de pe Volga.*

— *SSI*, 20 iunie 1942 (492/12, 91), n.i.: *URSS — Noi arme sovietice.*

— *SSI*, 20 iunie 1942 (492/12, 92—95), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 22 iunie 1942 (492/12, 98—192), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 22 iunie 1942 (492/19, 118), n.i.: *URSS — Situația de la Sevastopol și din Crimeea.*

— *SSI*, 22 iunie 1942 (492/19, 119—120), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 23 iunie 1942 (492/20, 26—27), n.i.: *Dislocarea probabilă a unităților din Caucaz.*

— *SSI*, 24 iunie 1942 (492/12, 108—112), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 25 iunie 1942 (492/12, 115—117), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 25 iunie 1942 (492/20, 28—31), n.i.: *URSS — Dislocarea de unități sovietice în Caucaz.*

— *SSI*, 25 iunie 1942 (492/20, 32), n.i.: *URSS — Identificări de unități sovietice.*

— *SSI*, 25 iunie 1942 (492/19, 121), n.i.: *URSS — Situația de la Sevastopol.*

Din cuprins: „Rezistența trupelor sovietice este disperată. Partidul și *NKVD* întrebuințează toate mijloacele pentru a mări rezistența".

— *SSI*, 26 iunie 1942 (492/19, 122), n.i.: *URSS — Aprovizionarea cu combustibil a unităților sovietice din regiunea Krasnodar, Peninsula Taman.*

— *SSI*, 26 iunie 1942 (492/5, 316—318), nota 8 602 către Cabinetul Militar, Biroul 2: situația la Odessa (activitatea partizanilor etc.).

— *SSI*, 26 iunie 1942 (492/5, 319—322), nota 8 603, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar, Biroul 2: activitatea agenților *NKVD*-ului în Basarabia.

— *SSI*, 26 iunie 1942 (492/19, 123), n.i. *URSS — Situația de la Sevastopol.*

— *SSI*, 27 iunie 1942 (492/12, 120—123), n.i.: *URSS — Armamentul individual din Armata Roșie.*

— *SSI*, 27 iunie 1942 (492/12, 124—125), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 22—29 iunie 1942 (492/19, 124—125), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 30 iunie 1942 (492/12, 157—159), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 30 iunie 1942 (492/19, 126), n.i.: *URSS — Situația de la Sevastopol.*

— *SSI*, 30 iunie 1942 (492/20, 33), n.i.: *URSS — Identificări de unități sovietice.*

— *SSI*, 1 iulie 1942 (492/12, 161—163), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 1 iulie 1942 (492/19, 127), n.i.: *URSS — Activitatea Sovietelor.*

Din cuprins: „Organele noastre informative din Peninsula Crimeea comunică: 1. La Sevastopol, cu toată hotărârea de a lupta până la sacrificiu, moralul elementelor aparținând partidului se simte scăzut. 2. În regiunea Kerci se observă o vie activitate de vase în golful Taman. La est de Peninsula Taman și către interior Comandamentul sovietic a trecut la organizarea unităților nimicite în bătălia de la Kerci [...]. Sursă: de încredere".

— *SSI*, 2 iulie 1942 (492/19, 128—129), n.i.: *URSS — Măsuri de apărare contra gazelor.*

— *SSI*, 2 iulie 1942 (492/19, 133), n.i.: *URSS — Situația de la Sevastopol.*

— *SSI*, 2 iulie 1942 (492/17/I, 174—175), sinteza: *Din cercurile evreiești* (din București).

— *SSI*, 2 iulie 1942 (492/17/I, 322—323), sinteza 20 371: *Din cercurile comuniste.*

— *SSI*, 2 iulie 1942 (492/26/I, 95), n.i.: *URSS — Scoaterea din unități a celor originari din partea de vest a Ucrainei, Belorusiei, Basarabiei și de origine etnică germană.*

— *SSI*, 3 iulie 1942 (492/19, 134—135), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 29 iunie—5 iulie 1942 (492/19, 137—138), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 7 iulie 1942 (492/19, 139—140), n.i.: *URSS — Situația din Peninsula Crimeea.*

— *SSI*, 7 iulie 1942 (492/12, 168—171), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 8 iulie 1942 (492/20, 34—37), n.i.: *URSS — Identificări de trupe sovietice în Caucaz.*

— *SSI*, 8 iulie 1942 (492/19, 141—142), n.i.: *URSS — Situația din Peninsula Crimeea.*

— *SSI*, 9 iulie 1942 (492/12, 173—174), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 10 iulie 1942 (492/12, 177—178), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 10 iulie 1942 (492/19, 143—145), n.i.: *URSS — Modul de exploatarea prizonierilor de către Soviete.*

Din surse verificate (documente, interogarea prizonierilor de război sovietici etc.), *SSI*-ul semnalizează că organele *NKVD*-ului se interesează la prizonierii români capturați despre următoarele:

— „organizarea unităților;

— cfectivele unităților, pierderile și completările;

— armament, caracteristici, depozite și muniții;

— date asupra carelor de luptă, avioanelor, aerodromurilor, materialului de artilerie, apărarea contra gazelor;

— mișcări de trupe — sistemul de completare a trupelor active, dislocarea unităților de rezervă și modul lor de completare;

— împrospătările și evacuările;

— organizarea terenului și comunicațiile;

— dotarea unităților de geniu;

— informațiuni relative la operațiuni — repartizarea unităților, vecinii, rezervele și, eventual, intenția Comandamentului;

— funcționarea serviciului sanitar;

— funcționarea serviciului veterinar;

— poșta de campanie — oficiile poștale, dislocarea lor, modul lor de pază;

— starea politică a unităților;

— starea morală a soldaților și comandanților;

— starea morală a unităților;

— numele comandanților și caracteristicile lor (virtuți, vicii etc.)"

— *SSI*, 10 iulie 1942 (492/12, 180), n.i. 8 750: despre capturarea unui spion sovietic la Harkov.

— *SSI*, 10 iulie 1942 (492/19, 146), n.i.: *URSS — Activitatea subversivă de la Sevastopol.*

— *SSI*, 10 iulie 1942 (492/19, 147), n.i.: *URSS — Situația forțelor sovietice la est de râul Oskol.*

— *SSI*, 11 iulie 1942 (492/19, 148—149), n.i.: *URSS — Activitatea subversivă a Sovietelor.*

— *SSI*, 11 iulie 1942 (492/20, 38—40), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 11 iulie 1942 (492/20, 41—42), n.i.: *URSS — Situația din Cherson.*

— *SSI*, 11 iulie 1942 (492/12, 181—183), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 13 iulie 1942 (492/19, 149—152), sinteza: *URSS — I. Operațiuni militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 13 iulie 1942 (492/19, 153—154), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 13 iulie 1942 (492/19, 155), n.i.: *URSS — Situația din Peninsula Cherson.*

— *SSI*, 13 iulie 1942 (492/12, 186—187), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 14 iulie 1942 (492/12, 188—192), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 14 iulie 1942 (492/19, 156), n.i.: *URSS — Activitatea Sovietelor în Crimeea.*

— *SSI*, 15 iulie 1942 (490/3, 34), n.i.: *URSS — Comitetul Apărării* [20].

— *SSI*, 15 iulie 1942 (492/19, 157), n.i.: *URSS — Lichidarea rezistenței de la Chersones.*

— *SSI*, 16 iulie 1942 (492/12, 208—222), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 16 iulie 1942 (492/19, 158—159), n.i.: *URSS — Marcarea obiectivelor de bombardament cu ajutorul partizanilor sau spionilor.*

— *SSI*, 16 iulie 1942 (492/19, 160—161), n.i.: *URSS— Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 16 iulie 1942 (492/19, 162), n.i.: *URSS — Câmpuri de mine din regiunea Rostovului.*

— *SSI*, 16 iulie 1942 (492/19, 169), n.i.: *URSS — Moralul Armatei Roșii.*

> Din interogarea prizonierilor sovietici s-a desprins: „...Moralul trupei este scăzut din cauza rapidității cu care se desfășoară operațiunile trupelor aliate [germane și române]. Retragerile [trupelor sovietice] se desfășoară într-o debandadă de nedescris; unitățile care părăsesc pozițiile din timp trag în cele ce se retrag ulterior".

— *SSI*, 16 iulie 1942 (492/17/I, 324—325), sintexa 21 321: *Din cercurile comuniste.*

— *SSI*, 17 iulie 1942 (492/19, 170), n.i.: *URSS — Situația din Crimeea.*

— *SSI*, 17 iulie 1942 (492/20, 43—46), n.i.: *URSS — Identificări de unități și centre de instrucție.*

— *SSI*, 17 iulie (492/12, 224—229), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 18 iulie 1942 (492/12, 233—239), n.i.: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 18 iulie 1942 (492/20, 47—48), n.i.: *URSS — Identificări de unități, centre de instrucție și școli militare.*

— *SSI*, 18 iulie 1942 (402/19, 171), n.i.: *URSS — Măsuri sovietice pentru apărarea Moscovei și Caucazului.*

— *SSI*, 18 iulie 1942 (492/19, 172), n.i.: *URSS — Activitatea Sovietelor în regiunea Kerci.*

— *SSI*, 20 iulie 1942 (492/19, 173—174), n.i.: *URSS — Date asupra organizațiilor de partizani din regiunea Djaukoi-Karasubazar.*

— *SSI*, 20 iulie 1942, 492/20, 49—50), n.i.: *URSS — Identificări de școli militare.*

— *SSI*, 20 iulie 1942 (492/3, 45), n.i.: *URSS — Rezervele armatei sovietice.*

— *SSI*, 14—20 iulie 1942 (492/19, 175—176), sinteza: *URSS — I. Operațiile militare; II. Diverse.*

— *SSI*, 21 iulie 1942 (492/19, 177—179), sinteza: *URSS — Starea de spirit în Armata Roșie.*

Se remarcă cum că trupele comuniste luptă numai „sub teroarea comisarilor politici" (f. 179).

— *SSI*, 22 iulie 1942 (492/19, 180), n.i.: *URSS — Lipsa de efective în Armata Roșie.*

— *SSI*, 24 iulie 1942 (490/3, 35), n.i.: *URSS — Distrugerea unor mari unități sovietice.*

— *SSI*, 25 iulie 1942 (492/17/I, 326—327), sinteza 21 829: *Din cercurile comuniste.*

— *SSI*, 28 iulie 1942 (492/20, 224—225), nota 14 240 semnată de Eugen Cristescu pentru Cabinetul Militar al Mareșalului Ion Antonescu: *Operațiunile de curățire de la Bateria 35 Capul Cherson.*

— *SSI*, 28 iulie 1942 (492/18, 28—29), n.i.: se prezintă și se comentează o broșură de propagandă tipărită de Comandamentul sovietic în 1942 privind situația deplorabilă a trupelor române din Crimeea: *Despre starea de spirit, politică și morală a trupelor române din Crimeea* (text tradus din limba rusă, ff 35—69).

— *SSI*, 30 iulie 1942 (492/19, 182—184), sinteza: *URSS — Situația din Rusia în lumina ultimelor evenimente.*

— *SSI*, Eșalonul I, 4 august 1942 (492/12, 242), n.i. 2: *Noi arme folosite de sovietici.*

— *SSI*, 4 august 1942 (492/20, 52—55), n.i. 3: *Date referitoare la districtul militar transcaucazian.*

— *SSI*, 7 august 1942 (492/20, 56—57), n.i.: *URSS — Situația forțelor sovietice din Caucaz la 1 iulie 1942.*

Evaluări: 250 000 oameni în Georgia, 75 000 în Armenia și 50 000 în Azerbaidjan.

— *SSI*, Eșalonul I, 8 august 1942 (492/19, 202), n.i.: *URSS — Măsuri pentru prevenirea atacului cu gaze.*

— *SSI*, Eșalonul I, 8 august 1942 (492/20, 58), n.i. 75: *URSS — Situația din Cotul Donului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 8 august 1942 (492/20, 59—62), n.i. 92: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 10 august 1942 (492/20, 63), n.i. 158: *URSS — Situația din Cotul Donului.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 75 din 8 august curent:

Informațiuni complimentare primite de la organele noastre din regiunea Vest Stalingrad semnalează că dintre unitățile sovietice care s-au instalat pe râul Aksai au fost identificate următoarele mari unități :

Divizia 29 Infanterie, cu:

— Regimentul 299 Infanterie;

— Regimentul 128 Infanterie;
— Regimentul 106 Infanterie;
— Regimentul 77 Artilerie.
Divizia 126 Infanterie cu:
— Regimentul 376 Infanterie și
— Regimentul 550 Infanterie.
Brigada 12 rezervă.
Situația frontului — neschimbată.

COMUNICAT: *SURSA:*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Stat Major, Secția a II-a
— Comandamentului Grupului de Armate Germane «Sud»
— Comandamentului «Bucovina», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, 10 august 1942 (492/20, 64), n.i.: *URSS — Unități din Extremul Orient aduse pe frontul de la Stalingrad*

Textul notei informative:

„De la eșalonul înaintat al *SSI* ni se telegrafiază la 9 august a.c. următoarele:

În ziua de 2 august a.c., în gara Kotelnikov, circa 180 km sud-vest de Stalingrad, au sosit Regimentele 572 și 672 aparținând Armatei 25 sovietice din Extremul Orient.

Parte din ele au fost capturate chiar la debarcare.

La circa 100 km sud-vest de Stalingrad, trupele sovietice s-au instalat pe râul Aksai, unde opun rezistență.

SURSA: sigură.

— *SSI*, 11 august 1942 (492/12, 243—251), n.i.: *URSS — Industria de război.*

Sunt identificate: 91 obiective în industria militară, 17 obiective în industria tancurilor și 20 în industria aeronautică.

— *SSI*, Eșalonul I, 11 august 1942 (492/18, 71—72), n.i. 160: *URSS — Tratamentul prizonierilor germani și români.*

— *SSI*, 11 august 1942 (492/20, 65), n.i.: *URSS — Unități sovietice identificate.*

Textul notei informative:

„Eșalonul nostru de informații aflat în zona de operații comunică la 10 august a.c.:

Pe râul Aksai (afluent al Donului) au fost identificate următoarele unități sovietice:

Divizia 29 Infanterie, cu:
— Regimentele 299, 128, 106 Infanterie;
— Regimentul 77 Artilerie.
Divizia 208 Infanterie, cu:
— Regimentele 435 și 760 Infanterie;
— Regimentul 662 Artilerie.
Divizia 126 Infanterie, cu:
— Regimentele 376 și 550 Infanterie.
— Brigada 12 rezervă.
Situația frontului este neschimbată.

SURSA: sigură.

— *SSI*, Eşalonul I, 11 august 1942 (492/20, 66—69), n.i. 127: *URSS — Dislocarea de unităţi şi centre de instrucţie.*

— *SSI*, Eşalonul I, 11 august 1942 (492/20, 71—72), n.i. 159: *URSS — Identificarea unor mari unităţi.*

— *SSI*, Eşalonul I, 11 august 1942 (492/12, 252), n.i. 162: *URSS — Date referitoare la aruncătorul „Katiuşa".*

— *SSI*, Eşalonul I, 12 august 1942 (490/3, 37—41), n.i. 211: *URSS — Date asupra unor generali sovietici.*

Generalii: I. S. Konev[21], R. I. Malinovski [22], L. Z. Mehlis [23] ş.a.

— *SSI*, Eşalonul I, 12 august 1942 (492/19, 208), n.i. 216: *URSS — Pierderile de război germano-sovietice.*

După documente sovietice militare capturate pe front, pierderile ar fi fost următoarele în primele cinci luni de război din 1941:

	Germania	*URSS*
În oameni	6 mil.	2,1 mil.
tunuri	19 000	12 900
tancuri	15 000	7 900
avioane	13 000	6 400

Disproporţiile erau, evident, inventate, datele fiind cu caracter pur propagandistic.

— *SSI*, Eşalonul I, 12 august 1942 (492/3, 46—51), n.i. 224: *URSS — Directive pentru propaganda politică în Armata Roşie.*

— *SSI*, Eşalonul I, 12 august 1942 (492/3, 52—53), n.i. 214: *URSS — Propaganda politică în cadrele Armatei Roşii.*

— *SSI*, Eşalonul I, 13 august 1942 (492/20, 73—79), n.i. 217: *URSS — Identificări de unităţi, centre de instrucţie şi şcoli.*

— *SSI*, Eşalonul I, 14 august 1942 (492/19, 209—213), n.i. 129: *URSS — Noi date asupra posibilităţilor de război ale Sovietelor.*

— *SSI*, 14 august 1942 (492/20, 80—89), n.i.: *URSS — Dislocarea armatelor sovietice din Caucaz.*

— *SSI*, Eşalonul I, 14 august 1942 (490/3, 42), n.i. 247: *URSS — Schimbări în personalul de comandă al Direcţiunii Politice a Armatei Roşii.*

— *SSI*, Eşalonul I, 14 august 1942 (492/12, 253—255), n.i. 251: *URSS — Neajunsuri în rândurile Armatei Roşii.*

— *SSI*, 19 august 1942 (492/20, 90), sinteza: *URSS — Informaţiuni diverse.*

— *SSI*, Eşalonul I, 21 august 1942 (492/20, 94), n.i. 257: *URSS — Apărarea litoralului mărilor.*

— *SSI*, Eşalonul I, 21 august 1942 (492/20, 93), n.i. 283: *URSS — Mari unităţi sovietice identificate.*

În zona Stalingradului, Armata 64 (cu diviziile 112, 29 şi 38 infanterie, brigada 113 infanterie-moto), comandamentul la Nijnîi Ţariţîn, pe râul Donskaia.

— *SSI*, Eșalonul I, 21 august 1942 (492/12, 257—279), n.i. 387: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 23 august 1942 (492/20, 95), n.i. 383: *URSS — Situația în regiunea Temriuc.*

— *SSI*, Eșalonul I, 24 august 1942 (490/3, 45—49), n.i. 379: *[URSS] — Informațiuni relative la Armata Roșie.*

— *SSI*, Eșalonul I, 24 august 1942 (492/12, 280—291), n.i. 434: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 25 august 1942 (492/20, 97), n.i. 432: *URSS — Situația din Peninsula Taman.*

— *SSI*, 25 august 1942 (492/12, 292—293), n.i. 439: *Diverse informațiuni în legătură cu lipsa de armament, echipament etc. din Armata Roșie.*

— *SSI*, Eșalonul I, 25 august 1942 (492/18, 73), n.i. 436: *Opiniuni sovietice asupra modului de acțiune al trupelor române.*

— *SSI*, Eșalonul I, 26 august 1942 (492/19, 233—234), n.i. 443: *Situația pe front la 25 august, ora 20.*

— *SSI*, Eșalonul I, august 1942 (492/19, 235—237), n.i. 249: *URSS — Identificarea unor agenți ai NKVD din Artemovsk.*

O listă de 20 de agenți din regiunea Stalino identificați de organele *SSI*-ului.

— *SSI*, Eșalonul I, 27 august 1942, ora 7,30 (492/19, 238—239), n.i. 476: *Situația pe front la 26 august 1942, ora 20.*

— *SSI*, 27 august 1942 (492/19, 240—263), nota 7 573 către Cabinetul Militar, Biroul 2: se trimite o broșură ungurească privind învățămintele ce se desprind din războiul mondial.

— *SSI*, Eșalonul I, 27 august 1942 (492/3, 56), n.i. 557: *URSS — Regulamentul general al ordinelor sovietice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 28 august 1942 (492/19, 265), n.i. 514: *Evacuarea Stalingradului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 28 august 1942 (492/12, 294—295), n.i.: *URSS — Date asupra industriei de război.*

— *SSI*, Eșalonul I, 31 august 1942 (492/19, 266), nota c.i.: *Identificarea unui detașament de partizani.*

— *SSI*, Eșalonul I, 31 august 1942 (492/20, 99—109), n.i. 463: *URSS — Dislocarea armatelor sovietice din Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I (492/12, 296), n.i.: *URSS — Situația rechizițiilor de autovehicule și tractoare pentru Armata Roșie.*

— *SSI*, Centrul Chișinău, august 1942 (492/17, 1—64; 493/6, 12—81), raport dactilografiat, fotografii, scrisori: *Acțiunea organizațiilor de partizani în Basarabia.*

Planul lucrării:

1. Considerațiuni generale

2. Acțiunea de partizani în Basarabia

3. Organizații descoperite (în județele Cahul, Ismail, Chilia Nouă, Soroca, orașul Chișinău)

4. Legături

5. Date recapitulative (schița Basarabia cu organizațiile și legăturile descoperite)

6. Concluziuni.

Din instrucțiunile sovietice descoperite de *SSI:* „În toate regiunile ce mai sunt ocupate de Armata Roșie vor trebui să fie organizate din timp de către autoritățile *NKVD* și din *NKGB* batalioane de distrugere pentru lupte cu trupele de debarcare inamice aflate în spatele nostru. În cazul ocupării acestor teritorii de către inamic și al retragerii Armatei Roșii, aceste batalioane de distrugere vor trebui să rămână în locul unde se află în orice caz, schimbându-și organizația în grupări de partizani, pentru lupta în spatele inamicului" (ff 4—5). În perioada martie-august 1942, în Basarabia au fost descoperite 154 organizații de partizani (f. 61), fiind condamnați la moarte 12 indivizi și la muncă silnică pe viață — 14 (f. 62).

— *SSI*, Eșalonul I, 1 septembrie 1942 (492/19, 269—271), nota c.i. 569: *Arestarea unor agenți ai NKVD-ului de către organele SSI-ului din Sevastopol, cu ajutorul Lidiei Krapevnițkaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 1 septembrie 1942 (492/19, 272—274), nota c.i. 572: *Arestarea unor agenți NKVD la Sevastopol.*

— *SSI*, Eșalonul I, 1 septembrie 1942 (492/19, 275), nota c.i. 621: *Măsuri de siguranță la Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 1 septembrie 1942 (492/19, 276), n.i. 623: *Apărarea Stalingradului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 1 septembrie 1942 (492/20, 112), n.i. 630: *Unități sovietice identificate în regiunea Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Informatorii noștri din regiunea Stalingrad au identificat următoarele unități sovietice dislocate în acea zonă:

— Armata 51, cu Comandamentul în localitatea Kamenîi-Iar (circa 80 km sud-est Stalingrad pe Volga);

— Armata 62, cu Comandamentul la Lolobovka (circa 60 km est Stalingrad). Acest Comandament este format din fostul Comandament al Armatei a 38-a, care a fost distrusă.

— Armata 64, formată din :

— Divizia 103

— Divizia 126

— Divizia 208

— Divizia 209

— Divizia 904

— Parte din Brigada 20 anti-car

— Brigada 6 Care Luptă

— 3 școli militare

— Regimentul 7 Artilerie Grea.

La est de Stalingrad se formează o nouă armată de gardă, în care intră 2 corpuri de tancuri.

Conducerea acestei armate este încredințată Generalului Golikov[24].

COMUNICAT: *SURSA:* de încredere.
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Marelui Stat Major, Secția a II-a
— Comandamentului Grupului de Armate Germane «Sud»
— Comandamentului «Bucovina», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București."

— *SSI*, Eșalonul I, 2 septembrie 1942 (492/12, 305—306), n.i. 648: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 2 septembrie 1942 (492/20, 114), n.i. 656: *Identificări de unități sovietice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 3 septembrie 1942 (492/20, 115—128), n.i. 664: *Identificări de unități, centre de instruirea rezervelor și școlilor militare.*

— *SSI*, Eșalonul I, 3 septembrie 1942 (492/19, 277), n.i. 666: *URSS — Distrugerea sondelor din regiunile petrolifere.*

— *SSI*, 3 septembrie 1942 (492/20, 111), n.i.: concentrări, situația trupelor în Grecia.

— *SSI*, Eșalonul I, 5 septembrie 1942 (492/3, 66), n.i. 760: *URSS — Ridicarea aparatelor de radio-recepție de la comandamentele și unitățile sovietice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 5 septembrie 1942 (492/20, 129—130), sinteza: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 5 septembrie 1942 (492/12, 314—315), n.i. 668: *URSS — Identificări de depozite în Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 5 septembrie 1942 (492/12, 308), n.i. 758: *URSS — Măsuri pentru înlăturarea neglijențelor în efectuarea transporturilor militare de armament și muniții.*

— *SSI*, Eșalonul I, 6 septembrie 1942 (492/19, 278—279), n.i. 747: *Lipsa de efective în Armata Roșie.*

Sursă: documente capturate de la *NKVD.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 septembrie 1942 (492/19, 280), n.i. 785: *Situația la Stalingrad.*

Din cuprins:

„În afară de Comandamentul Suprem din această regiune, la Stalingrad se află și Comandamentul Frontului de Sud-Est, instalat în Strada Lenin, nr. 2.

Spitalele au fost evacuate din timp peste Volga.

Unele uzine continuă să mai funcționeze. Se simte lipsa de alimente, iar moralul populației, datorită acestui fapt și a situației actuale, este foarte scăzut.

În jurul Stalingradului, către marginile exterioare ale acestuia, sunt numeroase câmpuri de mine, unele amplasate chiar pe căile de acces în oraș (sectorul Zîbenko-Businovka). De asemenea, s-au mai construit numeroase cazemate și obstacole anticar la diferite distanțe, multe din ele sunt făcute rău, fără nici un plan de ansamblu, ceea ce dă naștere la confuzii chiar printre apărătorii respectivi [...]".

— *SSI*, 7 septembrie 1942 (492/12, 316), n.i. 796: *[URSS] — Date despre materialul unităților moto-mecanizate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 8 septembrie 1942 (492/12, 317—318), sinteza 689: *Situația din URSS.*

— *SSI*, Eșalonul I, 8 septembrie 1942 (492/20, 131), n.i. 798:

„Informatorii noștri din regiunea Stalingrad comunică următoarele:

— Inamicul rezistă pe poziții fortificate, având și tancuri îngropate.

— În unele sectoare aduce forțe noi.

Se semnalează apariția Diviziei 422, plecată în luna iulie din Extremul Orient. Această Divizie a făcut parte din Armata a 35-a, iar actualmente — din Armata 64.

Aviația — activă și ziua.

COMUNICAT: *SURSA*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Marelui Stat Major, Secția a II-a
— Comandamentului «Bucovina», Secția a II-a
— Comandamentului Grupului de Armate Germane «Sud»
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, 9 septembrie 1942 (492/20, 131), n.i.: *URSS — Forțele sovietice rămase în Transcaucazia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 10 septembrie 1942 (492/20, 134), n.i. 827: *Forțe la Baku și pe Volga.*

— *SSI*, Eșalonul I, 10 septembrie 1942 (492/19, 281), n.i. 831: *Mînări executate de Soviete în fața Tamanului, Anapei și Novorosiiskului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 septembrie 1942 (492/20, 132), n.i. 843: *Diverse informații din Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 septembrie 1942 (492/19, 284), n.i. 853: *Situația de la Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 septembrie 1942 (492/19, 285), n.i., 854: *Situația de la Novorosiisk.*

— *SSI*, Eșalonul I, 14 septembrie 1942 (492/19, 286), n.i. 868: *URSS — Constatări în legătură cu starea disciplinară din unele unități sovietice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 14 septembrie 1942 (492/20, 133), n.i. 882: *Identificări de unități în regiunea sud-est Novorosiisk.*

— *SSI*, Eșalonul I, 15 septembrie 1942 (492/20, 134—138), n.i. 923: *Diverse informațiuni din Extremul Orient.*

— *SSI*, Eșalonul I, 15 septembrie 1942 (492/20, 136), n.i. 928: *Identificări în regiunea Stalingrad.*

— *SSI*, 16 septembrie 1942 (492/20, 139—140), n.i.: *URSS — Dislocarea forțelor sovietice în Transcaucazia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 16 septembrie 1942 (492/12, 319—321), n.i. 931: *Arme noi folosite de Soviete.*

— *SSI*, Eșalonul I, 16 septembrie 1942 (492/3, 72—73), n.i. 930: *Starea de spirit din Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 17 septembrie 1942 (492/19, 295), n.i. 944: *Situația de la Stalingrad.*

Din cuprins:

„Informatorii noștri din regiunea Stalingrad comunică următoarele:

Inamicul continuă a opune o rezistență înverșunată.

Unităților sovietice li s-a spus ca să reziste întrucât vor primi întăriri.

Unor unități din acest sector a început să li se completeze efectivele cu lucrătorii din întreprinderile industriale din oraș [...]"

— *SSI*, Eșalonul I, septembrie 1942 (492/19, 296—297), n.i. 819: *URSS — Pregătirea trupelor de geniu din nordul Caucazului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 19 septembrie 1942 (492/12, 322—335 b), n.i. 981: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 20 septembrie 1942 (492/20, 141), n.i. 974: *Identificări de obiective.*

Textul notei informative:

„Informatorii noștri au identificat următoarele obiective militare:

— *Uriupinski* (circa 30 km nord-vest Stalingrad). În sectorul gării se află:
  — o bază de combustibil;
  — două depozite de alimente;
  — un mare atelier pentru reparația avioanelor;
  — un aerodrom (circa 1,5 km sud-est de gară);
  — un elevator.

— *Leninskoe* (circa 50 km est Stalingrad): la 3 km nord de această localitate se află un aerodrom.

— *Ahtiuba* (circa 25 km est Stalingrad): la 2 km nord de gară se află un aerodrom.

— *Baskunciak:* se confirmă existența aerodromurilor din regiune.

COMUNICAT: *SURSA:*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Marelui Stat Major, Secția a II-a
— Comandamentului Grupului de Armate Germane «Sud»
— Comandamentului «Bucovina», Secția a II-a
— Comandamentului Aero «Bucovina», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 21 septembrie 1942 (492/12, 336—338), n.i. 1 030: *Date referitoare la resursele în oameni și materiale ale URSS.*

Din cuprins:

„...Rezistența înverșunată a Armatei Roșii se explică parțial și prin faptul că Înaltul Comandament Sovietic își dă seama că, dacă Volga va fi depășită de către forțele *Axei*, regimul sovietic se va prăbuși, Japonia găsind momentul favorabil de a intra în acțiune împotriva URSS. Retragerea peste Munții Urali nu constituie decât un paleativ..."

— *SSI*, Eşalonul I, 24 septembrie 1942 (492/20, 150—151), n.i. 1 107: *Activitatea inamicului şi identificarea de unităţi sovietice.*

— *SSI*, Eşalonul I, 25 septembrie 1942 (492/12, 341—345), sinteza 1 140: *[URSS] — Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, Eşalonul I, 26 septembrie 1942 (492/20, 143—144), n.i. 1 149: *URSS — Noi unităţi identificate.*

— *SSI*, Eşalonul I, 26 septembrie 1942 (492/19, 303), n.i. 1 156: *URSS — Activitatea trupelor sovietice.*

— *SSI*, Eşalonul I, 26 septembrie 1942 (492/20, 142), n.i. 1 178: *Identificări de mari unităţi operative în Caucaz.*

— *SSI*, 26 septembrie 1942 (492/12, 346—347), n.i.: *URSS — Situaţia militară văzută de un polonez.*

— *SSI*, Eşalonul I, 28 septembrie 1942 (492/20, 145), sinteza 1183: *URSS — Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, Eşalonul I, 28 septembrie 1942 (492/19, 305), n.i. 1 196: *Situaţia de la Stalingrad.*

— *SSI*, Eşalonul I, 28 septembrie 1942 (492/19, 306—307), n.i. 1 206: *URSS — Identificări de aerodromuri.*

— *SSI*, Eşalonul I, 28 septembrie 1942 (492/19, 308), n.i. 1 201: *URSS — Încercări de a populariza în rândurile Armatei Roşii metodele folosite pentru deminarea câmpurilor de mine.*

În anexă, un document capturat de la inamic (ff. 309—318).

— *SSI*, Eşalonul I, 28 septembrie 1942 (492/20, 145), sinteza 1 183: *Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, Eşalonul I, 28 septembrie 1942 (492/20, 296—321), raportul nr. 14 544 pentru Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Cabinetul Militar al Conducătorului[25]: *URSS — Dislocarea şi totalul probabil al forţelor sovietice în: 1. Transcaucazia; 2. Est Volga (între Astrahan-Saratov), fiind datat septembrie 1942.*

La 1 octombrie 1942, raportul a fost văzut şi avizat de Mareşalul Ion Antonescu.

SSI-ul a identificat următoarele mari unităţi inamice concentrate pentru apărarea Stalingradului:

— Armata 51 (Diviziile 89, 91, 204 Infanterie);

— Armata 62 (Diviziile 35, 157, 399 Infanterie);

— Armata 64 (Diviziile 29, 28, 208 Infanterie şi Divizia 422 Infanterie — sosită din Extremul Orient);

— Armata 8 aeriană (f 316).

— *SSI*, Eşalonul I, 29 septembrie 1942 (492/20, 146), n.i. 1 233: *URSS — Date asupra prizonierilor luaţi de Soviete.*

— *SSI*, Eşalonul I, 29 septembrie 1942 (492/19, 319), n.i. 1 246: *Activitatea inamicului din regiunea sud-est Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 29 septembrie 1942 (492/19, 320), n.i. 1 232: *Activitatea inamicului la sud-est de Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 29 septembrie 1942 (492/19, 321), n.i. 1 234: *URSS — Calea ferată Adler-Suhumi.*

— *SSI*, Eșalonul I, 29 septembrie 1942 (492/3, 74—76), n.i. 1 231: *Situația din URSS.*

— *SSI*, Eșalonul I, 30 septembrie 1942 (492/3, 78—79), n.i. 1 258: *URSS — Propaganda din Armata Roșie.*

— *SSI*, Eșalonul I, 30 septembrie 1942 (492/20, 147—148), n.i. 1 244: *Identificări de unități în Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 30 septembrie 1942 (492/12, 348), n.i. 1 259: *URSS — Identificări de depozite.*

— *SSI*, Eșalonul I, 30 septembrie 1942 (492/19, 322), n.i. 1 266: *Situația la sud-est de Stalingrad.*

— *SSI*, 1 octombrie 1942 (492/12, 349—350), n.i.: *URSS — Activitatea industriei de război.*

— *SSI*, Eșalonul I, 1 octombrie 1942 (492/12, 351—352), n.i. 1 299: *URSS — Identificări de fabrici de interes militar.*

— *SSI*, Eșalonul I, 2 octombrie 1942 (492/20, 160—162), n.i. 1 304: *Identificarea și activitatea unităților sovietice din Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 2 octombrie 1942 (492/19, 323), n.i. 1 325: *Situația de la sud-est de Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 2 octombrie 1942 (492/20, 158—159), n.i. 1 329: *Situația în Asia Medie.*

— *SSI*, Eșalonul I, 3 octombrie 1942 (492/19, 324), n.i. 1 348: *Situația de la sud-est de Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 5 octombrie 1942 (492/19, 325—325 bis), n.i. 1 347: *Identificări de școli militare, depozite de carburanți, îndeosebi de aerodromuri.*

— *SSI*, Eșalonul I, 6 octombrie 1942 (492/12, 354—360), n.i. 1 288: *URSS — Identificări de depozite.*

— *SSI*, Eșalonul I, 6 octombrie 1942 (492/20, 167—169), sinteza 1 376: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 octombrie 1942 (492/12, 396—406), n.i. 1 361: *URSS — Considerațiuni asupra potențialului industriei militare a URSS.*

> Din concluziile sintezei, întemeiată pe „exploatarea unui număr considerabil de tehnicieni, specialiști și prizonieri sovietici": „...Industria de război sovietică nu este atât de profund zdruncinată, cât se crede, nu i s-a dat lovitura decisivă și dispune de suficiente materii prime, combustibil, instalațiuni de prelucrare, iar greutățile ce le întâmpină în prezent și care au fost enumerate mai sus sunt în măsură a fi remediate, în spatele îndepărtat al frontului" (f. 405).

— *SSI*, Eșalonul I, 7 octombrie 1942 (492/12, 361—368), n.i. 1 426: *URSS — Identificări de depozite.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 octombrie 1942 (492/19, 328), n.i. 1 429: *Fortificații din regiunea Gorki.*

— *SSI*, 7 octombrie 1942 (492/20, 163), n.i.: *Retragerea trupelor sovietice din Iran.*

— *SSI*, Eșalonul I, 8 octombrie 1942 (492/12, 369—372), n.i. 1 419 *Identificări de unități în Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 8 octombrie 1942 (492/12, 375—387), n.i. 1 438: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 9 octombrie 1942 (492/19, 329—331), n.i. 1 415: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 9 octombrie 1942 (492/12, 373—374), n.i. 1 472: *Identificări de depozite militare în Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 octombrie 1942 (492/19, 332), n.i. 1 390: *Activitatea inamicului în regiunea Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 12 octombrie 1942 (492/20, 170—171), n.i. 1 554: *Identificări de noi unități sovietice în Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 12 octombrie 1942 (492/19, 333—334), n.i. 1 158: *Scopul operațiunilor din regiunea Sapșugskaia-Abinskaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 12 octombrie 1942 (492/3, 80—81), n.i. 1 556: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 13 octombrie 1942 (492/20, 174), n.i. 1 635: *Identificări de unități și obiective militare în regiunea Stalingrad:*

„Organele noastre informative din regiunea Stalingrad comunică:

— *La sud de Olublii* se află Comandamentul Armatei a 57-a.

— *La Pologoie Zaimșce* (circa 25 km Vladimirovka) se semnalează Regimentul 203 rezervă.

— Un alt regiment de rezervă (178) se semnalează în regiunea *Kapustin-Iar* și *Solianka.*

— La ferma situată la 1 km vest *Rapino* (circa 12 km nord-vest Raigorod) se află Serviciul Special *NKVD.*

— Se mai semnalează aerodromuri la:

— Srednaia Ahtiuba:

— Saplaunoie.

Avioanele se camuflează printre casele din sat.

— La 2 km est Leninsk, pe o ramură de cale ferată terminus, spre o pădurice situată la sud de șosea, se află garat un tren de muniții.

Tot aici mai sunt depozite mari de benzină și muniții.

COMUNICAT:

— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului Aero «Patria», Secția a II-a
— Comandamentului Grupului de Armate Germane «Sud»
— Comandamentului «Basarab», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

SURSA: de încredere.

— *SSI*, Eşalonul I, 13 octombrie 1942 (492/19, 326—327), n.i. 1 567: *Cifrul întrebuinţat de batalioane sovietice de infanterie marină.*

— *SSI*, Eşalonul I, 14 octombrie 1942 (492/20, 172—173), sinteza 1 648: *Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, Eşalonul I, 14 octombrie 1942 (492/3, 82—83), n.i. 1 687: *URSS — Propaganda antigermană în rândurile Armatei Roşii şi ale populaţiei sovietice.*

— *SSI*, Eşalonul I, 15 octombrie 1942 (492/20, 164—166), n.i. 1 716: *URSS — Identificări de depozite militare.*

— *SSI*, Eşalonul I, 15 octombrie 1942 (492/20, 175—176), n.i. 1 562: *Date complimentare în legătură cu situaţia unor mari unităţi sovietice.*

— *SSI*, Eşalonul I, 16 octombrie 1942 (492/20, 177—179), n.i. 1 713: *Date în legătură cu unele unităţi sovietice din regiunea sud-est Novorosiisk.*

— *SSI*, Eşalonul I, 16 octombrie 1942 (492/20, 180—181), sinteza 1 715: *Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, Eşalonul I, 16 octombrie 1942 (492/19, 335), n.i. 1 742: *Activitatea inamicului în regiunea Stalingrad.*

— *SSI*, Eşalonul I, 18 octombrie 1942 (492/3, 84), n.i. 1 787: *Activitate antisovietică.*
Acţiunile unor grupuri de partizani antisovietice în Republica Kalmucă.

— *SSI*, Eşalonul I, 19 octombrie 1942 (492/19, 337), n.i. 1 791: *URSS — Capturarea tabelelor radiotelegrafice „Reka" şi a tabelelor de chei utilizate de Comandamentul Frontului de Sud-Vest.*
Materialele capturate, prezentate în anexă (ff 338—348).

— *SSI*, Eşalonul I, 20 octombrie 1942 (492/19, 349—350), n.i. 1 802: *Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, 20 octombrie 1942 (492/12, 407), n.i.: *Orientul Mijlociu — Material de război pentru Soviete.*

— *SSI*, Eşalonul I, 22 octombrie 1942 (492/18, 74), n.i.: 1 835 *Tratamentul barbar aplicat de trupele sovietice răniţilor români.*

— *SSI*, Eşalonul I, 22 octombrie 1942 (492/26 I, 101—102), n.i. 1 845: *URSS — Misiunile centrelor de îndrumare sovietice.*

— *SSI*, Eşalonul I, 22 octombrie 1942 (492/20, 182—183), n.i. 1 855: *Identificarea de mari unităţi sovietice şi de şcoli militare.*

— *SSI*, Eşalonul I, 26 octombrie 1942 (492/12, 424—425), n.i. 1 897: *[URSS] — Câmpuri şi depozite de mine marine.*

— *SSI*, Eşalonul I, 28 octombrie 1942 (492/12, 430—431), n.i. 1 915: *[URSS] — Fabrica de torpile, proiectile de artilerie A.A., aruncătoare etc.*

— *SSI*, Eşalonul I, 28 octombrie 1942 (492/19, 351), n.i. 1 918: *Căi de comunicaţii şi fortificaţii în Siberia şi pe frontiera Manciuriei.*
În anexă, schiţe (ff 362—353).

— *SSI*, Eșalonul I, 28 octombrie 1942 (492/3, 90), n.i. 1 974: *URSS — Propaganda sovietică în rândurile populației sovietice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 29 octombrie 1942 (492/3, 94—95), n.i. 1 959: *URSS — Importanța strategică a Stalingradului scoasă în evidență de propaganda sovietică.*

În anexă, Ordinul nr. 4 din 1 septembrie 1942 al *Stavkăi* sovietice: „Nici un pas înapoi" (ff 96—97).

— *SSI*, Eșalonul I, 30 octombrie 1942 (492/20, 184), n.i. 2 031: *Aduceri de noi trupe în regiunea Stalingradului:*

„Informațiuni recente și verificate, obținute de la prizonierii sovietici, arată următoarele:

Rușii s-ar pregăti să întreprindă o mare ofensivă asupra Stalingradului care ar urma să se producă la 7 noiembrie, ziua aniversării revoluției[26].

În acest scop, trupe noi, circa 40 000 oameni, ar fi fost văzute trecând Volga la Svetlîi Iar (30 km sud-est Stalingrad), precum și la Solodniki (40 km est Svetlîi Iar), îndreptându-se spre Stalingrad.

Aceste trupe ar fi venite din Celiabinsk și Omsk.

Informația este verificată și pare a fi verosimilă.

COMUNICAT:
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului «Basarab», Secția a II-a
— Comandamentului «Cantemir», Secția a II-a
— Comandamentului Aero «Patria», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

SURSA:
Exploatarea recentă a prizonierilor sovietici.

— *SSI*, Eșalonul I, 30 octombrie 1942 (492/18, 75—76), n.i. 2 048: *URSS — Propaganda sovietică și situația din România.*

— *SSI*, Eșalonul I, 31 octombrie 1942 (492/20, 185—186), n.i. 2 074: *Informațiuni relative la Armata a 56-a sovietică.*

— *SSI*, Eșalonul I, octombrie 1942 (492/12, 408—423), n.i. 1 484: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 2 noiembrie 1942 (492/18, 78), n.i. 2 050: *URSS — Atitudinea propagandei sovietice față de România.*

— *SSI*, Eșalonul I, 2 noiembrie 1942 (492/19, 190), n.i. 2 097: *URSS — Pregătiri sovietice pe frontul Stalingrad.*

Prezentăm integral acest document ce dovedește, la fel ca multe altele, că trupele române nu au fost nicidecum surprinse de contraofensiva sovietică din 19—20 noiembrie 1942:

„Urmare la notele informative nr. 2 022 din 29 octombrie curent și 2 031 din 31 octombrie curent, informațiuni complimentare arată următoarele:

În ultimele zile ale lunii octombrie curent, coloane mari de infanterie și camionete acoperite au fost văzute trecând la vest de Volga, prin dreptul satului Solodniki (cca 80 km sud-est Stalingrad).

Trecerea se execută numai în timpul nopții, ziua neobservându-se nici o mișcare, după care coloanele se deplasează pe șoseaua ce duce spre Krasnoarmeisk (cca 18 km sud Stalingrad).

Trupa este formată din contingente tinere, prost echipate și cu moralul scăzut.

Unii dintre acești soldați s-ar fi exprimat că abia așteaptă să ajungă pe front pentru a dezerta.

Informațiuni în curs de verificare arată că se așteaptă sosirea pe acest front a încă trei divizii și a unor unități de tancuri grele «C.V.». Din declarațiile prizonierilor sovietici rezultă că trupele ce sunt trecute la vest de Volga *ar fi destinate ofensivei sovietice ce ar începe la 7 noiembrie, ziua aniversării Revoluției* [bolșevice din 1917 — nota și subl. ns.].

Ofensiva ar avea ca scop *recucerirea Stalingradului, după care forțele sovietice s-ar îndrepta în direcția Rostov, pentru a izola trupele germane ce operează în Caucaz* [subl. ns.].

Concomitent cu trecerile de trupe la vest de Volga, pe malul est se execută lucrări de organizarea terenului, șanțuri anticar și cazemate.

COMUNICAT:
— Președinției Consiliului de Miniștri — Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului «Cantemir», Secția a II-a
— Cartierului General al Aerului, Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

SURSA:
Exploatarea prizonierilor sovietici predați de bunăvoie în ziua de 26 octombrie 1942.

— *SSI*, Eșalonul I, 2 noiembrie 1942 (492/20, 187), sinteza 2 128: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 2 noiembrie 1942 (492/12, 433—434), n.i. 2 129: *URSS — Identificări de depozite.*

— *SSI*, Eșalonul I, 3 noiembrie 1942 (942/19, 356—357), n.i. 2 137: *URSS — Războiul bacteriologic.*

— *SSI*, Eșalonul I, 3 noiembrie 1942 (492/19, 358—359), n.i. 2 134: *URSS — Pregătirea de luptă a unor unități și mari unități din Armata Roșie.*

În anexă, document capturat (ff 360—367).

— *SSI*, Eșalonul I, 4 noiembrie 1942 (492/19, 368—369), n.i. 2 105: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 4 noiembrie 1942 (492/19, 370), n.i. 2 164: *Pregătiri ofensive sovietice pentru ziua de 7 noiembrie 1942*[27].

— *SSI*, Eșalonul I, 5 noiembrie 1942 (492/19, 372—374), n.i. 2 163: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 5 noiembrie 1942 (492/19, 375), n.i. 2 187: *Pregătiri ofensive ale Sovietelor* (urmare la precedenta n.i.)[28].

— *SSI*, Eșalonul I, 5 noiembrie 1942 (492/19, 376), n.i. 2 186: *Câmpuri de mine marine.*

— *SSI*, Eșalonul I, 5 noiembrie 1942 (492/19, 377), n.i. 2 192: *Activitatea Sovietelor în regiunea Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Organele noastre informative din regiunea Stalingrad comunică următoarele:

În vederea acțiunii ce se întrevede în jurul zilei de 4 noiembrie 1942 s-a început schimbarea unităților.

Astfel: Divizia 15 Infanterie Gardă a fost schimbată cu Divizia 169 Infanterie.

Este probabil că inamicul va întreprinde un atac în lungul căii ferate de la Stalingrad spre sud-vest.

Activitatea aviației inamice s-a accentuat atât ziua, cât și noaptea.

Pe tot frontul, Sovietele execută incursiuni dese, fără a obține însă vreun rezultat.

S-au mai identificat:

— Brigada 334 și

— Regimentul 680 Infanterie.

COMUNICAT: *SURSE:*

— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.

— Marelui Cartier General, Secția a II-a

— Comandamentului «Cantemir», Secția a II-a

— Comandamentului «Basarab», Secția a II-a

— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 5 noiembrie 1942 (492/20, 188), n.i. 2 196: *Situația din regiunea nord-vest Ordjonikidze.*

— *SSI*, 7 noiembrie 1942 (492/20, 189—190), n.i.: *URSS — Forțe sovietice în Transcaucazia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 noiembrie 1942 (492/20, 191—192), n.i. 2 100: *Unități de rezervă.*

— *SSI*, Eșalonul I, 9 noiembrie 1942 (492/20, 193), n.i. 2 313: *Date în legătură cu armata sovietică din Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 9 noiembrie 1942 (492/20, 194), n.i. 2 325: *Identificări de recente mișcări de trupe sovietice:*

„Organele noastre informative din regiunea Stalingrad și Don comunică următoarele în legătură cu recentele mișcări de trupe sovietice:

a) *Regiunea Stalingrad*

În partea de sud a Stalingradului, la sud-est de Sarepta, zona căii ferate și regiunea Zaza, se semnalează concentrări de forțe inamice.

Astfel, din informațiuni în curs de verificare, în zona imediat sud Zaza ar fi masate unități din Divizia 50.

Aproape pe tot frontul se observă deplasări de trupe și schimburi de unități. La Kapustin-Iar, spre sfârșitul lunii octombrie 1942 au fost văzute Comandamentul și unele unități ale Diviziei 152, sosite de la Kuibîșev.

De asemenea, au mai sosit de curând trupe noi, siberiene.

În ultimele două zile, artileria inamică, camuflată, a încetat orice activitate.

b) *Regiunea Donului*

Ca și în regiunea Stalingrad, pe frontul Diviziei a 13-a s-au observat masări de trupe, în special de infanterie și artilerie.

Aviația inamică și-a intensificat activitatea bombardând spatele trupelor noastre.

Pe frontul Diviziei 6 — nimic de semnalat.

COMUNICAT:
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Cartierului General Aer, Secția a II-a
— Comandamentul «Cantemir», Secția a II-a
— Comandamentul «Basarab», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

SURSA:
Exploatarea recentă de prizonieri sovietici.

— *SSI*, Eșalonul I, 10 noiembrie 1942 (492/12, 435—438), n.i. 2 311: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 10 noiembrie 1942 (492/20, 195), n.i. 2 335: *Activitatea trupelor sovietice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 10 noiembrie 1942 (492/19, 378—379), n.i. 2 338: *Pregătirea Sovietelor în vederea unui eventual război chimic.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 noiembrie 1942 (492/12, 439—445), n.i. 2 350: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 noiembrie 1942 (492/20, 197—198), n.i. 2 351: *Identificări de recente mișcări de trupe sovietice pe frontul Donului:*

„Organele noastre informative comunică următoarele date în legătură cu recentele mișcări de trupe sovietice în regiunea Donului:

Astfel, s-a identificat sosirea de unități noi, formate recent și care până în prezent n-au luat parte la război.

Printre acestea, se semnalează:

— Regimentul 1 032 Infanterie
— Regimentul 1 116 Infanterie

Toate din

Divizia 293

— Regimentul 1 117 Infanterie
— Regimentul 1 120 Infanterie.

(După alte informațiuni, Regimentele 1 116, 1 120 ar aparține Diviziei 333, iar Regimentul 1 117 — Diviziei 332).

Aceste unități s-au format în cursul lunii octombrie a.c., în regiunea Cikalov-sud Ural, unde s-au mai organizat încă două regimente al căror număr și dislocare nu se cunosc.

Efectivul fiecărui regiment de mai sus se ridică la circa 2 000 oameni, fiind încadrat cu elemente noi mobilizate, ca:

— bărbații peste 46 ani;
— condamnații; și
— recuperabilii diferitelor spitale.

În sectorul Raspopinskaia-Kletskaia sosesc mereu unități sovietice de infanterie, artilerie și tancuri.

Prizonierii declară că fiecare divizie este întărită cu:

— 1 regiment de artilerie;

— 1 regiment tancuri; și

— aviație.

Unitățile noi sosite sunt destinate *ofensivei proiectate de sovietici în acest sector în vederea spargerii frontului și ajungerii la Rostov pentru a izola, astfel, armatele aliate din Caucaz* [subl. ns.].

Termenul ofensivei *a fost fixat între 7—12 noiembrie 1942* [subl. ns.][29]

Aceste informațiuni se completează cu cele difuzate prin nota informativă nr. 2325 din 9 noiembrie curent și cele anterioare.

COMUNICAT: *SURSA:*
de încredere.

— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului General Aer, Secția a II-a
— Comandamentului «Cantemir», Secția a II-a
— Comandamentului «Basarab», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 11 noiembrie 1942 (492/20, 196), sinteza 2 356: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 13 noiembrie 1942 (492/17/I, 328—335), sinteza: *De la național-țărăniști.*

Comentarii pe marginea întâlnirii Iuliu Maniu—Constantin (Dinu) I. C. Brătianu, din 11 noiembrie 1942.

Cei doi lideri politici au recomandat retragerea trupelor de la mii de km de țară, pentru a fi staționate pe *„o linie etnică defensivă"* (f. 329).

În aceeași zi, o ședință a Comitetului de direcție al PNȚ, în cursul căreia liderul PNȚ ar fi declarat:

„Folosind experiența ultimei perioade de pace, Marile Puteri, care vor câștiga războiul, vor lua măsuri pentru a statornici o nouă stare de lucruri pentru cel puțin 50 de ani [...]. Dacă România rămâne în rândul țărilor învinse, ea se nenorocește pentru totdeauna, fiindcă inamicii ei vor folosi lungul răstimp ce-l vor avea la îndemână spre a desnaționaliza complet provinciile românești ce le vor reveni. Desigur, o asemenea acțiune [de desprindere de *Axă* — n.n.] este primejdioasă, dar, față de viitorul țării, nici o primejdie nu trebuie să ne sperie. Opinia publică este împotriva politicii alături de *Axă*, iar o parte din armată manifestă îndoieli cu privire la utilitatea sforțărilor sale pe câmpul de Răsărit. D-l Mareșal Antonescu — căruia nu i se poate contesta patriotismul — mi-a declarat însă că este decis să meargă până la capăt; el are, desigur, o interpretare specială a noțiunii de lealitate, fiindcă trebuie să fim mai întâi leali față de țara noastră și, în al doilea rând, față de aliații trecători. De aceea, este de examinat ce avem de făcut; trebuie însă să țineți seamă că nu mai avem mult timp la îndemână pentru a putea întreprinde ceva" (ff. 330—331).

— *SSI*, Eșalonul I, 13 noiembrie 1942 (492/12, 446—449), n.i. 2 378: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 14 noiembrie 1942 (492/20, 199), n.i. 2 400: concentrările de noi forțe sovietice în regiunea Stalingradului.

— *SSI*, Eșalonul I, 14 noiembrie 1942 (492/20, 200), n.i. 2 414: *Identificări de unități sovietice în regiunea Donului:*

„Organele noastre informative din regiunea Donului semnalează că până la data de 12 noiembrie curent în sectorul 3 km est Tisgopinskaia — 3 km est Kletskaia și pe o adâncime de 15 km se află concentrate următoarele unități sovietice:

— 12 regimente Infanterie, fiecare cu un efectiv de 1 500—2 000[30], aparținând la 7 divizii diferite;

— 6 regimente Artilerie, dintre care:

— 3 regimente Artilerie Grea;

— 1 regiment Obuziere;

— 1 regiment Artilerie de câmp;

— 1 regiment Branduri.

Toate cu 20—24 tunuri și un efectiv de 6—700 oameni.

— Brigada 5 Anticar;

— Divizia 6 Cavalerie de Gardă, cu:

— Regimentul 18 Cavalerie;

— Regimentul 23 Cavalerie;

— Regimentul 25 Cavalerie;

— Regimentul 28 Cavalerie.

Fiecare regiment are circa 1 500 oameni și 1 000 cai. (După alte informațiuni, Regimentul 18 Cavalerie ar aparține Diviziei 24 Cavalerie, iar Regimentul 23 Cavalerie ar aparține Diviziei 15 Cavalerie);

— Circa 100 tancuri.

Parte din unitățile de mai sus sunt nou formate, iar altele — refăcute și completate cu oameni și materiale.

COMUNICAT: *SURSA:*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului «Cantemir», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 15 noiembrie 1942 (492/19, 402—405), n.i. 1 877: *Activitatea informativă a organelor militare sovietice din zona frontului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 15 noiembrie 1942 (492/19, 380), n.i. 2 418: *Întrebuințarea femeilor în Armata Roșie.*

— *SSI*, Eșalonul I, 16 noiembrie 1942 (492/19, 381—382), n.i. 2 407: *Diverse informațiuni.*

Concluzii desprinse din interogarea prizonierilor sovietici:

„1. În vederea pregătirii unei ofensive generale, Sovietele au executat mobilizarea generală, iar pentru a completa efectivele unităților operative, bărbații de la diferite servicii au fost înlocuiți cu femei" (f. 381).

— *SSI*, Eșalonul I, 16 noiembrie 1942 (492/18, 84), n.i. 2 410: *URSS — Modul de comportare al prizonierilor români.*

— *SSI*, Eșalonul I, 16 noiembrie 1942 (492/19, 406), n.i. 2 439: *Lucrările fortificate din orașul Ordjonikidze.*

— *SSI*, Eșalonul I, 16 noiembrie 1942 (492/3, 99), n.i. 2 450: *URSS — Propaganda sovietică pe front.*

— *SSI*, Eșalonul I, 17 noiembrie 1942 (492/3, 98), n.i. 2 460: *Metodele de propagandă întrebuințate de Soviete pentru a influența moralul soldaților noștri.*

— *SSI*, Eșalonul I, 18 noiembrie 1942 (492/12, 451—458), n.i. 2 390: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 18 noiembrie 1942 (492/19, 385), n.i. 2 471: *Diverse informațiuni*[31].

— *SSI*, Eșalonul I, 18 noiembrie 1942 (492/20, 210—211), n.i. 2 472: *Identificări de unități de rezervă.*

— *SSI*, Eșalonul I, 18 noiembrie 1942 (492/20, 203—209), n.i. 2 474: *Identificări de unități sovietice în regiunea Donului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 18 noiembrie 1942 (492/19, 384), n.i. 2 505: *Pregătiri ofensive sovietice în regiunea sud Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Organele noastre informative din regiunea Stalingrad semnalează următoarele:

Prizonierii declară că, imediat după ameliorarea situației la Stalingrad, pentru care s-au luat deja măsurile necesare, *se va trece la ofensivă pe frontul sud Stalingrad, în scopul de a pune stăpânire pe poziții mai bune care vor servi ca bază pentru operațiuni ofensive în stil mare ce vor avea loc iarna aceasta* [subl. ns.].

În această acțiune, rolul principal îl vor avea aviația și unitățile blindate care au și fost pregătite în vederea acestei ofensive.

Pentru ofensiva ce se întrevede a fi întreprinsă în regiunea sud Stalingrad este destinată și Brigada 33 Care Luptă, organizată la Capustin-Jar care în curând urmează să se deplaseze în sectorul Zaza.

La Saratov se reorganizează Brigada 99 Care Luptă.

COMUNICAT:
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului «Basarab», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

SURSA:
Exploatare
de prizonieri sovietici.

— *SSI*, Eșalonul I, 19 noiembrie 1942 (492/20, 212—213), n.i. 2 493: *Diverse informațiuni, Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 19 noiembrie 1942 (492/12, 459—466), n.i. 2 499: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 19 noiembrie 1942 (492/19, 387), n.i. 2 516: *Activitatea inamicului pe frontul Donului*[32].

— *SSI*, Eșalonul I, 19 noiembrie 1942 (492/19, 388), n.i.: *Activitatea inamicului*[33].

— *SSI*, Eșalonul I, 20 noiembrie 1942 (492/20, 214—219), n.i. 2 477: *Diverse date asupra unor unități sovietice din regiunea Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 20 noiembrie 1942 (492/12, 469—474), n.i. 2 510: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 20 noiembrie 1942 (492/19, 389), n.i. 2 543: *Activitatea inamicului din regiunea sud Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 2 526 punctul b din 19 noiembrie a.c.

Organele noastre informative din regiunea Stalingrad comunică următoarele cu privire la activitatea inamicului:

În dimineața zilei de azi, 20 noiembrie a.c., ora 5, inamicul, sprijinit de care de luptă, a atacat în lungul căii ferate Kransnoarmeisk-Tundutovo și la sud de Zaza.

Până la ora 8 inamicul nu a putut progresa.

La Derbeti (32 km sud Zaza), puternic foc de artilerie.

COMUNICAT: *SURSA:*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului «Basarab», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 20 noiembrie 1942 (492/12, 467—468), n.i. 2 548: *[URSS] — Identificări de depozite militare.*

— *SSI*, Eșalonul I, 20 noiembrie 1942 (492/19, 390), n.i. 2 550: *Activitatea inamicului în regiunea sud Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 2 543 din 20 noiembrie a.c.

În legătură cu desfășurarea atacului inamic la sud de Stalingrad, organele noastre informative comunică următoarele:

Până azi, 20 noiembrie, ora 12, inamicul a reușit să pătrundă cu care de luptă în lungul căii ferate circa 8 km, creând o situație grea Diviziei 2.

Pe direcția Zaza-Plodovitoje, inamicul a pătruns cu care de luptă, 10 km.

Pe tot frontul, foc de artilerie.

COMUNICAT: *SURSA:*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului «Basarab», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 20 noiembrie 1942 (492/19, 391), n.i. 2 561: *Activitatea inamicului de pe frontul Donului.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 2 526 punctul a din 19 noiembrie a.c.

Organele noastre informative de pe Don comunică următoarele:

Azi dimineață s-a dezlănțuit o puternică ofensivă rusească, sprijinită de forțe blindate, în sectorul Corpurilor 2, 5 și 4 [ale] Armatei Române.

Ofensiva a progresat mult, atingând cu care de luptă linia satelor Pronin-Anikov-Periela-Zovskii-Kalmikov (toate localitățile sunt situate la circa 40—45 km sud-vest de linia jalonată pe Don între Serafimovici-Kletskaia).

COMUNICAT: *SURSA:*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului «Centenar», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 21 noiembrie 1942 (492/12, 475—483), n.i. 2 541: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 21 noiembrie 1942, ora 8,30 (492/19, 392), n.i. 2 579: *Activitatea inamicului la sud de Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 2 550 din 20 noiembrie a.c.

Organele noastre informative comunică următoarele:

În dimineața zilei de azi, 21 noiembrie a.c., ora 6, inamicul a continuat atacul în direcția Plodovitoje, pe care l-a ocupat.

Către ora 7, inamicul a ocupat și gara Abganerovo, atacând în același timp dinspre nord și est satul Abganerovo.

Nu se cunoaște situația Diviziilor 1-a și a 2-a române.

Divizia a 4-a se menține pe loc.

COMUNICAT:
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— Comandamentului «Basarab», Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

SURSA: de încredere.

— *SSI*, Eșalonul I, 21 noiembrie 1942 (492/19, 393), n.i. 2 586: *Fortificațiile de la Suhumi.*

— *SSI*, Eșalonul I, 21 noiembrie 1942 (492/12, 484—485), n.i. 2 587: *[URSS] — Identificări de depozite.*

— *SSI*, Eșalonul I, 21 noiembrie 1942 (492/20, 220—221), sinteza 2 588: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 23 noiembrie 1942, ora 9 (492/19, 394), n.i. 2 627: *Situația de la sud de Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 2 606 din 22 noiembrie a.c.

În legătură cu situația de la sud Stalingrad, organele noastre informative comunică următoarele:

Ieri, 22 noiembrie a.c., inamicul pătruns spre Abganerovo a fost oprit pe înălțimile sud-vest Abganerovo.

În acțiunea întreprinsă, Sovietele au întrebuințat tancuri însoțite de cavalerie.

Au fost identificate:

— Regimentul 213 din Divizia 61 Cavalerie;

— Regimentul 366 Infanterie, probabil din Divizia 126 Infanterie.

Până azi, 23 noiembrie a.c., ora 9, situația n-a fost clarificată.

COMUNICAT:
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

SURSA: de încredere.

— *SSI*, Eşalonul I, 23 noiembrie 1942 (492/19, 395), n.i. 2 645: *Situaţia de la Ordjonikidze.*

Textul notei informative:

„Organele noastre informative din regiunea Ordjonikidze comunică următoarele cu referire la situaţia din această regiune:

Situaţia până în seara zilei de 22 noiembrie a.c. staţionează.

Unităţile germane încercuite în regiunea Ghizel au reuşit să se retragă cu oarecari pierderi materiale în mare parte distruse din vreme.

Frontul este jalonat pe linia est Ardon-nord Fiagodon-Alaghiz.

Din cauza noroiului şi ceţii operaţiunile blindatelor şi aviaţiei sunt împiedicate.

COMUNICAT: *SURSA:*
— Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secţia a II-a
— *SSI*-ului, Bucureşti".

— *SSI*, Eşalonul I, 23 noiembrie 1942 (492/12, 486—491), n.i. 2 721: *URSS — Centre economice şi industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eşalonul I, 24 noiembrie 1942 (492/19, 396), n.i. 2 666: *Lansarea de paraşutişti sovietici.*

— *SSI*, Eşalonul I, 24 noiembrie 1942 (492/19, 397), n.i. 2 667: *Situaţia de la sud de Stalingrad.*

Textul notei informative:

„În legătură cu activitatea inamicului din regiunea sud—sud-vest Stalingrad, organele noastre informative comunică următoarele:

Până în ziua de 23 noiembrie a.c., ora 16, inamicul a atins gara Şutova-Şutov Novîi-Peregruzovka-nord Sadovoie, continuând să progreseze.

A fost identificat Corpul 4 Cavalerie.

COMUNICAT: *SURSE:*
— Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secţia a II-a
— *SSI*-ului, Bucureşti".

— *SSI*, Eşalonul I, 25 noiembrie 1942, ora 11 (492/19, 398), n.i. 2 694: *Situaţia de la sud de Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 2 667 din 24 noiembrie a.c.

În legătură cu situaţia de la sud Stalingrad, organele noastre informative comunică următoarele:

Atacul inamicului a fost dirijat pe două direcţii:

— în lungul căii ferate Krasnoarmeisk-Kotelnikovo şi
— în direcţia Zaza-Abganerovo.

La Zaza se pare că inamicul a atacat cu:

— Brigada 38 Moto;
— Regimentul 550 Infanterie, însoţite cu circa 50 tancuri;
— Regimentul 720 Infanterie.

Pe linia ferată s-a atacat cu o divizie infanterie însoţită de 60 tancuri, din care o parte s-a îndreptat spre Zeti.

Exploatarea pe ambele direcții s-a făcut de unități blindate și 2 regimente cavalerie, care acționau călare șarjând.

În zona 15 km nord-vest Sadovoie inamicul a manevrat cu:

— 2 regimente cavalerie;

— 1 regiment infanterie;

— 20 care luptă.

În ziua de 24 noiembrie a.c., ora 14, inamicul s-a oprit pe linia: nord gara Șutovo-Aksai-Sadovoie.

Se pare că inamicul dispune de rezerve masate în zona nord Dubovai-Ovrag destinate acțiunilor spre nord; pentru moment însă nu se pot preciza ce unități sunt aici.

Este sigur că inamicul nu se aștepta la succesul obținut.

S-au putut identifica:

— Regimentul 366 Infanterie din Divizia 126 Infanterie, sosită din Bechtuvka în sectorul Zaza;

— Divizia 61 Cavalerie sosită din Stalinabad, Republica Tadjică, cu:

— Regimentul 213 Cavalerie;

— Regimentul [illegible]:9 Cavalerie.

— Divizia 81 Cavalerie din Turcmenia din care s-au identificat:

— Regimentul 227 Cavalerie;

— Regimentul 232 Cavalerie.

— Regimentul 482 Anticar Moto venit din lagărul Gorohovețki (circa 330 km est—nord-est Moscova).

Această unitate a luat ființă în august a.c. și are mașini americane sosite din Otciarsk.

— Batalionul 31 Pionieri Moto venit din Tatișcevo-Saratov.

COMUNICAT: *SURSE:*

— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.

— Marelui Cartier General, Secția a II-a

— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 26 noiembrie 1942 (492/3, 100—102), n.i. 2 710: *[URSS] — Propaganda sovietică de pe front.*

— *SSI*, Eșalonul I, 26 noiembrie 1942 (492/20, 239), n.i. 2 716: *Diverse informațiuni asupra unităților sovietice de pe frontul Donului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 26 noiembrie 1942 (492/19, 408), n.i. 2 740: *Situația de la sud de Stalingrad.*

Textul notei informative:

„În legătură cu situația de la sud de Stalingrad, organele noastre informative comunică:

În dimineața zilei de azi, 26 noiembrie, s-a început o luptă de tancuri în regiunea Șarmatovski (circa 40 km sud gara Șutovo), cu bune rezultate pentru noi.

Inamicul continuă a se menține la sud de râul Aksai.

Se semnalează mișcări de trupe cavalerie spre satul Aksai.

COMUNICAT: *SURSA:*

— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.

— Marelui Cartier General, Secția a II-a

— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 26 noiembrie 1942, ora 8,30 (492/19, 409), n.i. 2 726: *Situația pe front.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 2694 din 25 noiembrie a.c.

În legătură cu situația de pe front, organele noastre informative comunică următoarele:

Recunoașterile aeriene raportează că în lungul Donului spre sud și pe malul de est al fluviului, coboară coloane motorizate sovietice.

La sud de Stalingrad, Corpul 7 Armată Român în cursul zilei de 25 noiembrie a.c. a fost puternic atacat.

Inamicul a pătruns între Divizia 5 Cavalerie și Divizia 4 Infanterie.

Până în ziua de 25 noiembrie a.c., ora 15, Divizia 8 Cavalerie se afla în contact cu inamicul pe râul Aksai-nord Șutovo.

COMUNICAT: *SURSE:*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, 27 noiembrie 1942 (492/19, 410), n.i. 1 770: *Situația de la sud de Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 28 noiembrie 1942 (492/20, 240), n.i. 2 806: *Situația de pe frontul Donului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 28 noiembrie 1942 (492/19, 411), n.i. 2 810: *Situația de la sud de Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 30 noiembrie 1942 (492/12, 492), n.i. 2 849: *[URSS] — Identificarea unui depozit de armament și muniții.*

— *SSI*, Eșalonul I, 30 noiembrie 1942 (492/20, 222—223), n.i. 2 853: *Situația de la sud de Stalingrad.*

Textul notei informative:

„Urmare la nota informativă nr. 2 810 din 28 noiembrie a.c.:

În legătură cu situația de la sud Stalingrad, organele noastre informative comunică, azi, 30 curent, între orele 12—14,30, următoarele:

1. În cursul zilei de 30 noiembrie a.c., inamicul, care acționa pe direcții ce converg spre Kotelnikovo, a fost oprit pe linia Nijnîi Iablocinoe-nord Șaruntovski, iar patrulele care au ajuns pe marginea nord Kotelnikovo au fost respinse.

2. Frontul nu este continuu, iar inamicul nu a mai acționat cu blindate, care nu au mai apărut în acest sector.

Între Don și regiunea lacurilor, cu grosul gravitând în lungul căii ferate, inamicul dispune de:

— Divizia 126 Infanterie;
— Divizia 332 Infanterie, dispusă călare pe calea ferată, din care s-au identificat:
  — Regimentul 825 Infanterie;
  — Regimentul 827 Infanterie.
— Divizia 399 Infanterie;

— Divizia 61 Cavalerie;
— Divizia 81 Cavalerie;
— Divizia 115 Cavalerie.

Divizia 399 Infanterie și Divizia 115 Cavalerie sunt în fața Corpului 7 Armată. Unitățile care au acționat în această zonă până la data de 20 noiembrie a.c. (Diviziile 16 Infanterie motorizată, 34 Gardă și 248 Infanterie) nu au mai fost văzute.

Prizonierii capturați nu cunosc dacă Sovietele dispun de rezerve în acest sector.

3. Prizonierii declară *că ținta ofensivei sovietice o formează Rostovul, pentru cucerirea căruia nu se va economisi nimic, toate forțele disponibile aruncându-se în luptă* [subl. ns.].

COMUNICAT: *SURSA:*
— Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar de încredere.
— Marelui Cartier General, Secția a II-a
— *SSI*-ului, București".

— *SSI*, Eșalonul I, noiembrie 1942 (492/12, 520), n.i.: trupele sovietice participante la contraofensiva din 19 noiembrie 1942.

Lipsă fila 1 din sinteză.

— *SSI*, Eșalonul I, 1 decembrie 1942 (492/19, 513—519), n.i. 2 811: *URSS — Centre economice și industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, Eșalonul I, 1 decembrie 1942 (492/19, 414), n.i. 2 870: Centrala *NKVD*-ului pentru regiunea Cuban se află la Soci: comandant — Timoșenko.

— *SSI*, Eșalonul I, 1 decembrie 1942 (492/19, 412), n.i. 2 872: *Activitatea Sovietelor.*

— *SSI*, Eșalonul I, 1 decembrie 1942 (492/19, 413), n.i. 2 892: *Activitatea Sovietelor.*

— *SSI*, Eșalonul I, 1 decembrie 1942 (492/12, 510—512), n.i. 2 901: *[URSS] — Identificări de depozite, aerodromuri și baze de aviație.*

— *SSI*, Eșalonul I, 2 decembrie 1942 (492/19, 415), n.i. 2 924: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 3 decembrie 1942 (492/20, 243—244), n.i. 2 943: *Date asupra unor mari unități sovietice din Extremul Orient.*

— *SSI*, Eșalonul I, 3 decembrie 1942 (492/20, 242), n.i. 2 946: *Situația din regiunea Donului la sud de Viesenskaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 3 decembrie 1942 (492/20, 241), sinteza 2 954: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul 1, 4 decembrie 1942 (492/20, 246), n.i. 1 966: *Situația din regiunea Donului în zona Viesenskaia*[34].

— *SSI*, Eșalonul I, 4 decembrie 1942 (492/19, 416), n.i. 2 968: *Intenționi probabile ale Sovietelor.*

— *SSI*, Eșalonul I, 4 decembrie 1942 (492/20, 245), n.i. 2 969: *Identificarea unor unități sovietice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 4 decembrie 1942, ora 12 (492/19, 417), n.i. 2 980: *Situația în regiunea sud-vest Stalingrad.*

— *SSI*, 5 decembrie 1942 (492/26, I, 100), n.i.: *URSS — Apărarea Caucazului, încredințată Mareșalului Șapoșnikov*[35].

— *SSI*, Eșalonul I, 5 decembrie 1942 (492/3, 103—105), n.i. 2 972: *[URSS] — Propaganda din Armata Roșie.*

— *SSI*, Eșalonul I, 5 decembrie 1942 (492/20, 248—249), n.i. 2 997: *Situația din regiunea Donului sud de zona Viesenskaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 5 decembrie 1942 (492/20, 247), sinteza 3 012: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 6 decembrie 1942 (492/19, 419), n.i. 3 022: *Situația de la sud-vest de Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 6 decembrie 1942 (492/19, 418), n.i. 3 024 *Situația din regiunea sud-est Nalcik.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 decembrie 1942 (492/20, 250—253), n.i. 3 045: *Situația trupelor sovietice din Caucaz care operează în sectorul trupelor române.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 decembrie 1942 (492/19, 421—422), n.i. 3 052: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 7 decembrie 1942 (492/19, 429), n.i. 3 053: *Situația de la sud-vest Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 8 decembrie 1942 (492/19, 423), n.i. 3 004: *Fortificațiile din Leninkan.*

— *SSI*, Eșalonul I, 8 decembrie 1942 (492/19, 424—426), n.i. 3 009: *Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 9 decembrie 1942 (492/20, 254—255), n.i. 3 079: *Diverse date asupra Armatei Roșii și a unor mari unități sovietice din Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 9 decembrie 1942 (492/20, 256), n.i. 3 128: *Schimbarea unei mari unități sovietice din regiunea sud Viesenskaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 9 decembrie 1942 (492/12, 521), n.i. 3 133: se prezintă dosarul *URSS — Instrucțiuni asupra modului de întrebuințare a sticlelor incendiare (traducere din limba rusă). Instrucțiuni editate de Comisariatul Apărării URSS în anul 1941, noiembrie 1942* (ff. 522—542).

— *SSI*, Eșalonul I, 10 decembrie 1942 (492/19, 429—431), n.i. 3 140: *Regiunea fortificată nr. 55 Leninkan.*

— *SSI*, Eșalonul I, 10 decembrie 1942 (492/19, 428), n.i. 3 141: *Situația din regiunea sud-est Nalcik.*

— *SSI*, Eșalonul I, 10 decembrie 1942 (492/12, 543—544), sinteza 3 142: *[URSS] — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, Eșalonul I, 10 decembrie 1942 (492/19, 427), n.i. 3 144: *Situația din regiunea sud Viesenskaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 decembrie 1942 (492/12, 545—546), n.i. 3 148: *[URSS] — Arsenalul din Tbilisi.*

— *SSI*, Eșalonul I, 11 decembrie 1942 (492/20, 257—259), n.i. 3 155: *Identificări de unități sovietice din Caucaz.*

— *SSI*, Eșalonul I, 12 decembrie 1942 (492/20, 261—263), n.i. 3 164: *Diverse date asupra unor unități sovietice din regiunea Donului.*

— *SSI*, Eșalonul I, 12 decembrie 1942 (492/20, 260), n.i. 3 174: *Situația din regiunea Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 14 decembrie 1942 (492/20, 264), n.i. 3 232: *Date asupra Brigăzii 85 Tancuri din regiunea sud-vest Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 14 decembrie 1942 (492/19, 432—433), n.i. 3 233: *Diverse informații din regiunea Donului.*

— *SSI*, Eșalonul I, Secția C.I., 15 decembrie 1942 (492/19, 434), nota c.i. 3 251: privind descoperirea unor rețele de spionaj sovietic în Cuban.

— *SSI*, Eșalonul I, 15 decembrie 1942 (492/20, 265), n.i. 3 266: *Identificarea unei unități sovietice din sectorul nord-est Kotelnikovo.*

— *SSI*, Eșalonul I, 15 decembrie 1942 (492/19, 435), n.i. 3 286: *Aglomerări de trupe inamice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 16 decembrie 1942 (492/19, 437), n.i. 3 328: *Intențiuni probabile ale Sovietelor.*

— *SSI*, Eșalonul I, Secția C.I., 16 decembrie 1942 (492/19, 436), nota c.i. 3 329: privind descoperirea unor detașamente de partizani în zona Abinskaia-Krasnodar.

— *SSI*, Eșalonul I, 17 decembrie 1942 (492/19, 439—440), n.i. 3 360: *Intențiuni probabile ale Sovietelor în sectorul sud-vest Stalingrad.*

— *SSI*, Eșalonul I, 17 decembrie 1942 (492/19, 438), n.i. 3 363: *Activitatea inamicului în zona sud Krasnokutskaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 18 decembrie 1942 (492/19, 442), n.i. 3 385: *Situația din regiunea sud Viesenskaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, Secția C. I., 18 decembrie 1942 (492/26 I, 84—89), nota c.i. 2 487: depistarea unei rețele de agenți sovietici (Șavelev I. I., Șcerbatov C. A., Nesmanidze E. M., ș.a.).

— *SSI*, Eșalonul I, 19 decembrie 1942 (492/19, 441), n.i. 3 405: *Situația din regiunea sud Viesenskaia.*

— *SSI*, Eșalonul I, 20 decembrie 1943 (492/12, 549), n.i. 3 417: *[URSS] — Întrebuințarea grenadelor de mână.*

— *SSI*, Eșalonul I, 21 decembrie 1942 (492/20, 266), n.i. 3 430: *Identificări de unități sovietice.*

— *SSI*, Eșalonul I, 21 decembrie 1942 (492/19, 443), n.i. 3 440: *Situația din regiunea sud Kazanskaia.*

— *SSI*, Eşalonul I, 21 decembrie 1942 (492/12, 599), n.i. 3 445: *[URSS] — Activitatea inamicului din regiunea Novorosiisk-Tuapse.*

— *SSI*, Eşalonul I, 22 decembrie 1942 (492/12, 600—607), n.i. 3 334: *[URSS] — Centre economice şi industriale sovietice identificate.*

— *SSI*, 23 decembrie 1942 (492/20, 333), nota 6 237 semnată de Eugen Cristescu, prezentată Cabinetului Militar al Mareşalului Ion Antonescu referitoare la dislocarea trupelor sovietice în sectoarele ocupate de forţele române[36].

— *SSI*, Eşalonul I, decembrie 1942 (492/20, 269), n.i.: *URSS — Dislocarea marilor unităţi sovietice din faţa armatelor române şi a celor germane* pe fronturile din regiunile Don, Stalingrad şi Caucaz, la data de 15 decembrie 1942[37].

— *SSI*, Eşalonul I, 29 decembrie 1942 (492/19, 444), n.i. 3 640: *Activitatea şi situaţia de pe front.*

> Din cuprins: „...În urma ofensivei sovietice din ultimele zile, întreprinse cu unităţi blindate, formaţiuni întregi din Diviziile 7, 9 şi 14 Infanterie şi 1 Blindată au fost dezarmate de inamic, fără însă să poată fi capturate, deoarece tancurile sovietice nu erau urmate de infanterie".

— *SSI*, Eşalonul I, 30 decembrie 1942 (492/20, 287), n.i. 3 584: *Identificări de mari unităţi sovietice în regiunea Baku.*

— *SSI*, Eşalonul I, 31 decembrie 1942 (492/20, 288—289), sinteza 3 614: *Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, Eşalonul I, 31 decembrie 1942 (492/19, 445), n.i. 3 697: *Activitatea inamicului în sectorul sud-est Nalcik.*

— *SSI*, Eşalonul I, 31 decembrie 1942 (492/1, 1—2), n.i. 3 700: *Propaganda sovietică şi mijloacele pentru combaterea ei.*

— *SSI*, Eşalonul I, 31 decembrie 1942 (492/20, 290), n.i. 3 703: *Intenţiuni probabile ale Sovietelor în regiunea Anapa-Novorosiisk.*

— *SSI*, 28 ianuarie 1943 (492/1, 3), n.i. 9 051: *Emigraţia rusă. Zvonuri despre o participare a emigraţiei ruse la războiul din Est.*

— *SSI*, 29 ianuarie 1943 (492/1, 4), n.i.: *URSS — O nouă metodă de propagandă sovietică.*

— *SSI*, 9 februarie 1943 (492/1, 5—7), n.i.: *URSS — Măsuri împotriva dezertorilor, celor ce se predau la inamic şi familiilor acestora.*

> În anexă, ordinul Marelui Cartier General rus *(Stavka):* ordinul nr. 270 din 16 februarie 1943 (ff. 8—14).

— *SSI*, 13 februarie 1943, (492/1, 15), n.i: *URSS — Instituirea Ordinului „Războiul Patriei".*

— *SSI*, 25 februarie 1943 (492/1, 16), n.i.: *URSS — Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, 18 martie 1943 (492/91), n.i. 9 401: Se prezintă în anexă lucrarea broşată, datată martie 1943, *Noi date asupra procedeelor întrebuinţate de Soviete în desfăşurarea*

activității subversive din zona frontului, cu ocazia ofensivei din iarna anului 1942—1943 (ff. 92—112).

— *SSI*, 23 martie 1943 (492/1, 50), adresa nr. 9 453 către Cabinetul Militar, Biroul 2: Se prezintă, la solicitarea Mareșalului, discursul lui Stalin cu prilejul zilei Armatei Roșii (ff. 51—60) și sinteza *Realitatea situației de azi a URSS*.

— *SSI*, 29 martie 1943 (492/1, 230), n.i. 29 384: identificarea unor dezertori.

Se revine asupra unei informări a Cabinetului Militar, Biroul 2, din 30 noiembrie 1942, în care se relata că prizonierii români în URSS din Lagărul 99 ar fi ținut o conferință la care participaseră 876 delegați. Conferința fusese prezidată de soldatul Ene Gheorghe. S-a adoptat un *Apel* „către poporul român și armata română" (ff. 234—236).

— *SSI*, 10 aprilie 1943 (492/24, 398—399), n.i. 9 383: *Situația și posibilitățile sovietice în urma ofensivei din iarna anului 1942/1943*.

— *SSI*, 14 aprilie 1943 (492/1, 75), n.i.: *URSS — Pregătiri pentru campania de primăvară*.

— *SSI*, 20 aprilie 1943 (492/1, 76), n.i.: *URSS — Activitatea subversivă*.

— *SSI*, 20 aprilie 1943 (492/1, 77), n.i.: *Generali luați prizonieri de sovietici pe frontul Stalingrad*.

În anexă, fotografii din „Pravda" din 31 ianuarie și 2 februarie 1943: Paulus, Dimitriu ș.a.

— *SSI*, 22 aprilie 1943 (492/1, 80), n.i.: *URSS — Propaganda sovietică în rândul trupelor aliate de pe front*.

— *SSI*, 29 aprilie 1943 (492/1, 81), n.i.: *Formațiune aeriană franceză sub comandament francez*.

— *SSI*, 18 mai 1943 (492/1, 84—85), nota nr. 19 335 către Cabinetul Militar.

SSI a capturat doi prizonieri români la ruși, trimiși să efectueze spionaj în Peninsula Taman: soldații Grosaru Dumitru și Tănase Ghiță, ultimul — dezertor la inamic.

Informat Mareșalul Antonescu (f. 82).

— *SSI*, 24 mai 1943 (492/1, 85—87), n.i. 10 392: *URSS — Activitatea subversivă sovietică în Capul de pod Cuban*.

— *SSI*, 25 mai 1943 (492/6, 23—25), nota 27 262, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar: se prezintă rezultatele anchetelor din zona Odessa — descoperirea unor gropi comune ale victimelor *NKVD*-ului — basarabeni și bucovineni uciși în anul 1940. Opinia că s-au reeditat crimele de la Katyn.

— *SSI*, Centrul Odessa, 1 iunie 1943 (492/6, 82—153), dosarul special: *Organizarea și activitatea subversivă a OBKOM*[38] *Odessa*.

— *SSI*, 5 iunie 1943 (492/1, 113—114), n.i. 10 579: *URSS — Activitatea subversivă sovietică în sectorul de sud al Frontului de Est*.

Continuare la n.i. 9 401 din 18 martie 1943.

Se prezintă o nouă lucrare datată mai 1943: *Complectări relative la activitatea subversivă sovietică în sectorul de sud al Frontului de Est*.

— *SSI*, 9 iunie 1943 (492/1, 136), nota 4 126 către Cabinetul Militar, Biroul 2: Despre propaganda sovietică.

— *SSI*, 12 iunie 1943 (492/1, 157), n. 28 198 către Cabinetul Militar, Biroul 2.

Se prezintă, în anexă, sinteza, datată 1943, intitulată: *Organizarea și activitatea subversivă a OBKOM (Comitetul de partid al Regiunii Odessa)* (ff. 158—223).

— *SSI*, 30 iunie 1943 (492/1, 145—146), n.i. 10 716: *NKVD*-ul recrutează agenți din rândurile prizonierilor de război români (cazul soldatului Tănase Ghiță, vezi mai sus).

— *SSI*, 1 iulie 1943 (492/1, 147—148), n.i. 10 803: *NKVD*-ul recrutează agenți din rândurile prizonierilor de război români (cazul soldatului Chivu Petre).

— *SSI*, 1 iulie 1943 (492/1, 149), n.i. 774: Mulțumiri exprimate în presă la adresa României pentru eliberarea Ucrainei.

— *SSI*, 3 iulie 1943 (492/1, 152), n.i. 29 032: *Activitatea partizanilor din Transnistria.*

— *SSI*, 5 iulie 1943 (492/1, 224), n.i.: *URSS — Școli de partizani.*

— *SSI*, 6 iulie 1943 (492/1, 225), n.i. 29 161: *Arestarea unei bande de partizani.*

— *SSI*, 10 iulie 1943 (492/1, 226), n.i. 29 421: *Evadarea unor prizonieri sovietici.*

— *SSI*, 15 iulie 1943 (492/1, 296—297), n.i.: *Formarea cadrelor de propagandă pentru ROA (Armata de Eliberare Rusă).*

— *SSI*, 6 august 1943 (492/24, 402), nota 66 537 către Cabinetul Militar, Biroul 2: URSS a deschis baze pentru aviația anglo-americană în zona orașului Batumi.

— *SSI*, 19 august 1943 (492/1, 298), n.i.: *Propaganda sovietică în regiunea Stalino.*

— *SSI*, 8 septembrie 1943 (492/24, 34), nota 66 924, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar: informații despre posibila debarcare sovietică în Crimeea.

— *SSI*, 18 septembrie 1943 (492/24, 1), n.i.: *Situația din Cuban.*

— *SSI*, 18 septembrie 1943 (492/24, 2—3), sinteza: *Date asupra Secției contra-informative a Flotei sovietice din Marea Neagră.*

— *SSI*, 20 septembrie 1943 (492/24, 4—5), n.i.: *URSS — Identificări de școli militare.*

— *SSI*, 20 septembrie 1943 (492/24, 6), n.i.: *URSS — Modul de împărțire a marinarilor din flota de război.*

— *SSI*, 20 septembrie 1943 (492/24, 7), n.i.: *URSS — Situația din regiunea vest Berdiansk.*

— *SSI*, 20 septembrie 1943 (492/24, 8), n.i.: *URSS — Situația din capul de pod Cuban.*

— *SSI*, 21 septembrie 1943 (492/24, 9—10), n.i.: *URSS — Noi date asupra armatei Vlasov (ROA) din Crimeea.*

— *SSI*, 21 septembrie 1943 (492/24, 11), n.i.: *URSS — Bărci de debarcare sovietice din Marea Neagră.*

— *SSI*, 22 septembrie 1943 (492/24, 13), n.i. 11 465: despre capul de pod Cuban.

— *SSI*, 22 septembrie 1943 (492/24, 410—417), sinteza 11 483: *Aprecierea situației de pe Frontul de Est (Sectorul de sud).*

Notă a Cabinetului Militar, Biroul 2, pe marginea respectivei sinteze (ff. 407—409).

— *SSI*, 22 septembrie 1943 (492/24, 14), n.i.: *URSS — Date asupra unor unități sovietice din Cuban.*

— *SSI*, 23 septembrie 1943 (492/24, 15), n.i.: *URSS — Identificări de unități de rezervă.*

— *SSI*, 23 septembrie 1943 (492/24, 16), n.i.: *URSS — Activitatea aviației sovietice din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 23 septembrie 1943 (492/24, 17—18), n.i.: *URSS — Date asupra vaselor sovietice din lacul Aral și a navigației de pe Amu-Daria.*

— *SSI*, 24 septembrie 1943 (492/24, 19—22), n.i.: *URSS — Problema rezervelor umane și materiale.*

— *SSI*, 24 septembrie 1943 (492/24, 23), n.i.: *URSS — Încadrarea populației civile din teritoriile evacuate în rândurile Armatei Roșii.*

— *SSI*, 25 septembrie 1943 (492/24, 24), n.i.: *URSS — Situația din Cuban.*

— *SSI*, 25 septembrie 1943 (492/24, 25), n.i.: *URSS — Concentrări de trupe în regiunea nord Melitopol.*

— *SSI*, 25 septembrie 1943 (492/24, 26), n.i.: *URSS — Folosirea foștilor prizonieri în Armata Roșie.*

— *SSI*, 25 septembrie 1943 (492/24, 27), n.i.: *URSS — Date asupra unităților de aruncătoare „Katiușa".*

— *SSI*, 26 septembrie 1943 (492/24, 33), nota 66 924, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar: după surse germane semnalează posibila debarcare sovietică în Crimeea la începutul lunii octombrie 1943.

— *SSI*, 27 septembrie 1943 (492/24, 35), n.i.: *URSS — Date asupra unor unități sovietice din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 27 septembrie 1943 (492/24, 28), n.i.: *URSS — Mobilizarea femeilor.*

— *SSI*, 27 septembrie 1943 (492/24, 29), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 27 septembrie 1943 (492/24, 30—31), n.i.: *URSS — Intențiuni de debarcare.*

— *SSI*, 28 septembrie 1943 (492/24, 36), n.i.: *URSS — Unitate culegătoare de mine a Flotei din Pacific.*

— *SSI*, 28 septembrie 1943 (492/24, 38), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni relativ la Marină.*

— *SSI*, 28 septembrie 1943 (492/24, 39—40), n.i.: *URSS — Identificarea de școli militare.*

— *SSI*, 29 septembrie 1943 (492/24, 41—42), n.i.: *URSS — Identificarea de mari unități sovietice în regiunea Cotul Niprului-Melitopol.*

— *SSI*, 29 septembrie 1943 (492/24, 43), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 29 septembrie 1943 (492/24, 44), n.i.: *URSS — Situația din regiunea Zaporoje-Melitopol.*

— *SSI*, 30 septembrie 1943 (492/24, 45), n.i.: *URSS — Identificarea unui centru pentru formarea unităților.*

— *SSI*, 30 septembrie 1943 (492/24, 46), n.i. URSS — Materiale de război.

— *SSI*, 30 septembrie 1943 (492/24, 47—61), dosar prezentat cu nota 33 223 *Descoperirea unor grupuri de paraşutişti: Saratov.*

Informații despre grupul „Odessa", format la școala din Saratov și condus de D. Peters (10 oameni). Peters — capturat la 15 august 1943.

— *SSI*, 1 octombrie 1943 (492/24, 62), n.i.: *URSS — Femei în Armata Sovietică.*

— *SSI*, 1 octombrie 1943 (492/24, 63), n.i.: *URSS — Date asupra unor unități sovietice.*

— *SSI*, 1 octombrie 1943 (492/24, 64), n.i.: *URSS — Situația din regiunea sud—sud-est Zaporojie.*

— *SSI*, 2 octombrie 1943 (492/24, 65—68), n.i. 11 576: *Plecarea diviziei poloneze „Tadeusz Koszciusko" pe front.*

— *SSI*, 2 octombrie 1943 (492/24, 69), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 2 octombrie 1943 (492/24, 70—71), n.i.: *URSS — Date în legătură cu Comandamentul Flotei de Război Sovietice.*

— *SSI*, 2 octombrie 1943 (492/24, 72), n.i.: *URSS — Pregătiri în vederea războiului chimic.*

— *SSI*, 4 octombrie 1943 (492/24, 73—76), n.i.: *URSS — Școala de partizani din Saratov.*

— *SSI*, 4 octombrie 1943 (492/24, 77), n.i. 11 509: capturarea unor documente de la un prizonier rus.

În anexă: documente, hărți (ff. 78—89).

— *SSI*, 4 octombrie 1943 (492/24, 90), n.i.: *URSS — Situația din regiunea sud—sud-est Zaporojie.*

— *SSI*, 4 octombrie 1943 (492/24, 91), n.i.: *URSS — Date în legătură cu organizarea forțelor navale sovietice din Marea Neagră.*

— *SSI*, 5 octombrie 1943 (492/24, 92—93), n.i.: *URSS —Informațiuni din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 5 octombrie 1943 (492/24, 94—96), n.i.: *URSS —Identificări de mari unități sovietice pe Frontul de Est.*

— *SSI*, 6 octombrie 1943 (492/24, 97), n.i.: *URSS — Identificări de mari unități și unități.*

— *SSI*, 6 octombrie 1943 (492/24, 98), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 6 octombrie 1943 (492/24, 99—100), n.i.: *URSS — Starea de spirit în Armata Roşie.*

Din cuprinsul notei informative:

„... [Pe frontul sudic] cu toate succesele dobândite în ultimele luni de Armata Sovietică, trupa este obosită de război, singura dorinţă pe care o are fiind aceea de a se termina cât mai curând. Organele de conducere, cunoscând această situaţie, la orele de educaţie care au loc cu trupa, nu vorbesc despre acţiuni ale Armatei Roşii peste frontierele URSS, ci se rezumă la obişnuitele lozinci: «războiul până la victorie», subliniindu-se că trebuiesc eliberate teritoriile ocupate, după care soldaţii se vor întoarce acasă [...] Dezertările din Armata Roşie continuă să se producă în număr considerabil. Cauzele sunt nu atât de ordin ideologic, cât din lipsa dorinţei de a lupta. Dezertorii prinşi sunt condamnaţi, în general, la 10 ani muncă silnică şi trimişi pe front..."

— *SSI*, 7 octombrie 1943 (492/24, 101), n.i.: *URSS — Solda în Armata Roşie.*

Din „exploatarea prizonierilor" s-au desprins următoarele :

— soldat infanterie	— 8 ruble pe lună
— soldat aruncătoare	— 15 ruble pe lună
— soldat artilerie	— 25 ruble pe lună
— plutonier infanterie	— 200 ruble pe lună
— plutonier aruncătoare	— 225 ruble pe lună
— plutonier artilerie	— 250 ruble pe lună
— locotenent infanterie	— 650 ruble pe lună
— locotenent aruncătoare	— 800 ruble pe lună
— locotenent artilerie	— 900 ruble pe lună

— *SSI*, 7 octombrie 1943 (492/24, 102—103), n.i.: *URSS — Informaţiuni relative la aviaţia sovietică.*

Despre avionul de tip „Boston".

— *SSI*, 7 octombrie 1943 (492/24, 104), n.i.: *URSS — Situaţia în regiunea Melitopol.*

— *SSI*, 7 octombrie 1943 (492/24, 207), n.i. 11 614: dispunerea trupelor sovietice în sectorul Cotul Niprului-sud Melitopol.

— *SSI*, 8 octombrie 1943 (492/24, 105), n.i.: *URSS — Ajutorul american.*

— *SSI*, 8 octombrie 1943 (492/24, 106—107), sinteza: *URSS — Diverse informaţiuni aviatice.*

— *SSI*, 8 octombrie 1943 (492/24, 108), n.i.: *URSS — Situaţia din Taman.*

— *SSI*, 9 octombrie 1943 (492/24, 109—111), n.i.: *URSS —Intensificarea propagandei în Armata Sovietică.*

— *SSI*, 9 octombrie 1943 (492/24, 112), n.i.: *URSS — Situaţia din regiunea Melitopol.*

— *SSI*, 9 octombrie 1943 (492/24, 113—114), n.i.: *URSS — Noile unităţi de gardă.*

— *SSI*, 11 octombrie 1943 (492/24, 115), n.i.: *URSS — Câmpurile de mine din Marea de Azov.*

— *SSI*, 12 octombrie 1943 (492/24, 116), n.i.: *URSS — Date în legătură cu unele unităţi sovietice din Caucaz.*

— *SSI*, 12 octombrie 1943 (492/24, 117), n.i.: *URSS — Noile mari unități din aviația de gardă.*

— *SSI*, 13 octombrie 1943 (492/24, 118), n.i.: *URSS — Noi unități de aviație de gardă.*

— *SSI*, 13 octombrie 1943 (492/24, 119), n.i.: *URSS — Unități pentru regularea circulației.*

— *SSI*, 13 octombrie 1943 (492/24, 120—121), n.i.: *URSS — Date asupra aviației sovietice.*

— *SSI* 13 octombrie 1943 (492/24, 122), n.i.: *URSS — Situația din regiunea Melitopol.*

— *SSI*, 13 octombrie 1943 (492/24, 165), n.i. 11 660: capturi de documente de la sovietici.

— *SSI*, 14 octombrie 1943 (492/24, 123—124), n.i.: *URSS — Identificarea unor noi unități de gardă.*

— *SSI*, 14 octombrie 1943 (492/24, 125—126), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni relative la marina sovietică.*

— *SSI*, 14 octombrie 1943 (492/24, 131), n.i.: *URSS — Identificarea unor vase din Berdiansk.*

— *SSI*, 15 octombrie 1943 (492/24, 132—135), n.i.: *URSS — Organizarea serviciului sanitar la o divizie de infanterie sovietică.*

— *SSI*, 15 octombrie 1943 (492/24, 137—138), n.i.: *URSS — Date în legătură cu aviația.*

— *SSI*, 15 octombrie 1943 (492/24, 139), n.i.: *URSS — Identificarea unor unități navale.*

— *SSI*, 16 octombrie 1943 (492/24, 140), n.i.: *URSS — Identificarea unor unități de rezervă.*

— *SSI*, 16 octombrie 1943 (492/24, 141—142), n.i.: *URSS — Date asupra unor mari unități sovietice.*

— *SSI*, 16 octombrie 1943 (492/24, 143), n.i.: *URSS — Identificarea unor mari unități din regiunea nord Melitopol.*

— *SSI*, 16 octombrie 1943 (492/24, 144—145), n.i. 11 693: *Noi date asupra unității poloneze din URSS.*

— *SSI*, 18 octombrie 1943 (492/24, 166—168), n.i.: *URSS — Datele pe care le posedă sovieticii asupra tancului german „T-VI".*

— *SSI*, 18 octombrie 1943 (492/24, 169—173), n.i.: *URSS — Organizarea flotei sovietice din Marea Neagră.*

— *SSI*, 19 octombrie 1943 (492/24, 175—184), n.i.: *URSS — Trupele și formațiunile Comisariatului Afacerilor Interne (NKVD).*

Din cuprins:

„Informaţiuni obţinute dintr-o sursă cu bune posibilităţi de investigaţii semnalează organizarea posibilă a trupelor şi formaţiunilor *NKVD. Comisariatul Afacerilor Interne* al URSS *(NKVD)*, al cărui şef este BERIA[39], având ca locţiitor pe MERKULOV[40], este subordonat, ca şi celelalte comisariate, Consiliului Comisarilor Poporului. Acest Comisariat al Afacerilor Interne, pentru a putea executa misiunile care îi revin, are o serie de organe încadrate în 7 Comandamente sau Direcţiuni, din care se cunosc:

1. Comandamentul (Direcţia Principală) a trupelor de paza frontierelor *(GUPV) = Glavnoc Upravlenie Pogranicinîh Voisk).*

2. Comandamentul trupelor din interior cu:

— trupe operative

— trupe de escortă

— trupe pentru protecţia căilor ferate şi a industriei

3. Comandamentul General (Direcţia) al Miliţiei.

4. Comandamentul (Direcţia) al *NKVD* geniu-pompieri.

5. Comandamentul (Direcţia) al Secţiunilor (trupelor) speciale *NKVD — Osobîie Otdelî NKVD*, subordonate Direcţiei Siguranţei Statului.

Trupele Comisariatului Afacerilor Interne sunt în parte formate din *trupe de elită*, în special:

— unităţi pentru paza frontierelor şi

— unităţi din interior.

Soldaţii şi comandanţii din aceste unităţi sunt adeseori elemente special alese în baza încrederii politice ce li se acordă.

Ofiţerii şi subofiţerii sunt instruiţi în Şcolile Militare Speciale ale *NKVD*-ului..." (ff. 175—176).

Numărul trupelor:

1. Unităţi de frontieră : circa 160 000 oameni.

2. Trupele din interior: circa 170 000 oameni (16 divizii şi 9 brigăzi *NKVD*).

3. Miliţia: circa 300 000 oameni, din care 150 000 femei.

4. Trupe de geniu-pompieri.

5. Secţiile speciale *(OO = Osobîie Otdelî)*[41] = „Organele de supraveghere şi contraspionaj ale statului", de sub comanda lui ABAKUMOV[42], al doilea locţiitor al lui Beria.

Misiunile forţelor *OO* erau următoarele:

„ — a descoperi şi distruge spionii, trădătorii, dezertorii, automutilaţii şi persoanele suspecte din punct de vedere politic;

— a urmări starea de spirit şi în general calităţile militare ale oamenilor;

— a «cerceta» şi pedepsi abaterile grave de la disciplină;

— a supraveghea activitatea trupelor care fac siguranţa regiunii din spatele frontului;

— a face investigaţii în toate delictele politice;

— a supraveghea energic acţiunea de spionaj şi contraspionaj;

— a supraveghea Serviciul de Informaţii în *NKVD*, Armata Roşie şi în imediata apropiere a inamicului" (f. 182).

În cadrul forţelor *OO*, Secţia a 5-a se ocupa de *spionaj* şi *contraspionaj*.

În armată, dispunerea forțelor *OO* era următoarea:
— la nivel de Front: 70—100 oameni
— la nivel de Armată: 50—75 oameni;
— la nivel de Divizie: 15—20 oameni;
— la nivel de Regiment: 1 delegat;
— la nivel de Batalion: 1 delegat (f. 183).

— *SSI*, 19 octombrie 1943 (492/24, 186—187), n.i.: *URSS — Situația din regiunea Melitopol.*

— *SSI*, 20 octombrie 1943 (492/24, 222—224), n.i.: *URSS — Date în legătură cu aviația sovietică.*

— *SSI*, 21 octombrie 1943 (492/24, 206), n.i.: *Orientul Mijlociu — Aviatorii francezi în URSS.*

— *SSI*, 21 octombrie 1943 (492/24, 209—210), n.i.: *URSS — Organizarea unui regiment auto independent.*

— *SSI*, 21 octombrie 1943 (492/24, 209—213), n.i.: *URSS — Situația din Crimeea.*

— *SSI*, 21 octombrie 1943 (492/1, 300—301), n.i. 11 729: *Propaganda sovietică pe linia frontului și în spatele lui.*

— *SSI*, 22 octombrie 1943 (492/24, 225), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni relativ la unele persoane din Înaltul Comandament Sovietic.*

— *SSI*, 22 octombrie 1943 (492/24, 226), n.i.: *URSS — Atitudinea unor cercuri militare sovietice în legătură cu măsurile luate pentru redresarea moralului.*

— *SSI*, 23 octombrie 1943 (492/24, 227), nota 11 715, semnată Eugen Cristescu, către Cabinetul Militar, căruia i se prezintă *Sinteza informativă asupra situației inamicului din sectorul de sud al Frontului (regiunea Zaporojie-Melitopol) între 20 septembrie—14 octombrie 1943"* (ff. 228—256).

— *SSI*, 23 octombrie 1943 (492/24, 257—261), n.i.: *URSS — Date asupra unor mari unități sovietice din sectorul Zaporojie-Melitopol.*

— *SSI*, 23 octombrie 1943 (492/24, 262), n.i.: *URSS — Lichidarea unei încercări de debarcare*[43].

— *SSI*, 25 octombrie 1943 (492/24, 263—264), sinteza: *URSS — Schimbări în Armata Roșie.*

— *SSI*, 25 octombrie 1943 (492/24, 265—266), n.i. 11 701: evacuarea orașului Kerci.

— *SSI*, 25 octombrie 1943 (492/24, 268—270), n.i. 11 750: solemnitatea depunerii jurământului de către brigada cehoslovacă din URSS.

— *SSI*, 25 octombrie 1943, ora 19,30 (492/24, 267), n.i. 11 760: situația în sectorul sudic al Frontului de Est.

— *SSI*, 25 octombrie 1943, (492/24, 271), n.i.: *URSS — Situația din regiunea Melitopol.*

— *SSI*, 25 octombrie 1943 (492/24, 272), n.i.: *URSS — Starea de spirit din unele unități sovietice.*

Textul notei informative:

„Asupra stării de spirit din unele unități sovietice, un ofițer prizonier dă următoarele informațiuni:

1. Ofițerii ca și trupa nu se sfiesc să-și exprime plictiseala față de război, afirmând că până în luna martie 1944 acesta trebuie să fie terminat de URSS într-un fel sau altul.

2. În cercurile militarilor de toate gradele se vorbește despre ofensiva de iarnă pe care ar urma s-o întreprindă Armata Roșie.

Ofițerii însă nu cred în tăria ei, deoarece cadrele sunt epuizate, iar în interiorul URSS n-au mai rămas deloc bărbați valizi sau tineri, cu excepția evreilor, care, neștiind să se facă necesari la diferite servicii etc., rămân nemobilizați".

— *SSI*, 25 octombrie 1943 (492/24, 289—290), n.i.: *URSS — Noi unități de gardă.*

— *SSI*, 27 octombrie 1943 (492/24, 273), n.i.: *URSS — Situația din regiunea Melitopol-Cotul Niprului.*

— *SSI*, 27 octombrie 1943 (492/24, 274), n.i.: *URSS — Intențiunile Sovietelor.*

— *SSI*, 27 octombrie 1943 (492/24, 275), n.i.: *URSS — Identificarea unor centre pentru formarea și instruirea rezervelor.*

— *SSI*, 27 octombrie 1943 (492/24, 276), n.i.: *URSS — Activitatea aviației sovietice.*

— *SSI*, 28 octombrie 1943 (492/24, 304—307), n.i. 11 035: *URSS — Noi date relative la „Armata Vlasov".*

— *SSI*, 28 octombrie 1943 (492/24, 277), n.i.: *URSS — Activitatea aviației sovietice în sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 28 octombrie 1943 (492/24, 278), n.i.: *URSS — Situația frontului din regiunea Cotul Niprului-vest Melitopol.*

— *SSI*, 28 octombrie 1943 (492/24, 279), n.i.: *URSS — Identificări de școli militare.*

— *SSI*, 28 octombrie 1943 (492/24, 280), n.i.: *URSS — Introducerea uniformei și semnelor distincte la organele justiției.*

— *SSI*, 28 octombrie 1943 (492/24, 291—292), n.i.: *URSS — Date în legătură cu unele unități sovietice din Extremul Orient.*

— *SSI*, 29 octombrie 1943 (492/24, 293), n.i.: *URSS — Situația din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 30 octombrie 1943 (492/24, 294—295), n.i.: *URSS — Baza navală principală a Amurului.*

— *SSI*, 30 octombrie 1943 (492/24, 297—298), n.i.: *URSS — Intențiunile Sovietelor în sectorul de sud al frontului.*

— *SSI*, 30 octombrie 1943 (492/24, 299—300), n.i.: *URSS — Situația de pe front.*

— *SSI*, 30 octombrie 1943 (492/24, 301), n.i.: *URSS — Mobilizarea bărbaților din teritoriile reocupate.*

— *SSI*, 1 noiembrie 1943 (492/24, 308), n.i.: *URSS — Brigada 3 parașutiști.*

— *SSI*, 1 noiembrie 1943 (492/24, 309), n.i.: *URSS — Noul tanc sovietic „Za Rodinu"* (Pentru Patrie).

— *SSI*, 1 noiembrie 1943 (492/24, 310—311), n.i.: *URSS — Situația de pe front.*

— *SSI*, 2 noiembrie 1943 (492/24, 312), n.i.: *URSS — Situația de pe front.*

— *SSI*, 2 noiembrie 1943 (492/24, 313—314), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 2 noiembrie 1943 (492/24, 315—318), n.i.: *URSS — Serviciul de pază al bazelor navale din Marea Neagră.*

— *SSI*, 3 noiembrie 1943 (492/24, 319), n.i.: *URSS — Pregătiri în vederea războiului chimic și bacteriologic.*

— *SSI*, 3 noiembrie 1943 (492/24, 320—321), n.i.: *URSS — Situația din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 4 noiembrie 1943 (492/1, 306), n.i. 11 791: *Propaganda sovietică în rândul trupelor germane.*

Pe baza acestei note, Cabinetul Militar, Biroul 2 a propus la 22 noiembrie 1943 măsuri pentru combaterea propagandei inamice. Mareșalul Antonescu a pus următoarea rezoluție: „Marelui Stat Major — Să se conformeze și să-mi comunice măsurile luate" (f. 316). Măsurile propuse au fost aprobate de Mareșal *(ibidem)*.

— *SSI*, 4 noiembrie 1943 (492/24, 322—323), n.i.: *URSS — Situația din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 5 noiembrie 1943 (492/24, 324), n.i.: *URSS — Situația din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 5 noiembrie 1943 (492/24, 325), n.i.: *URSS — Situația din Crimeea.*

— *SSI*, 5 noiembrie 1943 (492/24, 326), n.i.: *URSS — Noi grade în Armata Roșie.*

— *SSI*, 6 noiembrie 1943 (492/24, 327—328), n.i.: *URSS — Situația din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 6 noiembrie 1943 (492/24, 329—330), n.i.: *URSS — Dispozitivul forțelor sovietice la sud de cursul inferior al Nistrului.*

— *SSI*, 9 noiembrie 1943 (492/24, 331), n.i.: *URSS — Identificarea forțelor sovietice în sectorul Niprul Inferior-Crimeea.*

— *SSI*, 9 decembrie 1943 (492/1, 344), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni: Popularitatea lui Stalin și chestiunea evreiască în URSS.*

— *SSI*, 9 noiembrie 1943 (492/24, 332—333), n.i.: *URSS — Situația în sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 10 noiembrie 1943 (492/24, 334—335), n.i.: *URSS — Noul ordin sovietic „Bogdan Hmielniţki".*

— *SSI*, 11 noiembrie 1943 (492/24, 339), n.i.: *URSS — Situația din Crimeea.*

— *SSI*, 11 noiembrie 1943 (492/24, 341), n.i.: *URSS — Identificarea unor comandanți de mari unități.*

— *SSI*, 12 noiembrie 1943 (492/24, 340), n.i.: *URSS — Identificarea unor unități de parașutiști.*

— *SSI*, 12 noiembrie 1943 (492/24, 342), n.i.: ştiri din Armata Roşie — mareşalul G. K. Jukov în dizgraţia lui I. V. Stalin (lipsă fila 1 a documentului).

— *SSI*, 12 noiembrie 1943 (492/24, 343—344), n.i.: *URSS — Identificarea unor unităţi de rezervă.*

— *SSI*, 12 noiembrie 1943 (492/24, 345), n.i.: *URSS — Înlocuirea anumitor trupe de pe Frontul Finlandez.*

— *SSI*, 13 noiembrie 1943 (492/24, 346—348), n.i.: *URSS — Date în legătură cu vasele flotilei sovietice din Marea de Azov.*

— *SSI*, 13 noiembrie 1943 (492/24, 349), n.i.: *URSS — Activitatea partizanilor din Crimeea.*

— *SSI*, 13 noiembrie 1943 (492/24, 350), n.i.: *URSS — Identificarea forţelor sovietice din capul de pod Kerci.*

— *SSI*, 13 noiembrie 1943 (492/24, 351—352), n.i.: *URSS — Situaţia de pe front.*

— *SSI*, 15 noiembrie 1943 (492/24, 361—365), n.i. 11 794: *URSS — Identificarea forţelor sovietice din Niprul Inferior-Crimeea.*

— *SSI*, 15 noiembrie 1943 (492/24, 353), n.i.: *URSS — Informaţiuni asupra Armatei Sovietice din Extremul Orient.*

— *SSI*, 15 noiembrie 1943 (492/24, 353), n.i.: *URSS — Date relative la rezervele şi pierderile sovietice de pe Frontul de Sud.*

— *SSI*, 17 noiembrie 1943 (492/24, 356—357), n.i.: *URSS — Măsuri pentru ridicarea sentimentului şi mândriei naţionale.*

— *SSI*, 17 noiembrie 1943 (492/24, 358), n.i.: *URSS — Situaţia din Crimeea.*

— *SSI*, 18 noiembrie 1943 (492/24, 372—377), n.i.: *URSS — Date asupra Armatei Roşii din sectorul de sud al Frontului de Est.*

— *SSI*, 19 noiembrie 1943 (492/24, 366—367), n.i.: *URSS — Date asupra armatei din Extremul Orient.*

— *SSI*, 19 noiembrie 1943 (492/24, 368—369): *URSS — Identificarea unor mari unităţi sovietice.*

— *SSI*, 20 noiembrie 1943 (492/24, 418—419), n.i.: *URSS — Identificarea unor unităţi de rezervă şi şcoli militare.*

— *SSI*, 20 noiembrie 1943 (492/24, 420—422), n.i.: *URSS — Identificarea unor mari unităţi sovietice.*

— *SSI*, 22 noiembrie 1943 (492/24, 378), n.i.: *URSS — Organizarea unei şcoli de blindate.*

— *SSI*, 22 noiembrie 1943 (492/24, 379—381), n.i.: *URSS — Comitetul cazacilor din Nikolaev.*

— *SSI*, 23 noiembrie 1943 (492/24, 382—383), n.i.: *Date în legătură cu marina sovietică.*

— *SSI*, 23 noiembrie 1943 (492/24, 384), n.i.: *URSS — Identificarea unor noi unităţi.*

— *SSI*, 24 noiembrie 1943 (492/24, 385—386), n.i.: *URSS — Identificarea unor unități de gardă.*

— *SSI*, 24 noiembrie 1943 (492/24, 387), n.i.: *URSS — Activitatea inamicului.*

— *SSI*, 25 noiembrie 1943 (492/24, 427), n.i.: *URSS — Date în legătură cu unele unități sovietice.*

— *SSI*, 25 noiembrie 1943 (492/24, 428), n.i.: *URSS — Bazele submarinelor din flota Extremului Orient.*

— *SSI*, 26 noiembrie 1943 (492/24, 429), n.i.: *URSS — Identificarea unor aerodromuri militare.*

— *SSI*, 27 noiembrie 1932 (429/24, 430—432), n.i.: *URSS — Date în legătură cu unele unități sovietice.*

— *SSI*, 29 noiembrie 1943 (429/24, 433), n.i.: *URSS — Activitatea subversivă.*

— *SSI*, 29 noiembrie 1943 (492/24, 434), n.i.: *URSS — Date în legătură cu unele unități sovietice.*

— *SSI*, 30 noiembrie 1943 (492/24, 435—436), n.i.: *URSS — Unități de pedepsiți.*

— *SSI*, 30 noiembrie 1943 (492/24, 437—438), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 1 decembrie 1943 (492/24, 439—442), n.i.: *URSS — Identificarea unităților sovietice care acționează împotriva Crimeii.*

Se anexează hărți pe zone (ff. 443—444).

— *SSI*, 1 decembrie 1943 (492/24, 445), n.i.: *URSS — Situația de pe front.*

— *SSI*, 2 decembrie 1943 (492/24, 446), n.i.: *URSS — Instituirea de decorații de război.* Ordinele „Slava" și „Pobeda".

— *SSI*, 4 decembrie 1943 (492/24, 449), n.i.: *URSS — Noii epoleți ai mareșalilor șefi și mareșalilor din Armata Roșie.*

— *SSI*, 4 decembrie 1943 (492/24, 453), n.i.: *URSS — Situația din sectorul de sud al frontului.*

— *SSI*, 7 decembrie 1943 (492/24, 454), n.i.: *URSS — Încadrarea populației din teritoriile reocupate în Armata Roșie.*

— *SSI*, 7 decembrie 1943 (492/24, 455), n.i.: *URSS — Lipsa de cadre în Armata Roșie.*

— *SSI*, 7 decembrie 1943 (492/24, 471), nota 12 071: se prezintă broșura sovietică *Camuflarea luptătorului în timp de iarnă.*

— *SSI*, 8 decembrie 1943 (492/24, 456—461), n.i.: *URSS — Starea de spirit din Armata Roșie.*

— *SSI*, 9 decembrie 1943 (492/24, 465), n.i.: *URSS — Completarea unităților.*

— *SSI*, 9 decembrie 1943 (492/24, 466—469), n.i.: *URSS — Diverse date în legătură cu unele unități sovietice.*

— *SSI*, 10 decembrie 1943 (492/24, 472—474), n.i.: *URSS — Date în legătură cu unele școli militare.*

— *SSI*, 10 decembrie 1943 (492/24, 475), n.i.: *URSS — Date asupra unor unități.*

— *SSI*, 10 decembrie 1943 (492/24, 476), n.i.: *URSS — Ajutorul anglo-american.*

— *SSI*, 11 decembrie 1943 (492/24, 479), n.i.: *URSS — Date în legătură cu unele unități de aviație din Armata a 4-a aeriană.*

— *SSI*, 11 decembrie 1943 (492/24, 477—478), n.i.: *URSS — Date în legătură cu aviația sovietică.*

— *SSI*, 13 decembrie 1943 (492/24, 480—481), n.i.: *URSS — Starea de spirit și situația materială.*

— *SSI*, 13 decembrie 1943 (492/24, 482), n.i.: *URSS — Situația în Peninsula Kinbursk.*

— *SSI*, 15 decembrie 1943 (492/24, 483), n.i.: URSS — *Date asupra marinei sovietice din Marea Neagră.*

— *SSI*, 16 decembrie 1943 (492/24, 484—485), n.i.: *URSS — Particularitățile industriei aeronautice sovietice.*

— *SSI*, 16 decembrie 1943 (492/24, 486), n.i.: *URSS — Date asupra unor vedete sovietice.*

— *SSI*, 16 decembrie 1943 (492/24, 526), n.i. 12 145: se prezintă în traducere broșura sovietică *Instrucțiuni pentru camuflarea trupelor motomecanizate* (ff. 492—524).

— *SSI*, 17 decembrie 1943 (492/24, 488), n.i.: *URSS — Măsurile diferitelor unități din flota Mării Negre.*

— *SSI*, 17 decembrie 1943 (492/24, 489), n.i.: *URSS — Întrebuințarea femeilor în Armata Roșie.*

— *SSI*, 17 decembrie 1943 (429/24, 490), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 18 decembrie 1943 (492/24, 527—528), n.i.: *URSS — Identificarea de școli militare.*

— *SSI*, 18 decembrie 1943 (492/24, 529—531), n.i.: *URSS — Diverse date în legătură cu unele unități din „Frontul Nord Caucazian".*

— *SSI*, 20 decembrie 1943 (492/24, 532—533), n.i.: *URSS — Modul de acțiune a unităților aruncătoare.*

— *SSI*, 20 decembrie 1943 (492/24, 534—535), n.i.: *URSS — Date în legătură cu Armata Roșie.*

— *SSI*, 21 decembrie 1943 (492/24, 536—537), n.i.: *URSS — Școli militare.*

— *SSI*, 22 decembrie 1943 (492/24, 538—540), n.i.: *URSS — Organizarea unui regiment de aruncătoare de 197 mm.*

— *SSI*, 22 decembrie 1943 (492/1, 345), n.i.: *Pătrunderea influenței sovietice în Centrul și Sud-Estul Europei.*

După o „sursă serioasă", față de presiunea URSS în zonă, „Statele Unite și Marea Britanie nu se pot opune, fiindcă Rusia a promis concursul în războiul actual împotriva Japoniei, după învingerea Germaniei".

— *SSI*, 23 decembrie 1943 (492/24, 541—542), n.i.: *URSS — Date asupra marinei sovietice.*

— *SSI*, 23 decembrie 1943 (492/24, 574—575), n.i.: *URSS — Date asupra unor unități sovietice.*

— *SSI*, 24 decembrie 1943 (492/24, 576—577), n.i. 12 211: *Situația din Crimeea.*

— *SSI*, 28 decembrie 1943 (492/24, 578—580), n.i.: *URSS — Acțiunea ROA și obiectivele politice ale Germaniei în Est.*

— *SSI*, 29 decembrie 1943 (492/24, 581), n.i.: *URSS — Unități de rezervă.*

— *SSI*, 29 decembrie 1943 (492/24, 582—583), n.i.: *URSS — Date asupra unor unități sovietice.*

— *SSI*, 30 decembrie 1943 (492/24, 584—585), n.i.: *URSS — Unele stări de lucruri din Armata Roșie.*

— *SSI*, 30 decembrie 1943 (492/24, 586), n.i.: *URSS — Date asupra unor unități de artilerie antiaeriană.*

— *SSI*, 30 decembrie 1943 (492/24, 587), n.i.: *URSS — Școli militare de geniu.*

— *SSI*, 31 decembrie 1943 (492/24, 588), n.i.: *URSS — Situația din regiunea Jitomir.*

— *SSI*, [1943—1944] (492/15, 1—44): Dosar secret prezentat Cabinetului Militar al Conducătorului Statului, Mareșal Ion Antonescu, intitulat *Activitatea partizanilor din Odessa.*

— *SSI*, 13 ianuarie 1944 (492/25, 5), n.i.: *URSS — Element uman chinez pentru nevoile URSS.*

— *SSI*, 24 ianuarie 1944 (492/25, 36—49), n.i.: *URSS — Moralul, spiritul de combativitate și disciplina în Armata Roșie.*

Din sinteza întocmită în baza „exploatării unor ofițeri sovietici":

„... Ca o concluzie generală se poate afirma că sinusoida pe care au trasat-o moralul și combativitatea Armatei Sovietice a urmărit o ramură urcătoare până în 1941, a atins un maximum la începutul războiului și a început să coboare, destul de vertiginos, pe măsura desfășurării evenimentelor, atingând un minim în toamna anului 1942. De la această dată, moralul sovieticilor urmează o ramură urcătoare despre care nu se poate afirma încă nici dacă va mai urca, nici dacă a atins un maxim pe care se menține sau dacă își va întrerupe ascensiunea printr-o cădere vertiginoasă. Factorii care au contribuit la acest proces moral, după cum am văzut, sunt de două categorii:

1. Proveniți din interiorul URSS sau provocați de aliații Sovietelor, și

2. Provocați de numărul mic al forțelor germane și actuala lor necombativitate ofensivă" (ff. 43—44).

— *SSI*, 25 ianuarie 1944 (492/25, 53), n.i. 8 754: *URSS.*

Din textul respectivei „note speciale", reținem că „ministrul britanic de la Berna a confirmat informațiunea anterioară că Rusia Sovietică dorește ocuparea militară a Moldovei și, probabil, încorporarea Dobrogei".

— *SSI*, 3 februarie 1944 (492/25, 51), n.i. 13 302: *URSS — Organizarea învățământului militar.*

— *SSI*, 3 februarie 1944 (492/25, 57—61), n.i. 12 492: *[URSS] — Situația bandelor de partizani din Crimeea și Ucraina.*

— *SSI*, 4 februarie 1944 (492/25, 54—55), n.i.: *URSS — Telefonul fără elemente TAPTB.*

— *SSI*, 7 februarie 1944 (492/25, 62), n.i.: *URSS — Procedee de luptă.*
Sinteză incompletă la dosar.

— *SSI*, 11 februarie 1944 (492/24, 70), n.i. 12 531: se prezintă în traducere broșura capturată de la ruși *Memoratorul Comandantului și luptătorului grupei de luptă* (37 pagini).

— *SSI*, 21 februarie 1944 (492/25, 74), n.i. 12 671: se prezintă Cabinetului Militar al Mareșalului Ion Antonescu sinteza întocmită de colaboratorii lui Eugen Cristescu intitulată *Considerații asupra organizării și valoarei partizanilor din URSS. Măsuri pentru combaterea lor* (24 p. + 3 schițe).

— *SSI*, 25 februarie 1944 (492/25, 64—65), n.i. 12 712: *URSS — Livrările de material american pentru URSS.*

— *SSI*, 9 martie 1944 (492/25, 76), n.i. 12 820 către Cabinetul Militar: se prezintă sinteza întocmită de *SSI/Frontul de Est: Date rezumative asupra industriei de avioane sovietice în anul 1943. Informațiuni primite din: presa sovietică; radio; prizonieri, dezertori etc.* (16 p. dact.).

— *SSI*, 13 martie 1944 (492/25, 78), n.i.: *URSS — Modul de acțiune al trupelor sovietice.*

— *SSI*, 15 martie 1944 (492/25, 79—80), n.i.: *URSS — Noi mijloace de luptă folosite în Armata Roșie.*

— *SSI*, 17 martie 1944 (492/2, 63), nota 92 499: parașutiști inamici au atacat echipele germane de transmisiuni în comunele Bulboaca și Cuza Vodă. Se continuă urmărirea lor.

— *SSI*, Secția a V-a, 17 martie 1944 (492/2, 64), nota 92 508: urmare la nota precedentă și la 92 453 din 15 martie 1944: au fost capturați parașutiștii inamici (7).

— *SSI*, 21 martie 1944 (492/25, 81), n.i.: *URSS — Scoaterea marinarilor din unitățile de infanterie.*

— *SSI*, 21 martie 1944 (492/25, 82—83), n.i.: *URSS — Întrebuințarea aruncătoarelor de flăcări.*

— *SSI*, 23 martie 1944 (492/25, 90), n.i. 12 675 către Cabinetul Militar, Biroul 2: se prezintă sinteza întocmită de Eugen Cristescu și colaboratorii săi: *Organizarea Serviciului de Informații Sovietic în timpul războiului*, datat martie 1944 (16 p. dact. + 10 schițe anexate)[44].

— *SSI*, 24 martie 1944 (492/25, 84), n.i.: *URSS — Instanțe de judecată din unitățile sovietice.*

— *SSI*, 25 martie 1944 (492/25, 85) n.i.: *URSS — Aparat telefonic de buzunar.*

— *SSI*, 27 martie 1944 (492/25, 86—87), n.i. 13 033 E: diverse informații despre marile unități sovietice acționând pe frontul sovieto-româno-german: Armata a 52-a și Armata a 2-a Blindată.

— *SSI*, 1 aprilie 1944 (492/25, 92), n.i. 13 072 E: diverse.

— *SSI*, 7 aprilie 1944 (492/25, 93), n.i.: *URSS — Situația organelor de partid în armată.*

— *SSI*, 8 aprilie 1944 (492/25, 94), n.i.: *URSS — Caracteristicile vedetei rapide „24".*

— *SSI*, 8 aprilie 1944 (492/25, 96), n.i.: *URSS — Deplasarea vedetelor rapide din flota Extremului Orient în Marea Neagră.*

— *SSI*, 21 aprilie 1944 (492/25, 97), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni din Armata Sovietică*[45].

— *SSI*, 23 aprilie 1944 (492/2, 78), n.i. 26 862: lansarea unor manifeste de către aviația sovietică la Bacău, la 16 aprilie, ora 12,50.

În anexe, modelele de manifeste.

— *SSI*, 26 aprilie 1944 (492/25, 112), n.i.: *URSS — Construcția unui nou tanc sovietic.*

Este vorba de modelul *T-43*, caracteristici.

— *SSI*, 27 aprilie 1944 (492/25, 113), n.i.: *URSS — Comportarea Sovietelor în regiunile ocupate ale Țării.*

Textul documentului:

„În legătură cu modul de comportare al Sovietelor în regiunile ocupate ale Țării, organele noastre informative semnalează următoarele:

În Bucovina, Basarabia și Nordul Moldovei, autoritățile militare sovietice procedează la rechiziții de alimente și furaje necesare unităților, eliberând bonuri semnate de ajutorul administrativ al marii unități respective.

Prizonierii sovietici declară că la trecerea trupelor pe teritoriul român au fost date ordine foarte severe pentru menajarea populației și pentru a nu se atinge de preoți și administrația locală.

Adeseori se împing turme de oi în linia I-a la adăpostul cărora se fac lucrări de sapă.

Prin sate și orașe, sovieticii fac o vie propagandă prin placarde și afișe ilustrate, căutând să demonstreze că lupta noastră este inutilă și că dușmanii noștri sunt germanii.

În momentul retragerilor, unitățile sovietice comit numeroase jafuri.

2. ÎN BASARABIA ȘI BUCOVINA DE NORD

Aceste teritorii sunt considerate ca făcând parte integrantă din URSS, aplicându-se aici măsurile în vigoare în restul Uniunii Sovietice.

Din informații obținute de la prizonieri și neverificate încă, rezultă că în aceste regiuni se fac tatonări în vederea colectivizării. Populația însă se opune cu vehemență contra acestei idei.

Bărbații mobilizați din aceste regiuni sunt instruiți parte în localitățile la est de Nistru. (Regimentul 41 Rezervă Fălești la Cernăuți, la Moghilev).

În Basarabia s-a introdus sistemul administrativ sovietic, înființându-se în diferite localități sovietele respective, în care sunt membri desemnați chiar de localnici.

În centre mai mari s-au deschis sucursalele Băncii de Stat, deoarece în aceste provincii circulă rubla.

Soldații sovietici pot schimba mărcile în ruble, socotindu-se 10 RKKS egal 10 ruble. Până în prezent n-au fost deschise nicăieri magazine sau cooperative de aprovizionare.

Bisericile sunt deschise, însă se resimt din cauza lipsei de preoți.

În timpul înaintării, trupele sovietice au împărțit populației diferite alimente găsite în depozite.

3. PROPAGANDA

În toate teritoriile românești ocupate propaganda sovietică se desfășoară cu intensitate, uzând de presă, difuzări radio, afișe etc.

Presa sovietică din Moldova relatează că, după ocuparea Iașului, «Guvernul sovietic va lua contact cu ex-regele Carol, cu care se vor duce tratative de pace, trupele rusești urmând a se retrage la est de Prut».

De asemenea, se publică diferite articole intitulate *Cum se trăiește în România*, în care se arată modul de comportare al Sovietelor în teritoriile românești ocupate.

Această activitate este sprijinită și de diferite manifeste lansate atât pe front, cât și în spatele acestuia, arătându-se că «Armata Roșie a intrat în România ca o armată eliberatoare și nu în scop de cotropire».

De altfel, această propagandă este făcută zilnic și prin megafoane în care se difuzează diferite apeluri ca cel de mai jos:

«Întoarceți armele împotriva cotropitorilor germani [pentru] că [altfel] vom preface țara în scrum.

Nu mai luptați [pentru] că victoria nu poate fi decât a noastră.

Nu vedeți pierderile pe care le aveți?» etc.

De asemenea, inamicul în ultimul timp a început să practice o nouă metodă de propagandă prin folosirea ostașilor noștri căzuți în captivitate, pe care îi trec peste linia frontului cu scop de a influența spiritul de luptă al celorlalți soldați luptători.

În același timp, pentru a obține bunăvoința populației și a influența atât starea de spirit a acesteia, cât și pe cea a ostașilor de pe front, sovieticii afirmă că, actualmente, prizonierii români căzuți în captivitate în anii 1941 — 1943, nu mai sunt ținuți în lagăre, ci repartizați pe la diferite fabrici și uzine.

Prizonierii români grade inferioare, căzuți în mâinile sovieticilor, sunt trimiși la vatră, iar ofițerii superiori reținuți și, după modul lor de comportare, unele informațiuni neverificate arată că sunt trimiși în lagăr sau, eventual, ar fi împușcați.

SURSA:
Exploatarea prizonierilor sovietici.
Informațiuni în curs de verificare și completare".

— *SSI*, 27 aprilie 1944 (492/2, 76—77), n.i. 26 987: *Manifeste sovietice lansate în Crimeea.*

— *SSI*, 29 aprilie 1944 (492/25, 114), n.i.: *URSS — Refacerea industriei carbonifere din Bazinul Donețului.*

— *SSI*, 16 mai 1944 (492/25, 170), n.i.: *[URSS] — Comportarea Sovietelor în teritoriile românești ocupate.*

Situația după trecerea Nistrului de către ruși.

— *SSI*, 19 mai 1944 (492/25, 165), n.i.: *URSS — Diverse informaţiuni militare.*

— *SSI*, 19 mai 1944 (492/25, 171), sinteza: *URSS — Diverse informaţiuni.*

— *SSI*, 20 mai 1944 (492/25, 163), n.i.: *URSS — Afluiri de trupe spre front.*

— *SSI*, 22 mai 1944 (492/25, 140—141), n.i.: *Comportarea Sovietelor în teritoriile româneşti ocupate.*

Textul sintezei:

„În legătură cu comportarea Sovietelor în teritoriile româneşti ocupate, din informaţiunile obţinute de la populaţia care a fost vremelnic sub ocupaţia inamică şi cea fugită din teritoriul ocupat, prizonieri sovietici, soldaţi români fugiţi din captivitate etc., s-au putut afla următoarele:

1. ÎN MOLDOVA ŞI BUCOVINA DE SUD

În baza unui ordin care ar fi fost dat de Stalin, sistemul administrativ se menţine acelaşi. Au fost numiţi primari localnici. Sunt preferaţi foştii naţional-ţărănişti.

Au luat fiinţă miliţiile în fiecare sat. Acestea se compun din civili veniţi de dincolo de Nistru. Numai în rare cazuri sunt recrutaţi şi din localnici pentru completarea cadrelor şi numai dintre săracii satelor şi tineret.

Se rechiziţionează pentru armată diferite cereale, făină, fân şi orice nutreţ.

Dacă ţăranul respectiv cere plată nu i se plăteşte, ci este trecut într-un tabel la miliţie în care se arată cantitatea ce i s-a luat şi preţul în lei la care se evaluează.

În zona frontului, Armata Sovietică ridică de la oameni, fără forme, porci, vite, haine, lucruri de casă etc., deşi abuzurile sunt aspru sancţionate. S-a dat ordin ca toate câmpurile să fie arate şi însămânţate. Totuşi, armata rechiziţionează chiar de la coarnele plugului oameni şi animale pentru transporturile militare, din care cauză pământul este lucrat mai mult de femei.

Circulă zvonuri că bărbaţii valizi vor fi ridicaţi şi trimişi dincolo de Nistru.

În Moldova şi Bucovina de Sud nu se face deocamdată nici o mobilizare.

În unele sate, populaţia — probabil sărăcimea — protestează contra statului român şi cere înrolarea în Armata Sovietică (cazul satului Tipileşti, nord Iaşi).

În Moldova se menţine sistemul monetar românesc, rubla se poate însă schimba în lei, socotindu-se o rublă egală cu 60—100 lei.

Din informaţii recente, în apropierea frontului sovietic au început să evacueze populaţia civilă către nord împreună cu tot avutul, încadrată fiind de militari.

În satele din apropierea frontului, sovieticii dau deseori foc la case pentru a putea vedea ce se petrece în liniile noastre şi pentru a provoca eventualele atacuri din partea noastră.

Astfel, se semnalează numeroşi prizonieri români lucrând la Melitopol, Stalino şi Stalingrad.

COMUNICAT prin
Notă specială şi:
Domnului Vice-preşedinte
al Consiliului de Miniştri".

SURSA:
Exploatarea prizonierilor sovietici şi a diferitelor elemente din teritoriile ocupate.
Datele din prezenta Notă se completează cu cele difuzate la 5, 10, 13, 15 şi 18 mai 1944.

— *SSI*, 22 mai 1944 (492/25, 153), n.i.: *URSS — Concentrări de trupe sovietice.*

— *SSI*, 22 mai 1944 (492/25, 154), n.i.: *Activitatea inamicului.*

— *SSI*, 23 mai 1944 (492/25, 164), n.i.: *[URSS] — Mobilizarea efectuată de Soviete în Basarabia.*

— *SSI*, 24 mai 1944 (492/2, 305), n.i. 27 906: manifeste lansate de aviația anglo-americană în zona Curtea de Argeș.

— *SSI*, 27 mai 1944 (492/25, 166), n.i.: *URSS — Atitudinea populației transnistriene.*

— *SSI*, 27 mai 1944 (492/25), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 30 mai 1944 (492/2, 174), n.i. 28 140: manifeste anglo-americane lansate în Oltenia.

— *SSI*, 30 mai 1944 (492/25, 155—157), n.i.: *URSS — Date în legătură cu mobilizarea din teritoriile ocupate.*

— *SSI*, 30 mai 1944 (492/25, 161—162), n.i.: *URSS — „Bandele rulante" și noi perfecționări tehnologice în industria militară sovietică.*

— *SSI*, 2 iunie 1944 (492/25, 158), n.i.: *URSS — Diverse date în legătură cu materialul de aviație sovietic.*

— *SSI*, 6 iunie 1944 (492/25, 173), n.i.: *URSS — Diverse informațiuni militare.*

— *SSI*, 8 iunie 1944 (492/2, 359), n.i. 28 480: manifeste sovietice lansate în zona Brăila, la sfârșitul lunii mai 1944.

— *SSI*, 8 iunie 1944 (492/2, 360—361), n.i. 28 481: manifeste lansate la Galați de partizanii lui Vlasov împotriva lui Stalin.

— *SSI*, 8 iunie 1944 (492/2, 362), n.i. 28 482: manifeste sovietice lansate în zona Canalului Sulina.

— *SSI*, 9 iunie 1944 (492/25, 168), n.i.: *URSS — Acțiunea partizanilor în Bucovina neocupată.*

— *SSI*, 9 iunie 1944 (492/25, 169), n.i.: *URSS — Pregătirea pentru lupta de noapte.*

— *SSI*, 10 iunie 1944 (492/2, 166), n.i. 28 570: se prezintă, în anexă, textul unui manifest semnat de un grup de 17 ofițeri români superiori, prizonieri în URSS, și lansat la 31 mai 1944 de cinci avioane sovietice în județul Ismail[46].

> Manifestul era semnat, între alții, de colonelul Mihail Maltopol, lt. col. N. Cambrea, lt. col. Iacob Teclu, lt. col. Dan, maiorii Dinescu, Badea Marin, C. Smirnov, I. Petriciu, J. Borșan, D. Pădeanu, J. Buzoianu, Genoveanu, Herescu, Pantazi, Haupt, D. Prelipceanu și intendent Ionescu. Din textul ofițerilor „patrioți":
>
> „... Faceți acum un act de salvare a Țării și deschideți-i drum pentru o apropiere de Marile Democrații, Rusia, Anglia și America, învingătoare în acest război. Faceți Dv. gestul pe care Antonescu nu-l va face. Nu-l va face fiindcă interesele lui, soarta lui, sunt prea strâns legate de ale lui Hitler. El va sângera Țara până la sfârșit și va aduce războiul și pe teritoriul ei, prefăcând-o în praf și cenușă. Terminați singuri războiul!"

— *SSI*, 10 iunie 1944 (492/25, 172), n.i.: *URSS ar fi cedat o parte din armamentul primit din SUA.*

— *SSI*, 13 iunie 1944 (492/2, 156), n.i. 28 666: lansarea unor manifeste sovietice și îndemnuri la dezertare în zona Bârlad.

— *SSI*, 15 iunie 1944 (492/2, 128), n.i. 28 791: manifeste lansate de aviația sovietică în județul Covurlui.

— *SSI*, 15 iunie 1944 (492/2, 125), n.i. 28 792: lansarea unor manifeste de către aviația anglo-americană.

— *SSI*, 16 iunie 1944 (492/25, 175), n.i.: *URSS — Pregătiri în vederea războiului chimic.*

— *SSI*, 17 iunie 1944 (492/2, 136), n.i. 28 917: manifeste lansate de aviația anglo-americană.

— *SSI*, 17 iunie 1944 (492/2, 133), n.i. 28 918: știri despre manifestele lansate de aviația anglo-americană.

Din cuprins:

„... Români!... Hotărâți-vă! Aveți de ales între a pieri pentru Hitler și a trăi pentru România [...] Veți plăti cu mult mai scump, dacă înfrângerea iminentă vă va surprinde alături de germani" (f. 137).

— *SSI*, 17 iunie 1944 (492/25, 180—192), se prezintă materialul: *Date informative cu privire la situația armatei sovietice și a armatei germane pe frontul românesc* (13 p. dactilografiate).

— *SSI*, 19 iunie 1944 (492/2, 189), n.i.: *Bancnote sovietice românești în teritoriile ocupate.*

— *SSI*, 19 iunie 1944 (492/25, 176), n.i.: *URSS — Fortificarea Niprului.*

— *SSI*, 20 iunie 1944 (492/2, 145), n.i. 20 035: manifeste lansate la Arad.

— *SSI*, 20 iunie 1944 (492/2, 138), n.i. 29 036: manifeste lansate de aviația sovietică în zona frontului.

Din cuprins:

„... Ajutați patriei voastre să iasă din război!"

— *SSI*, 22 iunie 1944 (492/2, 147), n.i. 29 138: manifeste lansate în zona frontului.

Din manifestul „Frontul al doilea la Apus e deschis!":

„...Armata Roșie a intrat în România nu pentru a dobândi vreo parte din teritoriul României, nu de a schimba orânduirea socială existentă în România, ci pentru a-i nimici pe tâlharii nemți. Români! Luați-vă soarta în propriile voastre mâini. Ajutați Armata Roșie a bate și nimici pe nemți — dușmanii voștri de moarte, care cu ajutorul slugoiului Antonescu v-au aruncat pe voi în acest război nenorocit. Moarte ocupanților nemți!"

— *SSI*, 22 iunie 1944 (492/25, 177), n.i.: *URSS — Captarea stațiilor de radio-emisie.*

— *SSI*, 24 iunie 1944 (492/25, 195), sinteza: *URSS — Diverse informațiuni.*

— *SSI*, 24 iunie 1944 (492/25, 196), n.i.: *URSS — Activitatea agenților Frontului 3 Ucrainean.*

— *SSI*, 26 iunie 1944 (492/25, 197): *URSS — Pregătiri în vederea războiului chimic.*

— *SSI*, 27 iunie 1944 (492/25, 198), n.i.: *URSS — Amenajarea noilor baze aeriene pentru aviația anglo-americană.*

— *SSI*, 27 iunie 1944 (492/25, 199), n.i.: *URSS — Pregătiri pentru războiul chimic.*

— *SSI*, 29.VI.1944 (492/25, 200), n.i.: *URSS — Formarea regimentelor rezervă de tancuri.*

— *SSI*, 4 iulie 1944 (492/2, 438), n.i. 29 679: capturarea unor grupuri de partizani.

— *SSI*, 4 iulie 1944 (492/2, 439—440), n.i. 29 680: prinderea evreului Şcegelev Alexandru Petrovici, în uniformă militară română, membru al unui grup de 11 agenţi *NKVD.*

— *SSI*, 6 iulie 1944 (492/25, 201), n.i.: *URSS — Date în legătură cu aviaţia aliată din URSS.*

— *SSI*, 8 iulie 1944 (492/2, 441—448), n.i. 29 982: declaraţiile unor paraşutişti ruşi capturaţi.

— *SSI*, 18 iulie 1944 (492/25, 202), n.i.: *URSS — Noile arme din dotarea Armatei Roşii.*

— *SSI*, 21 iulie 1944 (492/25, 203), n.i.: *URSS — Diverse date în legătură cu unităţile blindate.*

— *SSI*, 22 iulie 1944 (492/25, 204), n.i.: *URSS — Noul procedeu anticar.*

— *SSI*, 24 iulie 1944 (492/25, 205), n.i.: *[URSS] — Pregătiri sovietice pe frontul românesc.*

— *SSI*, 26 iulie 1944 (492/25, 247), n.i. *Pronosticuri militaro-politice.*

Previziuni în temeiul declaraţiilor unui prizonier sovietic: un inevitabil conflict între URSS şi Anglia, modificarea „modelelor actuale" german şi sovietic etc.

— *SSI*, 27 iulie 1944 (492/25, 220—221), n.i. 12 156: *Instrucţiuni pentru modul de comportare al ofiţerilor sovietici în societate.*

În baza documentului capturat de la inamic intitulat *Memorizare cu privire la conduita ofiţerului* (ff. 222—229).

NOTELE

1. Vezi, mai ales, Florin Constantiniu, Alesandru Duţu, Mihai Retegan, *România în război, 1941—1945. Un destin în istorie*, Bucureşti, Editura Militară, 1995; Ioan Scurtu, C. Hlihor, *Complot împotriva României, 1939—1947. Basarabia, Nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1994; Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Românii în Crimeea, 1941—1944*, Bucureşti, Editura Militară, 1995; Jipa Rotaru, Octavian Burcin, Vladimir Zodian, *Mareşalul Antonescu: Am făcut „războiul sfânt" împotriva bolşevismului. Campania anului 1941*, Oradea, Editura Cogito, 1994; Alesandru Duţu, C. Botoran, eds., *Al doilea război mondial. Situaţia evreilor din România, 1939—1941*, I/1, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane/Fundaţia Culturală Română, 1994.

2. Vezi *Eugen Cristescu, asul serviciilor secrete româneşti. Memorii, mărturii, documente*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1994, XVI — 479 p.

3. *Ibidem*, pp. 133—255 (inclusiv notele). În comparaţie cu textul inclus de noi în *Anexa* precedentă, cel editat de Cristian Troncotă prezintă unele diferenţe (*ibidem*, pp. 187—197).

4. Vezi Osobîi Arhiv, Moscova, fond 490, dosarele 1—6; idem, fond 491, dosarele 1—2; idem, fond 492, dosarele 1—27/II; idem, fond 493, dosarele 1—6.

5. Se indică : n.i. sau notă c.i.

6. De exemplu: sinteza din 7 octombrie 1941, cu numărul 1 395 privind *Organizarea miliției (poliției) în URSS.*

7. General Corneliu Calotescu.

8. Nota a fost examinată de Mareșalul Ion Antonescu și subliniată integral cu un creion roșu. Vezi și informațiile primite de Mareșal de la Secția a II-a, Biroul 1 din cadrul Marelui Stat Major prin nota nr. 10 219 din 17 octombrie 1941, ora 12,00, despre capturarea Odessei (Osobîi Arhiv, Moscova, fond 490, opis 1, dosar 2, f. 108).

9. Războiul dintre Japonia și SUA, în urma raidului de la Pearl Harbor.

10. Despre demersurile întreprinse de emigranții ucraineni în România în 1941 și despre poziția autorităților din București, vezi Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 12, vol. III intitulat *Problema ucraineană* (162 file).

11. Kiril Semionovici Moskalenko (1902—1985).

12. Aleksei Inokentevici Antonov (1896—1962).

13. Dmitri Danilovici Lehnșenkov (1901—1987).

14. Kiril Afanasievici Meretkov (1897—1968).

15. Vezi, mai jos, nota 13 464 a lui Eugen Cristescu din 24 aprilie 1942.

16. Vezi, mai sus, nota lui Eugen Cristescu din 24 aprilie 1942.

17. Vezi nota lui Eugen Cristescu din 24 aprilie 1942.

18. Vezi nota lui Eugen Cristescu din 24 aprilie 1942.

19. Pentru detalii, vezi Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Românii în Crimeea, 1941—1944, passim.*

20. Se indicau unii dintre membrii Comitetului: I. V. Stalin, V. M. Molotov, L. P. Beria, L. M. Kaganovici, K. E. Voroșilov ș.a.

21. Ivan Stepanovici Konev (1897—1973), mareșal al URSS.

22. Rodion Iakovlevici Malinovski (1898—1967), mareșal al URSS.

23. Lev Zaharovici Mehlis (1889—1953), general-colonel.

24. Filip Ivanovici Golikov (1900—1980).

25. Raportul s-a expediat la solicitarea expresă a Cabinetului Militar/Biroul 2, nr. 9 331 din 20 septembrie 1942 (492/20, f. 296).

26. Este, din câte cunoaștem, una dintre primele sesizări privind iminența unei contraofensive sovietice în regiunea Stalingradului.

27. Documentul este publicat integral în Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995 (cap. 22, anexa III).

Detalii privind situația și acțiunile trupelor române în regiunea Stalingrad: Adrian Pandea, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, *Românii la Stalingrad. Viziunea românească asupra tragediei din Cotul Donului și Stepa Calmucă*, București, Editura Militară, 1992, *passim.*

28. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă...*, II (cap. 22, anexa IV).

29. În mapele Cabinetului Militar al Mareșalului Ion Antonescu se menționează că informațiile respective primite prin *SSI* au fost „exploatate/16.XI.1942" (f. 197).

30. În original, se indică: 150—200 oameni (?!).

31. *Ibidem* (anexa V).

32. *Ibidem* (anexa VI).

33. *Ibidem* (anexa VII).

34. Însemnare pe marginea notei: „Tardiv".

35. Boris Mihailovici Șapoșnikov (1882—1945), Mareșal al URSS din 1940.

36. Vezi *dosarul special* purtând mențiunea „strict secret", menționat în nota următoare.

37. Nota a fost însoțită de un *dosar special* (ff. 275—286), în baza căruia colonelul Radu Davidescu a întocmit o *notă de cabinet* (din 29 decembrie 1942), văzută de Mareșalul Ion Antonescu (ff. 270—273). Se identifică forțele sovietice și numărul unităților care, la începutul contraofensivei lor din 19 noiembrie 1942, se aflau în fața Armatei a 3-a Române (pe frontul Donului), în fața Armatei a 4-a Române (pe frontul sud Stalingrad) și în Caucaz.

38. De la Comitetul de partid al regiunii Odessa.

39. Lavrentii Pavlovici Beria (1899—1953), prim-secretar al CC al PC (b) din Gruzia, ministru de Interne al URSS (1938—1945), vice-președinte al Consiliului de Miniștri al URSS din 1946, mareșal al URSS (1945), liderul autoritar al *NKVD*-ului (1938—1953), arestat la 26 iunie 1953 și executat, la 23 decembrie 1953, pentru activități criminale.

40. Vsevolod Nikolaevici Merkulov (1900—1953), ministru al Securității Statului al URSS (1943—1946), ministru al Controlului de Stat (1950—1953), unul dintre apropiații lui L. P. Beria, arestat și împușcat o dată cu acesta, de asemenea, pentru activități criminale.

41. Forțe speciale, cunoscute mai ales sub denumirea *SMERȘ* = smert șpionami (moarte spionilor).

42. Victor Semionovici Abakumov (1894—1954), ministru al Securității Statului al URSS (1946—1951), activitate bogată în rândurile *NKVD*-ului, participant la represiunile din anii '30—'40, organizatorul echipelor „*Smerș*" din etapa finală a celui de-al doilea război mondial și care s-au „remarcat" prin capturarea și execuția sumară a tuturor „agenților inamici" ai statului sovietic. A fost arestat după deschiderea „cazului Beria" și executat în 1954.

43. În zona Kerci.

44. Acest excelent document, care relevă gradul în care *SSI*-ul a reușit să „pătrundă" în tainele *NKVD*-ului, este valabil și în prezent în ceea ce privește stabilirea organigramei veritabile a principalului serviciu secret al Kremlinului din anii războiului. Sinteza este examinată de noi și se tipărește în prezentul volum (vezi cap. 27 — *SSI-ul pătrunde secretele NKVD-ului*, anexa).

45. Informațiile furnizate de către *SSI* Cabinetului Militar al Mareșalului trebuie coroborate, pentru epoca respectivă, cu datele excelente prezentate de către Marele Stat Major Român, Secția a II-a, Biroul I Informații prin adresa 550 235 din 19 aprilie 1944, ce însoțea *Sinteza asupra forțelor sovietice aflate pe Frontul de Est* (Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 25, ff. 102—105). Sinteza comunica totalitatea forțelor sovietice angajate în fața frontului româno-german (696 mari unități și 139 regimente blindate), precum și dislocarea respectivelor unități.

46. Textul manifestului a fost examinat de Cabinetul Militar, Biroul 2, iar Mareșalul Ion Antonescu a consemnat pe marginea notei: „Ticăloșii — urmăriți" (dosar 25, f. 163, notă din 15 iunie 1944).

Capitolul 23

ALTE SERVICII SECRETE

ITALIA

Armata terestră italiană a fost dotată încă între 1863 și 1866 cu un birou de spionaj *(Ufficio „I")*, reconstituit în 1900 și dublat în timpul primului război mondial (1916) cu *Servizio Informazioni del Comando Supremo* [1]. După instalarea fascismului, la 15 octombrie 1925 s-a creat *SIM (Servizio Informazioni Militari)*, restructurat curând și pus la dispoziția șefului Marelui Stat Major al forțelor terestre [2]. Veritabilul creator și mentor al *SIM*-ului a fost generalul Mario Roatta, care în deceniile trei-patru a mărit aparatul central, i-a procurat mijloacele materiale necesare și i-a dat prestigiu. Urmașii lui Roatta — succesiv colonelul Tripiccione și generalii Carboni și Amé — au urmat întocmai directivele sale, autoritatea fondatorului asupra *SIM*-ului făcându-se simțită chiar și după retragerea sa în 1937. În anii războiului, *SIM*-ul ajunge un organism „extraordinar de complicat", după opinia șefului său, între 1940 și 1943, generalul Cesare Amé. Aidoma celor mai multe servicii secrete străine, *SIM*-ul cuprindea mai multe secții specializate, respectiv în: spionaj, contraspionaj, prelucrarea informațiilor, oficiul tehnic etc. În perioada aprilie 1940—ianuarie 1941, serviciul de contraspionaj a fost autonom față de *SIM* și, dirijat fiind de colonelul Emmanuele Santo, s-a aflat sub tutela nemijlocită a Ministerului de Război din Roma [3].

În străinătate, *SIM*-ul dispunea de așa-numitele „centre" (în Balcani, Spania, Elveția, Africa de Nord etc.), care dirijau activitatea agenților. Informațiile culese erau numeroase și nu prezentau totdeauna siguranță. Astfel este cunoscut că Mussolini a aflat din buletinele transmise la radio și din ziare despre intrarea misiunii militare germane în România, în octombrie 1940; în același timp, agenții italieni au intuit — în vreme ce *Abwehrul* lui Canaris nu bănuia nimic — planurile Aliaților de debarcare în Africa de Nord franceză, în noiembrie 1942. În perioada antebelică, mai cu seamă, oamenii *SIM*-ului și-au făcut o

meserie din violarea sediilor ambasadelor străine la Roma și din procurarea prin efracție a unor documente secrete, hărți, coduri diplomatice etc. După cum ne informează Santo, fostul șef al contraspionajului, într-un singur an, *SIM* a intrat, pe această cale, în posesia unui lot de aproximativ 16 000 de documente! Cu regret, mărturisește Santo, *SIM* nu a putut pătrunde la ambasada sovietică din Roma.

Aprecierile despre rolul și eficiența *SIM*-ului în anii războiului sunt contradictorii. Ceea ce se știe cu precizie este faptul că, în 1939—1940, șeful de atunci al organizației, generalul Giacomo Carboni, a insistat pe lângă contele Ciano, ministrul de Externe, pentru ca Italia să nu intre în război alături de Reich. Mussolini a ignorat toate sfaturile primite în acest sens și, la 10 iunie 1940, a declarat război Aliaților. În octombrie 1940, *SIM* a comis o colosală eroare: a dat asigurări că toate condițiile erau favorabile pentru aplicarea planului „Esigenza G" (atacarea Greciei) al Marelui Stat Major italian. Desfășurarea evenimentelor, după agresiunea Italiei contra Greciei la 28 octombrie 1940, a contrazis aprecierile optimiste ale *SIM*-ului. De asemenea, este bine stabilit că, până la ieșirea Italiei din război, în septembrie 1943, între *SIM* și *Abwehrul* lui Canaris au existat cele mai strânse contacte. Inițiativa apropierii de organizația lui Canaris a aparținut exclusiv lui Roatta, iar Carboni și Amé au adâncit colaborarea, în așa mod încât, prin 1939—1940, s-a ajuns la o „uniune" a celor două organisme și în care *SIM*-ului i-a fost rezervat, bineînțeles, rolul de partener minor; atunci, italienii au predat germanilor până și cifrurile utilizate în menținerea contactelor cu agenții proprii! După marile insuccese ale *Axei*, în 1942—1943, *SIM* s-a arătat mai puțin entuziasmat de prietenia nemților. Era clar că acesta începuse să-și pregătească retragerea, pe care și-o dorea onorabilă. După răsturnarea lui Mussolini, în iulie 1943, Amé a devenit credincios regelui Italiei și noului premier desemnat, generalul Badoglio. În atare împrejurări, el s-a îngrijit să asigure secretul negocierilor purtate de Italia pentru ieșirea din războiul alături de Germania hitleristă. Nu putem spune că acest lucru nu i-a reușit lui Amé, numai că decizia Italiei devenise cunoscută între timp *Abwehrului;* ea a fost comunicată lui Canaris chiar de către șeful *SIM*-ului, în cursul unei întrevederi ultrasecrete desfășurată la Veneția în iulie 1943!

După modelul armatei, marina militară fascistă *(Supermarina)*, dispunea, de asemenea, de un oficiu de spionaj și contraspionaj: *SIS (Servizio Informazioni Segrete). SIS*-ul avea două secții (oficii) principale: spionaj *(Ufficio D)* și contraspionaj *(Ufficio E).* În timpul războiului, *SIS*-ul a repurtat unele succese însemnate: „spargerea" — înaintea germanilor — a cifrului naval britanic; intrarea în posesiunea listei cu numele și adresele agenților francezi din Italia; numeroase sabotaje contra navelor engleze la Gibraltar; supravegherea, de către agenți instalați la Algesiras, a traficului maritim inamic prin Gibraltar în tot cursul operațiunilor militare.

Asemenea *SIM* sau *SIS* de pe lângă armată și, respectiv, marină, aviația militară italiană beneficia de serviciile unui *SIA (Servizio Informazioni Aeronautica)*, care a avut mai puțin de lucru în timpul războiului.

În ultimii ani ai „erei" fasciste, serviciile secrete italiene au fost reorganizate în mai multe rânduri. Astfel, din 1937 *SIM, SIS* și *SIA* continuau să funcționeze pe lângă statele majore ale celor trei genuri de arme, dar autoritatea supremă era exercitată de către un subsecretar de stat la Ministerul de Război (Pariani). În vara anului 1941, *SIM* trece sub autoritatea Comandamentului suprem al armatei fasciste, fiind transformat într-un adevărat supraserviciu, ce coordona activitatea celorlalte birouri militare secrete: *SIS, SIA și SIE (Servizio Informazióni Esèrcito)*, acesta din urmă luând locul *SIM* ca organism al armatei terestre. Necontenitele reorganizări dovedeau că, în fond, autoritățile fasciste nu erau pe deplin mulțumite de eficacitatea serviciilor secrete în subordine, iar modificările făcute nu au suplinit nicidecum deficiențele constatate. Cel mai adesea s-a schimbat totul... fără a se fi transformat ceva!

Serviciile secrete militare au colaborat îndeaproape cu organismele polițienești ale regimului fascist, mai ales cu *poliția politică (Organizzazione di Vigilanza e Represióne Antifascista — OVRA)* a lui Guido Leto. OVRA, care a fost cel mai odios dintre instrumentele fasciste de represiune în Italia, echivalentul *Gestapo*-ului lui Müller, intervenea frecvent și în activitatea de informații și contrainformații. Nu știm să fi înregistrat vreo izbândă prestigioasă în acest domeniu, în afară doar de supravegherea serviciilor secrete militare — *SIM, SIS, SIA și SIE!*

JAPONIA

Japonia s-a numărat printre cele dintâi puteri care, după 1918, au apucat pe calea pregătirii și declanșării unui nou război mondial. Așa, de pildă, încă la 25 iulie 1927 guvernul imperial din Tokio a prezentat împăratului așa-numitul „memorandum Tanaka", care avansa planul creării unei „Japonii Mari", prin înglobarea Chinei, Indochinei, Mongoliei, Indiei, Australiei, a Extremului Orient sovietic și a insulelor din Pacific. Agresiunea Japoniei, începută în anul 1931, prin ocuparea Manciuriei, a constituit primul focar de război al conflictului mondial dintre 1939 și 1945[4]. Pentru asigurarea succesului planurilor expansioniste ale militarilor japonezi un rol aparte a fost rezervat serviciilor secrete.

De-a lungul anilor '20—'30, autoritățile nipone au fost preocupate cu prioritate de descoperirea inamicilor interni ai politicii de expansiune a Imperiului — rezidenți politici, nonconformiști, agenți străini etc. Acțiunea internă de „curățire" a fost în atenția a două departamente — Justiție și Război, în cadrul cărora au acționat organisme de specialitate: *Poliția Specială Superioară* sau *Poliția Politică (Keisatzu)* și, respectiv, *Poliția militară (Kempei Tai)*. Încă din 1927, la Ministerul Justiției se constituie, la nivelul *Biroului de*

Afaceri Criminale, așa-numita *Secție de reflecție*, dispunând de un stat major reunind 35 de membri și din inițiativa căruia a rezultat *Poliția Specială Superioară*[5]. Creat la sfârșitul veacului al XIX-lea, *Kempei Tai*-ul s-a consolidat considerabil în epoca interbelică, când a devenit — după opinia lui Richard Deacon, un istoric binecunoscut pe plan mondial al serviciilor secrete ale marilor puteri — „una dintre instituțiile cele mai puternice și, cu siguranță, cele mai temute din Japonia"[6]. În anii celui de-al doilea război mondial, *Kempei Tai*-ul, aflat sub conducerea colonelului Okido, cuprindea — potrivit estimărilor autorităților americane de ocupație — circa 75 000 de agenți, dintre care 1/3 erau ofițeri[7]. Dependent în continuare de Ministerul de Război, *Kempei Tai*-ul a ajuns să controleze practic întreaga constelație a serviciilor secrete nipone, mai puțin — ca să nu spunem la fel — pe cele acționând în aria Marinei Imperiale *(Rengo Kantai)*.

Ministerul Afacerilor Externe din Tokio a fost avantajat de activitatea unui *Serviciu de informații* (în dirijarea căruia s-a remarcat Kiyoshi Tsutsui), în vreme ce departamentele Marinei și Armatei au beneficiat, conform tradiției, de secții speciale de spionaj/contraspionaj conduse de un *Director al Informațiilor Navale* (amiralul Kiyoshi Hoda) ori de un *Director al Informațiilor Militare* (generalii Eini Tojo, apoi Kuchiro Higuchi)[8].

Potrivit intereselor comune rezultând din acordurile încheiate între cele trei puteri ale *Axei* Berlin-Roma-Tokio pentru împărțirea unor regiuni de pe glob în „sfere de interese" (Pactul Anticomintern sau Pactul Tripartit), serviciile secrete nipone au colaborat cu omoloagele lor germane sau italiene. Documentele cunoscute până în prezent și detaliile reieșind din lucrările de specialitate ori din bogata literatură memorialistică ne îngăduie să considerăm că raporturile între birourile secrete din Tokio, Berlin sau Roma au fost citite partenerilor, dar nu s-au bucurat de strălucire. Cu toate acestea, nu se poate omite că, încă în iunie 1938, s-a perfectat un acord între *Abwehr* și colonelul (apoi generalul) Oshima Hiroshi, ataşatul militar și, mai târziu (1941 — 1945), ambasadorul Japoniei la Berlin. Acordul era îndreptat în primul rând împotriva URSS, în privința căreia partenerii se angajau să facă schimb general de informații. Partea germană avea să beneficieze până la prăbușirea Reichului nazist de bunăvoința colegilor niponi, întrucât aceștia, acționând ca „observatori" în cadrul ambasadei Japoniei în URSS, vor ști să tragă toate foloasele decurgând din situația că, până la 9 august 1945 (?!), între Moscova și Tokio au existat relații diplomatice oficiale. Oricum, în prima fază a războiului din Est, Berlinul a primit știri despre situația internă a statului sovietic și prin intermediul ambasadei nipone în URSS. La 10 iulie 1941, ca dovadă, liderul diplomației naziste, von Ribbentrop, comunica ambasadorului german la Tokio, generalul Ott: „Mă folosesc de acest prilej și mulțumesc ministrului de Externe al Japoniei pentru transmiterea telegramei ambasadorului nipon la Moscova. Ar fi de dorit ca să primesc regulat, pe aceeași cale, informații tot mai multe din Rusia"[9]. Că schimburile de informații au continuat pe calea semnalată nu încape îndoială, însă trebuie să reținem că nu întotdeauna părțile implicate s-au dovedit și loiale. Nimeni altcineva decât însuși Adolf Hitler, de exemplu, n-a binevoit să-și înștiințeze partenerul

despre faptul că obținuse date sigure cum că americanii „spărseseră"... codurile diplomatice ale Japoniei! Situația poate părea extrem de curioasă și a fost — lucru lesne de bănuit — plină de consecințe nefaste pentru „interesele" *Axei* în război, dar aici a intrat în joc calculul Führerului, care, ca rasist înrăit, dorea și lupta pentru victoria în război a Reichului și a tuturor aliaților săi, dar nu concepea pur și simplu triumful „rasei galbene"[10].

De-a lungul războiului, serviciile secrete din Tokio au împărtășit soarta birourilor informative/contrainformative ale tuturor marilor puteri, fie ele surate ori rivale, în sensul că succesele lor au alternat cu tot atâtea eșecuri, dintre care unul catastrofal și la care ne-am referit deja: neputința de-a afla, precum și germanii în cazul britanicilor, cum că americanii, grație operațiunii *Magic* și criptologilor lui Rochefort, au „citit" frecvent — până la sfârșitul ostilităților — corespondența diplomatică și navală a Japoniei. În atare condiții, se înțelege că prelungirea luptei în ultimii ani ai conflagrației a echivalat pentru Imperiul de la „Soare Răsare" cu o cursă sinucigașă! La capitolul succeselor remarcabile ale serviciilor secrete nipone ne vedem siliți să trecem descoperirea rețelei lui R. Sorge și, mai ales, pregătirea condițiilor propice pentru aplicarea loviturii total surprinzătoare de la Pearl Harbor pentru SUA. Acestea au fost lovituri ce au avut un cuvânt hotărâtor pentru începutul războiului din Pacific, dar nicidecum și pentru sfârșitul lui [11].

*

În 1939—1945 războiul din umbră a fost pregătit și purtat *nu numai de către marii beligeranți*, de care ne-am ocupat în paginile precedente, ci el a bântuit, se înțelege, toate țările angrenate în conflictul general și total, deci nu mai puțin chiar statele neutre (îndeosebi Elveția, dar și Spania, Portugalia, Suedia, Turcia, Vaticanul ș.a.). Putem concluziona că, dimpotrivă, dacă statele neutre s-au sustras angajamentelor militare, în privința războiului secret nu a mai fost posibil așa ceva. În mod concret, toți neutrii au participat la acest război, din rațiuni diverse și în forme diferite, mai precis: în anume operațiuni de spionaj/contraspionaj au avut rolul de *inițiatori* ori de *subiecți;* în altele, au acționat drept *intermediari* ori, mai cu seamă, au preferat postura de *gazde* [12].

NOTELE

1. Vezi Giuseppe De Luttis, *Storia dei servizi segreti in Italia*, Roma, Editori Riuniti, 1984, pp. 7—10.

2. *Ibidem*, p. 12.

3. Cf. îndeosebi Cesare Amé, *Guerra segreta in Italia. 1940—1943*, Roma, Gherardo Casini Editore, 1954; Giacomo Carboni, *Memorie segrete 1935—1948*, Firenze, Parenti Editori, 1955. Vezi, de asemenea, Benito Mussolini, *The Fall of Mussolini. His Own Story by...*, New York, Ferrar, Straus and Co., 1948; *Lettres secrètes échangées entre Hitler et Mussolini*, Paris, Éditions du Pavois, 1946; Galeazzo Ciano, *Ciano's Diary, 1939—1943*, London-Toronto, Heinemann, 1947; idem, *Les archives secrètes du Comte Ciano, 1936—1942*, Paris, Plon, 1948.

4. Cf. Constantin Buşe, Zorin Zamfir, *Japonia. Un secol de istorie (1853—1945)*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1990, p. 185 şi urm.

5. Cf. Richard Deacon, *Kempei Tai. A History of the Japanese Secret Service*, New York-Toronto, Beaufort Books, Inc., 1982, pp. 156—157.

6. *Ibidem*, p. 162.

7. Potrivit altor surse ar fi fost vorba de aproximativ 140 000 de agenţi secreţi (cf. Gh. Buzatu, *Războiul secret*, Iaşi, Editura Junimea, 1973, p. 39).

8. Richard Deacon, *op. cit.*, p. 162.

9. Cf. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 38.

10. *Ibidem*, p. 56.

11. Cf. Marcel Giuglaris, *Le Japon perd la guerre du Pacifique. De Pearl Harbour à Hiroshima*, Paris, Fayard, 1958, *passim*. Pentru diverse aspecte privind războiul din Pacific vezi bibliografia menţionată la § *SUA*, *URSS*, precum şi îndeosebi Herbert Feis, *The Road to Pearl Harbor. The Coming of the War between the United States and Japan*, New York, Atheneum, 1962; Henri Michel, *La Seconde Guerre mondiale*, 2 vol., Paris, PUF, 1968—1969; William Carr, *Poland to Pearl Harbor. The Making of the Second World War*, London, Edward Arnold, 1985; Florin Vasiliu, *De la Pearl Harbor la Hiroshima*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986; A. I. Utkin, *SŞA — Iaponiia, Vcera, sevodnia, zavtra*, Moscova, Nauka, 1990; A. N. Panov, *Iaponskaia diplomaticeskaia slujba*, Moscova, Izd. MO, 1988; Paul W. Tibbets, Jr., *Mission: Hiroshima*, New York, Stein and Day Publishers, 1985; Nobutaka Ike, *Japan's Decision for War. Record of the 1941 Policy Conferences*, Stanford, Stanford University Press, 1967; John Castello, *The Pacific War*, New York, Rawson, Wade Publishers, Inc., 1981; John Toland; *Infamy. Pearl Harbor and Its Aftermath*, New York, Doubleday and Company, 1982. Despre „războiul secret" pentru/în China, vezi Roger Faligot, Rémi Kauffer, *Serviciul secret chinez*, Bucureşti, Editura Nemira, 1993 (ediţia originală — Paris, 1987).

12. Despre *spionajul global* între 1939 şi 1945 (organizare şi acţiuni), vezi îndeosebi *Geschichte des Zweiten Weltkrieges*, ed. a II-a, Würzburg, A. G. Ploetz, 1960, p. 812 şi urm. (statele *Axei* — *Germania*, pp. 812—822; *Italia*, pp. 822—827; *Japonia*, pp. 828—832; *Ungaria* şi *România*, p. 832; ţările Naţiunilor Unite — *Polonia*, p. 833; *Belgia*, p. 833; *Franţa*, pp. 833—839; *Grecia*, p. 839; *URSS*, pp. 839—840; *Anglia*, pp. 840—843; *SUA*, pp. 843—850; *China*, p. 850 şi urm.); Janusz Piekalkiewicz, *Spione. Agenten. Soldaten. Geheime Kommandos im Zweiten Weltkrieg*, München, Südwest Verlag, 1969; Werner Brockdorff, *Geheimkommandos des Zweiten Weltkrieges*, Etville-am-Rhein, RVG, 1983; Peter Young, *Commando*, New York, Ballantine Books, 1972; Allen W. Dulles, ed., *Great True Spy Stories*, New York, Ballantine Books, 1986. Despre rolul şi locul spionajului în cazul ţărilor neutre ori al unor guverne din exil (ceh, polon, grec etc.), vezi Jon Kimche, *Un général suisse contre Hitler. L'espionnage au service de la paix, 1939—1945*, Paris, Jon Kimche et Fayard, 1966 (cazul generalului Henri Guisan); Józef Garlinski, *The Swiss Corridor. Espionage Networks in Switzerland during World War II*, London-Melbourne-Toronto, J. M. Dent and Sons Ltd., 1981; idem, *Intercept. The Enigma War*, ediţia citată (1979); Allen Dulles, *Germany's Underground*, New York, The Macmillan Co., 1947; idem, *The Secret Surrender*, New

York, Harper and Row, 1966; Otto Pünter („Pakbo"), *Guerre secrète en pays neutre. Les révélations d'un agent secret sur l'espionnage en Suisse contre le fascisme et Hitler, 1930—1945*, Lausanne, Payot, 1967; Pierre Accoce, Pierre Quet, *La guerre a été gagnée en Suisse. L'affaire Roessler*, Paris, Perrin, 1966; Radó Sandor, *Sub pseudonimul Dora*, Bucureşti, Editura Politică, 1974 (ediţia originală — Budapesta, 1971); Frantisek Moravec, *Master of Spies. The Memoirs of General...*, New York, Doubleday and Co., 1975; Richard Deacon, *The Israeli Secret Service*, London, Sphere Books Ltd., 1981; Alexander Foote, *Handbook for Spies*, New York, Doubleday/London, Museum Press, 1949; Roger Faligot, Rémi Kauffer, *Serviciul secret* chinez, Bucureşti, Editura Nemira, 1993; Christine Ockrent, Contele de Marenches, *Consilier de taină al Puterii*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992.

PARTEA A V-A

UN RĂZBOI NEORTODOX — PREMISE ȘI DESFĂȘURĂRI

Capitolul 24

DIN SECRETELE PROTOCOLULUI SECRET DIN 23 AUGUST 1939 — PROBLEMATICĂ ŞI ISTORIOGRAFIE —

Interesul pentru istoria conflagraţiei din 1939—1945 se dovedeşte a fi fost, în orice moment după terminarea ostilităţilor, constant. Faptul îşi are nenumărate explicaţii, dar, înainte de orice, a predominat şi predomină argumentul hotărâtor că realităţile lumii contemporane au fost şi sunt încă profund afectate de consecinţele celui de-al doilea război mondial. Între problemele „vedetă" ale războiului trecut, cele mai dezbătute şi mai controversate între/de către istorici şi nu numai atât se înscrie aceea a cauzelor şi a condiţiilor concrete în care a fost posibilă izbucnirea ostilităţilor la 1 septembrie 1939 prin atacarea Poloniei de către Germania hitleristă, iar, în context, revin oricând în discuţie şi în centrul atenţiei aspectele privind rolul şi locul bătăliilor angajate pentru extinderea/restrângerea, modificarea/trasarea de către/pe seama statelor şi puterilor implicate a unor noi frontiere. Concluzia studiilor de specialitate datorate celor mai reputaţi specialişti din lume în istoria ultimei conflagraţii este aceea că, în evoluţia cursului evenimentelor în direcţia datei fatidice de 1 septembrie 1939, tendinţele de expansiune teritorială ale puterilor extremiste (fasciste — Germania şi Italia, militariste — Japonia, comuniste — URSS) au fost esenţialmente hotărâtoare, iar că, în chip concret, Adolf Hitler nu ar fi putut să „arunce" lumea în război dacă nu ar fi beneficiat în sensul cel mai deplin al cuvântului de avantajele politicii de conciliere promovată la început de Londra şi Paris faţă de Berlin şi culminând — la 29 septembrie 1938 — cu semnarea acordului cvadripartit de la München ce sacrifica o parte a teritoriului Cehoslovaciei în folosul naziştilor, pentru ca, în continuare, să survină bulversarea orientării URSS faţă de Reichul hitlerist, concretizată în pactul fatal pentru soarta păcii europene şi mondiale de la 23 august 1939. În acea clipă de gravă criză politică internaţională, pactul Hitler-Stalin (ori Ribbentrop-Molotov, căci aceştia l-au subscris în calitatea lor de miniştri de Externe ai celor doi Führeri) a făcut din Führerul de la Berlin

arbitrul indiscutabil al păcii europene (și chiar extra-europene), mai ales că el nu avea în „repertoriul" său politic decât o soluție — războiul! Elocvent în acest sens este dialogul liderilor diplomatici ai Germaniei și Italiei din 11 august 1939, când contele Galeazzo Ciano l-a chestionat pe Joachim von Ribbentrop vizavi de pretențiile Berlinului la adresa Poloniei: „Ei bine,... ce doriți Dv. în definitiv — Coridorul [polonez] sau Danzigul?" Replica șefului diplomației naziste a fost în consens cu politica preconizată de Führerul său: „...Noi vrem războiul!"[1]

Nu ne propunem să intrăm în detalii, motiv pentru care vom aminti doar contribuțiile unor prestigioși specialiști, referitoare la consecințele dramatice ale acordului de la München: Martin Gilbert și Richard Gott[2], Pierre Renouvin[3], Maurice Baumont[4], J. B. Duroselle[5], Klaus Hildebrand[6], Jiri Hochman[7], M. G. Hitchens[8], Paul Hayes[9] și, mai ales, D. C. Wertt[10], A. J. P. Taylor[11] ori Telford Taylor[12]. Potrivit acestuia din urmă, autorul celei mai solide contribuții consacrate Münchenului, acordul din 29 septembrie 1938 a marcat „un punct crucial al cursului istoriei moderne"[13], în vreme ce — după opinia celebrului istoric britanic A. J. P. Taylor — atunci, în toamna anului 1938, grație liderilor guvernelor Germaniei, Marii Britanii, Franței și Italiei, în capitala bavareză sistemul de la Versailles „a fost nu numai ucis, dar și înmormântat"[14]. Comparativ cu Münchenul, pactul de la 23 august 1939 încheiat la Moscova a fost și este mult mai aspru judecat de istorici și aceasta, evident, în raport cu rostul său nemijlocit în sacrificarea păcii și deschiderea căii spre declanșarea celui de-al doilea război mondial. Vom aminti, în acest sens, demonstrațiile și concluziile convingătoare expuse de cunoscuți istorici și kremlinologi, precum în primul rând: Michel Heller și A. M. Nekrici[15] , Lev Bezîmenski[16], A. J. P. Taylor[17], William Carr[18], William L. Shirer[19], Klaus Hildebrand[20], Pierre Renouvin [21], Maurice Baumont [22], Alan Bullock[23], Jacques de Launay[24], Sebastian Haffner[25], Hans Adolf Jacobsen[26], Eddy Bauer[27], Christopher Thorne[28], Wolfgang Leonhard[29], P. M. H. Bell[30] și, cu totul recent, sovieticii Valentin Berejkov[31], Iurii Zoria și Natalia Lebedeva[32], N. Eidelman[33], V. M. Falin[34], I. D. Ostoia-Ovsianîi[35] sau N. V. Zagladin[36]. Punctele de vedere exprimate, dincolo de toate nuanțele, explicabile date fiind unghiul și momentele abordării problemei, concordă în mod tulburător. Michel Heller și A. M. Nekrici, de pildă, descifrează că, la 23 august 1939, „o cotitură s-a produs realmente în istoria Europei și a lumii — Uniunea Sovietică a deschis poarta războiului semnând pactul cu Germania"[37], în vreme ce deja menționatul și cunoscutul ziarist și istoric american William L. Shirer consemnează că Stalin, „inamicul mortal" al lui Hitler, „a făcut posibilă" decizia acestuia de-a ataca Polonia la 1 septembrie 1939[38]. Maurice Baumont, membru al Institutului Franței, nu i-a contrazis pe cei citați, dimpotrivă (pactul de la 23 august 1939 „a încurajat puternic pe Hitler să riște declanșarea «marelui conflict»"[39], la fel ca și Pierre Renouvin („pactul de la 23 august 1939 a fost acela care a decis soarta păcii"[40]) ori britanicul Alan Bullock, cel dintâi biograf de celebritate mondială al lui Hitler și potrivit căruia, mulțumită pactului cu Stalin, Führerul a căpătat „mâinile libere" pentru a putea invada Polonia în 1939

fără riscuri[41]. Walter Hofer, într-o apreciată lucrare specială, constată și el că liderul de la Kremlin a fost cel care i-a dat lui Hitler „semnalul verde" să pornească războiul[42], opinie împărtășită și de N. V. Zagladin[43] ori A. Avtorchanov[44]. Un alt aspect, examinat în detaliu după anul 1948 de către istoriografia occidentală, combătut vehement de istoricii sovietici până în ultima vreme, dar în curs de „reformulare" azi, în condițiile perestroikăi, este acela al prețului cu care Hitler a smuls în 1939 lui Stalin semnătura lui Molotov pe pactul de neagresiune. Și în această privință, în prezent, lucrurile sunt clare. Condiția finalizării negocierii, operațiune desfășurată în cea mai mare taină, a fost încheierea unui protocol adițional secret, în conformitate cu care Berlinul recunoștea în „sfera de interese" a Kremlinului, mergându-se până la acordarea „dreptului" de ocupație, a unor state și părți de state incluzând ori vizând Finlanda, Țările Baltice, Polonia și România. Lucrurile sunt prea bine cunoscute în acest moment pentru a mai insista asupra lor, astfel că vom face apel la recunoașterile unor specialiști. Revenim, prin urmare, la Michel Heller și A. M. Nekrici, atât de categorici și de această dată: „După ce URSS a semnat protocolul secret în privința sferelor de influență, Germania și-a văzut asigurat spatele în Est. Calea atacului împotriva Poloniei era deschisă"[45]. William L. Shirer insistă în a demonstra cum, prin „târgul cinic", „sordid" cu Hitler, Stalin „a dat semnalul unui război [contra Poloniei] care, după toate probabilitățile, avea să ia proporțiile unui conflict mondial"[46]. Semnificația generală și consecințele dezastruoase pentru România ale protocolului secret în discuție au fost evidențiate în ultimii ani de istoricii români (Dan Cernovodeanu[47], Viorica Moisuc[48], V. F. Dobrinescu[49], Mircea Mușat și Ion Ardeleanu[50], Florin Constantiniu[51]). Cel mai recent, N. V. Zagladin, confirmat chiar în această primăvară de apariția la Moscova a dezvăluirilor lui V. M. Molotov[52], conchidea fără șovăire: „În asemenea condiții istorice concrete [cele din august 1939] Hitler a fost mai mult interesat în neutralizarea URSS-ului, decât Uniunea Sovietică în neutralizarea Germaniei. Aceasta s-a și reflectat în semnarea protocolului secret propus Germaniei ca anexă la pactul de neagresiune și care delimita sferele de influență în Europa de Est. URSS, după cum i se părea lui Stalin, neriscând nimic, dobândea posibilitatea să-și extindă teritoriul, recăpătând ceea ce pierduse în cursul războiului civil. Practic, Stalin, sancționând târgul cu Hitler, a aprins lumina verde pentru agresiunea fascistă în Europa. Această alegere reflecta concepția sovietică despre «interesele URSS » și despre a căror prioritate s-a vorbit încă la Congresul al XVII-lea al PC (b) [ianuarie 1934]"[53].

Concluzionând, desprindem realitatea indiscutabilă că pactul de neagresiune sovieto-german din 1939, „întărit" de protocolul adițional secret semnat concomitent la Moscova, precum și toate documentele secrete și nesecrete convenite în următorii doi ani între Berlin și Kremlin[54] au afectat într-o măsură decisivă situația Europei de Est, înlesnind nu numai izbucnirea celui de-al doilea război mondial, ci, mai mult, prin forța desfășurărilor impuse de conflict și prin prisma consecințelor rezultate, au contribuit la modificarea configurației teritoriilor unor țări din zonă și, deopotrivă, au predeterminat schimbarea pentru mai multe

decenii a regimurilor social-politice și economice din statele respective. Grupajul de documente editat de noi în 1991[55], propunându-și să-l introducă pe cititor în unele „secrete" ale protocolului von Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, poate înlesni abordarea unor aspecte care, de obicei, sunt trecute cu vederea atunci când sunt evaluate urmările documentului de referință. Documentele selectate acoperă, prin urmare, mai puțin problematica preistoriei protocolului secret, lesne de urmărit grație studiilor de până acum (și semnalate parțial mai sus) și volumelor de documente diplomatice, numeroase de dată recentă[56], pentru a stărui asupra faptelor și realităților rezultate din traducerea în viață a târgului Hitler-Stalin în 1939—1940. Odată aceste precizări făcute, vom menționa că „secretele" protocolului din 23 august 1939 țin de mai multe categorii de probleme:

1. Prima problemă privește destinul însuși al protocolului adițional secret: semnat la Kremlin în zorii zilei de 24 august 1939, de către von Ribbentrop și Molotov, în prezența lui Stalin și a unor înalți funcționari ai ministerelor de Externe ale Germaniei și URSS, documentul original — voit sau nu? — s-a pierdut în anii celui de-al doilea război mondial ori (în cazul URSS) imediat după aceea și de către o parte și de către cealaltă. Nu în prealabil însă ca, și la Berlin, și la Moscova, să se fi executat mai multe copii, acestea având, la rândul lor, un destin nu mai puțin straniu: copiile germane au ajuns, în 1945, în mâinile americanilor, care, o dată cu imensele arhive acoperind istoria Germaniei dintre 1918 și 1945, le-au transportat pe dată în SUA spre prelucrare, microfilmare și editare, pentru ca, în cursul anilor '50, să le restituie guvernului de la Bonn. În acest lot de documente, americanii au găsit copia protocolului secret din 23 august 1939 și, în toiul „războiului rece", aceștia vor da la iveală textul veritabil și integral al târgului Hitler-Stalin pe seama statelor din Europa de Est[57]. Sovieticii au reacționat cu violență, în primul rând publicând mediocrul pamflet *Falsificatorii istoriei* în sute de mii de exemplare (a apărut la București, tot în 1948), fapt ce a întreținut „cearta" istoricilor sovietici cu „restul lumii" până prin 1988—1989, când, în condițiile glasnostului și perestroikăi, specialiștii din URSS au acceptat să ia în discuție existența unui protocol adițional secret al pactului din 23 august 1939. Și de data aceasta însă, ei au pretins, inițial, să poarte o discuție numai în baza reproducerii documentului original (evident, de negăsit după cele întâmplate)[58], dar, într-un sfârșit, au admis să ia în considerație și textul aflat în copii, mai ales că:

a) La Moscova s-a descoperit un proces-verbal din aprilie 1946 privind preluarea din „arhiva specială" a MAE al URSS a mai multor documente subscrise de delegații lui Hitler și Stalin în 1939—1941, inclusiv — ori mai cu seamă! — textul original și trei copii ale protocolului von Ribbentrop-Molotov[59]. Originalul deja este de negăsit, dar avem la dispoziție copiile după el, situația fiind identică cu cea a documentelor păstrate în arhivele germane.

b) Textul copiilor păstrate în arhivele sovietice (după originalul în limbile rusă și germană, deopotrivă) coincide cu textul publicat de americani încă în 1948 și de germani în 1956 în colecția lor oficială de acte diplomatice privind politica externă a Germaniei

între 1918 și 1945. Demonstrația, așadar, era făcută! Cazuistica nu-și mai avea rostul și, prompt, N. Eidelman a constatat: „...Documentul «contestabil» [protocolul secret] există într-o formă mai mult decât incontestabilă, valabilă în cazul majorității actelor istorice ale lumii. Exigența formală de a prezenta, în fiecare caz, originalul ar putea lesne «elimina» tratatele Romei cu Cartagina, ale cneazului rus Oleg cu Bizanțul și mii de alte documente care se păstrează în copii și în copii ale copiilor, dar care sunt, totuși, autentificate de critica istorică serioasă"[60].

2. Problema următoare privește valoarea documentului aflat în atenția noastră. Ne referim, în mod precis, la discuțiile angajate de istorici și, mai cu seamă, de neistorici pe tema „repudierii", „anulării", „condamnării" etc., etc. a protocolului secret von Ribbentrop-Molotov. Este o acțiune în care s-au lăsat cuprinși/cuprinse politicieni și diplomați, guverne și parlamente, gazetari și istorici ș.a.m.d. Momentul de vârf, ca să-l numim astfel, l-a constituit, la 24 decembrie 1989, hotărârea Congresului Deputaților Poporului din URSS, în baza unui material al unei comisii speciale prezidată de A. N. Iakovlev, referitoare la valoarea politică și juridică a pactului Hitler-Stalin în ansamblu. Hotărârea[61] definește cu exactitate condițiile încheierii pactului, afirmă categoric existența protocolului secret, îi apreciază sensul clauzelor și constată aplicarea lor integrală de către URSS în 1939—1940, descoperă faptul că documentul n-a fost nicicând și nicicum ratificat de către Sovietul Suprem al URSS la 31 august 1939, o dată cu textul pactului de neagresiune, al cărui conținut fusese deja publicat, pentru ca, finalmente, să exprime condamnarea de către Congresul Deputaților Poporului a semnării oricărei înțelegeri secrete între Moscova și Berlin la și după 23 august 1939 și să proclame toate protocoalele secrete „drept nule și neavenite din punct de vedere juridic cu începere din momentul încheierii lor" (art. 7) [62]. În temeiul celor semnalate, ne îngăduim să constatăm că:

a) Nu numai că protocolul adițional secret din 23 august 1939 nu a fost ratificat după semnare de către nici unul dintre contractanți, fapt de natură să-i pună valabilitatea sub semnul întrebării într-o măsură, dar astăzi — și situația este aceeași de exact 50 de ani! — documentul este atins de nulitate în primul rând prin faptul că, la 22 iunie 1941, între Germania și URSS a intervenit starea de război, în urma agresiunii Wehrmachtului și a unor armate aliate ce acționau (vezi cazul României) eminamente pentru a anula efectele teritoriale ale protocolului secret!

b) După 22 iunie 1941, URSS a pierdut în consecință (până prin anii 1944—1945) toate avantajele teritoriale rezultând din aplicarea protocolului secret în 1939—1940 pe seama Finlandei, Țărilor Baltice, Poloniei și României, dar nu a încetat nici un moment să acționeze, în cadrul Marii Alianțe cu SUA și Marea Britanie îndeosebi, pentru a obține și de la noii parteneri recunoașterea, mai întâi formală și apoi chiar *de jure*, a granițelor trasate în 1939—1940 cu concursul lui Hitler și von Ribbentrop. Documentele anexate atestă perseverența diplomației Kremlinului și reușita obiectivului vizat, ceea ce pentru România a echivalat cu recunoașterea, treptată, a „dreptului" URSS în a pretinde și obține asigurările

SUA și Marii Britanii (progresiv între 1944 și 1946) în privința stabilirii prin viitorul tratat de pace a frontierei sovieto-române după formula „liniei existente la 1 ianuarie 1941", deci după ocuparea Basarabiei, Bucovinei de Nord, ținutului Herța și a insulelor de pe Dunăre în urma notelor ultimative ale lui Molotov din 26—27 iunie 1940! Survenea, în acest fel, un fapt neobișnuit și de pe urma căruia aveau să sufere și România, și Țările Baltice, și Polonia etc.: drept „garanție" și drept „mulțumire", drept „recunoaștere" a aportului URSS pe frontul antihitlerist, puterile occidentale s-au dovedit dispuse, în etapa finală a conflagrației, ca și după aceea, să se angajeze în numele viitoarei conferințe a păcii și să admită recunoașterea în granițele imperiului sovietic a unor teritorii străine, ocupate inițial de Kremlin grație politicii promovată în 1939—1941 în spiritul protocolului secret de la 23 august 1939. Anexa documentară cuprinde toate formulările referitoare la granițele României descoperite în documentele semnate ori elaborate de/cu puterile Națiunilor Unite, începând cu Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 și sfârșind cu Tratatul de pace din 10 februarie 1947, concluzia ce se degajă fiind una singură și anume că, prin consacrarea după război a liniei de frontieră sovieto-române „de la 1 ianuarie 1941", Marii Aliați, în postura de învingători, practic și-au pus în discuție bazele înșeși ale luptei lor și ale succesului lor din 1945. Căci, după un război contra Germaniei și a aliaților ei, unii aliați recunoșteau altora dreptul de a se înfrupta din roadele cooperării cu Hitler din 1939—1941 și, mai precis, de toate rezultatele aplicării de către URSS a clauzelor protocolului secret din 23 august 1939, protocol anulat la 22 iunie 1941 chiar de către Germania, iar la 14 august 1941, de către semnatarii Chartei Atlanticului, care glăsuia (articolul 2): „...Ei [președintele SUA și premierul Marii Britanii] nu doresc să vadă nici o modificare teritorială care să nu fie în acord cu voințele liber exprimate ale popoarelor interesate". Suntem dispuși, totuși, să admitem că formula „linia frontierei de la 1 ianuarie 1941" s-a aplicat în cazul României pentru a o pedepsi pentru prezența pe frontul anti-aliat între 1941 și 1944, dar nu poate scăpa atenției faptul că, după 1945, marii învingători au aplicat sancțiuni similare, desprinse tot din realitățile protocolului secret din 23 august 1939, și Poloniei și Țărilor Baltice, care n-au fost aliatele celui de-al III-lea Reich.

c) Concesiile admise de SUA și Marea Britanie în folosul URSS cu privire la schimbările teritoriale din 1939—1940 și „transpuse" în epoca postbelică au fost agravate în 1944—1945 prin acordurile secrete tripartite și înțelegerea Churchill-Stalin de la Kremlin din octombrie 1944 referitoare la recunoașterea în ansamblu a unor „zone de influență" (cu procente bine precizate, după cum atestă documentele) pentru marii învingători, în primul rând pentru URSS, pe seama unor țări ale Europei est-centrale, inclusiv România, cedată în proporție de 90 la sută Kremlinului. Și, așa după cum au dovedit-o realitățile crude ale ultimelor decenii, asemenea înțelegeri au determinat, mai mult decât sancționarea unor frontiere nedrepte, modificarea de către „cel în drept" (?) a bazelor înșeși ale sistemelor social-politice și economice în toate țările europene afectate de regimul

„sferelor de interese" statornicit în 1944—1945, ceea ce s-a tradus în comunizarea lor pentru o perioadă de peste patru decenii.

Un examen atent, nuanțat și pe deplin documentat al „secretelor" desprinse din protocolul secret von Ribbentrop-Molotov nu ne îngăduie să evităm, în discuția noastră, următoarele concluzii:

— Protocolul von Ribbentrop-Molotov este indiscutabil ca realitate istorică, dar limitarea oricărei discuții la simpla constatare a existenței sale este insuficientă, în stadiul actual al studiilor istorice și documentației științifice.

— Punerea în discuție a protocolului secret doar cu scopul de a se proclama „abrogarea" lui devine, de asemenea, insuficientă, dacă avem în vedere faptul că înșiși semnatarii au anulat documentul și l-au considerat ca atare din momentul agresiunii de la 22 iunie 1941. De aceea, documentul cercetat nu trebuie respins încă o dată, ci trebuie înfăptuit ceva mai mult — să se anuleze realitățile istorice (frontiere, sisteme, consecințe economice, mutații demografice etc.) rezultate neîndoielnic din aplicarea de către URSS a clauzelor protocolului secret în anii 1939—1940 și repuse în vigoare, în formule mai mult sau mai puțin sofisticate, adesea chiar amplificate, și toate acestea datorită spiritului de „înțelegere" cu care a fost tratată politica expansionistă a Kremlinului la sfârșitul conflagrației din 1939—1945 și în primii ani postbelici.

— Corespunzător celor constatate, se impune a se reclama anularea și a tuturor realităților desprinse din funcționarea acordurilor interaliate privitoare la împărțirea Europei Est-Centrale în „sfere de interese" spre avantajul esențial al URSS.

*

Cu aceste rânduri încheiam textul comunicării prezentate în plenul Conferinței internaționale de la Chișinău din 26—28 iunie 1991 pe tema *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia*. Este adevărat că volumul reunind materialele respectivei manifestări științifice, promis ferm de către gazdele noastre, nu a mai apărut, așa că ne-am preocupat noi să încredințăm tiparului punctul de vedere ce l-am exprimat [63]. Răstimpul ce ne desparte de momentul iunie 1991 dovedește că, din păcate, nu ne înșelam atunci când prezentam concluziile noastre. Dacă atunci comunismul încă nu se prăbușise la Moscova, iar, sub raport științific, fondul problemei consta în a dovedi rușilor *existența* protocolului secret (recunoscută, în fond, de tot restul lumii!), iată că, în prezent, URSS-ul ține deja de domeniul trecutului, o parte din fosta Basarabie a devenit Republica Moldova, iar, la începutul anului 1993, Kremlinul a difuzat știrea bombă cum că, în sfârșit, în arhivele diplomatice ale Moscovei s-au descoperit originalele rămase de drept părții sovietice ale documentelor semnate la Kremlin în noaptea de 23 august 1939. În acest fel, s-a pus capăt unei îndelungi și aprige dezbateri propagandistice și istoriografice. Incriminați, în 1948,

după cum se știe, printr-o culegere de documente secrete editată de americani (vezi R. J. Sontag și J. S. Beddie, editori, *Nazi Soviet-Relations, 1939—1941*, nota 55)[64] în sensul că semnaseră, concomitent cu pactul de neagresiune, un protocol secret privind împărțirea Europei Est-Centrale în „sfere de influență", sovieticii au reacționat violent. O broșură hagiografică, pretențios intitulată *Falsificatorii istoriei*, cu pretenția de *Notă istorică* (sic!) *a Biroului Sovietic de Informații*, a declanșat campania de disculpare totală a URSS pentru rolul jucat în evoluția evenimentelor din 1939 în direcția izbucnirii celui de-al doilea război mondial, exagerându-se, în schimb, rostul puterilor occidentale în cursul acelorași împrejurări. Nu s-a urmărit de către editorii americani — preciza broșura cu pricina — a realiza „o expunere obiectivă a evenimentelor, ci a prezenta un tablou denaturat al evenimentelor, a calomnia Uniunea Sovietică și a submina influența ei internațională ca luptătoare cu adevărat democratică și neînduplecată *(sic!)* împotriva forțelor agresive și antidemocratice"[65]. Finalmente, după un inevitabil recurs la învățătura lui I. V. Stalin, *Nota istorică* încheia cu „binecunoscutul adevăr că bârfeala și calomnia pier, dar faptele rămân"[66]. Era numai un mod de-a pune problema, dar nu adevărul însuși. El a ieșit la iveală, cum am precizat, după exact 45 de ani, când *Moscova a recunoscut oficial existența protocolului secret din 23 august 1939*. Un asemenea deznodământ denotă o punere în ecuație clară a responsabilităților majore ce-i revin retroactiv URSS pentru provocarea ultimei conflagrații mondiale. Dacă, în prezent, această situație este evidentă, problema esențială ce rămâne în discuție din nefericire privește *consecințele* „realităților" născute în 1939/1940 de pe urma aplicării protocolului secret de la 23 august 1939. Ei bine, în ciuda scurgerii timpului și peste toate bulversările survenite, mai ales în ultimii cinci ani, teritoriile puse în discuție de Stalin, Molotov și von Ribbentrop la Kremlin în 1939 *nu mai fac parte integrantă* din imperiul moscovit în urma decesului URSS (decembrie 1991), dar rămân în „sfera de interese" a succesorului — Federația Rusă!? Și, mai mult decât atât, aceasta amenință în fiece zi, subliniind că nu înțelege să admită discuții pe tema respectivă. Se avansează pseudo-argumente de genul că țările decapitate în 1939—1940 de provinciile lor istorice binecunoscute prin voința URSS s-ar afla în situația actuală *nu datorită protocolului secret, ci pentru că au pierdut cel de-al doilea război mondial!* Este, aceasta, o inepție de proporții, căci Polonia, de pildă, a figurat între învingători, iar România, în ultima fază a conflagrației din 1939—1945, s-a aflat de partea Aliaților. Realitatea necruțătoare și totalmente nedreaptă este că, față de decizia Federației Ruse de-a veghea asupra granițelor fostului imperiu roșu și, deopotrivă, față de indecizia Occidentului de a-și impune punctul de vedere în fața Kremlinului, drepturile popoarelor sunt — sub false principii și abile pretexte — în continuare încălcate. Basarabia și nordul Bucovinei sunt — exact în momentul când trimitem la tipar aceste rânduri — mai mult decât oricând în ultimii ani sustrase unității naționale românești. Singura concluzie ce se impune este aceea că, într-o lume nedreaptă, acte internaționale monstruoase (precum, în acest secol, protocolul secret din 23 august 1939 se află *pe primul loc* de vreme ce i-a dat lui Hitler cale

verde pentru a porni războiul mondial) *pot întreține situații anormale; drepturi istorice, însă, în nici un caz.* Cum s-a ajuns aici? Tocmai de aceea propunem spre studiu cititorului un set de documente ce ilustrează „subtilitățile" diplomației moscovite din anii și de după terminarea ostilităților din 1939—1945 de-a obține recunoașterea achizițiilor teritoriale îngăduite de Hitler la 23 august 1939, operațiune „definitivată" prin 1945—1947, de data aceea cu concursul puterilor Occidentului, de vreme ce, pentru a zdrobi Reichul hitlerist și statele aliate lui, Marile Puteri apusene fuseseră silite să solicite și să înfăptuiască (fără garanții prealabile) o cooperare multilaterală cu URSS între 1941 și 1945.

Vom remarca, în încheiere, că din punctul de vedere al cercetării istorice, investigarea aspectelor privind protocolul secret din 23 august 1939 este, mai departe, în plină desfășurare. Ca și în cazul recunoașterii existenței documentului sovieto-german ce a condus direct la declanșarea războiului mondial din 1939—1945, istoricul caută în continuare probe, chiar dacă fără acordul ori împotriva voinței factorului politic. Cu gândul că la fel stau lucrurile în privința anulării consecințelor protocolului von Ribbentrop-Molotov, vom observa că studiile apărute în ultimii ani, în țară sau în străinătate, au oferit și oferă informații inedite ori avansează noi interpretări. Nu putem ignora că importante investigații aparțin istoricilor ruși[67], mai cu seamă lui G. L. Rozanov, M. I. Semireaga[68] și D. Volkogonov[69]. În replică, am putea spune, mai multe cărți și studii au apărut în Germania[70], o mențiune aparte necesitând solida monografie semnată de Ingeborg Fleischhauer[71], tradusă fără întârziere în limba rusă [72]. Reexaminarea colecțiilor fundamentale de documente tipărite după 1946, deopotrivă cu investigarea literaturii de bază a problemei și a unor noi arhive i-a îngăduit d-nei Fleischhauer să reconstituie mai precis și mai nuanțat cursul evenimentelor politico-diplomatice ce au culminat cu reuniunea Stalin-Molotov-von Ribbentrop de la Kremlin în noaptea de 23—24 august 1939[73]. În privința *responsabilităților* pentru încheierea nefastului document, autoarea propune următoarea distribuire a „răspunderilor": 1. Diplomația germană (compartimentul responsabil de afacerile cu Rusia)[74]; 2. Hitler [75] și 3. Stalin [76]. În context, o excelentă sinteză, cu trimiteri bineînțeles la situația României, a apărut la București sub semnătura istoricului Florin Constantiniu[77]. S-a preferat, la București sau Chișinău, o abordare a problematicii protocolului secret din 23 august 1939, *mai cu seamă prin prisma consecințelor sale directe asupra României* — pierderea provinciilor istorice Basarabia și nordul Bucovinei în urma agresiunii „pașnice" din iunie 1940 a URSS[78]. Momentul de referință pe plan istoriografic l-a constituit, netăgăduit, apariția la Moscova în anul 1992 (în numai o mie de exemplare!) a celor două volume intitulate *Documentele politicii externe. Anul 1939* [79] în cadrul colecției oficiale editată de mai multe decenii de către Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse (anterior al URSS). Apreciem ca deosebit de semnificativă această apariție — al XXII-lea tom al colecției inaugurate în 1957 și care se oprise în 1977 la tomul al XXI-lea [80] — nu numai întrucât s-a revenit la tradiție, abandonarea fiind resimțită serios de către specialiști, ci, mai ales, pentru că Ministerul Afacerilor Externe din Moscova a

fost în situația de a-și publica sursele fără a mai suporta rigorile cenzurii comuniste. Acest lucru se resimte lesne din consultarea tomului XXII — cantitatea și calitatea actelor publicate, comentariile judicioase și natura dezvăluirilor oferite de documentele incluse. Pentru a rămâne în domeniul abordat însă, să specificăm că tomul XXII reține nu numai textul *Pactului Hitler-Stalin* de neagresiune[81] (publicat, de altfel, la câteva ceasuri după încheierea lui), ci și pe acela al *protocolului secret* din 23 august 1939, cu mențiunea precisă că publicarea se făcea *după o copie* a nenorocitului acord [82], care a deturnat destinul Europei și chiar al planetei. Să avem în vedere, deci, că editorii nu apelaseră decât la un așa-numit „exemplar de serviciu" al protocolului secret (descoperit prin Arhiva MAE din Moscova în 1946)[83] și că viza pentru tipar s-a acordat în septembrie-octombrie 1991, astfel cum desprindem din casetele tehnice ale celor două volume. Pe atunci mai rămâneau, așadar, *doar două-trei luni* până la anunțarea oficială de către Kremlin a știrii *despre depistarea în arhivele moscovite a originalului protocolului secret* din 23 august 1939[84]. Cât *adevăr* și, mai cu seamă, câtă *politică* se ascundeau în spatele respectivei comunicări, preluată de îndată de marile agenții de presă de pe mapamond, câtă vreme de-acum esențială devenise *nu recunoașterea autenticității* documentului în discuție, *ci eradicarea nenorocirilor pe care el le-a provocat? Cine* și *cum* o va face? Cu siguranță că NU KREMLINUL, co-autorul protocolului din 23 august 1939, ajuns în situația să se AUTO-DENUNȚE!

NOTELE

1. William L. Shirer, *Le Troisième Reich. Des origines à la chutte*, Paris, Stock, 1967, p. 547.

2. *Conciliatorii*, București, Editura Politică, 1966, *passim*.

3. *Histoire des relations internationales*, VIII, *Les crises du XXe-siècle*, II, *De 1929 à 1945*, Paris, Hachette, 1958, pp. 136—139.

4. *Peuples et civilisations*, XX, *La Faillite de la paix (1918—1939)*, II, *De l'affaire éthiopienne à la guerre (1918—1939)*, Paris, PUF, 1961, *passim*; idem, *Les origines de la Deuxième Guerre mondiale*, Paris, Payot, 1969, *passim*.

5. *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours*, Paris, Dalloz, 1971, p. 219.

6. *The Foreign Policy of the Third Reich*, London, B.T. Batsford Ltd., 1973, pp. 73—74.

7. *The Soviet Union and the Failure of Collective Security, 1934—1938*, Ithaca-London, Cornell University Press, 1984, *passim*.

8. *Germany, Russia and the Balkans. Prelude to the Nazi-Soviet Non-Aggression Pact*, Boulder, 1983, *passim*.

9. *The Twentieth Century, 1880—1939*, London, Adam and Charles Black, 1978, p. 297.

10. *How War Came: The Immediate Origins of the Second World War, 1938—1939*, London, Heinemann, 1989, *passim*.

11. *The Origins of the Second World War*, second edition, New York, Fawcett Premier, 1979, pp. 146—181, 181—207; idem, *English History, 1914—1945*, New York-Oxford, Oxford University Press, 1965, pp. 427—437.

12. *Munich. The Price of Peace*, New York, Vintage Books, 1980, pp. XI, 1003—1004.

13. *Ibidem*, p. XI.

14. *The Origins of the Second World War*, p. 181.

15. *L'utopie au pouvoir. Histoire de l'URSS de 1917 à nos jours*, II, Paris, Calmann-Lévy, 1982, pp. 270—303.

16. Cf. *Les alternatives de 1939*, în „Temps Nouveaux", nr. 23—24/1989; *idem*, *Après le pacte*, în „Temps Nouveaux", nr. 34/1989.

17. A. J. P. Taylor, *The Origins...*, p. 251; idem, *The Second World War. An Illustrated History*, London, Penguin Books, 1976, pp. 35—36.

18. *Poland to Pearl Harbor. The Making of the Second World War*, London, E. Arnold, 1985, pp. 62—64.

19. William L. Shirer, *op. cit.*, pp. 551—583.

20. Klaus Hildebrand, *op. cit.*, pp. 89—90.

21. Pierre Renouvin, *op. cit.*, VIII_2, p. 198.

22. Maurice Baumont, *Les origines...*, p. 335.

23. *Hitler. A Study in Tyranny*, London, Penguin Books, 1976, p. 531.

24. *Les grandes controverses de l'histoire contemporaine, 1914—1945*, Lausanne, Éditions Rencontre, 1964, p. 316.

25. *Le pacte avec le diable*, Paris, Laffont, 1969, p. 164.

26. Cf. *The Historical Encyclopedia of World War II*, New York, Greenwich House, 1984, p. XXI.

27. Cf. *Histoire controversée de la Deuxième Guerre mondiale*, 1, Monaco-Ville, Jaspard Polus, 1966, pp. 251—253.

28. *The Approach of War 1938—39*, London, Macmillan/St. Martin's Press, 1973, p. 173 și urm.

29. Cf. *Betrayal. The Hitler-Stalin Pact of 1939*, New York, St. Martin's Press, 1989, *passim*.

30. *The Origins of the Second World War in Europe*, London-New York, Longman, 1987, p. 262.

31. Cf. *L'erreur de Stalin*, în „La Vie Internationale", Moscova, nr. 9/1989, p. 15.

32. Cf. *L'an 1939 dans les dossiers de Nuremberg*, în „La Vie Internationale", nr. 10/1939, pp. 140—141.

33. Cf. „Les Nouvelles de Moscou", nr. 34/1989.

34. O. A. Rjesevskii, ed., *1939 god. Uroky istorii*, Moscova, Misl, 1990, p. 319 și urm.

35. *Ibidem*, p. 355 și urm.

36. Cf. *Istoriia uspehov i neudaci sovetskoi diplomații*, Moscova, Izd. Mejdunarodnîie Otnoșeniia, 1990, p. 110 și urm.

37. Michel Heller, A. M. Nekrici, *op. cit.*, II, p. 284.

38. William L. Shirer, *op. cit.*, p. 566.

39. Maurice Baumont, *La Faillite de la paix*, II, p. 873.

40. Pierre Renouvin, *Histoire..., VIII*$_2$, p. 198.

41. Alan Bullock, *op. cit.*, p. 531.

42. Walter Hofer, *Hitler dechaîne la Guerre*, Paris, Éditions du Seuil, 1967, p. 112.

43. N. V. Zagladin, *op. cit.*, pp. 111—113.

44. Cf. *Imperiia Kremlina. Sovetskii tip kolonializma*, Vilnius, 1990, p. 110 și urm.

45. Michel Heller, A. M. Nekrici, *op. cit.*, II, p. 284.

46. William L. Shirer, *op. cit.*, p. 583.

47. Nicolae Lupan, ed., *Pactul germano-sovietic din 1939*, Bruxelles, Editura Nistru, 1989, pp. 45—46.

48. Cf. *Premisele izolării politice a României, 1919—1940*, București, Editura Humanitas, 1991, pp. 360—366.

49. Cf. *Bătălia diplomatică pentru Basarabia, 1918—1940*, Iași, Editura Junimea, 1991, p. 121 și urm.

50. Vezi *România după Marea Unire*, II_2, *1933—1940*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, pp. 1514—1516; Mircea Mușat, *Politica de forță și dictat în ajunul celui de-al doilea război mondial*, în „Magazin istoric", nr. 12/1989, pp. 23—32. Cf. și Eugen Preda, *Din dosarele istoriei*, în „Magazin istoric", nr. 3/1989.

51. Vezi nota 77.

52. Vezi Felix Ciuev, *Sto sorok besed s Molotovîm. Iz dnevnika...*, Moscova, Izdatelstvo Terra, 1991, pp. 14—29.

53. N. V. Zagladin, *op. cit.*, p. 111.

54. Cf. A. S. Grenville, *The Major International Treaties, 1914—1973. A History and Guide with Texts*, London, Methuen and Co Ltd., 1974, p. 182 și urm.

55. Cf. Gh. Buzatu și colab., *Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov*, Iași, 1991 (nr. special al revistei „Moldova" nr. 8/1991).

56. Vezi, îndeosebi, R. J. Sontag, J. S. Beddie, eds., *Nazi-Soviet Relations, 1939—1941*, New York, Didier Publishers, 1948; *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945*, Serie D. 1937—1941, Band VII, Baden-Baden, 1956; *Documents on Polish-Soviet Relations, 1939—1945*, I, London-Melbourne-Toronto, Heinemann, 1961; Jozef Zaranski, ed., *Diariusz i teki Jana Szembeka* (1935—1945), tom IV, London, Orbis, 1972 (cu excelente fotocopii după documentele semnate la Moscova în noaptea de 23/24 august 1939, pp. 752—760); Antony Polonsky, *The Great Powers and the Polish Question, 1941—45*, London, Orbis, 1976; A. A. Gromîko și colab., eds., *SSSR v borbe za mir nakanune vtoroi mirovoi voinî (sentiabr 1938 g. — avgust 1939 g.) Documentî i materialî*, Moscova, Izd. Politiceskoi Literaturî, 1971; L. F. Ilicev și colab., eds., *God krizisa, 1938—1939*, I—II, *Dokumentî i materialî*, Moscova, Izd. Politiceskoi Literaturî, 1990; V. G. Komplektov și colab., eds., *Polpredî soobșciaiut... Sbornik dokumentov ob otnoșeniiah SSSR s Latviei, Litvoi i Estoniei. Avgust 1939 g. — avgust 1940 g.*, Moscova, Izdatelstvo Mejdunarodnîie Otnoșeniia, 1990; J. Felstinskie, ed., *SSSR — Germaniia 1939. Dokumentî i materialî o sovetsko-ghermanskih otnoșeniiah s aprelia do oktiabr 1939 g.*, I—II, Vilnius, Mokslas, 1989; *Autour du pact de nonagression (Documents sur les relations soviéto-allemandes en 1939)*, în „La Vie Internationale", Moscova, nr. 10/1989, pp. 85—127; Ion Țurcanu, ed., *În ajunul marii conflagrații (Relațiile sovieto-germane. Documentar)*, I—II, în „Nistrul", Chișinău, nr. 10/1989, pp. 111—145; nr. 11/1989, pp. 111—139.

57. Vezi, în nota precedentă, lucrarea editată de R. J. Sontag și J. S. Beddie.

58. Cf., de exemplu, V. I. Sipols, *Diplomaticeskaia borba nakanune vtoroi voinî*, ed. a II-a, Moscova, Izdatelstvo Mejdunarodnîie Otnoșeniia, 1989, p. 295—196.

59. „Vocea poporului", Chișinău, 6 martie 1990, p. 7.

60. Vezi „Les Nouvelles de Moscou", nr. 34/20.VIII.1989, p. 9.

61. *1939, god. Uroki istorii*, pp. 496—498.

62. *Ibidem*, p. 497.

63. Chiar cu prilejul întâlnirii de la Chișinău am editat, cu bunăvoința Editurii Moldova din Iași, un număr special al prestigioasei publicații „Moldova": *Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov*, comentarii și documente (îngrijite de subsemnatul în colaborare cu Florin Constantiniu,

V. F. Dobrinescu, I. Saizu și Ilie Schipor). Tot atunci, colegii din Chișinău au tipărit, în mai multe limbi, lucrarea *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, Chișinău, Editura Universitas, 1991, 123 p. (Prefața — Valeriu Matei, selecția documentelor — Ion Șișcanu și Vitalie Văratec).

64. Nu de mult, cartea respectivă a fost publicată și la... Moscova: *Oglașeniiu podlejit. SSSR — Ghermania. 1939—1941. Dokumentî i materialî*, Moscova, Izd. Moskovskii Rabocii, 1991, 367 p. (textul protocolului secret — p. 71).

65. Vezi *Falsificatorii istoriei. Notă istorică a Biroului Sovietic de Informațiuni*, București, Editura PMR, 1948, 80 p.

66. *Ibidem*, p. 77.

67. Vezi D. Volkogonov, *Drama reșenii 1939 goda*, în „Novaia i noveișaia istoriia", Moscova, nr. 4/1989, pp. 3—27; *K istorii zakliuceniia sovetsko-ghermanskogo dogovora o nenapadenii 23 avgusta 1939 g. (Dokumentalnîi obzor)*, în „Novaia i noveișaia istoriia", nr. 6/1989, pp. 3—21; *Na rokovîm poroghe (Iz arhivnîh materialov 1939 goda)*, în „Voprosî istorii", Moscova, nr.3/1990, pp. 18—39.

68. Cf. G. L. Rozanov, *Stalin-Hitler. Dokumentalnîi ocerk sovetsko-ghermanskih diplomaticeskih otnoșenii 1939—1941 gg.*, Moscova, Izd. MO, 1991, pp. 84—109 (cap. — „Moscova, Kremlin — 23 august 1939"); M. I. Semireaga, *Tainî stalinskoi diplomații, 1939—1941*, Moscova, Izd. „Vîșșaia Școla", 1992, pp. 31—81 (cap. — „Înțelegerea dictatorilor").

69. Vezi *Triumf i traghediia. Politiceskii portret I. V. Stalina*, II, ed. a II-a, Moscova, Novosti, 1990, p. 7 și urm.

70. Vezi A. Buhl, ed., *Der Hitler-Stalin-Pakt: Die Sowjetische Debatte*, Köln, Pahl-Rugenstein, 1989; Erwin Oberländer, ed., *Hitler-Stalin-Pakt 1939: Das Ende Ostmitteleuropa?*, Frankfurt-am-Main, Fischer Taschenbuch, 1989; Ingeborg Fleischhauer, *Der deutsch-sowjetische Grenz und Freundschaftsvertrag vom 28. September 1939. Die deutschen Aufzeichnungen über die Verhandlungen zwischen Stalin, Molotov und Ribbentrop in Moskau*, în „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte", München, nr. 3/1991, pp. 447—470 (se publică minuta întrevederii celor trei întocmită de G. Hilger, membru al delegației germane, cu referiri la România — p. 464).

71. Vezi *Der Pakt. Hitler, Stalin und die Initiative der deutschen Diplomatie 1938—1939*, Frankfurt-am-Main, Ullstein, 1990, 552 p.

72. Vezi *Pakt Hitler, Stalin i inițiativa ghermanskoi diplomatii 1938—1939*, Moscova, Izd. Progress, 1991, 474 p.

73. *Ibidem*, p. 266 și urm.

74. *Ibidem*, pp. 331—334.

75. *Ibidem*, pp. 334—343.

76. *Ibidem*, pp. 343—359.

77. Cf. *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, București, Editura Danubius, 1991, 133 p. Vezi și recenzia noastră, în „Europa XXI", Iași, tom. I—II/1992—1993, pp. 181—183.

78. Vezi îndeosebi Ioan Scurtu, C. Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1992; Mircea Mușat, *Drama României Mari*, București, Editura Fundației România Mare, 1992; L. Bulat, ed., *Basarabia 1940*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1991; Ion Șișcanu, *Raptul Basarabiei — 1940*, Chișinău, Ago-Dacia, 1993; *Martori oculari despre ocuparea Basarabiei în iunie 1940*, în „Patrimoniu", Chișinău, nr. 1/1993, pp. 137—144; Mitru Ghițiu, ed., *În acele tragice zile pentru neamul românesc*, în „Cugetul", Chișinău, nr. 1/1993, pp. 23—31; Mihai Gribincea, Ion Șișcanu, eds., *Documente privind negocierile româno-sovietice de la*

Odessa din vara anului 1940, în *idem*, pp. 32—43; Ion Şişcanu, ed., *Pierderile României în urma ocupării Basarabiei şi nordului Bucovinei de către Uniunea Sovietică în anii 1940—1941*, în *idem*, pp. 44—47; Veaceslav Stăvilă, *Starea de spirit a populaţiei basarabene în primii ani ai celui de-al doilea război mondial (1 septembrie 1939—22 iunie 1941)*, în *idem*, pp. 49—54.

79. Vezi *Dokumentî vneşnei politiki*, XXII, *1939 god*, 2 vols. Moscova, Izd. MO, 1992, 709 p.— 680 p.

80. Vezi *Dokumentî vneşnei politiki SSSR*, I, *1917—1918* — XXI, *1938*, Moscova, 1957—1977.

81. Cf. *Dokumentî vneşnei politiki*, XXII, *1939 god.*, I., pp. 630—632.

82. *Ibidem*, p. 632.

83. *Ibidem*, II, pp. 590—591.

84. Vezi, îndeosebi, *Sovetsko-ghermanskiie dokumentî 1939—1941 gg. iz Arhiva ŢK/KPSS*, în „Novaia i noveişaia istoriia", Moscova, nr. 1/1993, pp. 83—95.

Capitolul 25

PROBLEMA OPȚIUNII ROMÂNIEI ÎN IUNIE 1940 REFLECTATĂ ÎN MEMORIALISTICA UNOR ACTORI AI EVENIMENTELOR

A sublinia importanța problemei abordate este în afară de orice discuție. Au trecut peste 50 de ani de la consumarea dramei României Mari, dar, în esența ei — în ciuda existenței unei literaturi istoriografice (române și străine) bogate[1], — problema *rămâne disputată, controversată.* Nu împărtășim, o spunem dintru început, sloganul cum că *„Istoria trebuie rescrisă!"* Mai degrabă credem că istoria *trebuie recitită*, adică avem în vedere *restudierea* (dacă studiul sistematic și temeinic nu s-a înfăptuit *ab initio*) a tuturor materialelor disponibile pentru o temă dată, iar aceasta prin racordarea consecventă și de ținută a faptelor de istorie românească la istoria europeană și chiar mondială. Totodată, ne gândim la *extinderea* continuă a bazei documentare, mai precis la identificarea de noi surse și introducerea lor în circuitul științific. Pe acest temei, în cele ce urmează punem în discuție câteva surse memorialistice (toate oferite și în anexe), purtând semnătura unor „actori principali" de la București ai dramei României din iunie 1940, în ordine:

— Regele Carol al II-lea, cu ale sale pagini din *Jurnal;*

— Premierul Gh. Tătărescu, cu al său memoriu din 1 mai 1943;

— Ministrul de Externe I. Gigurtu (1—27 iunie 1940), cu al său memoriu din 10 octombrie 1944.

Toate aceste materiale au fost editate fragmentar de noi, fiind incluse în volumul *România cu și fără Antonescu* (Iași, 1991). Acestora li s-a adăugat, nu demult, *Jurnalul* lui Petre Andrei, la care vom face — după cum se va constata — frecvente trimiteri.

*

Pentru surprinderea generală a evenimentelor, vom face apel la un fragment dintr-o sinteză pregătită de noi asupra perioadei 1939—1947:

„Cu foarte mare greutate se pot afla, în analele trecutului românesc, perioade mai dureroase, mai grave și mai primejdioase, pline de consecințe incalculabile, decât aceea din *vara și toamna anului 1940*. Ajunsă în plin proces de izolare politico-diplomatică pe plan internațional și, ca atare, lipsită de orice sprijin prompt și eficient din afară, frământată de puternice contradicții interne și, pe deasupra, pândită, din toate părțile, de imense pericole, disputată și râvnită de unele dintre marile puteri europene (în primul rând, de către URSS și Germania), România, precum în alte rânduri Polonia de-a lungul ultimelor trei veacuri, a ajuns *în postura unui pacient*. Aidoma acestuia, deci, România a fost pusă pe masa de operație și, în ciuda tuturor evidențelor contrare, în ciuda tuturor protestelor și dezacordurilor, amputată fără nici un fel de șovăire. În mai puțin de trei luni, România Mare, opera atâtor generații, fondată în memorabilul an 1918, s-a prăbușit, pierzând — prin voința învingătorilor de moment și pradă poftelor nesăbuite ale imperialismelor mari și mici din vecinătate — o treime din teritoriu și tot atâta din populație, mai precis aproximativ 100 000 km² și 7 milioane de locuitori, în marea lor majoritate — români. Ultimele două cabinete ale regimului carlist (Gh. Tătărescu — 11 mai—3 iulie 1940 și I. Gigurtu — 4 iulie—4 septembrie 1940) s-au străduit să evite marile pierderi teritoriale, prin renunțarea la obligațiile internaționale anterioare (anularea garanțiilor anglo-franceze din aprilie 1939, retragerea din Societatea Națiunilor etc.) și, mai cu seamă, prin afirmarea ostentativă a dorinței de-a conlucra cu Reichul hitlerist, care, angajat față de vecinii României, a indicat însă cu consecvență Bucureștilor să accepte pretențiile formulate de aceștia. Interesul Berlinului, împlinit finalmente, a fost de-a domina România. Supraveghind și chiar dirijând schimbarea de atitudine, Regele Carol al II-lea era interesat să asigure supraviețuirea regimului său în condițiile apropierii țării de Germania. În același scop și pentru a fi pe placul Berlinului, Regele, cu începere din martie-aprilie 1940, recomandase «reconcilierea» forțelor politice interne, context în care s-au început negocieri cu legionarii, care, după 22 iunie 1940, când locul Frontului Renașterii Naționale, singura formațiune politică admisă legal sub regimul carlist, a fost luat de Partidul Națiunii, fură admiși, iar la 4 iulie incluși pentru prima dată în guvern, prin câțiva reprezentanți, în frunte cu Horia Sima însuși, deseimnați la conducerea unor departamente. În ce-i privește pe liderii celorlalte grupări și formațiuni politice burgheze și democratice, trebuie subliniat că mulți au fost implicați în deciziile de cedare a regiunilor istorice ale Basarabiei, Nordului Bucovinei, Transilvaniei și Cadrilaterului, motivând cu toții — dar, în fapt, urmând indicațiile camarilei — că erau preocupați de asigurarea dăinuirii cu orice preț a statului, pentru salvarea viitorului poporului român și, pe de altă parte, convinși că soarta războiului nu fusese nicidecum decisă în vara anului 1940. Opțiunile lor au fost exprimate deschis în cadrul unor *Consilii de Coroană*, anume convocate de către Carol al II-lea, la 27 iunie și 29—30 august, în cazul dezbaterii notelor ultimative sovietice și al presiunilor *Axei* în problema Transilvaniei. În cadrul respectivelor Consilii sau în afara lor s-au exprimat categoric împotriva cedărilor teritoriale N. Iorga, dovedind flagrante încălcări ale dreptului

istoric, dar îndeosebi Iuliu Maniu și Constantin (Dinu) I. C. Brătianu, liderii PNȚ și PNL, adică ai celor mai importante formațiuni politice ale vremii.

După consultări cu Berlinul și în spiritul pactului Hitler-Stalin din 23 august 1939, Guvernul sovietic a prezentat Bucureștilor două note ultimative, la 26 și 27 iunie 1940, pretinzând cedarea imediată a Basarabiei și Nordului Bucovinei. România, pe deplin izolată pe plan internațional, ca urmare a erorilor proprii din ultimele luni și a evoluțiilor neașteptate în desfășurarea ostilităților, a presiunilor din toate părțile, admise să cedeze. După o replică dilatorie la primul ultimatum sovietic, la 28 iunie 1940 Guvernul român a comunicat Moscovei că, pentru a se evita un conflict armat, se vedea silit să ia în considerație pretențiile URSS, dar a menționat în chip precis că admitea *evacuarea* Basarabiei și a Nordului Bucovinei, ceea ce, evident, nu era tot una cu *cedarea* lor prin acte în regulă. Se preîntâmpina, astfel, ca pe viitor URSS să-și făurească *drepturi istorice* asupra unor teritorii românești pe motiv că la un anume moment, în 1940, în cazul în speță, guvernul de la București ar fi optat *oficial* pentru extinderea imperiului roșu de la Răsărit pe seama României!

Acțiunea fățiș agresivă a URSS — căci prima notă ultimativă sovietică făcea referiri, în caz de respingere a ei, la folosirea forței, iar importante concentrări de trupe sovietice fuseseră deja realizate la est de Nistru — a avut un efect catastrofal asupra României. Notele ultimative sovietice *nu numai că au inaugurat, ci, pur și simplu, au declanșat* procesul dezintegrării teritoriale a României Mari. Odată satisfăcute pretențiile Moscovei, cine mai putea, într-adevăr, stăvili acțiunile revizioniste ale Ungariei și Bulgariei, ambele încurajate de Germania, Italia și URSS? Guvernul de la București a fost silit, în consecință, să inițieze tratative cu Sofia și Budapesta. Tratativele cu Bulgaria în problema Cadrilaterului (Dobrogea de Sud) s-au desfășurat la Craiova, iar cele cu Ungaria la Turnu Severin. Acestea din urmă au eșuat însă în fața revendicărilor exacerbate ale Ungariei horthyste în privința Transilvaniei astfel că, finalmente, Germania și Italia își asumară funcția de arbitri, nesolicitată de nici o parte. Dar Joachim von Ribbentrop și Galeazzo Ciano, miniștrii de Externe ai Germaniei și, respectiv, Italiei, au convocat pe reprezentanții Bucureștilor și Budapestei la Viena, unde, la 30 august 1940, le-au impus semnarea unui document (arbitraj denumit în mod oficial, dar în fapt un veritabil dictat) în virtutea căruia România era silită să transmită Ungariei partea de Nord-Vest a Transilvaniei însumând 42 243 km^2) și aproximativ 2,6 milioane de locuitori".

*

Dacă aceasta a fost desfășurarea generală a faptelor, să căutăm a preciza responsabilitățile. Mai înainte de orice se impune a consemna că, în viziunea noastră, pentru întreaga evoluție a României în cursul celui de-al doilea război mondial se poate identifica

o singură *cauză a cauzelor:* decizia cercurilor guvernante de la București din *27 iunie 1940* de a se da curs notelor ultimative sovietice privind Basarabia și nordul Bucovinei[2]. Carol al II-lea și comilitonii săi, guvernul condus de Gh. Tătărescu au recurs, pentru dispersarea responsabilităților, la autoritatea a două Consilii de Coroană, reunite, ambele, în cursul zilei de 27 iunie 1940: primul, cu începere de la ora 12,20 (pentru dezbaterea conținutului notei ultimative), iar, al doilea, după ora 21,00 (pentru examinarea reacțiilor după prezentarea aceleiași note ultimative sovietice din 26 iunie 1940). Beneficiind de o sursă fundamentală (facem trimitere la *Jurnalul* Regelui Carol al II-lea acoperind perioada 1937—1951, din care s-au publicat — și am publicat și noi[3] — doar unele fragmente[4]), să delimităm cercul răspunderilor pe seama personalităților prezente la cele două ședințe ale Consiliului de Coroană (mai ales la ultima).

Astfel, la primul Consiliu de Coroană au participat 27 de miniștri și consilieri regali, mai precis:

— G. G. Mironescu (contra)
— N. Iorga (contra)
— C. Angelescu (contra)
— C. Argetoianu (pentru primirea ultimatumului)
— Ernest Balif (pentru)
— Victor Iamandi (contra)
— Victor Antonescu (contra)
— Ștefan Ciobanu (contra)
— Silviu Dragomir (contra)
— Traian Pop (contra)
— I. Gigurtu (pentru discuții cu rușii)
— I. Christu (pentru)
— H. Hortolomei (contra)
— Mircea Cancicov (pentru)
— Victor Slăvescu (discuții)
— general I. Ilcuș (pentru)
— C. C. Giurescu (discuții)
— Aurelian Bentoiu (pentru)
— Radu Portocală (discuții)
— M. Ghelmegeanu (pentru)
— Mitiță Constantinescu (pentru)
— Petru Andrei (contra)
— I. Macovei (pentru)
— Gh. Tătărescu (rezervat)
— M. Ralea (discuții)
— Ernest Urdăreanu (contra)
— general Florea Țenescu (pentru).

Rezumând rezultatul pronunțărilor, memorialistul consemnează: 11 voturi *contra;* 10 *pentru;* 5 pentru *discuții;* 1 *rezervat.* Surprinzătoare este concluzia Regelui Carol al II-lea pe marginea bilanțului: deși cei mai mulți (11) s-au pronunțat *împotrivă*, suveranul observa în chip cu totul straniu: „ Rezultatul votului a fost pentru primirea ultimatumului (?!)..." Iar mai jos: „ De la început [de la începutul ședinței — n.n.] s-a văzut tendința către cedare..."[5] Regele nu specifică ce atitudine a exprimat el însuși; putem doar să bănuim că *nu* era pentru cedare sau că era consternat de cele survenite, luând în considerație această constatare conclusivă: „Nu pot zice că m-am sculat prea fericit de la acest Consiliu"[6]. Mărturiile lui Carol au fost confirmate, relativ recent, de către un alt martor de vază: Petre Andrei, cu al său *Jurnal*[7]. Ambii actori surprinși în epicentrul evenimentelor — unul pe post de primă vioară, celălalt de secondant — depun mărturie în același sens:

— că, la propunerea lui Urdăreanu, s-a decis mobilizarea;

— că, în raport cu opiniile enunțate, trebuia să se caute „a câștiga timp de la ruși";

— că, în funcție de evenimentele în continuă derulare, avea să fie convocat un nou Consiliu de Coroană[8]. Se avea în vedere și o eventuală modificare a guvernului, pentru funcția de premier fiind vizat Al. Vaida-Voevod, cooptarea lui I. Inculeț și I. Nistor, ca reprezentanți ai provinciilor amenințate, și desemnarea lui C. Argetoianu la conducerea Ministerului Afacerilor Străine (în locul lui I. Gigurtu)[9].

La ședința din seara zilei de 27 iunie 1940 au fost prezenți 28 de consilieri regali și miniștri, survenind o singură schimbare în decor prin invitarea și a lui Al. Vaida-Voevod[10]. Regele, în continuare extrem de conștiincios, prezintă nominal rezultatul votului pentru primirea/respingerea celei de a doua note ultimative a Kremlinului:

— 19 pentru;

— 6 contra (N. Iorga, Victor Iamandi, Silviu Dragomir, Traian Pop, Ștefan Ciobanu și Ernest Urdăreanu);

— 1 vot expectativ (Victor Antonescu);

— 2 voturi pentru (ale lui Gh. Tătărescu și Florea Țenescu), despre care însă memorialistul nu reține nimic[11].

Suveranul nu se poate abține și se încredințează *Jurnalului*: „Am ieșit din el [din Consiliul de Coroană — n.n.] amărât și dezgustat: toți acei care făceau pe eroii la prânz s-au dezumflat. Numai 6 voturi din cei 26 prezenți [din nou se ignoră prezența și poziția premierului și șefului Marelui Stat Major — n.n.] au fost pentru rezistență. Numele lor merită să fie înscrise cu litere de aur în cartea demnității românești... [urmează numele lor — n.n.]"[12]. Despre propria-i atitudine, suveranul asigură pe eventualul cititor al *Jurnalului* (destinat să rămână timp de 25 de ani strict secret): „Am încheiat Consiliul printr-o scurtă cuvântare în care am spus că este ziua cea mai dureroasă a vieții mele [...]. Că consider că se face o mare greșeală de a ceda fără nici o rezistență aproape un sfert din țară, dar mă văd copleșit de avizul marii majorități a acelora cărora le-am cerut sfatul. Am plecat fără a mai da mâna cu nimeni, adânc amărât și convins că urmările celor hotărâte vor fi foarte rele

pentru țară..."[13] După Petre Andrei, datele prezentate de generalii Țenescu și Ilcuș ar fi fost „uluitoare", decisive în a întări convingerea că România *nu putea* să reziste unei agresiuni din partea URSS, combinată eventual cu atacurile Ungariei și Bulgariei[14]. Astfel, la aviație raportul între România și URSS era de 0 la 5, iar în ce privește forțele de infanterie[15]: România dispunea de 40 divizii, comparativ cu 141 divizii (URSS, Ungaria și Bulgaria laolaltă)! Totul trebuia să conducă (și a condus!) la întărirea concluziei celor prezenți că România *nu avea altă cale de urmat decât acceptarea pretențiilor teritoriale ale Kremlinului.*

Astăzi, după mai mult de o jumătate de veac de la evenimentele examinate[16], este, desigur, cazul să ne întrebăm în modul cel mai serios dacă:

1. Nu ar fi fost posibilă *respingerea* notelor ultimative sovietice?

2. Participanții la Consiliul de Coroană, pe umerii cărora Regele Carol al II-lea, după cum am văzut, arunca (în postură de... memorialist) întreaga responsabilitate a pierderii Basarabiei și Nordului Bucovinei, nu cumva au fost intoxicați în chip premeditat pentru a li se forța opțiunile și, dacă este așa, în *ce împrejurări*, de către *cine* și *de ce?*

Primul aspect ce se impune a fi relevat privește faptul că, în iunie 1940, factorii politici și militari de la București, (și opinia publică națională) n-au împărtășit în totalitate punctul de vedere după care admiterea pretențiilor sovietice ar fi fost unica soluție. Nu revenim asupra pozițiilor exprimate chiar în Consiliul de Coroană de către N. Iorga și ceilalți care au votat împotriva evacuării Basarabiei și Nordului Bucovinei. Cu titlul de exemplu, menționăm protestul energic (acoperit cu câteva mii de semnături) rostit la 2 iulie 1940 de Ștefan Ciobanu în ședința comună a comisiilor de politică externă ale Camerei și Senatului. Cu același prilej s-a prezentat un memoriu subscris de N. Iorga, Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Virgil Madgearu, C. Angelescu, Stelian Popescu ș.a. Generalul Ion Antonescu a fost primit la 1 iulie 1940 în audiență de către Regele Carol al II-lea[17], lăsându-i o scrisoare de protest contra admiterii cedărilor de teritorii[18], ceea ce, după cum se știe, a provocat reacția monarhului și surghiunirea semnatarului. Reținem din scrisoarea adresată Regelui: „Poporul și armata au fost dezarmați fără luptă. Demoralizarea lor este fără limită. Lipsa lor de încredere în conducător este totală. Ura lor, în contra vinovaților, a tuturor vinovaților de ieri și de azi, crește..." Iar, în concluzie, viitorul conducător al statului român înțelegea să se dovedească neînduplecat și să facă recomandări: pe plan intern și extern, țara fusese precipitată în catastrofă; încercarea de reparații n-o puteau face cei care fuseseră vinovați de pregătirea și dezlănțuirea ei, căci n-ar fi făcut decât să o sporească. Ieșirea era una singură: „Trebuie schimbat imediat și sistemul, [schimbați] și oamenii"[19].

Al doilea aspect ce stăruie în atenția noastră atunci când ne propunem să aflăm un răspuns la întrebările formulate este următorul: cât de temeinice, *cât de exacte* au fost datele expuse în ședințele Consiliilor de Coroană din 27 iunie 1940 de către persoanele cele mai

autorizate — premierul Gh. Tătărescu, generalul Florea Țenescu, șeful Marelui Stat Major, și generalul I. Ilcuș, ministrul de Război?

Spre edificare, propunem ca, înainte de orice, să-i ascultăm — după varianta Gh. Tătărescu — pe șefii militari: „Aceștia — va relata la 1 mai 1943 fostul premier —, în fraze sobre, expun un punct de vedere comun: de va fi nevoie, armata se va bate, dar se va bate într-o disproporție de forțe care nu poate lăsa nici o îndoială asupra sfârșitului"[20]. După mai puțin de trei ani, Gh. Tătărescu avea să pretindă că cel mai elocvent a fost generalul Țenescu. Să-l ascultăm, deci, pe memorialist: „O expunere completă și, în același timp, impresionantă a situațiunii create a fost făcută de șeful Statului Major, generalul Țenescu, care, după ce a declarat că armata își va face datoria, a stăruit asupra inegalității forțelor ce aveau să se înfrunte. El a pus în lumină capacitatea de luptă, instrucții și utilaj a Armatei Sovietice și a conchis că armata noastră ar putea rezista câtăva vreme, retrăgându-se pe Siret, numai dacă ar putea conta pe sprijinul ulterior al unei mari armate aliate, pusă în mișcare de crearea unui front politic, care ar crea un nou front militar. Fără de acest sprijin, șeful Statului Major este de părere să acceptăm ultimatumul, pentru a nu fi obligați să cedăm mâine mai mult decât ceea ce ni se cere azi"[21]. Apelând și la sursa Petre Andrei, cunoaștem că generalul Țenescu a oferit și niște cifre, în ședința Consiliului de Coroană din seara de 27 iunie 1940[22]. Esențială, în determinarea unui curent de opinie favorabil primirii amenințărilor Moscovei, a fost comunicarea potrivit căreia România nu putea opune mai mult de 40 de divizii celor peste 140 de divizii reunite ale posibililor inamici (Bulgaria, Ungaria, Rusia), din care numai URSS dispunea de:

— 100 divizii de infanterie

— 20 brigăzi de cavalerie

— 7 divizii moto și de parașutiști[23].

Este, netăgăduit, locul nimerit ca să ne întrebăm dacă evaluările respective erau *reale?*

În ultimii ani, colegii istorici din Chișinău au dat la iveală câteva documente de mare interes pentru problema aflată în atenția noastră. Între acestea se disting:

— *Nota-raport* din 18 iulie 1940 (Moscova), semnată de generalul-maior V. Melikov, profesor la Academia Marelui Stat Major al Armatei Roșii, care a fost desemnat de mareșalul S. K. Timoșenko, ministrul Apărării al URSS, să inspecteze în ce fel trupele Frontului de Sud (comandant — general de armată G. K. Jukov) și-au îndeplinit misiunea în lunile iunie-iulie 1940 în cadrul operațiunii proiectate de *Stavka* sovietică pentru cazurile de acceptare/neacceptare a notelor ultimative prezentate României pentru cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord[24];

— *Raport* asupra acțiunilor trupelor Frontului de Sud pentru eliberarea (sic!) Basarabiei și Bucovinei de Nord, iunie-iulie 1940, semnat de generalul G. K. Jukov și principalii săi colaboratori[25];

— Notă privind componența trupelor Frontului de Sud la data de 2 iulie 1940[26].

Documentele menționate cuprind informații pe care le socotim *esențiale* pentru elucidarea unor aspecte ale problemei abordate, mai precis: dispoziția forțelor mobilizate de sovietici, valoarea lor, operațiile planificate (scopuri, mijloace și aria de extindere) etc. În temeiul documentelor sovietice, astăzi putem pretinde că se cunosc cu precizie următoarele:

— decizia Moscovei de-a acționa împotriva României s-a luat în prima decadă a lunii iunie 1940[27] (adică atunci când Anglia și Franța trebuiau să stopeze asaltul *Wehrmachtului* în Vest, iar Hitler era literalmente absorbit cu stadiul final al operațiunii declanșate la 10 mai 1940);

— nebănuindu-se care avea să fie reacția lui Hitler pe tema respectării protocolului secret din 23 august 1939, Moscova a proiectat inițial operația pentru așa-zisa eliberare (în fapt, ocupare) concomitentă a Basarabiei și Bucovinei (integral);

— operația cădea în sarcina trupelor Frontului de Sud (comandant — generalul Jukov), cu bazele în Regiunea militară specială Kiev și în Regiunea militară Odessa, reunind 3 armate (12, 5 și 9);

— stadiul final al pregătirii Armatelor 12 și 9 s-a limitat la perioada 11—27 iunie 1940, astfel că, la 24 iunie 1940, trupele să fie concentrate și, la 28 iunie 1940 (ora 15, ora 14 ora Bucureștilor), să fie pregătite pentru momentul „trecerii frontierei de stat"[28];

— la nivelul comandamentului Frontului de Sud s-au întocmit *două variante* ale planului de operațiune: prima, la 17 iunie 1940 (prezentată *Stavkăi* la 22 iunie 1940!), iar cea de a doua — ulterior, ambele având în vedere cele două ipoteze: acceptarea/respingerea de către România a pretențiilor sovietice[29];

— *Nota-raport* semnată de generalul Melikov trimite la cele *două variante ale acțiunii* Frontului de Sud. Ambele contrazic categoric demonstrațiile generalului Țenescu, făcute în Consiliul de Coroană la 27 iunie 1940, în sensul că, dacă se accepta riscul unui război cu URSS, Armata Roșie ar fi depășit Prutul și chiar Siretul. În primul rând, generalul trebuia, la nivelul la care acționa, să pretindă a fi fost *bine informat* de către Biroul II asupra intențiilor Moscovei; în al doilea rând, el trebuia să presupună că trecerea Prutului ar fi însemnat, din partea lui Stalin, *o încălcare* a condițiilor protocolului secret din 23 august 1939, ceea ce n-ar fi îngăduit Hitler, tot așa cum n-a permis, chiar în acele zile, înghițirea Sudului Bucovinei de către Kremlin. Pe de altă parte, *Nota-raport* a lui Melikov confirmă că, pentru a cotropi Basarabia și Bucovina, în cazul rezistenței României, trupele sovietice au fost pregătite să angajeze o operațiune ofensivă, cu limita vestică Prutul: „Dacă Guvernul României nu cade de acord să părăsească benevol Bucovina și Basarabia și să-și retragă trupele peste râul Prut — sintetiza Melikov —, armatele roșii, printr-o ofensivă vertiginoasă, executată de pe linia Nistrului, urmau să elibereze cu *arma în mână Bucovina și Basarabia* [subl. ns.]"[30]. În asemenea situație, sovieticii trebuiau să execute — îl citățm pe Jukov — o lovitură concentrată cu Armata a 12-a de-a lungul Prutului cu direcția către Iași, iar cu Armata a 9-a de la sud de Chișinău pe direcția Huși. Varianta a doua, expusă tot de

Melikov, avea în vedere „rezolvarea pe cale pașnică a problemei" (adică prin acceptarea pretențiilor Moscovei de către București), ceea ce ar fi necesitat „introducerea rapidă în Bucovina și Basarabia doar a unei părți a trupelor sovietice concentrate pe Nistru, în scopul ieșirii neamânate pe traseul râului Prut"[31].

Expunând planurile sovietice — fie de trimitere a forțelor armate între Nistru și Prut, fie de invadare a spațiului respectiv — se adevărește că, la 27 iunie 1940, în discuțiile purtate în cele două Consilii de Coroană de la București *a fost dezbătută* ipoteza unui atac armat al URSS dacă s-ar fi respins prima notă ultimativă a lui Molotov. Ceea ce, trebuie să recunoaștem, nu putea să constituie numaidecât *un argument pentru cedare*, ci, dimpotrivă, și pentru respingerea agresivității Moscovei, aceasta fiind posibil în două situații:

— dacă reacția promptă venea din partea unui stat susținut de un organism puternic, sănătos, neminat de grave contradicții interne și bucurându-se de stabilitate pe plan extern;

— dacă reacția reprezenta o *ultimă ratiune* din partea unui stat frământat, dimpotrivă, de serioase conflicte și lipsit de sprijin internațional (cum era România în iunie 1940), dar decis să reziste cu orice preț în fața presiunilor și șantajelor inamicului comunist de la Est, nelăsând pe seama evoluției favorabile a ostilităților generale soluționarea problemei Basarabiei și Nordului Bucovinei, ci impunând imperiului roșu singura cale pe care în fond o respecta — aceea a războiului, cu orice risc!

În acest cadru, credem că nu poate fi ignorată problema valorii și calității trupelor sovietice destinate operațiunii din Basarabia și Bucovina. Se cunosc, după cercetările de arhivă, posibilitățile României din vara anului 1940: ea nu putea miza pe mai mult de 40 de divizii, din care, pentru apărarea frontierelor de nord-est, se rețineau aproximativ 20 de mari unități (16 divizii de infanterie, 2 divizii de cavalerie ș.a.), plus cel mult 2—3 divizii de infanterie din rezerva Marelui Stat Major[32]. În ședința Consiliului de Coroană din seara de 27 iunie 1940, generalul Țenescu — după cum ne amintim — s-a referit de asemenea la existența în subordinea sa a 40 de divizii. În schimb, el a evaluat (după varianta Petre Andrei) la peste 140 de divizii valoarea forțelor reunite ale URSS, Ungariei și Bulgariei. Cifrele avansate au fost, desigur, exagerate. Mai întâi pentru că *nu cunoaștem* existența nici unui plan de acțiune comună a celor trei state în cazul în care România ar fi respins notele ultimative ale Moscovei. În al doilea rând, generalul Țenescu, evaluând separat forțele sovietice, a identificat:

— 100 divizii de infanterie

— 20 brigăzi de cavalerie

— 7 divizii motorizate[33].

Noi îl bănuim pe generalul român de tentativa de dezinformare a participanților la ședința Consiliului de Coroană. Spre edificare, vom compara cifrele avansate de Țenescu cu cele reale, apelând (întru respectul necesarei obiectivități) la cele două surse — cele mai recomandabile — ale părților ce se confruntau. Deci:

A. De partea română — sinteza Biroului II al Marelui Stat Major din 1940 pe tema *Ocuparea Basarabiei și Bucovinei de Nord de către trupele sovietice.*

La 25 iunie 1940, după estimările ulterioare ale Biroului II al Marelui Stat Major, deci ale celui mai autorizat birou de informații militare aflat la dispoziția Bucureștilor și de ale căror date generalul Țenescu *trebuia* să fi avut cunoștință, se aprecia că sovieticii concentraseră contra României:

— în linia I — 7 corpuri de armată (18—20 divizii de infanterie), 5 divizii de cavalerie independente și 4 brigăzi moto-mecanizate;

— în linia a II-a — 5—7 corpuri de armată (17—20 divizii de infanterie), 2 corpuri de cavalerie (5 divizii de cavalerie) și 3 brigăzi moto-mecanizate.

Deci în total:

— 12—14 corpuri de armată (35—40 divizii de infanterie), 2 corpuri de cavalerie (7 divizii de cavalerie), 5 divizii de cavalerie independentă și 7 brigăzi moto-mecanizate[34].

În termen de 8—15 zile, sovieticii puteau aduce în zonă forțe din Polonia ori din rezerva generală: circa 10—15 divizii[35].

B. De partea sovietică, dispunem de un *tabel* (datat 2 iulie 1940) indicând totalul forțelor Frontului de Sud al lui Jukov și, paralel, al forțelor introduse în Basarabia și Nordul Bucovinei după data de 28 iunie 1940 (orele 14)[36]:

Frontul de Sud	*Trupe introduse în România*
— 32 divizii de infanterie	11
— 2 divizii infanterie moto	1
— 6 divizii de cavalerie	4
— 11 brigăzi de tancuri	5
— 3 brigăzi desant aerian	2
— 16 regimente de artilerie din rezerva lui Jukov	—
— 14 regimente de artilerie de corp	—
— 4 divizioane de artilerie	—

O comparație a surselor evidențiază *calitatea* estimărilor făcute de sursa română în privința disponibilităților totale ale URSS:

	După sursa română	*După sursa sovietică (sigură)*
— Divizii de infanterie	35—40	34
— Divizii de cavalerie	7	6
— Divizii de cavalerie independente	5	—
— Brigăzi de desant aerian	—	3
— Brigăzi moto-mecanizate	7	—
— Brigăzi de tancuri	—	11

În raport cu efectivele Armatei Roșii, România dispunea pentru apărarea zonei de nord-est *de cel puțin 20 mari unități* tactice (îndeosebi divizii de infanterie și de cavalerie), ceea ce ne îngăduie să consemnăm că supremația sovietică depășea sensibil raportul de 2/1. Putem conchide, așadar, că în vara anului 1940, în cazul în care s-ar fi ajuns la o confruntare militară între România și URSS pentru Basarabia și Nordul Bucovinei, disproporția de forțe între cei doi eventuali beligeranți s-ar fi dovedit *importantă, dar nu zdrobitoare*. Afirmând aceasta, nu pierdem din vedere că cele două părți, decise la acțiune, și-ar fi adus în zonă un plus de forțe, tot astfel după cum autoritățile de la București, cunoscută fiindu-le calitatea trupelor proprii, nu o puteau neglija pe aceea a trupelor adversarilor, inclusiv — ori mai ales — marile lor deficiențe[37]. Deosebit de semnificativ în această privință este concluzia nr. 6 din *sinteza* deja menționată a Biroului II al Marelui Stat Major: „Capacitatea combativă a Armatei Sovietice este redusă, datorită lipsurilor materiale, nepregătirii cadrelor și, mai ales, moralului scăzut. Această armată nu impune decât prin număr, iar o acțiune dusă cu repeziciune și hotărâre ar putea s-o pună în stare de dezorganizare încă de la început. Aceasta cu atât mai mult cu cât o înfrângere serioasă ar aduce — foarte probabil — și prăbușirea regimului"[38]. Admițând, de acord cu autorul (autorii?) sintezei, că Armata Roșie nu impunea în 1940 „decât prin număr" și cunoscând „demonstrațiile" lui Țenescu din Consiliul de Coroană, ne vedem obligați să conchidem că, dacă generalul nu și-a propus să-i dezinformeze pe cei prezenți, atunci cu siguranță că el însuși fuseseintoxicat!

Pentru a afla un răspuns adecvat la întrebările formulate la începutul acestui capitol, un alt aspect ce se impune a fi elucidat privește gradul în care autoritățile române *au fost la curent* în 1940 *cu planurile și preparativele militare ale URSS* de acțiune în Basarabia și Bucovina și, mai mult, *cu riscurile reale* ale respingerii necondiționate a notelor ultimative ale lui Molotov. Studiile și monografiile publicate până acum, lucrările cu caracter memorialistic, începând, de pildă, cu cunoscuta carte a lui Grigore Gafencu din 1944[39], s-au referit la preparativele URSS (pe plan diplomatic îndeosebi) din 1939—1940 în vederea ocupării Basarabiei, Moscova acționând — precum în cazurile Finlandei, Țărilor Baltice și Poloniei — pentru transpunerea în viață a prevederilor faimosului protocol secret von Ribbentrop-Molotov. Într-un asemenea context au fost luate în considerație toate declarațiile lui Molotov, liderul diplomației sovietice, preparativele pentru un atac în Basarabia la 6 decembrie 1939[40], toate demersurile Kremlinului la Berlin etc. Se înțelege că n-au fost neglijate pregătirile militare, sub acest aspect „urmărirea" sovieticilor avansând de partea română o dată cu desfășurarea însăși a evenimentelor, în 1939—1940, mai ales prin eforturile Biroului II al Marelui Stat Major. Spre ilustrare, vom apela la informațiile obținute și sintetizate de acest organism, dat fiind și faptul, de mare semnificație istorică, că știrile culese de el au fost *la îndemâna* unora dintre factorii implicați în deciziile din iunie

1940 ale Consiliilor de Coroană de la București (Guvern, Rege și Armată). În baza datelor culese de Biroul II român, Bucureștii au fost la curent în 1940:

— cu concentrările de trupe sovietice la est de Nistru în prima jumătate a anului[41];

— cu faptul că, după 1 aprilie 1940 (lucru atestat și de sursele sovietice), concentrările de trupe au fost sistematice, având în vedere intervenția „în eventualitatea unei acțiuni armate a URSS în desfășurarea evenimentelor din Sud-Estul European"[42];

— cu faptul că agitatorii comuniști și propagandiștii din Armata Roșie au răspândit zvonul că România se pregătea ea să atace URSS, dar că, în schimb, URSS va obliga *(sic!)* România să-i cedeze Basarabia și Bucovina[43].

La 19 iunie 1940, Biroul II a prezentat lucrarea *Considerațiuni politico-strategice privind situația României după capitularea Franței*, material ce releva înrăutățirea situației generale a țării noastre și evidenția posibilitatea ca URSS „să-și îndrepte acțiunea sa și asupra României, propunându-și să respingă pe români din Basarabia și Bucovina și, eventual, să ducă frontul pe Carpații Răsăriteni"[44]. URSS putea beneficia, se sublinia de către Biroul II român, de situația Germaniei (cu grosul trupelor sale angajate în Vest) și „să treacă la atac" fără a mai anunța Berlinul[45]. Nu a fost, se știe, cazul, dar, oricum, materialul din 19 iunie 1940 avertiza categoric: „Această intențiune [*a URSS de a intra în Basarabia și Bucovina* — n.n.] trebuie întrevăzută *ca foarte posibilă* [*subliniat în original* — n.n.] și este în perfect acord cu toate informațiile primite de Marele Stat Major (Secția 2-a) în ultimul timp"[46].

În atare împrejurări, sugerează *Sinteza* Biroului II român de la finele anului 1940, prezentarea notelor ultimative sovietice nu a survenit ca o totală surpriză pentru cercurile conducătoare de la București[47]. Ceea ce a surprins, adăugăm noi, a fost doar faptul că intervenea o realitate așteptată, confruntarea cu o situație necunoscută fiind pentru oricine, se știe prea bine acest lucru, oricum dezagreabilă și plină de inedit, de situații și consecințe imposibil de perceput în absența impactului. Ceea ce ne surprinde, într-o asemenea stare de lucruri, a fost modul în care s-a recepționat la București știrea despre prezentarea primei note ultimative sovietice și atmosfera ce s-a creat. Din notele lui Gh. Tătărescu desprindem detalii atât în această privință, cât și cu referire la demersurile Guvernului român de-a amâna momentul impactului, ceea ce constituie un nou argument în sensul că liderii politici și militari pătrunseseră intențiile agresive ale Kremlinului. Reținem, deci, din însemnările premierului Gh. Tătărescu:

„Consiliul de Coroană [din 27 iunie 1940, ora 12,20] se deschide sub președinția Regelui într-o atmosferă copleșitoare. Consilierii Regelui, membrii Guvernului și șefii Armatei sunt prezenți. Suveranul expune scopul convocării Consiliului și îmi dă cuvântul.

Expun pe larg istoricul raporturilor noastre cu Sovietele, precum și toate negocierile duse de Guvern pentru a înlătura agresiunea rusă. Într-o liniște grea citesc textul ultimatumului primit în cursul nopții și sfârșesc prin a enumera primele măsuri militare și

administrative luate, cerând apoi voie Guvernului să-mi spun părerea după ce vor fi vorbit toți membrii Consiliului..."[48]

Surprinzătoare au fost, de asemenea, îndemnurile survenite practic instantaneu în direcția admiterii pretențiilor sovietice. Nu insistăm, întrucât problema a fost deja tratată[49], asupra consultărilor urgente ale guvernului român cu Berlinul și Roma, cu toate capitalele țărilor membre ale Înțelegerii Balcanice. Rezultatele, cum se cunoaște, au fost descurajatoare, dar ne intrigă și astăzi *graba* cu care oficialitățile de la București au optat pentru angajarea unor negocieri cu Moscova desfășurate sub spectrul admiterii unor concesii pe seama Basarabiei și Nordului Bucovinei. Să revenim însă la însemnările lui Gh. Tătărescu pe marginea desfășurării primului Consiliu de Coroană din 27 iunie 1940, reținând chiar demonstrațiile celui în cauză: „...La sfârșitul dezbaterilor arăt imposibilitatea rezistenței împotriva armatei Sovietelor și demonstrez consecința unei asemenea rezistențe: distrugerea completă a propriei noastre armate, cotropirea vertiginoasă a țării și distrugerea statului român. Pun, de asemenea, în lumină imposibilitatea unei retrageri a armatei, sfârșind prin a apăsa asupra necesității menținerii intacte a forțelor noastre militare până în ceasul final al războiului. În concluzie, cer și Consiliul aprobă ca Guvernul, în răspunsul său, să confirme primirea ultimatumului și să ceară fixarea locului unde trebuia să trimitem negociatorii reprezentând statul român. Urmăream în chipul acesta să facem o ultimă tentativă pentru a deschide calea discuțiunilor și să câștigăm câteva zile pentru a putea evacua în ordine armata, autoritățile, precum și populația românească ce n-ar fi voit să rămână sub regimul de ocupație rus..."[50] Tabloul general sugerat era mult prea sumbru. Impresia nu putea să nu fie decât dezarmantă asupra celor prezenți, iar peste ani, în 1945—1947, sovieticii vor ști să aprecieze acest lucru de vreme ce admiseră prezența marcantă a lui Gh. Tătărescu în guvernul comunizant al dr. Petru Groza. Cu referire la ceea ce ne interesează, să reținem însă — după cum am prezentat deja — că în 1940 era exclusă posibilitatea întrevăzută de premierul de atunci de-a se produce, în cazul respingerii notelor sovietice, „cotropirea vertiginoasă a țării" și „distrugerea" statului român (sic!). Echilibrul de forțe germano-rus ce trebuia urmărit în zonă, iar Gh. Tătărescu *știa* acest lucru (iar, dacă nu-l știa cu precizie, îl *bănuia*), excludea ca România să fi fost *integral* ocupată de URSS. Suntem de acord că Tătărescu nu a avut acces la corespondența diplomatică sovieto-germană ce a premers agresiunea URSS din iunie 1940 contra României. Neștiind, premierul român poate fi parțial absolvit de responsabilitățile ce-i incumbau, deși, dacă nu el personal, atunci, prin serviciile specializate din subordine (Biroul II și *SSR*-ul lui Moruzov), Tătărescu *trebuia* să cunoască în profunzime secretele colaborării sovieto-germane și, separat, planurile Berlinului și ale Moscovei. În acest stadiu al problemei, noi presupunem că ignoranța Bucureștilor cel puțin în două direcții *a cântărit greu* la 27 iunie 1940 în adoptarea deciziei necorespunzătoare de evacuare a Basarabiei și Nordului Bucovinei. Care au fost acele elemente?

1. Deși a sondat și a primit îndemnul Berlinului la 27 iunie 1940 de a reglementa *pe cale pașnică* „diferendul" cu URSS (în accepțiunea cedării Basarabiei și a Nordului Bucovinei)[51], ceea ce, din păcate, n-a știut (ori n-a putut să afle) Guvernul român a fost că Reichul, Hitler și Joachim von Ribbentrop au recomandat să se atragă atenția Moscovei — prin ambasadorul german von der Schulenburg — că, dacă nu se interesa de soarta Basarabiei și dacă prezența Bucovinei pe lista revendicărilor sovietice constituia o noutate, *„în restul României* [subl. ns.] Germania are interese economice deosebit de importante. Aceste interese cuprind terenurile petrolifere, cât și terenurile agricole. În consecință, Germania este, așa cum am informat în repetate rânduri Guvernul sovietic [instrucțiunile respective, din 25 iunie 1940, erau semnate de von Ribbentrop — n.n.], deosebit de interesată să evite ca *aceste regiuni să se transforme într-un teatru de război*..."[52] Era, în fond, un avertisment al Berlinului prezentat Moscovei și pe care, fără nici un fel de îndoială, aceasta *n-ar fi cutezat să-l ignore*. Cunoașterea acestui document la București, la 27 iunie 1940, ar fi fost benefică întru adoptarea unei atitudini corespunzătoare față de pretențiile Moscovei, respingându-le necondiționat.

2. În cursul acestui veac, cabinetele de la București, în mai multe rânduri, au amenințat (ori chiar au trecut la fapte, în 1916) cu distrugerea zonei petrolifere drept replică la pericolele ce se profilau din partea unor agresori probabili ori reali. Cea mai cunoscută a fost situația din 1939—1940, când autoritățile române au cooperat strâns cu anglo-francezii pentru a pregăti minarea regiunii petrolifere Ploiești și a rezervelor de combustibili lichizi, preîntâmpinând căderea lor în mâinile Reichului nazist[53]. Acțiunea a eșuat lamentabil, ca urmare a contramăsurilor germane, dar și ca o consecință a reorientării politicii României spre Berlin, în prima jumătate a anului 1940[54]. Nu avem în vedere, desigur, ca la 27 iunie 1940, deci în numai 24 de ore, oficialitățile din București să fi repus pe tapet problema distrugerii zonei petrolifere vizavi de posibila agresiune sovietică, la care făcea trimitere nota ultimativă a lui Molotov[55]. În mod sigur, preparativele tehnice (inexistente) nu îngăduiau așa ceva, deși — față de desele avertismente anterioare — operația trebuia să fi fost avută în vedere. Ceea ce este cel mai greu de înțeles este însă faptul că Bucureștii, cunoscând interesul major al Berlinului pentru petrolul românesc, nu au apelat la argumentul respectiv, mizând — în cazul unei agresiuni a Armatei Roșii în Basarabia și Bucovina de Nord — pe exacerbarea disputei germano-sovietice, pe *inadmisibilitatea* pentru Reich a unei apropieri exagerate a trupelor sovietice de regiunea Ploiești. Desfășurarea ulterioară a faptelor a confirmat întru totul acestea. Așa, de pildă, la 30 august 1940 Joachim von Ribbentrop va transmite lui von der Schulenburg, spre atenționarea lui Molotov, că Germania și Italia interveniseră, impunând dictatul de la Viena Bucureștilor, pentru că nu puteau admite izbucnirea unui conflict între Ungaria și România pentru Transilvania, iar aceasta dat fiind că „Puterile *Axei* au un interes fundamental în menținerea păcii și a ordinii în aceste zone". Liderul diplomației germane nu ascundea că, în primul rând, erau în discuție *petrolul* și *grânele* României ce aveau să fie totdeauna *„de o*

importanță vitală pentru Axă [subl. ns.]"[56]. Un alt aspect notabil: la numai două luni după agresiunea sovietică în nord-estul României, Berlinul aprecia deja că trupele Moscovei se apropiaseră *excesiv de mult* de râvnita zonă Ploiești. Garanția acordată României de Germania și Italia, imediat după impunerea dictatului vienez[57], a semnificat în context și un avertisment adresat Moscovei în sensul că extinderea dominației sovietice *dincolo* de Prut avea să angajeze în dispută înseși Puterile *Axei*. Reacția lui Molotov nu a întârziat: el acuza Germania, prin garanția acordată României, de... violarea pactului din 23 august 1939[58].

Acestea au fost însă fapte *ulterioare* celor petrecute la 27 iunie 1940. Ceea ce însă autoritățile de la București *trebuiau să aprecieze* erau *rolul* și *locul* petrolului românesc în diplomația și strategia celui de-al III-lea Reich, iar aceasta în condițiile blocadei inițiate de englezi o dată cu declanșarea celui de-al doilea război mondial[59]. Cea mai recentă lucrare de circulație internațională privind ponderea problemei petrolului în desfășurarea conflagrației din 1939—1945[60] atestă interesul major al Germaniei pentru resursele românești, ce au acoperit în tot cursul ostilităților cel puțin 1/3 din totalul necesităților militare ori civile ale Reichului[61]. Robert Goralski și Russell W. Freeburg, autorii lucrării citate, consideră că, după ocuparea de către Rusia a Basarabiei și Nordului Bucovinei în iunie 1940, nu a fost „o coincidență" că, în următoarele săptămâni, *„Hitler s-a orientat ireversibil către invazia sa în Rusia* [subl. ns.]"[62]. În adevăr, cercetările de specialitate au confirmat că la confluența lunilor iunie/iulie 1940 a survenit decizia lui Hitler de-a iniția preparativele în vederea unui atac în Est, împotriva URSS. Dacă la 25 iunie 1940, deci după declanșarea de către Kremlin a problemei Basarabiei și Bucovinei, generalul Halder reținea în *Jurnalul* său că Hitler oscila între invazia Angliei și „o lovitură în Est"[63], la 22 iulie 1940 consemna deja decizia Führerului: „Problema rusă va fi rezolvată pe cale ofensivă. Trebuie elaborat planul operațiunii proiectate"[64].

În aprecierea rolului și locului problemei petrolului românesc pentru Germania, înainte de agresiunea URSS din iunie 1940, nu se poate considera că Bucureștilor le-a lipsit o imagine veridică[65]. Tocmai pentru că aceasta era situația, la 27 iunie 1940 decizia României trebuia să țină cont de *factorul petrol*. Iarăși considerăm că era de datoria Guvernului român și a organelor din subordine (serviciile de informații și contrainformații, în speță) să fi pătruns la vreme intențiile germane, să înțeleagă rostul ce-l avea România în cadrul proiectelor germane, după cum îl cunoșteau în privința proiectelor franco-britanice. Sub acest aspect, suntem convinși că de cel mai mare folos, decisiv, era aflarea programului „eșalonat" de Adolf Hitler, la 8 martie 1939, relativ la acțiunile ofensive ale Reichului în 1939—1941 pe vechiul continent, și anume:

— 1939 („nu mai târziu" de 15 martie) ocuparea Cehoslovaciei;

— în continuare — Polonia;

— în ceea ce privește Ungaria și România, a precizat Führerul, „ele, indiscutabil, *intră în spațiul vital al Germaniei*. Căderea Poloniei și exercitarea unor presiuni corespunzătoare le vor face, desigur, înțelegătoare. Atunci, noi vom controla pe deplin marile lor resurse

agricole și sursele de petrol. Același lucru se poate spune și despre Iugoslavia. Acesta este planul, care va fi îndeplinit până în 1940. Și, atunci, Germania va deveni de neînvins"[66]. Străbăteau, în discursul Führerului, nu numai *esența* programului, ci și *orarul:* nu mai târziu, deci, de 1940, România avea să fie cuprinsă în *Lebensraum*-ul hitlerist. Nu putem conchide decât că, știind aceste proiecte, Bucureștii trebuiau la 27 iunie 1940 să abordeze *din altă perspectivă* notele ultimative sovietice, căutând să obțină toate beneficiile ce se întrevedeau în condițiile — bine cunoscute la București — ale rivalității de neîmpăcat dintre Berlin și Moscova! Din nefericire, Bucureștii nu au optat pentru *exemplul Finlandei*, din lunile precedente, optând pentru o politică de apropiere față de Berlin: guvernele dictaturii autoritare a Regelui Carol al II-lea au urmat drumul cel mai prost — s-a admis o *cedare* (evacuarea Basarabiei și Nordului Bucovinei), nebănuind că vor urma și altele, consimțite tot la recomandarea și chiar sub presiunile hitleriste, din câteva calcule incoerente ori de-a dreptul meschine:

— că se scurta drumul spre inima Reichului, spre Berlin, care nu era decât unul al servituții;

— că se mențineau intacte (reluăm expresia, citată, a lui Gh. Tătărescu) „forțele noastre militare până în ceasul final al războiului", o iluzie ce nu trebuia să-și afle loc în calculele politicienilor români.

Iar toate acestea într-un moment când singura decizie era *aceea de a apăra o țară*, cu orice risc și împotriva oricui. Avantajele unei asemenea poziții erau multiple și, toate, spre binele României, adică:

1. Nu se crea (cum s-a întâmplat) un *precedent periculos*, folosit de vecinii și dușmanii României în 1940, de a-i pretinde pe rând și prin acțiuni conjugate părți ale teritoriului național.

2. Imaginea României ce s-ar fi impus cu obligativitate devenea aceea a unui stat care *știe să se bată*, pentru el însuși, iar nu pentru interesele altora ori sub imperiul unor calcule improprii. A contat foarte mult în împrejurările analizate, de ce să nu recunoaștem, că România nu a opus *veto*-ul său pretențiilor sovietice. V. M. Molotov, cel dintâi, a realizat că România, cedând într-un rând, o va face și în alte cazuri, iar în cursul războiului mondial și îndeosebi după aceea URSS a profitat de această convingere ce s-a creat la Kremlin, după propriile mărturisiri ale fostului șef al diplomației sovietice[67].

3. Prin decizia sa de cedare, Guvernul român a oferit un precedent nu numai pentru soarta celorlalte provincii istorice (Transilvania, Dobrogea de Sud), ci a oferit un avantaj nebănuit Kremlinului, de care acesta s-a slujit în cursul războiului și care face să se perpetueze încă consecințele pactului din 23 august 1939. Despre ce este vorba? În anii luptei contra Germaniei, în care URSS a avut un rol deosebit, Moscova a pretins și a obținut de la noii ei parteneri (Anglia, mai întâi, apoi SUA ș.a.) ca aceștia să-i recunoască, cel puțin, teritoriile anexate la frontiera de Vest pe care în 1939/1940 *însuși Hitler*, dușmanul comun dintre 1941 și 1945, le admisese ca atare[68]. Nu reluăm întreaga poveste a teritoriilor de la

granițele de Vest absorbite de fosta URSS, reținând doar că, la sfârșitul ostilităților din 1939—1945 și prin tratate de pace în bună regulă și formă, acestea au fost recunoscute de Marii Aliați occidentali drept... teritorii sovietice. Și, între acestea, distingem *toate* zonele prevăzute de protocolul secret din 23 august 1939, nu numai Basarabia ori (suplimentar) Nordul Bucovinei, ci și părțile estice ale Poloniei, pentru care în 1939 s-a declanșat războiul mondial, știut fiind că Polonia s-a aflat tot timpul din 1939 până în 1944 *alături* de Națiunile Unite, iar nu ca România, care, cel puțin între 1941 și 1944, a combătut Rusia comunistă!

4. Prin prisma celor consemnate, deducem — fără teamă de a greși — că decizia din iunie 1940 a afectat *pe termen lung* evoluția României, dar, în primul rând, în anii războiului, când *a determinat țara* să participe la ostilități alături de tabăra *Axei* — cel mai puțin dorită de poporul român, cel mai puțin favorabilă intereselor românești și cel mai puțin predestinată, în raport cu întreaga politică externă promovată de București în decursul epocii interbelice.

Un ultim aspect asupra căruia dorim să insistăm: *rezistența*, ca alternativă la politica de cedare în fața presiunilor URSS îmbrățișată de autoritățile de la București la 27 iunie 1940, reprezenta formula ideală, formula cea mai avantajoasă, deși plină de risc, pentru prezentul și viitorul țării. Pe de altă parte, nu putem să nu reținem că, pentru a rezista, România trebuia să prezinte această capacitate. Până acum, din motive lesne de înțeles, s-a îngroșat peste măsură lipsa condițiilor internaționale propice, în mod direct — izolarea deplină a țării, pentru a se fi dat un răspuns negativ URSS. Nu vedem de ce n-am recunoaște o atare situație, dar, în opinia noastră, *decisivă* pentru a se fi ales calea rezistenței era trăinicia internă a statului român, funcționalitatea lui ca organism sănătos sută la sută, lucid în asumarea unor riscuri și capabil să întrevadă deopotrivă succesul ori dezastrul. Nu trebuie un examen special, în continuare, pentru a afla în ce stadiu de indisponibilitate se afla statul român în vara anului 1940 (sub aspectele politic și social, sub raportul pregătirii militare, al echilibrului și solidității naționale, pe planul raporturilor interetnice ori al stabilității instituționale etc. etc.) pentru a înțelege *de ce* România s-a sustras singurei opțiuni de onoare — lupta cu agresorul comunist. Din acest punct de vedere, apreciem că generalul Ion Antonescu nu era departe de adevăr în rechizitoriile sale făcute „vechiului regim" (carlist) îndată după venirea sa la putere[69]. Era întru totul adevărat că slăbiciunea vechiului regim a condus la criza cedărilor teritoriale, iar acestea, la rândul lor, au agravat situația regimului, care s-a și prăbușit instantaneu în septembrie 1940.

Pentru a afla, finalmente, *răspunsul de esență* la întrebările ce am formulat nu mai este cazul să ne extindem. Iar dacă este vreo neînțelegere în privința responsabilului principal și vreun semn de întrebare cu privire la nejustificata cedare grabnică a Bucureștilor în iunie 1940 în fața pretențiilor URSS, propunem să ne adresăm nemijlocit celui care, atunci, a fost indiscutabil Nr. 1 dintre toți cei aflați în epicentrul unor evenimente dureroase și pline de grave și îndelungi consecințe. La 16 octombrie 1943, Regele Carol al II-lea nota în *Jurnalul* său:

„Am împlinit jumătate de veac. Trebuie să mărturisesc că, deși au trecut, în acest răstimp, atâtea peste capul meu, nu simt acești 50 de ani apăsând pe umerii mei. Privind înapoi, trebuie să constat că viața mea n-a fost lipsită de interes și de mișcare. A fost o luptă continuă, o luptă pentru credințele mele și pentru progresul poporului meu. Chiar dragostea pentru Duduia, care a făcut să fiu atât de atacat și de defăimat, a făcut parte din acest ansamblu de bătălii continue. N-o regret nici o clipă și astăzi, în zilele de restriște, ca și în acele de mulțumire. A fost un izvor continuu de bucurie, un loc de adăpost pentru sufletul meu. Nu zic că n-am făcut greșeli, chiar unele mari. Azi mi se pare că cea mai mare a fost de a nu m-așeza, cum o doream împreună cu Călinescu, hotărât și de la început înfruntând toate riscurile trecătoare, de partea Aliaților. Am făcut greșeala de a-mi apleca urechea celor fricoși, și îndeosebi lui Urdăreanu, care în acel moment se făcuseră campionii închinării, de frică, în fața aroganței germane. E adevărat că România ar fi suferit, dar nu mai mult decât acum, dar cel puțin n-ar fi fost umilită. Basta pentru trecut, ochii trebuiesc acum ațintiți asupra viitorului și numai asupra lui și să activăm toți pentru eliberarea României din gheara nazistă"[70].

Prin urmare, constatăm că ex-monarhul era momentan optimist și aceasta pentru că nu avea cum bănui că, datorită în mare parte deciziei eronate și fatale din 27 iunie 1940, României îi era predestinat, după desprinderea de Germania la 23 august 1944, monstruosul experiment comunist sovietic pe nu mai puțin de 45 de ani[71].

*

Este îndoielnic că, tratând faptele din vara anului 1940 în maniera propusă de noi mai sus, am opta pentru o abordare a trecutului în spiritul așa-zisei *istorii contrafactuale*, mai precis în stilul: ce *ar fi fost, dacă?* Nicidecum. Evenimentele și-au avut desfășurările lor logice sau cauzale, ori nu. Dar din ceea ce *efectiv* s-a întâmplat, *post-factum* nimic *nu mai poate fi schimbat ori măcar corectat*, oricât de bine informat ar fi istoricul și oricâtă forță de penetrație sau de reconstituire ar avea. Punând problema atitudinii României în iunie 1940 în modul cunoscut, ne-am propus, dimpotrivă, să demonstrăm că au fost serioase motive și temeiuri care recomandau ca *atunci* să se fi optat pentru soluția cel mai firesc recomandabilă pentru un stat suveran și independent — *respingerea* necondiționată a notelor ultimative ale Kremlinului și *acceptarea* riscului unui război cu URSS, în ciuda disproporțiilor cunoscute de forțe, pentru apărarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei. În raport cu compromisul acceptat, care — pentru cei mai mulți dintre „actorii" de pe scena politică de la București — părea să fie doar „momentan", dar care vedem că se prelungește *până astăzi* și fără perspective pozitive în viitorul apropiat cel puțin, noi suntem convinși că nu este loc pentru nici un *dacă* în situația că regimul de la București ar fi reușit să dispună de o armată pregătită și de o țară de forța unui *organism* capabil să respingă orice violență

externă. Oricând o comparație cu Finlanda, angajată în iarna 1939—1940 în războiul antisovietic, se impune. Nu avem în vedere nici *durata* capacității de rezistență a României în fața colosului roșu de la Răsărit. Admitem că armatele comuniste triumfau, deși în vara anului 1940 era exclus ca ele să fi recurs la un tratament discreționar (cum aveau s-o facă în 1944—1945), dar, totodată, trebuie să fim convinși că există momente în care popoarele își prefigurează destinul *prin decizii* curajoase, iar nu *prin calcule* de conjunctură, aparent inatacabile. Pentru cazul în speță, problema se pune cu atât mai mult, cu cât regimul lui Carol al II-lea a dovedit, la 26—28 iunie 1940, că nu făcea *o excepție*, ci *inaugura o serie de cedări*, pentru că după Basarabia și Nordul Bucovinei au urmat abandonarea Nordului Transilvaniei și cea a Cadrilaterului!

În documentele cuprinse în anexa prezentului capitol am reținut exclusiv pagini memorialistice ale celor care au participat la evenimentele din 1940, mai precis ale celor care, la București, s-au aflat *în* sau *aproape de* epicentrul cutremurului politico-diplomatic și național (în ordine: Regele Carol al II-lea, ministrul de Externe în funcție — I. Gigurtu și unii dintre tinerii și strălucitii diplomați — Al. Cretzianu sau Grigore Niculescu-Buzești). Mărturiile respective au fost editate în premieră de către noi[72], iar revenirea asupra lor are netăgăduit darul să lărgească cadrul demonstrațiilor noastre și să ofere cititorului cheia anumitor comportamente și hotărâri[73].

Este deosebit de semnificativ faptul că, aproape concomitent ori imediat după ce s-au produs ororile evacuării Basarabiei, Nordului Bucovinei și ținutului Herța, oamenii politici de la București, participanți ori nu la deciziile adoptate, au revenit cu noi precizări, argumentări sau motivații ale pozițiilor exprimate de ei ori au căutat prilejul să-și dezvolte punctele de vedere. A intervenit, cvasi-automat, o delimitare categorică a celor care insistaseră *pentru* admiterea notelor ultimative ale Kremlinului (Gh. Tătărescu, I. Gigurtu ș.a.) de aceia care se pronunțaseră *împotriva* evacuării provinciilor istorice răsăritene ori care, deja, nu mai admiteau o atare „soluție".

Din prima categorie s-a impus, prin persuasiune și străduința de-a afla noi argumente forte, în fapt scuze, premierul în funcție la momentul iunie 1940. L-am citat, evident, pe Gh. Tătărescu, căruia timpul și politica promovată în anii 1945—1947 i-au mai îngăduit să revină asupra problemei în atenție. Astfel, mai întâi, în ședința comună a Comisiilor de politică externă ale celor două Camere ale Parlamentului României din 2 iulie 1940, el a menționat că, între cele două alternative (rezistență ori acceptare), a optat pentru ultima din înalte rațiuni:

„Am hotărât evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord pentru a nu pune în primejdie viitorul românismului. Declar aici că am luat această hotărâre sub presiunea forței, într-unul din cele mai grele momente ale istoriei noastre și lăsând viitorului sarcina să judece actul nostru"[74].

La scurt timp după aceasta, într-un memoriu justificativ din iulie 1940 (Poiana-Gorj), fostul premier continua seria argumentărilor:

„În fața acestui ultimatum nu erau decât două soluții: rezistența sau acceptarea. Rezistența era soluția cea mai ușoară: era soluția instinctului, soluția bărbăției. Rezistența era actul reflex al unui neam conștient de drepturile sale și de misiunea sa istorică. Dar rezistența însemna nu numai un război inegal, dar un război în care armata noastră nu-și putea arunca în luptă toate forțele, întrucât avea de apărat și alte fronturi amenințate de împrejurări în care orice ajutor devenise iluzoriu și asigurarea oricărei linii de retragere, imposibilă. Rezistența însemna, în cazul cel mai bun, irosirea forțelor noastre armate. Prin această irosire se încurajau însă alte agresiuni, care în împrejurările din luna iunie puteau crea țării noastre o situație cu totul gravă. Iată de ce Guvernul, în urma examinării chinuitoare a consecințelor războiului și conștient de toate răspunderile ce avea să le ia în fața istoriei, a abandonat hotărârea rezistenței[75] și a încercat să negocieze pentru a reduce amploarea loviturii și pentru a putea executa evacuarea în ordine, asigurând viața și avutul românilor ce voiau să se retragă cu trupele noastre..."[76]

Într-un alt memoriu (de data aceasta de la 1 mai 1943, Poiana-Gorj), Gh. Tătărescu avea să revină asupra faptelor din iunie 1940[77], conchizând la un moment dat:

„Respingerea ultimatumului era, desigur, soluțiunea cea mai ușoară, era actul reflex al unui popor, care corespundea și instinctului țării și simțămintelor armatei. Respingerea și rezistența erau, în orice caz, pentru mine și Guvern, soluțiunea cea mai comodă. Rămâneau în istorie autorii gestului eroic, care a trimis un popor mic să înfrunte o luptă cu forțe de amploare gigantică și, refugiindu-ne apoi în depărtări senine, am fi așteptat în liniște sfârșitul războiului.

Acceptarea ultimatumului era soluțiunea cea grea, era soluțiunea cea dureroasă; părăsirea vremelnică a provinciilor voievodale, retragerea armatei cu spatele la inamic, suferințele populației aruncate în voia soartei — toate ruinele și toate suferințele erau legate de această soluțiune, singura însă care lăsa Statul român cu puterile intacte și care îi da răgaz să aștepte desfășurarea viitorului. Sentimentul și interesul egoist ne dictau respingerea ultimatumului și rezistența. Rațiunea și datoria față de țară ne dictau acceptarea.

Nu am ezitat a hotărî acceptarea și am luat asupra mea și a Guvernului odiosul acestei hotărâri [subl. ns.], răspunzând Guvernului de la Moscova că, «pentru a evita recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, Guvernul român se vede silit să primească condițiile de evacuare a teritoriilor cerute de Soviete»"[78].

În sfârșit, reintrat în viața politică a țării după actul de la 23 august 1944, Gh. Tătărescu se va destăinui, într-un interviu acordat ziarului „Drapelul" din 17—18 ianuarie 1945, asupra condițiilor din iunie 1940, denaturându-le grosolan, căci interpreta cedarea — era la modă de-acum! — ca o dovadă de prietenie față de măreața URSS și, totodată, lansa atacuri contra lui Iuliu Maniu, atacuri convenabile și acestea cercurilor comuniste și comunizante cu care avea să pactizeze curând prin formarea guvernului dr. P. Groza:

„Declar că voi putea dovedi cu acte și cu relatări de fapte, răzimate pe documentări purtând garanțiile oficialității, că un guvern Iuliu Maniu nu ar fi putut întru nimic împiedica

desfășurarea implacabilă a evenimentelor istorice din 1940. În schimb, însă, este sigur că d-l Iuliu Maniu ar fi adoptat nu soluția guvernului meu, adică soluția păcii [sic!], ci, așa cum rezultă din toate declarațiile și manifestările sale, soluția rezistenței armate, adică soluția războiului, care ar fi atras nimicirea vremelnică a Statului român [...] Drama României din 1940 — se disculpa politicianul transfigurat în filosovietic — a fost nu consecința politicii noastre, ci rezultatul inevitabil al războiului european, provocat de Germania hitleristă"[79].

De partea cealaltă, adică a adversarilor evacuării Basarabiei și Nordului Bucovinei, vocile ce s-au făcut auzite au fost redutabile, mai numeroase și mai vehemente. Au fost angrenate personalități de excepție, care au dat — se înțelege — greutate pozițiilor prezentate. Câteva exemple le considerăm memorabile, fapt pentru care trebuie să insistăm asupra lor.

În ședința Consiliului de Coroană din zorii zilei de 30 august 1940 și care a luat în dezbatere problema Transilvaniei în legătură cu „arbitrajul" la care îndemnau Hitler și Mussolini prin delegații lor la Viena, Victor Iamandi a revenit la un moment dat la întâmplările survenite anterior *à propos* de pretențiile Kremlinului asupra Basarabiei și Nordului Bucovinei. El s-a adresat Regelui:

„Sire, consecvent cu cele ce am susținut în Consiliul de Coroană de la 27 iunie, consecvent cu ce am susținut în al doilea Consiliu de Coroană [din aceeași zi], când mi-am exprimat nedumerirea că suntem pe drumul concesiunilor permanente și nu se poate prevedea un sfârșit favorabil pentru țara noastră, pentru toate aceste argumente și motive, care fac parte integrantă din conștiința mea de român, și astăzi sunt împotriva primirii arbitrajului. Nu cred în garanțiile care se dau și socot că politica noastră de astăzi n-a dus la nici un rezultat pozitiv. Pentru aceste considerațiuni, nu trebuie să primim arbitrajul. Trebuie să rezistăm, pentru că războiul nu s-a terminat"[80].

Tot în același cadru, dar în Consiliul de Coroană din noaptea de 30—31 august 1930, cu prilejul luării în dezbatere a „arbitrajului" impus României la Viena în ceasurile imediat precedente, liderul PNȚ, Iuliu Maniu, nu s-a abținut să nu se refere la consultările inițiate de suveran în luna iunie și la care vorbitorul nu participase:

„Cred că *cedarea Basarabiei, fără nici un fel de rezistență, a fost o profundă greșeală*, ale cărei urmări le suferim astăzi [subl. ns.]. *Trebuia*, cu orice preț și cu orice sacrificiu, chiar cu sacrificiul de a suferi o înfrângere, *să rezistăm* [subl. ns.]. Națiunile suferă înfrângeri pe câmpul de luptă, războiul are șansele sale bune și rele, mari și puternice națiuni au fost înfrânte, poporul românesc a pierdut și el războaie, dar prin vitejia soldaților săi și prin puternica sa conștiință națională, a prins puteri de viitor, pentru înălțarea țării, în viitor. Așa, am pierdut în Basarabia peste 2 milioane de români, fără nici cea mai mică rezistență. De aici, vă puteți Dv. închipui descurajarea care a cuprins toate provinciile, pe toți românii, și umilirea care a cuprins armata română, care ar fi voit să aibă ocazia ca să

arate că, dacă diplomația română n-a știut a lucra, ea știe să sângereze pe câmpul de luptă, pentru salvarea onoarei naționale"[81].

Cu același prilej, eminentul Gh. Brătianu a observat de asemenea:

„Eu nu vreau nici să îngreunez aceste dezbateri și nici să fac procesul trecutului, deși odată va fi făcut; dacă nu-l vom face noi, alții îl vor face, dar țin să amintesc un lucru: am luptat pentru o anumită politică, în afară de ceea ce era în ultimii ani. Țin să spun că, dacă am luptat pentru că aveam nădejde și convingere, și eu am făcut chiar declarații în această privință, [a fost] că prin această politică puteam păstra granițele țării"[82].

Neîntrecutul N. Iorga, la reuniunea amintită a Comisiilor de politică externă ale Parlamentului din 2 iulie 1940, a intervenit cu precizări nuanțate, prezentând finalmente poziția celor mai de seamă politicieni ai țării consemnată într-un memorabil document:

„Noi avem de ales două procedări:

Procedarea Dietei Poloniei la împărțirea țării. A vorbit unul, altul, a fost luptă oratorică între dânșii și s-a terminat printr-un vot care a însemnat admiterea de către națiune a sfâșierii teritoriului național. Aceasta este o hotărâre pe care, după părerea mea, nu o putem lua și răspunderea va fi pentru toți cei care se vor ralia la dânsa

(Strigăte: *Așa este!* Aplauze).

Sau facem ce-a făcut înțeleptul Rege Carol I și acel mare ministru al lui, Ion Brătianu: față de un act de nedreptate, asemănător cu cel care se face azi României, retragem armata din teritorii, retragem funcționarii. Nu luăm nici o hotărâre care să lege viitorul

(Strigăte: *Așa este!* Aplauze).

. . . . . .

(După intervenția premierului Gh. Tătărescu, N. Iorga revine la tribună:)

D-le Președinte, un număr de bărbați politici români, care sunt și ei întemeietorii României depline, înaintează prin mine acest *Memoriu* de protestare, pe care vă rog să-l păstrați în arhiva Parlamentului, dându-se o copie fotografică de pe dânsul.

Sunt toți acei care au jucat un rol în realizarea României întregite și care prin anume împrejurări nu sunt aici, dar care trebuie să se știe că sufletește sunt împreună cu noi.

MEMORIU

[...] Ultimatul de ieri, urmat de o luare în stăpânire imediată, nu poate găsi nici un temei istoric și legal și înstrăinarea unei atât de largi părți a României Unite calcă peste dreptul a 3 milioane de țărani români și a unei pături de intelectuali devotată cauzei naționale.

Fără a pune în discuție necesități care s-au socotit că nu se pot evita, subsemnații, dintre care cei mai mulți sunt întemeietorii înșiși ai Statului român nou în hotarele lui firești,

nu pot admite ca în orice formă să se dea o recunoaștere legală în numele Statului și poporului român la ceea ce nu este decât o uzurpație determinată de confuzia de noțiuni, firește trecătoare, a unei epoci de criză fără pereche.

N. Iorga
Iuliu Maniu
A. C. Cuza
Dr. C. Angelescu
C. I. Brătianu
Dr. N. Lupu
Mihai Popovici
Alex. Lapedatu
V. P. Sassu
I. Lugoșianu
Aurel Dobrescu
N. Polizu Micșunești
Gh. Popp
G. G. Mironescu
Stelian Popescu
Gh. Brătianu
Pan Halippa
V. Madgearu
C. Brătianu
Oct. Tăslăoanu

(și alte multe semnături)"[83].

Este neîndoios însă că, în epocă, cele mai incisive și decisive au fost demersurile Generalului Ion Antonescu. Spunând aceasta, avem în vedere că deciziile Bucureștilor din 27—28 iunie 1940 *au inaugurat* seria cedărilor teritoriale consimțite ulterior la Viena (30 august 1940) sau la Craiova (7 septembrie 1940) și ele au compromis regimul dictaturii carliste. Regele Carol al II-lea va fi silit, la 6 septembrie 1940, să abdice în folosul fiului său Mihai, în vreme ce șefia guvernului de la București și calitatea de Conducător al Statului și-o va asuma una și aceeași persoană — generalul Ion Antonescu. Spre deosebire de restul liderilor politici menționați anterior, Antonescu se manifestase și se dovedise structural, din rațiuni personale și din convingere, poate numai alături de Iuliu Maniu, unul din cei mai dârzi adversari ai lui Carol, mai cu seamă după 30 martie 1938[84], după ce fusese scos din guvern și, mai apoi, și din cadrele armatei. În iunie 1940, Generalul a procedat la întocmirea unui memoriu destinat Regelui, dar pe care — datele fiind depășite de evenimente — nu i l-a mai încredințat. Era un veritabil rechizitoriu (nedefinitivat) ce viza erorile întregii domnii a lui Carol soldată cu faptul grav că trei milioane de români se

vedeau aruncați sub jugul străin, fără ca armata să fi fost lăsată să se bată[85]. Insistând, Generalul avea să fie primit în audiență de către Carol al II-lea, la 1 iulie 1940, fără nici un efect însă[86]. La plecare, solicitantul a predat suveranului o scrisoare de protest vehement față de cele intervenite după abandonarea Basarabiei, Nordului Bucovinei și ținutului Herța în robia comunistă rusească. Acest document, redactat în termeni radicali, dar exprimând corect realitățile, a fost rapid difuzat și perceput ca atare de către opinia publică[87]. Generalul Antonescu a fost cel dintâi pedepsit pentru temeritatea sa, fiind, din ordinul personal al Regelui, trimis într-un surghiun de aproape două luni la Mănăstirea Bistrița din Oltenia. Nu au lipsit, în ceea ce-l privea, nici dispoziții pornind de la Curte de a se încerca suprimarea contestatarului. Scrisoarea lui Antonescu însă se constituise într-un memorabil rechizitoriu al epocii carliste și al prototipilor săi:

„Țara se prăbușește. În Basarabia și Bucovina se petrec scene sfâșietoare [...] Consiliul de Coroană v-a hotărât să cedați. Deciziunea a dezlănțuit haosul. Consecința lui — anarhia și anarhizarea — sunt însă numai la începutul lor. Țara care simte, țara care vede, țara care presimte, țara toată este consternată și în panică [...]

Acum trebuie să ne întrebăm: Ce facem? și avem datoria să strângem rândurile. Abandonăm totul și ne răfuim între noi? ori încercăm chiar și imposibilul? Aceasta trebuie să facem; opera va fi grea, dar nu imposibilă. Trebuie să o încercăm. Încercarea însă nu o pot face tot acei care sunt vinovați de a fi pregătit și dezlănțuit catastrofa. Ei ar spori-o"[88].

În anii care au urmat, Generalul (apoi Mareșal) Ion Antonescu avea să revină adeseori asupra erorilor din iunie 1940 privind *evacuarea fără luptă* a Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța. La 1 octombrie 1940, de pildă, el considera:

„Pentru salvarea țării, pentru păstrarea onoarei, pentru mândria tradițiilor ei și pentru respectul morților ei, Armata s-ar fi luptat. Ea s-ar fi sacrificat, chiar fără folos, dacă i s-ar fi cerut. Conducerea i-a refuzat însă această supremă satisfacție"[89].

Asemenea rânduri nu surprind dacă avem în vedere că, pe atunci, Generalul avea deja intenția de-a implica armata română în operațiunea pentru repararea injustițiilor cauzate în iunie 1940 de agresiunea sovietică. După aceea, în anii războiului din Est, Mareșalul Antonescu a câștigat toate temeiurile să respingă „soluția" Guvernului Gh. Tătărescu, relevând la un moment dat, în aprilie 1943, într-o conferință ținută la Școala Superioară de Război din București, rațiunile profunde ale pasului nefericit al României din iunie 1940:

„Anul 1940 ne-a adus catastrofa granițelor din cauza [1] izolării noastre în spațiul internațional și [2] a politicii de echivoc dusă de România"[90].

Mareșalul nu se înșela: eroarea din iunie 1940 (de înțeles numai în condițiile în care Europa Est-Centrală suporta din plin consecințele dezastruoase ale Pactului Hitler-Stalin din 23 august 1939) a constituit cauza fundamentală pentru care el se văzuse obligat să angajeze România în războiul din Est (și, în chip automat, în conflagrația mondială), cu toate avantajele și dezavantajele greu de bănuit din start.

NOTELE

1. Vezi, în special, studiul fundamental al lui Wim P. van Meurs, *The Bessarabian Question in Communist Historiography. Nationalist and Communist Politics and History Writing*, Boulder-New York, Columbia University Press, 1994; Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie*, Iași, Editura Academiei, 1981; Ion Constantin, *Basarabia sub ocupație sovietică de la Stalin la Gorbaciov*, București, Editura Fiat Lux, 1994; Guvernământul Basarabiei, *Basarabia desrobită. Drepturi istorice. Nelegiuiri bolșevice. Înfăptuiri românești*, București, 1942; B. M. Kolker, I. E. Levit, *Vneșniaia politika Rumînii i rumînsko-sovetskiie otnoșeniia (sentiabr 1939—iuni 1941)*, Moscova, Izdatelstvo Nauka, 1971; N. I. Lebedev, *Rumîniia v godî vtoroi mirovoi voinî (Vneșnepoliticeskaia i vnutripoliticeskaia istoriia Rumînii v 1938—1945 gg.)*, Moscova, Izdatelstvo IMO, 1961; S. P. Trapeznikov și colaboratori, *Istoriia Moldavskoi SSR*, II, Chișinău, Izdatelstvo Cartea Moldovenească, 1968; A. M. Lazarev, *Moldavskaia sovetskaia gosudarstvennost i bessarabskii vopros*, Chișinău, Izdadelstvo Cartea Moldovenească, 1974; Mihail Bruhis, *Rossiia, Rumîniia i Bessarabia (1812—1918—1924—1940)*, Tel Aviv, 1979 (cu o ediție în limba română: *Rusia, România și Basarabia. 1812—1918—1924—1940*, Chișinău, Universitas, 1992); I. E. Levit, *Uciastiie fașistskoi Rumînii v agressii protiv SSSR, I, 1939—1942*, Chișinău, Editura Știința, 1981; George Ciorănescu, *Bessarabia. Disputed Land between East and West*, München, Ion Dumitru Verlag, 1985; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, II/2, *1933—1940*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988; Ioan Alexandrescu, Ion Ardeleanu ș.a., *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I, București, Editura Militară, 1989; *Istoria militară a poporului român*, vol. 6, București, Editura Militară, 1989; Mihai Adauge, Alexandra Furtună, *Basarabia și basarabenii*, Chișinău, Uniunea Scriitorilor din Moldova, 1991; V. F. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia (1918—1940)*, Iași, Editura Junimea, 1991; Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov*, Iași, Moldova, 1991; Ion Șișcanu, Vitalie Văratec, eds., *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, Chișinău, Editura Universitas, 1991 (cu ediții în mai multe limbi de circulație internațională); L. Bulat, *Basarabia 1940*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1991; Ion Șuța, *România la cumpăna istoriei. August '44*, București, Editura Științifică, 1991; Mircea Mușat, *1940. Drama României Mari*, București, Editura Fundației România Mare, 1992; Ioan Scurtu, C. Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1992; Ion Șișcanu, *Raptul Basarabiei. 1940*, Chișinău, Ago-Dacia, 1993; Adrian Pop, ed., *Sub povara granitei imperiale. Românii de dincolo de Prut de la ultimatumul anexării până la proclamarea independenței de stat*, București, Editura Recif, 1993; Ioan Scurtu și colaboratori, *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1944*, București, Editura Tempus, 1994; Ioan Scurtu, C. Hlihor, *Complot împotriva României. 1939—1947. Basarabia, Nordul Bucovinei și ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1994; Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939—1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995. Contribuții privind în mod direct problema abordată: Nicolae Ciobanu, *Capacitatea de luptă a Armatei Române în momentul ciuntirii teritoriale a României în anul 1940*, în „Destin românesc", Chișinău-București, nr. 2/1994, pp. 9—20; Ioan Scurtu, *Forțele politice din România și notele ultimative sovietice din 26 și 27 iunie 1940*, în *idem*, pp. 21—29; Petre Otu, *Situația geopolitică a României în anii 1939—1940: Considerații de ordin militar*, în Emil I. Emandi, Gh. Buzatu, Vasile Cucu, eds., *Geopolitica*, vol. 1, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1994, pp. 475—481; Gh. Buzatu, *Rolul factorului geopolitic în determinarea opțiunii României privind evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord în 1940*, în *idem*, pp. 482—503. Pe aceeași temă, în luna mai 1993,

Secția de Istorie-Arheologie a Academiei Române a organizat la București o dezbatere coordonată de prof. Dinu C. Giurescu și la care au prezentat comunicări: Florin Constantiniu,-V. F. Dobrinescu, Dinu C. Giurescu și semnatarul acestor rânduri. Sumarizând punctele de vedere susținute de diverși specialiști se impune atenției faptul că majoritatea justifică decizia de cedare adoptată de autoritățile de la București față de notele ultimative ale URSS din iunie 1940, motivul fiind unul singur — imposibilitatea pentru trupele române de-a fi opus rezistență Armatei Roșii și, posibil, forțelor care li s-ar fi aliat — ungare și bulgare, ca și sprijinul politico-diplomatic al Germaniei. Spre ilustrare prezentăm concluziile unui reputat istoric militar, colonel dr. N. Ciobanu: „Apreciem ca realiste deciziile cercurilor politice conducătoare din perioada respectivă [vara anului 1940] de *a nu angaja țara în război* [subl. ns. — Gh. B.], întrucât marile puteri ale momentului erau deja înțelese în privința soartei României, iar o rezistență armată ar fi avut poate urmări greu de prevăzut pentru viitorul statului român" (*op. cit.*, p. 18). La dezbaterea amintită și în articolele publicate am susținut că *era preferabilă calea rezistenței armate* față de URSS în 1940, atitudine pe care — în dispreț total față cu raporturile stricte de forțe militare, alianțe etc. — au urmat-o Finlanda în 1939—1940 și, astăzi, Cecenia, în chiar *inima* imperiului rus post-sovietic.

2. După publicarea documentelor diplomatice germane, cu începere din anii '50, au devenit cunoscute împrejurările în care, în iunie 1940, I. V. Stalin și V. M. Molotov, pregătind prezentarea notelor ultimative României (vezi, în acest sens, *Arhiv vneșnei politiki SSSR*, Moscova, fond 125 — România), au vizat inițial *teritoriul integral* nu numai al Basarabiei, ci și al Bucovinei. Dar, cum Kremlinul nu a cutezat să acționeze fără consimțământul Berlinului, V. M. Molotov l-a anunțat pe omologul său german, Joachim von Ribbentrop, care, la rându-i, l-a ținut la curent pe Adolf Hitler. Reacția Führerului — ne asigură von Ribbentrop — a fost violentă, când a văzut Bucovina pe lista pretențiilor sovietice. El l-a acuzat, pe bună dreptate, pe Stalin de violarea protocolului secret din 23 august 1939, căci, în adevăr, Bucovina nu figura pe lista teritoriilor admise de Berlin a fi trecute în „sfera de interese" a URSS, precum Finlanda, Țările Baltice, Estul Poloniei și Basarabia. În consecință, în urma unei intense corespondențe pe canalul Berlin—Moscova, Guvernul sovietic a fost silit să-și modereze pretențiile în privința României, solicitând, în prima notă ultimativă prezentată în seara zilei de 26 iunie 1940 ministrului român la Moscova, Gh. Davidescu, Basarabia și Nordul Bucovinei (vezi Hermann Weber, *Die Bukowina im Zweiten Weltkrieg*, Hamburg, 1972, pp. 11—16; *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. 1, pp. 266—268).

3. Vezi Gh. Buzatu, ed., *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 36 și urm.

4. Documentul a fost folosit *integral* de către Prințul Paul de Hohenzollern-România pentru redactarea biografiei consacrate bunicului său (vezi *King Carol II. A Life of My Grandfather*, London, Methuen, 1988, ca și ediția în limba română — *Carol al II-lea, Rege al României*, traducere de Ileana Vulpescu, București, Editura Holding Reporter, 1991).

5. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 42.

6. *Ibidem.*

7. Cf. Petre Andrei, *Jurnal. Memorialistică. Corespondență*, Iași, Editura Graphix, 1993, pp. 89—91.

8. *Ibidem*, p. 90.

9. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 43.

10. *Ibidem*, pp. 43—44.

11. *Ibidem*. Despre cele întâmplate în acel Consiliu de Coroană, Grigore Gafencu a reținut în *Jurnalul* său relatările unor martori obținute la 1 iulie 1940: „Iorga îmi istorisește apoi despre Consiliul de Coroană în care a susținut cu toată hotărârea rezistența, fiind aprobat de foarte puțini. Regele foarte bine. (A avut cuvinte de laudă pentru «idealul în care a crescut» și pentru educația pe care a primit-o — în parte de la Iorga). În schimb militarii au fost lamentabili. Miniștrii, tineri «pe care am fost condamnați să-i ascultăm pe rând», și mai lamentabili; iar Tătărescu, «pelicanul sonor» și Argetoianu — «odioși». Demni au fost

reprezentanții Ardealului și ai Basarabiei. Iorga condamnă politica germanofilă și e convins că Anglia nu va pierde războiul. La cererea «țărăniștilor», a redactat un frumos protest împotriva răpirii Basarabiei și a Bucovinei, pe care l-au semnat toți membrii opoziției [...] Urdăreanu (la Palat). E nervos, agitat și îngrijorat. Pretinde că ar fi vrut sincer rezistența..." — cf. Grigore Gafencu, *Jurnal. Iunie 1940—iulie 1942*, I (ediție Ion Ardeleanu și Vasile Arimia), București, Editura Globus, 1994, pp. 26—27). A se vedea însă și amintirile lui Gh. Tătărescu, care insistă — în cunoscutul memoriu din 1 mai 1943 de la Poiana-Gorj — asupra pozițiilor exprimate de el și de generalul Florea Țenescu la 27 iunie 1940 în cadrul Consiliilor de Coroană (*ibidem*, pp. 93—94). Detalii, în continuare.

12. *Ibidem*, p. 43.

13. *Ibidem*, p. 44.

14. Petre Andrei, *op. cit.*, p. 92.

15. *Ibidem*.

16. Relativ la cronologia, condițiile și valoarea cedărilor teritoriale din 1940, vezi sinteza întocmită în cadrul Ministerului Afacerilor Străine al României (Hoover Institution Archives, Stanford University, Palo Alto, California, USA, Collection D. G. Popescu, Box nr. 3): *Împrejurările în care s-au produs pierderile teritoriale suferite de România și consecințele lor* (25 p. dact.).

17. Vezi nota 87.

18. *Pe marginea prăpastiei. 21—23 ianuarie 1941*, vol. I, ediția a doua, ed. Ioan Scurtu, București, Editura Scripta, 1992, pp. 51—56. Memoriul, întocmit în cursul lunii iunie 1940, dar nedefinitivat, a fost urmat de o scrisoare, din iulie 1940, predată, tot atunci, Regelui Carol al II-lea (*ibidem*, pp. 57—58).

19. *Ibidem*, p. 58. Alte detalii, în text, mai jos.

20. Cf. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 93. La fel despre poziția militarilor și I. Gigurtu, în memoriul său din 10 octombrie 1944 (*ibidem*, p. 106). Poziții ostile față de soluția acceptării notelor ultimative sovietice au exprimat Horia Sima [vezi Horia Sima, *Sfârșitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939—6 septembrie 1940)*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1977, p. 267 și urm.]. Grigore Gafencu, de asemenea, nu a agreat soluția guvernanților și a consemnat critic modul în care Bucureștii au „dialogat" cu Moscova în iunie 1940: „Am citit cu băgare de seamă schimbul de note telegrafice dintre ruși și noi. Notele rusești sunt abile ca formă și fond, moderate ca ton și de o perfidie foarte bine socotită. Notele noastre sunt greșit concepute și foarte prost formulate. La pretențiile rusești referitoare la drepturile istorice și etnice ale Rusiei asupra Basarabiei, nu am răspuns nimic: nici o punere la punct, nici un contra-argument, nici un protest. Ne-am mulțumit să răspundem — «pentru a câștiga timp», pretinde Ministerul de Externe, — că suntem gata să stăm de vorbă... Rușii au înlăturat cu multă îndemânare intențiile dilatorii cuprinse în nota noastră de răspuns, aducându-ne numaidecât la cunoștință «programul de evacuare». (Nemții au informat Guvernul sovietic că răspunsul nostru, dilatoriu în formă, înseamnă totuși o acceptare.) Fapt e că ne-am plecat în fața forței, fără s-o spunem și fără să stăruim asupra bunului nostru drept. Nu am respins argumentarea sovietică, ci ne-am declarat gata, după ce am luat cunoștință de ea, să stăm de vorbă" (vezi Grigore Gafencu, *Jurnal. Iunie 1940—iulie 1942*, ed. citată, pp. 29—30).

21. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 93.

22. Petre Andrei, *op. cit.*, p. 92.

23. *Ibidem*.

24. Vezi *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, ed. citată, pp. 26—34.

25. *Ibidem*, pp. 35—81.

26. *Ibidem*, p. 81.

27. Dar primele directive, privind concentrarea trupelor la est de Nistru, au fost date cu începere de la 10 aprilie 1940 și până la 10 iunie 1940 (*ibidem*, p. 66 — Raportul lui Jukov).

28. *Ibidem*, p. 56.

29. *Ibidem*, pp. 60—61.

30. *Ibidem*, p. 26.

31. *Ibidem*.

32. *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. 1, pp. 260—261.

33. Petre Andrei, *op. cit.*, p. 92.

34. Cf. *Sinteză*, p. 16. Acestea sunt, repetăm acest lucru, estimări *posterioare* evenimentelor din iunie 1940. *Înainte* însă de prezentarea notelor ultimative sovietice, același birou secret al MStM român avansa date mai descurajatoare în privința forțelor sovietice disponibile — 40—50 divizii de infanterie, 12 divizii de cavalerie, 15 brigăzi moto-mecanizate și 20 brigăzi de aviație (*ibidem*, p. 11).

35. De reținut că, la 27 iunie 1940, ora 11,30, un agent al *Abwehr*-ului la București a transmis lui M. Moruzov, șeful Serviciului Secret Român, următoarele date despre concentrările URSS la frontiera cu România: „În districtul militar Kiev și în partea de vest a districtului militar Odessa se află: — 30 divizii de infanterie; — 9 divizii de cavalerie; — 10 divizii mecanizate independente etc. Aceste trupe se găsesc de-a lungul Nistrului, eșalonate pe o mare adâncime până la Nipru" (vezi Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Iași, fond D—10). Prețioasa notă informativă cuprindea însă și un avertisment al Berlinului într-un sens ce nu contrazicea orientarea de atunci a lui Hitler: „1. Nu este cazul ca România să declanșeze un război [pentru Basarabia și Nordul Bucovinei]; 2. Pretențiunile URSS pot fi luate în discuție chiar dacă, pentru moment, România ar trebui să facă unele concesii teritoriale" *(ibidem)*.

36. Cf. *Pactul Molotov-Ribbentrop...*, pp. 81.

37. În *Raportul* său, Jukov insistă și asupra gravelor neajunsuri dovedite de forțele sovietice în cursul pregătirii și ocupării Basarabiei și Nordului Bucovinei (cf. *Pactul Molotov-Ribbentrop...*, pp. 78—80).

38. *Sinteză*, p. 24.

39. Vezi *Préliminaires de guerre à l'Est. De l'accord de Moscou (21 août 1939) aux hostilités en Russie (22 juin 1941)*, Fribourg, W. Egloff, 1944, *passim*.

40. Alexandru Cretzianu, secretarul general al MAS al României în 1939—1941, într-o conferință ținută la Paris în 1954, a insistat asupra „indicațiunilor" ce atestau că URSS pregătea un atac în Basarabia chiar la sfârșitul anului 1939. În acest sens, conferențiarul amintea de următoarea comunicare a lui Grigore Niculescu-Buzești, însărcinatul cu afaceri român la Riga, din 4 noiembrie 1939: „În timpul negocierilor pentru tratatul militar ruso-leton, șeful delegațiunii sovietice, vice-comisarul pentru Marina de Război, Isakov, a declarat șefului Statului Major al armatei letone că, la terminarea negocierilor cu Finlanda, se va produce o acțiune sovietică în contra Basarabiei și că, în acest scop, se găsesc deja importante contingente concentrate în zonele militare Harkov și Odessa" (apud Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 61). Tot Al. Cretzianu reținea, spre exemplificare, acest pasaj din *Jurnalul* celebrului ziarist și, apoi, istoric, american William L. Shirer, aflat pe atunci la Berlin: „Toată lumea la Moscova, de la Stalin în jos, își închipuia că Armata Roșie va fi la Helsinki într-o săptămână de la începerea atacului [în urma refuzului Finlandei de-a accepta pretențiile Kremlinului, la 30 noiembrie 1939]. Erau într-atât de siguri încât fixaseră data de 6 decembrie în vederea atacului în Basarabia, dar l-au contramandat în ultimul moment" (*ibidem*, pp. 61—62). Vezi și memoriul din 1942 al lui Al. Cretzianu (*ibidem*, pp. 74—79).

41. Vezi *Sinteză*, p. 10.

42. *Ibidem*.

43. *Ibidem*.

44. *Ibidem*, p. 11.

45. *Ibidem*, pp. 11—12.

46. *Ibidem*, p. 11. După I. Gigurtu, îndeosebi, Regele era „bine informat asupra puterii armate rusești" (apud Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 106).

47. *Ibidem*, pp. 12—13. De reținut că, la 23 mai 1940, generalul Florea Țenescu, într-un memoriu prezentat Palatului, dovedea că pătrunsese secretele pactului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939 și solicita dispoziții de rigoare: „Pactul ruso-german [în fond, protocolul secret anexat] lasă Rusiei posibilitatea de a ataca Basarabia. Este ultimul moment pentru ca guvernul să comunice MStM-ului dacă Basarabia trebuie apărată sau evacuată. De această alternativă depinde pregătirea dispozitivului de apărare sau evacuare în timpul util a materialului militar și a bunurilor mobile. Răspunsul impune extremă urgență" (apud Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, II_2, p. 1103).

48. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 93.

49. Vezi îndeosebi Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, II_2, pp. 1095—1137.

50. Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 93—94. Cf., de asemenea, raportul publicat de premier imediat după agresiunea sovietică (Gh. Tătărescu, *Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1940, 26 p.).

51. *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945*, Serie D: *1937—1941*. Band X, *Die Kriegsjahre (23 Juni bis 31 August 1940)*, Frankfurt-am-Main, 1963, pp. 57—61, doc. nr. 67 (Nota lui Manfred von Killinger asupra discuțiilor sale cu Regele Carol al II-lea și membri ai camarilei, București, între 23 și 28 iunie 1940) (în continuare, se va cita *ADAP*).

52. *Ibidem*, pp. 11—12, doc. nr. 13 (Joachim von Ribbentrop către Ambasada germană din Moscova, telegrama nr. 1074 din 25 iunie 1940). Intensul schimb de note diplomatice între Moscova-Berlin-Roma-București, prilejuit de avansarea propunerilor sovietice și de manifestarea deciziei de ocupare a Basarabiei și Bucovinei în iunie 1940 este redat detaliat în Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, II_2, p. 1095 și urm.

53. Cf. Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc*, Iași, Editura Junimea, 1986, *passim*.

54. Cf. Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain. 1938—1940*, Genève-Leiden, 1977, *passim*.

55. Ne referim la îndemnul cuprins în prima notă ultimativă a lui Molotov de a se trece la „rezolvarea imediată" a problemei „înapoierii" (sic!) Basarabiei URSS-ului — redăm textual — „acum, când slăbiciunea militară a URSS a trecut în domeniul trecutului..." (cf. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 80).

56. *ADAP, 1918—1945*, Serie D: *1937—1945*, Band X, pp. 485—487, doc. nr. 415 (telegrama nr. 1565/30 august 1940 a lui von Ribbentrop către Ambasada germană din Moscova).

57. *Ibidem*, pp. 480—481, doc. nr. 413 (document datat 30 august 1940, Viena, semnat Joachim von Ribbentrop și Ciano).

58. *ADAP, 1918—1945*, Serie D: *1937—1945*, Band XI_1, Bonn, 1964, p. 41, doc. nr. 38 (telegrama nr. 1884/9 septembrie 1940 a lui von der Schulenburg către von Ribbentrop).

59. Vezi în mod special Robert Goralski, Russell W. Freeburg, *Oil and War. How the Deadly Struggle for Fuel in WWII Meant Victory or Defeat*, New York, W. Morrow and Co., Inc., 1987, *passim*.

60. *Ibidem*.

61. *Ibidem*, p. 59.

62. *Ibidem*, p. 61.

63. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 70.

64. *Ibidem*.

65. Philippe Marguerat, *op. cit.*, p. 157 și urm.

66. Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial (1939—1945)*, Iași, Editura Junimea, 1978, p. 22.

67. Vezi Felix Ciuev, *Sto sorok besed s Molotovîm. Iz dnevnika...*, Moscova, Terra, 1992, *passim*.

68. Vezi Gh. Buzatu și colab., eds., *Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov*, ed. citată.

69. Vezi Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, I, Iași, Editura Moldova, 1992, p. 98 (extras din cuvântarea lui I. Antonescu la aniversarea Unirii din 1918 — Alba Iulia, 1 decembrie 1940: „Să nu uităm că istoria nu va uita pe cei vinovați; și vinovați suntem cu toții; unii pentru că au tăcut; alții, pentru că au greșit; cu toții, pentru că am suportat. 20 de ani ne-am frânt puterea, ne-am slăbit cugetul și ne-am sleit mințile în lupte fratricide pentru ideologii, în dezbinări stupide, în bârfeli odioase, în vrajbe dureroase și în apucături neomenoase. Greșelile au venit la scadență. Teribilă scadență! Granițele s-au prăbușit rând pe rând, fără să încercăm să le apărăm, fiindcă România a fost surprinsă de furtună, total slăbită înăuntru și fără nici un sprijin în afară. A fost pedepsită o națiune, care va fi eternă, pentru păcatele unei generații, care este trecătoare").

70. Regele Carol al II-lea, *Jurnal*, p. 557.

71. Regele Mihai I a exprimat, la rându-i, același regret pentru eroarea cedării din 1940: „Pe moment [iunie 1940], eu am gândit — se destăinuia suveranul ziaristului Philippe Viguié Desplaces — că noi n-avusesem de ales: era periculos, chiar o sinucidere, să ne opunem nemților și rușilor. Mai târziu, *mi-am dat seama că li se putea rezista. Nu pentru mult timp, poate, dar se putea rezista, oricum*" [subl. ns.] (cf. Philippe Viguié Desplaces, *La Règne inachevé*, Paris, Michel Lafont, 1992, p. 77).

72. Vezi Gh. Buzatu, ed., *România cu și fără Antonescu*, *passim*.

73. În numeroase lucrări monografice recente, istoricii români au relevat că, în raport cu situația generală externă de izolare totală a țării noastre și față de evoluțiile interne din 1940, au survenit hotărârea Consiliului de Coroană din 27 iunie 1940 și decizia guvernului Gh. Tătărescu din 28 iunie 1940 privind acceptarea notelor ultimative sovietice (cf. Mircea Mușat, *Drama României Mari*, pp. 61—90; Ioan Scurtu, C. Hlihor, *Anul 1940...*, pp. 22—48; Ion Șișcanu, *Raptul Basarabiei — 1940*, pp. 29—51). Reținem din lucrarea istoricilor Ioan Scurtu și C. Hlihor: „România n-avea alternativă la agresiunea Moscovei" (p. 29).

74. Apud Ion Șișcanu, *op. cit.*, p. 49.

75. Este semnificativ că, ulterior, cei vinovați de adoptarea hotărârii de cedare în fața notelor ultimative sovietice au dispărut de pe avanscena vieții politice românești, cu excepția acelora care (precum Gh. Tătărescu, Mihai Ralea, Mihai Ghelmegeanu ș.a.), după 1944, și-au descoperit o nouă „vocație" — aceea de-a milita pentru întărirea „prieteniei" între România și URSS!

76. Gh. Tătărescu, *Evacuarea...*, p. 23.

77. Vezi Gh. Buzatu, ed., *România cu și fără Antonescu*, pp. 91—96.

78. *Ibidem*, p. 95.

79. Apud V. F. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia. 1918—1940*, pp. 237—238.

80. Apud Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, II_2, — p. 1251. Vezi și poziția expusă de Raoul Bossy (*ibidem*, pp. 1128—1130).

81. *Ibidem*, p. 1280.

82. *Ibidem*, p. 1283.

83. Vezi *Dezbaterile Senatului* (ședința din 2 iulie 1940).

84. Cf. Larry Watts, *Romanian Cassandra: Ion Antonescu and the Struggle for Reform, 1916—1941*, Boulder-New York, 1993, pp. 216—222.

85. Vezi *Pe marginea prăpastiei*, I, ed. citată, pp. 51—56; Mareșal Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, I, ed. citată, pp. 60—62.

86. Regele Carol al II-lea, *Jurnal*, p. 684.

87. Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, I, pp. 62—64.

88. *Ibidem*, pp. 63—64.

89. *Ibidem*, p. 59.

90. Mareșalul Ion Antonescu, *Istoria mă va judeca. Scrieri inedite* (ediție Constantin Hlihor), București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1993, p. 147.

PARTEA A VI-A

ARHIVE SECRETE — SECRETELE ARHIVELOR

Capitolul 26

ÎN ARHIVELE *KGB*-ULUI: PE URMELE MAREȘALULUI ANTONESCU

6 mai 1992... A fost, incontestabil, ziua uneia dintre cele mai mari surprize cu care am fost confruntați de-a lungul cercetărilor noastre în arhivele române sau străine. După eforturi susținute și sondaje efectuate „în cruciș" prin arhivele Moscovei (ale Kominternului, ale Ministerului Afacerilor Externe al fostului imperiu roșu, ale decedatului CC al PCUS ș.a.), iată-ne pătrunși acolo unde, cu câteva luni mai devreme, accesul ni se părea de domeniul imposibilului: Eram primiți (și încă pe ușa din față!) într-una din arhivele istorice ale faimosului *KGB* !!!??? Indiferent ce — gândeam — aveam să aflăm, dar recordul în sine trebuia consemnat ca atare. Iar surpriza noastră a fost, evident, cu atât mai mare cu cât, în zilele ce au urmat, ni s-au pus la dispoziție dosare întregi dintr-un fond pe care-l bănuiam definitiv pierdut, mai precis dosare din fondul *Cabinetului Militar* (1940—1944) al Mareșalului Ion Antonescu. Ceea ce știam precis erau numai cantitatea (imensă) a documentelor furate de ruși din fondul respectiv în mai-iunie 1945 (aproximativ 88 000 file) și *numerele* dosarelor răpite. De data aceasta, în fața noastră se aflau chiar unele dintre acele dosare și se înțeleg emoțiile, râvna și atenția cu care am stăruit asupra fondurilor documentare de proveniență românească pentru a afla, pe cât posibil, cât mai multe detalii interesând evoluția României în epoca celui de-al doilea război mondial. Deopotrivă, ne-am preocupat ulterior și ne preocupă valorificarea materialelor descoperite în arhivele străine[1]. Cu acest gând, am încredințat tiparului[2] textul integral al unui document tulburător aflat în menționatul fond al Cabinetului Militar al lui Antonescu: *Inventarul* bunurilor descoperite în posesia Mariei Antonescu la numai șase zile după arestarea Mareșalului. Cum se știe, soția Mareșalului s-a stabilit, imediat *după 23 august 1944*, la Târgu Jiu. Din ordinul autorităților sovietice de ocupație de atunci din România, ancheta s-a efectuat, de către oamenii Direcției Generale a Poliției (Serviciul Informații și Cercetări),

la 23 octombrie 1944, când s-a semnat și procesul-verbal de constatare, expediat — cum se vede — la Moscova (în două exemplare). De reținut că s-au întocmit *două inventare* ale bunurilor descoperite — *Inventarul nr. 1*, cu bunurile lăsate de autorități în păstrarea doamnei Gabriela Grigore Iunian din Tg. Jiu, care îi oferise găzduire Mariei Antonescu la finele lunii august 1944; *Inventarul nr. 2*, înregistrând ceea ce anchetatorii desemnau „bijuteriile, banii, valorile" Mareșalului și ale soției sale și care au fost pe loc ridicate din Tg. Jiu și predate Direcției Generale a Poliției din București. În nici un caz nu cunoaștem încă *unde* au ajuns ori se mai află bunurile menționate în cele două documente. Deducem că a fost o veritabilă șansă să depistăm cele două inventare în fondurile speciale ale *KGB*-ului[3]. Documentele — se va vedea, nădăjduim — grăiesc de la sine: ce „avere" agonisise de-a lungul unei vieți în slujba țării cel care antrenase statul român, într-un context bine precizat, într-un nou război al reîntregirii neamului și al distrugerii comunismului, Mareșalul Antonescu, cel atât disputat în epocă, ca și în prezent. Am inclus, în anexa acestui capitol, cele două inventare întocmite de autoritățile române în condițiile precizate.

În cursul cercetărilor noastre în Arhiva Specială din Moscova, la care ne-am referit deja, am avut prilejul să pătrundem misterele și ale altor noi și importante fonduri documentare: Biroul 2 al Statului Major General din Paris (fondul 7): compartimentul atașaților militari din cadrul Ministerului de Război din Paris, respectiv Vichy (fondul 198); arhiva personală a lui Eugen Barbul, fost director în perioada interbelică al Bibliotecii Universității din Cluj (fondul 495) ș.a. În fiecare caz s-au impus atenției noastre, se înțelege, documentele acoperind epoca celui de-al doilea război mondial, iar, în context, cele privind activitatea lui Ion Antonescu, Conducătorul statului român în perioada 1940—1944. Cel de-al treilea mareșal al României — am mai spus-o și nu revenim — nu are nevoie de reabilitare; el a intrat în istorie încă din timpul primului război mondial și a jucat un rol important pe avanscena următoarei conflagrații, iar sfârșitul i-a parafat în chip exemplar, deși tragic, destinul. Discuțiile despre personalitatea și, deopotrivă, epoca dominată de Mareșal în istoria românească au fost și vor rămâne încă marcate de patimă și interese, dar și de necunoaștere. Poate să pară curios lucru, însă mai degrabă Ion Antonescu rămâne *necunoscut*, dacă se are în vedere că sursele privind nemijlocit omul și epoca sunt în mai mare măsură inedite decât cunoscute publicului cititor. Tocmai de aceea orice nou document semnificativ nu poate fi decât binevenit, în măsură să furnizeze informații suplimentare ori să corecteze puncte de vedere mult prea inconsistente până acum. Cu acest gând, propunem cititorului să stăruie, mai întâi, asupra unei scrisori expediate în toamna anului 1941 Mareșalului chiar de către soția sa, Maria Antonescu. În cuvinte reținute, firești și exprimând stări emoționale profunde, Maria Antonescu realiza o racordare sentimentală directă la neliniștile, frământările și gravele probleme ce-l absorbeau pe destinatar. Mai precis, pe omul politic și conducătorul militar prins în totalitate de conducerea treburilor statului și de coordonarea operațiunilor militare ale forțelor române pe Frontul de Est, iar acestea pentru a realiza România „mare și puternică", cum se exprima Maria Antonescu.

Dar cum nici comentariile, nici parafrazările nu pot suplini frumusețea documentului original, prefațând cu atâtea decenii ori desprins parcă din *Delirul* lui Marin Preda, preferăm să punem la dispoziția cititorului textul integral descoperit de noi în fondurile Arhivei Speciale din Moscova[4] :

Vineri, 26 septembrie 1941

Ionică dragă,

Cum aș fi dorit să ai și tu o mulțumire, dar să fii foarte sigur că va fi bine. Reușită vei avea, și așa cum dorești — să fii convins. Mă gândesc mereu la tine cu tot sufletul meu chinuit și trupul trudit. Voi lupta cum am luptat și până acuma să te ajut să-ți realizezi dorința de a face țara mare și puternică.

Nu am închis ochii toată noaptea, gândurile mă omoară. Sper că tu ești sănătos și să-ți ajute Dumnezeu așa cum te-a ajutat până acuma.

Te îmbrățișez cu toată dragostea mea curată.

Rica

Peste ani, aflăm una dintre cele mai surprinzătoare replici ale Mareșalului Antonescu la scrisoarea soției, din 26 septembrie 1941. Era, mai precis, în luna mai 1946. La 6 mai Mareșalul și echipa sa ministerială compăruseră — prin decizia guvernului comunizant de la București și în conformitate cu directivele Kremlinului — în fața așa-zisului „Tribunal al poporului". A fost, de la un capăt la altul, nimic altceva decât o înscenare, cu martori improvizați și documente contrafăcute. Cu sau fără o asemenea farsă juridică, pedeapsa ce-i aștepta pe inculpați — în primul rând pe Ion Antonescu și pe câțiva dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi — nu putea fi decât una singură: condamnarea la moarte. Ceea ce s-a și confirmat în ultima ședință a improvizatului „Tribunal", adică la 17 mai 1946. Mareșalul, el însuși, nici nu s-a așteptat la altceva și nici nu avea să solicite comutarea pedepsei. Au făcut-o alții, în locul lui și în temeiul unor plenipotențe vagi încredințate de către cel osândit avocaților săi. Fără nici un fel de ecou, astfel că la 1 iunie 1946 Mareșalul, Mihai Antonescu, Gh. Alexianu și C. Piky Vasiliu cădeau sub gloanțele unui pluton de execuție, și acela improvizat.

Ceea ce dorim să relevăm este faptul că, de îndată după pronunțarea sentinței, Ion Antonescu a avut tăria să redacteze unul dintre cele mai remarcabile documente ieșite cândva de sub pana sa, cel mai adesea inspirată, și anume — *ultima scrisoare* către soția sa, Maria Antonescu. Documentul a fost tipărit[5], dar acum se impun câteva constatări: până în prezent, grație unei erori a sursei primare orale, scrisoarea a fost consecvent datată 31 mai 1946; mai mult încă, unele paragrafe au fost denaturate[6]. Așa se face că dăm publicității[7] *textul integral și riguros exact* al tulburătorului document. Dacă aceasta este posibil, toate mulțumirile noastre le adresăm domnului *Teodor Mavrodin*, directorul

Filialei Argeș a Arhivelor Statului, care a binevoit să ni-l pună la dispoziție. Domnia-sa ne-a expediat o copie foto a documentului original, care a fost păstrat (și salvat!), aflăm dintr-o notiță semnată preot Marin S. Diaconescu și datată 18 februarie 1982, de către acesta din urmă, care a primit mesajul Mareșalului României în anul 1946 direct „din mâna" mamei expeditorului, fiindu-i transmis acesteia de d-na Maria Antonescu. Frumusețea textului în discuție și pilduitoarea raportare a semnatarului la binomul *timpul trăirii — timpul istoric* exclud orice tentativă din partea noastră de a-l parafraza, fără riscul de a-i altera conținutul și mesajul. Reproducem, prin urmare, această ultimă scrisoare a Mareșalului trimisă soției, aflată și ea pe atunci și rămasă până la sfârșitul vieții (1946) în paza organelor de ordine comuniste:

17 mai 1946

Scumpa mea Rica,

Am stat cu fruntea sus și fără teamă în fața Justiției și după cum stau și în fața Justiției Supreme.

Așa să stai și tu. Nimeni în această țară n-a servit poporul de jos cu atâta dragoste, pasiune și dezinteresare cum am făcut eu. Am dat de la muncă până la banul nostru, de la suflet până la viața noastră, fără a-i cere nimic. Nu-i cerem nici azi. Judecata lui pătimașă de azi nu ne înjosește și nici nu ne atinge. Judecata lui de mâine va fi singura dreaptă și ne va înălța. Sunt pregătit să mor după cât am fost pregătit să sufăr.

Tu știi că toată viața mea, mai ales din cei 4 ani de guvernare, a fost un calvar, dar a fost înălțătoare și va fi nepieritoare.

Împrejurările și oamenii nu au îngăduit să facem binele pe care l-am dorit cu atâta pasiune țării noastre. Suprema voință a decis altfel, am fost un învins, au fost și alții... mulți alții. Numai dreapta judecată — „Istoria"— i-a pus la locul lor; ne va pune și pe noi.

Popoarele în toate timpurile și peste tot au fost ingrate; nu regret nimic și nu regreta nimic.

Să răspund eu la ură cu iubire, la lovituri cu mângâiere, la nedreptate cu iertare.

Ultima mea dorință e să trăiești. Retrage-te într-o mănăstire, acolo vei găsi liniștea necesară sufletului și bucata de pâine pe care azi nu o mai poți plăti.

Am să rog să fiu îngropat la acei care mi-au fost străbuni și călăuzitori la Iancu Nou. Acolo voi fi printre acei cu care în copilărie am cunoscut și bucuriile și lipsurile.

Împrejurările m-au îndepărtat în viață de ei, dar sufletul nu i-a uitat niciodată.

Poate vei gândi că tot acolo lângă mine să fie și ultimul tău loc.

Scoborând în mormânt, eu azi și tu mâine ne vom înălța sunt sigur. Va fi singura și dreapta răsplată. Te strâng în brațele mele cu căldură și te îmbrățișez cu dragoste.

Nici o lacrimă.

Ion

Un alt document tulburător[8], din seria celor prezentate, poartă de asemenea semnătura Mareşalului şi este adresat Mariei Antonescu, fiind întocmit la numai câteva ceasuri după lovitura de stat din 23 august 1944. Pe atunci, Mareşalul se afla, împreună cu Mihai Antonescu, în camera-seif de la Casa Nouă a Palatului Regal din Bucureşti. În ceasurile care s-au scurs între arestarea sa şi predarea în paza echipei comuniste a lui Emil Bodnaraş, Mareşalul, ca şi adjunctul său[9], a avut răgazul necesar pentru a lăsa *pentru Istorie* mai multe documente, precum, în rândul întâi, cunoscuta relatare privind propria-i demitere şi încarcerare[10], testamentul[11] şi, desigur, această scrisoare destinată soţiei. Acest document, pe care de asemenea îl reproducem integral, conţine un paragraf ce exprimă exemplar atitudinea lui Ion Antonescu în cursul controversatelor momente înregistrate la 23 august 1944: La ultima audienţă la Regele Mihai I nu a fost posibil ca Ion Antonescu să aibă o altă comportare, acceptând, deci, oferta Suveranului de-a încheia *el* armistiţiul cu Aliaţii, căci pur şi simplu, spune el, *„o altă cale n-ar fi fost a mea" [subl. ns.]:*

Scumpa mea,

Acum când ţara trece prin vremi cumplite, în curând vei ajunge văduvă. Te-am părăsit lăsându-te într-o situaţie foarte grea pe care tu, iubita mea soţie, n-ai meritat-o; iartă-mă — o altă cale n-ar fi fost a mea! Ştiu că te vei purta demnă de rolul mare în soarta vitregă ce ne-au fost hărăzite (sic!) ca să fim mândri unul de altul până la sfârşit. Aş fi fericit să ştiu că te-ai retras la mănăstirea pe care ţi-ai ales-o pentru acest caz. Tot ce posed rămâne ţie; vila de la Predeal, casa din Bucureşti şi rentele de Stat. De mama să aibi grijă până la urmă; ştii că nu ţin decât la tine şi la ea. Cât despre judecata lumii asupra noastră, ne va păstra un loc de cinste în memoria neamului; de aceasta să rămâi convinsă, cum sunt sigur jertfindu-mă pentru cauza cea dreaptă! Mă rog ca Domnul să vă păzească şi alineze suferinţele; rămâi în plata lui cu toată dragostea şi recunoştinţa mea, la bine şi la rău, al tău

Ionel.

Un document semnificativ ce-l pune în lumină pe Mareşalul Antonescu — camaradul de luptă din al doilea război mondial — l-am depistat tot în lotul documentelor capturate în 1945 de către armatele sovietice de ocupaţie şi ale căror originale se află încă în arhivele Kremlinului. Ne referim, în esenţă, la mesajul oficial pe care Mareşalul l-a adresat generalului Catlos, ministrul de Război al Slovaciei, în iulie 1943[12]:

Excelenţă,

În clipa când naţiunile noastre înfrăţite prin lupta comună păşesc în al treilea an de război, gândul meu se îndreaptă către camarazii cari la Răsărit construiesc cu baionetele lor temeliile cele noi ale Patriei şi ale Europei.

Tot acum, în ziua aceasta de sărbătoare a fraților Dv. de sânge, aflați dincolo de granițe, se împlinește un an de când ați călcat pe pământul fraților noștri transnistrieni. Îmi amintesc cu plăcere de acea întâlnire care-mi evocă întreaga și cordiala înțelegere dintre popoarele noastre.

Doamna Mareșal Antonescu folosește acest prilej spre a oferi Doamnei Catlos, în ziua aceasta, când compatrioții Dv. de pretutindeni privesc spre Patria renăscută, câteva țesături românești, ca simbol modest al gândurilor noastre prietenești pentru Țara Dv.

Cu credință în izbânda luptei noastre comune și în frățietatea soartei popoarelor noastre, aduc omagiul meu Armatei Slovace și vă rog, Domnule General, să primiți salutările mele camaradерești și asigurarea prea alesei mele considerațiuni.

Mareșal al României
și
Conducătorul Statului
I. ANTONESCU.

Documentul[13] pe care-l reproducem în continuare *in extenso*, datând probabil din ianuarie 1944, a circulat în rândurile trupelor române pe foi volante. El nu a fost redactat personal de către Mareșalul Antonescu, dar, cu siguranță, a exprimat gândurile și îndemnurile sale. Deosebit de sugestiv sunt prezentate *rosturile* războiului României în Răsărit și pericolul pentru țară și neam al victoriei Rusiei comuniste, alături de SUA și Anglia:

OSTAȘI,

Vă apropiați de căminuri.

Vă întoarceți din cel mai crâncen război purtat de Neamul Românesc.

Veniți de pe meleagurile Donului și ale Volgăi, obosiți de lupte și de drum, plini de frig și de griji...

Vă întoarceți din cea mai mare epopee a Neamului.

V-ați bătut cu cel mai puternic și sălbatec dușman al nostru.

Ați străbătut victorioși stepele Rusiei.

Ați arătat vrednicia voastră în cele mai grele bătălii ale războiului: la Kerci, Sevastopol, Harkov și Stalingrad.

V-ați bătut pe Donеț, pe Don și-n pustiul Volgăi.

Ați străbătut într-un iureș câmpurile mănoase ale Kubanului și v-ați înălțat cu vitejia voastră pe culmile Caucazului.

Care alt popor mic se mai poate mândri cu asemenea fapte de arme?

Ați răzbunat toate vitregiile trecute!

Ați șters amintirea anilor de durere ai Neamului nostru care, mai toți, au fost stârmiți de ruși:

— 1812, răpirea Basarabiei;

— 1878, luarea părții de Sud a Basarabiei, pe care fusese silită să ne-o înapoieze în urma înfrângerii din 1856;

— 1916—18, când ne-au trădat în plină luptă;

— 1940, când sub amenințarea forței ne-au smuls din nou Basarabia, Nordul Bucovinei și un colț al Moldovei.

Față de aceste socoteli, toți cei ce v-ați făcut datoria către Neam și Țară, toți cei ce-ați sângerat, toți cei ce-ați suferit și răbdat, pășiți mândri și cu capul sus peste hotarele Țării.

Înaintea faptelor voastre toate clevetirile și văicărelile trebuie să amuțească [...].

Celor care se mai întreabă pentru ce luptăm, arătați-le primejdia care ne așteaptă dacă Germania și aliații ei n-am fi lovit mortal Sovietele.

Fricoșilor, care mai tremură și azi de teama rușilor, arătați-le ce ar fi fost în 1940 și 1941.

Luptăm în depărtarea Răsăritului pentru că vrăjmașul zăpăcit de grelele lovituri primite în 1941 s-a retras în vizuină și încearcă să mai reziste. Lupta trebuie dusă acolo unde este el, oriunde îl vom găsi, oriunde s-ar ascunde, până când vor fi înfruntate cele din urmă zvârcoliri. Și, pe urmă, mai bine să fim noi la ruși, decât bolșevicii la noi în Țară.

Celor ce preamăresc comunismul și binefacerile lui, spuneți-le ce ați văzut în Rusia:

— țărani fără pământ și fără vite, înhămați ca boii la căruțe;

— lucrători și orășeni trăind în ruine, în cea mai neagră mizerie și murdărie;

— bărbați, femei și copii supți de muncă, de foame și sălbăticiți de dureri;

— biserici dărâmate;

— sate și târguri fără cimitire.

Peste tot numai urme de omoruri, distrugeri și sărăcie lucie.

Celor ce poartă grija Angliei și Americii, spuneți-le că suntem și vom rămâne hotărâți în tabăra opusă comunismului. Cei ce ajută și îndeamnă pe bolșevici nu ne pot fi decât dușmani.

Acestea sunt răspunsurile ostașilor.

Faptelor și cuvântului vostru adevărat nu i (sic!) se pot opune nici un vicleșug și nici o șoaptă.

Intrați în țară plini de încredere în voi și în destinul Neamului Românesc, mândri de faptele voastre și de greutățile pe care le-ați învins.

Voi ați scris istoria în ultimii ani și tot voi, prin faptele voastre, făuriți viitorul Neamului Românesc.

Ați fost tari și viteji în fața dușmanului, fiți calmi și senini în fața greutăților mărunte.

Duceți cu voi o singură lozincă:

Ori învingem în Răsărit, ori dispărem ca stat de pe harta lumii!

Se impune, finalmente, o singură explicație: aceste cuvinte au fost adresate bravilor ostași români care reveneau în țară după eroica campanie din vara-toamna-iarna 1942/1943 încheiată prin eșecul tuturor forțelor *Axei* din zona Stalingradului. Cu referire directă la această confruntare, Mareșalul Antonescu ținea, în ianuarie 1943, să-i comunice lui Adolf Hitler că „trupele române și-au făcut datoria"[14].

În istoriografia română din ultimele decenii s-a acordat suficientă atenție acțiunilor interne de protest împotriva războiului purtat de România antonesciană, alături de Germania hitleristă, pe Frontul de Est, departe în interiorul URSS. Mai cu seamă după ce, în iulie-august 1941, Ion Antonescu a decis trimiterea trupelor sale dincolo de Nistru, s-a pus serios în discuție rostul prezenței României în tabăra *Axei* fasciste, pentru ca, după dezastrul de la Stalingrad de la confluența anilor 1942—1943, să se discute, cu deplin temei și cu neliniște nedisimulată, despre iminența eșecului în Răsărit. În context s-a acordat o atenție exagerată, credem noi, diverselor memorii ale intelectualilor prezentate în 1944 Mareșalului Antonescu, îndeosebi celui din aprilie 1944, subscris de nu mai puțin de 66 de membri ai Academiei Române și de iluștri profesori din învățământul superior românesc. Faptele sunt prea bine cunoscute pentru a mai reveni asupra lor. Tot astfel după cum avem cunoștință despre demersul *generalului Iosif Iacobici* (1884—1952): cererea prezentată la 17 ianuarie 1942 lui Ion Antonescu de a fi schimbat de la conducerea Marelui Stat Major dat fiind dezacordul său în privința angajării de noi forțe române pe Frontul de Est în cadrul campaniei din 1942. Reacția Mareșalului a fost, se știe, violentă — destituirea generalului, în locu-i fiind numit Ilie Șteflea. Ceea ce nu se cunoaște este un alt fapt și anume că la 19 august 1944 generalul Iacobici s-a adresat personal Mareșalului, aducându-i grave acuzații pentru modul în care organizase și condusese războiul României, făcându-l, fără reținere, responsabil de dezastru. O examinare atentă a documentului denotă că, în demonstrația sa, generalul Iacobici dovedea suficientă luciditate, fără însă să se fi sustras unor resentimente lesne de înțeles. Reproducem, în anexă, integral, textul scrisorii lui Iacobici, cu mențiunea că l-am descoperit în bogatul fond de documente al Bibliotecii Universității din Cluj, ajuns, prin nu știm ce întâmplare, în posesia trupelor sovietice, care l-au capturat de la armatele germane și l-au transmis în 1944 sau 1945 la Moscova, unde se află și astăzi originalul. Suntem mai mult decât siguri că scrisoarea generalului Iacobici[15] ***nu a parvenit*** Mareșalului Antonescu. Ea a ajuns, potrivit mențiunii de pe plic, la Predeal, la 21 august 1944, după cum indică ștampila aplicată pe timbrul poștal. Potrivit uzanței, plicul, fiind „confidențial" și „urgent", pe adresa Conducătorului Statului, după cum a specificat însuși expeditorul, nu a mai fost cenzurat, lucru pe care-l confirmă mențiunile speciale ștampilate pe față ori pe verso, respectiv: „Oprit a se cenzura [București] 6" și „Scutită de cenzură". Când, cum precizam, la 21 august 1944 scrisoarea ajungea la Predeal, Mareșalul era absorbit de evoluția ostilităților pe frontul din Moldova. Revenit de acolo, la București, în după-amiaza de 22 august 1944, cu siguranță că, prins în cursa contra-cronometru a ultimelor 24 de ore ale guvernării sale, Mareșalului nu i s-a prezentat mesajul lui

Iacobici. Mai mult decât atât, faptul că mesajul respectiv a fost depistat în lotul de documente al Bibliotecii Universității din Cluj constituie un argument în sensul că scrisoarea lui Iacobici, trimisă la Predeal, a fost reținută acolo, pentru următoarea vizită la vilă a Mareșalului și care, în condițiile intervenite la 23 august 1944, nu a mai avut loc. Este motivul pentru care presupunem că rândurile lui Iosif Iacobici n-au mai avut șansa de-a fi parcurse de Mareșal.

DOMNULUI MAREȘAL ANTONESCU
CONFIDENȚIAL

19 august 1944

Iubite Domnule Mareșal,

De mai bine de doi ani v-am atras atențiunea asupra felului cum vedeam că vor decurge evenimentele și asupra consecințelor nefaste pentru România, a modului cum am participat la războiul ruso-german, a declarației de război către Statele Unite etc.

Spre regretul profund al nostru, evenimentele au urmat cursul lor, în sensul celor prevăzute de noi și fără ca Dv. să fi tras vreo concluzie logică din toate aceste evenimente.

Ați refuzat orice sugestie, orice părere, luându-vă singur *răspunderea actelor Dv. de guvernare și aducând Țara la marginea prăpastiei, cu armata distrusă la Stalingrad, [în] Crimeea..., cu industria aproape complet distrusă, cu Capitala și Petrolul în ruină!*

Nu vă dați seama că partidul lui Hitler joacă la dezasperare carta Germaniei, căci acest partid nu mai poate exista odată cu războiul terminat? Dv. vă agățați ca un dezesperat nu de Germania, ci de Hitler, adică de cei care și-au legat persoana lor de reușita războiului lor. România însă nu are ce căuta în această coaliție a morții! *Dv. personal nu puteți angaja existența a milioane de oameni, a unei Țări, într-o cestiune de ambiție personală a Dv. și a câtorva profitori și generali din suita Dv.!*

Dacă ați consulta Țara, astăzi, *nu ați ralia nici a milioana parte din voturi, cu toată lașitatea și cunoscuta stare de abrutizare a cetățeanului român, de care, de altfel, ați profitat spre a lua puterea fără nici un drept, ci prin complicitatea străinilor ori a legionarilor pe care după puțin timp i-ați eliminat [în original — apreciat?!].*

Partea gravă este că am ajuns la capătul Calvarului! Dacă rușii ocupă Muntenia, vor refuza a mai trata și atunci vom fi pierduți din vina unică a Dv.! *Că vă veți sinucide, nu răscumpără cu nimic crima ce veți fi comis.* Bulgarii, *tot mai înțelepți decât noi, s-au hotărât a începe tratative de pace, prin cererea Camerei Deputaților (Sobranie)! Nu ați avut nici* curajul *de a rezolva impasul în care ne găseam, separându-ne de Germania, ceea ce v-ar fi reabilitat în mod considerabil!* Ați făcut caz de cinste și onoare: ceea ce faceți este profund necinstit și ați abuzat de încrederea unui popor pe care l-ați dus la pieirea totală spre a vă menaja o eventuală șansă de succes... Gândiți-vă mai bine la ceea ce ați făptuit!

Singuri ruşii vă pot fi recunoscători, *căci aţi pregătit cum nu se poate mai bine starea de spirit, de demoralizare, indignare, mizerie (cei sinistraţi) care să primească comunismul ca ultima scăpare din nenorocirea provocată de Dv.*

General IACOBICI

NOTELE

1. Vezi Gh. Buzatu, ed., *Românii în arhivele Americii*, I, Iaşi, Editura Moldova, 1992.

2. Idem, ed., *NKVD-ul pe urmele Mareşalului Antonescu*, I—II, în „Revista de Istorie Militară", Bucureşti, nr. 2/1993, pp. 28—30; nr. 3/1993, pp. 42—47. Despre furtul arhivei Cabinetului Militar al Mareşalului vezi, îndeosebi, Ion Şuţa, *România la cumpăna istoriei. August'44*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1991, p. 309; Gh. Ionescu-Olbojan—Mihai Pelin, *Arhivele româneşti, o mare afacere*, în „Curierul Românesc", Hamillton (Canada), nr. 212/ianuarie 1994; Alexandru Oşca, *Arhivele militare române în război*, în „Magazin Istoric", nr. 11/1994, pp. 38—40.

3. Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 27, ff. 169—192.

4. Idem, fond 495, opis 1, dosar 4.

5. Cf. Gh. Buzatu, ed., *România cu şi fără Antonescu*, Iaşi, Editura Moldova, 1991, p. 337.

6. Cu titlu de exemplu dăm acest paragraf din prima variantă (Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 33) „Sunt pregătit să mor, după cum am fost pregătit să sufăr. După cum şi viaţa mea, toată viaţa mea, mai ales în cei patru ani de guvernare, a fost un calvar; a ta, de asemenea, a fost înălţătoare!..." În textul publicat acum, acelaşi paragraf are următorul conţinut: „Sunt pregătit să mor după cât am fost pregătit să sufăr. Tu ştii că toată viaţa mea, mai ales cea din cei patru ani de guvernare, a fost un calvar, dar a fost înălţătoare şi va fi nepieritoare..."

7. Vezi şi „Opinia", Iaşi, 30 decembrie 1992.

8. Descoperit şi publicat de dr. I. Ardeleanu (vezi „Românul", nr. 53, iulie, 1993).

9. Vezi Gh. Buzatu şi colab., eds., *Mareşalul Antonescu în faţa Istoriei*, II, Iaşi, Editura BAI, 1990, pp. 238—239.

10. *Ibidem*, pp. 232—237.

11. Vezi Mircea Ionniţiu, *Amintiri şi reflecţiuni*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1993, pp. 79—82. (Cf., mai jos, lista bunurilor familiei Mareşal Ion Antonescu inventariate în octombrie 1944.)

12. Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 6, f. 282.

13. *Ibidem*, ff. 191—192.

14. Adrian Pandea şi colab., eds., *Românii la Stalingrad. Viziunea românească asupra tragediei din Cotul Donului şi Stepa Calmucă*, Bucureşti, Editura Militară, p. 466.

15. Osobîi Arhiv, fond 495, opis 1, dosar 12, ff 1—2; Gh. Buzatu, editor, în „Magazin Istoric", nr. 6/1993, p. 38.

I. INVENTAR de obiectele aparținând D-lui și D-nei Mareșal Ion Antonescu lăsate în locuința D-nei Gabriela Gr. Iunian și date în păstrare D-nei Gabriela Iunian din Tg. Jiu.

— I. Valiza dulap.
— II. Lada nr. 1.
— III. Lada nr. 2.
— IV. Lada nr. 3.

II. INVENTAR Nr. 2 de bijuteriile, valorile, banii și actele aparținând Doamnei și Domnului Mareșal Ion Antonescu, lăsate Doamnei Gabriela Gr. Iunian, din Târgu-Jiu, în timp ce Doamna Mareșal Antonescu a fost găzduită aici, care conform ordinelor primite au fost ridicate de noi spre a fi prezentate Direcțiunii Generale a Poliției.

I.
INVENTAR

de obiectele aparținând D-lui și D-nei Mareșal Ion Antonescu lăsate în locuința D-nei Gabriela Gr. Iunian și date de noi în păstrare D-nei Gabriela Iunian din Tg. Jiu

I. VALIZA DULAP

— Patru costume de haine bărbătești și anume unu maron raiat, al doilea negru cu dungi albe, al treilea maron cu dungi roșii și al patrulea maron cu puncte albe, cum și o vestă gri în carouri, toate în bună stare.

— Una uniformă de mareșal, kaki, compusă din veston căptușit și pantalon lung.

— Trei cămăși bărbătești de zi și anume două culori, din care una cu monograma I.A. și una albă cu aceeași monogramă.
— Cinci perechi chiloți bărbătești diferite culori, din care una cu monograma I.A.
— Trei cămăși plasă albe.
— Un fular de mătase gri cu chenar negru și flori roșii.
— Patru batiste bărbătești de mătase diferite culori.
— O mănușe pentru baie, croșetată.
— Una brasardă de doliu.
— Treizeci și trei gulere tari albe.
— Optsprezece gulere tari diferite nuanțe kaki.
— Cincisprezece gulere noi diferite nuanțe kaki.
— Zece gulere tari diferite culori într-o cutie de piele.
— Nouăsprezece gulere noi albe de diferite culori.
— Două eprubete de sticlă.
— O cutie cu eticheta Farmaciei „Teodosiu" conținând puțină pudră.
— Un pahar pentru baie.
— Trei pahare de sticlă pentru ochi.
— Patru piepteni de toaletă obișnuite vechi.
— Un aparat pentru ascuțit lame de bărbierit în cutie de carton.
— Un brici de ras „Carl Rader" 21, în cutie de carton „Duysi Steel".
— Un brici de ras J.A. Henckels S.O. Swillingswe 2 gemeni 272, în cutie de carton.
— Una pensulă pentru bărbierit veche.
— Patru cutii de metal cu diferite resturi de doctorii.
— O cutie carton cu eticheta „Anustiptol" nedeschisă.
— Un pachet cu diferite resturi de doctorii.
— Una perie pentru antilopă.
— Un toc de ochelari din metal.
— Două pipete.
— O sticluță cu puțină brilantină lichidă.
— Două papiote negre și două papiote albe.
— Una cutie de piele pentru bijuterii.

II. LADA nr. 1

— Patru perechi cizme, din care trei perechi de lac negre și una box maron, cu șanurile respective.
— Una centură cu diagonală și în plus o diagonală, purtate.
— Un port-stilet din fir.
— Un port-sabie chingă.
— Cinci perechi pinteni cu curelele necesare.

— O pereche pantofi bărbătești din antilopă maron pe șanuri.

— Una pereche șanuri de lemn.

— Două mașini de călcat electrice vechi.

— Două pachețele cu ață de cusut și încă trei mosoare cu ață neagră.

— Una mașină pentru ascuțit creioane.

— Șapte cruci de metal diferite mărimi, din care una cu lanț de metal, iar alta cu lanț făcut cu mărgele.

— Una cruce de lemn legată cu o panglică trei culori.

— Două iconițe de lemn.

— Un medalion cu chipul Papei Pius al XII-lea.

— Una trusă pentru birou, compusă din foarfece și cuțit din metal, în toc de piele și cutie de carton.

— Două cuțite pentru hârtie, din care unul din os și altul de metal.

— Una cutie de argint în care a fost decorația „Crucea de Fier", așezată într-o altă cutie de carton negru.

— O cutie de carton pentru bastonul de mareșal din care însă lipsește bastonul.

— O cutie cu filtre pentru țigarete.

— O farfurie de metal antică.

— Una cutie port-notes: din carton.

— Una cutie cu două perechi cărți de joc obișnuite.

— Una cutie de carton în care se află parafa, din metal, a inițialelor „I.A." — monogramă.

— Una cutie de piele cu una insignă a Consiliului de Patronaj din metal obișnuit.

— Două sticle cu resturi a diferite soluții.

— O garnitură compusă din optsprezece bucăți seturi diferite mărimi din împletitură de paie.

— Două exemplare din cartea „Icoane Argeșene" de Al. Bădăuță, din care unul legat în piele cu semn de asemenea din piele și cu dedicația autorului, așezat în cutie de carton.

— Un exemplar din albumul „Aspecte din pictura românească din Război".

— Un exemplar „Poeziile lui Eminescu", ediție bibliofilă.

— Un album obișnuit cu diferite vederi din Țară cu o dedicație Doamnei Maria Mareșal Antonescu.

— Un calendar de birou obișnuit, întrebuințat până la 29 august 1944.

— Trei cutii de carton pentru bijuterii, goale.

— Una cutie de carton cu diferite plicuri și cărți de vizită.

— Una scrumieră de sticlă rotundă.

— Una cutie pentru medicamente, roșie.

— Una lupă.

— Una cutie pentru țigaret.

— Un tub de metal.

— Un halat de baie vechi, plușat, alb cu dungi bleu.
— Douăzeci port-mantouri simple de lemn.
— Cinci creioane bicolore utilizate.
— Una cutie de metal galben, căptușită cu catifea roșie, pentru bijuterii.
— Douăzeci umeri pentru haine simple și un baston simplu.

III. LADA nr. 2

— Una plapumă de mătase subțire cu fața bleu și dosul roz.
— Un pled de lână în carouri ton bej, cu ciucuri.
— Un pled de lână culoare gri-roz în dungi.
— Un cearceaf pentru pat din olandă cu inițialele „P.C.M.", uzat.
— Un cearceaf pentru plapomă din olandă cu inițialele „P.C.M.", uzat.
— Două cearceafuri pentru plapumă din olandă subțire brodate și cu monograma „M.A."
— Două cearceafuri din olandină bleu cu marginile albe.
— Una garnitură compusă din douăzeci și patru seturi, douăzeci și patru șervețele și cu douăsprezece șervete pentru tăvi dintr-o țesătură bej brodate cu fir.
— Una garnitură compusă dintr-un tischleifer, douăsprezece seturi și douăsprezece șervețele din pânză de in cusute cu albastru cu fluturi.
— O garnitură compusă dintr-un tischleifer, douăsprezece seturi, douăsprezece șervețele și douăsprezece șervețele mici din pânză topită, culoarea bej, cusute național.
— Una garnitură compusă din șase seturi și șase șervețele din pânză topită albă brodate cu alb.
— Una garnitură compusă din douăsprezece seturi și douăsprezece șervețele confecționate din pânză topită, culoarea, crem, brodate și cusute cu mătase și fir în același ton.
— Una garnitură compusă din opt seturi și opt șervețele din pânză de in, brodate cu galben ruginiu și cusute național.
— Un șervet pentru tăvi, făcut din pânză obișnuită și cusut în culoarea verde frunze de stejar și ghindă.
— Șase bandaje pentru damă.
— Una pereche pantofi de damă, antilopă bordo, cu plută și talpă, purtați.
— Una pereche pantofi de damă antilopă și box bleumarin, cu tălpile rupte.
— Una pereche papuci de casă pentru damă, argintii.
— Una pudrieră de sticlă cu un puf întrebuințat.
— Trei cearceafuri pentru baie plușate, din care unul verde și două galbene.
— Una sticlă cu apă „Elisabeth Arden", întrebuințat aproape jumătate.
— Un cearceaf pentru baie din pânză albă cu chenar roșu.
— Șase prosoape plușate, din care patru galbene, unul verde și unul în carouri albe și albastre.

— Un șervețel plușat galben.

— Un preș pentru baie, galben cu chenar maron, croșetat din bumbac pescăresc.

— Două bluze uniformă de mareșal kaki.

— Două perechi pantaloni de pijama, din care una culoare roșie în dungi și alta bleu în dungi.

— Două centuri de damă.

— Una bucată de circa trei metri și jumătate mătase naturală verde cu buline albe.

— Una bucată de circa trei metri și jumătate mătase naturală roșie cu picouri albe.

— Un furou de damă din satin negru brodat.

— Una rochie de damă din stofă gri deschis, cu broderie de șiret din același material.

— Una rochie de seară din jerseu negru, combinat cu crep satin negru.

— Una rochie din mătase naturală imprimată.

— Una rochie din mătase naturală fond bleumarin cu flori gri deschis și roșu.

— Una rochie din mătase naturală fond roșu, cu picățele albe.

— Una rochie mătase naturală fond maron, imprimat cu alb.

— Una rochie mătase naturală fond negru, imprimat cu alb.

— Una rochie din mătase naturală crem, brodată.

— Una bluză din satin bleumarin cu monograma „M.A."

— Una bluză din crep satin crem.

— Una bluză vestă din mătase naturală în dungi roșii.

— Una bluză vestă mătase naturală fond albastru cu picouri albe.

— Una bluză vestă mătase naturală fond bleu deschis în dungi.

— Una rochie de pânză de in culoarea roz și una jachetă din același material.

— Una pereche foi și un taior din pânză de in bleumarin.

— Una pereche de foi și un taior din pânză de in albă, cu garnitură din mătase naturală albastră și roșie punctată.

— Șase cordoane pentru rochii, diferite culori și material, și un cordon pentru balonzaide.

— Un capot din mătase neagră cu flori japoneze.

— Douăzeci și două cravate kaki diferite nuanțe și șase cravate mătase naturală diferite culori.

— Două șervețele din pânză obișnuită cusută național.

— Patru perechi pantaloni pentru cizme, din care două subțiri și două groase, în diferite tonuri de gri.

— Un veston de mareșal kaki.

— Un pardesiu uniformă de mareșal kaki.

— O cuvertură de pat din pânză imprimată și căptușită cu satin crem.

— Un cearceaf pentru pat din pânză de americă proastă.

— Un prosop de olandă vechi mult uzat.

— Trei șireturi pentru fețe de pernă.

IV. LADA nr. 3

— Una cutie pastă de bulion circa patru kilograme.
— Una cutie de metal „cafea mondial" cu stafide.
— Șase pachete mici cu macaroane.
— Șapte cutii a l kilogram cu diferite conserve.
— Nouă cutii a l/2 kilogram cu diferite conserve.
— Două cutii mici tot cu conserve.
— Una cutie de metal cu un pachețel de 50 grame și încă 50 grame ceai rusesc vărsat.
— Un pachet „lux" pentru spălat.
— Două halate de baie plușate vechi, albe.
— Una pătură gri, veche.
— Un cearceaf vechi pentru călcat.
— Două borcane de sticlă cu compot.
— Două borcane de sticlă cu miere, din care unul plin, iar altul jumătate.
— Două borcane mici cu marmeladă.
— Trei borcane mici cu dulceață.
— Una sticlă mică cu esență.
— Una sticlă cu bulion.
— Două șervete de masă din pânză de damasc, rupte.
— Două cârpe de bucătărie.
— O cârpă de praf.
— Două cutii cu cremă.
— Una cutie pentru pălării bleumarin, conținând șapte pălării de damă, diferite modele, culori și stofe.
— Cinci perechi mănuși de damă, din care una de piele neagră, a doua din piele și antilopă maron, a treia din antilopă format lung, a patra din piele și lână negre și a cincea din lână bej, toate purtate.
— Un castron de piatră alb, crăpat în două locuri.

Obiectele specificate în prezentul inventar au fost inventariate și împachetate în prezența asistenților specificați în procesul-verbal și date, conform ordinelor primite, în custodia doamnei Gabriela Gr. Iunian din Tg. Jiu.

Comisar,
L.S.
(ss) Gh. Popa

Custode,
(ss) Gabriela Iunian

Asistenți,
Drăcea Iacob
Bălan Gheorghe
Istrate Nicolae

II

INVENTAR nr. 2

de bijuteriile, valorile, banii și actele aparținând Doamnei și Domnului Mareșal Ion Antonescu, lăsate Doamnei Gabriela Gr. Iunian, din Târgu-Jiu, în timp ce Doamna Mareșal Antonescu a fost găzduită aci, care conform ordinelor primite au fost ridicate de noi spre a fi prezentate Direcțiunii Generale a Poliției

— Una cutie de metal alb — probabil argint — lucrată în romburi cu flori și căptușită cu catifea roșie.

— Una brățară compusă din cinci monede vechi de aur montate cu pietre pe catifea neagră, având închizătoarea cu monograma „A.D."

— Una broșe format frunză cu două ace din aur nemarcat.

— Un medalion antic legat în aur.

— Una monedă veche — probabil aur — cu inel.

— Două monede mici de aur vechi.

— Trei monede de metal vechi.

— Doi icușari mici de aur.

— O monedă de 10 franci francezi aur, emisia 1863.

— Una pudrieră pentru geantă din argint cromat, format dreptunghiular, conținând un piepten de os, un ruj de buze Katy întrebuințat și o batistă de damă, albă.

— Una tabacheră de email în diferite culori, având în interior inscripții în limba rusă pe ambele capace cu data 1914—1916, într-un toc de piele de porc, bej.

— Două monede jubiliare române a 500 lei, emisia 1941, cu inițiala „A".

— Una monedă de argint de 5 franci francezi, emisie 1857.

— O monedă rusească de argint, emisia 1924.

— O monedă austriacă veche, ștearsă, de metal.

— Două monede a 50 copcici.

— O monedă a 20 copeici.

— Două monede austriace metal, emisia 1848.

— O monedă de 50 cenți.

— Două monede vechi neidentificate.

— Trei monede a 1 copeică.

— Un portvizit auriu cu un creion, de asemenea de aur, nemarcat.

— Una cutie de aur emailat albastră, numai capacul.

— Una iconiță cu lanț de aur, purtând inscripția „Maria Antoaneta Antohi".

— O monedă turcească, cu lanț de aur în diferite nuanțe.

— Una brățară de ceas ruptă.

— Una medalie, de la expoziția „Bucovina Întregită" 6 septembrie 1942, de metal galben.

— Una medalie cu chipul unui străin.

— Un portțigaret de aur nemarcat și cu vârful de abanos.

— Un stilou și un creion de aur.

— Un portțigaret de chihlimbar în toc de lemn rotund.

— Un portțigaret de aur nemarcat, având pe capac patru pietre roșii și purtând pe dunga inferioară inscripția „Gerhard Duwe Berlin" 750/1000.

— Un ceas de damă, de aur, fără marcă pe cadran, iar pe capacul superior un cerc de pietre mici și cu o brățară de panglică.

— Una broșe mică cu un medalion din metal obișnuit.

— Una tabacheră de aur având ca închizătoare o montură cu patru pietre roșii.

— Un portțigaret de argint cu inițiala „M" din aur.

— O brățară de aur, cu un safir și patru briliante.

— Una pereche cercei de metal galben „cap de zimbru".

— Una pereche cercei de metal galben „Traian".

— Una broșe mică cu diamante și rubin, cu un pandantiv.

— Un mărțișor „Bucovina".

— Un mărțișor „1 Martie".

— Un mărțișor „Maica Domnului".

— Un ceas de aur bărbătesc, marca Longines.

— Un ceas bărbătesc de aur de mână, marca „Henri Blank G.N.V.", cu o curea.

— Una brățară lată, plină, de aur nemarcat.

— Un toc de aur cu o perlă în vârf, în cutie de carton.

— Una decorație din partea Bisericii Ortodoxe Române, dintr-un metal galben, bătută în briliante și un rubin.

— Aceeași decorație în miniatură, din același metal și fără pietre.

— Un ornament din metal galben reprezentând chipul unei fecioare.

— Una cutie de metal conținând o broșe de aur nemarcat, în formă de floare, cu staminele terminate cu patru briliante.

— Un creion de aur simplu.

— Un creion de aur cu două dungi albastre spre capete și cu lanț.

— Una cruce albastră a Consiliului de Patronaj lucrată în pietre albastre.

— Un colier de perle compus din 140 perle.

— Una cutie pentru bijuterii conținând una cruce bătută cu diamante și la margine cu rubine, cu lanț de platină.

— Două iconițe de metal alb.

— Un mărțișor „câine" de aur nemarcat.

— Un mărțișor „scoică" de aur nemarcat.
— Cinci monede a 20 dinari, o monedă a 10 dinari.
— Una monedă a 5 franci elvețieni, una monedă a 1 franc elvețian.
— Două monede a 1 franc francez și șase monede a 10 franci francezi.
— Două monede a 20 centi elvețieni și una monedă a 1/2 franci elvețieni.
— Șapte monede a 1 dinar și trei a 2 dinari.
— Două pungi turcești din pânză subțire goale.
— Un ceas bărbătesc de metal, marca „Omega".
— Două ace de pălărie cu pietre albe.
— Un portțigaret de abanos.
— Un lanț de metal cu 99 (nouăzeci și nouă) perle mici.
— Șaisprezece mărțișoare diferite.
— Un mărțișor cruciuliță de metal.
— Una cheie de bronz vechi negru, mică.
— Una cheie „Fichet" seria 88 758.
— Una garnitură de bijuterii, confecționată din chihlimbar, compusă din: două broșe montate în aur, una mai mare, de un galben deschis, și alta mai mică, culoare mai închisă; una pereche cercei montați în aur; una brățară compusă din una singură bucată de chihlimbar, montată în argint; o altă brățară compusă din cinci bucăți chihlimbar montată de asemenea în argint; două inele cu fotografia Domnului Mareșal Antonescu.
— Una broșe de aur nemarcat, format frunză bătută cu pietre albastre rotunde și albe, dreptunghiulare.
— Titlurile de la Împrumutul pentru Înzestrarea Armatei cu seriile 1720591 — 1720600 și 1720580 — 1720590, fiece în valoare de câte 10 000 lei (zece mii), având cupoanele până la nr. 19 tăiate; 3185801 — 3185820, 3185821 — 3185840, 3185781 — 3185800 și 3185761 — 3185780, fiecare în valoare de 20 000 (douăzeci mii) lei, având cupoanele până la nr. 19 tăiate.
— Titlurile de la Împrumutul Reîntregirii cu seriile 349249 —349252, 349253 — 349256, fiecare în valoare de 20 000 (douăzeci mii) lei, 275021 — 275040 în valoare de 100 000 (una sută mii) lei, având cupoanele 2, 3, 4 și 5 tăiate, 89781 — 89800 în valoare de 50 000 (cincizeci mii) lei, 356617 — 356618 în valoare de 10 000 (zece mii) lei, având cupoanele 2, 3, 4 și 5 tăiate, 532053 — 532056 în valoare de 20 000 (douăzeci mii) lei, 532057 — 532070 în valoare de 20 000 (douăzeci mii) lei, având cupoanele 2, 3, 4 și 5 tăiate, 277971 — 277980 în valoare de 50 000 (cincizeci mii) lei și 119161 — 119164 în valoare de 20 000 (douăzeci mii) lei, având cupoanele 2, 3, 4 și 5 tăiate. Toate titlurile de la Împrumutul Reîntregirii specificate mai sus sunt însoțite de borderourile respective.
— Suma de 700 000 (șapte sute mii) lei, în trei sute bancnote a 2 000 lei și una sută bancnote a 1 000 lei.

— Două plicuri cu antetul Președinției Consiliului de Miniștri adresate „Domnului Mareșal Ion Antonescu. Conducătorul Statului Român personal", având pe unul mențiunea „secret" și „Biroul D-lui General Cuzen", iar pe al doilea, în plus, „Mobilierul din Italia", ambele sigilate.

— Un plic adresat „Domnului Mareșal Ion Antonescu. Conducătorul Statului Român personal", cu mențiunea „secret" și „Biroul D-lui General Cuzen", care a fost sigilat, dar care sigilii, probabil din cauza împachetării, s-au rupt și care conține un dosar cu „acte din ultima verificare" cuprinzând: factura nr. 450/1943 a firmei „Safianu" Colentina; factura nr. 858 a firmei Peter Herzog et Companie din Timișoara, cu două anexe; corespondență intervenită între Doamna M. Nicipeanu — Directoarea Școlii Speciale de Țesătorie din București și Președinția Consiliului de Miniștri, în legătură cu executarea unor scoarțe țărănești comandate de Domnul Mareșal Antonescu, compusă din opt file; factura nr. 267/1943 a firmei O. V. Papazian din București; corespondență referitoare la plata a șase mii franci elvețieni Dlui Lt. Col. Tomoroveanu — Atașat Militar la Berna — compusă din patru file; facturile nr. 20 și 21/1943 ale firmei Guggenberger din București, împreună cu două anexe; corespondență compusă din optsprezece file, referitoare la reparatul și lustruitul mobilierului cumpărat din Italia prin firma „Gruden" — Veneția — destinat Birourilor Conducătorului Statului; factura nr. 130/1943 a firmei Alexandru C. Dumitrescu — Pescărie — din București împreună cu două anexe; corespondență compusă din șase file referitoare la procurarea și plata unor flori din Olanda prin Dl M. Nicolau — Consul General al României la Bruxelles; corespondență compusă din șaptesprezece file referitoare la plata a 1 134,78 RMK. Dlui Petre Bota din Ministerul Afacerilor Străine pentru Consulatul din Viena și Legația din Berlin; corespondență compusă din unsprezece file referitoare la cheltuielile efectuate pentru reparația vilei Ing. Brătescu din Snagov, rechiziționată pentru Președinția Consiliului de Miniștri; o factură în valoare de 146 120 (una sută patruzeci și șase mii una sută două zeci) lei și alta în valoare de 71 700 (șaptezeci și unu mii șapte sute) lei de la un furnizor indescifrabil; o notă de 14 850 (patrusprezece mii opt sute cincizeci) lei, alta de 10 500 (zece mii cinci sute) lei și alta de 6 000 (șase mii) pentru cărți cumpărate de la „Anticariu Iuliu" pentru Domnul Mareșal I. Antonescu; factura nr. 175/1943 a firmei „Ioan D. Tețu" și „C. Motoc" din București, recipisele nr. 1 340 și 1 341/1943 de la Casieria Economatului Consiliului de Patronaj; una notă pentru plata sumei de 9 000 (nouă mii) lei pentru șase tacâmuri la Restaurantul „Cina"; corespondență și acte justificative pentru cheltuielile făcute cu ocazia ședерii D-lui Mareșal Antonescu la Olănești de la 4—25 august 1943 și diferite alte cheltuieli, cuprinzând șaptezeci și patru file.

— Un dosar cu inventarele lăzilor cu lucrurile evacuate de la vila Băneasa și anume compus din 30 file.

— Un dosar conținând situația obiectelor și mobilierului evacuat cu inventarele: Predeal, Butimanul, Palatul Snagov și Vila Băneasa.

— Două blocuri pentru birou cu antetul Președinției Consiliului de Miniștri, conținând diferite note.

— Două còpii de pe actul constitutiv al Asociației „Crucea Albastră".

— Un apel al Doamnei Maria Mareșal Antonescu intitulat „Romînce".

— Brevetul nr. 10 813/1942 pentru Crucea „Meritul Sanitar", conferită Doamnei Maria Mareșal Antonescu.

— Un raport al Direcțiunii Contenciosului din Președinția Consiliului de Miniștri, referitor la terenurile din vecinătatea vilei Domnului Mareșal Antonescu de la Predeal, împreună cu altă corespondență, totalizând unsprezece file.

— Un dosar compus din 89 file, care cuprinde diferite acte originale, còpii și fotocòpii, în legătură cu vânzarea unei vile din comuna Ada-Kaleh — Mehedinți, de către Ali Cadrî Doamnei Maria Mareșal Antonescu.

— O inscripție găsită sub tencuiala bisericii Delea Nouă.

— O diagramă referitoare la repartizarea ajutoarelor Consiliului de Patronaj din orașul Târgoviște.

— Corespondență compusă din patru file referitoare la donațiile făcute în urma apelului Doamnei Maria Mareșal Antonescu.

— Diferite recipise și note privind Consiliul de Patronaj cuprinzând patrusprezece file.

— Un calendar de buzunar și o agendă cu diferite note zilnice făcute de Domnul Mareșal Antonescu.

— Două fotografii și o vedere, cum și opt scrisori adresate Doamnei Maria Mareșal Antonescu.

Comisar,
LS
Gh. Popa

Asistenți,
Drăcea Iacob
Bălan Gheorghe
Istrate Nicolae
Gabriela Iunian
Rozalia Pârvu.

(Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 27, ff. 169—192; Gh. Buzatu, ed., *NKVD-ul pe urmele Mareșalului Antonescu*, I—II în „Revista de Istorie Militară", București, numerele 2 și 3/1993)

Capitolul 27

SSI-UL PĂTRUNDE SECRETELE *NKVD*-ULUI

Am mai avut prilejul să insistăm asupra „relației" Mareșalul Antonescu—*NKVD*. Ne-am referit, de pildă, la modul în care odiosul organism sovietic de represiune politică și totodată de spionaj la nivel mondial s-a aflat literalmente *pe urmele* fostului conducător dintre 1940 și 1944 al statului român, iar aceasta în perioada în care, după lovitura de stat din 23 august 1944, Mareșalul s-a numărat (septembrie 1944—aprilie 1946) între *prizonierii de elită* ai Centralei ale cărei nume și renume se confundă (și se confundă încă!) cu sediul de tristă faimă universală — închisoarea Lubianka. Pregătind „procesul" ce trebuia să motiveze execuția prizonierului său de moment, *NKVD*-ul s-a angrenat în cursa pentru capturarea tuturor documentelor fundamentale acoperind anii guvernării antonesciene. Eforturile nu au fost zadarnice, de vreme ce, acționând într-o țară practic ocupată de Armata Roșie și, totodată, înfăptuind comunizarea ei silnică, forțele dezlănțuite ale Kremlinului au preluat din România *un nou masiv tezaur* — de valoare și semnificație sensibil egale în raport cu cel reținut după victoria revoluției bolșevice la finele primului război mondial — și care cuprindea valori artistice și materiale inegalabile (și, în premieră, neinventariate), importante fonduri documentare, la care nu se poate să nu adăugăm rapturile teritoriale cunoscute. Pentru a reveni la ceea ce ne interesează, menționăm că între furturile de documente la loc de cinste s-au situat arhiva fostului *Cabinet Militar* al lui Antonescu — opt lăzi cu circa 500 de dosare (adică aproximativ 88 000 file), precum și cele 129 de lăzi ale arhivei Poliției și Siguranței române din Chișinău și Cernăuți. O parte dintre documentele Cabinetului Militar s-a restituit Guvernului de la București încă în jurul anilor '60, iar o alta se păstrează încă în depozitele din Moscova. Documentele în discuție trimit evident la *cazul Antonescu* și — fapt deosebit de semnificativ — *ele nu au fost folosite* în cursul „procesului" intentat Mareșalului... De ce astfel, dacă documentele, departe de a-i

acuza pe Antonescu și colegii săi militari și civili, în mod concret *îi absolveau* de toate capetele de acuzare exprese la procesul din mai 1946! Faptul poate să pară ilogic sau straniu, dar și procesul echipei lui Antonescu a fost o pagină din istoria „scrisă" a debutului erei comuniste în România. Nu s-a apelat, în 1946, nici la inventarul bunurilor personale ale Mareșalului[1], căci ce alta ar fi obținut cei ce au vorbit de crima lui Antonescu decât să-l prezinte pe Antonescu ca militarul și omul de stat aflat în slujba Țării, străin de orice gând de înavuțire personală, pe luptătorul pentru reîntregirea României și eradicarea pericolului imens ce plana asupra nației noastre — comunismul? Iar perioada în care Antonescu s-a aflat la Moscova în „grija" *NKVD*-ului a semnificat — peste toate expresiile alese și asigurările solemne — însăși replica brutală a Kremlinului la acțiunile politico-militare ale Mareșalului întregitor de țară și implacabil inamic al comunismului. Oricum, pentru a rămâne în limitele titlului ce ne-am propus, perioada septembrie 1944 — aprilie 1946 a coincis cu sechestrul Mareșalului, cu lunile în care acesta *a pătruns* la propriu în edificiul *NKVD*-ului.

Ceea ce se cunoaște prea puțin până acum este faptul că Mareșalul, grație *SSI*-ului, a pătruns și la sensul figurat enigmele monstrului din fosta piață Dzerjinski din Moscova, iar aceasta pe atunci când, în calitatea-i de conducător al statului român, și-a angajat serviciile de informații în acțiunea de penetrare a URSS-ului, inamicul ideologic și de război nr. 1 dintre 1941 și 1944. Încununarea acestor eforturi a constituit-o, în martie 1944, excelenta sinteză a *Serviciului Special de Informații/Frontul de Est*, intitulată *Organizarea Serviciului de Informații sovietic în timpul războiului* (textul original 16 file dactilografiate + 10 tabele în anexă)[2], întocmită în baza unui text al serviciilor secrete germane, ca și în temeiul propriilor investigații.

Sinteza *Organizarea Serviciului de Informații sovietic în timpul războiului* purta mențiunea *secret*, fiind destinată Mareșalului Antonescu personal. Ea cuprindea patru părți distincte: I — *Privire generală;* II — *Serviciul de Informații al Armatei Roșii;* III — *Serviciul de Informații al mișcării bandelor* [grupelor de partizani]; IV — *Serviciul de informații al NKVD-ului.* Înainte de a examina acest document, unele constatări prealabile sunt necesare, atât pentru a pătrunde valoarea sa, cât și pentru a aprecia corespunzător eficiența *Serviciului Special de Informații* al României. Documentul dovedește o pătrundere profundă și corectă în misterul cel mai bine păzit al serviciilor secrete ale URSS din vremea războiului — *structura și menirea* fiecăruia dintre compartimentele componente. Este demn de reținut că, cu toate dezvăluirile făcute ulterior și cu toate cercetările întreprinse pe plan mondial, analiza *SSI*-ului și-a dovedit temeinicia; *schema* de organizare și funcțiune a birourilor secrete ale Kremlinului a rămas structural nealterată, în ciuda scurgerii anilor și a dobândirii de noi informații!

În cele ce urmează, nu vom insista, se înțelege, decât asupra activității *NKVD*-ului reflectată în sinteza din martie 1944 a *SSI*-ului. Astfel, pentru început, centrala lui Eugen Cristescu depista următoarele „misiuni" ale *NKVD*-ului, astăzi atât de bine cunoscute din

sursele cele mai diverse: a) contrainformații și contraspionaj în orice alt domeniu decât în cel militar; b) diversiune și informații de ordin general; c) informații de frontieră[3]. Se urmărește, cu minuție și exactitate, evoluția *NKVD*-ului după 1917: crearea și activitatea *CEKA*, noul stadiu ilustrat de *OGPU/GRU* (1922—1923), apoi de *NKVD* (1934), *NKGB* (februarie—iulie 1941) și, iarăși, *NKVD* (1941), urmate de schimbările fundamentale din aprilie—mai 1943[4]. Țelurile esențiale și de durată ale Serviciului de Informații sovietic în ansamblu au fost, de asemenea, depistate corespunzător și expuse ca atare. Citățm în acest sens: „Organizarea Serviciului de Informații sovietic de la început a avut în vedere tendințele statului sovietic, care în principiu erau de două feluri: 1. *Răspândirea revoluției mondiale* — înființarea unei uniuni universale comuniste. Pentru pregătirea ei, Serviciul de Informații sovietic a desfășurat o intensă activitate informativă în statele străine, în domeniul militar, politic și economic [...]; 2. *Protecția sistemului de stat (partid) propriu* față de pericolul din interior și străinătate, printr-o intensă activitate informativă, contrainformativă și de contraspionaj"[5]. Finalmente, în sinteză se revine cu detalii în privința „misiunilor" *NKVD*-ului: 1. — Controlează întreaga viață de stat în URSS din punct de vedere economic, comercial, industrial etc.; 2. — Activitatea de contrainformații și contraspionaj pentru a descoperi și combate curentele contrarevoluționare, spionajul străin, sabotajul etc., în alt domeniu decât cel militar, iar până în aprilie 1943 și în sectorul militar (începând din aprilie 1943, această din urmă misiune o execută *OKR/NKO* „Smerș"); 3. — Activitatea informativă îndeosebi cu privire la evenimentele politice și economice — după caz și militare din străinătate (eventual în legătură cu diversiunea). În cadrul ei acționează, de asemenea, siguranța și recunoașterea de frontieră; 4. — În timpul războiului, împreună cu nucleele de partid, se vor continua misiunile sus-amintite prin serviciile ilegale ale *NKVD*-ului în teritoriul ocupat de germani. Cu ocazia formării bandelor [grupurilor de partizani], se va da ajutor în privința organizării lor. Combaterea inamicului prin spionaj și sabotaj[6]. Textul sintezează și cele zece planșe (dintre care se detașează „Schema serviciilor de informații sovietice"[7]) ilustrează — revenim asupra acestei realități — eficiența remarcabilă a *SSI*-ului, profesionalismul în afară de orice discuție al oamenilor săi. Este încă un prilej să constatăm valoarea forțelor disponibile în războiul purtat de Antonescu împotriva URSS, neignorând, totodată, faptul că Mareșalul *și-a cunoscut bine adversarul*, ceea ce ne ajută să înțelegem de ce cruciada anticomunistă și pentru reîntregirea Țării a cunoscut *desfășurări* (trimiterea trupelor până la Stalingrad) și *o durată* (încheierea armistițiului stabilită pentru... 26 august 1944!) apreciate astăzi cu prea multă ușurință ca inacceptabile.

Anexă

SSI
FRONTUL DE EST
SECRET

ORGANIZAREA SERVICIULUI DE INFORMAȚII SOVIETIC ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI

Martie 1944

A. PRIVIRE GENERALĂ

I. ADVERSARII SOVIETICI AI SERVICIULUI DE INFORMAȚII GERMAN

Organe informative:	*Misiuni:*
1/ ale Armatei și Flotei Roșii	a) Recunoaștere, informații și diversiune, adică distrugere prin sabotaj (îndeosebi în zonele operative probabile). b) Începând cu aprilie/mai 1943 și contrainformații în cadrul trupei și contra-spionaj (mai înainte — misiunea „secțiilor speciale" ale NKVD — OO NKVD).
2/ ale mișcării de bande	a) Diversiune, descompunere.
3/ ale Comisariatului Poporului pentru Interne (NKVD)	a) Contrainformații și contraspionaj, în alt domeniu decât cel militar (mai înainte prin OO NKVD și în cadrul Armatei Roșii). b) Diversiune și informații de ordin general. c) Informații de frontieră.
4/ ale Comitetului Central VKP (b)-ului[8] în republicile sovietice ocupate de germani	a) Reorganizarea organizațiunilor de partid (în colaborare cu serviciile NKVD clandestine ale teritoriului ocupat). b) Descompunerea și propagandă politică în mijlocul populației teritoriilor ocupate de germani. c) Informații speciale, de la caz la caz.

II. EVOLUȚIA ORGANIZĂRII SERVICIULUI DE INFORMAȚII SOVIETIC

În organizarea Serviciului de Informații Sovietic au avut loc schimbări fundamentale, începând cu lunile aprilie/mai 1943.

Până acum:

Organizarea Serviciului de Informații Sovietic de la început a avut în vedere tendințele Statului Sovietic, care în principiu erau de două feluri:

1. *Răspândirea revoluției mondiale.*

Înființarea unei uniuni universale comuniste. Pentru pregătirea ei, Serviciul de Informații Sovietic a desfășurat o intensă activitate informativă în statele străine, în domeniul militar, politic și economic. Cu această ocazie s-a executat:

a) Recunoașterea militară prin „Direcțiunea Centrală Informativă" (GRU) a Statului Major al Armatei Roșii cu secțiile informative (RO)[9] subordonate comandamentelor armatelor (idem Flota Roșie);

b) Recunoașterea politică, economică etc. (în război și militară) prin serviciile informative ale Comisariatului Poporului pentru Interne (NKVD).

2. *Protecția sistemului de stat (partid) propriu*, față de pericolul din interior și străinătate, printr-o intensă activitate informativă, contrainformativă și de contraspionaj. Pentru aceasta era responsabil Comisariatul Poporului pentru Interne (NKVD) și anume:

a) În domeniul militar, prin „*secțiile speciale*" ale NKVD (OO NKVD) pe lângă comandamentele armatelor;

b) În alt domeniu decât cel militar, prin „Direcțiunea Centrală a Siguranței Statului" (GUGB), începând de la centrala NKVD din Moscova și până la serviciile NKVD-ului ale raioanelor administrative.

Astfel, în cadrul Armatei Roșii existau, în același timp, două căi de control, deoarece activitatea informativă militară — pe de o parte — și activitatea contrainformativă în cadrul trupelor proprii și contraspionajul pe teritoriul inamic — pe de altă parte — erau conduse de două organe de stat independente: Armata Roșie și NKVD.

Reorganizarea:

În timpul războiului, acest sistem dublu al Serviciului de Informații Sovietic în domeniul militar a devenit insuportabil. De aceea, în aprilie-mai 1943, a avut loc desființarea „Secțiilor speciale" (OO) în calitate de reprezentante ale NKVD-ului pe lângă Comandamentele Armatei Roșii. Misiunile lor se execută astăzi de *Secțiile Contrainformative ale Comisariatului Poporului* pentru Apărare „Moarte spionilor" = OKR NKO = Otdel Kontrarazvedki NKO „Smerti spionam".

Astfel, NKVD-ul nu mai este reprezentant oficial în cadrul Armatei Roșii. Prin aceasta s-a ajuns la o centralizare a Serviciului de Informații Sovietic; atât activitatea informativă, cât și cea contrainformativă și contraspionajul sunt centralizate la NKO (*a se vedea planșa 1*).

Probabila reorganizare în privința activității inf., c.i. și de contraspionaj în alt domeniu decât cel militar:

Așa cum era în mod trecător și în 1941, „Direcțiunea Centrală a Siguranței Statului" (GUGB) ar fi fost despărțită de NKVD, devenind un „Comisariat al Poporului pentru Siguranța Statului", NKGB independent. Și acesta execută acum misiunile informative ale fostei GUGB (vezi capitolul D). Această informație nu este încă confirmată și trebuie verificată.

Secțiile cele mai importante ale Serviciului de Informații Sovietic
(planșa 2)

1. *Serviciul de Informații al Armatei și Flotei Roșii:*

a) Secțiile informative (GRU, RO). Acestea sunt secția 2 (respectiv Biroul 2) ale Comandamentelor, începând de la Statul Major până la Divizie (idem, la Comandamentele Flotei).

b) Secțiile contrainformative (OKR NKO „Smerș"), care sunt repartizate Comandamentelor de armată. Supravegherea politică a NKO-ului — prin secția militară a Comitetului Central (ȚK VKP (b).

2. *Serviciul de Informații al mișcării bandelor:*

a) Secțiile informative (RO) ale Comandamentelor de bande, care sunt repartizate fronturilor și armatelor. De acolo se dirijează RO-urile „grupelor operative", brigăzile de bande și secțiile de bande în spatele liniei principale de luptă.

b) Secțiile informative la Comandamentul mișcării bandelor ucrainene (letoniene, estoniene etc.) cu RO-urile secțiilor de bande ucrainene, estoniene etc., care actualmente se găsesc în curs de organizare.

3. *Serviciul de Informații al NKVD-ului:*

a) Informații politice, economice, tehnice etc. Secțiile respective ale Centralei NKVD din Moscova, mai departe serviciile NKVD-ului ale republicilor, regiunilor și raioanelor.

b) Activitatea CI și Contraspionaj în alt domeniu decât cel militar: direcția contrainformativă (KRU) a centralei NKVD din Moscova, cu secțiile CI (KRO) pe lângă NKVD-ul republicilor, regiunilor și raioanelor.

c) Serviciul de Informații al frontierelor; secțiile informative (RO) ale Comandamentelor trupelor de frontieră (Secția 5).

NKVD-ul ar fi supravegheat din punctul de vedere politic de către o secție a TPK-ului („Controlul de partid secret în ȚK VKP").

4. *Comitetele Centrale ale Partidului Comunist pentru republicile sovietice ocupate.*

Ele sprijinesc acțiunile celorlalte organe ale Serviciului de Informații Sovietic, le folosesc pentru scopuri politice și câteodată activează și agenții lor.

Toate legăturile de ordin informativ s-ar centraliza în mâinile șefului ȚK VKP (b)-ului, Kaganovici, care în același timp ar fi locțiitorul lui Stalin (în calitatea sa de Comisar al Poporului pentru Apărare), pentru totalitatea informațiilor. Deoarece Kaganovici este totodată și membru al „Comitetului pentru apărarea țării", acestui comitet îi revine rolul conducător în Serviciul de Informații Sovietic, cât durează războiul.

B. SERVICIUL DE INFORMAȚII AL ARMATEI ROȘII

I. SECȚIILE DE INFORMAȚII ALE COMANDAMENTELOR DE ARMATE

Organizarea în cadrul Armatei Roșii:

La Statul Major al Armatei Roșii:	Direcțiunea centrală de informații (Glavnoie Razvedîvatelnoie Upravlenie = GRU), Secția 2-a, cel mai înalt organ al Serviciului de Informații al Armatei Roșii.
La Comandamentele Fronturilor:	Secția de Informații = Razvedîvatelnâi Otdel = RO), Secția 2-a. După unele informații și: Direcțiunea de Informații (RU).
La Comandamentele Armatelor:	Secția de Informații = RO, biroul 2.
La Comandamentele Diviziilor:	Secția de Informații RO, biroul 2.
La Regimente:	Ajutorul șefului de Stat Major la Regiment pentru informații (Pomoșnic Nacealnica Ștaba = PNS 2).

Misiuni:

1. Recunoașteri militare (Noiscovaia razvedka): Recunoașterea (înarmată) pe și în spatele liniei principale de luptă, prin unitățile de recunoaștere, inclusiv recunoașterea de aviație, prin unitățile de aviație repartizate.

2. Informații prin agentură (Aghenturnaia razvedka). Recunoaștere (și diversiune) în spatele liniei principale de luptă prin acțiunea agenților.

Organizarea diferitelor secții de informații:

1. Direcțiunea Centrală de Informații (GRU), *planșa 3;*
2. Secția de Informații (RO) a Comandamentului Frontului, *planșa 4;*
3. Secția de Informații (RO) a Comandamentului Armatei, *planșa 5.*

II. SECȚIILE CONTRAINFORMATIVE ALE NKO-ului = MOARTE SPIONILOR — OKR NKO „Smerș" (Otdel Contrarazvedki NKO Smerti Șpionam)

Activitatea CI pe teritoriul sovietic (Agentenabwehr) și contraspionajul (Gegenspionage) pe teritoriul inamic în război și misiuni de recunoaștere militară și diversiune au format misiunile „secțiilor speciale" (OO) ale NKVD-ului, până în aprilie/mai 1943. Organ executiv, în privința aceasta, a fost subsecția ei contra-informativă, KRO.

Începând cu aprilie/mai 1943, OO NKVD a fost înlocuit de OKR NKO „Smerș". Cu desființarea tuturor OO NKVD în cadrul Armatei Sovietice, NKVD-ul n-ar mai fi reprezentat în Armata Roșie. Organizarea și repartizarea KRO la Comandamentele Armatelor, după cum s-a putut stabili până acum: a se vedea *planșa 7.*

De notat este că nu s-a putut stabili dacă serviciul CI de pe lângă Comandamentele Armatelor este o „direcțiune" sau o „secție". De aceea „U" = „Upravlenie" s-a pus în paranteză: „(U) OKR NKO, Smerș armii".

Serviciile OKR NKO „Smerș" sunt numai repartizate Comandamentelor de armate; sunt însă subordonate, în ceea ce privește conducerea lor superioară, direct „președintelui Comitetului Statului pentru Apărarea Țării", mareșalul Stalin, în calitatea sa de Comisar al Poporului pentru Apărare. Diferitele OKR NKO-uri sunt subordonate numai secțiilor OKR superioare.

Gradele fostului personal OO, cu adaosul ...GB — ...siguranței de stat s-au transformat în gradele militare respective.

Efectivele personalului:

a) UOKR NKO „Smerș" al unui front: neidentificat.

b) (U) OKR NKO „Smerș" al unei armate:

Șef.....1
Ajutor.....2

Fiecare din cele 4 subsecţii are:

Şef 1
Ajutor 1
Colaboratori autorizaţi mai în vârstă (cu vechime) 1
Colaboratori operativi 2
Deci pentru 4 secţii 20
Efectivul total în ofiţeri 23
Efectivul total în ofiţeri şi trupă (oameni auxiliari etc.) ..circa 100.

La aceasta se adaugă o companie de pază (paza prizonierilor, transportul, agenţi de legătură, ordonanţe etc.) cu un efectiv de cca. 100 oameni.

c) OKR NKO „Smerş" al unui corp:

Şef 1
Ajutor 1
Ofiţeri anchetatori ..... 3—4
Colaboratori autorizaţi operativi ..... 3—4
Efectivul total în ofiţeri ..... 8—10
Efectivul total în ofiţeri şi trupă (oameni auxiliari etc.) ..... cca 20.

La aceasta se adaugă un pluton de pază de ..... cca 20—30 oameni.

Misiunile:

În general, misiunile au rămas acelea ale fostului OO NKVD. Din punct de vedere informativ, sunt importante următoarele misiuni (după ordine capturate):

1. Activitate CI în cadrul Armatei Roşii:
   a) Lupta contra trădătorilor în cadrul unităţilor de luptă;
   b) Verificarea şi supravegherea celor „evadaţi din captivitate" şi a soldaţilor sovietici din teritoriile ocupate;
   c) Verificarea agenţilor RO-ului şi a agenţilor proprii, care s-au întors din misiune;
   d) Paza secretă.

2. Supravegherea „obiectelor"[10] secţiei 2-a (RO) la comandamente:
   a) Supravegherea tuturor secţiilor RO faţă de agenţii inamici;
   b) Demascarea agenţilor germani în cadrul RO-ului prin acţiunea agenţilor CI, care în aparenţă colaborează cu ei.

3. Supravegherea populaţiei civile:

a) În apropierea imediată a posturilor de comandă;
b) În teritoriile ocupate vremelnic și evacuate din nou de către inamic;
c) Recrutarea agenților în localități aflate în apropierea frontului;
d) Introducerea agenților proprii în grupele de agenți recunoscute ca inamice, în cadrul populației civile.

4. Spionaj, contraspionaj și diversiune în spatele frontului inamic:
a) Trimiterea, precum și lansarea agenților și diversanților în teritoriul ocupat;
b) Printre populația civilă din sectorul militar prin „agentura de pază" (Storojevaia Aghentura);
c) În spatele frontului german și anume prin UOKR NKO „Smerș" ale fronturilor și armatelor. Secțiile contrainformative, de la corp în jos, de obicei nu acționează cu agenți în teritoriul inamic.

În acțiunea prin agenți, există numai în anumite cazuri o colaborare cu RO-ul aceluiași comandament. În schimb, RO-ul este obligat să verifice prin secția contrainformativă pe agenții săi înainte de recrutare și după întoarcerea din misiune. (În textul german[11] este, credem, o greșeală de tipar, deoarece normal, verificarea agenților revine lui KRO. Din schemă nu se vede că RO ar avea o secție contrainformativă.)

C. SERVICIUL DE INFORMAȚII AL MIȘCĂRII BANDELOR[12]

După organizarea mișcării bandelor, a urmat organizarea serviciului ei de informații. Bandele au devenit astfel și grupele înaintate ale Serviciului de Informații Sovietic: pe lângă diversiune și descompunere, au ca misiune principală acum și activitatea informativă, trecând astfel cu mult măsura necesară de a se îngriji de propria lor siguranță.

Activitatea informativă a bandelor servește:

a) scopurilor tactice ale bandelor;

b) la informarea instanțelor politice (partid, NKVD) asupra situației politice și economice în teritoriul ocupat;

c) îndeosebi, Serviciului de Informații al Armatei Roșii.

Organele informative ale mișcării bandelor execută astăzi majoritatea recunoașterilor militare: în iulie 1943, cca 50% din toți agenții sovietici au acționat pe întregul front prin sau cu ajutorul unităților de bande.

I. SECȚIILE INFORMATIVE ALE COMANDAMENTELOR DE BANDE

Organizarea:

Organizarea mișcării bandelor nu este tipică și valabilă pentru întreaga zonă a frontului. Ea trebuie să se acomodeze și să fie în raport cu efectivele și compunerea unităților de bande în teritoriul ocupat, precum și cu împrejurările de acțiune, care variază încontinuu acolo (contra-acțiunile germane, importanța militară a unui teritoriu etc.).

Aceste variațiuni privesc mai mult organele informative ale mișcării bandelor din teritoriul ocupat care pot fi mai ușor identificate din partea noastră. În schimb, tocmai secțiile informative cu un caracter mai permanent, bunăoară cele ale comandamentului central și ale comandamentelor bandelor de pe lângă fronturi, se pot identifica foarte greu în detaliile lor, deoarece majoritatea agenților de bande care acționează nu au contact cu comandamentele bandelor. A se observa aceasta la schema secțiilor de informații ale comandamentelor bandelor *(planșa 8)*.

Serviciile care urmează să acționeze pe teritoriul sovietic:

1. RO al comandamentului central al mișcării bandelor;
2. RO-urile comandamentelor bandelor în republicile sovietice ocupate (încă în curs de organizare);
3. RO-urile comandamentelor bandelor de pe lângă comandamentul frontului:

— *pe teritoriul ocupat de germani;*

4. RO-urile brigăzilor de bande;
5. RO-urile detașamentelor de bande.

Misiuni:

1. Activitate informativă militară (prin unități de recunoaștere): recunoaștere pentru propria siguranță, în vederea acțiunilor, capturării de comandamente etc.

2. Activitate informativă prin agenți (pe o rază de acțiune de 30—40 km, de la sediul comandamentului bandelor):

a) Recunoașteri militare (cantonamentele trupelor, transporturi etc.), cu toate amănuntele, după principiul: „informatorul din cadrul bandelor este ochiul și urechea Armatei Roșii" (dintr-un carnet de notițe al informatorului din cadrul bandelor).

Recrutarea oamenilor de legătură ai bandelor în apropierea teritoriului de bande. Înființarea posturilor de rezidenți cu mari rețele de oameni de încredere, de legătură și ajutori.

3. Descompunere (eventual combinat cu contraspionaj):

a) Îndeosebi în cadrul organizațiunilor însărcinate cu combaterea, respectiv recunoașterea bandelor, cum sunt: OD, ROA, GFP, comandamente și echipe contrainformative.

b) Pentru a mări sfera de autoritate şi pentru informaţii proprii: recrutarea ruşilor de vază în administraţiile germane etc. În caz de refuz, ordinul de lichidare pentru aceste persoane sau familiile lor.

4. Sprijinul dat de către RO-urile Armatei Roşii în cazuri de acţiuni de agenţi şi diversanţi[13].

Colaborarea între organizaţiile de informaţii ale Armatei Roşii şi mişcarea bandelor:

Din majoritatea declaraţiilor date până acum reiese că serviciul de informaţii al bandelor lucrează paralel cu acela al Armatei Roşii. Între cele două organizaţiuni informative există o legătură naturală şi o colaborare multilaterală, care este în raport cu situaţia militară.

1. Bandele comunică rezultatele lor informative RO-urilor Armatei Roşii. În câteva cazuri, s-a constatat că unii ofiţeri din RO ale armatelor (fronturilor) au fost detaşaţi la secţiile de informaţii ale comandamentelor de bande.

Rezultatele informative ale activităţii se transmit adeseori din partea RO-urilor pe lângă comandamentele fronturilor în forma de rapoarte zilnice armatelor subordonate.

2. Teritoriile bandelor sunt puncte de sprijin pentru acţiuni informative şi de diversiune ale RO-urilor Armatei Roşii şi acestea mai ales ca baze de sosire şi plecare.

Alţi agenţi trimişi în misiune de către RO-urile comandamentelor de trupe rămân în teritoriul bandelor, trăgând de acolo o reţea sau se folosesc de organizaţiunile de informaţii ale bandei.

Alţi şefi de grupe de agenţi şi diversanţi ai Armatei Roşii trimişi în misiune de către RO-urile comandamentelor de trupe îşi formează grupele din bande sau le completează cu membri ai bandelor.

3. În cazuri izolate: RO-urile comandamentelor de bande primesc ordine prin RO-urile comandamentelor Armatei Roşii (îndeosebi RO-ul comandamentului frontului), de a executa anumite misiuni informative.

Transmisiuni.

Rezultatele activităţii informative ale comandamentelor bandei în teritoriul ocupat se raportează:

a) în cele mai multe cazuri prin radio, direct comandantului bandelor pe lângă comandamentul frontului; numai în câteva cazuri ofiţerului RO al „Grupei operative a mişcării bandelor de pe lângă comandamentul armatei" şi comandamentului central;

b) prin agenţi-curieri, primului comandament superior.

Pe lângă secţiile de informaţii există organe de ajutor:

II. SECȚIILE SPECIALE ALE COMANDAMENTELOR DE BANDE (OO NKVD)

Nu există declarații până în prezent, după care și ele ar fi fost transformate în luna aprilie/mai 1943 în „secții contrainformative" (OKR „Smerș") și ar fi fost despărțite de NKVD.

Misiunile lor principale sunt:

a) Activitate contrainformativă în cadrul bandelor. Verificarea noilor membri de bande. Cercetări în cazuri de bănuială de spionaj și dezertare;

b) Interogarea prizonierilor și dezertorilor inamici;

c) La unele bande se vor sprijini secțiile lor de informații prin acțiuni de descompunere, informative și de contraspionaj.

D. SERVICIUL DE INFORMAȚII AL NKVD-ULUI

De la înființarea ei, Uniunea Sovietică a creat instituțiuni care au misiunea de a împiedica formarea oricărei opoziții în interior și a opri pătrunderea oricărei influențe străine, controlând întreaga viață civilă cu severitate. Aceste instituțiuni au fost încontinuu mărite și reorganizate:

Încă din 1918 s-a înființat „Comisia extraordinară„ pentru lupta împotriva contrarevoluției: „CEKA"

Începând cu anul 1927, a fost denumită „Administrația Politică de Stat"	„OGPU", GPU"
În 1934, a fost reorganizată și denumită „Comisariatul Poporului pentru Interne"	„NKVD"
Februarie 1941 până în iulie 1941: „Direcțiunea Centrală a NKVD-ului pentru Siguranța Statului ce devine Comisariatul Poporului pentru siguranța statului", independent	„NKGB"
Această schimbare s-a anulat o dată cu izbucnirea războiului. În iulie 1941, NKGB-ul se reîncadrează în NKVD	„NKVD"

Despre o reînființare a NKGB-ului în aprilie/mai 1943 nu există decât declarații neconfirmate.

Misiunile acestei organizații:

1. Controlează întreaga viață de stat în URSS din punct de vedere economic, comercial, industrial etc.

2. Activitate contrainformativă și contraspionaj, pentru a descoperi și combate curentele contrarevoluționare, spionajul străin, sabotajul etc., în alt domeniu decât cel militar, iar, până în aprilie 1943, și în sectorul militar (începând din aprilie 1943, această din urmă misiune o execută OKR NKO „Smerș").

3. Activitate informativă, îndeosebi cu privire la evenimentele politice și economice — după caz și militare — din străinătate (eventual în legătură cu diversiunea). În cadrul ei, de asemenea și siguranța și recunoașterea de frontieră.

4. În timpul războiului, împreună cu nucleele de partid, se vor continua misiunile susamintite, prin serviciile ilegale ale NKVD-ului în teritoriul ocupat de germani. Cu ocazia formării bandelor, se va da ajutor în privința organizării lor. Combaterea inamicului prin spionaj și sabotaj.

Organizarea NKVD-ului în interiorul URSS-ului:

NKVD SSSR	Comisariatul Poporului pentru Interne (Centrala Moscova).
NKVD USSR, ASSR etc.	Administrația NKVD a unei republici sovietice ucraineană, azerbaidjană etc.).
UNKVD	Administrația regională NKVD
GOR Otdel NKVD	Secția orășenească a NKVD-ului.
RO NKVD	Serviciul NKVD al unui raion.
Nuclee NKVD cu colaboratori autorizați, rezidenți, informatori.	În toate întreprinderile industriale și economice, școli, instituții etc.

Organizarea serviciilor NKVD izolate
(secții importante din punct de vedere informativ):

1. Centrala NKVD Moscova: *planșa 9.*

2. Administrația regională NKVD: (UNKVD) și secția raională (RO NKVD): *planșa 10.*

SINTEZA cuprinde în anexă 10 planșe (*ibidem*, ff. 205—214):

— *Planșa nr. 1* — Serviciul de Informații Sovietic/Până la aprilie—mai 1943: Descentralizare în conducerea Serviciului de Informații Militar/De la aprilie—mai 1943: Centralizarea în conducerea Serviciului de Informații Militar.
— *Planșa nr. 2* — Schema serviciilor de informații sovietice.
— *Planșa nr. 3* — Organizarea Direcțiunii Centrale de Informații a Armatei Roșii.
— *Planșa nr. 4* — Organizarea Secției de Informații a unui Comandament de Front.
— *Planșa nr. 5* — Organizarea Secției de Informații a unui Comandament de Armată.
— *Planșa nr. 6* — Organele informative ale diviziei și regimentelor.
— *Planșa nr. 7* — Organizarea Secției Contrainformații a *NKO*-ului/„Moarte spionilor".
— *Planșa nr. 8* — Secțiile de informații ale comandamentelor bandelor.
— *Planșa nr. 9* — Cele mai importante Secții Informative ale *NKVD* din URSS.
— *Planșa nr. 10* — Organizarea unei Direcțiuni regionale și a unei Secții raionale *NKVD*.

NOTELE

1. Vezi, mai sus, capitolul 26.
2. Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 25, ff. 180—214 (text original 16 file dact. + 10 tabele anexate).
3. *Ibidem*, f. 189.
4. *Ibidem*, ff. 190, 203.
5. *Ibidem*, f. 190.
6. *Ibidem*, ff. 203—204.
7. *Ibidem*, f. 206.
8. Partidul Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice.
10. *Der Obiekte* credem că poate fi: birouri, personal, cantonamente, persoane suspecte etc.
11. Se recunoaște explicit sursa de bază a sintezei.
12. Grupurile de partizani.
13. Diversioniști.

Capitolul 28

N. TITULESCU: REGĂSIREA ARHIVEI PERSONALE, „PIERDUTĂ" ÎN VÂLTOAREA RĂZBOIULUI

Investigații recente în arhivele britanice ne determină să revenim asupra problemelor referitoare la destinul arhivei personale a lui N. Titulescu. Este o problemă profund legată de epoca războiului mondial din 1939—1945, astfel că cititorul nu trebuie să fie surprins de prezența acestui capitol în volum.

Așa după cum am mai avut prilejul să subliniem, Lucian Blaga a fost — se pare — cel dintâi care, într-o conferință ținută la Sibiu în 1945, s-a pronunțat în mod public asupra „prețioaselor documente" ce-l însoțiseră de prin 1922 și până în 1941 pe strălucitul diplomat, exprimându-și deopotrivă speranța că ele nu se pierduseră[1]. În 1982, cu prilejul centenarului nașterii lui N. Titulescu, în țară și în străinătate au apărut cele mai de seamă și numeroase contribuții consacrate vieții și operei fostului lider al diplomației Bucureștilor din anii '20–'30[2]. În același timp, am examinat și prezentat pe larg, în urma cercetărilor noastre la *Hoover Institution Archives* (Stanford University, Palo Alto, California, SUA), situația *fondului Nicolae Titulescu* deținut de faimoasa instituție și care fond se dovedise a reprezenta chiar arhiva căutată a diplomatului. Între timp se născuse o legendă[3]. Cunoscutul ziarist francez Jacques de Launay tipărise o carte în care dezvoltase povestea cum că, în anii războiului mondial, mai precis în 1940, Nicolae Titulescu, și-ar fi predat arhiva personală (în total — 5 valize) spre mai sigură păstrare Ambasadei Marii Britanii din Lisabona, dar că, după 1945, urmașii acestuia, recte Ecaterina Titulescu, nu ar mai fi reprimit toate materialele, lipsind una dintre cele cinci valize[4]. Respectiva lucrare a lui de Launay, precum multe altele, a apărut nu demult și în traducere românească, sub un titlu — culmea neinspirației — ce lega activitatea lui Titulescu de problema descoperirii/pierderii acestei a cincea valize[5]. În „capitolul inedit" (în fond de numai trei pagini) adăugat lucrării se reia povestea valizei pierdute afirmându-se:

„Soții Titulescu aveau cu ei [în 1940] *cinci valize. I-au cerut unui curier diplomatic să le depoziteze la ambasadorul Marii Britanii din Lisabona. Ceva mai norocoși de această dată, au putut scăpa de prețioasele bagaje, care au ajuns cu punctualitate la Lisabona, la ambasadorul Sir Ronald Campbell.*

Ce conțineau aceste valize? În primele patru se găseau hârtiile personale ale ministrului; în cea de-a cincea — documente oficiale, originale și confidențiale și mai ales discuțiile lui Titulescu cu ministrul Afacerilor Externe sovietic Litvinov.

După război, văduva lui Titulescu, pe atunci refugiată lângă familia sa, lângă Madrid, a cerut Ambasadei britanice din Lisabona restituirea celor cinci valize.

Cele cinci bagaje au fost predate domnului și doamnei Nenișor, nepot și fost secretar al lui Titulescu. N-au ajuns însă la Madrid, în mâinile văduvei Titulescu, decât patru. Acestea conțineau îndeosebi discursurile și conferințele, cele 157 [în fapt, 187!] *de agende mari din viața sa politică dintre 1923 și 1931, memoriile și notele dintre 1925 și 1936. După îndelungi negocieri și mulțumită sprijinului doamnei Titulescu, am putut obține ca ele să fie păstrate pentru cercetători la Institutul Hoover de la Stanford. O copie a textelor care îi interesează pe români a fost remisă de noi Arhivelor române.*

Conținutul celei de-a cincea valize a plecat, așadar, cu soții Nenișor. Ce s-a întâmplat cu el?

Colonelul Sergiu Nenișor voia să-și refacă situația în România de după războiși, împreună cu soția, s-a dus la Viena, în 1946, pentru a trata reîntoarcerea în țară.

Or, într-o zi, a fost răpit pe o stradă din acest oraș, după toate probabilitățile de Securitatea română. Nimeni nu va mai afla vreo veste[6]*, nici despre el, nici despre hârtiile care au dispărut cu el"*[7].

Cu aceste precizări am putea considera cazul „închis". Și, totuși, nu este așa. Revenind în cercetările noastre în arhivele londoneze, din luna decembrie 1994, precizăm că am identificat, în fondul *Foreign Office*-ului (371), dosarul cu numărul 106 473, din 1953, trecut în inventar cu indicația *Moștenirea lui N. Titulescu*[8]. Surpriza noastră a fost lesne de înțeles; materialele cuprinse în dosar *contrazic integral* afirmațiile lui Jacques de Launay, în sensul că:

1. Arhiva personală a lui N. Titulescu a fost depozitată nu la Ambasada britanică din Lisabona, ci încredințată dintru început celebrului *Harrods Safe Deposit* de pe Brompton Road, London, SW 1[9].

2. La rândul său, *Harrods* a predat arhiva personală a lui Titulescu, probabil spre siguranță deplină în cursul războiului, *Foreign Office*-ului, care a ales ca administrator al fondului pe *Westminster Bank*[10].

3. Din precizările reputatului istoric britanic F. W. Deakin, reținem că depozitarea arhivei titulesciene *în Anglia* a survenit „prin accident"[11], fără a putea preciza — în acest stadiu al cercetărilor — care este semnificația acestei recunoașteri.

4. Deschiderea în 1953 a procedurii de restituire a arhivei, la cererea Ecaterinei Titulescu, a aparținut firmei londoneze *Daybell, Watts-Jones & Co.*, care s-a adresat în acest sens lui E. J. Passant[12], menționat mai sus. Acesta a delegat pe d-ra B. Miller să cerceteze fondul Titulescu și să întocmească lista exactă a documentelor incluse[13].

5. Pentru restituirea arhivei titulesciene au fost chestionați la nivelul *Foreign Office*-ului și s-au pronunțat pozitiv J. A. C. Gutteridge[14], G. G. Fitzmaurice[15], istoricul F. W. Deakin[16], E. J. Passant[17], precum și colonelul N. H. Edwards, de la Administrația proprietăților ex-inamice[18]. În majoritate, cei menționați s-au exprimat în favoarea restituirii arhivei, după ce au evidențiat valoarea istorică deosebită a documentelor adunate de Titulescu și au recomandat insistent păstrarea lor pe viitor, spre folosul exclusiv al cercetării, într-un *fond unic*[19].

6. Numai în consecință, la 27 mai 1953, prin adresa nr. 1502/2, E. J. Passant s-a putut în sfârșit adresa firmei *Harrods Safe Deposit*, solicitându-i să-și trimită un delegat la sediul Bibliotecii *Foreign Office*-ului (din Cornwell House, Stanford Street, London, S. E. 1) la 1 iunie 1953 pentru a ridica documentele titulesciene repartizate în șase valize, două geamantane, un dulap de oțel și 1 fișier[20].

7. Nu știm precis dacă predarea/preluarea arhivei Titulescu s-a făcut chiar la 1 iunie 1953, dar la Cancelaria *Foreign Office*-ului s-au înregistrat, sub numărul 1502/3, următoarele note dactilografiate:

—„*Primit de la Biblioteca* Foreign Office-ului *șase valize, două geamantane, un dulap de oțel și un fișier.*
(Semnat): (ss) indescifrabil
(Data): 3 iunie 1953"[21].

—„*Primit de la Biblioteca* Foreign Office-ului o *legătură de chei.*
(Semnat): (ss) indescifrabil
(Data): 3 iunie 1953"[22].

8. Au trecut mai multe luni și, la 20 noiembrie 1953, firma *Harrods* a confirmat *Foreign Office-ului* cum că recepționase de la d-na Ecaterina Titulescu suma de 15 lire sterline, reprezentând contravaloarea activității depozitarului oficial în vederea restituirii arhivei Titulescu urmașilor legali ai titularului fondului[23].

În anexa acestui capitol publicăm *lista completă* a arhivei N. Titulescu întocmită în 1953 de către colaboratorii Bibliotecii *Foreign Office*-ului în împrejurările relatate. Nu ne îndoim că, fie numai și în această formă, documentul constituie un instrument de lucru valoros pentru aprofundarea studiilor privind viața și opera lui N. Titulescu. După cum am menționat și după cum a consemnat și Jacques de Launay, *toate materialele din această listă de referință au fost predate ulterior Arhivelor Hoover* din SUA, unde pot fi investigate fără nici un fel de restricții, așa cum am făcut și noi în anul 1980[24], mai puțin însemnările cu caracter memorialistic ale diplomatului din perioada 1922—1930[25].

NOTELE

1. Lucian Blaga, *Isvoade. Eseuri, conferințe, articole*, București, Editura Minerva, 1972, p. 246.

2. În legătură cu opera scrisă a lui Nicolae Titulescu și exegezele ce i-au fost dedicate (volume, studii, articole), în țară și străinătate. vezi în Gh. Buzatu, ed., *Titulescu și strategia păcii*, Iași, Editura Junimea, 1982, pp. 349—360 (compilată de Gh. Buzatu și V. F. Dobrinescu); Alexandru Rădulescu, Bibliographie, în „Revue Roumaine", an XXXVI, nr. 1, 1982, pp. 155—163; Constantin I. Turcu, Ioan Voicu, *Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii*, Editura Politică, București, 1984, pp. 394—429 și George Delacriș [George G. Potra], *Selected Bibliography*, în „Romanian Review", an XLVII, nr. 4—5, 1992, pp. 70—74. Ulterior consemnăm o singură apariție de excepție: editarea, prin grija istoricilor George G. Potra, Constantin I. Turcu și I. M. Oprea, a lucrării inedite, pe care Titulescu însuși se străduise s-o tipărească la Londra în preajma celui de-al doilea război mondial — *Politica externă a României (1937)*, București, Editura Enciclopedică, 1994, succedată de versiunea în limba engleză: *Romania's Foreign Policy (1937)*, ediție George G. Potra și Constantin I. Turcu, Bucharest, Encyclopaedic Publishing House,1995.

3. *Titulescu și strategia păcii*, p. 75.

4. Cf. Jacques de Launay, *Titulesco et l'Europe*, Nyon, Éditions Byblos, 1976, p. 184.

5. Vezi Jacques de Launay, *A cincea valiză. Titulescu și Europa* (versiune românească de Stelian Țurlea), București, Editura Agni, 1993.

6. Între timp, concludente probe ce contrazic această versiune au fost adunate de Pompiliu Gâlmeanu în interviul luat d-nei Mariella Nenișor-Emanoil, nepoată de soră a lui N. Titulescu — cf. *Din nou despre „misterul" celei de a cincea valize a lui N. Titulescu* (în „Magazin Istoric", nr. 7/1993, pp. 66—71).

7. Jacques de Launay, *A cincea valiză...*, pp. 145–146.

8. Great Britain, Public Record Office, London, Kew, *Foreign Office* — 371/ 106473.

9. *Ibidem* (nota nr. 1502/2 a lui E. J. Passant, de la Research Department al *Foreign Office*-ului).

10. *Ibidem* (nota lui J. A. C. Gutteridge din 17 aprilie 1953).

11. *Ibidem* (referat din 29 aprilie 1953 al prof. F. W. Deakin, la solicitarea *Foreign Office*-ului).

12. *Ibidem* (scrisoare oficială, Londra, 16 martie 1953).

13. *Ibidem* (nota din 20 martie 1953).

14. *Ibidem* (nota din 17 aprilie 1953).

15. *Ibidem* (nota din 17 aprilie 1953).

16. *Ibidem* (referatul din 29 aprilie 1953).

17. *Ibidem* (nota din 28 mai 1953, cuprinzând în anexă lista tuturor documentelor identificate în 6 valize numerotate 2—7, în 2 geamantane, într-un dulap de oțel și un fișier).

18. *Ibidem* (scrisoarea din 19 iunie 1953).

19. Vezi îndeosebi raportul citat al profesorului F. W. Deakin.

20. *Ibidem* (nota nr. 1502/2 din 27 mai 1953, E. J. Passant către *Harrods Safe Deposit*).

21. *Ibidem*.

22. *Ibidem*.

23. *Ibidem* (la adresa respectivă s-a adăugat chitanța ce atesta încasarea sumei de 15 lire sterline de la Ecaterina Titulescu).

24. Cf. Gh. Buzatu, ed., *Titulescu și strategia păcii*, pp. 69—86.

25. Vezi materialele descoperite în dulapul de oțel (rândurile 3—6). În 1980, G. I. Duca, custodele acestui fond, ne-a declarat că era o dorință a familiei ca *Jurnalul titulescian* să nu fie declarat accesibil, dat fiind că autorul, copleșit de evoluția unei boli extrem de curioase, căreia nu i-a aflat leac până la sfârșitul său prematur din martie 1941, ar putea apare într-o postură neconvenabilă prestigiului său.

Anexă

VALIZA nr. 2

Telegrame cifrate trimise de Titulescu, ianuarie-iunie 1928

DOSAR I
Ianuarie-februarie 1928

Telegramă către Vintilă Brătianu[1]: Chestiunea datoriilor şi împrumuturilor; necesitatea unei înţelegeri cu Germania. Greşeli făcute de Comnen[2], ministrul României la Berlin.

Telegramă către Duca[3]: Discuţii cu Stresemann[4]. Datorii, Planul Dawes[4a] etc. Ridicată problema optanţilor unguri.

Telegramă către Vintilă Brătianu: Problema împrumutului la Londra. Comentarii pe marginea psihologiei britanice şi a relaţiilor anglo-române.

Telegramă către Vintilă Brătianu: discuţie cu Poincaré.

Telegramă către V. B.: importanţa menţinerii Legaţiei României la Stockholm.

Telegramă către Duca: conversaţia cu Poincaré[5] şi Briand[6].

DOSAR II
Geneva, martie-aprilie 1928

Lungă telegramă către Brătianu: Nou spirit comercialist în Anglia; colapsul lui „Daily Telegraph" după moartea Lordului Burnham[6a]. Ungaria profitând de acest spirit comercialist.

Precizări asupra politicii externe a lui Titulescu date lui Duca la 23 aprilie 1928: Tur de orizont. Simțământ de lipsă de sprijin. Ar trebui să se retragă? (Interesant)

Lungă telegramă din 18 aprilie 1928: Zvonuri privind demersul lui Beneš[7] pentru o înțelegere separată cu Ungaria.

Lungă și importantă telegramă (24 pagini) din 16 aprilie 1928: Politica externă a României în general. Atitudinea Franței, duplicitatea lui Beneš.

Telegramă din 4 martie 1928: Discuția lui Titulescu cu Papa[8]. Concluzii asupra negocierilor pentru Concordat. Dificultăți: proprietatea și problema limbii.

Telegramă din 3 martie 1928: Dispută cu Beneš în privința problemei transportului ungar de arme prin Saint Gothard.

Telegramă din 4 martie 1928 către Duca: Necesitatea menținerii Micii Înțelegeri.

Telegramă din 5 martie 1928: Lipsă de cooperare adecvată din partea lui Beneš și Marinković[9] în problema armelor ungurești.

Telegramă din 7 martie 1928: Amărăciune în privința atitudinii Marii Britanii: Drummond[10] și Chamberlain[11].

Telegramă din 6 martie 1928: Trei lungi telegrame despre convorbirile cu Niemeyer[12].

Telegramă din 8 martie 1928: Neașteptat sprijin din partea Italiei în problema optanților.

Telegramă din 10 martie 1928 către Duca: Problema optanților; cere sprijin din partea tuturor partidelor politice din țară. Polonia și-a oferit sprijinul. „Nu pot să mă împac cu gândul că Chamberlain nu mai este cu noi".

Lungă telegramă din 11 martie 1928: Despre problema optanților.

Lungă telegramă din 11 martie 1928: Titulescu dezamăgit de atitudinea lui Briand în chestiunea optanților.

„Chamberlain a avut motivele sale să-și schimbe atitudinea, dar aceasta nu ar fi însemnat nimic dacă Briand nu ne-ar fi sprijinit."

12 martie 1928: Dezvoltarea criticilor aduse atitudinii franceze în problema optanților.

13 martie 1928: Foarte lungă telegramă către Duca: Teamă că Tratatul de Arbitraj încheiat cu Franța după modelul Locarno ar putea fi un precedent pentru alte state. Neplăcerea de a pune Curtea de la Haga deasupra Curții de Apel a României. Titulescu a proiectat un Tratat de Arbitraj cu Grecia, profitând de prezența ministrului grec al Afacerilor Străine[13]. Marinković (Iugoslavia) a fost de acord. Titulescu a semnat Tratatul *ad referendum*, întrucât grecul nu avea depline puteri. Rămâne secret până va fi autorizat de București. Titulescu expune cinci principii care guvernează ideile sale despre ceea ce tratatul ar fi trebuit să fie.

Telegramă de șapte pagini din 18 martie 1928 despre problema optanților: cehii și sârbii înclină spre unguri.

Telegramă din 21 martie 1928 către Duca: Pesimismul lui Politis[14] în privința Societății Națiunilor.

„Planul sovietic de dezarmare generală este absurd, dar are un efect profund asupra maselor din toate țările."

Telegramă din 21 martie 1928 către Duca: Tratatul cu Grecia.

Telegramă din 22 martie 1928 către Duca: Din nou insatisfacție față de atitudinea Franței în problema optanților și precizarea că ea nu face nimic altceva decât să urmeze Marea Britanie.

Telegramă din 24 martie 1928 către Vintilă Brătianu: Acord cu Franța în privința datoriilor de război.

Telegramă din 28 martie 1928 către Duca: Apropierea ceho-ungară și temerile Poloniei în privința unui Locarno central-european, ceea ce ar însemna doar extinderea influenței germane.

Telegramă din 30 martie 1928 către Duca: Dacă ar exista un Locarno central-european, România ar trebui să fie parte.

Telegramă din 3 aprilie 1928 către Vintilă Brătianu: Regret pentru pierderea sprijinului Angliei, de care Titulescu a beneficiat timp de șase ani. Anglia iritată de complicațiile împrumutului.

DOSAR III

Telegrame trimise de Titulescu de la San Remo, aprilie-iunie 1928

Mai 1928: Propus Tratatul de Arbitraj cu Grecia.

[Telegramă din] *29 mai 1928 către Comnen (Berlin):* Negocieri cu Germania; speranțe pentru un acord.

29 mai 1928 către București: Reorganizarea Ministerului Afacerilor Străine.

18 mai 1928 către Antoniade[15]: Reasigurare scrisoare de la Chamberlain.

Mai 1928: Propusa vizită a lui Beneš la Londra ca turist. Planul unui Locarno central-european.

21 mai 1928: Victor Bădulescu[16] se deplasează la Londra pentru discuții cu *Banca Angliei*, Schroeder etc.

20 mai 1928: Franța încă refuză sprijinul în problema optanților.

DOSAR IV

Geneva, iunie 1928

A. Documente privind îndeosebi apropiata întâlnire a Micii Înțelegeri și chestiunea optanților.

B. Dosar reunind telegrame cifrate primite în perioada aprilie-iunie 1928.

De la Comnen (Berlin): Vizita lui Beneš la Berlin un fiasco. Convorbiri cu Schubert[16a]. Beneš propune o Confederație Dunăreană, pe care Schubert o descrie ca

vechiul plan francez de separare a Austriei de Germania. Beneš spune că Cehoslovacia nu va accepta niciodată *Anschlussul*. După această conversație, Schubert a declarat ministrului de Externe german: „Cehoslovacia a declarat război Germaniei".

De la Olănescu[17] *(Berna):* Negocieri turco-italiene pentru un pact de neagresiune. Dificultăți, îndeosebi provocate de Guvernul Sovietic, care reamintește Ankarei să respecte tratatele semnate. Turcii propun ca, simultan, italienii să semneze un tratat similar cu URSS.

De la Vintilă Brătianu: Beza[18] la Londra, Ianculescu[19] au intrat în contact cu Prințul Carol[20] în ciuda dispozițiilor contrare.

De la Legația Română la Atena: Problema semnării pactului cu Grecia. România solicită privilegii în portul Salonic și garanții pentru funcționarea școlilor române în Macedonia.

De la Comnen (Berlin): Armele ungare prin Saint Gothard.

C. Diverse documente. San Remo, 26 aprilie—31 mai 1928.

Telegramă de la corespondentul lui „Neue Freie Press" din Praga. Ovseienko, delegat al Misiunii sovietice la Praga, negociază la Bratislava cu oameni de afaceri slovaci. Rusia este preocupată să facă din Dunăre principala sa arteră pentru comerțul exterior.

Această telegramă este inclusă în alta trimisă lui Titulescu de către Emandi[21] insistând asupra necesității pentru România de-a avea un consul la Bratislava și de-a dezvolta comerțul de produse petroliere cu Germania.

Scrisoare din 5 mai 1928 de la Marchizul de Estella (Spania) solicitând compensație pentru Contesa de San Esterman de Canongo pentru pământul expropriat în Basarabia.

22 mai 1928: Lung memorandum de la Comnen (Berlin) asupra convorbirii sale cu Ritter de la Ministerul de Externe al Germaniei.

11 mai 1928: Telegramă de la Paraschiv: raport de la Legația României din Washington asupra proiectului Tratatului de Arbitraj și conciliere între România și SUA.

Rapoarte asupra Tribunalului de Arbitraj turco-român, 1927—28.

12 mai 1928: Lung raport de la Legația României din Budapesta asupra situației militare a Ungariei.

Raport din Budapasta relativ la situația Ungariei vizavi de Mica Înțelegere în lumina vizitei unei delegații fasciste (italiene).

12 mai 1928: Lungă scrisoare de la Davila[22], Varșovia, asupra convorbirii sale cu Pilsudski[23].

27 aprilie 1928: Telegramă de la Laptew[24], Londra: Zvonurile despre un atac sovietic contra României au pornit de la ambasadorul francez la Moscova în urma unei convorbiri cu ministrul ceh și cu atașatul militar polonez acolo.

28 aprilie 1928: Scrisoare de la Laptew despre intrigile Prințului Carol. Discuție cu Steed[25].

Scrisoare de la Titulescu adresată marchizului Preziosi, noul ministru al Italiei în România, subliniind necesitatea unei strânse prietenii și colaborări între cele două țări.

1 mai 1928: Raport de la Emandi, Legația României din Praga către Ministerul Afacerilor Străine din București: Problema atitudinii cehe și iugoslave în chestiunea rusă. Presant resimțită de cehi și iugoslavi ca parteneri în Mica Înțelegere cu un aliat latin. Marea dificultate pentru slavi, îndeosebi pentru iugoslavi, de a se desprinde de mentalitatea panslavă. Radici singur îndrăznește să se pronunțe public în favoarea unei apropieri cu URSS. Românii trebuie să fie mereu în alertă față de riscul aliaților lor slavi de lângă Rusia și să-i lase în izolare. Discuții cu Kramar[25a], Hodza[25b], Perutka, Krofta[25c] — problema relațiilor cu Moscova. 40 de deputați comuniști în parlamentul de la Praga. Reala necesitate pentru cehi de a întreține relații comerciale cu Rusia, pentru a-și asigura debușeu pentru produsele lor. Krofta spune că raporturile [cu URSS] trebuie să meargă dincolo de economii. Emandi declară că România regretă situația poporului rus înrobit și că singura ei speranță este să-l vadă liber. Propunere pentru recunoașterea URSS.

25 aprilie 1928: Convorbirea lui Diamandy[26] cu Berthelot[27]. Berthelot subliniază necesitatea apropierii ungaro-române; propunere pentru cedarea unei limbi de pământ la frontiera cu Ungaria. Berthelot se opune propunerii americane pentru încheierea unui pact contra războiului[28]. Diamandy nu are încredere în cifrul [diplomatic] român.

Raport de la Legația din Sofia: dificultăți în calea semnării unui acord româno-bulgar.

D. Cutii cuprinzând materiale de la Societatea Națiunilor (scrisori, telegrame, rapoarte etc.).

15 octombrie 1926: Scrisoare de la Oprescu[29] către Titulescu considerând drept o gafă alianța cu Italia din 1926[30]. Menționează Basarabia.

20 noiembrie 1926: Raport de la delegatul român în Comisia Europeană a Dunării către Ministerul Afacerilor Străine. Insatisfacții pentru faptul că respectivul organism este un anacronism.

Diverse alte rapoarte despre Comisie.

1 februarie 1927: Oprescu (delegat al României la Societatea Națiunilor) scrie lui Titulescu, ministru la Londra, subliniind că a ridicat problema Basarabiei în discuțiile cu Rocco[30a], ministrul italian al Justiției. Oprescu s-a întâlnit cu Sokolov, șef al Mișcării sioniste. Scrisoarea insistă în continuare asupra relațiilor între Marea Britanie și Italia și ale ambelor puteri cu URSS.

Raport de la Mitilineu[31] (ministrul român de Externe) — deplângeri față de starea proastă a Canalului Sulina și de inactivitatea Comisiei Europene a Dunării.

Adresă de la Mitilineu și Boerescu[32] către Titulescu în replică la plângerile lui Wolfe despre antisemitism în România. Precizări în sensul că în 1920, când Averescu[33] era prim-ministru, frontiera Nistrului s-a deschis pentru evrei, victime ale terorii sovietice.

Bomba de la Senat, din toamna anului 1920, a ucis pe:

Dimitrie Grecianu, ministrul Justiției[33a]

Episcopul Radu

Senator Spiru Gheorghiu.

Unii au fost răniți: Generalul Coandă[34] și episcopul Ciorogaru.

Teroriștii vinovați, conduși de Max Goldstein, au fost cu toții evrei.

Raport asupra Dunării.

9 martie 1927: Lungă telegramă de la Titulescu, Londra, către Mitilineu despre o discuție intimă cu Chamberlain. Atitudinea Cehoslovaciei față de URSS, conflictul italo-sârb, posibilitatea răsturnării în Albania.

1927: Memorandum despre Memel. Replica Guvernului român la petiția din 17 ianuarie 1927 a Comitetului Delegației Evreiești din Paris. Statistici utile.

Scrisoare de la Oprescu către Titulescu: Regret profund față de atitudinea pasivă a Guvernului român în privința Comitetului de Cooperare Internațională de la Geneva.

Pasivitatea ministrului de Externe Mitilineu.

Copia unei telegrame cifrate de la Ministerul Afacerilor Străine către Legația din Paris privind reprimirea Germaniei în Comisia Europeană a Dunării.

8 decembrie 1927: Scrisoare de la Langa-Rășcanu[35], ministrul român la Atena: situația politică în Grecia și posibila restaurare a monarhiei.

14 decembrie 1927: Scrisoare de la Davila. Ministrul român în Polonia atrage atenția lui Titulescu asupra serioasei situații a României și a necesității de măsuri viguroase.

Tulburări antisemite la Oradea.

15 decembrie 1927, scrisoare de la Sever Bocu[36]: Solicită lui Titulescu să-și facă prieteni cu Maniu[37].

10 decembrie 1927, scrisoare de la Regina Maria[38] solicitând lui Titulescu să procure bani pentru „Casa Femeilor".

Telegramă de la Tokio: Posibilitatea unei alianțe ruso-germano-nipone. Călătoria vicecontelui Goto.

12 decembrie 1926: Telegramă de la Titulescu către Mitilineu despre pactul italo-albanez.

12 decembrie 1926: Telegramă de la Titulescu către Mitilineu privind negocierile româno-germane.

Telegramă de la Mitilineu către Titulescu referitoare la pactul italo-albanez și la reacțiile sârbești. Opiniile lui Beneš asupra situației.

8 decembrie 1926: Telegramă de la Titulescu privind discuția sa cu Chamberlain asupra pactului italo-albanez. Chamberlain dezaprobă reacția guvernului sârb și spune că sârbii ar fi trebuit să solicite Romei să fi făcut un Pact Tripartit.

Clasor cu diverse telegrame cifrate

4 decembrie 1927: De la Petrescu-Comnen, Geneva, către Titulescu, București. Întrevederea lui Comnen cu Briand. Briand expune despre întâlnirea sa cu Litvinov[39]. Comnen relatează lui Briand că, înainte de a părăsi Moscova, Litvinov a făcut o declarație neliniștitoare în sensul că ar avea de gând să propună un pact de neagresiune vecinilor Rusiei. Litvinov a avut în fapt convorbiri cu finlandezii și contact cu polonezii, dar n-a făcut nici o mișcare față de România. Briand a declarat că el nu va adera nicicând la un pact de neagresiune care nu ar include Polonia și România.

2 decembrie 1927: Telegramă de la Trandafirescu[40], Tirana — Opinia publică albaneză nu împărtășește entuziasmul oficial în ceea ce privește pactul italo-albanez.

E. Plic cu scrisori, februarie 1928.

Note asupra reformei agrare în Transilvania pregătite pentru Titulescu în vederea conversației cu Stresemann, februarie 1928. Date utile.

Scrisori de la Zamfiru despre propusa vizită a lui Titulescu la Berlin.

Lungă scrisoare de la Petrescu-Comnen, ministru la Berna.

Scrisoare către Ciotori[41]. Titulescu acuzat de flirt cu Maniu.

Scrisoare insistând pentru o întrevedere cu Șeglov, atașatul militar al Rusiei la București în anii 1914—1918.

1 februarie 1928: Interesantă notă asupra situației în Germania pregătită de Rădăceanu în vederea vizitei lui Titulescu la Berlin.

F. Miscellanea.

Trei dosare despre împrumutul Ungariei și despre discuțiile în problema reparațiilor în cadrul Conferinței de la Londra din 1924. Scrisori de la Titulescu către Niemeyer, Waley ș. a.

Cuvântare a lui Titulescu din 1925 despre reforma agrară în România și coloniștii maghiari (Comentariul lui Titulescu: numai copia).

7 decembrie 1927: Scrisoare de la Oprescu, Geneva, către Titulescu.

Politica internă, moartea lui Brătianu[42], necesitatea unei coaliții între liberali și național-țărăniști. Include un document întocmit de Pertinax în urma unei convorbiri cu Beneš despre dezarmare.

Proiectul Tratatului de prietenie și arbitraj între România și Grecia prezentat de Politis.

Bugetul Ministerului Afacerilor Străine pe anul 1927.

(Cheltuieli diplomatice și pentru propagandă: 19 960 000 lei).

Scrisoare de la Comnen, Berna, îngrijorat de răceala lui Titulescu.

Scrisoare de la Ciotori, incluzând decupaje din „Baptist Times" din 15 decembrie 1927.

Un număr de mape despre optanții unguri.

VALIZA nr. 3

Pachet cu tăieturi din presă, 1929.

Pachet cu materiale privind problema optanților unguri.

Bloc cu note ale lui Titulescu.

Copie din „Monitorul Oficial", 2 februarie 1927.

Pamflet în limba română despre Regele Carol.

Două pachete cu memorandumuri în limba engleză despre Conferința navală de la Londra.

Dosar cuprinzând tăieturi din presa britanică despre Regele Carol II. 7 octombrie 1930.

Pachet mare cu materiale despre problema optanților, cu mențiunea „Secret".

Dosar cu telegrame, 1927—28.

Mapă cu materiale despre Societatea Națiunilor, 1930.

Trei dosare cuprinzând cererile de compensare pentru distrugerea câmpurilor petrolifere în 1916. Interese britanice și franceze.

Pretenții formulate de London și Midland Oil Company.

Diverse pachete mici cu materiale privind companiile petroliere britanice.

Diverse materiale privind Societatea Națiunilor, îndeosebi Comisia de Reparații, 1929.

Dosar privind Uniunea Europeană, Geneva, mai 1931.

Dosar cuprinzând materiale privind Societatea Națiunilor, 1931.

Propunere a delegației comerciale britanice pentru România, 1930.

Memorandum al Partidului Național Liberal român: a) Situația generală; b) Uniunea europeană. Diverse materiale în engleză relativ la Comisia financiară a Conferinței de la Haga, 1929.

Dosar cu telegrame și scrisori de la Ministerul Afacerilor Străine, iunie 1927.

Dosar cu textele acordului cu Ungaria, aprilie 1930.

Dosar cu materiale ale Comisiei de Reparații pentru Ungaria, septembrie-noiembrie 1929.

Dosar cu materiale ale Comitetului de Lichidare al Conferinței de la Haga, 1929.

Dosar cu materiale ale Comisiei de Reparații ne-germane, decembrie 1929.

Diferite dosare cu telegrame cifrate și note duplicat.

Două dosare cu documente românești despre posibilitatea unui acord de compensare cu Bulgaria, 1929.

Dosar cuprinzând diverse scrisori din perioada iunie 1929—1930 — Madrid, Veneția, Haga, Paris (desemnat ca „găsit în lada lui Constantinescu").

Textul român al Tratatului de la București din 24 aprilie 1918.

Documente privind Acordul franco-polono-german din 31 octombrie 1929.

Raport de la atașatul naval român la Londra despre flota sovietică, 26 octombrie 1929.

Dosar cu materiale privind problema belgiano-olandeză, 1929.

Dosar cuprinzând trei proiecte de lege privind reorganizarea Ministerului Afacerilor Străine al României.

Broșură în limba franceză despre propunerile pentru Uniunea Federală Europeană, 1929.

Bugetul României pe anul 1928.

Dosar cuprinzând Acordul româno-bulgar de compensare, 1925.

Dosar mare cu materiale diverse, îndeosebi privind Conferința de la Haga și optanții unguri.

Dosar cu materiale ale Tribunalului Român de Arbitraj, Haga 1926.

Textul francez al negocierilor pentru Tratatul de Pace cu Ungaria, martie 1920.

Documente — Institutul Internațional pentru Unificarea Legii Private.

Textul Acordului româno-ungar, aprilie 1924.

Textul Acordului cu Ungaria, Paris 1930.

Expozeul dr. Beneš despre Conferința de la Haga, 30 ianuarie 1930.

VALIZA nr. 4

Plic — Geneva, septembrie 1931.

Presă — Geneva, 1931.

24 pachete cu corespondență privată și oficială, 1925—1931.

Plicuri numerotate cu documente importante (numărătoare incompletă):

Nr. 11 Dosar cu materiale privind împrumutul României; scrisori de la Guvernatorul Băncii Franței și de la Schacht[43].

Nr. 6 Document original cu semnăturile celor trei regenți[44] — permisiune pentru un concediu suplimentar de două luni pentru Titulescu, 1928.

Nr. 7 Originalul acceptării supuse Guvernului Român de către Titulescu în privința Concordatului, mai 1928.

Nr. 9 Raport al inspectorului oficial Halchin privind cheltuielile trenului special al lui Titulescu ca ministru al Afacerilor Străine.

Nr. 1 Telegramă de la Știrbey[45] oferindu-i lui Titulescu portofoliul Afacerilor Străine, iunie 1927.

Scrisoare de la Maniu anunțând formarea unui guvern și oferindu-i lui Titulescu portofoliul Afacerilor Străine, 10 noiembrie 1928.

Note ale lui Titulescu privind atitudinea sa față de noul guvern[46].

Facturi ale Ministerului Afacerilor Străine.

Nr. 2 Telegramă de la [Ion I. C.] Brătianu privind posibilitatea intrării lui Titulescu în guvern (data ilizibilă)[47].

Scrisoare din 9 noiembrie 1928 de la Nunțiul Papal la București (Monseniorul Dolci) regretând că Titulescu nu a intrat în noul guvern. Prezența sa ar fi asigurat ratificarea Concordatului. Papa ar fi acceptat să facă declarațiile solicitate în nota lui Titulescu din 20 iulie 1928 numai în semn de considerație față de caracterul și prestigiul lui Titulescu.

Telegrame de la diverse legații exprimând regretul în legătură cu retragerea lui Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine, 1 august 1928.

VALIZA nr. 5

(Diverse dosare și pachete numerotate, dar nu în totalitate)

Nr. 27 Negocieri cu Marea Britanie în problema datoriilor de război.

Nr. 31 Conferința în problemele financiare de la Paris, 1925.

Nr. 36 Rapoarte privind convorbirile de la Washington în problema datoriilor de război, 1925.

Nr. 26 Memorandum privind politica britanică în relație cu situația europeană (5 copii).

Paternitate nemenționate. 20 februarie 1925.

Pachet cu diverse documente, 1920—1921.

Nr. 32 Documente Schroeder.

5 pachete cu scrisori personale, 1922—25.

Dosar cu scrisori personale, 1925.

Dosar cu scrisori personale, 1926.

Două dosare cu materiale privind împrumuturile și datoriile de război ale României: acordul cu SUA pentru datoriile românești, 4 decembrie 1925.

Nr. 35 Împrumutul ungar — raport Tribunalului Mixt de Arbitraj.

Rapoarte de la căpitanul (mai apoi — Amiralul) Sommerville asupra activității Prințului Nicolae ca aspirant de marină pe vasul Maiestății Sale „Benbow", 1923.

Nr. 21 Adunarea Societății Națiunilor. Chestiunea optanților.

Dosar mare cuprinzând materiale privind negocierile cu SUA, 1926.

Conturi ale Ministerului Afacerilor Străine/Banca Blank, 1921.

Diverse scrisori și telegrame, martie-aprilie 1923.

Cinci dosare cu materiale privind planul Dawes.

Dosar cu documente ale Ministerului de Finanțe, 1921.

Dosar cu împrumut Canada.

Două dosare cu materiale privind reconstrucția Ungariei:

— împrumutul elvețian, 1921;

— împrumutul francez, 1921.

Dosar cu documente privind disputa cu Bulgaria: Societatea Națiunilor, iulie 1922.

Două plicuri — scrisori personale și note de plată, 1922 și 1923.

Patru pachete cu nichel nemonetizat și monede de cupru, Franța și Maroc.

Pachet cuprinzând corespondență oficială, 1922—1923.

(În principal transcrierea unor telegrame cifrate de Ministerul Afacerilor Străine din București către Londra și de la Titulescu către Duca, Ministerul Afacerilor Străine;

Aide-memoire privind compania de lucrări de canalizare, Galați, decembrie 1924;

Memo privind Legea Naționalității Românești din 3 februarie 1924—6 august 1925).

Raport secret al Poliției Secrete (Siguranța) din 19 mai 1925 privind Congresul *Cominternului* ținut la Moscova la 22 martie 1925. Cominternul a cheltuit 48 milioane ruble-aur pentru propagandă comunistă în Balcani în acest an.

Raport privind distrugerea planificată a Imperiului Britanic.

Diverse extrase în englezește din „Pravda", îndeosebi referitoare la relațiile anglo-sovietice, 1925.

Dosar cuprinzând corespondență oficială, 1922—1923.

Polemica lui Titulescu cu Rakovski[48] în problema Basarabiei.

Dosar cuprinzând diverse documente, îndeosebi din 1925.

Atacuri ale presei contra lui Titulescu, scrisori de la Elena Văcărescu[49], patru numere din „Revista vremii", unul cuprinzând un interesant articol despre Basarabia și despre Banat, 1924.

Raport anual al Consulatului României din Zurich, 1922.

Raport asupra cazului României prezentat la Conferința Interaliată de la Londra, iulie-august 1924.

Pachet cu diverse dosare, unul referitor la chestiunea baptistă în România, 1922.

Interesant memorandum de la dr. V. G. Ispir, secretar general al Ministerului Cultelor din România.

Rest al unui pachet cu materiale privind îndeosebi aspecte financiare.

Dosar cu diverse documente oficiale, 1922—23.

Dosar cu materiale privind Conferința de la Londra, [1924].

VALIZA nr. 6

Nr. 8 Pachet cu decorații.

Nr. 22 Telegrame și scrisori de la Briand, Kellogg[50], Beneš, Venizelos[51], Chamberlain și Sir John Simon[52].

Nr. 23 Negocieri cu PNȚ pentru formarea unui guvern național, 1927.
Rapoarte și scrisori de la Vintilă Brătianu.

Nr. 25 Telegrame de la I. I. C. Brătianu privind numirea lui Titulescu la conducerea Ministerului Afacerilor Străine al României, iunie 1927[53].
Dosar pentru Tribunalul Mixt de Arbitraj.

Nr. 3 Material Societatea Națiunilor, 1926—27.
Rapoarte și scrisori adresate Ministerului Afacerilor Străine, iulie 1928.
Dosar cu telegrame cifrate, 1930.
Conferința lui Titulescu la Cambridge, noiembrie 1930.
Diverse scrisori personale.
Plic cu telegrame și scrisori de la Vintilă Brătianu către Titulescu, 1925.
Dosar cuprinzând scrisori privind datoriile României și acordul de la Manchester, 1925.
Pachet cu scrisori și telegrame de la Generalul Averescu către Titulescu, 1925.
Pachet cu publicații despre optanții unguri.
Pachet cu scrisori de la Regina Maria.
Pachet cu scrisori de Crăciun 1931 și de Anul Nou 1932.
Pachet cuprinzând materiale despre recepțiile date la Londra, 1932.
Pachet cuprinzând telegrame trimise și primite, august 1927.
Corespondență, octombrie 1927.
Telegrame primite și trimise, San Remo, octombrie 1927.
Diverse telegrame, originale și transcrieri ale Ministerului Afacerilor Străine, 1929.
Plic cu materiale — optanții unguri, 1928.
Plicuri numerotate 11—30 (1924):
Îndeosebi corespondență oficială. Două mape privind Societatea Națiunilor, decembrie 1923.
Dosar cu materiale în limba engleză — Conferința de la Haga, august 1929.
Cutie mică cafenie de expediție:
Dosar cu scrisori privind alegerea lui Titulescu ca președinte al celei de-a XI-a sesiuni a Adunării Generale a Societății Națiunilor, septembrie 1930.

Raport al lui Titulescu pentru Mironescu[54], ministru al Afacerilor Străine, despre o lungă convorbire a lui Titulescu cu Sir Austen Chamberlain, 10 martie 1931.

Dosar cu note, septembrie și octombrie 1930.

Cutie cu diverse monede păstrate în batiste, incluzând 4 piese de cinci franci din argint.

Memorandum privind vizita lui Titulescu la Bruxelles și conversațiile cu ministrul belgian de Externe[54a], 13—18 septembrie 1930.

Raport asupra unei lungi convorbiri — anonim.

Pachet cu documente cu indicativul „foarte important" — Conferința de la Haga (propuneri avansate și acceptate de Titulescu), ianuarie 1930.

Telegrame de la Maniu.

Dosar cuprinzând telegrame cifrate trimise din Geneva, august-septembrie 1927.

Dosar cuprinzând rapoarte de la diferite misiuni din străinătate și prezentate Ministerului Afacerilor Străine, iulie 1927.

Idem, septembrie 1927 (interesant).

Două dosare cuprinzând diverse scrisori și rapoarte, Geneva, septembrie 1927.

Două pachete cu scrisori, august 1927.

Pașaportul lui Titulescu, datat 1921.

Pungă conținând 80 franci elvețieni. Un mic colier de cristal într-o casetă albastră.

Pachet cu fotografii ale lui Titulescu.

Dosar cu telegrame cifrate (nedatate) primite la Geneva.

Dosar cu materiale privind Conferința de la Haga, august 1929.

Dosar cu materiale privind chestiunea optanților, septembrie 1929.

Un geamantan larg cafeniu: dosar cu rapoarte (nesemnate) în limba engleză și tratând situația politică în Marea Britanie, 1931.

Conferință ținută de Titulescu, LNU, decembrie 1931.

Trei plicuri cu corespondență, octombrie-decembrie 1931.

Dosar cu note de plată hotel, iunie 1931.

Dosar cu invitații, noiembrie 1931.

Dosar cuprinzând corespondență primită de Titulescu ca președinte al celei de a XII-a sesiuni a Adunării Generale a Societății Națiunilor, noiembrie 1931.

Dosare cu telegrame primite, noiembrie 1930-februarie 1931.

„Noul Testament" în limba română (ediția 1926), dăruit lui Titulescu de Prințesa Ileana.

Bloc-notes cuprinzând scrisori personale și telegrame.

Două cărți de cifru.

VALIZA nr. 7

Pachete cuprinzând corespondență privată și semi-oficială, 1920.

Pachet cuprinzând corespondență, vara 1921.

Idem, îndeosebi cu Take Ionescu[55], primăvara 1922.

Idem, numerotate 1—10, 1924.

Idem, numerotate 31—40, 1924—25.

Idem, numerotate 40—50, 1925.

Idem, numerotate 67—79, martie-octombrie 1926.

Idem, numerotate 80—89, 1926 și 1927.

Scrisoare de la Aristide Blank, precizând că Banca sa acoperă 40% din viața economică a României.

Raport confidențial (42 p.) privind situația economică a României la începutul anului 1924.

Tabele comparative ale vieții economice a României pentru anii 1921—24.

Lungă telegramă către Ministerul Afacerilor Străine din București asupra situației politice în Marea Britanie, octombrie 1926.

Conturi ale Legației României la Londra pentru anul 1926.

Două dosare cuprinzând scrisori personale, 1924 și decembrie 1929.

Diverse scrisori de la G. Constantinescu.

Dosar privind împrumutul austriac, 1924.

Conferința de la Haga, 1930.

Dosar nr. 18 — Memorandum al Ministerului Afacerilor Străine privind propaganda ungară în problema Transilvaniei.

Dosar nr. 19 — Comisia de Arbitraj, Geneva, 1924.

Polemica lui Titulescu cu Rakovski în privința Basarabiei.

Dosar cuprinzând memorandumuri din perioada în care Titulescu a fost ministru al Finanțelor, 1920—22.

Dosar relativ la împrumutul francez, 1922.

Dosar relativ la împrumutul ungar, 1923—24.

Pachete cu materiale privind Conferința de la Spa.

Dosar cuprinzând documente despre Pacea de la București; Conferința de la Marsilia.

Dosar Banca Națională a României.

VALIZA ALBASTRĂ

Carte cu date statistice privind exproprierea pământului în România, 1922—27. Interesantă.

Patru articole în „Le Figaro" de Saint Aulaire[56], aprilie 1928.

Dosar cu materiale neclasificate — scrisori și alte documente trimise lui Titulescu la Geneva, 1928. De oarecare interes.

Pachet cu scrisori și documente, Geneva, martie-aprilie 1928.

Dosar cu materiale privind Societatea Națiunilor, San Remo, 26 aprilie—31 mai 1928.

Dosar cu rapoarte și tăieturi din presă privind opinia britanică față de Prințul Carol.

Rapoarte de la Legația României din Londra asupra convorbirilor lui Beneš, 26 aprilie— 31 mai 1928.

Dosar cu telegrame cifrate, originale și transcrise, primite de Titulescu, Geneva, 5—27 aprilie 1928.

Memorandum al lui Titulescu în chestiunea optanților pentru a fi supus Societății Națiunilor, 1928.

Dosar cu telegrame cifrate trimise de Titulescu, mai 1928.

Dosar cuprinzând scrisori trimise de Ciotori lui Titulescu, Geneva, martie-aprilie 1928.

Raport al Subcomitetului Consiliului Societății Națiunilor în problema reconstrucției Ungariei.

Telegrame în clar primite de Titulescu, San Remo, 17 aprilie—7 iunie 1928.

Idem, Geneva, martie-aprilie 1928.

Memorandum supus de Titulescu lui Chamberlain în problema raporturilor româno-ungare, Geneva, 1928.

Dosar cu decupaje din presă, Geneva, martie-aprilie 1928.

Proiect al Tratatului de neagresiune și arbitraj între România și Grecia, martie-aprilie 1928.

Dosar cu telegrame primite pentru sesiunea Consiliului Societății Națiunilor, martie 1928.

Dosar cuprinzând rapoarte ale atașaților de presă români —Roma, Londra, Berlin, Geneva, martie-aprilie 1928.

Dosar cu telegrame în clar trimise de la San Remo, 27 aprilie—2 iunie 1928.

Telegrame de presă primite la San Remo, 27 aprilie—2 iunie 1928.

Două dosare cu telegrame cifrate, originale și transcrise (una de 14 pagini), primite la Geneva, martie 1928.

Telegrame cifrate trimise din Geneva, martie-aprilie 1928.

Copia unei telegrame trimisă lui Vintilă Brătianu (9 aprilie 1928) pe tema relațiilor României cu Marea Britanie (11 pagini).

Memorandum asupra discuțiilor cu I. G. Duca, Geneva, 23 aprilie 1928.

VALIZA CAFENIE

Notă de plată a Guvernului Român pentru [Misiunea la] Londra, valoarea = 10 000 £, 6 octombrie 1922.

Certificatul de căsătorie al lui Titulescu, aprilie 1907.

Diverse cecuri și permise.

Dosar cu acte privind decesul mamei lui Titulescu.

Dosar cu scrisori de la Elena Văcărescu.

Dosar cu scrisori de la Raicoviceanu[57].

Dosar cu diverse materiale privind activitățile Legației României din Londra.

Dosar cuprinzând cuvântările lui Titulescu.

Trei volume în problema optanților.

Bugetul României pentru 1922—23.

Cuvântare a lui Vintilă Brătianu.

Dosar cu materiale privind arendările.

Dosar cu scrisori de la Take Ionescu, Duca, Vintilă Brătianu, Văcărescu.

Dosar cu cecuri achitate de Legația României din Londra; de asemenea, dosar cu cecuri personale.

Dosar cuprinzând acordul pentru schimbul de studenți, Londra.

Dosar privind vizita regală.

Dosar cuprinzând facturile Ministerului de Finanțe al României la Banca Blank, Paris.

Cutie de carton cuprinzând scrisori personale și note de plată. Unele dintre scrisori, foarte interesante, îndeosebi de la Take Ionescu, despre locul Poloniei în Europa și chestiunea Galiției.

CLASIFICARE CABINET

Proiect de index corespondență pentru diferite persoane importante (de ex. — Buzdugan, regent, Brătianu, Briand, Maniu). Unele compartimente dispun de indicative cu numele corespondentului, dar nu conțin scrisori.

Sertar cuprinzând colecție: al patrulea raport al consilierului financiar către Guvernul Poloniei, octombrie 1928.

Corespondență diversă, Lugano, 1928.

Diverse scrisori adresate lui Titulescu ca ministru la Londra, primăvara 1929.

Corespondență: 1 pachet, septembrie 1928
1 pachet, octombrie-noiembrie 1928
3 pachete, primăvara 1929
1 pachet neclasificat, 1929-iulie 1931.

Pachet cu materiale privind chestiunea optanților unguri, septembrie 1928.

Material Societatea Națiunilor, septembrie 1928.

Pachet cu materiale afaceri financiare — Programul românesc pentru stabilizarea monetară, Banca Națională a României, textul Convenției pentru lichidarea diferendelor dintre România și Germania.

Pachet cu diverse materiale, Lugano, septembrie 1928.

Pachet cu diverse decupaje din presă, decembrie 1928.

Memorandum în problema Memelului de la Ministerul Afacerilor Străine din București, 1927.

DULAPUL DE OȚEL

Vastă colecție de bloc-notes-uri identice, acoperind anii 1923—31[58], cuprinzând proiectele lui Titulescu pentru telegrame, memorandumuri, rapoarte etc.

Jurnal, 1922—30: Este, mai degrabă, dezamăgitor, deși ar putea fi util pentru viitorul biograf al lui Titulescu în fixarea unor date. Este sărac, cu date despre serviciul său, oficial și privat, detalii despre sănătate.

Rapoarte și conturi ale Legației României la Londra, 1916—1928.

Un pachet mare cu acordul financiar cu SUA.

Dosar cu documente personale ale lui Titulescu ca ministru al Afacerilor Străine.

Acordul internațional de plată cu Marea Britanie.

Tribunalul de Arbitraj Mixt Ungaria-România.

Șase pachete cu materiale privind Societatea Națiunilor, 1926—27.

(Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office — 371/106473).

NOTELE

1. Vintilă I. C. Brătianu (1867—1930), om politic liberal, de mai multe ori ministru și, în 1927—1928, prim-ministru. După moartea în 1927 a fratelui său I. I. C. Brătianu (vezi nota 42), Vintilă Brătianu devine președinte al PNL (1927—1930).

2. Nicolae Petrescu-Comnen (1881—1958), diplomat român de carieră, reprezentant permanent al României la Societatea Națiunilor (1923—1928), ministru la Berna (1923—1928), Berlin (1928—1930 și 1932—1938), Vatican (1930—1933 și 1938—1940), ministru de Externe (1938).

3. Ion Gheorghe Duca (1879—1933), om politic liberal, de mai multe ori ministru și, în 1933, prim-ministru, asasinat de legionari. Ministru de Externe în guvernul I. I. C. Brătianu din 1922—1926, iar în guvernul Vintilă I. C. Brătianu din 1927—1928, în care N. Titulescu deținea portofoliul Externelor, a deținut Internele și l-a suplinit pe strălucitul diplomat în cursul deselor sale absențe din București.

4. Gustav Stresemann (1878—1929), om politic și diplomat german, cancelar (1923) și ministru de Externe (1923—1929).

4a. Charles Gates Dawes (1865—1951), om politic și financiar american, autor al unui plan privind plata reparațiilor de către statele islamice.

5. Raymond Nicolas Landry Poincaré (1860—1934), om politic francez, prim-ministru (1912—1913, 1922—1924 și 1926—1929) și președinte al Franței (1913—1920).

6. Aristide Briand (1862—1932), om politic și diplomat francez, în repetate rânduri prim-ministru (1909—1911, 1913, 1915—1917, 1921—1922, 1925—1926 și 1929) și ministru de Externe (1925—1932).

6a. Harry Lawson Webster Lawson, viconte Burnham (1862—1933). I-a succedat, în 1903, tatălui său Edward Levy-Lawson Burnham, ca director al lui „Daily Telegraph" pe care l-a vândut în 1927.

7. Edvard Beneš (1884—1948), om politic cehoslovac, prim-ministru (1921—1922) și ministru de Externe (1918—1935), președinte al Cehoslovaciei (în țară, 1935—1938; 1945—1948, iar în exil, în 1940—1945).

8. Este vorba de Pius al XI-lea (laic Achille Ratti), Papă între 1922 și 1939.

9. Vojslav (Voja) Marinković (1876—1935), om politic și diplomat sârb, ministru de Externe (1924, 1929—1932).

10. Sir Eric Drummond (1876—1951), om politic și diplomat britanic, primul secretar general al Societății Națiunilor, urmat fiind, între 1933 și 1941, de către francezul Joseph Avenol (1879—1952).

11. Joseph Austen Chamberlain (1863—1937), om politic și diplomat britanic, lider al *Foreign Office*-ului (1924—1929). Frate al lui Arthur Neville Chamberlain (1869—1940), premier britanic (1937—1940), faimosul inițiator și propovăduitor al *politicii de conciliere* față de Germania în ajunul celui de-al doilea război mondial.

12. Otto Niemeyer, director al Băncii Angliei.

13. Vezi nota următoare.

14. Nicolaos Sokrates Politis (1872—1942), om politic și diplomat grec. În mai multe rânduri, ministru de Externe al Greciei și ambasador la Paris.

15. Constantin Antoniade (1880—1954), diplomat român de carieră. Delegat permanent la Societatea Națiunilor (1928—1936). Ministru al României la Berna (1936—1938).

16. Profesor, specialist în probleme economice și financiare internaționale, subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe, subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Străine din București (1936—1937).

16a. Carl von Schubert (1882—?), diplomat german. În perioada de referință — subsecretar de stat la Ministerul de Externe al Germaniei.

17. Constantin Olănescu, diplomat român de carieră, pus în retragere de MAS din București la 1 iunie 1929.

18. Marcu Beza (1885—1949), scriitor și diplomat român, cu un lung stagiu de acreditare la Londra. Cursuri la universitățile britanice.

19. Victor Ianculescu, funcționar la Legația Română din Paris, subdirector (1921—1940) al *Școlii Române în Franța* (de la Fontenay-aux-Roses), fondată și condusă de N. Iorga.

20. Viitorul rege Carol al II-lea (1930—1940).

21. Theodor Emandi, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Praga (1928—1937).

22. Carol Citta Davila, diplomat român de carieră, ministru al României în Polonia (1927—1929) și SUA (1929—1938).

23. Józef Piłsudski (1867—1935), militar de carieră, prim-ministru al Poloniei (1926—1928; 1930).

24. Constantin Laptew, diplomat român de carieră; a îndeplinit misiuni în diverse capitale, inclusiv Londra. Pus în retragere la 1 mai 1941.

25. Henry Wickham Steed (1871—1956), reputat ziarist britanic, editor al lui „The Times" (1919—1922), prieten al României.

25a. Karel Kramar (1860—1937), om de stat cehoslovac, prim-ministru (1918—1919).

25b. Milan Hodža (1878—1944), ziarist, istoric, diplomat și om politic cehoslovac, lider al Partidului Agrarian; ministru al Agriculturii (1925—1926), Instrucțiunii Publice (1926—1929). Ministru de Externe (1935—1936). Prim-ministru (1935—1938).

25c. Kamill Krofta (1876—1945), istoric, diplomat și om de stat cehoslovac. Ministru pe lângă Sf. Scaun (1920), la Viena (1921), Berlin (1925); delegat al Cehoslovaciei la Societatea Națiunilor (1936—1937); ministru de Externe (1936—1938).

26. Constantin Diamandy (1860—1931), diplomat român de carieră cu misiuni la Sofia, Roma, Petrograd (1914—1918), iar, după primul război mondial, delegat la Conferința Păcii de la Paris și ministru la Paris (1922—1930).

27. Philippe Berthelot (1866—1934), diplomat francez, cu care N. Titulescu a avut frecvente contacte politice.

28. Este vorba de faimosul Pact Briand-Kellogg, care avea să fie semnat la Paris la 27 august 1928.

29. George Oprescu (1881—1969), istoric și critic de artă, membru al Academiei Române, membru al Comisiei de Cooperare Internațională Intelectuală, alături de Albert Einstein, Paul Painlevé și Paul Valery.

30. Referire la Pactul de amiciție și colaborare cordială între România și Italia, semnat la Roma, la 16 septembrie 1926, de Benito Mussolini și generalul Alexandru Averescu. În 1934, Mussolini a refuzat prelungirea Pactului.

30a. Alfredo Rocca a ocupat postul de ministru al Justiției în perioada ianuarie 1925-iulie 1932.

31. Ioan M. Mitilineu (1868—1946), om politic român, titular al Ministerului Afacerilor Străine al României (martie 1926–iunie 1927).

32. Mihail Boerescu (1875—?), diplomat român de carieră, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în Elveția (1928—1936), pus în retragere în 1937.

33. Alexandru Averescu (1859—1938), militar de carieră, Mareșal al României, om politic, prim-ministru în mai multe rânduri (1918, 1920—1921, 1926—1927).

33 a. *Ad-interim* (27 august 1920-15 noiembrie 1920), titular (16 noiembrie 1920-8 decembrie 1920.

34. Constantin Coandă (1857—1932), militar de carieră și om politic român, premier și ministru de Externe (24 octombrie-28 noiembrie 1918).

35. Constantin Langa-Rășcanu, diplomat român de carieră, ministru al României la Belgrad (1919—1920) și Atena (1924—1936).

36. Om politic român, membru al PNȚ și apropiat colaborator al lui Iuliu Maniu.

37. Iuliu Maniu (1873—1953), reputat om politic român, lider al PNȚ, în repetate rânduri prim-ministru (1928—1930, 1930, 1932—1933); lider al rezistenței antihitleriste în România (1940—1944). A murit în închisoarea de la Sighet.

38. Regina Maria („Missy") (1875—1938), soția Prințului Ferdinand, devenit Rege al României (1914—1927), după moartea lui Carol I.

39. Maksim M. Litvinov (1876—1951), om politic și diplomat sovietic, locțiitor al comisarului (1921—1930) și comisar al poporului pentru Afacerile Externe al URSS (1930—1939), ambasador al URSS la Washington și Havana (1941—1943).

40. Ion Trandafirescu, diplomat român de carieră, ministru la Tirana (aprilie 1926–iunie 1930).

41. D. N. Ciotori, diplomat român, s-a remarcat în cursul activității sale la Legația României din Londra, unde l-a suplinit cu mult succes pe N. Titulescu în cursul deselor sale deplasări în Europa.

42. Ion I. C. Brătianu (1864—1927), reputat om politic, făuritor al României moderne, vreme de decenii lider al PNL. În mai multe rânduri ministru și prim-ministru (1908—1910, 1914—1918, 1919, 1922—1926, 1927), ministru de Externe ori *ad-interim* (1902—1904, 1909, 1916—1918, 1918—1919).

43. Hjalmar Horace Greely Schacht (1877—1970), bancher german de origine daneză, președinte al Băncii Germaniei *(Reichsbank)* (1924—1930; 1933—1939), ministru al Economiei (1937—1943), participant la complotul împotriva Führerului din 1944.

44. Membrii Regenței instaurată după moartea Regelui Ferdinand I și o dată cu proclamarea ca rege a lui Mihai I (n. 1921), până la atingerea majoratului de către acesta. Regența s-a autodesființat în iunie 1930, la revenirea în țară a Prințului Carol și proclamarea sa ca Rege al României. Membrii regenței au

fost: Prințul Nicolae de Hohenzollern, fratele Prințului Carol și unchiul Regelui Mihai I, Patriarhul Miron Cristea și Gh. Buzdugan (decedat în octombrie 1929), președintele Înaltei Curți de Casație din București, acestuia din urmă succedându-i Constantin Sărățeanu, consilier la Înalta Curte de Casație.

45. Prințul Barbu Știrbey (1873—1946), președinte al unui guvern pasager (4—20 iunie 1927), în care a deținut *ad-interim* și portofoliile la Interne și Externe.

46. Este vorba de primul guvern condus de Iuliu Maniu (10 noiembrie 1928—7 iunie 1930).

47. Probabil este vorba de telegrama nr. 101 din iunie 1927 a lui I. I. C. Brătianu, întrucât la 22 iunie 1927 Titulescu confirma primirea, dar se plângea că era „complet indescifrabilă". A doua zi, Titulescu s-a adresat personal premierului român, comunicându-i că accepta portofoliul Afacerilor Străine (cf. Gh. Buzatu, ed., *Titulescu și strategia păcii*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 437).

48. Cristian Rakovski (1872—1941), revoluționar de origine bulgară, a desfășurat activitate socialistă în România în ajunul și la începutul primului război mondial, fiind întemnițat, apoi, eliberat, pleacă la Odessa în 1918, în 1919—1923 — președinte al guvernului Ucrainei Sovietice, din 1924 vremelnic în diplomație, pentru ca abia în 1935—1937 să apară în activitatea publică la Moscova. S-a numărat între victimele proceselor staliniste din 1937—1938, deși a fost asasinat tocmai în 1941. Ca ambasador al URSS la Londra, în 1924 a angajat o polemică cu N. Titulescu în problema Basarabiei.

49. Elena Văcărescu (1864—1947), scriitoare cunoscută, a îndeplinit diverse misiuni diplomatice, relatate și într-un volum de *Memorii* (Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1989).

50. Frank Billings Kellogg (1856—1937), secretar de stat al Departamentului de Stat al SUA (1925—1929), coautor al faimosului pact general de renunțare la război semnat la Paris la 27 august 1928.

51. Eleutherios Venizelos (1864—1936), om politic grec, premier în cinci rânduri al unor guverne de la Atena.

52. John Allsebrook Simon (1873—1954), om politic britanic, secretar de stat la Interne în 1915—1916 și 1935—1937, la Externe (1931—1935) și la Finanțe (1937—1940).

53. Vezi nota 47.

54. G. G. Mironescu (1874—1949), avocat, politician și diplomat român. Ministru în mai multe rânduri, prim-ministru (1930—1931) și lider al diplomației românești (1928—1931).

54a. Paul Hymans (1865—1941), om politic și diplomat belgian. Ministru de Externe în mai multe rânduri.

55. Dumitru (Take) Ionescu (1858—1922), cunoscut om politic și diplomat român, lider al Partidului Conservator Democrat. În mai multe rânduri, ministru, prim-ministru (1921—1922) și titular al Externelor (1920—1921). A fost unul dintre inițiatorii și creatorii Micii Înțelegeri. A avut un rol major în lansarea lui N. Titulescu pe scena vieții politice interne și a diplomației europene.

56. Charles de Beaupoil, Conte de Saint Aulaire (1866—1954), ministru al Franței la București în epoca primului război mondial (1916).

57. Nicolae Raicoviceanu (1886—?), doctor în drept de la Paris, funcționar la Ministerul Afacerilor Străine din București, cu misiuni în străinătate, secretar și colaborator apropiat al lui N. Titulescu timp de 30 de ani.

58. Întreg fondul respectiv a fost depus de soția diplomatului, Ecaterina Titulescu, la faimoasa fundație din cadrul lui Stanford University (Palo Alto, California, SUA) *Hoover Institution Archives*, unde am efectuat investigații în februarie-martie 1980. Vezi analiza și prezentarea integrală a fondului în Gh. Buzatu, ed., *Titulescu și strategia păcii*, pp. 69—86, 375—448.

PARTEA A VII-A

SPIONAJ LA PARALELA 45°

Capitolul 29

NOI CONTRIBUȚII LA INVESTIGAREA OPERAȚIUNII „AUTONOMUL" (1943—1944)

Am abordat cu alt prilej, în volumul întâi al acestei cărți[1], cele mai multe dintre aspectele esențiale ale operațiunii *Autonomul*, în speță: pregătirea, expedierea și peripețiile în România ale echipei de spioni britanici (compusă din locotenent-colonelul A.G.G. de Chastelain, șeful misiunii, maiorul Ivor Porter și căpitanul Silviu Mețianu, de origine română) de la 22 decembrie 1943 (lansarea și capturarea lor) și până la 23 august 1944 (eliberarea lor), precum și implicațiile internaționale ale cazului. La fel ca în 1988, nici acum nu pretindem că suntem în posesia *datelor complete* privind evoluția *Autonomilor*, dar apariția, între timp, a unor documente și mărturii ne îndeamnă să revenim asupra cazului, subliniind valoarea și noutatea dezvăluirilor recente. Astfel, dacă în 1988 am beneficiat de rapoartele prezentate autorităților britanice de către de Chastelain și Porter, îndeosebi de amplul document semnat în septembrie 1944 de către șeful misiunii, pe care l-am și tipărit în cea mai mare parte[2], tot atunci observam că nici unul dintre eroi nu-și publicase memoriile[3], apreciind concomitent că orice noi documente ce ar apărea ar fi „de cel mai mare folos" pentru elucidarea deplină a faptelor ce au jalonat ultima etapă a războiului mondial secret din 1939—1945[4]. De această dată, suntem în fericita situație de a consemna că — după cum era de așteptat —„gheața s-a spart" prin apariția memoriilor unuia dintre *Autonomi*, l-am numit pe Ivor Porter[5], iar, pe de altă parte, prin descoperirea — în arhiva Cabinetului Militar al lui I. Antonescu, capturată de ruși în 1945 și depozitată la Moscova *(Arhiva Specială KGB)*[6], unde se păstrează o bună parte dintre documentele originale — a unui dosar al afacerii *Autonomul*. Cu mențiunea că vom publica integral, în anexă, acest dosar, cuprinzând probele capturării și interogării imediate a celor trei agenți britanici, declarațiile lor prime și analiza cazului la nivelul Cabinetului Militar al Mareșalului și Conducătorului Statului român (care a citit și a făcut o însemnare pe marginea

unei file[7] și a avizat nota colaboratorilor săi militari[8]), vom stărui asupra revelațiilor oferite de cartea lui Ivor Porter. Este netăgăduit că după ce Silviu Meţianu s-a retras după război fără pretenții de memorialist în comitatul Kent cu soția și cei cinci copii ai lor, iar A.G.G. de Chastelain a decedat în 1974[9], Ivor Porter a rămas singurul dintre *Autonomi* care mai putea „vorbi". Așa după cum ne declarase în cursul întâlnirilor noastre de la Londra din 1979 și 1984, prilejuite de colocviile de istorie anglo-române, Ivor Porter s-a ținut de cuvânt și, tipărindu-și amintirile, în baza *Jurnalului* ținut în timpul detenției sale la București (decembrie 1943—august 1944) și a unei foarte bogate bibliografii curente, a făcut-o — după cum ne asigură în *Cuvântul înainte* al ediției în limba română[10]— cu deosebită plăcere și cu sentimentul unei „datorii personale" față de România. Inutil să consemnăm că lucrarea lui Ivor Porter este, din toate punctele de vedere, *excelentă* — ca informare, viziune și veridicitate. Fără nici o exagerare, cartea în discuție este mai mult decât un volum memorialistic, o reconstituire a istoriei României dintre 1939 și 1945, făcută cu profesionalism și cu nedisimulată dragoste față de România, ceea ce nu afectează câtuși de puțin obiectivitatea atât de scumpă oricărui veritabil gentleman britanic.

În cele ce urmează, prefațând contactul cititorului cu dosarul misiunii *Autonomul*, descoperit de noi în arhivele Kremlinului, vom insista mai întâi asupra problemelor specifice desprinse din lucrarea lui Ivor Porter, preocupați fiind — cum scriam — să reliefăm noutățile puse în circulație de către memorialist ori reconfirmările în privința unor fapte și personalități cunoscute. Astfel:

— Ivor Porter reîntărește datele cunoscute privind pregătirea[11], lansarea[12] și arestarea *Autonomilor*[13].

— De asemenea, se revine asupra condițiilor bune în care erau cazați prizonierii la Inspectoratul General al Jandarmeriei: „Mâncarea ni se aducea de la «Cioc», un restaurant din apropiere, și era plătită din banii care-i avusesem asupra noastră la sosire. Nu trecea nici o zi fără carne. Piețele erau pline de hrană nerațională. Ni se permitea fiecăruia dintre noi să bem o sticlă de vin pe zi, fie sec, fie șprit și țuică la aperitiv și dacă doream ni se aduceau fructe și pâine cu brânză albă. Pe vremea războiului, românii aveau parte de o hrană cu mult mai bună decât majoritatea vecinilor lor. «Țăranul — notam eu — poate trăi. Funcționarii publici o duc mai rău»". Mai mult, *Autonomilor* le erau îngăduite jocurile de cărți și de zaruri, chiar cu participarea gazdelor [?!], ori orele de studii, cu dicționarele, consacrate învățării limbii române. Lectura generală era încurajată de către paznici și de șeful însuși al *SSI*-ului: „[Eugen] Cristescu și ofițerii de la Jandarmerie mi-au împrumutat o grămadă de cărți în limbile engleză, română, franceză și germană, incluzând autori ca: Jean Stratton Porter, Upton Sinclair, John Ruskin, P. S. Wodehouse și Bernard Shaw. Aveam și ziare românești"[14].

— Regimul de care s-au bucurat prizonierii a fost bun din start[15], ei beneficiind de protecția totală a gazdelor, de la subofițerul care i-a arestat la 22 decembrie 1943 (și care și-a cerut scuze pentru ceea ce făcuse!) și până la Mareșalul Antonescu[16] și colaboratorii săi

principali la serviciul secret (Eugen Cristescu)[17] și la Interne sau Jandarmerie, respectiv generalii C. Piky Vasiliu și C. Tobescu[18]. În mai multe rânduri, Mareșalul le-a făcut cunoscut nemților că refuza predarea *Autonomilor*, decizia sa categorică în acest sens survenind la 15 iunie 1944[19].

— Se adevereşte o dată în plus stabilirea — la sfârşitul lui februarie ori începutul lui martie 1944 — a contactelor *Autonomilor* (în speță al lui de Chastelain) cu Iuliu Maniu în „regia" lui Eugen Cristescu și cu avizul lui Ion Antonescu, cu participarea lui C. Tobescu și a lui Piky Vasiliu, un bun prilej pentru englez de a-l îndemna pe liderul PNȚ să treacă la acțiune — lovitură de stat și desprinderea României de *Axa* fascistă[20].

— Relatările privind interogarea *Autonomilor* de către nemți (ianuarie—aprilie 1944) și înțelegerea prealabilă a celor trei agenți cu Cristescu și Tobescu relativ la conținutul declarațiilor lor[21] întăresc informațiile cunoscute din documentele române și germane, evidențiind, pe de altă parte, bunăvoința autorităților de la București.

— Ivor Porter atestă incontestabil că, pentru a depăși toate complicațiile posibile, cei trei agenți britanici au inventat — fapt de care n-au fost străine autoritățile române — *trei variante de acoperire*, adică: „Prima — potrivit căreia aduceam mesaje guvernului român — fusese pe linia planului de rezervă asupra căruia căzusem de acord înainte de plecare. Țelul acesteia era să evite căderea noastră în mâinile nemților, până am fi putut contacta pe cineva din apropierea guvernului român. A doua — prin care Chas[telain] recunoștea că venisem să luăm legătura cu opoziția — nu dezvăluia informarea care trebuia să i-o facem lui Maniu, nici numele vreunei persoane implicate în afară de cel al lui Maniu însuși. Cea de a treia — cum că venisem într-o scurtă misiune de documentare — fusese combinată împreună cu românii și în timpul interogatoriului german trebuia să fim atenți să nu o confundăm cu celelalte două"[22].

— Ca „martor" al scenei politice românești, Ivor Porter se dovedește o sursă fidelă. Cu referire la presa bucureșteană, el a reținut: „Pentru o presă dintr-o țară satelită a Germaniei, ziarele românești cuprindeau surprinzător de multă informație. Rezultatele războiului erau comentate pe larg. Părți întregi din comentariile de presă și comunicatele oficiale britanice erau citate cuvânt cu cuvânt"[23]. La fel de interesante sunt știrile despre situația comunității evreiești în România antonesciană: „Se pare că evreii erau mai bine tratați în România decât în majoritatea teritoriilor aflate în orbita Germaniei. Ei nu erau obligați să poarte brasarda galbenă. Nu li se permitea să se înroleze în armată, deși Annie și Bobsie Samuelli, de exemplu, dădeau ajutor în spital împăturind cearceafuri sau prestând alte asemenea munci. Cum bombardamentele deveneau din ce în ce mai distrugătoare, evreicele bucureștene s-au refugiat ca toată lumea la țară. Dar în Basarabia, Bucovina și Transnistria — numele dat teritoriului de dincolo de Basarabia, în Rusia propriu-zisă, care în ciuda avertismentelor lui Maniu era administrată de români acum — situația părea să fie cu totul diferită. Evreii erau literalmente trudiți de moarte în lagărele de muncă forțată din Transnistria și cu cât erau mai departe de București, oficialitățile române se întreceau cu omologii lor naziști în

brutalizarea populației evreiești". O ocupație germană ar fi înrăutățit mult, desigur, situația evreilor și în România. În fapt, regina Elena s-a dovedit o bună prietenă și evreii se rugau pentru Antonescu, în care vedeau protectorul lor. Într-o estimare statistică realistă a „Situației numerice a evreilor din România", publicată în 1946, Dr. Filderman, care fusese șeful comunității evreiești în timpul războiului și care a stat el însuși într-un lagăr de muncă câteva luni, spunea în concluzie că „nici o altă țară care a fost la un moment dat sub dominație nazistă nu poate prezenta un număr atât de mare de supraviețuitori așa cum poate face România"[24].

— Autorul insistă, în mai multe rânduri, asupra personalității Mareșalului Antonescu și, mai ales, asupra situației sale politico-militare practic fără ieșire în 1944[25], asupra dorinței și voinței de a rezista cu orice risc pericolului Rusiei comuniste, dar ca aliat cu Hitler, amator de înțelegere cu anglo-americanii, dar trimis de aceștia să negocieze în principal cu Kremlinul! Sub raportul conduitei, Iuliu Maniu îl considera pe Antonescu, tratându-l în consecință, drept „un om de onoare"[26], pentru ca, după lovitura de stat din august 1944, același să îl considere „un om încăpățânat" însă, cu certitudine, nu și un trădător, deși exista riscul, în urma celor întâmplate, „să fie considerat ca atare"[27].

— *Dezvăluirile lui Ivor Porter ne îngăduie — și aceasta mi se pare contribuția sa decisivă — să cunoaștem* SCOPUL misiunii *Autonomilor*. Ne reamintim, apelând la documentele utilizate în volumul întâi al cărții noastre[28] ori la documentul pe care-l anexăm acestor considerații, că pentru a realiza „intoxicarea" Berlinului — și de acord cu Cristescu, Tobescu și Piky Vasiliu — *Autonomii* au direcționat cercetările indicând cât mai *diverse obiective* ale misiunii lor, dar nicidecum pe cel principal. Cu titlul de exemplu, reamintim că între obiectivele englezilor depistate de Eugen Cristescu și „dezvăluite" lui Manfred von Killinger, care la 6 ianuarie 1944 s-a grăbit să informeze Berlinul, s-ar fi aflat: situația producției și rafinării petrolului; reconstrucția Ploieștilor după bombardamentul aerian din 1 august 1943; situația economică și starea de spirit a poporului român; apărarea antiaeriană, a transporturilor și situația politică. Agenții — chestionați anume — mărturiseau că Londra își pierduse categoric încrederea în Iuliu Maniu[29]. Că era vorba de o disimulare hotărâtă a țelului prim al *Autonomilor*, desprindem acum din cartea lui Porter. Memorialistul se explică în mai multe rânduri, dar o face fără echivoc în două rânduri[30]: în Cuvântul înainte la ediția română și în ediția originală, în urma unei analize a relațiilor între cei Trei Mari — Churchill, Roosevelt, Stalin — la nivelul anilor 1942—1943, consacrând concesii admise de Anglia, nu fără presiuni din partea SUA, în folosul URSS pe seama sateliților de pe atunci est-europeni ai lui Hitler, pentru epoca postbelică. Or, întrevăzând ceea ce urma, deja în cursul ostilităților Aliații occidentali ai URSS trimiteau pe sateliții est-europeni ai Reichului, în tentativele lor secrete de-a se desprinde de *Axă*, să se adreseze *direct Moscovei*, ceea ce, atât în cazul cercurilor oficiale, dar și în cazul grupărilor din opoziție (în situația României — Antonescu sau grupul Maniu) provoca nu numai neîncredere, dar și oroare, naturale numai și la gândul de-a discuta cu o putere comunistă.

Pentru toți, teama de dominația comunistă era preponderentă în acțiunile întreprinse, iar în cazul liderilor antinaziști — atunci, ca și mai apoi — a fost foarte greu să admită că, totuși, Occidentul ar fi realizat un târg cu URSS, fapt ce a necesitat, din partea Londrei mai ales, eforturi pentru a-și convinge într-un fel partizanii din zonă. Într-un asemenea context Londra decisese expediția *Autonomilor* în România. De ce? Să-l ascultăm însă pe Ivor Porter dând explicații direct cititorului român: „La sfârșitul anului 1943, participanții la Operațiunea *Autonomous* au fost trimiși să-l informeze pe Iuliu Maniu, liderul opoziției române, *că România devenise o chestiune de resortul sovieticilor și că singura cale ce-i mai rămăsese era capitularea necondiționată în fața Armatei Roșii* [subl.ns.]. Cu toate acestea, Maniu, anglofil îndârjit, a ignorat mesajul și a continuat pregătirile pentru lovitura antigermană ce avea să grăbească victoria noastră asupra Reichului. Nici măcar Antonescu nu credea că Occidentul a abandonat România; el a refuzat să ne dea pe mâna *Gestapoului* și astfel probabil că ne-a salvat viața"[31]. Iar, în alt loc[32], Porter nu se dezice: „Acesta a fost momentul [după 20 noiembrie 1943, când Londra a fost înștiințată oficial că Stalin era dispus să se discute cu un reprezentant al lui Maniu posibilitatea răsturnării guvernului Antonescu și a capitulării necondiționate — n.n.] în care *Autonomous s-a transformat dintr-o operațiune eminamente militară într-una predominant politică* [subl.ns.]. Ea fusese inițial plănuită ca o operațiune *SOE*, clasică, de dezorganizare a comunicațiilor germane, cu toate că *Foreign Office*-ul nu avusese nimic împotrivă ca noi să acționăm și pentru răsturnarea regimului antonescian. Dar, de data aceasta, misiunea principală a lui de Chastelain era să-l informeze pe Maniu și pe reprezentantul acestuia despre situația în care se afla România și despre situația de necontestat ca această țară să accepte capitularea necondiționată în fața rușilor"[33]. Surprinzător a fost faptul, confirmat de către Ivor Porter, că rostul *Autonomilor* și *situația României* din punctul de vedere al condiției precizate au fost înțelese de către Mareșalul Antonescu[34] și de către colaboratorii săi (Mihai Antonescu, Eugen Cristescu, C. Piky Vasiliu)[35], dar nu și de către Maniu[36]. Dezvăluind, în condiții pe care numai *Autonomii* le cunoșteau, că o desprindere a României de *Axă* avea ultimul termen avantajos în aprilie 1944[37], Ivor Porter se dovedește extrem de aspru în judecarea acțiunilor lui Maniu: „În cazul lui Maniu, erau două forme de sinucidere — o lovitură prost pregătită împotriva germanilor și o lovitură victorioasă împotriva germanilor, dar care să ducă la o ocupație a Aliaților. A refuzat atât una, cât și cealaltă. Cu toate acestea, s-a ținut cu încăpățânare de o a treia formă de sinucidere — iluzia că angajarea sa față de democrație îi conferea o legătură specială cu Aliații occidentali"[38]. În felul acesta, memorialistul surprinde una dintre erorile majore ale lui Iuliu Maniu, cu trimitere directă la natura raporturilor sale cu Aliații occidentali și la valoarea angajamentelor acestora față de interesele permanente ale României. Deopotrivă, Ivor Porter pune în discuție riscurile loviturii de stat de la 23 august 1944, reale pentru România și benefice pentru efortul de război al Națiunilor Unite[39], ceea ce nu a îndulcit comportamentul acestora față de guvernul de la București. Dimpotrivă, mai ales în ceea ce-i privește pe ruși[40].

Considerăm că documentele inedite ce le prezentăm în anexă (în număr de 7, inclusiv două schițe) întregesc admirabil memoriile lui Ivor Porter și, în general, *dosarul* operațiunii *Autonomul*. După cum cititorul va constata, el se confruntă cu primele sesizări și detalii adresate Cabinetului Militar al Mareșalului Antonescu, *la numai câteva ceasuri sau zile* după capturarea spionilor de către organele informative românești. Li se adaugă *Darea de seamă* asupra interogării eroilor de către autoritățile de la București (cel mai important dintre documentele anexate) și care, după cum se poate lesne constata, exprima varianta I-a a *Autonomilor* despre *scopul* expediției lor în România (vezi secțiunea *B. — Misiunea*) care ar fi fost: a) investigarea *stării de spirit* (și, în special, a situației politice, sociale și economice a României, dependența ei față de Germania); b) stabilirea unor contacte directe cu autoritățile române, dar numai după semnalul pornit de la Cairo. Neîndoielnic, pentru cititor sunt de cel mai mare interes primele *declarații* semnate la 23 și 24 decembrie 1943, în fața generalului C. Tobescu, de către de Chastelain, Porter și Meținanu. Schițele și nota Cabinetului Militar atestă atenția deosebită acordată de București „cazului" *Autonomul*, iar, în sfârșit, *fișele* personale ale celor trei eroi ne îngăduie să-i cunoaștem îndeaproape.

NOTELE

1. Vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, pp. 371—390.

2. Idem, *Războiul marilor spioni*, II, Iași, pp. 269—278.

3. Idem, *Din istoria secretă...*, I, p. 389.

4. *Ibidem*, pp. 389—390.

5. Vezi Ivor Porter, *Operation 'Autonomous'. With SOE in Wartime Romania*, London, Chatto and Windus, 1989, XVIII — 268 p. Aserțiunile lui Ivor Porter vor trebui să fie confruntate, în cazul unor probleme speciale (scopul misiunii *Autonomilor*, găzduirea lor la Inspectoratul General al Jandarmeriei sub tutela generalului C. Tobescu și cu larga asistență a lui Eugen Cristescu, interogatoriile, contactele cu oamenii politici români etc.), cu informațiile ce se desprind din declarațiile și recunoașterile fostului director general al *SSI*-ului în lunga perioadă a anchetării sale de către comuniști la București ori de către *NKVD* la Moscova, în 1944—1950 (cf. Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu*, III, în „Magazin istoric", București, nr. 8/1991, pp. 22—27).

6. Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 2 (cota corespunde dosarului nr. 43 în arhiva originală a Cabinetului Militar și care a fost capturată de ruși în 1945, pentru a o transporta la Moscova).

7. Astfel, la p. 16 a *Dării de seamă asupra interogării parașutiștilor englezi, capturați la data de 22.XII.1943, în regiunea Sud, comuna Plosca, județul Teleorman* (întocmită la Marele Stat Major de Secția a II-a, Biroul 1 Informații) se făcea o referire la declarația lui de Chastelain despre legăturile acestuia, la Cairo, cu „Gus Gunter, fost ministru american la București care conduce Secția americană de informațiuni" (Osobîi Arhiv, fond 492, opis 1, dosar 2, f. 25). Informația era falsă și Mareșalul Antonescu, subliniind

numele lui Gunter, a consemnat de ce: „Este mort de trei ani și îngropat la București" *(ibidem)*. Numele exact și complet al celui în cauză — Franklin Gunther Mott, ministru SUA la București (iulie 1937—noiembrie 1941).

8. Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 2, filele 43—44 (Cabinetul Militar, Biroul 2, *Notă* din 4 februarie 1944, clasată la dosar la 8 februarie 1944, *după* ce Mareșalul a citit-o și, potrivit uzanței, a aplicat pe ea un mare „V(ăzut)" cu creionul său inconfundabil).

9. Ivor Porter, *Operation 'Autonomous'*, pp. 249—250.

10. Idem, *Operațiunea „Autonomous". În România pe vreme de război*, (traducere George G. Potra și Delia Răzdolescu), București, Editura Humanitas, 1991, p. 5.

11. *Ibidem*, p. 132 și urm. Din documentele *SSI*-ului rezultă că, încă de la 20 decembrie 1943, *Abwehrul* l-a înștiințat oficial pe Eugen Cristescu cum că „în decurs de trei zile va sosi în România un colonel englez de la Cairo, care va lua contact cu Iuliu Maniu la Băile Herculane. Și, într-adevăr, în intervalul acestor trei zile de Chastelain a sosit în țară" (Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 22).

12. Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomous"*, p. 143 și urm.

13. *Ibidem*, p. 147 și urm.

14. *Ibidem*.

15. *Ibidem*, pp. 151—154.

16. *Ibidem*, p. 151.

17. *Ibidem*, p. 156 și urm.

18. *Ibidem*, p. 159 și urm.

19. *Ibidem*, pp. 178—179.

20. *Ibidem*, p. 188. După relatarea lui Eugen Cristescu, întrevederea de Chastelain-Maniu, desfășurată în pădurea Andronache, sub paza personală a generalilor C. Tobescu și C. Piky Vasiliu, s-a prelungit trei ore: „După întrevedere, continuă același, de Chastelain, ne-a spus în linii generale ce au vorbit, afirmând că i-a detaliat lui Maniu scopul venirii lui în țară și modalitățile ce ar putea fi adoptate pentru ieșirea României din război, așa cum le-a relatat la cercetări și cum le-am trecut în declarațiile anterioare. Natural că a evitat să ne spună unele lucruri intime ce le-a discutat cu Iuliu Maniu" (apud Cristian Troncotă, *op. cit.*, III, p. 22).

21. Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomous"*, pp. 168—169.

22. *Ibidem*, p. 167. Eugen Cristescu și-a recunoscut rolul în fabricarea variantelor discutate (cf. Cristian Troncotă, *op. cit.*, III, pp. 23—24).

23. Ivor Porter, *op. cit.*, p. 166.

24. *Ibidem*, p. 174.

25. *Ibidem*, pp. 222—223, 245, 276.

26. *Ibidem*, p. 223.

27. *Ibidem*, p. 276.

28. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă...*, I, p. 372.

29. *Ibidem*. De reținut faptul remarcabil că Eugen Cristescu se străduia să-i salveze pe *Autonomi* față de capcanele Berlinului, cu toate că nu era pe deplin convins de *sinceritatea* echipei de Chastelain et Co. în ceea ce privește dezvăluirea motivelor reale pentru care debarcaseră în România în decembrie 1943. Declarațiile făcute de către fostul director general al *SSI*-ului în cursul anchetelor din 1944—1950 dovedesc cu prisosință acest lucru. În baza interogării *Autonomilor*, concluzia personală a lui Eugen Cristescu era următoarea (potrivit recunoașterilor în fața anchetatorilor comuniști): „De Chastelain trebuia să organizeze în România o lovitură de stat în combinație cu conducătorii PNȚ-ului și ai altor organizațiuni politice care ar fi acceptat să contribuie la această acțiune. Cadrele politice trebuiau să le pună la dispoziție

PNȚ-ul, în special, la care s-ar fi alăturat și o serie de militari nemulțumiți scoși din armată de Antonescu sau cărora li s-a luat comanda pe front, cum și alți agenți englezi, filoenglezi etc. Este foarte probabil că s-ar fi încercat și o defecțiune a trupelor de pe front, deoarece în acea perioadă se constata o intensă propagandă în această direcție" (Cristian Troncotă, *op. cit.*, III, p. 23). La 18 februarie 1950, Cristescu revenea asupra recunoașterilor sale, extinzând cadrul problemei: „De Chastelain conchidea [în] declarațiile sale că, din moment ce a căzut în mâna autorităților românești, înțelege să facă aceleași propuneri [precum cele făcute lui Maniu — n.n.] autorităților superioare de conducere a statului cu care ar dori să trateze ieșirea României din alianța cu Germania și scoaterea ei din război. *Era evident că declarațiile lui de Chastelain erau făcute de circumstanță și aranjate pentru ipoteza prinderii echipei de către organele de stat* [subl.ns.]". Acest ultim paragraf relevă că, chiar dacă *Autonomii* s-ar fi străduit anume, ei nu au reușit să-l înșele pe Eugen Cristescu, care a făcut la timp o distincție clară între recunoașterile de circumstanță ale spionilor și cele ce le-au fost „smulse" ori cele pe care — după cum atestă însuși Ivor Porter — le-au făcut cunoscute *de bunăvoie*. Mai mult, Eugen Cristescu a înțeles la timp ineficiența unei acțiuni avansate de *Autonomi*, care recomandaseră la un moment dat înfăptuirea unui „act de autoritate" de către Mareșalul Antonescu constând în abandonarea *Axei*. Eugen Cristescu însă a stăruit pentru rostul misiunii prințului Barbu Știrbey la Cairo. El a reținut cu precizie reacția lui de Chastelain la aflarea știrii despre operațiunea respectivă: „De Chastelain a fost foarte surprins și nemulțumit când a aflat mai târziu de trimiterea lui Barbu Știrbey la Cairo, fără ca el să fie avizat și fără un contact prealabil cu dânsul" (Cristian Troncotă, *op. cit.*, III, p. 24). Neîndoielnic, demersurile inițiate de opoziția română (cu cunoștința Mareșalului) prin Barbu Știrbey *contraveneau* țelurilor pentru care *Autonomii* fuseseră parașutați în România!

30. Ivor Porter, *op. cit.*, pp. 5, 137; idem, *Operation 'Autonomous'*, p. 102.
31. Idem, *Operațiunea „Autonomous"*, p. 5.
32. *Ibidem*, p. 137; idem, *Operation 'Autonomous'*, p. 102.
33. Idem, *Operațiunea „Autonomous"*, p. 137.
34. *Ibidem*, pp. 171—172.
35. *Ibidem*, p. 172.
36. *Ibidem*, pp. 171, 202.
37. *Ibidem*, p. 176.
38. *Ibidem*, p. 202.
39. *Ibidem*, pp. 310—311.
40. *Ibidem*, p. 314.

DOSARUL OPERAȚIUNII „AUTONOMUL"

I. ADRESĂ A COMANDAMENTULUI MILITAR AL CAPITALEI DIN 22 DECEMBRIE 1943 CĂTRE CABINETUL MILITAR AL CONDUCĂTORULUI STATULUI.

II. ADRESĂ A CMC DIN 30 DECEMBRIE 1943 CĂTRE CABINETUL MILITAR AL MAREȘALULUI ANTONESCU.

III. RAPORT INFORMATIV AL SUBCENTRULUI DE INFORMAȚII ALEXANDRIA DIN 23 DECEMBRIE 1943, CUPRINZÂND PRIMELE DETALII DESPRE CAPTURAREA „AUTONOMILOR".

IV. ADRESĂ A CABINETULUI MILITAR AL MAREȘALULUI ANTONESCU CĂTRE MARELE STAT MAJOR, SECȚIA A II-A, DIN 13 IANUARIE 1944.

V. ADRESĂ A MARELUI STAT MAJOR, SECȚIA A II-A, CĂTRE CABINETUL MILITAR AL MAREȘALULUI ANTONESCU, 31 IANUARIE 1944.

VI. MATERIAL ÎNTOCMIT DE MARELE STAT MAJOR, SECȚIA A II-A: *DARE DE SEAMĂ ASUPRA INTEROGĂRII PARAȘUTIȘTILOR ENGLEZI CAPTURAȚI LA 22.XII.1943 (Regiunea Plosca — jud. Teleorman)*, cu anexe cuprinzând:

a) fișele și declarațiile prizonierilor englezi;

b) schița și locul de destinație ordonat și locul unde au fost lansați parașutiștii englezi;

c) schița cu gruparea statelor din Europa, pe compartimente informative, cu sediul centrelor engleze de culegerea informațiilor (nu se publică).

VII. NOTĂ A CABINETULUI MILITAR/BIROUL 2 ÎN CARE SE PREZINTĂ MAREȘALULUI ANTONESCU DAREA DE SEAMĂ ASUPRA INTEROGĂRII CELOR 3 PARAȘUTIȘTI ENGLEZI CAPTURAȚI ÎN JUDEȚUL TELEORMAN.

Anexa I

SECRET

Nr. 22 447
1943, *luna* XII *ziua* 22
COMANDAMENTUL MILITAR AL CAPITALEI

CABINETUL MILITAR AL
CONDUCĂTORULUI STATULUI
INTRARE NR. 110 358
1943 LUNA XII ZIUA 23

B[iroul] 2
23 DEC. 1943
Int[rare]
În buletin. SS/Indescifrabil
S-a făcut notă de Cpt. Lăzărescu.

Către
CABINETUL MILITAR
AL CONDUCĂTORULUI STATULUI ROMÂN

Am onoare a raporta că, în noaptea de 21/22 decembrie 1943, două avioane inamice au zburat deasupra teritoriului țării între orele 23,40 și 2,25, venind dinspre Sud (Salonic).

Itinerariul parcurs este următorul: Giurgiu—Zimnicea—Alexandria—Titu—P. P. Cocioc și Ciofliceni (între București—Ploiești) — linia de centură a Capitalei—Giurgiu (ora 23,40 —1,25).

Avioanele au părăsit teritoriul țării, trecând în Bulgaria, reîntorcându-se apoi prin punctul Ciocănești (între Oltenița și Călărași).

De aici, unul din avioane ar fi evoluat între Ciocănești și lacul Greaca, iar cel de al doilea a zburat urmând cursul Dâmboviței spre București până la nord de Budești (2,20).

Avioanele s-au îndreptat apoi spre Sud, trecând în Bulgaria la ora 2,25.

Nu au fost aruncate bombe și nici semnale luminoase.

Urmează a se verifica dacă s-au aruncat manifeste sau au fost lansați parașutiști.

D. O.
ȘEFUL DE STAT MAJOR
COLONEL ADJ.
(L.S.) D. Dămăceanu

Șeful Biroului 2
Maior Bogdan Florescu

Anexa II

SECRET

Nr. 22 467
1943, *luna* XII, *ziua* 30
COMANDAMENTUL MILITAR AL CAPITALEI

CABINETUL MILITAR AL
CONDUCĂTORULUI STATULUI
INTRARE NR. 202014
1944 LUNA I ZIUA 3

B[iroul] 2
3 IAN. 1943
Int[rare]
[Dispoziție]
Să cerem relații complete
asupra acestor 3 parașutiști.
SS/Indescifrabil.

Către
CABINETUL MILITAR
AL CONDUCĂTORULUI STATULUI ROMÂN

Urmare la raportul nostru Nr. 22447 din 22 decembrie 1943:

Am onoare a înainta copie după raportul Nr. 247 din 23.XII.1943, al Subcentrului Inf[ormații] Alexandria, prin care se dau detalii asupra prinderii celor 3 ofițeri englezi lansați cu parașuta pe teritoriul comunei Plosca, județul Teleorman, în noaptea de 21/22.XII.943.

D. O.
ȘEFUL DE STAT MAJOR
COLONEL ADJ.
(L.S.) D. Dămăceanu

p. Șeful Biroului 2
Cpt. I. Rasoviceanu

Anexa III

COPIE

Nr. 247
23 Decemvrie 1943
SUBCENTRUL INFORMAȚII ALEXANDRIA

Către
CENTRUL REGIONAL DE INFORMAȚII
BUCUREȘTI

Am onoare a raporta:

În urma incursiunii aviației engleze din noaptea de 21/22 XII pe teritoriul jud. Teleorman, în comuna Plosca s-au găsit 3 parașutiști.

Din cercetările personale făcute la fața locului, am cules următoarele informații de la parașutiști și de la autorități:

Avionul a trecut pe deasupra orașului Alexandria la orele 00,25—00,45 și a ajuns în comuna Plosca deasupra pădurii „Varză" la orele 00,45—1 când cei 3 parașutiști au aterizat.

Identitatea lor este următoarea:

— Un Lt. colonel numit George... care a locuit în România de la 1923—1940.

Cunoaște perfect limba română, fiind inginer și a lucrat la industria petroliferă.

A locuit în București unde a înregistrat și nașterea a doi copii.

— Al doilea se numește Pestra? și declară că a fost profesor de limba engleză la Universitatea din București.

A locuit în țară timp de doi ani și cunoaște mai puțin bine limba română.

— Al treilea este român de origină, născut în țară, are 23 ani, cu numele de Meținu și este inginer de chimie analitică.

A fost atașat de legație la Legația română din Londra unde a și rămas cu ocazia războiului.

Cunoaște binișor limba română.

Arestarea s-a făcut de către Postul Jandarmi Plosca în pădurea „Varză" din comuna Plosca.

Asupra lor s-au găsit numai efecte de echipament câte trei costume fiecare.

Trei parașute cu care au aterizat cei trei parașutiști.

Una parașută cu care au aterizat un balot de circa 60 kg.

Balotul nu a fost desfăcut, dar ei declară că în el se află un aparat de recepție-emisie, una hartă a României de pânză și una cutie cu medicamente.

Nu s-au găsit asupra lor arme, muniții, manifeste și nici hrană.

Transportul s-a făcut cu un avion cu patru motoare de 4000 H.P., în circa 5 ore, plecând de la o bază aeriană de la est de Cairo, străbătând 1600 km.

Au mai declarat că au venit cu o misiune specială pe lângă guvernul român și că fac parte din Cartierul General al Forțelor Anglo-Nord-Americane.

Cunosc bine limba română și au fost voluntari în această misiune.

Toți trei parașutiștii au fost ridicați de Legiunea de Jandarmi Teleorman pentru cercetări.

COMAND. SUBZONEI A.C.A. ALEXANDRIA
Sublt. rez. (ss) Ing. Marian Teodorescu

p. conformitate
Șeful Biroului Operații Bg. 3 A.C.A.
Maior (ss) Popescu Emanoil

p. conformitate
p. Șeful Biroului 2 C.M.C.
Căpitan I. Rasoviceanu

Anexa IV

202 014 / [CABINETUL] M[ILITAR] 2
13.I.1944

Către
MARELE STAT MAJOR
Secția a II-a

Cu onoare vă rugăm să binevoiți a dispune să ni se comunice relațiuni complete asupra celor trei parașutiști englezi, lansați pe teritoriul comunei Plosca, județul Teleorman, în noaptea de 21/22 decembrie 1943.

D. O.
pt. SEFUL CABINETULUI MILITAR
Colonel Gh. Teodorescu

Anexa V

SECRET

Nr. 454 900
din 31 ianuarie 1944
MARELE STAT MAJOR
Secția 2-a

MARELE STAT MAJOR
SECȚIA II-a
Biroul 1 Informații
[Scris de mână:]
AȘTEPT PÂNĂ IESE NOTA

Către
CABINETUL MILITAR
AL CONDUCĂTORULUI STATULUI ROMÂN

[Dispoziție]
Notă.
SS/Indescifrabil.

Am onoare a înainta anexata DARE DE SEAMĂ, întocmită în urma interogării celor 3 parașutiști englezi, capturați în regiunea PLOSCA, jud. TELEORMAN, în ziua de 22 XII 1943.

Interogatoriile și cercetările continuă.

D. O.
ȘEFUL SECȚIEI II-A
COLONEL,
(L.S.) C. Ionescu

Șeful Bir[oului] I Informații
Lt. Colonel Gr. Zadik

Anexa VI

M. S. M.
S. II [a]
SECRET

DARE DE SEAMĂ

asupra
INTEROGĂRII PARAȘUTIȘTILOR ENGLEZI
CAPTURAȚI LA 22 XII 1943.
(Regiunea PLOSCA— Jud. TELEORMAN)

CUPRINSUL

A. — INFORMAȚIUNI REFERITOARE LA IDENTITATEA PRIZONIERILOR.

B. — MISIUNEA.
1/. Scopul.
2/. Pregătirea și planul de execuție al misiunii.
3/. Pregătirea zsborului.
4/. Executarea zborului.
5/. Cum trebuia executată misiunea și durata ei.
6/. Activitatea parașutiștilor după ajungere pe pământ până la arestarea lor.

C. — DIVERSE INFORMAȚIUNI OBȚINUTE.
1/. Referitoare la Serviciul de Informații englez.
a) Organizarea culegerii informațiunilor din armata engleză.
b) Dislocarea Centrelor Informative engleze și statele din EUROPA care intră sub controlul lor informativ.
2/. Privitor la chestiuni politice.
3/. Privitor la chestiuni militare.
4/. Privitor la persoane cunoscute cu care prizonierii au avut legături de serviciu, la ISTANBUL și CAIRO.

D. — DOCUMENTE, MATERIALE ȘI VALORI GĂSITE ASUPRA PRIZONIERILOR.

CONCLUZIUNI.

MARELE STAT MAJOR
SECȚIA A II-A
BIROUL I INFORMAȚII

DARE DE SEAMĂ

asupra
INTEROGĂRII PARAȘUTIȘTILOR ENGLEZI
CAPTURAȚI LA DATA DE 22 XII 1943
în Regiunea Sud comuna PLOSCA— Jud. TELEORMAN

Din interogatoriile parașutiștilor englezi, capturați în ziua de 22 XII 1943, pe teritoriul românesc, s-au putut stabili următoarele:

A. — INFORMAȚIUNI REFERITOARE LA IDENTITATEA PARAȘUTIȘTILOR[1]

Lt. Colonel de rezervă A. G. G. de CHASTELAIN, în vârstă de 37 de ani, de profesiune inginer, este originar din Londra. A locuit în ROMÂNIA timp de 13 ani (1927—1941) din care:

—5 ani a fost angajat la Soc. Petroliferă „UNIREA" din PLOIEȘTI;

—3 ani s-a ocupat, pe cont propriu, în BUCUREȘTI cu comerțul (import-export).

În acest timp a reușit să-și facă foarte mulți prieteni personali în cele mai bune cercuri ale societății din BUCUREȘTI. A fost membru la „Automobil Club Regal Român", „Country Club"—BĂNEASA, „ACR CLUJ", „ACR CERNĂUȚI" și a participat la toate concursurile de automobile.

Cunoaște și vorbește curent, în afară de limba engleză, limba română și franceza.

Ofițerul este prezentabil la înfățișare, foarte energic și activ. Are o cultură vastă și o inteligență remarcabilă.

În armata britanică aparține „General List-ului"[2]. A urmat cursul de pregătire pentru ofițerii de rezervă la Universitatea din Londra[3] (University of London Officer's Training Corps), între anii 1924—1926.

După declarațiile sale

a) În gradul de căpitan nu a stat decât un an, apoi a fost înaintat succesiv la gradul de maior și lt. colonel și repartizat Serviciului de Informații englez;

b) Gradele ce posedă — în timp de război — ofițerii din Serviciul Informativ englez sunt asemănătoare *ofițerilor asimilați*, corespunzător gradelor din armată, au caracter temporar și se acordă:

— pe bază de:
  — cultură generală
  — cunoștințe de specialitate
  — cunoaștere de limbi străine;
— cu scopul de:
  — a învesti cu o deosebită autoritate persoana respectivă, în fața autorităților și în toate relațiunile de serviciu
  — a obține un tratament mai bun (corespunzător gradului) în caz de prizonierat.

A plecat din ROMÂNIA în luna februarie 1941, stabilindu-se la ISTANBUL, unde a rămas până în luna septembrie 1941 și unde a fost afectat centrului informativ englez de acolo. În acest timp s-a ocupat cu procurarea informațiunilor de ordin politic, social și economic asupra ROMÂNIEI. În dorința sa permanentă de a activa cât mai mult, a plecat în septembrie 1941 la CAIRO, unde a rămas 6 săptămâni, în care timp a lucrat și o dare de seamă asupra ROMÂNIEI pentru Centrul Informativ din acest oraș, căruia îi este subordonat și Centrul Informativ din ISTANBUL.

În cursul lunii noiembrie 1941 s-a înapoiat la ISTANBUL unde a luat în primire Biroul de Transporturi pe MARE de pe lângă Ambasada engleză, pe care l-a condus până în decembrie 1942, funcțiune ce îi servea de acoperire adevăratei sale misiuni informative.

Dorind a-și vedea familia a solicitat un concediu pentru a pleca la LONDRA. Deși a obținut concediul solicitat, totuși nu i s-a dat aprobarea pentru a pleca în ANGLIA, ceea ce l-a determinat să-și petreacă concediul în CAIRO și PALESTINA. În acest timp, s-a înscris la un curs de parașutiști cu o durată de 30 zile, pe care nu l-a putut urma decât numai 10 zile, din cauza unui accident.

Reîntorcându-se la ISTANBUL, unde a rămas din luna ianuarie până în aprilie 1943, a intervenit pentru a i se da altă însărcinare din cauza unei lipse totale de activitate la Biroul de Transporturi ce conducea. A părăsit ISTANBULUL în mai 1943, trecând prin CAIRO, la LONDRA, unde și-a revăzut familia. În cursul lunii iunie a fost trimis în AMERICA în calitate de ofițer de legătură pe lângă armata americană, unde a rămas trei luni, cu scopul de a iniția autoritățile militare americane în domeniul informativ respectiv (România). În cursul lunii octombrie 1943, s-a înapoiat la CAIRO, prin LONDRA, unde a fost atașat

Centrului informativ englez „M.O.IV"[4], pentru informațiuni politice, sociale și economice referitoare la ROMÂNIA.

Ofițerul este șeful echipei de parașutiști capturată, însărcinat cu misiunea pentru care s-a oferit în mod voluntar.

*

Căpitanul IVOR F. PORTER, profesor universitar, născut în ANGLIA, are vârsta de 30 ani.

A locuit în ROMÂNIA între anii 1939—1941, fiind profesor la Facultatea de limba și literatura engleză, până în anul 1940, apoi atașat Legațiunii engleze până în luna februarie 1941, când a părăsit țara.

În timpul cât a fost la Legațiunea engleză se ocupa cu procurarea informațiunilor de ordin general asupra ROMÂNIEI.

După plecarea din ROMÂNIA, s-a stabilit la CAIRO, unde a fost atașat pe lângă secția „M.O.IV", biroul informațiunilor, ocupându-se cu chestiunile de ordin politic, social și economic privitoare la țara noastră. În acest timp a scris și o carte despre ROMÂNIA tratând toate evenimentele care s-au desfășurat până în anul 1941 și în care justifică intrarea noastră în război.

Ofițerul cunoaște în afară de limba engleză, limba română și franceză.

Face parte tot din Lista Generală și a fost ales de lt. col. CHASTELAIN, pentru a participa la această misiune, pentru motivele că:

— s-a oferit benevol

— cunoaște țara și limba noastră.

În echipă îndeplinea și funcțiunea de radio-operator, pe lângă aceea de colaborator direct al lt. col. CHASTELAIN în procurarea informațiunilor.

*

Căpitanul S. G. METIANU, român de origină, în etate de 50 ani, născut în FĂGĂRAȘ cu ultimul domiciliu în ANGLIA, este de profesiune moșier.

A absolvit liceul din FĂGĂRAȘ și este licențiat al Facultății de Farmacie din CLUJ.

În anul 1916 a fost recrutat în Regimentul 23 Honvezi, cu garnizoana în FĂGĂRAȘ, având gradul de elev plutonier. La începutul anului 1917, a trecut, împreună cu mai mulți ardeleni, CARPAȚII, prezentându-se ca voluntar în Reg. 6 Vânători din BUCUREȘTI, cu care a luat parte în războiul mondial. Datorită meritelor sale, a obținut gradul de sublocotenent în această unitate. În același an, a fost ales de Comandantul regimentului —

Colonel MIHĂESCU IOAN — conform unui ordin al Ministerului de Război și trimis în ANGLIA prin RUSIA, pentru a urma un curs, în aviația engleză. Dintre camarazii cu care a fost trimis în ANGLIA, își mai amintește de: NICULESCU, OTETELEȘANU, GHICA și SIMIONESCU. A fost demobilizat în anul 1918 și a rămas în ANGLIA, unde s-a căsătorit cu o englezoaică.

În anul 1939 a făcut o cerere Ministerului de Război englez, oferindu-și serviciile sale. Cererea i-a fost aprobată, primind însă răspunsul că va fi întrebuințat la nevoie. La declararea războiului între ANGLIA și GERMANIA a intervenit din nou, obținând același răspuns de a aștepta ordine. În cursul lunii mai 1940, după o nouă intervenire a fost repartizat unui regiment de infanterie din centrul ANGLIEI, unde a rămas până în anul 1942. Aici a fost încadrat în Grupul de Comandă al Regimentului, primind diferite însărcinări în legătură cu serviciul armăturii.

În urma unei inspecții medicale, a fost obligat să părăsească cadrele armatei, din cauza unei operații de ulcer duodenal de care a suferit, deși era complet restabilit. Totuși nu a voit a demisiona și, prin intervenția unui colonel pe care îl cunoștea, a fost luat de Ministerul de Război și trecut în „Lista Generală". A fost chemat de mai multe ori la Ministerul de Război — până în anul 1943 — când a fost întrebat dacă dorește să lucreze ca ofițer de legătură între armata engleză și armata română. Nu i s-a dat nici un alt detaliu privitor la această eventuală viitoare misiune. În cursul lunii mai 1943 a urmat o școală de parașutiști cu o durată de 5 săptămâni, când i s-a dat și gradul de sublocotenent. A terminat acest curs, executând în total 4 lansări. La Ministerul de Război din LONDRA — în mai 1943 — a întâlnit pe lt. col. CHASTELAIN, cu care a stat de vorbă.

La data de 14 septembrie 1943 a fost trimis la CAIRO și pus la dispoziția Secției „M.O.IV", unde s-a întâlnit iarăși cu lt. col. CHASTELAIN și cu care a mai vorbit de 2—3 ori. În urma acestor convorbiri a rămas cu impresia că ar fi nevoie de serviciile sale. Din septembrie până la începutul lunii noiembrie 1943, nu a avut nici o însărcinare specială la CAIRO. În noiembrie, a fost trimis la BENGHAZI cu ordinul să aștepte instrucțiuni.

Lt. col. CHASTELAIN și căpitanul PORTER — după declarația sa — au sosit la BENGHAZI pe la începutul lunii decembrie 1943, când a aflat că ei vor pleca într-o misiune în ROMÂNIA. A insistat de nenumărate ori pe lângă lt. col. CHASTELAIN pentru a participa și el la această misiune; totuși aprobarea nu i-a fost dată decât cu 3 ore înainte de plecare.

Cu privire la misiunea pentru care a fost luat nu a putut afla nici o lămurire, cu toate străduințele sale. Din toate cele ce i s-a spus, a bănuit că ar fi o misiune de negociere pe lângă autoritățile române. Ofițerul a mărturisit că dacă observa că misiunea ce aveau de executat ar fi fost contra intereselor Statului român, atunci avea intenția să o divulge autorităților noastre, în felul acesta el înțelegând să își servească țara sa de origină. A rugat să se conteze pe sentimentele lui românești și a cerut să fie verificată activitatea ce a depus-o, când era în cadrele Reg. 6 V-tori, ca o garanție a afirmațiunilor sale.

B. — MISIUNEA

Comandamentul englez din LONDRA, prin Secția „M.O.IV" din CAIRO, a aprobat lt. col. CHASTELAIN — la propunerea și cererea acestuia făcută încă din luna noiembrie 1943 — să verifice la fața locului:

a) *Starea de spirit în ROMÂNIA și în special* — situația ei politică, socială și economică — dependența acestei țări de GERMANIA.

b) *Atitudinea și manifestările cercurilor politice și conducătoare din ROMÂNIA față de Aliați.*

c) *Într-o conjunctură politică favorabilă să intre în legătură directă cu autoritățile române, după indicațiunile ce ar fi primit de la CAIRO.*

Justificarea misiunii de mai sus este că secția „M.O.IV" din CAIRO și chiar „Foreign Office-ul" din LONDRA nu erau suficient orientate cu privire la starea de spirit din ROMÂNIA și la influențele produse de evenimentele din ultimul timp asupra alianței cu GERMANIA.

Din informațiile culese de la:

— diferite persoane simpatizante a cauzei aliate
— diferiți rezidenți din ROMÂNIA
— surse neutre și
— din exploatarea presei și manifestările oficiale românești,

nu se putea concretiza cu certitudine această stare de lucruri și rezultatele, atât de necesare organelor informative engleze, erau întotdeauna confuze, vagi și chiar contradictorii.

1./ PREGĂTIREA ȘI PLANUL DE EXECUȚIE AL MISIUNII.

Pregătirile, impuse de această însărcinare, au fost realizate personal de lt. col. CHASTELAIN — de la 15 noiembrie 1943 — prin relațiunile pe care le avea la CAIRO și ISTANBUL.

Aceste pregătiri constau în:

— alegerea participanților
— instruirea lor în anumite atribuțiuni și
— obținerea detaliilor privitoare la modalitatea de a realiza legătura cu agenții destinați a-i primi.

Compunerea echipei a fost redusă la strictul posibil — inițial numai lt. col. CHASTELAIN și căpitan PORTER — pentru a nu fi divulgată activitatea ei, prin indiscrețiunea unor membri, când aceasta ar fi fost prea numeroasă.

Colaboratorii au fost aleși din cei care și-au oferit voluntar serviciile.

Căpitanul PORTER, după ce a fost admis a participa la misiunea în ROMÂNIA, afirmă că a învățat singur radiotelegrafia în scopul de a putea executa această funcțiune și a nu fi nevoie de a se lua un alt operator-radio.

Pentru executarea misiunii lor — după declarațiile prizonierilor — a fost conceput următorul plan:

— lansarea în regiunea dintre ROȘIORII DE VEDE și comuna PERETUL, în punctul unde șoseaua se apropie mai mult de calea ferată[5];

— stabilirea legăturii cu agentul destinat a-i aștepta, în noaptea de 21/22 XII, în care scop acesta trebuia să indice locul de lansare printr-un semnal luminos, care trebuia să se aprindă numai la auzul motorului avionului.

Pentru gruparea lor după ajungere la pământ, a fost prevăzut a se întrebuința numai semnale luminoase, date prin lanternele de buzunar cu care erau dotați. Acest mijloc de legătură a fost experimentat de parașutiști la BENGHAZI, într-o noapte fără lună și s-a constatat că poate fi văzut până la o distanță de 300 m. În caz de vizibilitate redusă, trebuia să se recurgă la semnale acustice date cu fluierul, ce avea fiecare ofițer

— transportarea la BUCUREȘTI și cartiruirea lor la o locuință sigură

— luarea de contact cu diferite persoane și cercuri anglofile, numai pe baza cunoștințelor lor personale

— exploatarea presei și informațiunilor radio

— transmiterea informațiunilor prin T.F.F. În acest scop au fost prevăzuți cu un aparat de T.F.F. de un model nou, care, după declarațiile lor, este în prezent unicul exemplar în ROMÂNIA.

2./ PREGĂTIREA ZBORULUI.

Pregătirea tehnică a zborului a fost făcută de autoritățile militare de specialitate, din BENGHAZI, după ordinele primite de la CAIRO.

Nici o atribuțiune tehnică nu le-a fost încredințată, toate fiind de resortul personalului de bord, special însărcinat să-i transporte și să-i lanseze într-un punct ordonat, de unde urmau apoi să întreprindă cercetări pentru a se pune în legătură cu agentul destinat a-i aștepta și conduce la BUCUREȘTI.

În ceea ce privește pregătirea acestui raid și agentul desemnat a-i conduce și camufla, ofițerii au declarat că nu aveau nici o cunoștință, totul fiind aranjat de autoritățile competente din CAIRO.

3./ EXECUTAREA ZBORULUI ȘI LANSAREA CU PARAȘUTA.

Decolarea a fost executată în ziua de 21 XII 1943, la ora 19,15, de pe un aerodrom din BENGHAZI.

Zborul a decurs în bune condițiuni, transportul parașutiștilor fiind efectuat cu un avion „Liberator" cu 4 motoare, condus de maiorul pilot RATCLIFF, care a mai executat peste 40 de asemenea zboruri.

A urmat ruta directă: BENGHAZI—GRECIA—BULGARIA—ROMÂNIA.

Lansarea cu parașuta s-a efectuat în noaptea de 21/22 XII 1943, pe la orele 12,30.

Cu câteva minute înainte de ajungerea deasupra punctului de destinație, au fost înștiințați de personalul de bord pentru a se pregăti. Parașutiștii s-au echipat, au strâns materialul de care aveau nevoie și și-au legat parașutele.

Ordinea de lansare a fost: lt. col. CHASTELAIN, căpitan PORTER și căpitan METIANU, la intervale de timp de câteva secunde unul de altul, aruncându-se în cele din urmă și parașuta cu aparatul de radio și un săculeț cu medicamente și hrană.

Operațiunea a fost executată în bune condițiuni. Căpitanul METIANU a căzut pe un pom, fără însă a fi rănit și de unde s-a descurcat repede.

Lt. col. CHASTELAIN a mai efectuat un zbor deasupra ROMÂNIEI, în cursul lunii noiembrie 1943, cu misiunea de a arunca manifeste. A survolat, în special, regiunea DUNĂRII. Cu această ocaziune au verificat camuflajul localităților care — mai ales la BUCUREȘTI — a fost cât se poate de bun. Nu a văzut decât numai râurile și o singură lumină pe câmp, probabil de la vreun automobil sau tractor.

4./ CUM TREBUIA EXECUTATĂ MISIUNEA ȘI DURATA EI.

Parașutiștii trebuiau să fie lansați la aproximativ 2 km nord-vest comuna PERETUL, între șoseaua și calea ferată ROȘIORII DE VEDE-ALEXANDRIA, unde un agent — în prealabil anunțat de autoritățile engleze din CAIRO — aștepta cu un mijloc de transport auto, pentru a-i conduce la BUCUREȘTI, unde urmau să înceapă activitatea. Agentul trebuia identificat prin numele de „SORIN" și printr-o parolă de recunoaștere, care consta din următoarea întrebare și răspuns; „Unde este Ștefan?", „Ștefan este acasă." Cu privire la acest agent, lt. col. CHASTELAIN a afirmat că nu-l cunoaște, fiind o nouă legătură realizată de Serviciul Secret din CAIRO. Totuși crede că nu poate fi decât un român.

Timpul necesar pentru îndeplinirea misiunii încredințate a fost calculat la o lună, după care — potrivit directivelor ce ar fi primit de la CAIRO — urmau a trece pe teritoriul IUGOSLAVIEI unde găseau comandamente de partizani conduse de ofițeri englezi.

Cu privire la organizarea trecerii în IUGOSLAVIA, nu s-a luat nici o măsură, aceasta urmând a se face ulterior. Au întrevăzut, totuși, ca această trecere să fie executată între T. SEVERIN și BAZIAȘ, unde, pe teritoriul corespunzător din IUGOSLAVIA, ar fi găsit partizani.

5./ ACTIVITATEA PARAȘUTIȘTILOR DUPĂ AJUNGERE PE PĂMÂNT PÂNĂ LA ARESTAREA LOR.

Locul unde au fost lansați nu a fost cel precizat prin misiunea dată personalului de bord, datorită cărui fapt au întâmpinat multe greutăți, iar legătura cu agentul destinat a-i aștepta și conduce nu s-a putut realiza.

Lt. col. CHASTELAIN a declarat formal: „Suntem victimele pilotului care era șeful și responsabilul!"

La această dezorientare a mai contribuit și ceața extrem de deasă, din noaptea lansării, care a ținut până a doua zi la orele 11.

Au căzut în apropierea unei păduri[6] situată la 4 km sud comuna PLOSCA (12 km sud-est Roșiorii de Vede).

Regruparea lor a fost posibilă abia pe la orele 3 dimineața (2 1/2 ore după lansare) datorită:

— distanțelor diferite la care au căzut

— vizibilității extrem de reduse.

Pentru regrupare au folosit semnale date cu fluierul, lanternele pentru semnalizare ce le aveau neputând fi întrebuințate, din cauza ceței, decât într-o măsură redusă.

Aparatul de radio, care a căzut la o distanță de aprox. 1 km de locul de cădere al lt. col. CHASTELAIN, nu a fost găsit decât la orele 7 dimineața, în urma unei amănunțite cercetări pe direcția definită de punctele de cădere ale celor 3 parașutiști.

Parașutiștii au rămas în pădurea lângă care au căzut până la ora 11,30, în care timp au strâns toate obiectele ce aveau asupra lor și le-au ascuns, acoperindu-le cu frunze. La această oră, ceața ridicându-se, au observat, în direcțiunea nord, un sat către care s-au îndreptat.

Lt. col. CHASTELAIN, care vorbește foarte bine românește, s-a apropiat singur de prima casă, în curtea căreia se afla o femeie și a întrebat ce sat este și câți km sunt până la ALEXANDRIA. Ofițerul, pentru a nu fi suspectați, a îmbrăcat o bluză de vânt peste uniforma militară și și-a pus o pălărie maron.

Femeia a răspuns, dar, având oarecari bănuieli, a trimis pe un băiat să anunțe postul de jandarmi.

Prin măsurile luate de jandarmi, parașutiștii englezi au fost capturați fără opoziție, pe la orele 13,30 și conduși la postul din PLOSCA, unde au rămas până seara la orele 20, după care au fost transportați la T. MĂGURELE și apoi la Inspectoratul Jandarmeriei BUCUREȘTI. Aici au fost predate toate documentele și materialele aflate asupra lor[7], printre care erau și haine civile pentru fiecare parașutist. Nu au venit în contact, în acest timp, cu nici un soldat german.

C. — DIVERSE INFORMAȚIUNI OBȚINUTE

1./ SERVICIUL DE INFORMAȚII ENGLEZ.

a) *Organizarea și culegerea informațiunilor în armata engleză.*

De la începutul războiului, în armata engleză a luat ființă un organ informativ denumit „Military Operation IV" (Secția IV Operațiuni Militare), cu două birouri subordonate:

— Bir. 1, care se ocupă cu acțiunile de sabotaj și de gherilă, întreprinse în IUGOSLAVIA și GRECIA;

— Bir. 2, în atribuțiunile căruia intră culegerea de informațiuni politice, sociale și economice din țările ocupate (ROMÂNIA, UNGARIA și BULGARIA).

Această secție are reședința la LONDRA cu centrele informative la CAIRO, ISTANBUL și SMIRNA.

Centrul informativ de la CAIRO este condus de Generalul KEEBLE, care are în subordine și cele două centre de la ISTANBUL și SMIRNA.

La CAIRO, atașat secției respective, se află și colonelul E. C. MASTERSON, fiul fostului Director General al Soc. Petrolifere „UNIREA" din ROMÂNIA.

b) *Dislocarea centrelor informative engleze și statele din EUROPA care intră sub controlul lor informativ*[8].

Statele din EUROPA sunt grupate pe compartimente informative, atribuite unui centru englez de culegerea informațiunilor astfel:

— Centrul LONDRA are controlul informativ asupra GERMANIEI, UNGARIEI și SLOVACIEI;

— Centrul ISTANBUL, asupra ROMÂNIEI și BULGARIEI;

— Centrul SMIRNA, asupra GRECIEI;

— Centrul CAIRO, asupra IUGOSLAVIEI.

Centrul de la CAIRO mai este și organ director pentru cele două centre de la ISTANBUL și SMIRNA.

2./ CHESTIUNI POLITICE.

Toate întrunirile între personalitățile de conducere ale țărilor aliate — la CAIRO și TEHERAN — sunt dictate de necesitățile războiului care vizează distrugerea GERMANIEI.

Pentru a stăvili o expansiune a comunismului în EUROPA CENTRALĂ, ANGLIA poate conta — la nevoie — pe armata sa, care încă nu a fost întrebuințată. O alianță cu FRANȚA, în acest scop, nu este exclusă.

Totul rezidă în faptul ca forțele anglo-americane să ajungă înaintea RUSIEI la BERLIN.

Comunismul, în baza tratatului de alianță cu ANGLIA, este destul de simpatizat în unele cercuri britanice și mai ales în masele muncitorimii, unde adeseori se poate auzi cântându-se imnul Internaționala.

Pentru RUSIA, ANGLIA are o nemărginită recunoștință, datorită faptului că a salvat-o, în anul 1941, când GERMANIA a început războiul contra bolșevismului. În acea perioadă, ANGLIA suferea loviturile necontenite ale GERMANIEI, date pe calea aerului, într-un moment când nu era pregătită și înarmată pentru a face față atacurilor germane. Abia după începerea războiului cu RUSIA, ANGLIA a început a se pregăti pentru un război de durată, importând armament din USA. Pentru a exemplifica starea de lucruri de atunci, lt. col. CHASTELAIN a afirmat că pentru apărarea coastei de sud-est, ANGLIA nu dispunea decât de:

— o armă la 10 oameni, cu 10 cartușe;

— o pușcă mitralieră la 30 oameni, cu 200 cartușe,

întrebuințând adesea armament vechi, importat în grabă din AMERICA.

La LONDRA nu se cunoaște adevărata stare de bună înțelegere ce există între ROMÂNIA și GERMANIA. Diferite zvonuri lansate, arată că aceste relațiuni nu ar fi perfecte.

Opinia publică engleză este ostilă poporului român din cauza alianței cu GERMANIA[9]. Prizonierii declară că această atitudine ar putea fi schimbată, printr-o rezistență pe care ROMÂNIA ar opune-o GERMANIEI, în viitor.

3./ CHESTIUNI MILITARE.

— Între ANGLIA și AMERICA există un tratat de asistență, care prevede că, după lichidarea conflictului din EUROPA, operațiunile împotriva JAPONIEI vor fi continuate de ambele părți.

— Industria de război anglo-americană a făcut eforturi uriașe, în ultimul an. AMERICA singură poate produce 120 000 avioane anual, iar industria britanică aproape 50 000. Cu această producție, s-ar putea ajunge la o înfrângere a GERMANIEI, numai pe calea aerului.

— În IRAK au fost aproximativ 5—6 divizii poloneze, care în prezent se găsesc — probabil — în PALESTINA. Aceste unități sunt organizate numai din polonezi prizonieri

și angajați de bună voie. Comandamentul anglo-american a întâmpinat oarecari greutăți în hrănirea acestor trupe, care au fost rău întreținute în RUSIA, în timpul captivității lor. S-a recurs chiar la nutriție cu vitamine.

— În EGIPT nu există trupe americane, australiene și nici formațiuni grecești. Sunt numai unele comandamente americane.

— TURCIA pare a fi pe punctul de a intra în război alături de Aliați, ceea ce însemnează că anglo-americanii vor fi pe BOSFOR, cel puțin cu aviația, folosind — în acest scop — și aerodromurile cedate de TURCIA, în curs de organizare de către Aliați.

— Cu privire la ROMÂNIA, din informațiunile pe care le dețin englezii, rezultă că este singura țară care a rămas credincioasă alianțelor încheiate, cu toate pierderile suferite, care, comparativ, sunt mai mari decât ale GERMANIEI. Pe lângă aceasta, aportul ROMÂNIEI în războiul contra RUSIEI este și mai mare prin contribuția de petrol și grâu ce o dă GERMANIEI. Acest fapt este privit cu antipatie de opinia publică engleză, care ne este chiar ostilă.

În ce privește războiul dus de țara noastră, ei îl consideră justificat numai în măsura cât noi am luptat până la cucerirea teritoriilor răpite (Basarabia).

— Arbitrajul de la VIENA nu este recunoscut de opinia publică engleză și este considerat de guvernul britanic ca un act de nedreptate făcut ROMÂNIEI.

— Rezultatul raidului executat în ziua de 1 august 1943 asupra zonei petrolifere din ROMÂNIA a fost foarte mult comentat în cercurile militare din WASHINGTON, între 10—17 august 1943. Se aprecia, după fotografiile luate cu ocaziunea acestui raid, că a fost distrusă 44% din capacitatea de producție a rafinăriilor din ROMÂNIA.

În cercurile engleze însă, acest bombardament este considerat ca nereușit complet și chiar ca un serviciu adus GERMANIEI, prin faptul că ROMÂNIA va trebui să exporte în GERMANIA mai mult țiței brut decât produse rafinate.

— ROMÂNIA este foarte puțin cunoscută în ANGLIA datorită faptului că nu se face o propagandă serioasă și bine dirijată. Lipsesc persoane calificate cu legături în cercurile competente engleze, precum și fondurile necesare.

În contrast, a spus că ungurii fac totul pentru a propaga ideea de dreptate milenară maghiară în ARDEAL și au un serviciu de propagandă perfect organizat și care activează cu mare folos.

— Intensificarea raidurilor asupra BERLINULUI și GERMANIEI, în general, se motivează ca:

— o pedeapsă pentru bombardarea LONDREI în anul 1940, când englezii nu puteau riposta, din lipsa unei aviații și apărării antiaeriene;

— o pregătire a viitoarelor operațiuni de debarcare.

— Bombardarea intensă a orașului SOFIA, de către aviația anglo-americană, are drept scop determinarea guvernului bulgar de a ieși din situația de beligerantă.

4./ PRIVITOR LA PERSOANE CUNOSCUTE CU CARE A AVUT LEGĂTURI DE SERVICIU SAU A VENIT ÎN CONTACT, LA ISTANBUL ŞI CAIRO.

a) La ISTANBUL:

— *Române:* — ZĂGĂNESCU, care se ocupa cu procurarea informațiunilor politice, sociale și economice în special din ROMÂNIA. Acesta lucra în strânsă legătură cu un german din BUCOVINA, cu numele de GEORGE HECK, traficant de opiu. Amândoi au fost internați de englezi ca indezirabili, în anul 1945, lângă JOHANNESBURG, fiind dovediți a fi total incorecți în însărcinările ce aveau;
— GĂNESCU COTY, om de afaceri, căsătorit cu o englezoaică cu numele de ANDERSON;
— D-na ANTIPA, care aduce scrisori de la ISTANBUL;
— BURSAN COSTACHE, un bun prieten al lui ZĂGĂNESCU, cunoscut la „Automobil Club".

— *Engleze:* — Căpitan THOMSON, din serviciul secret britanic, care s-a retras din cauza unui accident;
— Colonel GUY THOMPSON, care cunoaște bine limba greacă, turcă și arabă. Se ocupă cu chestiuni arabe;
— Căpitan HEROP LESLEY. Se ocupă cu obținerea informațiunilor asupra ROMÂNIEI. A lucrat împreună cu ZĂGĂNESCU;
— Maior WILLIAM MORGAN, pentru informațiuni din IUGOSLAVIA și BULGARIA;
— ARTHUR WHITALL, șeful Bir. de Pașapoarte de la Ambasada britanică.
— ARCHIBAL și HAROLD GHIPSON[10], utilizați tot în serviciul de informațiuni britanic.

— *Americane:* — PARKER, care era cunoscut la departamentul de război, din ISTANBUL.

b) La CAIRO:

— *Americane:* — GUS GUNTER[11], fost ministru american la BUCUREȘTI, care conduce Secția americană de informațiuni[12];
— HOUGOT, ajutorul său.

D. — DOCUMENTE, MATERIALE ŞI VALORI GĂSITE ASUPRA PRIZONIERILOR

Au fost confiscate următoarele documente şi materiale:

— Două rânduri de tabele auxiliare ale unui procedeu de cifrare, imprimate pe mătase japoneză.

— Două hărţi de dimensiunea 50/60 cm, imprimate pe mătase cauciucată, având pe o parte:

— regiunea GRECIA, ALBANIA, Sudul BULGARIEI ŞI TURCIA OCCIDENTALĂ la scara 1/1 750 000, iar pe cealaltă parte,

— regiunea ITALIA, IUGOSLAVIA, ROMÂNIA, UNGARIA, Sudul AUSTRIEI, BULGARIA, GRECIA şi TURCIA OCCIDENTALĂ, la scara 1/3 000 000.

— Carnetele de identitate ale ofiţerilor englezi, emise de forţele britanice din ORIENTUL MIJLOCIU. Pe fiecare din aceste carnete a fost înserată — în româneşte — cu o ştampilă, inscripţia: „Armata britanică, carnet de identitate".

— Un aparat de T.F.F., aşezat într-o valiză portativă, cu instrucţiunile pentru punerea aparatului în funcţiune.

— Suma de lei 498 000 şi 75 lire sterline aur, repartizate la cei 3 ofiţeri încă de la plecare, după cum se specifică în declaraţiile lor anexate.

— Patru parașute.

— Un manifest, semnat ROOSEVELT—STALIN—CHURCHILL, cuprinzând declaraţia celor trei puteri în urma conferinţei din capitala IRANULUI.

CONCLUZIUNI

Din primele cercetări rezultă:

1 / Parașutiştii englezi au venit cu o misiune *informativă* şi anume:

a) De informare asupra stării de spirit din ROMÂNIA din punct de vedere politic, social şi economic;

b) De organizare a unui serviciu local de informaţii (rezidenţi) printre cunoscuţi şi simpatizanţi din ţara noastră, cu scop:

— de procurare de informaţiuni,

— de propagandă în favoarea ANGLIEI.

c) De verificare a relațiunilor — de serviciu și particulare — între GERMANIA și ROMÂNIA și dependența acesteia față de prima.

2./ În acest scop, agenții trimiși (ofițeri de rezervă) — dintre care 2 (lt. col. CHASTELAIN și căpitan PORTER) fac parte din Serviciul de Informații englez — cunosc bine țara și limba noastră.

3./ Informațiunile obținute sunt destul de reduse și fac parte numai din domeniul general și cel informativ, foarte puține cu caracter militar.

4./ Existența, pe teritoriul țării, a unei organizații filoengleze, care este în legătură cu centrele informative din CAIRO și ISTANBUL.

ANEXE

1. — Fișele și declarațiile prizonierilor englezi.
2. — Schița cu locul de destinație ordonat și locul unde au fost lansați parașutiștii englezi.
3. — Schița cu gruparea statelor din Europa, pe compartimente informative, cu sediul centrelor engleze de culegerea informațiunilor.

Fișele și declarațiile parașutiștilor englezi

FIȘA
Locot. Colonel A. G. G. CHASTELAIN

Numele	de CHASTELAIN
Prenumele	Alfred George Gardine
Data nașterii	LONDRA — ANGLIA
Religia	Protestant
Domiciliul actual	STAINES MIDDLESEX — ANGLIA
Originea etnică	Engleză
Cetățenia	Britanică
Profesiunea	Inginer
Căsătorit cu	Marion Elizabeth Walsh
Numele copiilor	Jaqueline Mary; Alfred John Gardyne (2 copii)
Gradul în armată	Lt. colonel
Unitatea din care face parte	General List (Lista Generală)

Dacă a mai fost în ROMÂNIA .....Da

În ce an .....Noiembrie 1927 — Februarie 1941

Ce a făcut în ROMÂNIA.....La Unirea S.A.R. de Petrol

— 3 ani la FORAJ

— 2 ani la Ploiești Desf. Produselor

— 8 ani la București Vânzări int. și export.

Ce prieteni personali am în ROMÂNIA — Întrucât eram membru la ACRR din 1934 (în comitetul sportiv din 1936)

— Membru Country Club (Băneasa)

— Membru A. C. Reg. Cluj

— Membru A. C. Reg. Cernăuți

— participant activ la concursul de autom.; de atâția ani în industria de petrol; am avut mai mulți prieteni decât pot înșira aici.

Cei pe care îi vedeam mai des, însă, erau automobiliștii, ca Petre Cristea, Jean Calcianu etc. și jucătorii de golf ca ing. Georgescu, George Polizu, și apoi alți sportivi ca Nicu Polizu (decedat), Nicu Krupenski. Eram bun prieten cu aviatorul Popișteanu (decedat) și cu Iorgu Ghica și Matei Ghica. Prietenia dintre petroliști era mai mult pe bază de afaceri.

Întrucât lipsesc din țară de 3 ani nu aș putea spune care dintre foștii mai prieteni ar mai fi prieteni și astăzi.

DECLARAȚIE

Subsemnatul lt. colonel ALFRED GEORGE GARDYNE CHASTELAIN, născut la LONDRA, de ani 37, de profesiune inginer, ofițer de rezervă în armata engleză, declar următoarele:

Am fost lansat cu parașuta în noaptea de 21 spre 22 decembrie în ROMÂNIA, împreună cu căpitanul IVOR FORSYTN PORTER și căpitanul SILVIU MEȚIANU, ambii acești ofițeri se găseau sub ordinul meu făcând parte din echipa constituită la CAIRO.

Am decolat de pe un aeroport din AFRICA în apropiere de BENGHAZI în seara zilei de 21 decembrie și am aterizat la ora 0,45 în apropierea comunei PLOSCA, adică la câțiva kilometri de punctul unde trebuia să ajungem prin misiuni ce am primit.

Nefiind bine orientați și încercând să luăm informațiuni din satul apropiat, am fost probabil suspectați, denunțați și din această cauză capturați de către o patrulă de jandarmi în pădurea în care ne aflam, cam pe la ora 13, în ziua de 22 decembrie. Nu am făcut nici o rezistență atunci când jandarmii s-au apropiat și ne-am predat pentru că nu eram orientați asupra locului unde ne aflam. De la punctul de coborâre urma să mergem cu mijloacele de locomoție ce vom găsi, căruță, trăsură, autobuz sau tren la BUCUREȘTI, pentru îndeplinirea misiunii ce aveam. Pentru acest motiv, adică pentru a putea să ne strecurăm neobservați, posedam și câte un rând de haine civile, pe care trebuia să le îmbrăcăm de îndată ce porneam spre capitală.

Lansarea noastră s-a făcut în acest punct izolat și îndepărtat pentru că trebuia să evităm zonele BUCUREȘTI și PLOIEȘTI, unde știm că măsurile de supraveghere sunt mai complete și mai severe. Noi considerăm regiunea județelor Teleorman, Vlașca și Ialomița ca cele mai propice pentru lansarea cu parașuta, pentru că au o populație rară, localități puține și întinderi mari de cultură.

Am aterizat echipați în uniformă și neînarmați, pentru ca să putem beneficia de tratamentul convențiunilor internaționale care stabilesc regulile asupra prizonierilor unei armate inamice.

Asupra noastră am avut un aparat radio-recepție și emisiune pe care trebuia să-l folosim în misiunea ce ni s-a încredințat. Posedam și cifrurile respective și cheia folosirii lor care s-au găsit asupra mea și asupra căpitanului PORTER, care avea însărcinarea de a executa transmiterile mesagiilor radio telegrafice, fiind instruit în acest scop. Eu nu cunosc radio-telegrafie.

Hărțile ce s-au găsit asupra noastră erau pentru a ne servi în cazul când aterizam forțați în altă țară. Pe acestea, ROMÂNIA este foarte puțin vizibilă, scara fiind de 1/3 000 000 și deci nu ne puteau folosi.

Sumele de bani ce s-au găsit asupra mea, adică lei 200 000 în bancnote românești, ne-au fost încredințate la plecare, pentru a face față cheltuielilor pe un timp oarecare, după care urma să primim indicații prin radio-telegrafie asupra modului cum puteam ridica alte sume necesare. Misiunea mea însă era pe timp limitat, așa că numai eventual aș fi avut nevoie de alte sume. Cred chiar că suma ce posedam ar fi fost suficientă. Posedam și douăzeci și cinci bucăți lire sterline aur ce trebuiau să-mi servească în caz extrem. Sume aproximativ similare am dat și celorlalți doi ofițeri.

Misiunea principală ce am avut de la Marele Cartier al Forțelor din ORIENTUL MIJLOCIU a fost răspândirea de manifeste din avion asupra regiunilor între DUNĂRE și BUCUREȘTI, aducând la cunoștința populației vestea conferinței de la TEHERAN și, concomitent cu aceasta, constatarea modului de organizare a camuflajului la BUCUREȘTI și la țară și verificarea reacțiunii artileriei antiaeriene.

Dacă condițiunile atmosferice erau favorabile, urmam să fim lansați cu parașuta pentru executarea unei misiuni secundare. După cum s-a întâmplat însă, am fost lansați în

condițiunile cele mai nefavorabile, pilotul fiind prea sigur de poziția avionului în momentul lansării. În condițiunile ce erau, nu trebuia să sărim deloc, ci să ne întoarcem la baza de plecare. Această misiune secundară este una care se încredințează la toți ofițerii ce vin în ROMÂNIA, fie forțați, fie cu voință. Urma să facem un rapid studiu asupra stării economice în țară, asupra stării de spirit a poporului și, eventual, asupra tendințelor curentelor politice ale diferitelor grupări. Ceea ce ne interesa, îndeosebi, era atitudinea poporului la continuarea războiului pe frontul de EST.

Nu am avut nici un plan precis asupra modului cum trebuia să procedez pe teren și nici asupra persoanelor cu care aș fi luat contact pentru a mă informa. Contam însă pe sentimentele prietenești față de cauza aliată a multor români cu care aș fi făcut cunoștință și aș fi stat de vorbă. Întrucât am locuit la BUCUREȘTI timp de 8 ani, cunosc sute de persoane, dar nu contam pe aceștia și hotărâsem chiar să-i evit, pentru a nu fi descoperit.

Cei doi însoțitori nu cunosc în detaliu misiunea mea. Ei erau la dispoziția mea pentru a fi folosiți după împrejurări și în special căpitanul PORTER pentru radio-telegrafie și căpitanul METIANU ca om de legătură și ajutor, fiind de origine română și posedând bine limba română. El e tot cetățean englez.

După terminarea misiunii, adică după 2—3 săptămâni, și numai următor unei aprobări de la Marele Cartier ce urma să mi se dea telegrafic, eu și însoțitorii mei urma să trecem în IUGOSLAVIA, în zona aflată sub controlul armatei de eliberare a IUGOSLAVIEI. Ni s-a indicat trecerea DUNĂRII între T. SEVERIN și BAZIAȘ, unde zona respectivă în IUGOSLAVIA nu este curățită de trupele armatei de eliberare, fiind zonă muntoasă. De asemenea, ni s-a indicat a evita trecerea DUNĂRII în vechea frontieră a ROMÂNIEI, adică la sud-est de SEVERIN, unde se știe că stăpânește situația armata germană și guvernul NEDICI.

A. G. G. de CHASTELAIN

23 XII 1943
Dată în fața noastră
General (ss) Tobescu

p. Conformitate
Cpt. F. Cristea

DECLARAȚIE

Subsemnatul A. G. G. de CHASTELAIN adaug la declarația mea din 24 (sic!) decembrie 1943 următoarele:

La punctul unde urma să aterizez și pentru care pilotul poseda coordonatele respective, trebuia să fie un semnal luminos, care s-ar fi aprins la apropierea avionului. Pilotul nu

trebuia să ne dea ordin să sărim decât în cazul când acel semnal era vizibil. Punctul respectiv era la sud-est de ROȘIORII DE VEDE, unde linia ferată este aproape de șosea.

La acest punct urma să întâlnim o persoană a cărei identitate nu-mi este cunoscută. Urma să se legitimeze cu parola de „SORIN". Această persoană s-ar fi îngrijit de transportarea noastră până la BUCUREȘTI și de adăpostirea noastră acolo. Nu posed nici un detaliu asupra persoanei SORIN, nici asupra localității sau caselor unde urma să fim adăpostiți. Pentru identificare în întuneric, SORIN urma să posede o lampă electrică verde, noi având lămpi roșii.

A. G. G. de CHASTELAIN

p. Conformitate
Cpt. V. Cristea

FIȘA
Căpitan I. F. PORTER

Numele	PORTER
Prenumele	Ivor Forsytn
Data nașterii	12 noiembrie 1913
Locul nașterii	BARROV—FURNEIS — ANGLIA
Religia	Protestant
Domiciliul actual	CAIRO — EGIPT
Originea etnică	Engleză
Cetățenia	Engleză
Profesiunea	Profesor universitar
Căsătorit	—
Numele copiilor	—
Gradul în armată	Căpitan
Unitatea din care face parte	General List (Lista generală)
Dacă a mai fost în ROMÂNIA	Da
În ce ani	Februarie 1939 —Februarie1941
Ce a făcut în ROMÂNIA	Profesor de Facultate Feb. 1939 — Iunie 1940 Atașat la Legația engleză — Iunie 1940— Februarie 1941.
Ce prieteni personali are în ROMÂNIA:	Am cunoscut pe familia Manu și dl. Cecropid și sora lui C. Ghinopol, dar majoritatea prietenilor mei au fost englezi sau americani.

DECLARAȚIE

Subsemnatul căpitan PORTER IVOR din armata engleză declar următoarele:

În noaptea de 21/22 decembrie am fost lansat cu parașuta din avion în ROMÂNIA împreună cu d-l lt. col. De CHASTELAIN și căpitanul SILVIU G. MEȚIANU. Am plecat din CAIRO fiind pus sub ordinele d-lui colonel pentru o misiune în ROMÂNIA. Nu am coborât la punctul la care trebuia, din cauză că nu ne-am putut orienta și am fost capturați de jandarmi. Nu cunosc în detaliu misiunea ce s-a încredințat șefului meu. Știu însă că de la punctul unde am aterizat trebuia să ne îmbrăcăm în haine civile și să mergem la BUCUREȘTI, unde scopul misiunii s-ar îndeplini. Urma să ne interesăm de situația politică și economică din țară și de opiniunea publică față de Mareșalul ANTONESCU, GERMANIA și de războiul cu RUSIA etc. În baza concluziunilor la care am fi ajuns, în afară de altele, poate s-ar fi dirijat linia noastră de propagandă.

Eu aveam în echipă sarcina de a transmite în radio mesagiile informative către Marele Cartier de la CAIRO. Am fost pregătit ca radio-telegrafist și posedam asupra mea un cifru, așa cum a fost găsit la percheziția ce mi s-a făcut. După terminarea misiunii trebuia să ne înapoiem după ordinul d-lui lt. colonel, trecând DUNĂREA în IUGOSLAVIA. În BUCUREȘTI, am câteva cunoștințe de când am stat aci ca profesor de limba engleză la Facultate. În ultimul timp, în BUCUREȘTI am funcționat și ca atașat pe lângă Legația engleză. Asupra mea am avut o sumă de lei 198 000 în bancnote românești și 25 monede aur lire. Cu acești bani trebuia să suport cheltuielile de întreținere.

Atât declar și semnez.

I. PORTER

23 XII 1943
Dat în fața noastră
General (ss) Tobescu

p. Conformitate
Cpt. F. Cristea

FIȘA
Căpitan S. G. MEȚIANU

Numele	MEȚIANU
Prenumele	Silviu Gheorghe
Data nașterii	23 VI 1893
Locul nașterii	Făgăraș
Religia	Ortodoxă
Domiciliul actual	Gt. Barford Beds England
Originea etnică și cetățenia	Română-Britanică

Profesiunea.....Moșier
Căsătorit cu .....Kathaleen Amilia Sara Falkstone
Numele copiilor.....1. — Paulina,
2. — Elena,
3. — Mihai Ioan Silviu,
4. — Maria Veronica,
5. — Andrei Aurel.
Gradul în armată.....Căpitan
Unitatea din care face parte .....Lista Generală
Dacă a mai fost în ROMÂNIA .....1914—1917
Ce a făcut în ROMÂNIA .....Voluntar în Reg. 6 Vânători (Sublt., trimis în ANGLIA atașat la Corpul de Aviație englez în 1917).
Ce rude are în ROMÂNIA .....Mamă: Paulina Meţianu
Soră: Aurora Dr. Bănuțu
Frate: Aldulea Andrei Meţianu și mai multe rude.
Ce prieteni personali are în ROMÂNIA.....Am avut o mulțime de prieteni, însă nu știu dacă mai există.

DECLARAȚIE

Subsemnatul căpitan SILVIU GHEORGHE MEȚIANU din armata britanică declar următoarele:

Am plecat din Africa de Nord cu avionul, în seara zilei de 21 decembrie, la ora 19,15. Am sărit din avion cu parașuta aproximativ la ora 00,30, în dimineața zilei de 22 decembrie. Am căzut pe pământul românesc.

Misiunea mea a fost de a veni în țară sub comanda d-lui lt. colonel, să-i stau la dispoziție pentru orice nevoie s-ar ivi, care ar cere un om de legătură. Despre misiunea principală a d-lui colonel nu am fost informat.

După terminarea misiunii, în maximum o lună de zile, plecam din țară, după ordinul d-lui lt. colonel, împreună cu d-lui și d-l căpitan PORTER.

Am avut asupra mea suma de lei 100 000 în bancnote românești și 25 lire aur, care mi s-a încredințat de dl. colonel pentru cheltuieli de întreținere.

Aceasta este declarația mea pe care o semnez.

S. G. MEȚIANU
Căpitan

23 XII 943
Dat în fața noastră
General (ss) Tobescu

p. Conformitate
Cpt. F. Cristea

DECLARAȚIE

Subsemnatul căpitan SILVIU METIANU, din armata engleză, asupra rudelor ce le am în ROMÂNIA, declar:

Mama, Paulina Meținu.

Sora, Aurora Dr. Bănuțu

locuind la Tinca, ultima scrisoare am avut aproximativ [în] 1938, de când nici eu nu am mai scris.

Fratele, Aldulea Andrei Meținu, din București, ultima scrisoare am avut aproximativ în 1937, de când nici eu nu i-am mai scris.

Traian Meținu, văr pe care nu l-am văzut numai în timpul războiului mondial. Cu el nu am corespondat, nici nu știu unde locuiește.

Mai am multe rude la ZĂRNEȘTI: Dr. Iancu Meținu, familia Gogonea și Jonovici. La Făgăraș: Dr. Liviu Pandrea (văduva lui) și copilul lui Liviu Pandrea, cu care nu am corespondat.

Și alte rude mai am foarte multe, dar nu-mi aduc aminte de ele.

S. G. METIANU
Căpitan

2 I 1944
Dată în fața noastră
General (ss) Tobescu

p. Conformitate
cpt. F. Cristea

Anexa VII

CABINETUL MILITAR
B 2

1944, luna Februarie, ziua 4

NOTĂ

SUMAR
Darea de seamă
asupra interogării celor 3 paraşutişti englezi
capturaţi în judeţul Teleorman.

La cererea acestui Cabinet, Marele Stat Major trimite o dare de seamă asupra interogării celor 3 paraşutişti englezi, capturaţi în judeţul Teleorman în ziua de 22.XII.1943. Din această dare de seamă rezultă următoarele:

A. — Cei 3 paraşutişti sunt:

1. — Colonelul de rezervă A. G. G. de Chastelain, în vârstă de 37 ani, de profesiune inginer. Colonelul de Chastelain, care era şeful expediţiei, a stat în România între 1927—1941, fiind un timp angajat la Societatea de petrol „Unirea", iar apoi a făcut comerţ pe cont propriu. Cunoaşte bine limba română şi are numeroşi prieteni în România, mai ales în cercurile sportive.

2. — Căpitanul de rezervă Ivor F. Porter, în vârstă de 30 ani, a locuit în România între 1939—1941, fiind profesor de limba şi literatura engleză la Facultatea din Bucureşti.

3. — Căpitanul de rezervă S. G. Meţianu, de origine română, se găseşte în Anglia din anul 1916. În timpul războiului trecut a luptat în cadrele armatei române, a fost trimis în Anglia şi a rămas acolo.

B. — Din cercetările făcute până acum rezultă că cei trei paraşutişti aveau o misiune informativă, şi anume:

1. — Informare asupra stării de spirit din România, din punct de vedere politic, social şi economic.

2. — Organizarea unui serviciu local de informaţii şi propagandă în favoarea Angliei.

3. — Verificare a relaţiunilor germano-române.

După îndeplinirea misiunii, care ar fi durat în mod normal 3—4 săptămâni, cei trei ofițeri englezi urmau să treacă în Iugoslavia.

La lansarea lor, care trebuia să se facă într-un punct precis, parașutiștii urmau să fie așteptați de un agent ce trebuia să-i ducă la București. Pentru a se întâlni cu agentul, se stabilise un cod de semnale luminoase. Fie pentru că au fost lansați în alt punct decât cel convenit, fie din cauza ceței dese, parașutiștii n-au putut intra în contact cu agentul și au fost prinși a doua zi de jandarmi.

Asupra lor s-au găsit:

1. — Un aparat T. F. F., cu tabele de cifrare,
2. — Două hărți ale Europei de Sud-Est,
3. — Suma de lei 498 000 lei și 72 lire sterline-aur
4. — Carnetele de identitate ale ofițerilor,
5. — Un manifest conținând declarația de la Teheran.

C. — În ce privește informațiile obținute de la cei trei parașutiști, ele sunt foarte reduse și de ordin cu totul general.

Următoarele sunt totuși demne de reținut:

— Opinia publică engleză este ostilă poporului român din cauza alianței cu Germania. Autoritățile însă cunosc și înțeleg adevărata situație din România. Prizonierii declară că această atitudine ar putea fi schimbată printr-o rezistență pe care România ar opune-o Germaniei, în viitor.

— Arbitrajul de la Viena nu este recunoscut de opinia publică engleză și este considerat de guvernul britanic ca un act de nedreptate făcut României.

— România este foarte puțin cunoscută în Anglia datorită faptului că nu se face o propagandă serioasă și bine dirijată. Lipsesc persoane calificate, cu legături în cercurile competente engleze, precum și fondurile necesare.

În contrast, ungurii fac totul pentru a propaga ideea de dreptate milenară maghiară în Ardeal și au un serviciu de propagandă perfect organizat și care activează cu mare folos.

În cercurile engleze bombardamentul de la 1 august asupra Ploieștilor este considerat ca nereușit complet și chiar ca un serviciu adus Germaniei, prin faptul că România va trebui să exporte în Germania mai mult țiței brut decât produse rafinate.

NOTELE

1. Se anexează fișele personale ale celor 3 ofițeri și declarațiile lor (Anexa nr. 1).

2. Lista Generală cuprinde toți oamenii care nu aparțin unor unități și din ea se alimentează diferitele misiuni speciale.

3. Similar întrucâtva cursului de pregătire militară de pe lângă Politehnică de la noi.
4. Military Operation IV (Secția IV-a Operațiuni Militare).
5. Schița anexă nr. 2.
6. Schița anexă nr. 2.
7. A se vedea punctul D (pag. 17 [în original — *Documente...*].
8. Schița anexă nr. 3 [vezi mai sus].
9. Autoritățile însă cunosc și înțeleg adevărata situație din țara noastră.
10. Probabil Archibald (Archie) și Harold Gibson — cf. și Ivor Porter, *Operation* 'Autonomus'..., p. 2.
11. Notă de I. Antonescu: „Este mort de 3 ani și îngropat la București. A".
12. Confuzie.

Capitolul 30

REAPARIȚIA LUI DE CHASTELAIN, CU MAI MULTE DOCUMENTE SENZAȚIONALE

După cum cititorul a constatat deja, despre A. G. Gardyne de Chastelain (1906—1974)[1] s-a vorbit suficient de mult în această carte. Nu din dorința de a face din el, meritat ori nu, un erou al frontului secret, ci pentru că, evident, operațiunea *Autonomul*, pe care a condus-o la fața locului, a avut — cum s-a putut observa — mari implicații în România anilor 1943—1944 și, deopotrivă, consecințe serioase pe planul raporturilor dintre Marii Aliați, deschizând în mod concret seria problemelor ce s-au finalizat în 1944—1945 cu cedarea de către Occident a țărilor din Europa Est-Centrală în „sfera de interese" a URSS[2], în care a rămas până la 1989. Vom apela, din nou, la memoria cititorului, reamindu-i că, în spiritul celor convenite în iunie-iulie 1944 și, mai ales, prin acordul Churchill-Stalin din octombrie 1944, s-a realizat treptat „ieșirea din scenă" a Aliaților occidentali (în primul rând a britanicilor, care se socoteau „privilegiați" în fața americanilor) din Europa Est-Centrală. Or, această „ieșire din scenă" a fost — din motive lesne de înțeles — regizată cea dintâi pe seama serviciilor secrete britanice, startul dându-se chiar în luna mai 1944. La origini au stat, bineînțeles, suspiciunile și temerile Kremlinului[3]. În ceea ce ne privește, am dezvăluit mai demult cum, inițial, britanicii au tergiversat afacerea, dar, după ce trupele sovietice au ocupat România și celelalte țări din regiune în august-septembrie 1944, iar Churchill și Stalin au realizat trocul istoric pe seama Europei Est-Centrale contra/pentru Grecia[4], situația s-a modificat radical. În România, Bulgaria și Ungaria s-au instalat *comisiuni aliate (sovietice) de control* în care URSS, SUA și Marea Britanie au fost reprezentate de delegați speciali, membri ai misiunilor militare, asistate și dirijate de cele politice, instalate de cele trei puteri la București, Sofia sau Budapesta, unde aceste misiuni trebuiau de-acum să acționeze „la lumina zilei", nemaifiind adecvate activități subversive purtate pe cont propriu de către emisarii celor Trei Mari

Puteri[5]. Ceea ce este cel mai straniu pentru noi este să-l descoperim pe premierul Winston Churchill convingându-l pe Anthony Eden, liderul diplomației londoneze, de necesitatea stringentă de-a acționa cu fermitate pentru „retragerea" din zonele devenite de ocupație sovietică în toamna anului 1944, practic lăsate să treacă într-o perspectivă de numai câteva luni dincolo de ceea ce avea să devină *Cortina de fier!* În temeiul documentelor descoperite de noi în 1986 în arhivele britanice, am constatat și comunicat cum, deja la 4 noiembrie 1944, Churchill solicita lui Eden să restrângă libertatea de acțiune a lui Le Rougetel și Stevenson, vice-mareșal al Aerului, respectiv reprezentanții politic și militar la București, făcându-i să înțeleagă că „interesul nostru în România este doar de 10% și că *suntem ceva mai mult decât niște spectatori* [subl. ns.]"[6]. Peste numai trei zile, Churchill a revenit asupra chestiunii, explicându-se: „Câtă vreme rușii ne lasă mână liberă în Grecia, în România nu putem fi mai mult decât spectatori"[7], iar la 11 decembrie 1944 va recidiva: „nu putem să ne depășim atribuțiile în România"[8]. În 1994, cercetările noastre în arhivele londoneze ne-au furnizat alte probe excelente în sensul precizat. Astfel, la 19 ianuarie 1945, tot într-o minută destinată liderului *Foreign Office*-ului, Churchill consemna: „...Noi trebuie să purtăm în minte că *am promis să lăsăm soarta României într-o largă măsură rușilor* [subl. ns.]"[9]. Premierul britanic se va dovedi la fel de decis în acțiuni și după Ialta, ca și după asaltul comuniștilor la putere în București în februarie-martie 1945[10], reintervenind la un moment dat, la 13 martie 1945, pentru chemarea la ordin a vice-mareșalului Stevenson[11], situația evoluând până la discutarea rechemării la Londra a „rebelului" militar din București [12].

Revenind la A. G. G. de Chastelain, vom observa că, de la începutul războiului, acesta s-a înrolat în serviciul de spionaj britanic, mai precis în rândurile *SOE*. Cum se știe[13] acest organism (1940—1946) avea în obiectiv — potrivit „chartei" sale constitutive din 19 iulie 1940[14] — „subminarea efortului de război al inamicului, prin sabotaj, subversiune, formarea și încurajarea unor armate secrete în teritoriile ocupate"[15]. În cursul războiului, structurile *SOE* au evoluat[16]; au intervenit schimbări și în subordonarea unora dintre compartimente și misiuni în raport cu *Foreign Office*-ul, ca și în colaborarea cu restul serviciilor secrete britanice, ca și cu cele aliate (*OSS, KGB, GRU* ș.a.) În funcție de desfășurarea operațiunilor și de semnificația militară și politică pentru Anglia a zonei Mediteranei centrale și estice, una dintre misiunile *SOE* cele mai active și mai importante s-a dovedit cea pentru Orientul Apropiat și Mijlociu/Europa de Sud-Est, a cărei arie de activitate cuprindea: Cipru și Creta, Turcia, Siria, Transiordania, Palestina, Arabia, Irakul și Iranul, părți ale Europei (Italia, Balcanii, România și Ungaria) și Nordul Africii (Egiptul, Sudanul, Libia, Tunisia) și Africa de Est ocupată de italieni. Sediul *Misiunii* s-a aflat la Cairo, iar filialele sale acopereau toată zona, având ca puncte de reper Beirut, Teheran, Ierusalim, Bagdad și — de cel mai mare interes pentru Europa de Sud-Est (inclusiv România) — Istanbul[17]. Louise Atherton, la care apelăm din nou, a dezvăluit schema *Misiunii SOE* de la Cairo (denumirea-cod *Forța 133*), ca și rolurile și indicativele secrete ale agenților. Vom reține, pentru cititor, următoarele personaje mai importante[18]:

— *Șeful Misiunii SOE* Cairo: A. T. Maxwell = *A/DH*

1. *Direcția Operațiunilor Speciale* (*DSO* — operațiuni paramilitare și infiltrări agenți):

— Șeful Direcției: Colonel T. S. Airey = *DGR/1*
— Earl Amhurst = *DGR/2*
— C. L. Richardson = *DGR/3*
— H. Cator = *DGR/4*
— J. M. F. May = *DGR/5*
— J. R. F. Williams = *DGR/6*
— E. C. Masterson = *DGR/7* [19]
— A. C. Simonds = *DGR/8*
— B. J. I. J. Ellerbeck = *DGR/9*
— P. M. Leigh Fermor = *DGR/10*
— C. M. Woodhouse = *DGR/11*

2. *Direcția Politică și Biroul Agenți* (*DPA* — contacte cu guvernele din exil, legături W/T, comunicații cu simpatizanții și agenții din țările ocupate):

— Șeful Direcției: T. S. Masterson = *DH/Y* [20]

România
— A. G. G. de Chastelain = *D/H 13* [21]
— L. R. Harrop = *D/H 60* [22]

Iugoslavia
— R. G. Head = *D/H 19*
— G. H. N. Seton-Watson = *D/H 72* [23]

Ungaria
— B. H. Davidson = *D/H 18*

Bulgaria
— N. Davis = *D/H 29*

Grecia
— I. B. M. Pirie = *D/HA*

Siria și Liban
— W. R. Young = *D/H 5* [24]

Albania
— W. F. Stirling = *D/HR*

Turcia:

Istanbul
— A. G. G. de Chastelain = *D/H 13*
— J. B. Craig (Basil Davidson) = *D/H 18*
— W. S. Morgan = *D/H 22*
— R. G. Barwell = *D/H 26*
— J. M. Cameron (H. Davis) = *D/H 29*
— D. O. H. Hamson = *D/H 38*
— W. Harris Burland = *D/H 44*[25]
— L. S. Harrop = *D/H 60*[26]
— H. S. Dawson = *D/H 93*
— G. E. R. Abbott = *D/H 221*
— J. A. Mackintosh = *D/Q 2*
— C. W. Wallace = *D/GR*

Ankara
— G. S. W. Sitwell = *D/H 219*
— C. W. Palmer = *D/H 254*
— J. Hodgson = *D/H 295*

Smirna
Adana
Palestina
Transiordania
Irak
Persia
Malta

3. Direcția Propagandei Speciale (DSP)

— Șeful Direcției: E. B. Butler = *D/H 205*
— G. P. S. Mac Pherson (șeful compartimentului financiar) = *D/H 222*
— A. Warden Baker (șeful secției securitate) = *D/H 202*

Diverși
— G. A. Pollock = *D/HP*
— B. Sweet Escott = *D/H 5*[27]
— T. S. Masterson = *D/HY*
— Draja Mihailović = *A/H 31.*

Cercetările efectuate de noi în arhiva *SOE* din Londra ne îngăduie să cunoaștem *lista completă* a rețelei din Istanbul, mai ales că aceasta „acoperea" România. Documentul la

care ne referim este datat 10 decembrie 1944, fiind întocmit și semnat de către *D/H 60* (alias L. R. Harrop), care raporta forurilor sale superioare stadiul „lichidării" — în condițiile precizate, relativ la statutul Europei Est-Centrale după acordul Churchill-Stalin și în urma ocupării zonei respective de către forțele armate sovietice — sub-filialei *SOE* din Istanbul, cuprinzând statul său major și agenții pentru Turcia, ROMÂNIA, Iugoslavia, Bulgaria, Albania și Ungaria[28]. De un interes aparte pentru noi sunt, fără îndoială, numele și indicativele persoanelor din *Staff*-ul organizației ori din grupa România, adică:

1. *Staff-ul și agenții săi*
— locotenent-colonel W. Harris Burland
— maior L. R. Harrop
— maior G. E. R. Gedye
— căpitan Edicey
— căpitan Strange
— locotenent Duncan
— locotenent Wilson
— sergent Wilson
— caporal Webber

Colaboratori:
— Howard

secretare:
— d-na Harrop
— d-ra Church
— d-na Lepper
— d-ra Chubb
— d-ra Walton

cifratori:
— d-na Forrester
— d-ra Chubb
— d-na Strange

2 *Agenți:*
Turcia,
Iugoslavia,
Bulgaria,
Albania,
Ungaria[29],
România:

— I. Burtea = *A/H 199*
— Davouris = *A/H 272*
— Chaulmontet = *A/H 59*
— Maria Roman = *A/H 224*
— Vlădescu = *A/H 89*
— Mircea Ciupercescu = *A/H 2*[30].

Cu referire la A. G. G. de Chastelain, ne reamintim că, plecat din București la Istanbul în zorii zilei de 24 august 1944, promisese Regelui Mihai I să revină în România[31]. Cu toate insistențele sale ulterioare și în ciuda demersurilor britanice la Moscova prin intermediul ambasadorului A. Clark Kerr[32], agentul *D/H 13* nu a primit agrementul Kremlinului[33], astfel că a trebuit să se mulțumească a dirija de undeva din apropiere, de la Istanbul, „dezafectarea" unor rețele *SOE*. La Istanbul, deci, de Chastelain, care contribuise la crearea, implantarea și extinderea rețelei *SOE* în România și Turcia, acum — în fața noilor evoluții din Sud-Est și în temeiul deciziilor premierului Churchill — a condus operațiunea de auto-desființare a organizației din Turcia și a inaugurat ori supervizat demantelarea celei din România. În ambele cazuri, eroul nostru a procedat, după cum demonstrează documentele inedite anexate prezentului capitol, cu competență și autoritate, cu grijă față de persoanele pe care *SOE* le manevrase în România din 1940 și până în toamna anului 1944, fie ca *agenți clasici*, fie ca *persoane de infuență*. S-a îngrijit — așa cum singur a menționat la un moment dat într-un document cu caracter strict-secret — de situația și soarta a 40 de colaboratori[34], dintre care el cunoscuse foarte bine 33 de persoane, dat fiind că „au cooperat direct cu mine în ultimii patru ani"[35]. Singurul lucru pe care îl regreta era acela că împrejurările nu-i îngăduiau să-i felicite personal pe foștii și credincioșii săi colaboratori de la București[36]. Într-un alt raport[37], *D/H 13* relata că aflase în mod sigur cum că persoanele în discuție, care acționaseră „cu cele mai mari riscuri" în vremea războiului, fuseseră cel puțin felicitate de britanici ori că se întreținuseră cu reprezentanții misiunilor SUA și Angliei la București[38]. Necunoscând situația financiară din acele zile a foștilor săi agenți, de Chastelain nu a cutezat să facă și recomandări pentru premii, dar a propus, în consecință, să fie chestionați pe această temă: Iuliu Maniu[39], „Jockey" (V. C. S. Georgescu), Alexandru Ștefănescu ori colegii săi *D/H 5* (W. R. Young), *D/H 44* (W. H. Burland), *D/H 88* (?) și *D/H 311* (?). Se insista, de asemenea, ca să fie investigate condițiile în care, în iunie 1943, fusese asasinat maiorul David Russell[40], lansat de britanici în Iugoslavia și trecut în România (operațiunea „Ranji")[41]; pentru clarificări, *D/H 13* a supus atenției superiorilor săi raportul lui „Reginald" (N. Țurcanu) privind activitatea sa în România în 1943—1944[42]. Nu au lipsit știri despre activitatea unui alt agent dubios — Constantin C. Mircea („Charles"), cu care *D/H 13* colaborase la Istanbul prin 1940—1941 și pe care, apoi, îl „pierduse" prin Palestina[43].

În conexiune directă cu acțiunea ce se declanșase „lichidarea" rețelelor *SOE* din Europa de Sud-Est (inclusiv România), materialele pregătite de către de Chastelain prezintă o însemnătate cu totul particulară pentru descifrarea activității spionajului britanic la București și, totodată, pentru pătrunderea unor enigme privind pregătirea și natura evenimentelor de la 23 august 1944. „Dosarul" pregătit de agentul D/H 13 în condițiile precizate (și care poate fi examinat în anexe) conținea mai multe piese, dintre care se detașează net prin semnificația lor istorică cele ce urmează:

I. Raportul lui „Reginald" (N. Țurcanu), la care am mai făcut trimitere[44], cu informații despre activitatea agentului, sumele plătite ori rămase de achitat unora dintre colaboratorii săi, circumstanțele dispariției lui David Russell[45];

II. Prezentarea contactelor cu grupul Iuliu Maniu[46];

III. Lista completă a agenților și colaboratorilor *SOE* din România (în total — 40), cu sumare aprecieri privind activitatea fiecăruia[47];

IV. Probleme ale presei (1940)[48];

V. Propuneri de persoane din care să se mențină sau să fie contactați 29 dintre foștii agenți și colaboratori din România ai *SOE*-ului[49];

În baza materialelor respective suntem acum în măsură să cunoaștem numele agenților și colaboratorilor *SOE* din România. Sub acest aspect, raportul nr. 60 din 28 noiembrie 1944, în primul rând, ne oferă, în ordinea alfabetică preferată de de Chastelain, următoarea listă:

1. Antipa;
2. Ion Beza, radiofonist;
3. Constantin Bursan[50];
4. Ion Burtea (alias A/H 199)[51];
5. Ion Christu, diplomat[52];
6. Ion Cristureanu;
7. Mircea Ciupercescu (alias A/H 2)[53];
8. Al. Cretzianu[54];
9. Coco Dumitrescu;
10. V[aleriu = Rică] C. S. Georgescu (alias „Jockey")[55];
11. Dumitru Gheorghiu (alias „Gică")[56];
12. Matei Ghica-Cantacuzino[57];
13. Radu Hurmuzescu;
14. Bădica Iaroslavici;
15. Iliescu;
16. Alexandru A. Ionescu[58];
17. Gh. Iosif (alias A/H 178);

18. Doctor Ivanovici;

19. Lukasievici;

20. Iuliu Maniu[59];

21. C. Marinescu;

22. G. Moriatti;

23. Liviu Nasta, ziarist;

24. Gh. Nicu;

25. Grigore Niculescu-Buzești, creditat de D/H 13 cu „servicii importante" aduse cauzei britanice[60];

26. Iosif Pășătoiu (alias „Bird" = „Pasărea");

27. Lucrețiu Pătrășcanu (alias A/H 65)[61];

28. Familia Pitulescu;

29. Nicolici Pira („Sârbul"), cel care i-a însoțit pe maiorul David Russell și pe N. Țurcanu (alias „Reginald") în cursul operațiunii „Ranji" din 1943, în care Russell a pierit în condiții extrem de misterioase;

30. Ion Popovici (alias „Procopius"), colaborator foarte prețios al lui D/H 13 și care a slujit fără a fi fost plătit[62];

31. Radu Protopopescu-Pache;

32. Elena Protopopescu-Pache;

33. Alexandru Racottă;

34. Soreanu;

35. Alexandru Ștefănescu (alias „Mimi");

36. Miss Surber;

37. Nicolae Țurcanu (alias „Malta", „Reginald", „Vela" sau D/E 27)[63], care s-a remarcat în 1944 ca operator radio al grupului anti-antonescian în contactele cu Cairo și Istanbul;

38. Augustin Vișa (Vișan);

39. Cătălin Vlădescu-Olt, fost vice-consul la Istanbul;

40. Franz Wiener.

Din raportul special privind activitatea lui „Reginald", am mai identificat o serie de contacte ale *SOE* în România, și anume[64]:

41. Dely Ionescu, remunerată cu mai multe mii lei;

42. Ion Sandu, remunerat cu 200—300 000 lei/lună, plus 1,4 milioane lei într-un rând;

43. Virgil Tabacu, remunerat cu 100 000 lei/lună;

44. Marcel Brenner, remunerat cu 200—300 000 lei/lună;

45. Căpitanul Rică Nălbatu, remunerat cu 100 000/lună;

46. Cozma, remunerat cu 100 000/lună, și alții.

Potrivit unui document ultra-secret din 7 decembrie 1944[65], la Istanbul s-a constituit un „comitet de lichidare", compus din patru ofițeri (în frunte cu colonelul H. A. Benson) și un secretar. Trebuia procedat rapid și în ordine. Pentru România, operațiunea a început la 1 decembrie 1944, sub conducerea locotenent-colonelului Harcourt. Termenul limită de împlinire s-a stabilit la 1 februarie pentru rețeaua din România și la 28 februarie 1945 pentru *Forța 133*[66]. În luna februarie 1945, problemele rețelei *SOE* din România continuau să rămână în atenție [67], pentru ca abia la 26 aprilie 1945 același de Chastelain să prezinte, în sfârșit, o sinteză în privința lichidării afacerii [68]. Între timp *Forța 133* primise asigurări în sensul că, grație agentului „Dansec" (?), cele mai multe dintre fostele „antene" de la București fuseseră „acoperite".

Cititorul se va întreba, pe bună dreptate, dacă *acoperirea* agenților britanici din România antonesciană a fost cu adevărat reală, dacă a funcționat? Noi înșine, prezentând și comentând aceste materiale descoperite în arhivele britanice declasificate abia în 1992—1993, avem tot temeiul să ne îndoim cum că, între timp, nu s-au „scurs" anume informații în folosul celor interesați nemijlocit. Afirmăm deschis că avem în vedere posibilitatea ca, în etapa finală ori imediat după terminarea celui de-al doilea război mondial, *NKVD* să-și fi procurat listele prezentate și să fi beneficiat de ele în cursul proceselor politice și de spionaj cu care autoritățile comuniste de la București, impuse la putere de Kremlin, și-au inaugurat dominația de aproape o jumătate de veac peste țară. Este aproape sigur, credem, că spionii de talia lui Kim Philby, strecurați în structurile de bază ale *Intelligence Service*-ului[69], s-au dovedit extrem de utili Moscovei la acest capitol al sprijinului concret acordat în vederea pătrunderii rețelelor secrete occidentale din țările Europei Est-Centrale destinate a fi comunizate.

NOTELE

1. Vezi Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939—1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, p. 294.

2. Idem, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, pp. 378—387.

3. *Ibidem*, p. 387.

4. *Ibidem*, pp. 305—327.

5. Se înțelege că regula jocului a presupus multe și importante excepții (cf. Anthony Cave Brown, *The Last Hero. Wild Bill Donovan*, New York, Times Books, 1982, p. 670 și urm.

6. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă...*, I, p. 326. Vezi și Elisabeth Barker, *Churchill and Eden at War*, London, Macmillan, 1978, p. 286 și urm.

7. Gh. Buzatu, *op. cit.*, I, p. 326.

8. *Ibidem*, p. 327.

9. Great Britain, Public Record Office, London-Kew, Foreign Office — 954 (Arhiva microfilmată A. Eden), rola 23, cadrul 383. Vezi și minuta premierului din 25 ianuarie 1945, pe aceeași linie (*ibidem*, cadrele 384—386). (În continuare, se va cita PRO, F.O. ...)

10. *Ibidem*, cadrele 388—389 (minuta din 3 martie 1945, din care reținem: „Consider că ar trebui trimise instrucțiuni stricte tuturor reprezentanților noștri în România *ca să nu dezvolte un front anti-rus* acolo [subl. ns.]" La 5 martie 1945, Eden și-a exprimat acordul pentru măsurile recomandate (*ibidem*, cadrele 390—393). În mesajul din 8 martie 1945 destinat președintelui american Roosevelt, Churchill se destăinuia: „cu scopul de a avea libertate de acțiune pentru a salva Grecia, Eden și cu mine am recunoscut, la Moscova, în octombrie [1944], că Rusia ar trebui să aibă o mai largă voce preponderentă în România și Bulgaria, în timp ce noi am luat conducerea treburilor în Grecia" (Warren F. Kimball, ed., *Churchill and Roosevelt. The Complete Correspondence, III, Alliance Declining. February 1944—April 1945*, Princeton, Princeton University Press, 1984, p. 547).

11. PRO, FO -954, rola 23, cadrele 417—418.

12. *Ibidem*, cadrul 439 (minuta lui A. Eden pentru W. S. Churchill, Londra, 19 aprilie 1945).

13. Vezi capitolul 17 în acest volum, precum Nigel West [Rupert Allason], *Secret War. The Story of SOE, Britain's Wartime Sabotage Organisation*, London, Coronet Books, 1993, pp. 198—201 (cazul de Chastelain). Recent au fost deschise arhivele secrete ale *SOE* (vezi Louise Atherton, *SOE— Operations in the Far East. An Introductory Guide to the Newly Released Records of the SOE in Public Record Office*, London, PRO Publications, 1993, 59 p.; idem, *SOE. Operations in Africa and the Middle East. A Guide to the Newly Released Records in the Public Record Office*, London, PRO Publications, 1994, 43 p.

14. Responsabilitatea *SOE* la nivel ministerial a căzut, pe rând, în sarcina lui Hugh Dalton (asistat de Gladwyn Jebb) și a Lordului Selbourne (din februarie 1942). Conducătorii operativi (CD) ai *SOE* au fost însă: Sir Frank Nelson (1940—mai 1942), Sir Charles Hambro (1942—septembrie 1943) și General maior Sir Colin Gubbins (1943—1945) (cf. capitolul 17 și Louise Atherton, *SOE. Operations in Africa and the Middle East...*, p. 5).

15. *Ibidem*.

16. Organismul a dispus la început de trei secții centrale: *SO 1* (propagandă), *SO 2* (operațiuni) și *SO 3* (planificarea operațiunilor), iar, în afara Angliei, de *misiuni* răspândite în diferite zone de pe glob: Extremul Orient, Africa de Est, de Sud și de Vest, Scandinavia, Europa de Vest și, desigur, Balcanii și Orientul Apropiat și Mijlociu. În luna august 1941, *SO 1* a fost trecut, cum era și normal, în cadrul *PWE (Political Warfare Executive — Direcția Războiului Politic)* (vezi, în acest volum, capitolul 30).

17. Apelând, în continuare, la informațiile comunicate de Louise Atherton (*op. cit.*, pp. 23—24) precizăm că *Misiunea SOE* cu baza la Cairo a fost condusă, pe rând, de către Arthur Goodwill, George Taylor (asistat de Bickham Sweet Escott), Terence Maxwell, Lordul Glenconner și, în cele din urmă, General maior W. A. M. Stawell. *Misiunea* a fost împărțită la un moment dat în: *Forța specială nr. 1* (pentru Italia), *Forța avansată 133* (pentru Iugoslavia, Albania și Ungaria) și *Forța 133* (cu baza la Cairo și sub comanda lui Maxwell ori Stawell), pentru Grecia, Bulgaria, ROMÂNIA, Turcia și toată lumea arabă. În primăvara anului 1944 au mai apărut: *Forța 266* (apoi, *Forța 299*) pentru Iugoslavia și *Forța 139*, pentru Polonia și Cehoslovacia (detalii privind activitățile *SOE* pe fronturile menționate se pot afla în cunoscuta lucrare memorialistică datorată unuia dintre maeștrii organizației — Bickham Sweet Escott, *Baker Street Irregular*, London, Methuen and Co., 1965, *passim*). Swett Escott a fost agentul *D/H 5*.

18. Louise Atherton, *op. cit.*, pp. 37—40.

19. Implicat îndeaproape, ca și T. S. Masterson, A. G. G. de Chastelain sau L. R. Harrop în treburile românești (cf. Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 august 1944 în context internațional. Studii și documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, *passim*).

20. Vezi nota 19.

21. *Ibidem.*

22. *Ibidem.*

23. *Ibidem.*

24. *Ibidem.*

25. *Ibidem.* În 1944, acesta apărea și ca funcționar al Ambasadei britanice la Ankara, deși el rezida la Istanbul, unde activa în cadrul „Secției dunărene" a *SOE* (PRO, HS 3/242).

26. Vezi nota 19.

27. Vezi mai sus nota 17.

28. PRO, HS 3/172.

29. Nu publicăm numele agenților.

30. PRO, HS 3/172 (document confidențial nr. 60/1 407/ Liquidation, din 10 decembrie 1944).

31. Vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă...*, I, p. 389.

32. *Ibidem.*

33. La 30 noiembrie 1944, de Chastelain i-a comunicat personal Regelui Mihai I că nu se mai punea problema reîntoarcerii sale la București (PRO, FO — 371/44013).

34. Vezi raportul nr. 60 din Istanbul, 28 noiembrie 1944 (Anexa III).

35. PRO, HS 3/172 (raportul nr. 62 pentru *Forța 133/ Dan Group*).

36. *Ibidem.*

37. *Ibidem* (raport strict-secret nr. 62 din Istanbul, 29 noiembrie 1944, destinat de asemenea *Forței 133/Dan Group*).

38. *Ibidem.*

39. Despre contactele cu Iuliu Maniu vezi idem, HS 3/199.

40. Idem, HS 3/172 (raportul nr. 62).

41. Gh. Buzatu, *op. cit.*, I, p. 371.

42. PRO, HS 3/172 (raportul nr. 59 din Istanbul, 27 noiembrie 1944) (vezi Anexa I).

43. *Ibidem* (raportul nr. 52 din 26 noiembrie 1944).

44. Vezi nota 42.

45. În momentul înaintării raportului său, „Reginald" se afla la Cairo, de unde i se va permite să plece iarăși în România (PRO, HS 3/172, raportul nr. 220 al lui *Dan Group/Forța 133*, 16 decembrie 1944).

46. PRO, HS 3/172 (raportul nr. 54 din Istanbul, 27 noiembrie 1944, *D/H 13* către *Forța 133/Dan Group*).

47. *Ibidem* (raport nr. 60 din Istanbul, 28 noiembrie 1944, *D/H 13* către *Forța 133/Dan Group*).

48. *Ibidem* (raport nr. 61 din Istanbul, 29 noiembrie 1944, *D/H 13 către Forța 133/Dan Group*).

49. *Ibidem* (raport nr. 64 din Istanbul, 30 noiembrie 1944, semnat *D/H 13*).

50. După opinia lui Horia Brestoiu, Constantin Bursan era un „om politic liberal lipsit de orice principii și mânat de setea nepotolită a afacerilor fără limite și morală" (cf. *România și marile bătălii ale frontului secret*, I, București, Editura Viitorul Românesc, 1994, p. 48). D/H 13 îl include, totuși, în lista agenților săi, sugerând însă jocul său dublu și care, după cercetările aceluiași Horia Brestoiu, a fost integral confirmat. C. Bursan (alias „Dr. Ecko", „Dr. Bruno" sau „B" — pentru germani) a fost infiltrat în organizația lui de Chastelain de către rețeaua *Abwehr*-ului din România, afacerea fiind controlată — adeseori în cooperare cu Eugen Cristescu sau oamenii săi de la *SSI* — de șefii ei: colonelul Rodler, maiorul Waldemar von Gregory, căpitanul Alfred Petermann și controversatul „spion al secolului" Arthur Tester (*ibidem*, pp. 58, 175—181; idem, *O istorie mai puțin obișnuită. În culisele frontului secret din România*, București, Editura Politică, 1987, p. 266 și urm.) „Dr. Ecko" a stabilit și menținut contacte la Istanbul cu Archibald Gibson și, îndeosebi, cu de Chastelain, menținându-se în „activitate" aproape doi ani (1941—1943). Cazul său a ajuns la un moment dat și în atenția Mareșalului Ion Antonescu. Dl. Șerban

Pavelescu, căruia îi mulțumim pentru bunăvoință, a investigat cu totul recent „dosarul" lui C. Bursan în Arhiva SRI (fond „P", dosar 10 926, vol.1 — 17) și a cules informații inedite despre activitatea eroului nostru (1888 — 1962). Aflăm, astfel, că Bursan s-a remarcat în rândurile PNL între 1918 și 1938, ca și în 1947. A fost deputat după 1922. Documentele confirmă jocul său triplu în vremea războiului, pentru ca în 1945 — 1947 să-și desăvârșească „talentul", acționând la București pentru serviciile secrete italian și francez. Va fi arestat și condamnat pentru „înaltă trădare", prin sentința nr. 140 din 24 octombrie 1952 a Tribunalului Militar Teritorial București, la 25 ani temniță grea, 10 ani degradare civică și confiscarea averii personale, iar pentru „complicitate la înaltă trădare" — 20 ani temniță și 10 ani degradare civică. A murit la Văcărești, în 18 ianuarie 1962.

51. Vezi mai sus, în acest capitol.

52. Cf. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939 — 1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, pp. 361 — 362; Ministerul Regal al Afacerilor Străine, *Anuar diplomatic și consular. 1942*, București, Imprimeria Națională, 1942, p. 118.

53. Vezi mai sus, în acest capitol.

54. Diplomat de carieră (cf. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 297; *Anuar diplomatic și consular. 1942*, p. 104). Acesta, în cunoscuta-i lucrare cu caracter memorialistic (*The Lost Opportunity*, London, Jonathan Cape, 1957, 188 p.), a furnizat vagi informații despre activitățile-i secrete, dar are șansa că opera de ansamblu (cf. *Relapse into Bondage, 1918 — 1947. The Political Memoirs of Cretzianu, Free Roumania's Last World Diplomatist*) nu a apărut, în vreme ce arhiva lui personală, lăsată spre păstrare la *Hoover Archives* de la Stanford University, California, nu va putea fi cercetată decât cu începere din ...anul 2020 (!?) Trebuie să admitem, prin urmare, că impunerea unui termen atât de drastic nu a fost întâmplătoare.

55. A condus, în colaborare cu inginerul Ion Popovici (alias „Procopius"), rețeaua ce le poartă numele, rețea de bază a *SOE* în România și care a funcționat aproape neîntrerupt între 1940 și 1944, adică chiar și atunci când liderii s-au aflat în stare de arest. Prin această rețea, britanicii au menținut constant contactele cu opoziția anti-antonesciană (în speță, cu Iuliu Maniu și apropiații săi) ori au obținut informații deosebit de prețioase privind viața politică internă, situația economică (mai ales date despre industria petrolieră) și despre cea militară. Despre activitatea echipei Rică Georgescu-Ion Popovici, cele mai bogate date, multe cu caracter inedit, au fost comunicate în lucrările lui Horia Brestoiu (vezi), la care, de regulă, apelăm și noi. Rică Georgescu a funcționat mai mulți ani, în preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial, ca director al marii societăți petroliere „Româno-Americană" (filială în România a trustului „Standard Oil of New Jersey") și era ginere al lui Sever Bocu, colaborator apropiat al lui Iuliu Maniu (cf. Horia Brestoiu, *Memoria războiului secret. Tranșee ale luptei nevăzute din România în anii celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Globus, 1991, p. 62). Rică Georgescu și Ion Popovici au fost arestați în iulie 1941, faptul survenind în urma unor „căderi" mai mult ori mai puțin spectaculoase: Mai întâi, Mișu Iorgulescu, proprietarul unui restaurant din Istanbul, a fost interogat la sosirea sa în București și, în consecință, *SSI*-ul ajunse la inginerul Ion Popovici, iar, de la acesta, la inginerul Rică Georgescu ș.a.m.d. (cf. Eugen Cristescu, *Din memoriile lui...*, București, 1968, pp. 127 — 128). În vara anului 1941 a fost arestat un întreg lot — 17 indivizi, toți amenințați să fie judecați. Procesul a fost stopat însă, prin intervenții la cei doi Antonești ori prin presiuni ale lui Iuliu Maniu și colaboratorii. Rică Georgescu, Ion Popovici *et Co.* au fost găzduiți la *Malmaison*, din Calea Plevnei, București, unde s-au bucurat de cele mai bune condiții până la eliberare, în 23 — 24 august 1944, și, mai mult decât atât, au reușit chiar să-și reia activitatea conspirativă, în bună parte sub controlul ori cu asistența *SSI*-ului (Horia Brestoiu, *România...*, pp. 127 — 128). *SSI* a investigat cu multă migală cazul și a prezentat rezultatul anchetei personal Mareșalului Ion Antonescu în dosarul intitulat *Organizarea de spionaj englez: Inginer Popovici, inginer Rică Georgescu* (65 file + o anexă). Lucrarea a fost inseriată în arhiva secretă a Cabinetului Militar al Mareșalului (lada nr. M2/8, poziția 4) și care, în 1945, a fost capturată de ruși, transportată și depozitată în

arhivele *KGB*-ului din Moscova, unde am dat și noi de urmele ei (cf. Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, sub tipar, cap. 7). După război, inginerul Rică Georgescu și familia, unii dintre foștii colaboratori pe tărâmul frontului secret s-au stabilit, după suficiente peripeții, în SUA.

56. Inginer, director al societății „Creditul Minier", beneficiind de contacte personale conducând până la Iuliu Maniu (cf. Horia Brestoiu, *România..., passim;* idem, *Memoria...*, I, *passim*).

57. Indicat ulterior, în decembrie 1943, chiar de către de Chastelain, în declarațiile făcute în fața autorităților din București, ca „bun prieten" (vezi cap. 28, anexa VI).

58. Geolog, membru marcant al grupului Rică Georgescu-Ion Popovici, în relații excelente cu conducerea PNȚ A jucat un rol major, mai ales în anii 1941—1942, în asigurarea „legăturii" între Londra și Iuliu Maniu, el fiind acela care capta și descifra mesajele *BBC*-ului către Maniu, le preda apoi lui Rică Georgescu și acesta — de regulă prin Aurel Leucuția ori Ligia Georgescu — le transmitea finalmente liderului național-țărănist (vezi Horia Brestoiu, *România...*, p. 113).

59. Despre contactele informative ale grupului Iuliu Maniu cu britanicii în vremea războiului, vezi, mai cu seamă, lucrările menționate ale lui Horia Brestoiu; Gh. Buzatu, *Din istoria secretă...*, I, *passim;* Elisabeth Barker, *British Policy in South-East Europe in the Second World War*, London, Macmillan, 1975, pp. 71—77, 223—243; Great Britain, Public Record Office — HS 3/150. În 1943, confruntat la Înaltul Cartier General al lui Hitler cu unele documente ajunse la Londra prin intermediul PNȚ-ului, Mareșalul Antonescu a exclamat: „Eu n-am știut că șeful partidului istoric din România, Maniu, este agentul serviciului englez" (cf. Horia Brestoiu, *România...*, p. 178). Pentru Iuliu Maniu, de Chastelain a prezentat superiorilor săi un raport special — nr. 54 din 27 noiembrie 1944 (vezi anexa II).

60. Diplomat de carieră, care a jucat un rol esențial în pregătirea și declanșarea loviturii de stat de la 23 august 1944 (cf. *Anuar diplomatic și consular. 1942*, pp. 142—143; Gh. Buzatu, *România...*, pp. 315, 404—405.

61. În privința cunoscutului lider comunist, agentul D/H 13 evidențiază că nu avusese nicicând un „contact efectiv" cu el, dar că, relativ la activitatea lui, a avut permanente temeri, neștiind dacă agentul acționase ori nu cu acordul PCR (?!) Pentru Lucrețiu Pătrășcanu, prezența lui pe lista lui de Chastelain avea să se dovedească fatală, căci — în condițiile în care *NKVD*-ul a intrat în posesia ei (vezi mai jos) — lui Gh. Gheorghiu-Dej, Vasile Luca sau Anei Pauker li s-a oferit un motiv plauzibil pentru a trece la eliminarea pe plan politic și, apoi, la suprimarea rivalului lor. Potrivit lui Vladimir Alexe, care trimite la un document american, Eugen Cristescu, reactivat după 1945—1946 de *NKVD*, ar fi informat și el Moscova și Bucureștii deopotrivă în sensul că Lucrețiu Pătrășcanu lucrase pentru britanici în anii războiului (cf. „România Liberă" din 15 martie 1995, p. 16).

62. Capturat ca agent britanic, „Procopius" s-a aflat în atenția specială a *SSI*-ului, care a prezentat un dosar pe această temă personal Mareșalului Antonescu (vezi nota 54). Inginerul Ion Popovici îi succedase lui de Chastelain, în toamna anului 1940, la direcția societății petroliere „Unirea" (vezi Horia Brestoiu, *Memoria...*, I, p. 62).

63. Pentru el, de Chastelain a întocmit, separat, raportul nr. 53/1944.

64. Vezi raportul nr. 53 din 27 noiembrie 1944, filele 1—2.

65. *Ibidem* (instrucțiuni și demersuri pentru „lichidarea" rețelelor *SOE*, 14 file).

66. *Ibidem.*

67. *Ibidem.*

68. *Ibidem.*

69. În anii 1944—1945, Kim Philby s-a impus în fruntea secțiilor V (contrainformații) și IX (spionaj și subversiune sovietică în Marea Britanie), astfel că trimiterea la Moscova a rapoartelor primite de la Londra de la de Chastelain a reprezentat o formalitate (vezi, în acest sens, Kim Philby, *My Silent War*, New York, Ballantine Books, 1986, pp. 101—150; Bruce Page și colab., *Philby. The Spy Who Betrayed*

a Generation, London, Sphere Books Ltd., 1977, p. 162 și urm.; Nigel West [Rupert Allason], *MI 6. British Secret Intelligence Service Operations 1909—1945*, London, Panther, 1985, pp. 382—402, cap. *Penetrarea sovietică*). Avem în vedere, de asemenea, ultimele dezvăluiri ale lui George Tomaziu, care în anii războiului a lucrat mai întâi în folosul unei rețele secrete gaulle-iste din București, iar apoi a devenit colaborator al rețelei britanice a bizantinologului Alexander Eck. „Demobilizarea" lui a survenit după război, când i s-a comunicat acest lucru la Legația britanică din București, în următoarele condiții: „Aveam dreptul la un costum civil și la ceva bani de buzunar". A fost arestat ulterior și, în 1950, judecat, pentru spionaj în favoarea legațiilor occidentale din București. A fost deosebit de surprins chiar la începutul „procesului", când s-a dat citire actului de acuzare; documentul „cuprindea *o scurtă enumerare a legăturilor mele și a informațiilor pe care le furnizasem de la început, insistându-se asupra celor referitoare la sovietici* [subl. ns.]" (vezi George Tomaziu, *Jurnalul unui figurant*, în „Lettre Internationale", București, ediția română, nr. 12/iarna 1994—1995, pp. 51—58). Se ridică, astfel, întrebarea: *de unde* obținuseră autoritățile prosovietice de la București detalii despre activitatea obscurului fost agent britanic, dacă nu le avansase Moscova, ce beneficiase de cooperarea lui Kim Philby *et Co.*? Despre Lucrețiu Pătrășcanu, prezent și el în notele lui de Chastelain, vezi detalii despre implicarea lui în lupta pentru putere de la București dintre anii 1945 și 1948, în Dennis Deletant, *Considerații privind lupta dusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej pentru obținerea supremației în cadrul partidului (1945—1948)*, în „Revista istorică", nr. 9—10/1994, pp. 907—926. Despre contactele lui Lucrețiu Pătrășcanu și Belu Zilber cu reprezentanții *OSS*-ului, în 1944—1946, dezvăluite recent de Edward Mark, vezi Florin Constantiniu, în „Curierul Național Magazin", iulie 1995, p. 7.

Anexa I

53/13/LIQ

TOP SECRET

To: Force 133, for Dan Group
Copy to: SOE London
" " : Special Liquidation File

Istanbul, 27th November 1944

From: D/H 13

ROUMANIA — LIQUIDATION
REGINALD

In translating the enclosed report of Reginald's, we have made the translation as literal as possible to keep the exact sense of the report as conceived by its author.

2. The main action which requires to be taken concerns finance and for the guidance of the liquidating officer, we give below a brief financial position:

Sums paid out:

Nicolici PIRA, "the Serb", received 50 sovereigns, plus a lump sum of 400,000 lei, and a salary of 100,000 lei a month.
The Mayor 's Clerk in LIPOVA received 2 sovereigns and 80,000 lei.
Pache PROTOPOPESCU received 5,700,000 lei, of which he gave 1,000,000 each to Reginald and Marcel BRENNER.
Dely IONESCU received "several hundred thousand" lei.
Commander Ion SANDU received 1,400,000 lei, plus between 200,000 and 300,000 lei per month.
Virgil TABACU received 100,000 lei a month.
Marcel BRENNER received between 200,000 and 300,000 lei a month, plus 1,000,000 lei from PROTOPOPESCU.
Captain Rica NALBATU received 100,000 lei a month.
Mrs. PITULESCU received 25 sovereigns.
Pitulescu's father received 5 sovereigns.
Reginald's wife received 5 sovereigns.
Other relations of Reginald's received 10 sovereigns.
Commander SANDU received 10 sovereigns.

Other collaborators received 18 sovereigns.
The wife of Commander SANDU received presents to the value of 500,000 lei, plus a sum of 200,000 lei.
COZMA received 100,000 lei a month.

3. The above payments were very generous and I do not advise the payment of bonuses to any of the above-mentioned people, with the exception of "the Serb", Nicolici PIRA, to whom it appears David Russell promised that he would be given the rank of sergeant-major with effect from the 1st July 1943, pay accummulating in Cairo (See B.M.M.'s R.A.C. 175/4060 of Nov. 1st and page 22 of the enclosed report).

4. *Sums to be paid:*

Dumitru SECARA (see page 21), cousin of Reginald, lent us 500,000 lei which, according to Reginald, should be repaid.
Alexander STEFANESCU, "Mimi", gave Dely IONESCU a sum of money when Reginald was short. It remains to be decided whether the sum in question should be refunded to Mimi or not.
Radu PROTOPOPESCU should account for the 5,700,000 lei mentioned above. He has already approached D/H 44 in this connection.
Reginald's relations are in possession of 2,000 dollars and 255 sovereigns. (See page 13 of report.) This should be collected.

5. Another matter which requires investigation in connection with Reginald's party is the circumstances of the death of Major David RUSSEL. In this connection I would recommend that Nicolici PIRA be sent to Bari for cross-examination by SIME. Reference should also be made to Report No. 570 of August 2nd from the Gendarmerie Headquarters in Turnu Severin. This report was left in Brigadier TOBESCU's safe at the Gendarme [rie] Headquarters, Bucarest at the time of our release.

6. Finally a decision must be taken with regard to Reginald himself who is still in Cairo awaiting instructions.

7. It is clear from Reginald's report that his security was very bad, the scope of his mission being known to about 40 people, apparently. It seems clear that without the guidance of Antonescu's police authorities, i.e. Eugen Christescu, he would have been caught by the Germans very much earlier. He appears to have been most lavish with funds, having in mind the work achieved. It would be interesting to have an independent opinion with regard to Reginald. I recommend the most suitable person to give this opinion as either Alexander STEFANESCU or Alexander RACOTTA.

Encl. D/H 13

Anexa II

53/13/LIQ

TOP SECRET

To: Force 133, for Dan Group
Copy to: SOE London
" " : Special Liquidation File

Istanbul, 27th November 1944

From: D/H 13

ROUMANIA — LIQUIDATION
MANIU

I. FINANCE.

1. During my original talks with Maniu in September 1940, when we offered to finance an opposition political movement in Roumania, Maniu was agreeable only on condition that all sums of money advanced to him in Roumania or to his envoys outside Roumania should be considered as a loan, repayable at the end of the war.

2. It is impossible now to say exactly how much money has been advanced to Mr. Maniu either in the country or outside, and for the time being we should be concerned only with the three principal items which were:

a) the sum of approximately 45 million lei discovered by the authorities on the arrest of Procopius,
b) 40,000 dollars sent to Maniu in December 1941 via a diplomatic courier care of the Turkish Embassy, Bucarest,
c) 10,000 dollars plus 5 diamonds valued at 12,500 Turkish Liras and 368.72 carat of small diamonds of an estimated value of Turkish Liras 76,485 — sent in March 1942.

3. For items (b) and (c), we have never received Maniu's acknowledgment, although the person responsible for the transmission of the sums to Bucarest, PANTS, has told us that the money was received.

4. As there is still an outstanding claim from PANTS of a balance of cash on the 368.72 carat of diamonds, the liquidating officer should discover from Mr. Maniu a) if he received the items and b) what sum was realised on them.

5. With regard to the maintenance of Maniu's envoys abroad, this is a matter which, presumably, will be dealt with in London.

II. W/T SETS.

1. Maniu was given a small portable W/T set in 1940 via Procopius, plus a Mark III set, code name "BINE", given to him in March 1942. These two sets should, if possible, be recovered.

III. MANIU's ENVOYS.

1. Messrs. Cornel BIANU and Sefan NENICESCU, now in London as representatives of Mr. Maniu, would like to know what instructions the latter has to give them.

2. These two men have conformed strictly to the stipulations laid down in London by the Roumanian Bureau and have proved useful collaborators.

3. In addition to them, there are a few other Roumanians who have remained true to the Maniu cause although not actually sent out by Maniu. They, too, would like to know how they should proceed. Their names are:

Lt. Col. George MAVRODI,
LAPTEW,
Alexander BIANU and
STIRCEA.

4. Apart from the above-mentioned, Pavel PAVEL, who is still in England with his wife, made common cause with V. V. TILEA and is no longer a member of the Roumanian Bureau in London.

5. Another person for whom Mr. Maniu is responsible is Emanoil RUGINA, at present in Palestine. This man gave up to Mr. Maniu a seat in an aircraft which was to have been flown by BURDULOIU from Roumania to British territory. In view of this, Maniu agreed to RUGINA leaving the country and asked us to see that he did not starve.

6. Mr. Carol DAVILA, now in Washington, wishes to know what Maniu would like him to do.

7. Another Roumanian who has behaved well in London is Dumitru DANIELOPOL. He was working in London on behalf of the Roumanian National Bank at the Bank of England at the outbreak of hostilities and since then has been actively engaged in helping us with our propaganda to Roumania.

IV. GENERAL.

1. It would be useful if Mr. Maniu would be good enough to give us an indication of the people whom he regards as having been most useful in the work he undertook in collaboration with ourselves.

2. In this connection, of course, Mr. V. C. S. Georgescu would also be useful.

D/H 13

Anexa III

60/13/LIQ

TOP SECRET

To: Force 133, for Dan Group
Copy to: SOE, London
" " : Special Liquidation File

Istanbul, 28th November 1944

From: D/H 13

ROUMANIA — LIQUIDATION
AGENTS AND COLLABORATORS

ANTIPA:

In his signal R.A.C. 175/4760 of November 1st, D/H 88 states that the above-mentioned is in debt to the extent of one-and-a half million lei and needs help. He adds that AUREL does not think him trustworthy. The above-mentioned left Turkey for Bucarest at the end of 1941 but was arrested soon after his arrival and finished up in concentration camp. We are in possession of no details here of the circumstances in which his arrest took place, but we are inclined to share AUREL's view that he may not be trustworthy. If the file of his case from the Military Courts is available, a decision can easily be taken, otherwise I can only suggest that we consult Aurel DOBRESCU.

BEZA: A W/T Operator of Z.4.

This man was arrested at the same time as *PROCOPIUS* and the JOCKEY and spent three years in prison in unpleasant circumstances. He should be given every assistance to find employment and only should he be given financial aid until such employment is found. I recommend furthermore that he be given a letter of thanks for his assistance.

Constantin BURSAN:

Although the above-mentioned made frequent visits to Istanbul, carrying messages to us from Maniu, he has frequently been charged of acting as double agent on behalf of both the Antonescu régime and the National Liberal and Peasant Parties. To give him his due, however, he did organise, in collaboration with SOREANU, a very useful and efficient information service covering political and economic fields. He worked on an unpaid basis,

but on the occasion of his last visit to Istanbul borrowed the sum of TL.1,000 which was never repaid. I suggest this sum be written off.

There is only one matter which requires explanation, and that is, how the Germans came to be in possession of a photograph of Reginald which I personally gave to Bursan in 1942. This photograph was produced by the Germans in their cross-examination of Reginald. In fairness to Bursan, who, I do not for a moment believe, collaborated with the Germans, I suggest we give him a letter of thanks. On this point, however, Mr. Maniu might usefully be consulted.

Ion BURTEA:

This agent is at the moment in Istanbul and will be paid the salary of TL.50 for the month of November, following which we shall sever all further contact.

We are holding in Cairo a tin containing a number of gold napoleons which belong to the above and he has been informed that he should write to O.C. Security Middle East 95 when this property is required. No letter of thanks and no further financial remuneration is necessary.

Ion CHRISTU:

No action is required in this case beyond perhaps a verbal expression of thanks for his endeavours on our behalf.

Although it was decided at the meeting held in Cairo on October 31st that a letter of thanks should be given to the above-mentioned, I think his position is on too high a level for such action.

Ion CHRISTUREANU:

The above-mentioned worked rather as a "lone wolf", distributing anti-Nazi democratic propaganda. Our contact with him was very infrequent, dependent upon the good offices of certain members of the Spanish Legation here. We received occasionally samples of his propaganda but one would require to have further information on his activity before deciding if a letter of thanks is necessary. No financial help is required.

Mircea CIUPERCESCU:

The above-mentioned is one of the more difficult cases, as, although he received considerable sums of money, he failed to implement his promises. As he claimed to be in touch with Maniu, I suggest that his case be discussed with Maniu, and a decision be taken on this basis. It may be that Mr. Ciupercescu would feel it incumbent upon him to refund some of the money he failed to employ on our behalf. In any event, no further financial

outlay is necessary nor do I think his is a case for a letter of thanks. It may be, of course, that he is regarded by his compatriots as a war criminal. As D/H 311 had most frequent contact with Ciupercescu, I recommend his views also be considered.

Alexander CREȚIANU:

The above-mentioned is at present in Ankara and has already been thanked verbally by D/H5 and D/H 13 for his very useful contribution to the success of the coup d'état of August 23rd. No further action is required.

Coco DUMITRESCU:

The above-mentioned is the General Manager of the Unirea Oil Company. Although his name, and more frequently his pseudonym of "Fatty" has cropped up in our correspondence, he was never of real use to us, and no liabilities have resulted from our association with him.

V. C. S. GEORGESCU:

The above-mentioned has been known to us since 1940 as "the Jockey". He was one of our most useful collaborators even after his arrest in August of 1941, succeeding in communicating from his prison with Maniu and ourselves, and providing considerable incentive to a somewhat lethargic opposition group. I recommend he be given a letter of thanks and hope that our recommendations for an award will be approved. London please refer to our memorandum 897/13/Gen of May 19th, 1942, addressed to ADH and the latter's reply G(R)/M/102/13 of June 1942, addressed to London. A silver cigar case is being sent to Georgescu via D/H 44. It has been engraved with the name of "Jockey", the dates "September 1940 — August 1944 — From some British friends".

Every effort has been made to facilitate a visit to Bucarest of the above-mentioned's brother, Captain Georges, recruited in Canada and trained for operational work in Roumania. I do not know if a passage has been obtained, and if it has not, Georgescu should at least be informed that his brother is very well and proposes to visit Roumania, if necessary in a civilian capacity as soon as this is possible. If he fails to reach Roumania within the next month, he will proceed to London but will not return to Canada before coming to see his brother.

Dumitru GHEORGHIU:

The above-mentioned made two trips to Istanbul under cover of negotiations for the sale of a Roumanian Oil Company, but on both occasions brought messages from Maniu and enabled us to conclude arrangements in the matter of ciphers, secret inks etc. For the last year, however, he has disappeared from the picture. He worked on an unpaid basis and

we have no liabilities towards him. All that is required is a verbal expression of thanks for the assistance he gave.

Matei GHICA-CANTACUZINO:

Although the above-mentioned was useful to us in bringing information from Maniu in June of this year, he was of greater value to the R.A.F. to whom he disclosed information concerning German and Roumanian Air Forces, and Air Fields etc. No action is required.

Radu HURMUZESCU:

No action is required in connection with the above.

Bădica IAROSLAVICI:

The above-mentioned was recruited by "the Jockey" and was arrested at the same time as the latter in August of 1941. I would recommend that the Jockey be approached with a view to discovering the extent and nature of the services rendered in order to decide if a letter of thanks is necessary.

Furthermore, any assistance which can be given to this man to find employment would be appreciated. He speaks fluent English and French, apart from his mother-tongue.

ILIESCU

The above-mentioned is employed in the Ploesti office of the Unirea Oil Company. To my knowledge he has performed no services on our behalf, and therefore no action is necessary.

Alexander A. IONESCU:

The above-mentioned, known as "FARO", was a vital link in the chain of communications between the Jockey, Maniu, Reginald and ourselves. Practically all the enciphering and deciphering of our messages was done by him in his spare time away from the office of the Standard Oil Company where he is employed. From all reports he has behaved magnificently and I propose recommending him for an award. We have no financial liabilities towards him and he is well placed with the Standard Oil Company. Apart from a verbal expression of our warmest thanks, I would also recommend he be given a letter of thanks.

Gheorghe IOSIF:

The above-mentioned ran his own small propaganda organisation in Roumania with considerable success from the beginning of 1943 until his arrest in July of 1944. He should be given a letter of thanks.

With regard to his financial position, he has a balance of L.E.300 in Cairo and is entitled to a sum of Lei.225,000. D/H88, however, suggests that he be given a bonus of 500,000 lei. In view of the very favourable rate obtaining today for sterling, I support D/H88's proposal.

IOSIF should be asked how he wishes to dispose of his L.E.300. His account was closed on November 30th of this year, which was equivalent to giving him a three months' bonus in strong currency.

Doctor IVANOVICI:

The above is employed in the S.M.R. and acted as courier between Procopius and myself from October 1940 and June 1941.

We have no financial liabilities towards him and it would be largely a matter of academic interest if we could discover whether or not he betrayed us.

LUKASIEVICI:

The above-mentioned was formerly Roumanian General Consul in Istanbul and left in 1942. Although he gave us promises of his collaboration when inside Roumania, nothing further was heard from him. No liabilities have resulted from our association with him and no letter of thanks is required.

Iuliu MANIU:

See memorandum nr. 54/13/LIQ. of November 27th.

Constantin MARINESCU:

We are holding the equivalent of $ 576.29 in Egyptian pounds, i.e. L.E.139.42 for the above-mentioned under the joint names of Marinescu and Vania. Instructions should be obtained from the above-mentioned as to the disposal of this credit.

Beyond the above we have no liabilities and I do not think it is even a case for a letter of thanks. D/H 311 knows the above-named well and could convey our thanks verbally for his small contribution to our work.

George MORIATTI:

Although the above-mentioned has never figured as an active assistant in our work in Roumania, I learned from Alexander RACOTTA that he and Moriatti made various attempts to establish contact with me in prison and failed. I think his case calls for verbal thanks, particularly as, in addition to the above, he was providing information on the Roumanian oil business to I.S.L.D. indirectly, thinking that it was coming to us.

Liviu NASTA:

The above-mentioned was main collaborator in Roumania in the early days of the war. On the Legation departure from Bucarest, he was paid the sum of 500,000 to 600,000 lei. Our obligations in his case should be limited to enquiries as to his financial positions and should he be in need, I would recommend he should be given assistance, either financial or by way of assistance in finding employment. He should also receive a letter of thanks for his past services.

Gheorghe NICA:

The above-mentioned, who was collaborating with us in a small way by distributing propaganda, was arrested two years ago when attempting to leave the country illegally.

He was given some small financial assistance whilst working for us and all that requires to be done now, assuming it is possible to get in touch with him is to assist him in obtaining employment, and give him a reward of, say, £.25, or its equivalent in lei. He is a young man of about 20 and was a member of the crew of the "Transylvania". I mention this case against the event Nica should approach the A.C.C. and refer to his past services.

NICULESCU-BUZEȘTI:

All that is required here is a verbal expression of our appreciation of the important services rendered by the above-mentioned in facilitating the exchange of messages via Roumanian official channels between the armistice delegates and Mr. Maniu. This I actually did on the night of the coup d'état, but no harm would be done if it were repeated by, say, D/H 5 or whoever is entrusted with the job of settling our affairs.

Iosif PĂȘĂTOIU:

This man used a pseudonym, "the Bird", and collaborated with us effectively from the date of the Vienna Diktat until March of 1941. He provided texts for propaganda on behalf of a mythical society called "ARDEALUL". This propaganda was printed in our own printing press whilst Păşătoiu was responsible for its distribution. Towards the end of our collaboration, Procopius reported that the man had become avaricious and possibly was using our funds in his own interests. Procopius can give further details, but I believe he was in possession of about three million lei at the time of his arrest. Although unlikely, it is possible that a part of this money could be recovered and I suggest Procopius' advice be requested. We have no liabilities and no letter of thanks is necessary.
Note: He is referred to in the Mircea Report nr. 52/13/LIQ. in this file.

PĂTRĂȘCANU:

Although the above-mentioned had a symbol A/H65, we never succeeded in establishing effective contact with him, possibly due to his arrest early in the war when he

was placed in a concentration camp. I merely mention his case to show that we were aware of his activity although we did not know it was on behalf of the Communist Party. No action is required.

The PITULESCU Family:

The above-mentioned provided assistance to *Reginald,* David Russell and Serb without which Reginald might never have reached Bucarest and the W/T might never have been employed. They received our party without being forewarned either by Maniu or by ourselves and behaved in a very admirable fashion. They should be given letters of thanks. As reported in the Reginald Report No. 53/13/LIQ., Mrs. Pitulescu was given a present of 25 sovereigns whilst the old man, now deceased, received 5 sovereigns. No further financial assistance should be necessary.

Nicolici PIRA:

The above-mentioned is the Serb who accompanied *Reginald* and Major Russell on the Ranji operation. He received from Reginald the sum of 50 sovereigns and the lump sum of 400,000 lei, several suits of clothing and a salary of 100,000 lei a month. He has therefore been very well treated financially.

According to *Reginald* and also according to Pira himself, Major Russell promised that he would be given the rank of Sergeant Major with effect from the 1st July 1943, pay accummulating in Cairo (See B.M.M.R.A.C 175/4060 of August 1st and page 22 of Reginald's report). I do not know whether the question of rank can be satisfactorily settled or if there is any point in doing so, but presumably we must implement Russell's promise with regard to the accummulation of pay in Cairo. Pira should be asked what he wishes us to do with this sum.

As the circumstances of Major Russell's death have not been satisfactorily cleared up, I suggest that Pira be sent to Bari for cross-examination by our Security Authorities in order to obtain a full report on Russell's death. Pira was with Russell until a few moments before he was killed. Once this cross-examination is completed and Pira is cleared of all suspicion, it would seem advisable to repatriate him to Jugoslavia.

Ion POPOVICI:

The above-mentioned is well known from the files as PROCOPIUS and was originally enlisted on behalf of the department early in 1940 to provide a cut-out for certain Polish contacts. It was Procopius who undertook most of the more dangerous of our work in the early days of the war. Our war chest was deposited with him, he handed over a W/T set to Maniu, he distributed our propaganda and he assisted in the enciphering and deciphering of the messages sent over the Z.4 W/T set in 1941. He has been most

highly spoken of by D/H37 and D/H43. Unfortunately it appears that he broke down during cross-examination by the Germans and Roumanians and gave away information which led to the arrest of many of our collaborators. It is my personal view that this must not count too strongly against him. He showed considerable courage in the early days of the war and in his own words spoken to me in confidence, he placed not only his limited means but also his life at our disposal. Should his having spoken be held against him by his colleagues, I would urge that it be explained to them that not all people behave the same way under duress and until one has had the experience oneself, one should hesitate to judge others.

Procopius worked for us without any pay whatsoever. He is well placed in the Unirea Oil Company and his financial position is assured. He was recommended in 1942 for an award and reference in this connection should be made to our memorandum 897/13/Gen of the 9th May, 1942, addressed to ADH and the latter's reply G(R)/M/102/13 of June 1942.

In a private letter addressed to me, D/H 311 expresses the view that Procopius's judgment has been affected by his three years in gaol. He was kept for a long period in the notoriously unhealthy prison of JILAVA. D/H 311 makes the suggestion which I heartily support, that Procopius and his wife should be allowed to leave Roumania for a holiday in the Near East. I am taking this matter up independently with the department but would request the liquidating officer to obtain the agreement of the A.C.C. should this be necessary. Procopius' departure should be timed to coincide with my presence in Cairo unless he comes by the land route in which event he could meet me in Istanbul.

He should in any event be given a letter of thanks and a suitably engraved silver cigarette case is to be sent to him via D/H 44. This bears the same inscription as in the case of the Jockey, with the exception of the name Procopius.

Radu PROTOPOPESCU-PACHE:

The above-mentioned is known in our reports and signals as NELU. He gave shelter to Reginald on his arrival in Bucarest and allowed him to operate his W/T set from his house for a considerable period. (See Reginald report.)

Some difference of opinion, however, seems to have arisen between Nelu and Reginald resulting in the criticisms of Nelu to be seen in the Reginald report. Nelu, however, is well known to D/H 44 and has already contacted him in Bucarest with a view to giving an account of the sum of Lei. 5,700,000 which he received from us and from Reginald. (See first page of report 53/13/LIQ.)

D/H 44 holds a good opinion of this man and Reginald's criticisms should be taken with reserve until Nelu himself has had an opportunity to state his own case. Beyond settling the financial matter, the only action necessary is a letter of thanks for the help which proved vital to Reginald's safe séjour in Bucarest.

Elena PROTOPOPESCU-PACHE:

The above-mentioned has figured occasionally in our reports in connection with the sending of postcards to Istanbul. Her contribution to our work was very small indeed but through it she became a victim of the Roumanian and possibly the German police. Her name was mentioned to me during cross-examination by Captain Petermann of the German Military Intelligence. Shortly after the coup d'état, she telegraphed to me in Istanbul, stating that a room and office were available for friends at her house in no. 70 Strada Romana. No action need be taken in her case, unless she herself approaches any member of the A.C.C. I have written her a personal greeting thanking her for her telegram. She is well-known to Colonel Stirling of the Spears Mission.

Alexandru RACOTTĂ:

All that is required in this case is a letter of thanks.

The above-mentioned gave valuable assistance in the preparation of landing grounds and a reception committee for the Autonomous operation and was a staunch helper of the Jockey whilst in gaol. No financial assistance is necessary.

SOREANU:

This collaborator provided us with valuable reports, both economic and political, for roughly two years, and to my knowledge was never given any financial assistance. A/H 25 in fact claims that he and a few other friends were supporting Soreanu. I would suggest he be given a bonus of L.Stg.100.- which, at the present rate of exchange, would keep him for some considerable time. He is by profession a journalist and it is possible that he is already satisfactorily established. This, of course, can only be judged on the spot.

Alexander ŞTEFĂNESCU:

This collaborator has been known under the pseudonym of "Mimi". As reported in our 53/13/LIQ., page 2, he paid a certain sum of money to Dely Ionescu which was given to Reginald when the latter was short of funds. It remains to be decided whether the sum in question should be refunded or not.

According to Racottă, Ştefănescu's services were valuable. He made several attempts to see me in prison but without success. He should be given a letter of thanks.

Miss SURBER:

The above-mentioned is employed as a secretary in the Unirea Oil Company in Bucarest. She has been known under the symbol of A/H196. Her effective work ceased on

March 4th and it was agreed in the Cairo discussions that we should close her account with effect from this date. Her contribution to our work was very small and no further financial assistance is necessary nor is she a case for a letter of thanks.

Niculae ȚURCANU:

He has been variously known as "Malta", "Reginald", "Vela" and D/E27 and is reported on separately under memorandum 53/13/LIQ. to which a translation of his own report is attached.

A decision must be taken in Bucarest regarding this man's future as at present he is being held in Cairo.

Once the investigation into Major Russell's death has been satisfactorily carried out, it is thought he should be recommended for an M.B.E. He has a credit in Egyptian pounds in Cairo and is making his own arrangements as to its disposal. I do not feel that any further financial reward is indicated though clearly it would be in our interests to have him in employment under our control.

The question of his status has not been settled but is under investigation by "A" Branch, Force 133. Although he wears the uniform of a commissioned officer, he has not been listed in the British army: his uniform was merely a cover to protect him in the event he was captured on entering Jugoslavia, while his identity paper was protection while in Roumania.

VIȘAN or VIȘA:

I am not sure of this man's name but full details can be obtained from the Jockey. The above-mentioned was arrested with the Jockey and Procopius and, I believe, assisted in the manufacture of the Z.4 W/T set or in its operation. In any event, he is deserving of a letter of thanks. I would further recommend that we take the Jockey's advice as to whether any assistance is required financially or in the matter of employment.

Cătălin VLĂDESCU-OLT:

The above-mentioned is now in Bucarest, called there by Ion Christu for whom he has worked a considerable number of years.

He was extremely helpful to us while working under the cover of a Vice Consul in Istanbul. The post, however, was given him on Christu's intervention to enable us to have a link between the Opposition in Roumania through Christu in Sofia and Vlădescu-Olt in Istanbul. His collaboration dates from the autumn of 1942, at a time when considerable

risk was involved in working on our behalf. Although he worked as an unpaid collaborator, we did on one occasion assist him financially when purchasing a car. I am considering putting in a recommendation for an award and in any event both he and his wife Beatrice Vlădescu-Olt are deserving of letters of thanks.

Franz WIENER:

In his signal R.A.C./175/4760 of November 1st, D/H 88 states that he proposed paying the above-mentioned a bonus of half a million lei.

Franz Wiener has been collaborating with A/H 178 (Iosif), having been briefed in Istanbul before his return to Roumania in 1942. It is difficult for me to give an opinion on his case but I am inclined to the view that with the present favourable sterling rate, half a million lei would not be out of place.

D/H 13

Anexa IV

61/13/LIQ

TOP SECRET

To: Force 133, for Dan Group
Copy to: SOE London
" " : Special Liquidation File

Istanbul, 29th November 1944

From: D/H 13

ROUMANIA — LIQUIDATION
PRINTING PRESS

In September of 1940, we acquired a complete printing press in Bucarest, with which a considerable amount of propaganda was printed for Maniu, the "Ardealul" movement, and Miniform's special representative, Mr. Chalmers Wright.

2. I do not know if it is possible to regain possession of the printing outfit, but would suggest that Procopius be consulted and his advice taken.

3. The documents of title were left with Procopius in 1941 and he may still possess them.

D/H 13

Anexa V

64/13/LIQ

Istanbul, 30th November 1944

ROUMANIA — LIQUIDATION

How to contact SOE agents and collaborators in Roumania

Antipa	ask Major Porter
Beza	ask Mr. V. C. S. Georgescu
Bursan	see telephone directory
Matei Ghica-Cantacuzino	through Mr. Georgescu
Mircea Ciupercescu	through Lt. Col. E. C. Masterson
Christu Ion	telephone directory
Christureanu	do. do.
Coco Dumitrescu	Unirea S.A.R. de Petrol Berthelot 90
Georgescu V.C.S.	14 Strada Dr. Grigore Mora, Bucarest
Gheorghiu Dumitru	Creditul Minier S.A.R. de Petrol
Iaroslavici	through Mr. Georgescu
Ionescu Alexander A	Romana Americana S.A.R. de Petrol
Iosif Gheorghe	through Major Porter
Ivanovici	Serviciul Maritim Român
Maniu Juliu	through Mr. Georgescu *only*
Marinescu Const.	Lt. Col. Masterson
Moriatti George	Steaua Romana S.A.R. de Petrol
Nasta Liviu.	telephone directory (Strada Berzei)
Nica Gheorghe	can make no suggestions unless through the S.M.R.
Niculescu-Buzești	through Mr. Georgescu
Pășătoiu	through ing. Ion Popovici
Pitulescu	live in Vârciorova but have house in Bucarest. Known probably to Georgescu

Nicolici Pira (the Serb).....through Major Porter
Popovici Ion .....Unirea S.A.R. de Petrol Berthelot 90
Protopopescu-Pache .....through Lt. Col. W. Harris-Burland
Protopopescu-Pache Elena .....Strada Romana 70, Bucarest
Racottă Alexander.....Str. Ciprian Porumbescu 8, tel. 20646
Ștefănescu Alexander.....through Georgescu
Vlădescu-Olt .....through Major Young

PARTEA A VIII-A

RĂZBOI PSIHOLOGIC

Capitolul 31

ROMÂNIA ȘI „RĂZBOIUL UNDELOR" (1943—1944)

S-au împlinit, de curând, 50 de ani de la terminarea ostilităților din 1939—1945, dar cercetarea istoriei războiului continuă cu aceeași râvnă ca și până acum, pretutindeni pe mapamond. S-a afirmat și s-a dovedit că ultima conflagrație mondială a cunoscut *mai multe coordonate* — militară, politico-diplomatică, economică, subterană, rezistența antifascistă și, nu în ultimul rând, componenta *propagandistică*. În fapt, toate marile puteri beligerante, și nu numai ele, ci toate statele, inclusiv cele neutre, s-au preocupat să-și creeze servicii speciale de propagandă. Cele mai eficiente s-au dovedit: în prima fază a războiului, cele ale Germaniei, iar, după 1942—1943, cele ale Aliaților. Au excelat însă serviciile britanice. Acolo a funcționat *un departament al războiului politic — PWE (Political Warfare Executive)*, cu rezultate remarcabile, descrise de un fost colaborator și coordonator — Charles Cruickshank, în două binecunoscute cărți și în care se consideră propaganda ca reprezentând *a patra armă de război aliată*[1]. În cadrul propagandei de război a tuturor țărilor un rol esențial l-a jucat *radioul*, iar bătălia angajată s-a denumit, nu fără dreptate, *războiul undelor*. Rămâne un capitol de bază radioul britanic, în speță *BBC*-ul, despre care același Cruickshank opina că a învins pentru că a *difuzat Adevărul*[2].

Problemele propagandei de război s-au examinat, dacă ne aducem aminte, la Congresul al XV-lea de Științe Istorice de la București din august 1980, când o secție specială a stăruit asupra problemei, iar partea română a editat cele două volume cuprinzând lucrările secției[3]. Atunci s-a evidențiat că, în vreme de război, propaganda are două țeluri, ofensiv și defensiv, pentru:

— menținerea moralului poporului propriu, mobilizarea lui în luptă;

— subminarea puterii inamicului, slăbirea rezistenței sale[4].

Între 1939 și 1945 au existat, desigur, deosebiri între tabere atât în cadrul *Axei*, cât și al *Națiunilor Unite*, între co-parteneri, dar *mijloacele au fost comune:* presa, radioul, filmul, intoxicarea prin spionaj etc. S-a recunoscut și se apreciază că, după cum am enunțat deja, *arma cea mai importantă de propagandă a fost radioul*[5], iar, în domeniul respectiv, modelul l-a realizat *BBC*-ul[6]. Totodată *PWE*-ul a organizat zeci de posturi clandestine prin plantarea pe continent a așa-numitelor „stații radio negre"[7].

România, evident, nu s-a putut sustrage „războiului undelor". Cum s-a implicat ea însă? În funcție de etapele prezenței ei în război (în Est și, apoi, în Vest), identificăm:

1. Activitatea din 1941—1944 a posturilor oficiale. Scopul principal a constat în întărirea moralului de luptă al poporului în general, al ostașilor în special. În arhiva Cabinetului Militar al lui Ion Antonescu de la Moscova am depistat o serie de documente atestând că în cadrul MSTM-ului a funcționat Secția de Propagandă, care prezenta sistematic, spre aprobarea *personală* a Mareșalului Antonescu, *programe lunare* ale emisiunii *Ora ostașului*[8]. Din programele propuse, avizate toate de Mareșal, reținem atenția:

— conferința profesorului D. Almaș, locotenent, de la 16 iunie 1943, pe tema: „Luptând contra bolșevismului, ne apărăm pământul, familia și graiul"[9]. D. Almaș a fost printre cei mai frecvenți invitați ai emisiunii amintite;

— ca o curiozitate, reținem, la 23 august 1943, deci cu exact un an înaintea răsturnării regimului antonescian, conferința locotenentului M. Ștefănescu „România și Germania, înfrățite prin interese și năzuință ce statornicesc temeliile Europei de mâine, merg sigure spre izbândă"[10].

2. În cadrul Ministerului Propagandei Naționale a funcționat un *Serviciu radio-informativ*, care înregistra emisiunile posturilor străine din ambele tabere și cele ale neutrilor, cuprinzând informații despre mersul războiului în genere, despre România îndeosebi, diverse. Documentele respective se află depozitate la Arhivele Statului din București și au fost, până în prezent, cel mai mult consultate de specialiști. Datele adunate serveau, în primul rând, pentru redactarea *buletinelor de informații militare*, care se prezentau zilnic, de regulă la orele 20, Conducătorului Statului român[11]. Prezentăm planul unui astfel de *buletin* (cel din 1 mai 1943):

I — Situația pe teatrele de luptă.

Frontul de Est

A. Din surse germane și române;
B. Din surse sovietice.

Frontul de Sud

A. Din surse germane și italiene;
B. Din surse engleze și americane.

Frontul de Vest

A. Activitatea forțelor aeriene beligerante;
B. Activitatea în Oceanul Pacific.

II — Informațiuni militare interne.

III — Informațiuni militare externe.

— URSS
— Peninsula Balcanică
— Ungaria
— Germania
— Elveția
— Extremul Orient

IV — Diverse știri scurte[12].

Asemenea buletine ne îngăduie să apreciem, astăzi, că Ion Antonescu era *informat* îndeaproape, multilateral și obiectiv asupra mersului războiului, ceea ce a constituit, netăgăduit, un mare avantaj pentru el în calitatea-i de „lord al războiului".

3. În cadrul MSTM-ului, la Secția a II-a, a funcționat *Serviciul Radio*, care în anii 1943—1944 prezenta — după cum desprindem tot din arhivele românești aflate încă la Moscova — sinteze periodice pe tema *Propaganda (radio) împotriva României*. Reținem modelul unei astfel de sinteze acoperind perioada 1—15 iulie 1943:

I — Propaganda de ordin militar:

1. Starea de spirit din oștire;
2. Pierderile armatei române;
3. Efectele războiului.

II — Propaganda de ordin politic:

A. Internă

1. Situația din țară.
La acest subcapitol sunt date exemple cu emisiuni ale posturilor „România Liberă" (ce funcționa la Moscova, sub conducerea lui Leonte Oighenstein-Răutu) din zilele de 5 și 13 iulie 1943.

B. Externă

1. Raporturile româno-ungare și problema Transilvaniei;

2. Relațiile României cu Germania;
3. Urmările participării României la război.
La acest subcapitol se dau ca exemple emisiunile postului Radio Londra din 4 și 12 iulie 1943 ori ale „Vocii Americii" din 2 iulie același an.

C. Atitudinea propagandei maghiare față de România.

III — Propaganda de ordin economic:

1. Aprovizionarea;
2. Șomajul etc.[13]

În alte cazuri, se prezentau direct lui Antonescu note informative distincte privind detalii asupra emisiunilor posturilor britanice (precum, de exemplu, la 10 septembrie 1943, orele 23,15[14]). Informația britanică preciza între altele:

„Antonescu intenționează să dea alte divizii românești pentru apărarea capului de pod din Cuban" etc. etc.

Pe aceste rânduri, Mareșalul a recomandat col. Radu Davidescu, șeful Cabinetului Militar:

„Numai minciuni. Să dezmintă prin radio"[15].

Un alt exemplu: la 14 decembrie 1943, ora 18, s-au transmis alte știri asupra României. Mareșalul a decis:

„Colonel Davidescu — Instrucțiuni de la mine"[16].

În arhivele capturate, am aflat numeroase buletine pe tema *Propaganda (radio) împotriva României*[17], pentru perioadele:

— 1—15 și 16—30 iunie 1943;
— 1—15 și 16—31 iulie 1943;
— 1—15 și 15—31 august 1943;
— 1—15 și 15—30 septembrie 1943;
— 1—15 și 15—31 octombrie 1943;
— 1—15 și 16—30 noiembrie 1943;
— 1—15 decembrie 1943.

Au fost interceptate de regulă următoarele posturi de radio sau agenții de presă: Londra (pe primul loc), Moscova, New York, România Liberă, Agențiile Tass, United Press și Reuter, Glasul Conștiinței Românești (?), Vocea Americii, Ucraina Independentă și Budapesta[18].

Foarte interesantă socotim Nota MSTM, Secția II, Biroul Contrainformații către Cabinetul Militar (nr. 230233/20 februarie 1943) cu referire la greutățile întâmpinate în combaterea propagandei inamice ori despre cazurile de indiscreții cu știri militare și

politice, colaborări ș.a. În temeiul acestui document, col. Radu Davidescu a făcut un referat (la 24 februarie 1943)[19], pe care Mareșalul Antonescu a notat aceste rânduri atât de veridice atunci și oricând la noi[20]. Tocmai de aceea, propunem să parcurgem integral textul în discuție:

„Educația nației este total neserioasă.

Trebuie date câteva exemple publice, prin măsuri luate în contra acelora — civili, ofițeri, soldați, funcționari de orice grad — care discută în public, în saloane, la masa de poker, [în] cafenele, restaurante etc. chestiuni militare și operative.

Dacă educația nației este de condamnat în această privință, este și mai de condamnat aceea a ofițerilor. Sunt ofițeri, chiar de stat major, care discută peste tot situațiile militare, divulgă fără intenție, însă din limbuție, ceea ce au auzit, au văzut sau știu, participă în societăți impasibili la astfel de discuții, le provoacă, le întreține, le urmărește, le tolerează nu numai civililor și doamnelor, dar chiar și subalternilor. De aici vine tot răul. La Consiliul de Colaborare viitor [21] *am să aduc un caz concret. Nimeni nu ia nici o măsură. Nici un comandant de regiment, de companie, de batalion, de garnizoană, de divizie, teritorial etc. etc.*

Prin tăcerea lor și neîndeplinirea datoriei, Țara dă un aspect de desmăț. Toți străinii știu tot. Toți civilii fac strategie, toți mahalagiii și în toate tramvaiele se vorbește ce trebuie și ce nu trebuie de funcționari, militari etc. Urechile străinilor și spionilor stau larg deschise prin tramvaie, case, cafenele, teatre etc. etc.

Statele cheltuiesc sute de milioane să afle informații.

La noi nu este nevoie de nimic, fiindcă de sus și până jos toți vorbim și procurăm informații inamicilor și amicilor.

O mai mare inconștiență nu se poate.

Așa-zisa opoziție, prin elementele ei bine cunoscute ca valoare, ca trecut și ca activitate de a reveni la conducere, chiar peste cadavrul Țării, completează și întreține această operă inconștientă de slăbire a moralului, de defetism, de trădare.

Pe baza acestei situații generale, să se facă de Cabinet și Secretariat o instrucție completă, care să se trimită tuturor din partea mea și în anumite părți să se difuzeze prin presă, radio etc.

M[areșa]l A[ntonescu]".

*

Documentele cercetate dovedesc că măsurile întrevăzute de Mareșal au fost, în adevăr, traduse în viață[22].

O etapă distinctă a „războiului undelor" în care a fost implicată România a fost aceea a pregătirii și înfăptuirii loviturii de stat de la 23 august 1944. Problema a fost examinată

în detaliu[23], impunându-se realitatea că forțele ce au pregătit cotitura României în războiul mondial, tocmai pentru că au intuit corect semnificația majoră a „războiului undelor" și posibila „cooperare" aliată, s-au preocupat în mod special și au procedat astfel ca actul răsturnării regimului Mareșalului Ion Antonescu să fie adus cât mai curând posibil la cunoștința opiniei publice interne și internaționale, a armatei române în primul rând, *pe calea radio*-ului[24]. A fost exact ceea ce s-a împlinit prin Proclamația adresată de Regele Mihai națiunii române în seara de 23 august 1944, după orele 22,00. Acea proclamație a fost urmată de Declarația noului guvern român al generalului Constantin Sănătescu[25]. Efectul în țară, în rândurile trupelor de pe front ori de interior, în exterior — la foștii aliați de până atunci ori la Aliați — a fost cel scontat, faptul probând în chip elocvent importanța „războiului undelor", prezența activă a României — ca subiect ori ca obiect — și pe acest front de luptă.

„Războiul undelor" desfășurat din acel moment și până la sfârșitul ostilităților pe teatrul european de război, în luna mai 1945, a avut în centrul preocupărilor desfășurarea în sine a evenimentelor din august 1944, rolul și locul lor în derularea ultimei faze a celui de-al doilea război mondial pe vechiul continent.

Prezentăm în continuare unele materiale care au „alimentat", în perioada investigată, „războiul undelor"[26], indicându-se zilele și orele emisiunilor de referință. Se va observa cu ușurință insistența cu care noii aliați ai Bucureștilor au răspândit versiunea, în total dezacord cu realitățile, cum că după 23 august 1944 trupele lor ar fi adus „eliberarea" României. Din punctul de vedere al Aliaților, totul corespundea directivelor elaborate de către faimoasa *Direcție a Războiului Politic (PWE)* din Londra, de către oficialitățile din Washington ori de la Moscova.

23 august 1944

— La ora 22,45, Radio Londra (după cât se pare, cel dintâi post de radio străin care a insistat asupra cotiturii intervenită în poziția României în războiul mondial din 1939—1945) apreciază că „schimbarea de front" a României va avea „efecte profunde" asupra celorlalți sateliți ai Reichului hitlerist — Bulgaria, Ungaria și Finlanda.

— Ora 23,00, Radio Londra (în limba română): „România a acceptat condițiile de pace ale Aliaților. Regele Mihai a adresat o proclamație către țară, anunțând încetarea ostilităților împotriva Puterilor Aliate și începerea luptei alături de Națiunile Unite împotriva inamicului comun..."

— Ora 23,15, Radio Londra (în limba maghiară): „O știre foarte importantă ne sosește din Răsărit: Regele Mihai al României a acceptat armistițiul propus de Rusia Sovietică, alăturându-se Aliaților. În proclamația dată de către Maiestatea Sa Regele Mihai I nu se recunoaște dictatul de la Viena prin care s-a răpit României o mare parte din Ardeal; guvernul este format din liderii democrați, în frunte cu domnii [Iuliu] Maniu și

[C. I. C.] Brătianu. Ultima ştire sosită din Bucureşti anunţă că noul preşedinte al guvernului român este generalul Constantin Sănătescu".

— Ora 23,30, Radio Londra (în limba italiană): „România va face cauză comună cu Naţiunile Unite împotriva inamicului comun".

24 august 1944

— Orele 00,20—00,35, Postul de radio american din Europa (în limba engleză): „Ziua de astăzi [pentru Europa occidentală; de ieri, 23 august 1944, pentru Europa răsăriteană — n.n.] este marcată de două mari evenimente, dintre care unul s-a desfăşurat în Vest şi altul în Est. În primul rând este vorba de eliberarea Parisului şi, în al doilea rând, este ieşirea României din războiul dus împotriva Naţiunilor Unite. De-acum înainte, România este un nou aliat în tabăra Naţiunilor Unite, ea manifestându-şi voinţa de a se alătura la lupta ce se duce împotriva inamicului comun..."

— Ora 00,40, Postul de radio german „Atlantic" (în limba germană): „.România a ieşit din război. Regele Mihai a declarat într-o proclamaţie că România se alătură Aliaţilor. Această ieşire din război a venit cu totul prin surprindere pentru Comandamentul german, cu atât mai mult cu cât Antonescu, cu ocazia ultimei vizite făcute la Cartierul lui Hitler, a declarat că România va lupta până la urmă şi până la ultimul om. La rândul lui, Hitler a promis că Frontul de Răsărit va fi stabilizat..."

— Ora 02,40, Radio „Atlantic" (în limba germană): „Prin trecerea României alături de tabăra inamică [Naţiunile Unite — n.n.], cele 21 de divizii de infanterie germane, împreună cu 2 divizii blindate, au fost încercuite, tăindu-li-se orice cale de retragere. 30 de divizii româneşti, alături de trupele sovietice, luptă acum împotriva trupelor încercuite".

— Ora 02, 50, Radio Moscova: „După cum transmite Agenţia «Reuter», postul de radio Bucureşti a anunţat astă-seară că în România a fost format un nou guvern în frunte cu generalul Constantin Sănătescu".

— Ora 04,30, Agenţia „Reuter": „Capitularea militară a României [în fond, întoarcerea armelor — n.n.] trebuie să aibă urmări importante asupra războiului din Europa de Est [...] Două mari grupuri de armate sovietice [Fronturile 2 şi 3 ucrainene — n.n.] sunt acum libere pentru alte mişcări. Acest fapt înseamnă că 30–40 divizii sovietice sunt disponibile pentru un alt teatru de război [...] Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de Est şi Ungaria este deschis. De asemenea, Dunărea este deschisă Armatei Roşii, iar Câmpia ungară şi Budapesta sunt acum direct ameninţate..."

— Ora 05,15, Radio Londra: „Fapta României constituie un act de mare curaj şi acest act va grăbi sfârşitul războiului. Situaţia Germaniei în Balcani se apropie de o catastrofă îngrozitoare, care va depăşi proporţiile aceleia provocate germanilor în punga de la Falaise [...] Prăbuşirea fasciştilor se apropie cu paşi repezi, iar zilele nemţilor din Balcani pot fi numărate pe degete".

— Ora 05,15, Agenția „Reuter": Din comentariul corespondentului diplomatic Randal Neale: „Capitularea României [retragerea din *Axa* fascistă — n.n.] și eliberarea Parisului marchează pagina neagră a războiului dus de Germania [...] Prin ieșirea din luptă a României, Germania pierde mult mai mult decât petrolul românesc, și așa destul de redus ca producție în urma bombardamentelor aliate. Întregul edificiu nazist din Balcani începe să se năruie, iar efectul capitulării României asupra Bulgariei și Ungariei va fi acela al unui șoc electric de o deosebită violență. De el, chiar Finlanda se va resimți. Consecințele pentru viitorul mers al războiului sunt incalculabile".

— Ora 7,00, Radio Londra (în limba germană): „...Prin ieșirea din război a României, flancurile celor două armate germane din Moldova sunt complet descoperite [...] Nemții pierd toate resursele petroliere din regiunea Ploiești. Gestul României va fi un exemplu de urmat pentru Bulgaria, Finlanda și Ungaria".

— Ora 7,00, Radio Brazaville: „În urma armistițiului intervenit între Aliați și România, se semnalează lupte, în anumite puncte, între trupele române și germane".

— Ora 7,15, Radio Londra (în limba turcă): „...Retragerea României din tabăra naziștilor constituie o mare victorie politică și economică [...] Trupele române vor da lovituri unităților germane care opun rezistență la Galați, deschizând astfel calea armatelor sovietice în înaintarea lor spre câmpiile Ungariei".

— Ora 9,00, Radio Londra (în limba greacă): „...Zilele lui Hitler sunt numărate. Prin actul României, soarta tuturor țărilor balcanice a fost pecetluită".

— Ora 10,00, Radio Londra: Din comentariul lui Th. Cadett: „În ultimele 24 de ore s-au petrecut evenimente uimitoare: Parisul a căzut, România a ieșit din război. Germanii sunt puși în fața distrugerii totale. Efectele imediate ale ieșirii României din război sunt mai degrabă politice și morale decât militare. În războiul trecut [mondial, din 1914—1918 — n.n.], Bulgaria a fost cea dintâi care a provocat defecțiuni. Acum, prietena noastră de 20 de ani, România, a întrerupt cea dintâi relațiile cu Germania, iar bulgarii și, mai ales, ungurii nu știu cum ar putea ieși din încurcătură. Pentru germani, efectele militare ale ieșirii României din război sunt incalculabile..."

— Ora 10,15, Radio New York: „Presa americană de astăzi a publicat *in extenso* proclamația Regelui Mihai, precum și știrile cu privire la formarea noului guvern român. Presa comentează acest important eveniment politico-militar, arătând că România a luat această măsură înaintea Bulgariei și Ungariei, fiind prima națiune satelită care a trecut de partea Aliaților".

— Ora 14,00, Radio Helsinki anunță ieșirea României din război; se citesc paragrafe din proclamația Regelui Mihai.

— Ora 14,00, Radio Moscova: Se anunță ciocniri violente între trupele române și germane în Moldova.

— Ora 14,00, Radio Londra (în limba germană): „...Ziarul «News Chronicle» scrie că prin capitularea României întregul front german din Balcani se va prăbuși. Bulgaria nu mai are de făcut absolut nici o alegere. Ungaria mai poate alege o cale sau alta..."

— Ora 16,00, Radio Londra: Din comentariul lui Edward Montgomery: „România, Bulgaria și Ungaria constituiau pentru Hitler un zid de apărare contra rușilor. România căzând, Bulgaria a rămas izolată. Probabil că ea se va grăbi să facă același lucru ca vecina ei, căci nu mai are de ales. Dar Ungaria? Dacă germanii o vor sili să continue lupta alături de ei, va avea de suportat atacul rușilor și românilor. Ajutați în mod activ de români, rușii vor putea fi în curând la Viena. Prin poarta Carpaților, deschisă de români, rușii vor putea ajunge la München și înainta spre Berlin".

— Ora 17,00, Radio Londra anunță retragerea României din *Axa* fascistă.

— Ora 19,00, Radio Londra (în limba germană): „România nu a capitulat, ci luptă acum mai departe alături de Aliați. Noul guvern român a hotărât mobilizarea tuturor forțelor naționale pentru o nouă luptă împotriva germanilor și alături de Aliați [...] După gestul României, retragerea Bulgariei din război este numai o chestiune de timp. Dar România înseamnă mai mult, căci armatele române care activau pe frontul de răsărit împreună cu nemții vor lupta acum împotriva lor. Prin intrarea României în lupta alături de Aliați, calea Dunării este deschisă. Ruperea alianței cu Germania, înseamnă apoi amenințarea diviziilor germane din Grecia. Cele din Iugoslavia sunt de mult crâncen lovite de Tito. Astfel, întreg Balcanul se va prăbuși. România s-a decis în ceasul al 11-lea pentru a evita o catastrofă spre care mergea. Ea avea de ales între distrugerea lui Hitler sau propria ei distrugere și a ales așa cum trebuia".

— Ora 20,45, Radio Berlin „comentează" retragerea României din războiul hitlerist: „...Poporul român este foarte indignat [...] El dorește victoria germană..."

— Ora 23,20, Radio Londra (în limba franceză): „...Unei țări care iese din conflict cu un minut mai devreme, grăbind astfel sfârșitul inamicului și aducând un aport cauzei drepte a Aliaților, i se pot ierta greșelile anterioare. Ieșirea României din război constituie o lovitură grea pentru Germania, care își vede iremediabil periclitat Frontul din Balcani".

— Ora 24,00, Postul de radio american din Europa apreciază că „schimbarea" taberei de către România „constituie un act senzațional care urmează să aibă efecte imediate și de mare amploare".

25 august 1944

— Ora 5,00, Radio Londra: „Evenimentele din România sunt înregistrate și comentate în articole ample de toate ziarele britanice. Astfel, «Daily Herald» scrie că efectul strategic al acestui act extraordinar va fi prăbușirea sistemului german de apărare, din punct de vedere militar, iar din punct de vedere politic înseamnă îndepărtarea influenței germane din Sud-Estul european..."

— Ora 15,00, Radio Londra relatează că armata română a început „marșul" pentru eliberarea Transilvaniei de nord de sub horthyști și naziști.

— Ora 16,30: Radio România difuzează *Proclamația Guvernului român către Țară* în legătură cu intervenția stării de război între România și Germania, în urma acțiunilor agresive ale trupelor hitleriste pe teritoriul național. Din cuprins: „...Săvârșind aceste fapte, Germania s-a pus în stare de război cu România. Guvernul român ordonă armatei noastre să înceapă lupta în toată țara împotriva germanilor în vederea eliberării teritoriului. De asemenea, întreaga populație este invitată să dea întreg concursul armatei noastre..."

— Ora 20,00 : Radio Moscova anunță că „orice rezistență" a trupelor române față de cele sovietice încetase, semnalându-se, pe de altă parte, „numeroase ciocniri" între trupele române și cele germane.

26 august 1944

— Ora 19,30, Radio Moscova: „Biroul Informațiilor al Comisariatului Afacerilor Externe al URSS transmite următoarele cu privire la evenimentele din România:

„Potrivit informațiilor deținute de Comisariatul Afacerilor Externe al URSS, noul guvern Sănătescu stăpânește în mod ferm orașul București. Întrega misiune germană, în frunte cu generalul Hansen, a fost internată. Mareșalul Antonescu a fost arestat și se află sub pază în Palatul regal [știrea era inexactă, întrucât fostul dictator fusese transportat în alt loc din București — n.n.]. După publicarea proclamației [difuzarea ei, în fapt — n.ns.], la București au avut loc entuziaste demonstrații, populația aclamând noul guvern [...] Noul guvern a hotărât semnarea imediată a armistițiului și îndepărtarea forțelor germane aflate pe teritoriul României".

— Ora 20,45, Radio Londra: „Acțiunea în care s-a angajat poporul român în ziua de 23 august a fost dictată de toată tradiția veche românească [...] Lupta împotriva Germaniei, alături de popoarele democratice, este dreaptă, națională și de folos tuturor popoarelor..."

27 august 1944

— Ora 10,00, Radio Londra: „În România, frontul german s-a prăbușit. Trupele române luptă împotriva forțelor germane pretutindeni. Capitala a fost curățată..."

— Ora 11,15, Radio Moscova: „...Ieșirea României din *Axă* are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație german din Sud-Estul Europei. Însemnătatea acestui din urmă fapt nu poate să fie subestimată..."

28 august 1944

— Ora 18,30, Radio Moscova: „Bucureștiul, capitala României, a fost complet curățat de trupele germane care încercau să pună mâna pe oraș. Viața în București și-a reluat cursul

normal. Trupele române, susținute de aviația anglo-americană, au lichidat ultimele grupuri germane de rezistență din împrejurimile orașului".

31 august 1944

— Ora 8,00, Radio Londra: „Pe frontul din România germanii suferă pierderi enorme".

2 septembrie 1944

— Ora 19,15, Radio Moscova: „...Încercarea hitleriștilor de a răsturna situația creată în România a eșuat complet. Noul guvern român a sfărâmat toate încercările hitleriste și este stăpân pe situație [...] Pierderea teritoriului român a fost fatală pentru germani, deoarece Germania importa din această țară 30% din materiile prime de care avea nevoie. În plus, Germania pierde în România un aliat important din punct de vedere militar, deoarece ea dispunea de o armată de circa 25—30 divizii..."

18 septembrie 1944

— Radio New York: „...Este, deci, legitim ca poporul român să aibă în momentul de față un sentiment de satisfacție, căci România are o contribuție însemnată la grăbirea sfârșitului [celui de-al doilea război mondial — n.n.]. Este o contribuție de care poporul român poate să se felicite".

2 martie 1945

— Radio Londra: „...Dintre foștii sateliți ai Germaniei, România are armata cea mai importantă și a contribuit cu 14 divizii la războiul împotriva hitlerismului".

13 ianuarie 1946

— Radio Paris: „Franța socotește că România a adus prin contribuția ei o scurtare a războiului cu cel puțin șase luni..."

22 august 1946

— Radio Moscova: „Mâine, 23 august, se împlinesc doi ani de la marea cotitură intervenită în viața României. România a rupt atunci alianța cu Hitler și a reușit să dea o ripostă cuvenită trupelor germane, care au încercat s-o forțeze să continue războiul de partea Germaniei. Nicăieri pe pământul românesc nemții n-au reușit să repete evenimentele care au avut loc în Italia de Nord în vara anului 1943 [...] Evenimentele de la 23 august au însemnat lărgirea frontului Națiunilor Unite".

*

Așa după cum am subliniat, etapa inaugurată de actul de la 23 august 1944 s-a prelungit până la sfârșitul ostilităților în Europa. Tragic a fost faptul că, eliberată de satelitismul german, România a căzut *sub ocupația* directă a URSS. Armata Română va lupta în continuare în cadrele Armatei Roșii, în vreme ce, în țară, autoritatea guvernelor a fost progresiv limitată de ocupantul sovietic, preocupat să comunizeze țara pe care pretindea că o „eliberase" de sub ocupația fascistă!

„Războiul undelor" a căpătat, în noile condiții, aspecte aparte, mai ales că armistițiul, impus României în zorii zilei de 13 septembrie 1944 la Moscova, oferea ocupantului, prin numita Comisie Aliată (Sovietică) de Control, posibilitatea — folosită ca atare — de-a controla mijloacele de propagandă ale Bucureștilor. Evenimentele ce au precedat demiterea cabinetului generalului N. Rădescu în februarie 1945 ilustrează afirmațiile noastre.

În condițiile expuse a existat o singură rază de lumină: recunoașterile internaționale în privința semnificației majore, pe plan militar, politico-diplomatic, economic și psihologic, a cotiturii României de la 23 august 1944, aportul ei militar din perioada august 1944—mai 1945 la grăbirea victoriei asupra Reichului nazist și a ultimilor săi aliați. Este o altă problemă, care însă a fost cu asiduitate cercetată de istoricii români ori pentru care s-au tipărit numeroase volume de documente[27].

Extrase din sintezele Propaganda împotriva României pregătite de Serviciul Radio al Secției a II-a a MStM-ului pentru Mareșalul Ion Antonescu

— Postul „România Liberă": „Deoarece Antonescu dă lui Hitler soldați, grâu și petrol, în curând sate și orașe românești vor fi rase de pe suprafața pământului" (22 iunie 1943)[28].

— Postul Radio Moscova: „Zidurile clădirilor din Iași și București sunt pline de inscripții potrivnice guvernului" (30 iunie 1943)[29].

— Idem: „Tineretul român trebuie să se opună cu armele la trimiterea pe front a noi trupe" (19 iunie 1943)[30].

— Postul „Glasul Conștiinței Românești": „Români, puneți capăt regimului de minciuni și trădări patronat de Ion Antonescu!" (23 iunie 1943)[31].

— Postul „România Liberă": „Soldați și ofițeri români, părăsiți-vă unitățile și alăturați-vă partizanilor! Români, sărbătoriți ziua de 22 iunie prin sabotarea producției pentru Germania!" (19 iunie 1943)[32].

— Postul Radio Londra: Se produce declarația istoricului Hugh Seton-Watson în sensul că: „N-aș fi crezut niciodată că colonelul Antonescu, pe care l-am cunoscut la Paris, va putea deveni unealta germanilor" (26 iunie 1943)[33].

— Idem: „În România sunt până acum 40 000 cazuri de dezertare din armată" (24 iulie 1943)[34].

— Idem: „Ceea ce s-a petrecut în Italia [răsturnarea lui Mussolini — n.n.] se poate petrece foarte bine și în România, Bulgaria și Ungaria" (27 iulie 1943)[35].

— Idem: „Războiul este unul și indivizibil. Luptând împotriva Rusiei, România luptă contra Angliei și Statelor Unite, îngreunând luptele acestor țări împotriva Germaniei. Ieșind acum din alianță, se pot reduce responsabilitățile pe care guvernul le-a pus pe umerii românilor" (25 iulie 1943)[36].

— Idem: „Este bine ca românii să răstoarne guvernul, așa cum au făcut și italienii" (2 august 1943)[37].

— Postul „România Liberă": „Muncitorii trebuie să ceară ieșirea din război și răsturnarea guvernului" (6 august 1943)[38].

— Radio New York: „Singura salvare a României este o pace imediată" (8 august 1943)[39].

— Postul „Ucraina Independentă": „Nu se poate admite ca teritoriul României să se întindă până la Bug. După ce au asuprit timp de 20 de ani Basarabia, la care URSS n-a renunțat niciodată și după ce problema acestei provincii s-a rezolvat printr-o convenție mutuală [sic!], românii au declarat război URSS. Acum ei stăpânesc și jefuiesc Transnistria, împreună cu nemții. Va veni însă ceasul când românii nu vor mai scăpa. Atunci cruțare și iertare nu vor fi" (30 septembrie 1943)[40].

— Agenția „Reuter": „Germanii au reînceput teroarea antisemită în România, Ungaria și Italia de Nord, făcându-i răspunzători pe evrei de hotărârile Conferinței de la Moscova [a miniștrilor de Externe ai URSS, SUA și Angliei, octombrie 1943 — n.n.] La București se fac arestări de evrei cu sutele" (24 octombrie 1943)[41].

— Radio New York: „Apropierea armatelor sovietice a provocat panică și haos în București" (16 noiembrie 1943)[42].

— Agenția „United Press": „Românii sondează din nou printr-o terță putere posibilitățile de pace. Li s-a dat însă a înțelege că singura bază posibilă pentru negocieri este o capitulare fără condiții față de ruși" (17 noiembrie 1943)[43].

— Radio Londra: „La Teheran [reuniunea I. V. Stalin, F. D. Roosevelt și W. S. Churchill, noiembrie-decembrie 1943 —n.n.] s-a pecetluit soarta României, Finlandei și Ungariei. Orice scuze ar aduce, aceste țări nu vor scăpa de pedeapsa finală" (10 decembrie 1943)[44].

NOTELE

1. Vezi Charles Cruickshank, *Deception in World War II*, Oxford-New York-Melbourne-Toronto, Oxford University Press, 1980; idem, *The Fourth Arm. Psychological Warfare 1938—1945*, Oxford-New York-Toronto-Melbourne, Oxford University Press, 1981.

2. *Ibidem*, pp. 186—187.

3. Vezi *La propagande pendant la Deuxième Guerre mondiale*, Bucarest, 1980.

4. *Ibidem*, p. 21.

5. *Ibidem*, pp. 35—36.

6. Vezi contribuția datorată cercetătoarei Elisabeth Barker, în *ibidem*, p. 253 și urm.

7. *Ibidem*, p. 36.

8. Vezi *Osobîi Arhiv*, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 6, ff. 75—80, 250, 443—444; idem, dosar 5, f. 733 (programul pentru perioada 3—29 ianuarie 1944).

9. *Ibidem*, f. 80.

10. *Ibidem*, f. 444.

11. Idem, fond 492, opis 1, dosar 23, *passim* (buletinele din luna mai 1943).

12. *Ibidem*, ff. 2—16.

13. *Idem*, dosar 6, ff .468—473.

14. *Ibidem*, f. 525.

15. *Ibidem*.

16. *Ibidem*, f. 726.

17. *Ibidem*, f. 737 și urm.

18. *Ibidem*, ff. 734—810.

19. *Ibidem*, ff. 167—169.

20. *Ibidem*, ff. 167—170.

21. Adică, la 18 martie 1943.

22. *Ibidem*, ff. 175—220.

23. Cf. Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, pp. 194—198 (cap. *Propagandă antihitleristă în România*); Gh. Zaharia, N. Copoiu, *La Propagande de la Resistance et de la guerre antihitlerienne en Roumanie*, în *La Propagande pendant la Deuxième Guerre mondiale*, vol. 1, ed. citată, p. 375 și urm.

24. Vezi Eugen Preda, *23 august 1944: Radio București transmite...*, în „Magazin Istoric", nr. 8/1989; idem, *Bumerangul ... cuvintelor* (comunicarea prezentată la Simpozionul organizat la București, la 28—29 octombrie 1994, de Radio România, pe tema actul de la 23 august 1944 și Radiodifuziunea română).

25. Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale (Buletine radio-informative), dosar 245/1994, *passim* (În dosarul respectiv se află majoritatea declarațiilor și comentariilor posturilor de radio străine — aliate, germane și ale neutrilor — difuzate cu începere din noaptea de 23/24 august 1944 și interceptate la București și la care vom face referiri mai jos. Materialele respective au fost deja utilizate de noi, cf. Gh. Buzatu și colaboratori, *Din istoria unei zile*, Iași, Editura Academiei, 1979, pp. 1—123).

26. Acestora le-am adăugit unele extrase din *sintezele* pregătite de către o secție specială a Marelui Stat Major Român, în care sunt reținute unele dintre temele propagandistice ale posturilor de radio inamice în 1943 în cadrul „războiului undelor" purtat împotriva României antonesciene.

27. Materiale pe tema abordată au fost editate în numeroase lucrări: vezi Ion Popescu-Puțuri și colaboratori, eds., *Ecoul internațional al insurecției armate și al participării României la războiul antihitlerist*, București, Editura Militară, 1964 (volumul respectiv *nu a fost difuzat*); Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat, eds., *23 august 1944. Documente, II, 1944*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1944; C. Căzănișteanu, Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, eds., *Presa străină despre contribuția României la victoria asupra fascismului*, București, Editura Militară, 1985; Mihail E. Ionescu,

Puterea cuvântului. Propaganda mișcării de rezistență din România (1940—1944), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

28. Osobîi Arhiv, fond 492, opis 1, dosar 6, f. 736.
29. *Ibidem.*
30. *Ibidem*, f. 737.
31. *Ibidem.*
32. *Ibidem.*
33. *Ibidem.*
34. *Ibidem*, f. 751.
35. *Ibidem.*
36. *Ibidem*, ff. 754—755.
37. *Ibidem*, f. 758.
38. *Ibidem*, f. 759.
39. *Ibidem*, f. 760.
40. *Ibidem*, f. 775.
41. *Ibidem*, f. 786.
42. *Ibidem*, f. 798.
43. *Ibidem*, f. 801.
44. *Ibidem*, f. 806.

PARTEA A IX-A

ISTORIE ȘI ISTORIOGRAFIE

Capitolul 32

MIȘCAREA LEGIONARĂ ÎN FAȚA ISTORIEI ȘI A ISTORICILOR

Istoria Mișcării Legionare constituie, probabil, nu numai unul dintre capitolele cele mai interesante ale evoluției României în veacul XX, ci și unul dintre domeniile științifice ce presupune pe viitor investigații de amploare în biblioteci și arhive, obiectivitate și curaj în abordare, perspectivă și maximum de înțelegere în tratarea temei și a variatelor sale aspecte, integrarea lor corectă în capitole mai mult sau mai puțin cunoscute ale epocii contemporane pe plan național și general. Binefacerile prăbușirii regimurilor comuniste în Europa se vor resimți indiscutabil și pe plan istoriografic, istoricul de mâine îngăduindu-și, desigur, să renunțe la șabloane, dintre care, în legătură directă cu istoria Mișcării Legionare, acela privind includerea lui Corneliu Zelea Codreanu și a partizanilor săi într-un clan al crimei organizate este cel mai persistent. Vom observa, în context, cât de straniu poate fi acest lucru, de vreme ce liderii comuniști români (și nu numai ei) au scăpat unei atare „încadrări", deși realitatea istorică este una singură, iar în mod obiectiv creatorii Partidului Comunist din România și continuatorii lor nu suportă defel vreo comparație cu legionarii la capitolele privind politica antinațională, rolul de coloană a V-a apărând interesele Kremlinului la București sau răspunderea pentru instalarea unui regim politic ce s-a confundat, cel puțin în primele decenii, cu teroarea, arbitrariul și mutilarea ființei naționale, sacrificarea suveranității și a independenței naționale. Nu încape îndoială, de asemenea, că istoricul de mâine va delimita mai pertinent rolul și locul Mișcării Legionare într-o țară și într-o Europă măcinată după 1918 de conflicte, de crize economice sau de sistem profunde, de bulversări ale mentalităților, incredibile, după cum, între acestea, nu va ignora disputa dintre cele trei mari *-isme* ale veacului nostru: capitalism, fascism și comunism.

Trebuie remarcat însă faptul că stadiul actual al documentației de arhivă și al cercetării de ansamblu oferă toate temeiurile pentru respingerea tiparelor răspândite de istoriografia

ori de propaganda comunistă. Cu titlu de exemplu, vom reține un lung extras din „faimosul" manual unic de *Istoria RPR* apărut în mai multe ediții sub îngrijirea „academicianului" Mihail Roller pe atunci când se puneau bazele regimului comunist la București[1]: *„În România* — sunt precizări și sublinieri ce aveau să îndoctrineze pentru cel puțin un deceniu generații de elevi și studenți — *fascismul a fost creat și dezvoltat de către vârfurile capitalismului monopolist și de cercurile cele mai reacționare ale moșierimii în primii ani de după război* [după războiul mondial din 1914—1918 n.n.], *sub forma unei «mișcări studențești» cu caracter naționalist. Sprijinirea acestei mișcări de către politicienii reacționari urmărea de o parte îndepărtarea studențimii de la lupta pentru revendicările ei specifice, pe de altă parte crearea unor organizațiuni pe care să le poată împinge la diverse manifestații menite să le favorizeze anumite manevre politice și financiare.*

În 1927, unele elemente ale «Ligii Apărării Naționale Creștine» s-au despărțit de A. C. Cuza și au înființat «Legiunea Arhanghelului Mihail». În 1929, «Legiunea» s-a reorganizat, luând numele de «Garda de Fier».

«Garda de Fier» era un partid fascist, atât din punct de vedere programatic cât și organizatoric. În interior, «Garda de Fier» cerea crearea statului fascist prin distrugerea formei de guvernământ parlamentar și desființarea tuturor drepturilor și libertăților cetățenești. În politica externă, cerea imediata orientare a României alături de Italia fascistă și mai apoi mai ales de Germania hitleristă.

Reorganizarea «Legiunii» s-a făcut cu sprijinul guvernului național-țărănesc (Vaida), care a întrebuințat-o ca un instrument de diversiune polițienească, menit să combată mișcările democratice și mai ales Partidul Comunist din România.

În 1933, după ce Hitler a fost adus la putere, cele două grupări fasciste care reprezentau coloana a V-a din România, Partidul Național-Creștin și mai ales «Garda de Fier», și-au intensificat acțiunea, cu sprijinul material pe care-l primeau de la Hitler. Ele au devenit o masă de manevră politică la dispoziția grupărilor burghezo-moșierești din țară și a imperialiștilor din afară.

«Garda de Fier» se bucura de sprijinul guvernelor burghezo-moșierești, de sprijinul lui Carol al II-lea și al marilor industriași și moșieri, care cu ajutorul ei căutau să distrugă PCR. Subsidii regulate din surse germane au alimentat organizațiile fasciste și mai ales «Garda de Fier». Aceasta a fost sprijinită însă și de guvernele național-țărănist și național-liberal care s-au perindat la cârma țării și i-au garantat posibilități de agitație, propagandă și imunitate pentru crimele și încălcările de lege.

Între anii 1930 și 1937, Mișcarea Legionară a avută mână liberă în țară. «Legea apărării statului», destinată combaterii «Gărzii», n-a fost aplicată împotriva legionarilor. În tot cursul anilor 1936—1937 n-a existat alegere parlamentară în care guvernul să nu fi sprijinit listele «Gărzii de Fier».

Un sprijin puternic a căpătat «Garda de Fier» din partea Partidului Național-Țărănesc și al lui Iuliu Maniu, personal, atât prin mărturiile favorabile depuse în procesul asasinilor

lui Duca și în 1938 la procesul șefului «Gărzii de Fier», cât mai ales prin încheierea «pactului electoral».

De asemenea, Iuliu Maniu a dat un puternic sprijin «Gărzii de Fier» în 1939, după asasinarea lui Călinescu.

În septembrie 1940, «Garda de Fier» este adusă la putere alături de Antonescu, în urma dorinței Germaniei hitleriste, a cărei agentură în România era «Garda de Fier».

De la înființarea ei și până după lichidarea guvernului legionar în 1941, drumul «Gărzii de Fier» a fost presărat cu crime și jafuri, începând cu asasinarea prefectului Manciu, și până la masacrele în masă dinaintea și din timpul rebeliunii.

În cadrul asasinatelor în masă comise de legionari în noaptea de 21 spre 22 ianuarie 1941, o bandă de legionari, ocrotită de poliție, l-au ridicat pe aprigul luptător comunist Constantin David, l-au târât în pădurea Pantelimon și l-au ciuruit de gloanțe.

În timpul participării legionarilor la guvern, o statistică incompletă, privind numai provincia, arată că bunurile însușite prin mijloace silnice reprezintă o valoare reală și totală de 1 018 624 911 lei. La acestea se mai adaugă nenumărate maltratări, sechestrări, asasinate, violări de domiciliu, însușiri de bunuri prin vânzări silite, confiscări de bunuri, ocupări forțate de imobile și devastări.

În ce privește mânuirea banilor publici, constatările făcute au stabilit că, prin trecerea patrimoniului fostei «Străji a Țării» în administrația și folosința mișcării legionare, s-a pus la dispoziția conducătorilor mișcării o avere de circa un miliard de lei.

În interiorul grupărilor fasciste de la guvern a început o luptă între partizanii lui Antonescu și conducătorii mai vechi ai «Gărzii de Fier».

Atât unii cât și ceilalți contau pe ajutorul lui Hitler pentru a-și asigura monopolul puterii în România.

În ianuarie 1941 a început «rebeliunea Gărzii de Fier» împotriva lui Antonescu. Rebeliunea s-a prelungit de la 22 până la 24 ianuarie și a fost înăbușită de trupele lui Antonescu, sprijinit și de Hitler, care avea nevoie de armata română pentru atacarea Uniunii Sovietice. Câțiva conducători ai «Gărzii» au fugit în Germania, unde Hitler i-a folosit ca mijloc de șantaj împotriva lui Antonescu. Gruparea condusă de Antonescu a rămas înfăptuitoarea politicii lui Hitler în România, absorbind o serie de elemente legionare.

În timpul «rebeliunii», jaful a luat proporții gigantice. După «rebeliune», numai în Capitală s-au strâns deja la sediile și unele dintre locuințele conducătorilor legionari nu mai puțin de 174 camioane cu lucruri provenind din jafuri: mărfuri, obiecte casnice, îmbrăcăminte, alimente.

Sumele prădate în timpul «rebeliunii», de la instituții și de la particulari, se cifrează la 100 milioane lei. La aceasta trebuie adăugate oribilele și masivele asasinate comise cu această ocazie".

Textul reprodus, în fapt un prost rezumat al documentelor comuniste cuprinzând aprecieri asupra fenomenului fascist din anii '30 și plin de erori grave sub raport

informativ[2], reprezintă doar una dintre mostrele de tratare simplistă și denaturată a istoriei Mișcării Legionare, exemple similare putând fi luate în considerație și din lucrări ulterioare. Astfel, la două decenii după M. Roller, Valter Roman, director al Editurii Politice în acel moment, prefațând o sesiune științifică la București (4—5 martie 1971) consacrată „analizei critice și demascării fascismului în România" (sic!), a constatat — era și rămâne un adevăr — că „istoria fascismului românesc urmează abia a fi scrisă"[3]. În același timp însă ideologul comunist constata și stabilea directive în sensul că: „Una dintre cele mai importante probleme care se stabilea cercetării științifice este aceea a ideologiei și programului social-politic ale fascismului românesc. Ideologia mișcării legionare a constituit, după cum se știe, un conglomerat de concepții confuze și contradictorii, aproape fără excepție negative și retrograde, un amestec înfiorător de primitivism și obscuranstism, de idei iraționaliste și mistice-religioase. Nu lipseau din acest arsenal eclectic nici unele reziduri ale ideologiei feudale (sic!), nici nostalgia atemporală și anistorică după un trecut arhaic, mistificat. Un loc central l-a ocupat propagarea drept crez politic, social și ideologic a naționalismului exacerbat, a șovinismului și rasismului. Pe plan social-politic «Garda de Fier» a îmbinat eclectismul, concepțiile confuze cu demagogia cea mai sfruntată, cu răspândirea de iluzii privind satisfacerea unor revendicări social-economice (ceea ce i-a adus pentru un timp un oarecare sprijin din partea unor categorii sociale), practicând același politicianism — politicianismul burghez — în ai cărui adversari se erijau cu ipocrizie conducătorii legionari. Consecventă cel puțin de astă dată concepțiilor sale ultraretrograde, arhaizante și anacronice, Mișcarea Legionară a fost dușmanul declarat al modernizării, al urbanizării, al industrializării țării și, în ciuda unei frazeologii răsunătoare și demagogice, dușmanul declarat a tot ceea ce condiționa lichidarea rămânerii în urmă economice și sociale a țării, înaintarea ei pe calea civilizației și progresului"[4].

În contrapondere cu Mișcarea Legionară, conferențiarul prezenta activitatea comuniștilor, despre care a ținut să evidențieze câteva „idei" de genul: „*Politica Partidului comunist a exprimat permanent* (după crearea sa, în 1921), *în cele mai grele împrejurări, devotamentul neclintit al comuniștilor pentru cauza poporului, înaltul lor patriotism. Exemplul comuniștilor români, lupta lor eroică confirmă marele adevăr că politica Partidului comunist, justețea și forța ei de influențare sunt condiționate în mod hotărâtor de unitatea dintre partid și popor, de măsura în care politica partidului se contopește cu năzuințele și aspirațiile poporului, cu interesele naționale ale țării. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, «Partidul Comunist Român a dobândit recunoașterea unanimă a rolului de conducător al societății noastre datorită fidelității, devotamentului și spiritului de jertfă cu care a slujit neîncetat, încă de la înființarea sa, interesele supreme ale clasei muncitoare, ale celor ce muncesc, ale întregului popor. Politica sa, inspirată din nevoile arzătoare ale dezvoltării societății românești, din interesele vitale ale întregului popor, întemeiată pe principiile marxism-leninismului, a devenit drapelul sub care s-au unit în rânduri strânse muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, întreaga națiune*»"[5].

Concomitent cu elucubrațiile debitate și imprimate ale lui Valter Roman (1971), a apărut prima ediție (ed. a II-a, 1980) a unei lucrări care, timp de două decenii, a reprezentat punctul de vedere oficial și, deci, unicul admis în manuale, pentru edituri etc. cu referire la istoricul și devenirea Mișcării Legionare[6]. Volumul, cuprinzând numeroase informații (deformate de o interpretare inadecvată) și controversat în țară și în străinătate[7], oferea o imagine *sui generis* asupra Mișcării Legionare și din care cititorul distinge azi fără dificultate irealul de real. Concluzia finală a ultimei ediții era o mostră mai mult decât convingătoare din acest punct de vedere: „Activitatea antidemocratică și antinațională a Gărzii de Fier, concepțiile social-politice ale legionarismului, străine firii, patrimoniului spiritual al națiunii noastre, tradițiilor ei înaintate, au reprezentat o cinică nesocotire, o trădare brutală a celor mai arzătoare aspirații ale poporului român spre asigurarea progresului patriei, a independenței și suveranității naționale. Iată de ce dezvăluirea acestor realități, disocierea și explicarea printr-o atentă cercetare a resorturilor și implicațiilor lor multiple și în planuri diferite, alături de combaterea cu toată fermitatea a reziduurilor ideologiei legionare — sub forma naționalismului burghez, a iraționalismului de toate nuanțele, a misticismului și obscurantismului —, constituie o îndatorire primordială și de permanentă actualitate. De la lichidarea definitivă a Gărzii de Fier au trecut ani. Pentru generațiile tinere de astăzi sunt evenimente necunoscute sau cunoscute, cel mult, din auzite sau din lucrările de istorie. Timpul, se spune, aduce uitare. Este, desigur, adevărat. Dar tot atât de adevărat este că nu totul poate și trebuie să fie uitat. Paginile de beznă și de sânge, pe care legionarismul le-a înscris în istoria României interbelice, poporul român nu le poate uita, nu trebuie să le uite"[8].

Este un fapt surprinzător că, și după prăbușirea comunismului în Europa de Est în 1989—1991, abordarea și judecarea Mișcării Legionare au mai continuat să se facă, în România, în principal după rigorile metodologiei marxist-leniniste. În ciuda tuturor realităților evidente și în ciuda unor noi informații puse în circuitul științific, a unei bogate literaturi memorialistice apărute în ultimii ani și care, dacă nu îndeamnă în primul rând la reabilitarea Mișcării Legionare, din rândurile căreia în anii dictaturii proletare s-au recrutat mulți din cei mai redutabili dușmani ai terorii comuniste, cel puțin solicită atenție și meditare, în ciuda tuturor acestora, deci, se continuă *atacul dinspre stânga* asupra unor fapte și fenomene ale trecutului recent, inclusiv ori, mai ales, în cazul de față, în ceea ce privește istoricul *Legiunii Arhanghelul Mihail*. Nu voim să conchidem, pripit, că este vorba de aceleași condeie, revigorate într-un alt spirit după 1989, ori că judecățile formulate sunt extrem de categorice doar pentru că Mișcarea Legionară s-a impus, în funcție de realitățile obiective ale României interbelice, prin acțiunile sale contra curentelor comuniste și a unor elemente evreiești, între care a existat o legătură pe care numai cine nu a voit, ori nu vrea s-o afle, o poate trece cu vederea, ci doar să reținem că adesea este posibil ca neînțelegerea trecutului sau surprinderea lui deformată, tezistă, merg mână în mână cu o pretinsă „renovare" a istoriei. Iar, în asemenea cazuri, aflarea adevărului reprezintă mai puțin un

scop, și se transformă într-un mijloc, acoperit de discursuri și variante istoriografice, de plăsmuiri ce îngăduie cel mai adesea răfuieli prezente pe seama unor realități apuse. Nu putem, în context, să nu apelăm la unele exemple. Demne de reținut în primul rând sunt articolele lui Constantin Petculescu din publicația „Societate și Cultură. Noua alternativă". Astfel, într-un rând, d-sa se ocupa de *Garda de Fier — Prototipul fascismului în România*[9]. Cunoștințele autorului în domeniu sunt *sub pretențiile sale* de-a fixa *rolul și locul Gărzii de Fier*[10] în istoria României interbelice, în culori ca acestea, tipice istoriografiei anilor '50 de sorginte cominternistă: „...Mișcarea Legionară s-a detașat net de celelalte formațiuni politice ale extremei drepte, fasciste sau profasciste care au apărut în România în anii deceniilor trei și patru [cât de multe vor fi fost? — n.n.], întrunind, prin reacționarismul extrem și terorismul criminal, caracteristicile de bază ale unei mișcări politice de factură fascistă, în varianta sa cea mai agresivă *(sic!)* — hitlerismul"[11]. Cu pretenții declarate și repetate de-a se desprinde de vechile tipare, C. Petculescu, de fapt, le prezintă într-o nouă „imagine", demonstrând categoric că *s-a schimbat totul, dar nu s-a modificat nimic*. Să-l urmărim:

— *„Mișcarea de extremă dreaptă a apărut tocmai pe fundalul acestei profunde crize economice, social-politice și cultural-spirituale din societatea românească postbelică* [de după 1918 — n.n.] *prin articularea și exacerbarea unor idei șovine, irațională și mistice prezente într-un anumit spațiu al ideologiei încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*"[12]. Tabloul surprins pune chiar Germania într-o situație... inferioară României!

— „...Și în România mișcarea de extremă dreaptă, fascistă în manifestările sale principale — legionarismul și nazismul, — a fost rezerva, «ultima soluție» de salvare a burgheziei pentru situațiile de acută criză socială și politică, căreia i-a acordat tot sprijinul sau i l-a retras în funcție de gradul de tensionare a momentelor sociale și politice"[13]. Este sigur că autorul, cu gândul la sfârșitul lui Corneliu Zelea Codreanu ori la destinul conflictului Ion Antonescu-Horia Sima, oferă cu dărnicie cititorului povești cu lait-motivul „Uite lupul — nu e lupul!"

— „...*Fire impulsivă și perfidă, cu înclinații aventuriste și, mai presus de toate, cu veleități «de vedetă politică», Corneliu Zelea Codreanu s-a arătat* ..."[14]

— Corneliu Zelea Codreanu a creat în 1927 „*o organizație aparte — Legiunea Arhanghelului Mihail (devenită, din aprilie 1930, Garda de Fier)*"[15], situație nefirească, dat fiind că Legiunea nu s-a transformat în Gardă, ci pentru că ea și-a continuat existența, iar aceasta din urmă a apărut ca gruparea politică ce o reprezenta.

— În totală opoziție cu o seamă de personalități democratice ale epocii interbelice, C. Petculescu deplânge, discreditând-o, seria de *„intelectuali de mare inteligență în epocă, precum Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Emil Cioran, Constantin Noica, Dragoș Protopopescu, Mihail Manoilescu, Mircea Eliade, Radu Gyr, Petre Țuțea ș.a. implicați, mai mult sau mai puțin activ, în «fundamentarea» ideologică a Mișcării Legionare, chiar*

dacă unii, mai târziu, când istoria a pus această mișcare la stâlpul infamiei, au încercat, tardiv, să se detașeze de legionarism, repudiindu-l. Unii și-au asumat numai rolul, la fel de nefast, de mentori spirituali, «teoreticieni» pentru a asigura «conținutul de idei» și a justifica, astfel, o mișcare a violenței; alții i s-au alăturat nu numai teoretic ci și practic, prin înregimentarea efectivă în legiune și în Partidul Național-Creștin (O. Goga—A. C. Cuza) sau au «pendulat» între una și cealaltă (Nichifor Crainic, Toma Vlădescu ș.a.). Cine și cu ce preț va putea eluda faptul că un Nae Ionescu, [un] Nichifor Crainic sau [un] Emil Cioran, spre exemplu, și-au legat definitiv numele — prin întreaga lor activitate publicistică — de istoria mișcării legionare?..."[16] O atare punere în ecuație a problemei este nu numai neconcludentă, ci complet falsă. Din nefericire, multiple abordări recente ne oferă mult prea multe cazuri de asemenea etichetări ideologice pentru scoaterea unor personalități din istorie și aceasta cu acordul... „victimelor" dacă ar fi posibil! Este ca și cum l-am blama pe W. Churchill pentru apartenența-i conservatoare ori, după cum s-a încercat, exact în același spirit, ar însemna scoaterea lui M. Eminescu din literatura română ca fascist! Potrivit unei atare viziuni refulate asupra trecutului, ne așteptăm la minuni identice cu Croce în Italia, cu Esenin și Maiakovski în Rusia, cu Heidegger în Germania ș.a.m.d.

De altfel, din păcate, C. Petculescu revine asupra problemei respective, prezentând la un moment dat o listă și motivând-o[17]. Extragem din lista în discuție în primul rând pe „intelectualii cu mare influență în epocă": Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Mircea Eliade, Constantin Noica, Mihail Polihroniade, Mihail Manoilescu, Radu Gyr, Traian Brăileanu, Octav Onicescu, I. Găvănescul, Petre Țuțea, Dragoș Protopopescu, N. Crevedia, N. Roșu, D. Gerota, P. P. Panaitescu, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu ș.a. Nu toți „beneficiază" de atenția autorului, dar — dintre cei luați în studiu — trebuie să menționăm că Mihail Manoilescu este de-a dreptul eronat încadrat[18], iar Emil Cioran și Constantin Noica superficial judecați[19]. Rămân în centrul atenției Nae Ionescu[20] și Mircea Eliade[21], pentru acesta din urmă autorul apelând și la o „susținere internațională": cartea americanului M. L. Ricketts[22], fostul student și colaborator al lui Eliade. Baza este insuficientă. La fel de bine recomandabili erau Leon Volovici[23] sau Norman Manea[24]. În toate cazurile se aduc drept probe texte publicate de Eliade în presa vremii. Revenind la C. Petculescu, care „sintetizează" unele aserțiuni, dovedindu-se cel mai aspru dintre exegeții ilustrului filosof, cu judecăți ce nu pot stârni decât compătimirea cititorului: „...*Implicarea lui Mircea Eliade în ideologia totalitară este ilustrată de o parte însemnată a publicisticii sale pe care s-a sprijinit și din care și-a tras, în fapt, substanța mișcarea legionară. El a fost și a rămas un susținător consecvent, în plan spiritual, al fenomenului legionar, în virtuțile căruia a crezut sincer*"[25].

Un grupaj de texte, inclus de asemenea în „Societate și Cultură", are rostul să susțină aserțiuni precum cele asupra cărora am stăruit. Procedeul nu este neobișnuit, numai că texte precum cele la care ne vom referi, nefiind comentate judicios, iar autorii — neîncadrați

precis în epocă, au darul de a convinge contrariul pe cititor, care va da credibilitate semnatarilor, iar nu editorilor[26]. Dar să-i amintim pe cei în discuție:

— **Nae Ionescu**, cu un articol despre el (*Amintirile unui prieten cu prilejul zilei numelui*, din „Buna Vestire", 8 decembrie 1940) și cu *Sub semnul Arhanghelului* (în *idem*, din 27 iunie 1937).

— **Mircea Eliade**, cu *De ce cred în biruința Mișcării Legionare* (în „Buna Vestire" din 17 decembrie 1937) și *Nouă aristocrație legionară* (în „Vremea" din 23 ianuarie 1938). *Credo*-ul exprimat la 17 decembrie 1937 îl surprinde, este adevărat, pe Mircea Eliade atașat programului Mișcării Legionare, dar, nu mai puțin, îl dezvăluie pe omul de geniu, fidel mai degrabă marilor idealuri ale neamului său: *„Cred în destinul neamului nostru; cred în revoluția creștină a omului nou, cred în libertate, în personalitate și în dragoste. De aceea cred în biruința Mișcării Legionare, într-o Românie mândră și puternică, într-un stil nou de viață, care va transforma în valori spirituale de universală circulație bogățiile sufletului românesc"*.

— **Emil Cioran**, cu *Impresii din München* (în „Vremea" din 15 iulie 1943) și *Profilul interior al Căpitanului* (în „Glasul strămoșesc" din 25 decembrie 1940, după o conferință la Radio București din 27 noiembrie 1940).

— **Constantin Noica**, cu *Apelul Axei* (în „Buna Vestire" din 29 septembrie 1940) și *Limpeziri pentru o Românie legionară* (conferință la Radio București, în 5 octombrie 1940).

Asupra textelor menționate și datorate lui Mircea Eliade și Emil Cioran a insistat aproape concomitent și Zigu Ornea[27]. Deși nu împărtășim integral opiniile distinsului istoric literar (opțiunea lui Mircea Eliade pentru Mișcarea Legionară este acum „un fapt notoriu numai pentru avizați", trimiterile la „delirul legionaroid" din 1934—1935 etc.), remarcăm îndemnul autorului atunci când vorbește de *„tragedia unei generații debusolate care trebuie înțeleasă și nu tratată cu invective pamfletar-adjectivale"*[28]. Vom observa, însă, că efortul de înțelegere la care se face apel nu este vizibil în *Breviarul* consacrat de Zigu Ornea istoricului Mișcării Legionare[29]. Expunerea fiind mult prea obiectivistă, dar documentată, *Breviarul* în fond reconstituie o poveste prea bine știută pe o melodie nouă. Cu puțin timp înainte, dl. Zigu Ornea se destăinuia — pronunțându-se împotriva „curentului nostalgizant" de-a se recompune istoria Mișcării Legionare — în sensul următor: *„Mișcarea* [Legionară] *era împotriva pluripartidismului, cultiva și înscria în programele sale teroarea, cultul morții, dreptul la pedeapsă în afara justiției etc. Sunt lucruri care nu trebuie uitate, tot așa cum n-ar trebui ignorată propensiunea legionarilor spre dictatură, extazul lor, explicit mărturisit, în fața mișcării fasciste din Italia (care numai de democrație nu putea fi bănuită) și în fața național-socialismului instaurat în 1933 în Germania. Mișcarea Legionară a fost mai mult decât o simpatizantă, a fost, am putea spune, exponenta hitlerismului la noi"* [30]. Pentru Nicolae Ceaușescu după cum s-a menționat,

Mișcarea Legionară — ca să facem o comparație — reprezenta *„agentura hitlerismului în România"* (1966). O singură întrebare: Care-i deosebirea?

Trebuie să subliniem că, în ceea ce ne privește, nu suntem nicidecum de părere că „delirul nostalgic" ar putea fi îmbrățișat în scrierea *adevăratei istorii* a Mișcării Legionare, dar, totodată, nu împărtășim asemenea îndemnuri de a-i fixa pe legionari și liderii lor politici sau spirituali în *afara* epocii în care au acționat. Nu trebuie să ne obsedeze permanent „pericolul" renașterii Mișcării Legionare pentru a fi demobilizați să-i pătrundem *misterele*, de vreme ce, cu toții, suntem de acord că atât Corneliu Zelea Codreanu, cât și mișcarea fondată și amplificată de el reprezintă, netăgăduit, un capitol deja scris/deja „jucat" al istoriei contemporane a României. Aidoma, nici supraîncărcarea caracterului antisemit al Mișcării Legionare[31], specific nu numai ei, nu poate obnubila descoperirea adevărului.

Tot o percepție anistorică a unui fenomen complex precum a fost Mișcarea Legionară denotă studiul în serial *Trăsături ale fascismului românesc*, datorat lui Radu Ioanid[32]. Nu ne oprim asupra acestei „contribuții", de vreme ce convingerea noastră formată în urma analizării ei este că, cu asemenea „probe", știința istorică a reintrat în inextricabilul labirint leninist: *Un pas înainte, doi pași înapoi!*

*

Apariția și evoluția Mișcării Legionare până la începutul celui de-al doilea război mondial și-au aflat reflexul într-o bogată literatură contemporană cu evenimentele. Presa legionară și de orientare codrenistă („Pământ strămoșesc", „Axa", „Cuvântul", „Buna Vestire", „Sfarmă Piatră", „Porunca Vremii", „Vremea" ș.a.), în primul rând, a surprins evenimentele cotidiene, pe când scrierile monografice, memorialistice, cele doctrinare, culegerile de documente etc. apărute mai cu seamă în a doua parte a anilor '30[33] au constituit în ciuda caracterului hagiografic și diferențiat al multora dintre ele cele dintâi contribuții reale consacrate domeniului aflat în atenția noastră. Între acestea, se impun cu preponderență volumele cu dublă menire, memorialistică și doctrinară, datorate liderilor indiscutabili ai Mișcării Legionare, Corneliu Zelea Codreanu (1899—1938) și Ion Moța (1902—1937): *Pentru Legionari* (vol. I)[34] și, respectiv, *Cranii de lemn*[35]. Așa după cum s-a observat încă în epocă[36], cele două lucrări, ale căror fapte expuse au fost ulterior integral confirmate de *Cronologia legionară* întocmită în 1940, au avut un impact remarcabil asupra Mișcării Legionare. Nu în zadar, ele au fost catalogate drept catehism al tineretului legionar[37]. Sub numele lui Corneliu Zelea Codreanu s-au tipărit mai multe ediții din *Circulările Căpitanului, 1934—1937* [38] sau din *Cărticica șefului de cuib*[39], precum și *Testamentul* sub numele lui Ion Moța. Au predominat, în rest, scrierile considerate doctrinare: *Ce este și ce vrea Mișcarea Legionară* (Ion Banea, mai multe ediții); *Rânduri*

către generația noastră (Ion Banea, 1940); *Stil legionar* (Ernest Bernea, mai multe ediții, 1937—1940); *Românul de mâine și cum suntem* (Alexandru Cantacuzino, mai multe ediții, 1935—1940); *Crez de generație* (Vasile Marin[40], mai multe ediții); *Revoluția fascistă* (Doru Belimace, mai multe ediții)[41]. O serie de lucrări au abordat aspecte concrete din activitatea Mișcării Legionare: *România Legionară și Axa* (Horia M. Cosmovici, 1940); *Mișcarea Legionară și țărănimea* (Traian Herseni, 1940); *Mișcarea Legionară și muncitorimea* (Traian Herseni, 1940); *Biserica și Mișcarea Legionară* (Preot Ilie I. Imbrescu, 1940) sau *Între lumea legionară și lumea comunistă* (Alexandru Cantacuzino, diverse ediții). Credem că modelul desăvârșit al literaturii hagiografice l-a realizat Ion Banea, cu *Căpitanul*[42], din care citâm: *„...Căpitanul! Este o piatră de hotar; o graniță. Sabie întinsă între două lumi. Una veche, pe care o înfruntă cu bărbăție, distrugând-o; alta nouă, pe care o crează, (căreia) îi dă viață, o cheamă la lumină. Figura lui în cuprinsul mișcării naționale, de la război încoace, apare ca o linie de foc, în jurul căreia se rotesc toate evenimentele mari. El a fost conducătorul și animatorul...*"[43]

La confluența deceniilor IV—V, evoluția generală a situației Europei, marcată de succesele Germaniei și Italiei, destinul lui Corneliu Zelea Codreanu, evoluția Mișcării Legionare de la momentul 1938 la perioada guvernării din 1940—1941 etc. au reținut atenția unor largi cercuri din străinătate, fapt ce explică apariția unei întregi serii de lucrări peste hotare, consacrate cu deosebire lui Corneliu Zelea Codreanu sau istoriei legionare[44]. Unele dintre cărțile citate, precum cea datorată italianului Lorenzo Baracchi Tua, au fost traduse în limba română[45].

Lucrările menționate, dintr-o listă care este departe de-a fi fost epuizată, îl introduc pe cititor în principalele momente ori aspecte ce au punctat premisele, originile și istoria Mișcării Legionare într-o primă fază (1927—1938/1939). Se impune atenției lipsa cercetărilor de arhivă (publice sau particulare) din partea autorilor reținuți, naturală — apreciem noi — pentru epoca respectivă. Cu toate acestea, valoarea sau prioritatea unor informații nu pot fi puse la îndoială în ceea ce privește de pildă: situația la Iași în 1919—1920 și lansarea lui Corneliu Zelea Codreanu în mișcarea naționalistă, anticomunistă și antisemită[46]; nașterea „Ligii Apărării Național-Creștine"[47]; desprinderea lui Corneliu Zelea Codreanu și a partizanilor săi de LANC și de A. C. Cuza, deveniți „părinți denaturați" ai tinerilor legionari[48]; apariția și afirmarea „generației de la 1922"[49]; asasinarea prefectului de poliție Manciu[50]; fondarea *Legiunii Arhanghelul Mihail*[51]; extinderea activității *Legiunii* în anii crizei economice din 1929—1933[52]; crearea organizației politice a *Legiunii — Garda de Fier* (1930)[53], iar, apoi, a Senatului legionar[54]; scopul primordial declarat al *Gărzii* — organizarea luptei contra „bolșevismului în România"[55]; prima dizolvare a Gărzii (ianuarie 1931) de către ministrul de Interne Ion Mihalache; constituirea „Grupării Corneliu Zelea Codreanu"; participarea pentru prima dată la alegerile parlamentare (iunie 1931); eșecul, urmat de succesele din august 1931 la Neamț (Corneliu Zelea Codreanu) și din aprilie 1932 la Tutova (Ion Zelea Codreanu)[56]; a doua dizolvare a

Gărzii de Fier (în aprilie 1932, dictată de guvernul Iorga-Argetoianu); participarea la alegerile parlamentare din iulie 1932 și succesul celor peste 73 000 voturi obținute (cinci mandate la Cameră)[57]; noul avânt al *Gărzii* în 1932—1933 și cea de-a treia și ultima dizolvare a ei, în decembrie 1933, printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri prezidat de I. G. Duca[58]; asasinarea lui I. G. Duca, procesul asasinilor (1934) și refacerea reprezentanței politice a Mișcării Legionare — Partidul *Totul pentru Țară* (1934—1935), sub șefia generalului Cantacuzino-Grănicerul[59].

Evenimentele ce au marcat finalul *primei faze* a istoriei Mișcării Legionare (larga aderență de mase în 1934—1937, pactul cu partidele național-țărănesc, național-liberal Gh. Brătianu, evreiesc și gruparea C. Argetoianu, din noiembrie 1937, succesul în alegerile din 20 decembrie 1937, instaurarea dictaturii Regelui Carol al II-lea, autodizolvarea Partidului *Totul pentru Țară*, arestarea lui Corneliu Zelea Codreanu, primul proces al Căpitanului, pentru calomnierea lui Nicolae Iorga, al doilea proces din mai 1938, condamnarea și recluziunea la Jilava-Râmnicu Sărat, asasinarea Căpitanului și a camarazilor săi la 29/30 noiembrie 1938, perturbările în rândurile Mișcării Legionare și lupta pentru putere în 1938—1939, auto-propulsarea lui Horia Sima la cârma Mișcării Legionare), iar, în succesiune nemijlocită, cele specifice *fazei secunde* coincizând cu însăși perioada conflagrației dintre 1939 și 1945 (cel dintâi val al exilului legionar în Germania în 1939—1940, asasinarea premierului Armand Călinescu și represiunile guvernului general Gh. Argeșanu al dictaturii regale, bazele reconcilierii Horia Sima-Regele Carol al II-lea, cuprinderea legionarilor în guvernul I. Gigurtu în iulie 1940, proclamarea statului național-legionar la 14 septembrie 1940, guvernarea Ion Antonescu-Horia Sima permanent minată de conflictul dintre cei doi, rebeliunea legionară din ianuarie 1941, represiunea lui Ion Antonescu și al doilea val al emigrației legionare în Germania în anii 1941—1945, guvernul Horia Sima de la Viena, în 1944—1945) toate acestea au fost amplu redate, abia după terminarea războiului mondial în 1945, de către legionarii rămași în exil în Occident. Literatura legionară de exil a anilor 1945—1989, bazându-se de această dată pe surse inedite, corelate cu impresii directe ori relatări indirecte, rămâne în continuare inegală, dar *ceea ce primează constă în modul de abordare a problematicii* și *aceasta în funcție directă de poziția pe care fiecare dintre autori* (memorialiști, exegeți, ideologi ori editori) *s-a situat: pro-Sima ori anti-Sima*. Pentru cei dintâi s-a impus punctul de vedere potrivit căruia Horia Sima a continuat și dezvoltat activitatea Căpitanului, în vreme ce pentru ceilalți, Horia Sima apare ca un trădător al comandamentelor stabilite de Corneliu Zelea Codreanu, mai mult chiar, asasinul moral al acestuia și marele vinovat de toate nenorocirile timpului ce s-au repercutat direct și brutal asupra îndelungatului exil legionar postbelic. Ne vom referi, în continuare, la unele dintre cărțile în baza cărora devine posibilă realizarea — prin coroborarea și cu alte surse, prin investigarea arhivelor și studiul lucrărilor de specialitate acoperind epoca contemporană a României — a celei dintâi istorii temeinice a Mișcării Legionare. Din câte cunoaștem, cel care a inițiat preocupările despre trecutul legionar a

fost, în 1950 — 1951[60], preotul Ștefan Palaghiță, cu *Garda de Fier spre reînvierea României*, apărută nu de mult și la București, prin grija lui Al. V. Diță și Dan Zamfirescu[61]. Autorul, care avea să sfârșească în condiții dubioase, a avut meritul de-a oferi un text plin de detalii inedite și multe informații exacte, începând cu biografia lui Corneliu Zelea Codreanu și explicitarea doctrinei legionare[62], continuând cu momentele 1920 — 1923 — 1924 — 1930 — 1932 — 1933 și după 1934, apreciate, în raport cu învățămintele desprinse din *Cărticica șefului de cuib*, ca aparținând perioadei „trecerii Muntelui suferinței" de către legionari[63], care au pătruns apoi nemijlocit în „Pădurea cu fiare sălbatice", ceea ce în chip concret a coincis cu anii 1938 — 1941, dominați de cele trei persoane nefaste care, după autor, au pus la „grea încercare" Mișcarea Legionară[64]: Carol al II-lea, Horia Sima și generalul Ion Antonescu[65]. Ștefan Palaghiță a fost cel dintâi istoriograf legionar care a consemnat gravele neînțelegeri izbucnite încă de la începutul celui de-al doilea război mondial și accentuate în vremea exilului german din 1941 — 1945, între Horia Sima și partizanii săi, pe de o parte, și, pe de altă parte, mai mulți dintre fruntașii legionari (Ilie Gârneață, C. Papanace, Mile Lefter ș.a.). Pentru Ștefan Palaghiță, anii 1942 — 1945, corespunzând cu exilul în Germania și cu guvernul simist de la Viena[66], au coincis cu proliferarea crizei Mișcării Legionare. Horia Sima și partizanii săi sunt calificați consecvent drept „brigadieri". Anul 1945 a însemnat, în viziunea lui Palaghiță, care apela din nou la textul Căpitanului, scufundarea lui Horia Sima și a „brigadirilor" în „mlaștina deznădejdii"[67]. În ansamblu, *Istoria* alcătuită de Ștefan Palaghiță este scrisă de pe poziții antisimiste. Sima a fost considerat, prin acțiunile teroriste declanșate în cursul anului 1938, ca responsabil direct de asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu, a Nicadorilor și Decemvirilor[68]. Autorul se explică: „*...Față de prigoana lui Carol* [din anul 1938], *Căpitanul se fixase pe linia spirituală a Mișcării [...] Horia Sima ori n-a înțeles ori n-a vrut să înțeleagă planul tactic și strategic al Căpitanului [...] El a lucrat împotriva dispozițiunilor Căpitanului, contra liniei adoptată de Comandant, ducând o acțiune personală în total dezacord cu dispozițiile primite, cu realitățile și nesocotind cea mai elementară noțiune de disciplină legionară*"[69].

Cartea lui Ștefan Palaghiță a avut meritul ei în antamarea dezbaterilor privind istoria și doctrina Mișcării Legionare. Nu credem că, întâmplător, 1951 a marcat și anul de început al publicării unor importante reviste și cărți (cronologii, bibliografii, memorii, eseuri, beletristică și reeditări) de către exilul legionar din Germania și Spania, Italia, SUA, și Canada, Mexic și America de Sud). Disputele intervenite în interiorul Mișcării Legionare încă din timpul „exilului german" din 1941 — 1945[70] și, mai ales, imediat după terminarea celui de-al doilea război mondial[71] și „sfidarea" preotului Palaghiță prin publicarea cărții *Garda de Fier spre reînvierea României* au generat instantaneu o amplă discuție, prelungită până astăzi și desfășurată în același spirit *pro* ori *anti-simist*, dar concretizată în tot atâtea prilejuri de investigații partizane în trecutul Mișcării Legionare, cu rezultate incontestabile pe planul stabilirii exacte a faptelor și al descifrării semnificației lor, al analizelor ideologiei legionare sau al delimitării etapelor esențiale ale Mișcării, mai precis:

I— 1919—1927 (antecedentele);

II— 1927—1938 (fondarea și ascensiunea);

III— 1939—1945 (primul exil german în 1939—1940, ascensiunea la putere, guvernarea din 1940—1941, rebeliunea din 1941 și eșecul ei, al doilea exil german în 1941—1944 și cabinetul Horia Sima, 1944—1945);

IV — După 1945 — exilul legionar în „Lumea liberă", iar, în țară, înfruntarea ocupantului sovietic și a terorii comuniste de către elementele legionare de toate categoriile și aceasta, în majoritatea copleșitoare a cazurilor, cu curaj, demnitate și spirit de jertfă supremă.

Se impune să precizăm, în acest loc, că un examen pertinent al istoriei și doctrinei Mișcării Legionare nu mai este posibil prin ignorarea bogatei literaturi legionare[72]; impune un elementar spirit de prevedere, pentru preîntâmpinarea unor eventuale acuzații de propagandă legionară, instigare la naționalism ori antisemitism etc. etc. Falsitatea unor asemenea „argumente" este evidentă, mai ales că, oricum, nu ne numărăm între adepții principiului că am putea combate ceea ce *nu* cunoaștem[73]. Dimpotrivă. În partea finală a acestui capitol vom insista asupra contribuțiilor celor mai temeinice ale istoriografiei contemporane universale consacrate Mișcării Legionare și cititorul va remarca, desigur, că valoarea lucrărilor în discuție depinde de gradul în care autorii lor au examinat fenomenul legionar *din interiorul său*, iar nu prin referințe indirecte ori doar prin respingere necondiționată.

În prezent, cercetătorul istoriei Mișcării Legionare dispune de o literatură de lectură legionară foarte bogată, deși inegală ca valoare și interes, dar extrem de diversificată. Evoluțiile istorice din Europa est-centrală și din România, în special, au fost hotărâtoare în a fi determinat exilul legionar din Occident să-și fi asumat preocuparea pentru promovarea acestei literaturi. Subliniem în context că, grație lui Ioan Boacă, dispunem din 1993 de o bună bibliografie[74], ca și de o utilă cronologie pentru anii 1899—1940[75].

După 1945, exilul legionar a dispus mai întâi de câteva reviste mimeografiate: „Roșu, Galben și Albastru" (Salzburg, 1948, patru numere, editori: Traian Borobaru și Mircea Dimitriu), succedat de „Vestitorul", iar la Paris (apoi la Rio de Janeiro), de „Dacia" (editor: Faust Brădescu)[76]. Acestora le-au urmat numeroase alte publicații: „Carpații" (Madrid, cu începere din 1958, editor: Traian Popescu); „Drum" (Pittsburg, din 1964, editor: Ion Halmaghi); „Țara și exilul" (Madrid, din 1964, editor: Gh. Costea); „Curierul" (Santa Clara, California, din 1980, editor: Gabriel Bălănescu), „Cuvântul Românesc / The Romanian Voice" (Hamilton-Canada) (editor: George Bălașu) sau „Ethos" (Paris, din 1979, editori: Ioan Cușa ș.a.) Dintre publicațiile respective s-au impus „Ethos"[77] și „Carpații"[78]. Cu totul remarcabilă a fost activitatea editurilor: „Omul Nou" (Salzburg, din 1951, apoi la München și, în prezent, la Miami Beach, sub numele Editura Traian Golea)[79]; „Carpații" (Madrid, director: Traian Popescu)[80]; „Dacia" (Madrid-Rio de Janeiro-Paris, director: Faust Brădescu)[81]; „Libertatea" (Madrid-Barcelona); Ion Mării (München)[82];

„Dacoromania" (Madrid); „Libertatea" (New York) și, în sfârșit, Editura Mișcării Legionare (Madrid, director: N. Roșca)[83]. Se înțelege că la capitolul autori editați/reeditați sunt bine reprezentați foștii fruntași ai Mișcării Legionare, impunându-se detașat[84] Corneliu Zelea Codreanu[85], urmat de Ion I. Moța[86], Vasile Marin[87], M. Polihroniade[88], Alexandru Cantacuzino[89], Ion Banea[90], Ernest Bernea[91], N. S. Govora și colaboratorii[92], Toader Ioraș[93], Mihail Tase[94], Nicolae Teban[95], Ion Veverca[96], Constantin Papanace[97], Nicolae Pătrașcu[98], Marin Bărbulescu[99], Ion Fleșeriu[100], Nicu Crăcea[101], Gheorghe Costea[102], Gabriel Bălănescu[103], Virgil Ionescu[104], Vasile Iașinschi[105], Mihail Sturdza[106], Alexander E. Ronett[107], Faust Brădescu[108] și, la sfârșit, dar nu și în cele din urmă, Traian Golea[109].

O importantă atenție a fost acordată, după cum am menționat deja, valorificării unor culegeri de texte și documente privind evoluția și doctrina[110] Mișcării Legionare. Sub aspectul istoric, reținem lucrarea coordonată de Duiliu Sfințescu și colaboratorii: *Corneliu Zelea Codreanu. 1899—1938*[111]. Volumul reunește pagini din lucrările cele mai cunoscute ale lui C. Z. Codreanu, aprecieri despre Mișcarea Legionară ale unor reputați istorici, politicieni și diplomați[112], dar mai cu seamă documentele „procesului" intentat Căpitanului în mai 1938[113]. Este interesant de remarcat că, de-a lungul anilor, documentele „procesului" din 1938 au fost reeditate în diverse ocazii[114], în anii 1980 și 1992, sub titlul *Adevărul în procesul Căpitanului*[115]. Cea mai recentă ediție a „procesului" a fost realizată de noi în colaborare cu istoricul american Kurt Treptow[116], lucrarea fiind salutată ca un eveniment științific[117] ori grav penalizată de „Revista mea" din Israel (?!) De o atenție egală s-a bucurat și „procesul" intentat în octombrie 1953 de către autoritățile comuniste de la București unui grup de legionari parașutați de americani în România pentru a continua lupta anticomunistă și antisovietică[118]. Inutil de precizat că cei mai mulți dintre cei judecați au fost condamnați la moarte pentru crima de „trădare de patrie" și executați: Al. Tănase, Mircea Popovici, Ion Golea, Ion Samoilă, Gavrilă Pop, Ion Tolan și alți șapte „complici"[119].

Am lăsat, nu întâmplător, la sfârșit lucrările lui Horia Sima, fostul comandant al Mișcării Legionare dintre anii 1938/1939 și 1993. Este inutil să specificăm valoarea intervențiilor — sute și sute de articole în ziare și reviste[120], numeroase interviuri[121], eseuri doctrinare[122], studii în privința unor „cazuri"[123] și, în chip cu totul aparte, lucrările memorialistice[124].

Este puțin probabil că s-ar putea imagina studierea istoriei Mișcării Legionare și a epocii conflagrației mondiale din 1933—1945 dispensându-ne de lucrările lui Horia Sima. Neîndoielnic că fostul lider legionar și-a exprimat și a militat să-și impună propriile-i puncte de vedere, că el și-a apărat poziția și și-a justificat deciziile, indiferent de caracterul lor admisibil ori reprobabil, dar ceea ce contează pentru istoric *acum*, când epoca și scena pe care a acționat Sima *au devenit trecut*, sunt *informațiile* pe care care le poate extrage, totuși, dintr-o *operă* unitară și vastă. Nu se poate ignora că, în orice clipă, Horia Sima, disculpându-se, a explicat, atacând, s-a implicat ori, respingând sau acceptând, a motivat o atitudine, o reacție, un document etc. Așa, de exemplu, *Cuvântul înainte* al *Istoriei*

Mișcării Legionare insistă asupra acuzelor de violență și de acte de teroare venite din toate părțile. În replică, autorul constată și se justifică: *„Nimic mai absurd și mai neadevărat! Cine va citi această carte se va convinge că adevărul se află exact la polul opus: violențele au constituit constanta de acțiune a tuturor (?!) partidelor și regimurilor guvernamentale din România; în timp ce legionarii au fost victimele lor permanente, plătind un tribut înspăimântător în vieți omenești, din rândul elementelor celor mai alese ale națiunii. Actele noastre rare de violență* — importantă recunoaștere venită din partea autorului — *n-au fost decât reacții legitime ale unor oameni împinși la disperare de către teroarea exercitată de guverne într-adevăr teroriste* [subl. ns.]"[125]. În consecință, Horia Sima recompune *Istoria* „curată" a legionarismului de pe poziția celei mai autorizate „voci" dinlăuntru care putea să expună doctrina, programul și organizarea[126], originile[127] și crearea Mișcării, primele ei succese (1927—1933)[128]. Se acordă atenție acțiunilor legionarilor *pe planul politic* — partidele „Garda de Fier" (1930—1933)[129] și „Totul pentru Țară" (1935—1938)[130], ambele având aceeași rațiune fundamentală: lupta împotriva comunismului[131]. Nu fără temei, autorul apreciază perioada 1935—1937 ca ilustrând „faza de expansiune" a Mișcării, iar 1937 — finalizat cu triumful din alegerile de la 20 decembrie — ca simbolizând anul „cuceririi țării"[132].

În calitatea sa de memorialist, Horia Sima se dovedește foarte bine informat, iar cititorul este principalul beneficiar. Fără a mai fi nevoie de alte argumente și surse, Sima este un interpret direct și relatează, cu lux de amănunte, despre negocierile sale cu Serviciul Secret Român al lui Mihail Moruzov[133], apoi despre „colaborarea" sa cu guvernele carliste în vara anului 1940, atitudinea fățiș ostilă a legionarilor față de cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord[134] ori față de răpirea Transilvaniei de Nord[135]. În împrejurările survenite la 3—6 septembrie 1940 s-a consumat, prăbușirea regimului lui Carol al II-lea, deși cât — opinează memorialistul — în zilele respective i s-a decis soarta, căci a existat o „serie de antecedente"[136]. Grijuliu față de posibilele contraatacuri, Sima nu se arată însă reticent, ci categoric în explicații, astfel că succesul de la 6 septembrie 1940 nu-l împarte cu nimeni: *„...Biruința legionară [...] nu o datorăm nimănui, nici unei puteri străine. Este a noastră și numai a noastră, a poporului românesc care ne-a urmat și ne-a sprijinit cu hotărârea lui și cu elanul lui. Cei care ne acuză că am venit la putere cu ajutorul «naziștilor» pot vedea din întreaga lucrare în ce a constat «ajutorul» lor. Într-un ajutor ipotetic, care n-a fost niciodată real* [subl. ns.]" — conchide, pe un ton ca de atâtea ori polemist, autorul[137]

Era inevitabil ca memorialistul să fi stăruit asupra guvernării legionaro-antonesciene. Din punctul de vedere al liderului legionar, nici titlul celor două volume închinate perioadei septembrie 1940—ianuarie 1941 nu apare bizar: *Era Libertății*, iar principalele compartimente ale cărții reflectă opțiunea pentru o radiografiere *sui generis* a situației țării în acel moment: crearea statului național-legionar, primii săi pași în viața de stat, crimele regimului carlist și problema sancțiunilor, bătălia economică, politica externă, în centrul guvernării, considerațiuni asupra regimului — dificultăți, incidente și tulburări[138],

deshumarea Căpitanului, procesul lui C. Z. Codreanu (anularea lui), pedepsirea asasinilor, restabilirea echilibrului, faza provocărilor și, finalmente, lovitura de stat a generalului Ion Antonescu împotriva Legiunii[139]. Horia Sima rămâne dator cititorului la capitolul atât de discutat al crimelor din noiembrie 1940 din moment ce încearcă să le afle ...explicații, dintre care unele se dovedesc hilare, precum, mai ales, în cazul asasinării lui N. Iorga și a lui Virgil Madgearu: „Cine cunoaște întreg lanțul întâmplărilor își dă seama că uciderea lui Iorga și Madgearu se datorește *ruperii unor zăgazuri sufletești, exploziei unor zăcăminte de durere și revoltă în sufletul acestor oameni* [ai echipei de asasini] [n.n. și subl. ns.]"[140] La fel, neconvingătoare și nereale sunt explicațiile oferite de Sima în legătură cu evenimentele din ianuarie 1941[141]. În deplin acord cu argumentele oferite de celelalte lucrări legionare, memorialistul, care a avut vizavi de Ion Antonescu *rolul decisiv* în evenimente, ne împărtășește — răsturnând realitatea istorică — cum că *nu* Mișcarea ar fi dezlănțuit rebeliunea, ci, din contra, guvernul lui Antonescu ar fi dat o lovitură de stat împotriva regimului legionar[142]. De altfel, prefațând compartimentul respectiv, Sima se anunțase deja tranșant și pătimaș: „N-a existat o rebeliune legionară, cum au difuzat *urbi et orbi* sursele antonesciene. A fost o lovitură de stat a Generalului Antonescu contra Actului Constituțional din 14 septembrie 1940. Ce-a urmat după aceea, rezistența maselor populare (sic!), n-a fost decât reacția națiunii la lovitura de stat a Generalului Antonescu. Poporul, neîndrumat de nimei, a sărit în ajutorul Legiunii, pentru a apăra ființa Statului Național-Legionar"[143].

Ultimele două volume ale seriei de amintiri simiste privesc perioada emigrației legionare din vremea ultimului război mondial, încheiată, — apreciază autorul — chiar dacă printr-o înfrângere, apoteotic: „Guvernul de la Viena — deși sunt mulți care vor să-l ignoreze sau să-l treacă între efemeridele istoriei — a avut un rol decisiv în viața neamului nostru până la Marea Revoluție din decembrie 1989. Acest guvern a fost factorul care a asigurat legătura și continuarea între vechea Românie, așa cum ieșise din primul război mondial, și România subjugată și căzută în robia comunistă. Grație acestui guvern, s-a făurit mișcarea națională de rezistență și s-au creat premisele resurecției din Decembrie 1989"[144].

Considerațiile expuse în paginile precedente dovedesc în ce măsură este necesară analiza aprofundată și critică a istoriografiei legionare de exil[145].

Decenii la rând, *fenomenul fascismului european a fost abordat și explicat după calapoadele de sorginte cominternistă*. Tot vreme de decenii, s-a evitat *stabilirea unei conexiuni reale între fascism și comunism*, în sensul că cel dintâi a apărut pe plan general ca o replică la cel din urmă. După ce, în 1943 — 1945, statele fasciste au clacat în cel de-al doilea război mondial și sistemul comunist a fost introdus de tancurile sovietice în numeroase țări ale Europei Est-Centrale, cu complicitatea elementelor comuniste „locale", victoria și superioritatea comunismului asupra fascismului s-au considerat „logice", context în care sensul însuși al cuvântului a fost denaturat complet. În România, situația

nu a putut să nu fie identică, *legionarii* sau *gardiștii* fiind în chip automat *asimilați cu fasciștii*. Făcuți vinovați de toate relele abătute asupra omenirii în cursul celui de-al doilea război mondial, în ciuda evidenței că marele măcel rezultase în urma complotului nazisto-comunist din 23 August 1939, fasciștii, recte legionarii sau gardiștii, au devenit victime sigure ale unei politici oficiale de nimicire sistematică, aceasta sub pretextul redresării țării, al izbăvirii ei de toate consecințele nefaste, criminale (aici lista adjectivelor era fără sfârșit) ale politicii „vechiului regim" etc. etc. *Garda de Fier* a fost proclamată o simplă *agentură* a Berlinului, iar politicienii și istoricii (M. Roller și succesorii săi) s-au grăbit să dovedească această relație. Crimele de război și antisemitismul au devenit laitmotivul unei propagande deșănțate, deși se/s-ar putea observa, atunci ca și acum, că exact în perioada războiului din Răsărit legionarii n-au mai fost aliații la putere ai lui Antonescu ori că, pe de altă parte, între ideologii de la Moscova ori de la București au predominat, cel puțin în primul deceniu postbelic, mulți evrei, care au descoperit, nu după realități, antisemitismul ca armă sigură pentru a-și motiva promovările spectaculoase, noi umilințe împotriva umanității, poftele de putere și, nu în ultimul rând, nelipsitele slăbiciuni omenești. Astfel, istoria Mișcării Legionare din România a fost, încă din start, denaturată și compromisă la București; vrem sau nu vrem s-o recunoaștem, șansa ei a izvorât din faptul că, în exil, s-a continuat neîntrerupt, după cum s-a văzut, investigarea problematicii, chiar dacă cu serioase defecte de interpretare și de subiectivism, *dar rămân faptele*, datele scoase la iveală și, în mod cu totul deosebit, în Lumea Liberă, fenomenul fascismului în genere și, dimpreună, aspectele multiple și controversate ale legionarismului românesc au format obiectul unor preocupări sistematice, de înaltă ținută științifică și morală. În al doilea rând, șansa a constat în prăbușirea sistemului comunist în 1989, de când istoria Mișcării Legionare a încetat și în țară să aibă numai o singură fațetă — cea oficială, marxist-leninistă. Dar este preferabil să stăruim în paginile ce urmează.

Pretutindeni pe Vechiul Continent, comunismul a fost vinovat de apariția fascismului, iar, în Germania cu atât mai mult. Stalin, deopotrivă cu unele cercuri economico-financiare și politice locale, a contribuit la promovarea lui Hitler în funcția de cancelar[146]. De unde până în 1933 marile conflicte în cadrul sistemului capitalist avea rațiuni și rezolvări *prioritar economice*, după aceea a apărut *conflictul ideologic* dintre fascism și comunism, dintre Berlin și Moscova. Fiind vorba de două puteri cu un cuvânt greu de spus pentru determinarea evoluției Europei și a lumii și dată fiind organizarea internă a Germaniei ca țară capitalistă, sistemul capitalist a fost lesne cuprins, la mijlocul anilor '30, în această dispută între fascism și comunism. Conflictele dintre cele trei *-isme* au condus direct omenirea către conflagrația din 1939—1945, conflict din care, numai alături de puterile anglo-saxone, URSS a ieșit triumfătoare. A fost o enormă greșeală a liderilor de la Kremlin că, înainte de a-l elimina pe Hitler și cu atât mai mult după aceea, l-au copiat întocmai pe Führer: l-au înfruntat pe acesta, dar pregăteau, prohodul Occidentului. Rezultatul nu putea fi decât unul singur, ca și-n cazul Germaniei naziste, și anume prăbușirea Rusiei comuniste.

Oricum am investiga aceste evoluții, o problemă s-a aflat în centrul atenției o bună perioadă: disputa dintre fascism și comunism. Pentru a-și adjudeca victoria, Kremlinul a recurs la toate armele — crime, spionaj, război și de ce nu ideologia. Rezultatul? Nu numai *modificarea cursului istoriei* (oricum siluită după 1944—1945 pentru țările Europei Est-Centrale, îndeosebi), ci, mai mult decât atât, *falsificarea istoriei!*

Ce a reprezentat, așadar, fascismul în viziunea ideologilor comuniști? S-a considerat, vreme îndelungată, că *definirea clasică* a fascismului (și, deci, singura reală!) ar fi aparținut lui Gh. Dimitrov, în raportul prezentat în 1935 în fața celui de-al VII-lea Congres al Internaționalei a III-a. Liderul comunist bulgar, pe atunci omul numărul doi la Comintern, după I. V. Stalin, a ajuns la o formulare generală destinată, mai ales, să nu provoace probleme inextricabile urmașilor. Cu gândul, în adevăr, la dilemele politrucilor Kremlinului de după 1945, care au admis că fascismul poate bântui oriunde și pe oricine, cu excepția comuniștilor și a intimilor lor, Gh. Dimitrov a constatat mai întâi că „prin cinismul și prin metodele sale, fascismul întrece orice altă formă a reacțiunii burgheze. Demagogia, el și-o adaptează particularităților naționale ale diferitelor țări, ba, mai mult, chiar și înăuntrul uneia și aceleiași țări el și-o adaptează particularităților diferitelor pături sociale"[147]. În esența lui, fascismul — opina Dimitrov — era sinonim cu „cea mai deșănțată exploatare a maselor, însă în fața lor el se prezintă cu o abilă demagogie anticapitalistă, exploatând ura profundă a maselor muncitoare împotriva burgheziei hrăpărețe, a băncilor, trusturilor și a magnaților finanțelor"[148]. La rândul său, Walter Ulbricht, cunoscutul lider al comuniștilor din Germania de Est, denunța fascismul drept „dominația teroristă deschisă a elementelor celor mai reacționare, celor mai șovine și mai imperialiste *(sic!)* ale capitalului financiar german" sau „forma de dominație a capitalului monopolist german în perioada sa decadentă"[149]. Nu știm câte din aceste trăsături „clasice" le putem depista în activitatea Mișcării Legionare, dar este tulburătoare similitudinea între aceste citate și „demonstrațiile" lui Roller din manualul său unic. Revenind la Dimitrov și Ulbricht, vom reține că, în opoziție cu dogmatismele propuse de ei, Henri Michel, reputatul istoric francez al celui de-al doilea război mondial, care s-a ocupat îndeaproape de problemele fascismului, s-a opus oricăror formulări excesiv generalizatoare și a tratat fenomenul în relație directă cu realitățile societăților europene (și nu numai) și cu efectele multiplelor crize (economice, sociale, politice, filosofice etc.) suportate în perioada dintre cele două conflicte mondiale[150].

În *istoriografia internațională* consacrată fascismului, fenomenul este studiat pe multiple planuri *(general, european ori sud-est european)* și cel mai adesea în legătură și cu evoluția Mișcării Legionare. O altă categorie de sinteze, monografii și studii le include pe cele consacrate *special* situației din România.

Pe plan internațional, se poate considera că *un moment de referință* în privința investigării științifice a fenomenului fascist a survenit *în preajma anului 1965*, când în Germania, SUA, Anglia, Franța și Italia au apărut concomitent o serie de lucrări datorate

unor istorici reputați ori deveniți în continuare autorități în materie. În mod concret, „dezbaterea fascismului" în istoriografia contemporană universală[151] a fost angajată prin lucrările semnate de Ernst Nolte — *Der Faschismus in seiner Epoche*[152] și de Eugen Weber — *Varieties of Fascism. Doctrines of Revolution în the Twentieth Century*[153]. Ambele cărți, devenite clasice și beneficiind de numeroase trimiteri[154] ori de un capitol aparte despre Mișcarea Legionară[155], au fost imediate urmate de un veritabil val, situație în care problemele fundamentale ale fascismului (origini, evoluții generale și locale, doctrine, triumfuri și eșecuri, situația de după cel de-al doilea război mondial și istoriografie) au fost tratate temeinic: *The European Right. A Historical Profile* (Hans Rogger și Eugen Weber, editori, Berkeley și Los Angeles, 1965)[156]; *International Fascism, 1920—1945* (Walter Laqueur și George L. Mosse, editori, New York, 1966)[157]; *Die Faschistischen Bewegungen* (Enrst Nolte, Berlin, 1966)[158]; *European Fascism* (S. J. Woolf, London, 1968)[159]; *The Rise of Fascism* (F. L. Carsten, Berkeley, Los Angeles, 1969)[160]; *Native Fascism in the Successor States, 1918—1945* (Peter F. Sugar, editor, Santa Barbara, 1971)[161]; *Fascismes et ideologies reactionnaires en Europe, 1919--1945* (Pierre Milza, Paris, 1971); *The Place of Fascism in European History* (Gilbert Allardyce, editor, Englewood Cliffs, 1971); *Universal Fascism. The Theory and Practice of the Fascist International, 1928—1936* (M. A. Leden, New York, 1972), urmate, între altele, de: *Les fascismes* (Henri Michel, 1977)[162]; *Fascism, A Reader's Guide...* (Walter Laqueur, editor, 1979)[163]; *Fascism. Comparison and Definition* (Stanley G. Payne)[164]; *Fascism and Prefascism in Europe, 1890—1945, A Bibliography of the Extreme Right* (Philip Rees, Sussex și New Jersey, 1984)[165]; *Les Fascismes* (Pierre Milza, Paris, 1985)[166]; *Inside the League. The Shocking Exposé of how Terrorists, Nazis, and Latin American Death Squads have Infiltrated the World Anti-Communist League* (Scot Anderson și John Lee Anderson, New York, 1986)[167] și, în sfârșit, *The European Dictatorship, 1918—1945* (Stephen I. Lee, London și New York, 1987)[168]. Nu-l neglijăm, bineînțeles, pe Jeliu Jelev[169], din care preluăm câteva definiții date fascismului, memorabile prin originalitatea și sagacitatea lor: „o violență a clasei capitaliste nesancționată de lege" (A. Gramsci); „una dintre formele de contrarevoluție preventivă" (Luigi Lango); „cea mai reacționară contrarevoluție din istorie" (G. Poltzer); „revoluția nihilismului" (H. Rauschning); „umbra sau, mai degrabă, copilul monstruos al comunismului" (W. Churchill); „un leșin epileptic al poporului german", „o schizofrenie generală a națiunii" (R. Binyon); „o afirmare a structurii iraționale a omului modelat de gloată" (Wilhelm Reich) și, neîndoios, cea mai pătrunzătoare formulă, pe care o datorăm filosofului și sociologului italian Luigi Sturzo: „În realitate, între Rusia și Italia nu exista decât o singură deosebire autentică — faptul că bolșevismul, sau dictatura comunistă, reprezintă un fascism de stânga, în timp ce fascismul, sau dictatura conservatoare, reprezintă un bolșevism de dreapta"[170].

Dar cum a fost lesne de constatat, istoria Mișcării Legionare și fenomenul legionar s-au aflat și se află îndeaproape în atenția specialiștilor străini interesați de fascismul

internațional ori de cel european. Cu atât mai mult, acest lucru este valabil pentru cercetătorii unei arii mai restrânse, cu deosebire a Europei Est-Centrale. Sub acest aspect avem în vedere lucrările de istorie generală a spațiului[171], dar cu prioritate cele abordând mișcările fasciste din zonă, dintre care excelează: *The Shadow of the Swastika: The Rise of Fascism and Anti-Semitism in the Danube Basin, 1936—1939* (Bela Vago, London, 1979); *The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania* (Nicholas M. Nagy-Talavera, Stanford, Hoover Institution Press, 1970) sau *I falsi fascismi. Ungheria, Jugoslavia, Romania, 1919—1945* (Mariano Ambri, Roma, 1980). Americanul Joseph Rotschild surprinde cu acuratețe procesul extinderii influenței Mișcării Legionare, cauzele succesului electoral în decembrie 1937 și loviturile primite în 1938; se observă că Mișcarea Legionară nu s-a aflat numaidecât în ofensivă, ci că a devenit și victimă a violențelor comise împotrivă-i de Jandarmerie și Poliție[172]. Nicholas M. Nagy-Talavera și Mariano Ambri sunt la unison cel puțin într-o privință, și anume că, în epoca interbelică, singuri Iuliu Maniu, Corneliu Zelea Codreanu și generalul Ion Antonescu au fost în România politicieni incoruptibili[173].

Dintre toate studiile menționate cu privire la fascism în general și la încadrarea Mișcării Legionare în fenomenul universal ori european, câteva au constituit opere de pionierat din mai multe puncte de vedere: orizontul și profunzimea cercetării, valoarea și originalitatea concluziilor desprinse, temeritatea abordării temei și curajul comunicării rezultatelor. Noi îi avem în vedere, sub aceste aspecte, pe Ernst Nolte, Eugen Weber, Z. Barbu și Nicholas M. Nagy-Talavera. În primul rând, grație lor cercetarea istoriei Mișcării Legionare a ieșit din conul de umbră al unor studii zonale, realizându-se o integrare ori o tratare în paralel a legionarismului cu fenomenul fascist european sau universal, s-au relevat trăsături distincte și puncte comune, dar, mai presus de orice, s-a părăsit hagiografia ori, din contra, propaganda istoriografică comunistă, demonstrându-se categoric valențele investigării științifice a subiectului. Filosoful și sociologul german Ernst Nolte a fost cel care, în 1963, a inaugurat discuția, examinând în context european activitatea lui Corneliu Zelea Codreanu și rolul Mișcării Legionare[174]. În 1966, Nolte revine cu un capitol special despre *Fascismul român* într-una din sintezele sale cele mai cunoscute privind fascismul european[175]. Nolte prezintă corect ascensiunea Mișcării Legionare în contextul politic românesc interbelic, plasând-o corespunzător atât între grupările fasciste din țară[176], cât și din străinătate — un loc „singular" în Europa[177]. *Legiunea Arhanghelul Mihail*, constituită la 24 iunie 1927 sub conducerea lui Corneliu Zelea Codreanu[178], nu a avut un program propriu-zis, după Nolte, predominante fiind aceste patru „brazde de plug": credința în Dumnezeu ; credința în misiunea proprie; încrederea mutuală; cântecul[179]. Crearea *Gărzii de Fier*, ca grupare politică, a marcat începutul extinderii Mișcării Legionare la nivelul național[180], cu succese imediate în alegerile parlamentare din 1931—1932, în Parlament impunându-se M. Stelescu și I. I. Moța, Corneliu Zelea Codreanu fiind „șters"[181]. Deși Garda de Fier a fost oficial dizolvată în 1933, exact în același an, în chip

paradoxal, Mișcarea Legionară se impune, succesul datorându-se esențialmente propriilor eforturi, iar nu lui Hitler[182]. În 1934/35 se reconstituie un partid legionar — *Totul pentru Țară*, iar Nae Ionescu devine teoreticianul de renume al Mișcării Legionare. Marile succese țin de anii 1936—1937, pentru ca reculul să intervină o dată cu instalarea dictaturii regale în 1938, dată după care Mișcarea Legionară este sistematic urmărită de Carol al II-lea și Armand Călinescu. Au survenit, în atare condiții, arestarea, judecarea și condamnarea lui Corneliu Zelea Codreanu, pentru dezordini pe plan social; procurarea și predarea de documente cu caracter secret ale statului român, port de armă și primirea de subsidii din străinătate[183]. La uciderea lui Corneliu Zelea Codreanu nu este exclus ca Hitler să fi avut rolul său nedorit, de vreme ce s-ar fi putut să-i fi sugerat Regelui Carol al II-lea în noiembrie 1938, ca puterea la București să-i fie transmisă Căpitanului[184]. Mișcarea Legionară rămâne „o forță" și după asasinarea lui Codreanu, iar Carol al II-lea va căuta în 1940 să se împace cu ea. Aflată la putere în 1940/1941, Mișcarea Legionară se face vinovată de acte de terorism (împotriva adversarilor politici și a evreilor), motiv ce-l determină pe Nolte să aprecieze că, în fapt, are de-a face cu o mișcare mai degrabă anarhistă, decât fascistă[185]. Totuși sunt depistate și unele elemente comune cu fascismul european: — opoziția contra corupției și a vieții parlamentare și economice burgheze; — înscrierea în program a comandamentului de „renovare morală" a societății; — principiul despre rolul șefului și supradimensionarea exemplului vieții Căpitanului; — decizia de nimicire a adversarilor; — antisemitismul; — afirmarea amiciției necondiționate cu Hitler sau cu Mussolini[186]. Dacă am stăuit prea mult asupra textului lui Ernst Nolte îi vom releva și concluziile, care sunt demne de reținut: Mișcarea Legionară a prezentat mai multe asemănări decât deosebiri în raport cu mișcările fasciste europene; cele din urmă sunt explicabile prin condițiile sociale și naționale specifice României interbelice. În rezumat, Mișcarea Legionară „reunește caracteristicile atât profasciste, cât și fasciste radicale", fapt grație căruia ea se impune ca „mișcare fascistă cea mai interesantă și mai complexă"[187].

În 1964, Eugen Weber (născut la București, în 1925), investigând *fețele fascismului european*, a stăruit și asupra Mișcării Legionare și a lui Corneliu Zelea Codreanu, cu preocuparea de-a pătrunde esența doctrinei legionare. Weber examinează sumar biografia Căpitanului, situația României după primul război mondial, avântul curentului naționalist și antisemit la Iași[188], asasinarea lui Manciu și nașterea *Legiunii Arhanghelul Mihail* (în subcapitolul intitulat *Murder as Method*)[189]. Este demn de subliniat că autorul, deși nu aprobă, surprinde violențele comise de prefectul de poliție Manciu împotriva studenților ieșeni în frunte cu Corneliu Zelea Codreanu, care s-a decis „să-și facă dreptate cu legea în mâini"[190]. Avântul Mișcării Legionare la mijlocul anilor '30 și succesele Partidului *Totul pentru Țară* reține atenția autorului. Alegerile din 1937 — argumentează el — au plasat partidul respectiv pe locul al treilea în țară și, mai mult decât atât, au relevat-o drept gruparea politică „de departe cea mai populară și cea mai dinamică"[191]. În dezacord cu atentatele legionarilor (I. G. Duca, Armand Călinescu ș.a.), Weber respinge de asemenea

„valul de violență" provocat de Putere, „căci sângele cere sânge, moartea se hrănește cu moarte". „Este adevărat — citim în continuare — că violența a marcat activitățile Legiunii chiar de la început, dar violența într-o țară unde legea se aplică pentru partidul aflat la putere și unde banditismul politic este istoric legat de memoria *haiducilor* patrioți care țineau pe ocupanții străini pentru răscumpărare, asasinatele legionare au fost comise pentru a răspunde acelora ale căror crime n-ar fi ajuns niciodată la tribunal..."[192]. Asasinarea lui Codreanu și a camarazilor săi îi apare lui Weber un *martiraj*, dar, nu mai puțin, și ca un sfârșit al Mișcării Legionare, un Götterdämmerung; s-au „transformat înalte idealuri într-o sordidă osândă"[193]. Pe plan doctrinar, consideră Weber, ideile lui Corneliu Zelea Codreanu sunt de „o esență complet diferită" de acelea ale altor mișcări sociale europene, ele fiind *de inspirație creștină*, mai simple decât ideologiile din Vest și, totuși, *mai subtile* prin luarea în considerație a *problemelor morale*, ignorate aiurea[194].

La foarte scurt timp după contribuția din 1964 într-un volum colectiv, printre ai cărui co-editori se numără[195], Eugen Weber a revenit asupra istoriei Mișcării Legionare, de data aceasta dedicându-i un studiu complet, însoțit de o sumară bibliografie fundamentală[196]. De această dată, Weber insistă asupra condițiilor în care în România, la confluența secolelor al XIX-lea — al XX-lea, s-au manifestat naționalismul și antisemitismul, asupra evoluției acestor curente după primul război mondial[197], concomitent cu apariția pericolului comunist[198]. Activitatea în primii ani postbelici la Iași a lui Corneliu Zelea Codreanu[199] și în cadrul LANC mai apoi, până la fondarea *Legiunii Arhanghelul Mihail*[200], problema crimelor și atentatelor legionare în raport cu represaliile autorităților de la 1924 și până la 1941[201], ascensiunea Legiunii, mai cu seamă în 1934—1937[202], evenimentele din 1938, culminând cu uciderea lui Corneliu Zelea Codreanu[203], și cele dintre 1939 și 1941[204], toate acestea sunt examinate cu atenție de către Eugen Weber, care se dovedește un bun cunoscător al epocii, un fin analist și un judecător obiectiv al unor fapte în privința cărora istoria nu va mai acorda, neîndoielnic, dreptul la recurs. Reputatul specialist, în baza investigațiilor proprii, îl reconfirmă pe germanul Harald Laeuen[205] în sensul că „Legiunea lui Sima nu mai era Legiunea lui Codreanu. Aceasta din urmă sfârșise în persecuțiile din 1938—1939 și în baia de sânge în care a culminat. Noua conducere legionară — observa Weber — se ridicase din persoane de rangul al doilea. Ceea ce a fost cel mai rău, noua conducere era mai slobodă, mai eterogenă, mai puțin dedicată, mai puțin disciplinată, mai puțin educată"[206]. Relativ la conflictul Antonescu-Sima, Weber îl acreditează pe general ca reprezentând lumea veche, Sima — „cu totul altceva"[207]. Antonescu a ieșit învingător, nu fără sprijinul, major, al Berlinului, care „s-a îngrijit mai puțin de aliatul său ideologic decât de un regim vechi ce asigura pacea internă și se dovedea a fi un satelit de încredere, care livra petrolul, cerealele și mâna de lucru de care avea nevoie"[208]. Legiunea la putere — conchide istoricul britanic — a însemnat mai mult decât o deziluzie; ea a echivalat cu „o prăbușire mizerabilă și sângeroasă"[209]. Potrivit datelor oficiale la care apelează autorul, rebeliunea legionară s-a soldat cu 370 de morți și 44 de răniți la București, iar, în provincie,

cu 46 de morți și 78 de răniți; șefii legionari au fugit în Germania, iar în lunile care au urmat circa 8 000 de persoane au fost încarcerate[210]. „Rebeliunea" Legiunii devenise *„rezistența ei la o lovitură dată de partenerul său guvernamental pentru a o elimina de la putere*[211].

Alături de Ernst Nolte și Eugen Weber[212], Zevedei Barbu (născut în România) s-a impus, în ordine strict cronologică, al treilea cercetător de prestigiu internațional al fenomenului legionar. Studiul său de referință, menționat deja, reprezintă doar în mică măsură o încercare de a stabili etapele ce au marcat istoria Mișcării Legionare, fiind, cu precădere, un efort de-a pătrunde originile sociale ale fenomenului legionar, de a-i explica succesele și rațiunile „cultului violenței". El exprimă convingerea că trăsăturile esențiale ale Mișcării Legionare derivă numai parțial din condițiile apartenenței de clasă ori ale situației economice ale membrilor săi și că într-o măsură mai relevantă au la bază „o serie de factori psihologici, o stare de spirit, tipice indivizilor și grupărilor afectate în grade diverse și în forme variate de lipsa de integrare socială și de rezultate", aspecte care au fost aprofundate în cercetările ulterioare ale aceluiași specialist[213].

Odată ajunși la confluența deceniilor șapte-opt, studiile speciale apărute pe plan general despre Mișcarea Legionară nu mai constituie raritați. Dominate de cartea lui Nicholas M. Nagy-Talavera[214], studiile publicate de specialiștii străini (unii dintre ei, plecați din România) au avut în atenție și au elucidat câteva aspecte fundamentale ale istoriei Mișcării Legionare. O mențiune aparte facem pentru contribuțiile semnate de prestigioșii Stephen Fischer-Galați[215], Emanuel Turczynski[216], N. I. Lebedev[217]; Teodor I. Armon[218] și F. L. Carsten[219]. Și, totuși, suntem departe de a fi epuizat lista. Unele lucrări acoperind istoria generală a României contemporane le recomandăm stăruitor cititorului, mai cu seamă că avem în vedere competența de excepție a autorilor și valoarea intrinsecă a contribuțiilor lor[220], după cum nu putem neglija unele dintre studiile de mai mică amploare ori chiar ocazionale[221].

Rezultatele eforturilor specialiștilor străini în studierea istoriei Mișcării Legionare s-au concretizat, ca un summum al sumelor, în trei monografii solide, în acest moment veritabile lucrări de referință în domeniul aflat în atenția noastră. Autorii lor sunt americanul Nicholas M. Nagy-Talavera[222] (originar din România), germanul Armin Heinen[223] și spaniolul Francisco Veiga[224]. Rod al unei munci sistematice de ani și al unor reflecții profunde, iar, în cazul ultimilor doi, și al unor investigații de proporții în arhivele germane și, respectiv spaniole, italiene și franceze, lucrările menționate constituie nu numai un model, ci, totdeodată, o bază pentru aprofundarea în continuare a studiilor de istorie și doctrină legionară.

The Green Shirts and the Others a lui Nagy-Talavera se constituie, în partea ce privește România, într-un discurs de calitate. Spre deosebire de Francisco Veiga, Nagy-Talavera manifestă predilecție pentru istoricul Mișcării Legionare, iar nu pentru analiza ideologiei legionare. Istoricul american surprinde elemente esențiale ce au caracterizat evoluția legionarismului: faptul că Legiunea s-a dorit și a rămas consecvent *o mișcare*, ea

nu a acționat ca partid politic[225], precum toate formațiunile fasciste omoloage din Europa interbelică; la fel Legiunea a fost singura mișcare fascistă profund religioasă și care a avut ca simbol protector icoana (Sf. Mihail)[226] ori, în opoziție fiind, legionarii și-au exprimat *credința*, iar *nu un program*[227]. Potrivit lui Nagy-Talavera, Corneliu Zelea Codreanu a respins ideea dictaturii, fiind adeptul *autoritarismului*[228], iar naționalismul afirmat a fost de natură mistică[229]. Autorul surprinde și acțiunile pe plan politic ale legionarilor, prin grupările *Garda de Fier* ori *Totul pentru Țară:* cele trei dizolvări dictate de I. Mihalache, guvernul Iorga-Argetoianu și I. G. Duca, participările la alegerile din 1931—1932, uciderea lui I. G. Duca etc. Pentru anii 1934—1935 relațiile Regelui Carol al II-lea și ale premierului Gh. Tătărescu cu Mișcarea Legionară i se par autorului mai degrabă „dubioase"[230]. Anii 1936—1937 au fost — ceea ce cunoaștem din alți autori — de *ascensiune deplină* pentru Mișcarea Legionară[231], cu triumful din 20 decembrie 1937 în alegerile parlamentare (locul al treilea după P.N.L. și aliații săi și după P.N.Ț.)[232]. Nagy-Talavera, precum Andreas Hillgruber mai devreme[233] și Armin Heinen mai apoi[234], *nu află probe în sensul că Hitler ar fi finanțat Mișcarea Legionară.* La întrebarea: cine a făcut-o? autorul se oprește cu privirile asupra lui Malaxa, Auschnitt ș.a.[235]. Relativ la situația Mișcării Legionare în anul fatidic 1938, autorului nu-i scapă tentativele Regelui Carol al II-lea de a-l asasina pe Corneliu Zalea Codreanu în februarie 1938[236]. Arestarea Căpitanului și a câtorva mii de legionari în 1938[237], inclusiv a „întregii elite legionare"[238], era semnalul evident al unei „violente persecuții", finalizată cu crimele din noiembrie 1938[239]. Horia Sima, bănuie Nagy-Talavera, și-a avut rolul său la acest deznodământ, de vreme ce n-a ținut seama de recomandările din închisoare ale Căpitanului de a nu provoca Puterea[240]. Evoluțiile din anii 1938—1940 se află, de asemenea, în atenția specialistului american: uciderea lui Armand Călinescu și replica lui Carol al II-lea: „baia de sânge", „masacrul" celor peste 250 de legionari, iar dintre ei: inginerul *Gh. Clime*, liderul Partidului *Totul pentru Țară* (după moartea generalului Zizi Cantacuzino-Grănicerul în 1937); *M. Polihroniade*, expertul Mișcării Legionare în problemele de politică externă; prințul *Al. Cantacuzino;* străvechiul avocat *Alexandru Tell;* camarazii de arme ai lui Moța și Marin în Spania — *N. Totu* și *Bănică Dobre;* avocatul și medicul *Ion Banea*, „probabil cel mai admirabil om al Legiunii după Codreanu"[241]; liderii studențești ori ai tineretului *Gh. Furdui* ori *Gh. Istrate* ș.a. Și Nagy-Talavera conchide: „După acest masacru [...] *Garda de Fier* se afla ea însăși decapitată, fără lideri, atunci când la un an după masacru ea avea să se confrunte cu responsabilitățile puterii..."[242] Aproape în totalitate, un capitol este destinat guvernării legionaro-antonesciene[243], încheiată în urma rebeliunii din ianuarie 1941. Prin aceasta și „Mișcarea Legionară — constată Nagy-Talavera — a dispărut de pe scena românească aproape instantaneu. Grozea și 16 companioni de-ai săi au fost judecați și executați pentru participarea la crimele de la Jilava. În mai [1941] Tribunalul Militar București a condamnat 225 de legionari: 30, incluzând un locotenent și 15 polițiști, au

primit pedeapsa pe viață; 23 — între 5 și 20 de ani, iar 138 — condamnați pe termene mai mici; 33 au fost achitați"[244].

Monografia istoricului german Armin Heinen[245] depășește nu numai prin masivitate tot ce s-a scris pe plan științific în domeniu, dar și prin temeinicie, asigurată de o documentație cvasi-exhaustivă, de o ordonare adecvată a materialului și a materiei tratate, de o analiză obiectivă, ireproșabilă, a faptelor și ideilor, de capacitatea de-a surprinde elementele esențiale și de-a comunica lucruri definitive. Compartimentarea lucrării este ideală pentru a permite tratarea globală a Mișcării Legionare: istoriografia[246]; România în secolul al XIX-lea, în primul război mondial și în epoca interbelică, cu accente pe mișcările și conflictele sociale și politice, pe doctrinele specifice diverselor etape[247]; antisemitismul studențesc, LANC și apariția *Legiunii* (1919—1927)[248]; calea Legiunii spre mase (anii 1928/1930—1933)[249]; *Mișcarea Legionară* câștigă masele (1934—1937)[250]; Carol al II-lea și *Legiunea* (1938)[251]; „profilul" social al *Legiunii*[252]; Germania și legionarii (1939—1945)[253] și, în sfârșit, concluzii, dezbateri istoriografice și *Garda de Fier* în tabele, anexe, bibliografia completă[254]. Armin Heinen reușește o excelentă analiză a doctrinei legionare în raport cu liberalismul, comunismul, antisemitismul etc., după cum el surprinde cu precizie *toate treptele/etapele* ce au marcat *evoluția/involuția Mișcării Legionare* din anii '20 și până la 1945; un alt merit deosebit al autorului este acela de-a fi delimitat cu consecvență Mișcarea Legionară de acțiunile grupărilor sale politice, iar pe acestea de acelea ale restului partidelor de orientare fascistă ori de dreapta din România. Tot astfel, Armin Heinen a încadrat cu precizie Mișcarea Legionară între mișcările fasciste ale timpului. Concluzia fundamentală al lui Heinen este categorică: „În epoca interbelică, dintre toate mișcările [partidele], numai *Legiunea* poate fi considerată drept *fascistă*. Numai ea s-a găsit într-o opoziție fundamentală cu socialismul și, în egală măsură, cu ordinea burghezo-capitalistă. Numai *Garda de Fier* a avut despre omul nou un concept comparabil cu al fascismului, numai ea a urmărit o mobilizare a maselor și s-a făcut cunoscută, în vorbe și în fapte, prin folosirea forței ca instrument al politicii"[255]. Reconfirmat de către Francisco Veiga, în privința faptului că legionarismul a ajuns la un moment dat să reprezinte „o mișcare de masă"[256], Armin Heinen, confruntând cu migală sursele cele mai demne de încredere, a reușit să stabilească evoluția numerică a „militanților" lui Corneliu Zelea Codreanu, mai precis: 1 000 în 1929; 6 000 la sfârșitul anului 1930; 28 000 în decembrie 1933; 34 000 în mai 1935; 96 000 în ianuarie 1937 și 272 000 în decembrie 1937[257]. Nu am stăruit decât prea puțin pentru a evidenția ceea ce istoricul Florin Constantiniu consemna despre cartea lui Armin Heinen: „cea mai solidă cercetare străină asupra Mișcării Legionare"[258].

Cartea lui Francisco Veiga, cum s-a relevat, a fost tradusă în limba română. Din punct de vedere evenimențial autorul se dovedește fidel abordărilor mai vechi ale istoriei Mișcării Legionare: România Mare după primul război mondial — anii 1918—1919; pericolul comunist și tulburările antisemite 1920—1922; constituirea „noii drepte românești" —

1923—1927; de la *Legiune* la *Garda de Fier* — 1928—1930; „anii eroici" 1931—1932; intelectualitatea română și doctrina legionară — 1932—1933; implicarea în politica de stat — 1933 și „traumatica renaștere" a Legiunii — 1940—1941. Vom reține pentru cititor unele dintre opțiunile istoricului spaniol exprimate în temeiul unui studiu de anvergură asupra trecutului *Mișcării Legionare*. Astfel, Veiga demonstrează că „Mișcarea Legionară nu a fost niciodată o transpunere întocmai a modelelor fasciste străine"[259] și, cu atât mai puțin, nici n-a îndeplinit rolul de „coloană a V-a" a Berlinului la București[260]; încă din start, practic dinainte de a deveni legionari, Corneliu Zelea Codreanu și camarazii lui au fost tratați de organele polițienești române *cu brutalitate*, ceea ce constituia o practică la București[261]; la acestea, „răspunsul" lui Codreanu a fost — consideră Veiga — surprinzător: asasinarea lui Manciu, despre care — peste ani — nu va mai vorbi adepților, dar „niciodată nu și-a manifestat regretul"[262]; decizia lui Carol al II-lea de a-l lichida pe Corneliu Zelea Codreanu a fost luată de îndată după întrevederea cu Hitler, iar după 30 noiembrie 1938 a început „lupta surdă" pentru controlul Mișcării Legionare care a dus la „dezastrul final"[263]. Ideea de a răzbuna uciderea Căpitanului i-a obsedat pe legionari, care au pus la cale numeroase planuri de a-i lichida pe Rege ori pe Armand Călinescu. La 21 septembrie 1939, premierul — după cum este știut — a fost asasinat de o echipă legionară și Carol al II-lea a dat o replică „excesivă, chiar pentru normele Balcanilor din secolul al XX-lea: în câteva ore, jandarmeria a împușcat 252 de legionari, adică toate cadrele de comandă[264]. Pentru Veiga, *Legiunea* se impune în perspectivă istorică drept „cea mai reprezentativă și populară" dintre mișcările de extremă dreapta din Europa Est-Centrală, iar, în final, îi apare ca având o traiectorie „străbătută de... contradicții și inconsistențe și, cu toate acestea, constituia *un tot coerent, o mișcare politică specifică* [subl.ns.]"[265]. Este nimerit, considerăm, ca încheind comentariile pe marginea volumului lui Francisco Veiga, să reținem portretul pe care istoricul spaniol ni-l propune pentru Corneliu Zelea Codreanu: „La 21 de ani, trăsăturile esențiale ale personalității sale erau deja definite. Aspectul său fizic extrem de atrăgător era o bună scrisoare de recomandare: de statură înaltă, într-o țară cu oameni scunzi, atletic și cu o figură de o rară frumusețe clasică, străină de timp. Într-un fel, toate acestea l-au caracterizat întotdeauna drept un om de acțiune; unui militant care a locuit o vreme împreună cu el îi spunea adeseori că «ar prefera să taie lemne decât să scrie». Nu a ajuns niciodată să fie un *zoon politikon:* deciziile sale de anvergură au fost mereu impulsive și aproape niciodată viclene. În realitate, în loc să o ia înaintea evenimentelor prefera să le răspundă: dar aceasta nu vrea să sugereze că era un naiv. Fișa lui personală de la Școala Militară din Botoșani *(sic!)* îl definește dintr-un punct de vedere militar care l-a marcat în întreaga sa viață, ca «hotărât la fapte și energic» și îl califică drept un «bun comandant de pluton». Spus cu alte cuvinte, un om tenace, bun organizator: planuri simple, flexibile și idei clare. Prin aceste aptitudini se numără și cea de a lega și reutiliza influențe eterogene, idei și atitudini de proveniență diferită și slab

elaborate. Uneori putea părea un om deosebit de complex. În realitate, marele lui succes se datora întotdeauna simplității concepției și realizării"[266].

Cea mai recentă dintre lucrările speciale consacrate de istoricii străini fenomenului legionar este aceea a italianului Michelle Rallo[267]. În ciuda proporțiilor sale reduse, studiul lui Rallo, întocmit în baza unei bogate bibliografii internaționale, surprinde apariția *Legiunii Arhanghelul Mihail* în contextul României de după primul război mondial, deci o dată cu alte „ligi" și „mișcări"[268], pentru a propune, în continuare, un excurs extrem de dens pe marginea evoluției *organizațiilor politice legionare*, mai precis: „Garda de Fier" (27 iunie 1930—10 decembrie 1933)[269], „Grupul C. Z. Codreanu"[270] și Partidul „Totul pentru Țară" (20 martie 1935—21 februarie 1938)[271]. Atenția autorului este reținută, în continuare, de guvernarea legionaro-antonesciană și de cabinetul din exil al lui Horia Sima (Viena, 26 august 1944—8 mai 1945)[272]. Cu referire la evenimentele din ianuarie 1941, Michelle Rallo se exprimă extrem de nuanțat și cel mai aproape de adevăr: el califică acțiunea generalului Ion Antonescu drept o „ciudată contrarevoluție", în raport cu „revoluția legionară" la care cooperase în lunile imediat anterioare, și evidențiază fermitatea cu care generalul a procedat la lichidarea foștilor aliați politici[273].

Fenomenul legionar în cadrul general european a fost abordat de curând, nuanțat și cu precizie, în câteva studii de excepție datorate unor istorici americani sau britanici[274].

Nu ne îndoim că investigațiile noastre, propunându-și să releve faptele, procesele și ideologia Mișcării Legionare, astfel cum se reflectă acestea în istoriografia română și străină sau cum le apreciem noi, prezintă interes fie numai și sub raportul a ceea ce ne-am propus să realizăm — *un inventar bibliografic comentat*. În paginile ce urmează supunem atenției cititorului unele dintre cele mai importante rezultate concretizate după prăbușirea regimului comunist în 1989 în domeniul tematic aflat în preocupările noastre. Astfel, în ceea ce privește *editarea documentelor* trebuie să notăm că preocupările se află încă în stadiul incipient și că selecția funcționează cu destulă timiditate sau prudență[275], spre deosebire de editarea *literaturii memorialistice*, situația fiind valabilă în privința unor foste personalități ale Mișcării Legionare[276] și mai puțin în aceea a unor politicieni, diplomați, militari și ziariști din epoca interbelică sau a conflagrației din 1939—1945, aceștia din urmă fiind mult mai „prezenți" în librării în ultimii ani: Iuliu Maniu, N. Iorga, Constantin Argetoianu, Ion Mihalache, Armand Călinescu, Grigore Gafencu, N. Titulescu, I. G. Duca, Raoul Bossy, C. C. Giurescu, Nichifor Crainic, Mihail Manoilescu, Valer Pop, Pamfil Șeicaru, Stelian Popescu, Radu Lecca, Mareșalul Ion Antonescu, generalul Constantin Sănătescu[277]. A devenit accesibil *Jurnalul* din anii 1937—1951 al Regelui Carol al II-lea, deja utilizat de unul dintre urmașii săi în scopuri biografice[278]. La capitolul *reeditări* am semnalat deja pe Ștefan Palaghiță[279], pe Horia Sima[280] ori paginile reținute excelentele *Almanahuri 1994* și *1995* ale „Gazetei de Vest": *Legiunea Arhanghelul Mihail de la trecut la prezent*[281]. Dintre *lucrările de analiză ori sinteză* le reținem pe cele mai reprezentative[282] apărute înainte de anul 1989 și datorate lui Florea Nedelcu[283] ori

regretaților Mircea Mușat și Ion Ardeleanu[284], Al. Gh. Savu[285], Aurică Simion[286] și Vlad Georgescu[287]. Referințe și blamări în bloc ale legionarismului aflăm în unele cursuri universitare[288], iar eforturi de obiectivizare a temei — în rezumatul unor teze de doctorat[289].

În rest, informații și documente noi (multe fundamentale) interesând trecutul și doctrina Mișcării Legionare, studii și articole, pagini memorialistice și portrete, note bibliografice, dezbateri etc. cititorul poate afla într-o serie de reviste și publicații[290] precum îndeosebi „Memoria"[291], „Formula As", „Noua Dreaptă", „Dilema", „Cuvântul", „Nu", „Zig-zag", „Totuși, iubirea" și, în mod cu totul deosebit, în „Magazin Istoric" și „Revista de Vest"[292], „Mișcarea"[293] sau „Învierea"[294] și efemera „Gardă de Fier"[295].

*

Sintetizând, vom constata că istoria Mișcării Legionare, zbuciumată și extrem de controversată, a constituit și rămâne un capitol extrem de interesant, cu un impact, mai serios decât poate părea la prima vedere, asupra României interbelice, belice și postbelice. Evoluția Mișcării a cunoscut etape sinuoase, fiind presărată nu arareori cu manifestări violente care mai mult au dăunat decât au slujit activității legionarilor — împușcarea lui Manciu la Iași în 1924, asasinarea lui I. G. Duca în 1933, purgiile din noiembrie 1940, rebeliunea din ianuarie 1941 și, nu în mai mică măsură, „guvernarea" de la 1944—1945, atunci când țara era, ea însăși, angajată în război. Decenii la rând, atenția istoricilor și publiciștilor a fost prea mult reținută de figurile lui C. Z. Codreanu și Horia Sima ori de activitatea politică a legionarilor, fiind, în schimb, ignorate ideologia și sensul însuși al Mișcării, obiectivele urmărite, de multe ori, pe cale zgomotoasă ori chiar prin forță. Rămân, poate, capitolele cele mai semnificative ale trecutului Mișcării faptul că în rândurile ei s-au înrolat în anii '30 intelectuali români de excepție, mulți înscriși definitiv în Pantheonul culturii române și universale, ori că, în epoca de tristă amintire a crucificării României sub domnia Kremlinului și sub autoritatea comuniștilor de la București, cei mai mulți dintre ei fiind — după expresia celebră de-acum a fostului premier Nicolae Rădescu — străini de țară și de Dumnezeu, legionarii s-au aflat în primele rânduri ale rezistenței anticomuniste cele mai active. Pe acest front, ei au fost folosiți, fără reticențe, de către Puterile Democratice ale lumii libere în eforturile lor, de la confluența deceniilor cinci și șase, de a submina din interior imperiul roșu al Kremlinului. În ciuda bogatei literaturi existente, numeroase probleme ale Mișcării Legionare au rămas nerezolvate. Nu există un studiu sistematic asupra doctrinei legionare, cu aplicație serioasă la receptarea ei în societate, pe etape cronologice ori pe zone geografice. Suntem încredințați că viitorul este rezervat unor abordări majore, temeinice și obiective, depășindu-se „modelul", de sorginte cominternistă, al abordării evoluției Mișcării numai prin prisma impactului elementelor Legiunii cu forțele polițienești. Sub acest aspect nu ne îndoim că investigarea arhivelor pe viitor va constitui

o mare șansă, deși trebuie să fim conștienți, de pe acum, că în cursul prigoanei comuniste din anii '40 — '50, s-au distrus cu bună știință mii și mii de documente, astfel că, probabil, o imagine *globală* va fi posibilă numai în baza unor eforturi îndelungate și ale unor echipe de specialiști de înalt profesionalism.

Revenim asupra convingerii deja exprimate în sensul că problematica istoriei Mișcării Legionare este *mai degrabă vastă decât extrem de dificilă*, așa după cum am fi tentați să credem ori după cum ar sugera cei interesați să deturneze cercetările de pe calea adevărului. Cum s-a observat, literatura existentă, deși inegală, este imensă. Adăugând faptul că, practic, arhivele interne și cele externe (mai cu seamă cele capturate de forțele armate sovietice după 1944 — 1945, pe care acum numai *le bănuim* scoase din uz), abia încep să fie investigate, așa cum scrierea istoriei *adevărate* a Mișcării Legionare reprezintă un obiectiv de atins, dar absolut necesar. Realizarea lui va presupune, cu obligativitate, să renunțăm la abordarea fenomenului legionar în ansamblu (mișcare spirituală, activitate politică, ideologie, metode de acțiune, rezultate și consecințe) *apelând doar la una din cele două culori — fie alb, fie negru —, din păcate prea des uzitate până acum*, lucru ce *a compromis* nu numai subiectul supus investigațiilor, ci și pe investigatorii înșiși, vrem să zicem pe istoricii grăbiți să judece. Nu ne gândim nici la faptul că o combinație măiastră a celor două culori ar schimba cumva situația. Șansa nu rezidă decât într-o abordare frontală a istoriei Mișcării Legionare, la parametrii săi globali și pe segmente, totdeodată, dintr-o perspectivă românească și europeană, în spiritul interdisciplinarității oricărei investigații serioase și *cu asumarea conștientă a riscului de-a descoperi albul acolo unde a predominat, cel mai adesea, negrul și viceversa!*

NOTELE

1. Vezi Ministerul Învățământului Public, *Istoria R.P.R.*, sub redacția acad. Mihail Roller, București, Ed. de Stat Didactică și Pedagogică, 1952, pp. 639—641 (ed. I, 1947; ed. a II-a, 1948).

2. Evidențiem câteva dintre aceste aspecte: 1. Expresia potrivit căreia fascismul ar fi fost opera vârfurilor capitalului monopolist și a cercurilor „celor mai reacționare ale moșierimii" este preluată din documentele Internaționalei a III-a și care, în deceniul al IV-lea, a aplicat-o pentru a explica *mutatis mutandis* situația din diversele țări europene ori pe planul general al continentului. 2. *Legiunea Arhanghelul Mihail* nu s-a transformat în 1929 în *Garda de Fier*, ci ea a evoluat ca mișcare, iar pentru reprezentarea pe plan politic a fondat succesiv mai multe formațiuni politice — *Garda de Fier* (1930—1933), *Grupul Corneliu Zelea Codreanu* (1931—1932, cât timp Garda fusese desființată temporar prin hotărârile ministrului de Interne Ion Mihalache și ale guvernului Iorga-Argetoianu) și Partidul *Totul pentru Țară* (1934/1935—1938). 3. Faptul că *Garda de Fier* ar fi primit *sprijin material* de la Hitler trebuie demonstrat, mai ales că studii recente (în primul rând monografia istoricului german Armin Heinen, *Die Legion „Erzengel Michael" in Rumänien. Soziale Bewegung und politische Organisation. Ein Beitrag zum*

Problem des internationalen Faschismus, München, R. Oldenbourg Verlag, 1986, *passim*) nu îngăduie să se vorbească despre așa ceva decât pe bază de presupuneri, cel puțin în ceea ce privește situația anterioară anului 1938. 4. Nu corespunde realității nici afirmația după care *Garda de Fier* ar fi avut între 1930 și 1937 „mână liberă" în țară (?!) 5. Problema „pactului electoral" al lui Corneliu Zelea Codreanu cu Iuliu Maniu în 1937 (de asemenea și cu PNL — gruparea Gh. Brătianu, gruparea lui Constantin Argetoianu și Partidul Evreiesc) este fals interpretată, după cum inexistent a fost sprijinul acordat de către liderul PNȚ legionarilor după asasinarea lui C. Z. Codreanu. 6. De remarcat apelul continuu la expresii bombastice pentru a se realiza efecte propagandistice: „jaful a luat proporții gigantice", „masivele asasinate comise" etc. etc.

3. Vezi *Împotriva fascismului*, București, Editura Politică, 1971, p. 11.

4. *Ibidem*, p. 13.

5. *Ibidem*, p. 15.

6. Vezi Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *Garda de Fier — Organizație teroristă de tip fascist*, București, Editura Politică, 1971, 430 p.; ed. a II-a, revăzută și adăugată, București, Editura Politică, 1980, 388 p. + ilustrații.

7. Cf. de exemplu Walter Laqueur, ed., *Fascism: A Reader's Guide. Analyses. Interpretations. Bibliography*, Harmondsworth, Penguin Books, 1979, pp. 222—223.

8. Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *op. cit.*, ed. a II-a, p. 385.

9. Vezi „Societate și Cultură. Noua Alternativă", București, nr. 1/1993, pp. 22—27.

10. Relevăm confuziile autorului între *Mișcarea Legionară* și *Garda de Fier*.

11. C. Petculescu, *art. cit.*, p. 23.

12. *Ibidem*.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem*.

15. *Ibidem*.

16. *Ibidem*, p. 25.

17. Vezi C. Petculescu, *Intelectualitatea în mișcarea fascistă din România*, în „Societate și Cultură. Noua Alternativă", nr. 5/1993, pp. 19—26. A se vedea și „anexa": *Extrase din presa vremii*, pp. 27—34.

18. *Ibidem*, p. 24.

19. *Ibidem*, pp. 22—23.

20. *Ibidem*, pp. 19—21.

21. *Ibidem*, p. 21—22.

22. Vezi Mac Linscott Ricketts, *Mircea Eliade: The Romanian Roots, 1907—1945*, I-II, New York, 1988.

23. Vezi Leon Volovici, *Nationalist Ideology and Antisemitism. The Case of Romanian Intellectuals in the 1930's*, Oxford-New York-Seoul-Tokio, 1991.

24. Vezi *Culpa fericită. Mircea Eliade, fascismul și soarta nefericită a României*, în „22" (București), nr. 6—8/1992; Daniel Dubuisson, *Metafizica și politica. Ontologia antisemită la Mircea Eliade*, în „Societate și Cultură. Noua Alternativă", nr. 4—5/1993.

25. C. Petculescu, *op. cit.*, p. 21.

26. Vezi „Societate și Cultură. Noua Alternativă", nr. 5/1993, p. 27 și urm. Mai recent, vezi Dionisie Petcu, *Naționalismul dreptei românești din perioada interbelică* (I), în *idem*, nr. 2/1994, p. 16 și urm.

27. Vezi „Lettre Internationale" București, ediție română, primăvara 1993, pp. 82—85.

28. *Ibidem*, p. 85. Și, totuși, în ultima sa carte despre anii '30 a procedat în *acest* „spirit"!

29. Vezi Zigu Ornea, *Istoria Mișcării legionare. Breviar*, I—XV, în „Dilema" (București), nr. 40/1993—54/1994.

30. Toma Roman, *Nostalgia legionară reprezintă un pericol (Interviu cu dl. Zigu Ornea)*, I, în „Formula AS" (Bucureşti), nr. 50/1992, p. 9.

31. Vezi, de pildă, Dionisie Petcu, *Particularităţi ale antisemitismului din România în perioada interbelică*, în „Societate şi Cultură. Noua Alternativă", nr. 1/1993, pp. 28—32; Radu Florian, *Reflecţii introductive pe marginea resuscitării antisemitismului în ţările est-europene*, în *idem*, pp. 33—36; Alexandru Florian, *Populism legionar*, în *idem*, nr. 2/1993, pp. 21—28. Este ridicol modul în care Alexandru Florian „răstoarnă" realităţile atunci când sugerează, de pildă, că exact în anii dictaturii comuniste *Mişcarea Legionară* s-ar fi... bucurat de o extrem de largă înţelegere sub aspectul abordării trecutului ei: „*...Trebuie subliniat, oricât de paradoxal pare, că regimul totalitar a agravat această stare de spirit* (lipsa de „reacţie democratică" faţă de fenomenul fascist —n.n.), *prin minimalizarea influenţei mişcării fasciste, legionare, în anii '30, prin ascunderea crimelor comise de aparatul dictaturii militaro-fasciste, întreţinând prin toate mijloacele o imagine idilică asupra istoriei, ceea ce a contribuit la ştergerea din memoria istoriei a actelor de şovinism şi antisemitism din deceniile primei jumătăţi a secolului. Auzind acum despre ele, pentru prima oară, mulţi oameni, tineri şi mai vârstnici, au impresia eronată că se violentează adevărul istoric, în timp ce în realitate se apropie de acesta*" („Societate şi Cultură. Noua Alternativă", nr. 1/1993, pp. 35—36). Ne propunem să revenim, cu alt prilej, asupra unor „demonstraţii" precum cea menţionată mai sus, încercând să stabilim subterfugiile unor atare susţineri şi, mai ales, să demonstrăm că istoria veacului al XX-lea (română sau mondială) NU este plină numai de acte de şovinism ori de antisemitism ori că NU toate faptele sau fenomenele s-au desfăşurat şi se desfăşoară în funcţie de criterii predeterminate, de asemenea găselniţe ce reclamă ca epoci şi personalităţi să fie *post-factum* violentate sub pretexte de antisemitism ori şovinism. Dacă ar fi să luăm de bune asemenea tentative „ştiinţifice", ar trebui ca măreţul secol al XIX-lea — *al naţionalităţilor* — să-l ştergem de-a dreptul din Istorie.

32. Publicat în „Societate şi Cultură. Noua Alternativă", nr. 2—3—4/1991. Vezi de acelaşi *Sabia Arhanghelului Mihail*, Bucureşti, Editura Diogene, 1994, 210 p.

33. Cf. *Momente din istoria presei legionare*, în „Cuvântul" (Bucureşti) din 9 noiembrie 1940.

34. Ediţie originală: Sibiu, Editura „Totul pentru Ţară", 1936 (Tip. Vestemean).

35. Ediţie originală: Sibiu, Editura „Totul pentru Ţară", 1936 (Tip. Vestemean).

36. Vezi „Cuvântul Studenţesc" (Bucureşti), nr. 1—4/1937, p. 18.

37. Apud Al. V. Diţă, Dan Zamfirescu, eds., *Istoria Mişcării Legionare scrisă de un legionar*, Bucureşti, Editura „Roza Vânturilor", 1993, pp.15—38.

38. Bucureşti, 1937 (ed. I, 1933).

39. Bucureşti, 1933 (ed. a II-a, 1935; ed. a III-a, 1940).

40. De remarcat că Vasile Marin (1904—1937) a fost proclamat doctor în drept pentru lucrarea *Fascismul* (1932).

41. După cel de-al doilea război mondial, Horia Sima, în exil fiind, a publicat cartea ce poate fi considerată un *summum* în materie: *Doctrina Legionară* (Madrid, Editura Mişcării Legionare, 1980, 225 p.). Ediţia a II-a, cu un studiu introductiv de Mircea Nicolau, Bucureşti, Editura Majadahenda, 1995.

42. Sibiu, Editura „Totul pentru Ţară", 1937 (ed. a II-a cenzurată).

43. *Ibidem*, p. 3 (din „Cuvânt Înainte").

44. Vezi, îndeosebi, L. B. Tua, *La Guardia di Ferro*, Firenze, 1938; Klaus Charlé, *Die Eiserne Garde*, Berlin-Wien, 1939; A. Panini-Finotti, *La Guardia di Ferro*, Firenze, 1938; E. Saleo, *Mussolini e Codreanu*, Palermo, 1942; Jérome et Jean Tharaud, *L'envoyé de l'Archange*, Paris, 1939; A. Panini-Finotti, *Da Codreanu a Antonescu. Romania di ieri e di oggi*, Verona, 1941; T. Escolar, J. Nieto, *Vida y doctrina de C. Z. Codreanu*, Madrid, 1941.

45. Vezi L. B. Tua, *Garda de Fier*, București, Tip. „Bucovina", 1940. Ambele ediții (italiană și română) au beneficiat de prefața lui M. Manoilescu.

46. Ion Banea, *Căpitanul*, pp. 11—26.

47. L. B. Tua, *op. cit.*, pp. 24—29.

48. I. I. Moța, *Cranii de lemn*, pp. 121—128.

49. *Ibidem*, pp. 213—217; C. Z. Codreanu, *Pentru Legionari*, I, pp. 76—77.

50. *Ibidem*, pp. 211—212.

51. L. B. Tua, *op. cit.*, pp. 55—56.

52. C. Z. Codreanu, *Pentru Legionari*, I, p. 340 și urm.

53. Ion Banea, *op. cit.*, pp. 62—63.

54. *Cărticica șefului de cuib*, ed. a II-a, București, 1935, pp. 76—77.

55. Ion Banea, *op. cit.*, p. 63.

56. *Cărticica șefului de cuib*, p. 77.

57. *Ibidem*; Ion Banea, *op. cit.*, p. 75.

58. Vezi *Cronologie Legionară*, pp. 21—22 (după „Almanahul 1941" al ziarului „Cuvântul").

59. *Ibidem*, pp. 22—23. În exil, profesorul Virgil Mihăilescu, fondator și fost director al *Bibliotecii Române* din Freiburg im Breisgau, a redactat o mai amplă *Cronologie Legionară* (Salzburg, 1953).

60. Cartea lui Ștefan Palaghiță s-a tipărit la Buenos Aires, în „Editura autorului", imprimarea finalizându-se la 30 decembrie 1950, dar pe pagina de titlu se indică însă ca an al apariției 1951. Este demn de atenție faptul că Ștefan Palaghiță începuse lucrarea încă din 1945, când Horia Sima îl desemnase (împreună cu alți doi legionari din exil) să adune și să organizeze „întregul material documentar care interesează istoria Mișcării Legionare" (ed. originală, p. 15).

61. Vezi *Istoria Mișcării Legionare scrisă de un legionar*, București, 1993 (ed. citată, nota 37), 366 p. Volumul cuprinde, în afară de lucrarea lui Ștefan Palaghiță (pp. 39—338), *Cronologia legionară, 1919—1940* (preluată din *Almanahul „Cuvântul"* 1941) (pp. 15—38) și seria celor patru conferințe excelente susținute în 1938 de către redutabilul Nae Ionescu, sub titlul *Fenomenul legionar* (pp. 350—361), editate în premieră la Roma în 1963 de către C. Papanace, în colecția „Biblioteca Verde", nr. 17, 37 p. (text mimeograf). Inițiativa editorială a lui Dan Zamfirescu și Al. V. Diță a fost aspru sancționată de către legionari (vezi Gheorghe Costea, *Cartea preotului Palaghiță. O analiză și un răspuns*, Miami Beach, Editura Traian Golea, (colecția „Omul Nou"), 1994, pp. 11—23 (ed. I — 1972).

62. Ștefan Palaghiță, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Buenos Aires, 1951 (ed. originală menționată), pp. 17—70 și 349—370.

63. *Ibidem*, pp. 71—82.

64. *Ibidem*, p. 83.

65. *Ibidem*, pp. 83—175.

66. *Ibidem*, pp. 175—308 (cap. V—VII).

67. *Ibidem*, pp. 309—347.

68. *Ibidem*, p. 95.

69. *Ibidem*, pp. 96—98. Ceea ce nu poate scăpa atenției este faptul că, oricât ar fi de înțeles admirația lui Ștefan Palaghiță față de C. Z. Codreanu, totuși superlativele folosite sunt în afară de serie. Pentru autor, de pildă, Codreanu a fost „Moise" sau a fost un „Bazileu", dcopotrivă „Luceafăr" sau „cel mai mare geniu", „omul cel mai de seamă pe care l-a născut vreodată neamul" sau „un mare profet", urmașul în linie dreaptă al marilor voievozi Ștefan, Mircea, Mihai și Brâncoveanu. Cartea lui Palaghiță a provocat un veritabil șoc în rândurile emigrației legionare. S-a apreciat, din primul moment, că autorul ar fi fost manevrat fie de liderii grupării anti-simiste (Ilie Gârneață, C. Papanace, Mile Lefter ș.a.), fie de evrei, fie de Securitatea din București, fie de grupul Ana Pauker, care ar fi finanțat tipărirea și difuzarea volumului (cf. Gheorghe

Costea, *op. cit., passim*). Ștefan Palaghiță a fost chiar contestat în postura-i de unic autor (*ibidem*, p. 74), iar Horia Sima însuși a intervenit în discuție, imediat după apariția cărții (*ibidem*, pp. 37—44), cât și cu puțin timp înainte de moarte, disculpându-se de acuzațiile ce i se aduseseră privitoare la „trădarea" liniei Căpitanului (cf. *Pour la connaissance de la verité. Declaration du Mouvement Légionnaire 1990*, Paris, Editura Dacia, 1992, 37 p.)

70. Vezi Ion Fleșeriu, *Amintiri*, Madrid, Colecția „Generația 1922", 1977, p. 131 și urm.; Horia Sima, *Prizonieri ai Puterilor Axei*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1990, *passim*.

71. Idem, *Guvernul Național Român de la Viena*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1993, pp. 230—231. După cele mai multe surse, ruptura definitivă în rândul exilului legionar s-a produs în cadrul și în urma întâlnirii de la Erding—Germania (1954), unde și când gruparea lui Ilie Gârneață, C. Papanace și V. Iașinschi (minoritară) s-a delimitat strict de gruparea majoritară a lui Horia Sima (cf. Ion Fleșeriu, *op. cit.*, pp. 168—170; *Horia Sima și raporturile lui cu Mișcarea Legionară. Documente*, București, 1993, pp. 19—20).

72. Încă în urmă cu aproape un sfert de veac, Horia Sima aprecia că lucrările din această serie (multe contribuții importante, dar și realizări hagiografice) ar compune o „bibliotecă impresionantă" (Horia Sima, *Histoire du Mouvement Légionnaire*, Rio de Janeiro, Editura Dacia, 1972, p. 11) (A se vedea și ediția limba română: *Istoria Mișcării Legionare*, Timișoara, Editura Gordian, 1994, p. 5).

73. Este cazul clasic al celor care-l combat pe Adolf Hitler fără a fi studiat *Mein Kampf!*

74. Vezi *Bibliografie legionară*, Miami Beach, Editura Traian Golea, 1993, 101 p. (Colecția „Omul Nou", nr. 56). Lucrarea cuprinde 323 poziții, listele revistelor și editurilor din exil, un indice de autori și indicele alfabetic al titlurilor de cărți.

75. Vezi *Cronologie legionară*, Miami Beach, Editura Traian Golea, 1992, 208 p. (Colecția „Omul Nou", nr. 53; ed. I—Salzburg, 1953, Colecția „Omul Nou", nr. 26). Lucrarea a fost întocmită, în baza datelor puse la dispoziție de către legionarii aflați în anii ultimului război mondial în lagărul de la Berkenbruck, de către un „pasionat", probabil Prof. Virgil Mihăilescu, fostul director al *Bibliotecii Române* din Freiburg im Breisgau (vezi nota 59).

76. Vezi Gheorghe Costea, *op. cit.*, p. 1. În fapt, încă din 1940 se consumase începutul, cu editarea conferințelor lui Nae Ionescu pe tema *Fenomenului legionar*, în „Buletinul informativ" din august-septembrie (cf. Nae Ionescu, *Fenomenul legionar*, ed. citată, cu o introducere de C. Papanace, p. 1), iar, apoi, cu *Însemnările de la Jilava* dintre 19 aprilie și 19 iunie 1938 ale lui C. Z. Codreanu, editate în 1942 la Rostock.

77. Vezi, de exemplu, „Ethos", Paris, nr. 4/1983, cuprinzând *Ultimul cuvânt* al lui Mircea Vulcănescu la procesul intentat de comuniști — București, 15 ianuarie 1948 (pp. 11—104) sau Mircea Eliade, *Trei trepte pentru Mircea Vulcănescu*, în idem, pp. 105—109.

78. Vezi nr. 5—6/1977 consacrat semicentenarului Mișcării Legionare și personalității lui C. Z. Codreanu (pp. 1, 3—8), nr. 3/1977 (N. S. Govora, *Transilvania românească — Ungaria barbară*, pp. 6, 17—20 ori Ion Tolescu, *Basarabia și Bucovina, tierra rumana*, pp. 13—15).

79. Dispune de colecțiile „Omul Nou" și „Romanian Studies".

80. Colecții: „Carpații" și revista cu același, precum și „Documente".

81. Colecțiile: „Dacia", „Biblioteca de documentare", „Opinii".

82. Colecția „Europa".

83. Publică și revista „Țara și Exilul" (fondată în 1964).

84. Cf. însă și Ioan Boacă, *op. cit.*, *passim*.

85. S-au bucurat de mai multe ediții *toate* lucrările sale, precum: *Însemnări de la Jilava* (1942, 1951, 1968, ed. franceză — 1986, ed. italiană — 1970, 1982, ed. spaniolă — 1952); *Cărticica șefului de cuib* (1952, 1971); *Circulări și manifeste* (1951, 1981) și, desigur, *Pentru Legionari*, vol. I, care a întrunit opt

ediții în limba română (I, Sibiu, 1936; II, București, 1937; III, București, 1940; IV, Salzburg, 1951; V, München, 1968; VI, Miami Beach, 1983; VII, Miami Beach, 1990; VIII, Timișoara, 1993; ed. germane — 1939, 1970, 1972; ed. franceze — 1938, 1971, 1972; ed. spaniolă — 1972; ed. italiană — 1972 etc.) Despre C. Z. Codreanu: Gerdi Zikeli, *Corneliu Z. Codreanu, Rumänien 1938 und 1988*, München, Editura Ion Mării, 1989, 40 p. (Col. „Europa"); *Semicentenarul Mișcării Legionare. Mărturii despre Căpitan. Patruzeci de ani de la moarte (1938—1978)*, Madrid, Editura Dacia, 1978, 181 p.; Centrul de Studii Documentare al Mișcării Legionare, *Semicentenarul Mișcării Legionare. Legiunea în imagini. Albumele Traian Borobaru*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1977, 351 p. (redactor tehnic: Nicolae Roșca).

86. Vezi *Cranii de lemn. Articole, 1922—1936*, Sibiu, Tip. Vestemean, 1936 (reeditări — 1940, 1970); *Prezent*, München, Editura Ion Mării, 1977; *Testament* (1937, 1951, 1962, 1982. Timișoara, 1993 și ediții în spaniolă și italiană). S-a reeditat și textul publicat în premieră în 1923 și tradus din franceză de Ion I. Moța *Protocoalele înțelepților Sionului* (Miami Beach, Editura Traian Golea, f.a.)

87. Vezi *Crez de generație*, București, 1937; Salzburg, 1952; München, 1977.

88. Vezi *Tineretul și politica externă*, Salzburg, 1952.

89. Vezi *Opere complete*, München, 1969, 1990; *Pentru Cristos*, Salzburg, 1952.

90. Vezi *Căpitanul*, Salzburg, 1951 (ed. italiană — 1983); *Opere complete*, München, 1970.

91. Vezi *Cartea Căpitanului*, Salzburg, 1952; *Stil legionar*, Salzburg, 1953; *Mărturii pentru un om nou*, Salzburg, 1953. A se vedea și *Ctitorii. Pagini de luptă politică și spirituală*, București, Imprimeria Națională, 1940.

92. Cf. *Corneliu Zelea Codreanu. 20 de ani de la moarte*, Madrid, 1958.

93. Cf. *Nicadorii*, Salzburg, 1952.

94. Cf. *Miti Dumitrescu*, Ploiești, 1940; Salzburg, 1952.

95. Cf. *Prigoana cea mare*, Salzburg, 1952.

96. Cf. *Suflet și gând legionar*, Salzburg, 1952.

97. Vezi *Evocări*, Madrid, 1965; *Fără Căpitan. Conducerea în a doua prigoană*, Roma, 1984; *Despre Căpitan, Nicadori și Decemviri (Crâmpei de amintiri)*, Roma, 1963; *Destinul unei generații (Geneza și urmările lui 10 Decembrie 1922)*, ed. a II-a, Roma, 1977; *Mihai Eminescu — Un mare precursor al legionarismului românesc*, ed. a II-a, Roma, 1951.

98. Cf. *Din viața legionară*, Salzburg, 1952.

99. Cf. *Centrul studențesc legionar din Timișoara. Mărturii pentru istorie*, Madrid, 1988.

100. Cf. *Amintiri*, ed. citată.

101. Cf. *Dezvăluiri legionare*, vol. 1, Madrid, 1994.

102. Vezi *Cartea preotului Palaghiță...*, ed. citată; *Răspunderile lui Traian Boeru în cazul Iorga-Madgearu. O punere la punct*, Miami Beach, 1992 (ed. I — Madrid, 1963).

103. Cf. *Din împărăția morții. Cronică rezumată din închisori*, Madrid, 1981.

104 Cf. *Memorii*, în „Pământul strămoșesc", Buenos Aires, nr. 7/1979, pp. 5—194.

105. Cf. *Facing the Truth/Face a la verité*, Madrid, 1966. Despre: *La moartea lui Vasile Iașinschi, Comandant Legionar, Președintele Consiliului Legiunii*, Madrid, 1979.

106. Vezi *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Madrid-Rio de Janeiro, Editura Dacia, 1966, recent reeditată: Alba-Iulia-Paris, Editura Fronde, 1994. Mai cunoscute edițiile în limbi de circulație internațională: *The Suicide of Europe. Memoirs of Prince Mihail Sturdza, Former Foreign Minister of Romania*, Boston, Western Island, 1968; *La finne dell'Europa*, Napoli, P. Armando, 1970.

107. Vezi *Romanian Nationalism. The Legionary Movement*, Chicago, 1974; *Neam fără noroc sau blestemul lui Zamolxe*, Chicago, 1994.

108. Vezi îndeosebi: *Victorii legionare*, New York, Editura Libertatea, 1988; *Antimachiavealism legionar*, Madrid, 1962; *La Garde de Fer et le terrorisme*, Madrid, 1979; *Studii legionare postbelice*,

Timișoara, 1994; *Guvernul de la Viena. Continuarea statului român național-legionar, 1944—1945*, Madrid, 1989.

109. Vezi *Cine atacă Mișcarea Legionară*, Miami Beach, Editura Traian Golea, 1992, II — 258 p. (Col. „Romanian Historical Studies"); *S.O.S. Transilvania. Împotriva revizionismului unguresc cuibărit în Congresul American*, Miami Beach, Editura Studii Istorice Românești/Traian Golea, 1993, IV — 496 p. C. W. Forester, *Fenomenul legionar de-a lungul veacurilor, de la Horia, Cloșca și Crișan la Horia Sima sau Mișcarea Legionară în istoria poporului român*, Miami Beach, Editura Studii Istorice Românești, 1993, 157 p.

110. Vezi *Texte alese. Extrase de doctrină legionară*, Salzburg, 1952 (Col. „Omul Nou", nr. 18); ed. a II-a — Miami Beach, 1990.

111. Ediția a III-a, [București], Editura Fundației Buna Vestire, 1993, 413 p. Menționăm că pe coperta volumului este imprimat un alt titlu: *Din luptele tineretului român, 1919—1939 (Culegere de texte)*.

112. *Ibidem*, pp. 223—268.

113. *Ibidem*, pp. 279—407.

114. După originalul lucrării *Adevărul în Procesul lui Corneliu Zelea Codreanu*, apărut la 1 august 1938, sub egida Mișcării Legionare. Concomitent, presa a publicat relatări cvasicomplete și cvasiexacte, precum și grupaje de documente selectate tendențios. Prin grija autorităților, s-a tipărit la Paris un volumaș în limba franceză: *Le Procès de Cornelius Zelinsky Codreano condamné pour trahison, rebellion et instigation à 10 ans de travaux forcés (Mai, 1938)*, Paris, Editions S.A.P.R.I., 1938, 74 p. + anexe.

115. Miami Beach, Editura Traian Golea, 1981, 280 p. (Col. „Omul Nou", numerele 43 și 52).

116. Vezi *„Procesul" lui Corneliu Zelea Codreanu (Mai 1938)*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1994, LXII — 253 p. Considerațiile expuse în prezentul capitol au prefațat, într-o formă comprimată, volumul respectiv. În anul 1940, după proclamarea statului național-legionar, s-a dispus reexaminarea „procesului" din mai 1938 (deopotrivă și a celui de ultragiu din aprilie același an), iar la 30 noiembrie 1940 Înalta Curte de Casație (sub președinția lui D. Lupu) a declarat, după dezbateri, drept nulă sentința Tribunalului Militar al lui Carol al II-lea (vezi detalii în Horia Sima, *Era Libertății. Statul Național-Legionar*, II, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1986, pp. 49—138; C. W. Forester, *Fenomenul legionar...*, p. 23).

117. Cf. „Mișcarea", București, nr. 16/1—15 noiembrie 1994.

118. Vezi *Procesul legionarilor parașutați. 1953*, ediția a IV-a, *La a 40-a aniversare. Întregită cu biografii și mărturii*, Miami Beach, Editura Traian Golea, 1993, 352 p. (edițiile precedente — 1953, 1973 și 1983).

119. *Ibidem*, p. 287.

120. Vezi *Articole politice, 1950—1963*, München, Editura „Omul Nou", 1967, 138 p. (Col. „Omul Nou", nr. 34); *Antologie legionară. Opera publicistică în șapte volume. 1950—1992*, I, *1950—1966*, selectată și îngrijită de Victor Corbuț, revizuită și tipărită de Traian Golea, Miami Beach, Col. „Omul Nou", 1994, 467 p.; *Antologie legionară...*, II, *1967—1978*, Miami Beach, 1994, 471 p.; *Antologie legionară...*, III, *1978—1993*, Miami Beach, 1994, 533 p.; *Antologie legionară...*, IV, *1964—1993*, Miami Beach, 1994, 555 p.

121. Vezi *An Interview with Horia Sima, Commander-in-Chief, Legion of the Archangel Michael*, 1977, 26 p.; *La fin de la Garde de Fer*, în „Defence de l'Occident", Paris, nr. 146/1977, pp. 13—31.

122. Cf. îndeosebi *Doctrina legionară*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1980, 222 p.; *Omul Nou*, [f.l.], Editura autorului, 1949, 35 p.; *Menirea naționalismului*, Salamanca, Asociacion Cultural Hispano-Rumana, 1951, 156 p. (ediția cea mai nouă — București, 1993); *Mișcarea Legionară și Democrația*, Salzburg, Editura „Omul Nou", 1955, 42 p. (Col. „Omul Nou", nr. 30); *Ce este comunismul*, Madrid, Editura Dacia, 1972, 152 p. (reeditare: Timișoara, Editura Gordian, 1994).

123. Vezi *Cazul Iorga-Madgearu. Declarații făcute de D-l Horia Sima revistei „Carpații"*, 1961, 83 p. (Col. „Carpații", nr. 14); ed. a II-a — Miami Beach, Editura Traian Golea, 1992 (Col. „Omul Nou", nr. 54); *23 August 1944. Desființarea istorică a Națiunii Române. Replica Mișcării Legionare*, Madrid, Biblioteca documentară „Generația Nouă", 1974, 110 p. (Lucrarea nu a apărut sub semnătura lui Horia Sima, dar îi este atribuită; cf. Ioan Boacă, *Bibliografie legionară*, ed. citată, p. 55, nr. 243).

124. În anul 1972, Horia Sima a publicat volumul *Histoire du Mouvement Legionnaire, 1919—1937* (Rio de Janeiro, ed. citată) tradusă recent de Valeriu C. Nestian în limba română: *Istoria Mișcării Legionare*, Timișoara, Editura Gordian, 1994, 230 p. (vezi nota 72). Deși lucrarea fusese proiectată în „mai multe volume" (*Istoria Mișcării Legionare*, p. 5), volumul II nu a mai apărut. Desigur, Horia Sima a renunțat la continuarea proiectului său sintetic, preferând, mai ales că urma epoca în care s-a implicat în evenimente, formula memorialisticii, rezultând, astfel, nu mai puțin de *cinci volume* (peste 2 000 de pagini tipărite!), toate absolut necesare specialistului în problematica celui de-al doilea război mondial: *Sfârșitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939—6 septembrie 1940)*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1977, 499 p. (ed. a II-a — Miami Beach, Editura Traian Golea, 1990, 499 p., Col. „Omul Nou", nr. 48); *Era Libertății. Statul Național-Legionar*, vol. I, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1982, 626 p.; *Era Libertății. Statul Național-Legionar*, vol. II, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1986, 380 p.; *Prizonieri ai Puterilor Axei*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1990, 484 p.; *Guvernul Național Român de la Viena*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1993, 261 p. Între timp, volumele I și II au apărut la Timișoara, Editura Gardian, 1995.)

125. Horia Sima, *Istoria Mișcării Legionare*, p. 5.

126. *Ibidem*, pp. 27—40.

127. *Ibidem*, p. 8 și urm.

128. *Ibidem*, p. 42 și urm.

129. *Ibidem*, pp. 51—84.

130. *Ibidem*, p. 101 și urm.

131. *Ibidem*, p. 51.

132. *Ibidem*, pp. 168—228.

133. Idem, *Sfârșitul unei domnii sângeroase*, ed. a II-a, pp. 155—229.

134. *Ibidem*, pp. 267—301. Reținem comentariile pe marginea evacuării de către trupele și autoritățile române a teritoriului dintre Prut și Nistru: „...În grelele ceasuri ale retragerii armatei române din cele două provincii române, poporul nostru a trebuit să sufere cele mai mari ofense și umilințe fără să poată reacționa. Timpul de evacuare în ultimatul rusesc era așa de scurt încât nu se putea executa o retragere ordonată a armatei și a autorităților. Și nici acest interval de patru zile nu a fost respectat, căci chiar din prima zi trupe motorizate sovietice au trecut Nistrul și au tăiat calea a numeroase unități românești. Armata română din Basarabia ajunsese într-o situație extrem de grea, căci pe de o parte fusese surprinsă de inamic, când nimic nu părea să tulbure pacea la Nistru, iar pe de altă parte primise ordinul de la București să nu răspundă atacurilor. A urmat o retragere dezordonată, realizată fără nici un plan, ca o armată învinsă. Multe unități românești au fost depășite de tancurile sovietice și dezarmate. Mari cantități de arme și material de război au căzut în mâinile bolșevicilor. Populația evreiască și-a manifestat atunci în toată cruzimea adevăratele ei sentimente față de români. Cu armele lor scoase din ascunzișuri au început să tragă în soldați, au tăiat liniile de comunicație și, dacă prindeau vreun ofițer, îl omorau și apoi îi profanau cadavrul" (*ibidem*, pp. 275—276).

135. *Ibidem*, p. 415 și urm.

136. *Ibidem*, p. 492.

137. *Ibidem*, p. 493.

138. Idem, *Era Libertății...*, I, pp. 7, 87, 151, 307, 421 și, respectiv, 529 și urm.

139. Idem, *Era Libertății...*, II, pp. 7, 45, 147, 231, 255 și, respectiv, 301—374,

140. *Ibidem*, p. 225.

141. *Ibidem*, pp. 305—375.

142. *Ibidem*, p. 329.

143. *Ibidem*, p. 303.

144. Idem, *Guvernul Național Român de la Viena*, p. 252.

145. Pentru aprecieri critice în acest sens vezi Walter Laqueur, *Rumanian Fascist Emigres. A Survey of Their Literature*, în „The Wiener Library Bulletin", July/1964; idem, *Rumania during the War. A Survey of Literature*, în idem, April/1963; idem, editor, *Fascism. A Reader's Guide. Analyses. Interpretations, Bibliography*, ed. citată, pp. 215—247, 325—408 (vezi nota 7); Armin Heinen, *Die Legion „Erzengel Michael" in Rumänien...*, ed. citată (vezi nota 2), pp. 19—32, 464—490 și 528—551 (Bibliografia). Pentru replică la punctele de vedere critice avansate, cf. C. W. Forester, *Fenomenul legionar...*, ed. citată, *passim*.

146. Vezi, în special, I. L. Diakov, T. S. Bușueva, eds., *Fașistkii meč kovalsia v SSSR. Krasnaia Armiia i Reichswehr tainoe sotrudnicestvo 1922—1933. Neizvestnîie dokumentî*, Moscova, Sovetskaia Rossiia, 1992, passim.

147. Gh. Dimitrov, *Opere alese*, București, 1959, p. 229.

148. *Ibidem*, pp. 231—232. J. Jelev, cu totul recent, consideră încă valabilă formula lui Gh. Dimitrov în privința surprinderii esenței sociale și de clasă a fascismului, dar adaugă: „Ar fi incorect [...] a se aprecia că definiția cominternistă acoperă și epuizează toate trăsăturile esențiale ale fascismului" (cf. Dr. Jeliu Jelev, *Fascismul*, Editura Științifică, București, 1992, p. 42). Lipsesc din definiția cominternistă: sistemul politic specific unui stat fascist, aprecierea reală a dictaturii capitalismului financiar, totalitarismul ca trăsătură obligatorie etc. (*ibidem*, pp. 42—44). Despre trăsăturile statului totalitar fascist în opinia lui J. Jelev, cf. *ibidem*, pp. 282—310.

149. Walter Ulbricht, *Sur la nature du fascisme hitlérien*, în „Recherches internationales à la lumière du marxisme" (Paris), nr. 1/1958, p. 93. Alte puncte de vedere marxiste au fost expuse, în același număr al revistei citate (număr special — *Les origines du fascisme*, 192 p.), de către Dolorès Ibarruri, Paolo Alatri, Fritz Klein, S. M. Slobodskoi, Paulette Charbonnel și Jean Gacon. Despre punctele de vedere marxiste „clasice" exprimate de Antonio Gramsci, Palmiro Togliatti, Luigi Longo, Ernst Thälmann, Wilhelm Pieck și (adăugăm noi) Lucrețiu Pătrășcanu, cf. J. Jelev, op. cit., *passim*. Pentru România, vezi „teoretizările" lui Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, București, 1945; idem, *Probleme de bază ale României*, ed. a III-a, București, 1946.

150. Vezi Henri Michel, *Introduction — Sur le „fascisme"*, în „Revue d'histoire de la Deuxième Guerre Mondiale" (Paris), nr. 66/1967, pp. 1—3; idem, *Les fascismes*, Paris, 1977, *passim*. Cunoscutul istoric francez depista *fascisme naționale* și, totodată, un *fascism internațional* (*ibidem*, p. 22). În general, ca fenomen istoric, fascismul a însemnat o perioadă de „20 de ani din istoria Europei. Este al treilea eveniment major al epocii interbelice, alături de declinul democrației liberale și revoluția bolșevică" (*ibidem*, p. 3). Pentru caracteristicile fenomenului, cf. cap. I al lucrării (*ibidem*, pp. 5—22).

151. Cf. Stanley G. Payne, *Fascism. Comparison and Definition*, Madison, University of Wisconsin Press, 1983, p. 215. A nu se neglija, înainte de orice, cartea fundamentală a Hannei Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, New York, 1958.

152. München, R. Riper und Co. Verlag, 1963. Lucrarea a fost tradusă în 1965 în limba engleză, bucurându-se de mai multe ediții și de o mai largă accesibilitate. În ce ne privește apelăm la ediția Ernst Nolte, *Three Faces of Fascism. Action Française. Italian Fascism. National Socialism*, New York, New American Library, 1979, XIII + 699 p.

153. Princeton, Toronto, New York, London, D. Van Nostrand Co. Inc., 1964, 194 p.

154. Vezi Ernst Nolte, *op. cit.*, pp. 569—577 (cele două anexe).

155. Vezi Eugen Weber, op. cit., pp. 96—105 (cap. 9 — *Romania*) și, în anexa documentară, mai multe texte selectate din C. Z. Codreanu (pp. 165—169).

156. Cu un capitol despre România, al lui Eugen Weber (pp. 501—574).

157. A apărut și ca număr special al prestigiosului „Journal of Contemporary History" (New York — London), I, nr. 1/1966. În volum, un studiu special despre C. Z. Codreanu și Mișcarea Legionară — Eugen Weber, *The Men of the Archangel*, pp. 101—126.

158. A apărut și în traducere franceză (mai cunoscută): *Les mouvements fascistes. L'Europe de 1919 à 1945*, Paris, Calmann-Lévy, 1969, 363 p. (cu un dens și argumentat capitol special despre România, pp. 235—251).

159. De asemenea cu un penetrant capitol despre România (pp. 146—166), datorat lui Zevedei Barbu.

160. Și în acest volum un capitol special: *Anti-Semitism and Anti-Communism: The Iron Guard* (pp. 181—193).

161. Cu un capitol aparte (VI) despre România: a) *The Background of Romanian Fascism*, de Emanuel Turczynski; b) *Fascism in Romania*, de Stephen Fischer-Galați (pp. 99—102).

162. Ediția citată.

163. Ediția citată.

164. Ediția citată.

165. Lucrări cu referiri la Mișcarea Legionară (pp. 146—153).

166. Cu referințe speciale la evoluția Mișcării Legionare (pp. 321—326): „Totuși, societatea la care visează Codreanu diferă mult de aceea pe care Mussolini și Hitler începuseră s-o modeleze cu imaginea omului nou. Idealul său [al lui C. Z. Codreanu] rămâne acela al unui creștinism social bazat pe o țărănime respectuoasă față de valorile tradiționale și capabilă să debaraseze țara de elementele sale alogene și corupte — comunismul, democrația, evreii etc." (p. 322).

167. Referiri la activitatea legionarilor în cursul exilului din 1941—1945 (pp. 14—20 și 30—33).

168. Despre România, pp. 284—287.

169. Vezi *Fascismul*, ed. citată (traducere din limba bulgară) (nota 148).

170. Apud Dr. Jeliu Jelev, *op. cit.*, pp. 37—39.

171. Cf. C. A. Macartney, A. W. Palmer, *Independent Eastern Europe. A History*, London-New York, 1962; Joseph Rothschild, *East Central Europe between Two World War*, Seattle-London, 1974 și 1977; Ezra Mendelsohn, *The Jews of East Central Europe between the World Wars*, Bloomington, 1983; Klaus P. Beer, *Zur Entwicklung des Parteien und Parlamentssystems in Rumänien 1928—1933*, I—II, Frankfurt-am-Main, Bonn, 1983; Vincent E. McHale, Sharon Skowronski, eds., *Political Parties of Europe*, II, Westport-London, 1983, pp. 801—802 (despre *Garda de Fier* și *Totul pentru Țară*).

172. Joseph Rothschild, *op. cit.*, pp. 309.

173. Nicholas M. Nagy-Talavera, *The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania*, Stanford, Hoover Institution Press, 1970, p. 294; Mariano Ambri, *I falsi fascismi*, p. 268.

174. Ernst Nolte, *Three Faces of Fascism*..., pp. 27—40 (cap. II — *Fascism in Europe, 1919—1945*). De fapt, Ernst Nolte a fost precedat de doi conaționali, prestigioșii Andreas Hillgruber și Martin Broszat, care însă n-au abordat legionarismul în cadrul strict al fenomenului fascist european, ci au stăruit asupra rolului și locului *Gărzii de Fier* în evoluția relațiilor româno-germane: Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938—1944*, Wiesbaden, ediția 1954 și 1965; Martin Broszat, *Die Eiserne Garde und das Dritte Reich*, în „Politische Studien" (München), nr. 9/1958, p. 628 și urm.

175. Idem, *Les mouvements fascistes*, pp. 235—251.

176. *Ibidem*, p. 240.

177. Ibidem, p. 243.

178. *Ibidem*, pp. 240—242 (biografia sumară a lui C. Z. Codreanu).

179. *Ibidem*, p. 243.

180. *Ibidem*, p. 244.

181. *Ibidem*, pp. 244—245.

182. *Ibidem*, p. 245.

183. *Ibidem*, p. 246.

184. *Ibidem*.

185. *Ibidem*, pp. 246—247.

186. *Ibidem*, pp. 249—250.

187. *Ibidem*, pp. 250—251.

188. Vezi Eugen Weber, *Varieties of Fascism*..., pp. 97—98.

189. *Ibidem*, pp. 98—100.

190. *Ibidem*, p. 99.

191. *Ibidem*, p. 102.

192. *Ibidem*, p. 103.

193. *Ibidem*, p. 105.

194. Ibidem, p. 96.

195. Vezi Hans Rogger, Eugen Weber, eds., *The European Right. A Historical Profile*, ed. citată (1965).

196. *Ibidem*, pp. 501—574.

197. *Ibidem*, pp. 501—517.

198. *Ibidem*, p. 518.

199. *Ibidem*, pp. 518—527.

200. *Ibidem*, pp. 527—532.

201. Potrivit autorului, după calcule incomplete, între 1924 și 1939 ar rezulta următorul raport: 11 crime sau atentate comise de către legionari față de 501 legionari uciși de către autorități (*ibidem*, p. 537). Rezultatele anchetei unei comisii numită de generalul I. Antonescu, după rebeliunea din ianuarie 1941, indică 292 legionari uciși fără nici un fel de judecată în perioada noiembrie 1938—octombrie 1939. Mai apoi, în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941, mai multe sute de legionari au murit ori au fost executați. „Crima și contracrima — se conchide — păreau să fi escaladat până când au explodat într-un fel de Götterdamerung în Bucureștii glaciari ai rebeliunii din ianuarie [1941]" (*ibidem*, pp. 537—538).

202. *Ibidem*, pp. 547—553.

203. *Ibidem*, pp. 555—556.

204 *Ibidem*, pp. 557—566.

205. Vezi *Marschall Antonescu*, Essen, 1943.

206. Eugen Weber, *op. cit.*, pp. 560—561.

207. *Ibidem*, p. 560.

208. *Ibidem*, p. 563.

209. *Ibidem*, p. 527.

210. Nicholas M. Nagy-Talavera se referă la 3 999 de arestați, din care 1 333 au fost eliberați în cel mult două săptămâni (cf. *The Green Shirts*..., p. 327).

211. Eugen Weber, *op. cit.*, p. 566.

212. În 1966, Eugen Weber era prezent cu o nouă contribuție (vezi Walter Laqueur, George L. Mosse, eds., *International Fascism, 1920—1945*, ed. citată, pp. 101—126 — *The Men of the Archangel*).

213. Vezi Z. Barbu, *Rumania*, în S. J. Woolf, ed., *European Fascism*, London, 1968, pp. 146—166; idem, *Psycho-Historical and Sociological Perspectives on the Iron Guard*, în S.U. Larsen ș.a., eds., *Who were the Fascists? Social Roots of European Fascism*, Bergen, 1980, pp. 379—394.

214. Menționată deja (vezi nota 104) și asupra căreia vom reveni.

215. Vezi *Romanian Nationalism*, în Peter F. Sugar, Ivo J. Lederer, eds., *Nationalism in Eastern Europe*, Seattle-London, 1969, pp. 373—395; *Fascism in Rumania*, în Peter F. Sugar, ed., *Native Fascism in the Successor States, 1918—1945*, ed. citată (1971), pp. 112—122. Din acest ultim studiu desprindem aceste considerații: „...Supraviețuitorii purgiilor [asasinarea lui C. Z. Codreanu și a camarazilor săi — n.n.] și-au asumat rolul de martiri și de răzbunători ai crimelor. Între 1938 și 1940, ei au devenit executorii «complicilor» lui Carol al II-lea, huligani și asasini destinați anihilării fizice a inamicilor mortali — evrei, comuniști și regaliști. În context, ei au abandonat idealismul lor și planurile pentru o reformă naționalistă a satelor, a fabricilor și a birocrației. Fasciștii români și-au pierdut identitatea politică originală și, cu aceasta, rațiunea lor politică de-a fi între sfârșitul lui 1938 și toamna lui 1940, când *Garda* a răpus pe inamicul său principal, Carol al II-lea, și a ajuns finalmente la putere" (*ibidem*, p. 118). Vezi, de același, *Fascism, Communism and the Jewish Question in Romania*, în Bela Vago, George L. Mosse, eds., *Jews and Non-Jews in Eastern Europe, 1918—1945*, New York-Jerusalem, 1974.

216. Cf. *The Background of Romanian Fascism*, în Peter F. Sugar, ed., *Native Fascism...*, pp. 101—111.

217. Vezi *Garda de Fier, Carol al II-lea și Hitler. Din istoria fascismului, monarhiei române și a politicii externe*, Chișinău, 1970, 344 p. (ed. originală, în limba rusă, Moscova, IMO, 1968, 328 p.).

218. Vezi *Fascismo Italiano e Guardia di Ferro*, în „Storia contemporanea" (Bologna), nr. 3/1972, pp. 505—548 și, îndeosebi, *La Guardia di Ferro*, în idem, nr. 3/1976, pp. 507—544, un interesant studiu critic privind literatura istorică română și străină consacrată legionarismului.

219. Vezi *The Rise of Fascism*, Berkeley-Los Angeles, 1969, pp. 181—193 (cap. *Anti-Semitism and Anti-Communism: The Iron Guard*).

220. Vezi Hugh Seton-Watson, *Eastern Europe between the Wars, 1918—1941*, ed. a II-a, Cambridge, 1946; Henry L. Roberts, *Rumania. Political Problems of an Agrarian State*, Yale, 1951; Henri Prost, *Destin de la Roumanie (1918—1954)*, Paris, 1954; René Ristelhueber, S. D. Spector, *A History of the Balkan Peoples*, New York, 1971; P. Shapiro, *Prelude to Dictatorship in Romania: The National Christian Party in Power, December, 1937-February, 1938*, în „Canadian-American Slavic Review", nr. 1/1974, pp. 45—88.

221. Vezi Carlo Sburlati, *Codreanu, il Capitano*, Roma, 1970; idem *Codreanu e la Guardia di Ferro*, Roma, 1977; Paul Guiraud, *Codreanu et la Garde de Fer*, Rio de Janeiro, 1966 (ed. orig. — Paris, 1940); Ewald Hibbeln, *Codreanu und die Eiserne Garde*, Siegen, 1984; Gerald F. Bobango, *Relegion and Politics: Bishop Valerian Trifa and His Time*, Boulder-New York, Columbia University Press, 1981. Vezi, în schimb, și Jean-Paul de Longschamp, *La Garde de Fer ou l'histoire d'une bande d'assassins*, Paris, 1975; Radu Ioanid, *The Sword of the Archangel. Fascist Ideology in Romania*, Boulder-New York, Columbia University Press, 1990. (Cf. și ediția în limba română, revăzută și completată de autor, *Sabia Arhanghelului Mihail. Ideologia fascistă în România*, București, Editura Diogene, 1994). Autorul, la care am mai făcut trimitere (vezi nota 32), pretinde că lucrarea sa, susținută mai întâi ca teză de doctorat la Universitatea din Cluj-Napoca, i-a fost refuzată la publicare în România, înainte de 1989 (?) În fond *Sabia Arhanghelului Mihail*... este un studiu modest, tezist și plin de accente cominterniste, autorul nedepășind, sub aspectul interpretării faptelor și fenomenelor, teoriile exprimate cândva de Lucrețiu Pătrășcanu, Antonio Gramsci sau Palmiro Togliatti, la care trimite cu insistență. În general, scena politică a României interbelice și a anilor de război capătă nuanțe apocaliptice în viziunea autorului, care, aidoma lui Mihail Roller, nu descoperă la „fasciștii" români (legionarii, și nu numai ei!) decât: naționalism, xenofobie, rasism,

antisemitism, cultul șefului suprem și al elitelor, misticism, anticomunism (?!), diversiune socială și — culmea descoperirilor! — imperialism (*Sabia Arhanghelului Mihail...*, p. 97). De asemenea, Mareșalul Antonescu este luat în discuție, el apărând — pe plan ideologic — drept ...continuator și, mai mult, traducător în practică al ideologiei fasciste legionare. Într-un atare context, autorul combate Războiul din Est cu noi trimiteri la Lucrețiu Pătrășcanu (*ibidem*, pp. 196—197) ori cu exagerările de rigoare ale istoricilor din Israel care se ocupă de „holocaustul" din România anilor 1940—1944 (*ibidem*, pp. 202—208). Nu putem să nu remarcăm că, din punctul de vedere al propagandei „științifice", Radu Ioanid l-a precedat — prin metodă și terminologie — pe Eduard Mezincescu, autorul mediocrului și falsificatorului opuscul *Mareșalul Antonescu și catastrofa României*, București, Editura Artemis, 1993. Cu totul recent, reputatul istoric american Keith Hitchins a surprins deficiența cărții lui Radu Ioanid (vezi Keith Hitchins, *Rumania, 1866—1947*, Oxford, Clarendon Press, 1994, p. 485).

222. Vezi *The Green Shirts and the others. A History of Fascism in Hungary and Rumania*, pp. 246—344 (în special).

223. Vezi *Die Legion „Erzengel Michael" in Rumänien...*, ed. citată, 558 p. (reprezintă vol. 83 în seria *Südosteuropaïsche Arbeiten*, editată de celebrul Südost-Institut din München).

224. Vezi Francesco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier, 1919—1941. Mistica ultranaționalismului*, București, Editura Humanitas, 1993, 383 p. (ed. originală: *La mistica del ultranacionalismo. Historia de la Guardia de Hierro. Rumania, 1919—1941*, Barcelona, 1989).

225. Nicholas M. Nagy-Talavera, *op. cit.*, p. 266.

226. *Ibidem*, p. 265.

227. *Ibidem*, p. 267 și urm.

228. *Ibidem*, p. 270.

229. *Ibidem*, p. 271.

230. *Ibidem*, p. 288.

231. *Ibidem*, p. 290.

232. *Ibidem*, pp. 293—294.

233. Cf. Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 13.

234. Cf. Armin Heinen, *op. cit.*, p. 322 și urm.

235. Nicholas M. Nagy-Talavera, *op. cit.*, p. 291.

236. *Ibidem*, p. 298.

237. *Ibidem*, p. 299.

238. *Ibidem*.

239. *Ibidem*, p. 301.

240. *Ibidem*, pp. 299—301.

241. *Ibidem*, p. 304.

242. *Ibidem*.

243. *Ibidem*, pp. 309—330.

244. *Ibidem*, pp. 329—330. Relativ la condițiile în care s-au produs asasinatele din noiembrie 1940 și rebeliunea din ianuarie 1941, cabinetul Antonescu a decis ulterior desfășurarea unor anchete, judecarea și pedepsirea celor vinovați, ca și publicarea rezultatelor în mai multe „cărți albe" (vezi Președinția Consiliului de Miniștri, *Pe marginea prăpastiei*, I—II, București, 1942; ed. a II-a — 2 vol., București, Editura Scripta, 1992; Comandamentul Militar al Capitalei, *Asasinatele de la Jilava..., Snagov și Strejnicul. 26—27 noiembrie 1940*, București, 1941; ed. a II-a — București, Editura Scripta, 1992). Propunem cititorului să confrunte cifrele comunicate de Eugen Weber, Nagy-Talavera ș.a. cu cele cuprinse în cotidianul bucureștean „Universul" din 25 februarie 1941 (mai precis: 4 638 de legionari arestați în București și 4 714 în țară) și în volumele respective (îndeosebi *Asasinatele...*). Dimitrie Groza (n. 1913),

de pildă, comandant al Corpului Muncitoresc Legionar în 1940—1941, participant activ la rebeliune, a dispărut după 24 ianuarie 1941, luând calea exilului în Germania, dar Bucureștii au cules informații despre el în sensul că... s-ar fi retras la Moscova (*ibidem*, pp. 11—12). Prin urmare, D. Groza a fost doar condamnat, în contumacie, dar *nu executat*, cum pretinde Nagy Talavera. Documentele adunate după rebeliune de Eugen Cristescu (șeful faimosului *SSI*) dezvăluiau rolul lui D. Groza în cursul evenimentelor, iar, dintr-o altă sursă, se desprindea că fruntașul legionar se „remarcase" în grevele de la Griviţa din februarie 1933, când era un comunist notoriu și că, apoi, își adusese oamenii în Corpul Muncitoresc Legionar (vezi Osobîi Arhiv, Moscova, fond 492, opis 1, dosar 26/1, f. 9 — după nota Siguranței din 1 februarie 1941). După cum se vede din interviul acordat, cu totul recent, chiar de d-l D. Groza d-lui Mircea Tarcea, președintele Asociației Foștilor Deținuți Politici din Județul Hunedoara, cel în discuție *nu a fost nicicând comunist* și că, după război, revenit în țară, a fost încarcerat 14 ani, fiind eliberat în 1964. Precizăm că noi înșine am apelat la informațiile menționate (cf. Kurt Treptow, Gh. Buzatu, eds., *„Procesul" lui Corneliu Zelea Codreanu (mai 1938)*, Iași, 1994, p. XLIV).

245. Vezi *Die Legion „Erzengel Michael" in Rumanien...*, ed. citată.

246. *Ibidem*, pp. 17—39.

247. *Ibidem*, pp. 40—113.

248. *Ibidem*, pp. 114—150.

249. *Ibidem*, pp. 151—256.

250. *Ibidem*, pp. 257—356.

251. *Ibidem*, pp. 357—379.

252. *Ibidem*, pp. 380—414.

253. *Ibidem*, pp. 415—463.

254. *Ibidem*, pp. 464—552.

255. *Ibidem*, p. 461.

256. Francisco Veiga, *op. cit.*, p. 10.

257. Armin Heinen, *op. cit.*, p. 382. Cf. și Francisco Veiga, *op. cit.*, p. 346 (se reproduce tabelul lui Heinen). Pentru cifrele respective, Heinen indică și numărul *cuiburilor legionare:* 3 495 în decembrie 1933; 4 200 în mai 1935; 12 000 în ianuarie 1937 și 34 000 în decembrie 1937 (Armin Heinen, *op. cit.*, p. 382).

258. Cf. Florin Constantiniu, *Garda de Fier — ieri și astăzi*, în „Timpul" (București), nr. 29/1993, p. 8.

259. Vezi Francisco Veiga, *op. cit.*, p. 163.

260. *Ibidem*, p. 10.

261. *Ibidem*, p. 78.

262. *Ibidem*, p. 79.

263. *Ibidem*, p. 257.

264. *Ibidem*, p. 261.

265. *Ibidem*, pp. 327—328.

266. *Ibidem*, p. 51.

267. Vezi *L'epoca delle rivoluzioni nazionali in Europa (1919—1945)*, vol. III, *Romania*, Roma, Edizioni Il Settimo Sigillo, 1990, cu o ediție în limba română și la care facem, în continuare trimiteri: *România în perioada revoluțiilor naționale din Europa (1919—1945)*, București, Editura SeMpre, 136 p. + ilustrații.

268. *Ibidem*, pp. 7—21.

269. *Ibidem*, pp. 27—40.

270. *Ibidem*, pp. 30—32.

271. *Ibidem*, pp. 44—71.

272. *Ibidem*, pp. 83—99, 111—115.

273. *Ibidem*, pp. 97—98.

274. Vezi, mai cu seamă, Keith Hitchins, *Rumania, 1866—1947*, pp. 416—425, 451—471; R. J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century*, London-New York, Routledge, 1994, pp. 107—118; Larry L. Watts, *Romanian Cassandra: Ion Antonescu and the Struggle for Reform, 1916—1941*, Boulder-New York, Columbia University Press, 1993 (vezi și ed. română — București, 1994); Kurt Treptow, *Corneliu Zelea Codreanu and Carol II*, în „Europa XXI", Iași, I—II/1992—1993, pp. 61—64; Misha Glenn, *The Rebirth of History. Eastern Europe in the Age of Democracy*, Harmondsworth, Penguin Books, 1993, pp. 96—117; Eric Hobsbawm, *Age of Extremes. The Short Twentieth Century. 1914—1991*, London, Michael Joseph, 1994, *passim*. Relevăm, de asemenea, că în cadrul celui de-al doilea Congres internațional de studii românești, organizat la Iași în iulie 1993 de către *Societatea pentru Studii Românești* din SUA, o secție specială a dezbătut problema *violenței și non-violenței în viața politică din România anilor 1937—1941* (referenți Larry Watts, Kurt Treptow, Ioan Scurtu și Gh. Buzatu.)

275. Vezi Iuliu Maniu, *Testament moral politic*, ediție Victor Isac, București, Editura Gândirea Românească, 1991; *Iuliu Maniu în fața Istoriei*, ediție Gabriel Țepelea, București, Editura Gândirea Românească, 1993; *Ion Mihalache în fața Istoriei*, ediție Ion Diaconescu și Gabriel Țepelea, București, Editura Gândirea Românească, 1994; Duiliu Sfințescu și colab., eds., *Corneliu Zelea Codreanu. 1899—1938*, ed. citată; *Horia Sima și raporturile lui cu Mișcarea Legionară. Documente*, ed. citată; *Testamentul lui Moța*, ed. citată (Timișoara, Editura Gordian, 1993, Colecția „Documente istorice sechestrate"); V. Arimia și colab., eds., *Istoria P.N.Ț. Documente, 1926—1947*, București, Editura ARC 2000, 1994; Marin Radu Mocanu, ed., *România — marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial*, I, București, 1994; Ioan Scurtu, ed., *România. Viața politică în documente. 1945*, București, 1994.

276. Vezi Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru Legionari*, vol. I, Timișoara, Editura Gordian, 1993 (ed. xeroprintată după cea originală — Sibiu, 1936, în Colecția „Documente istorice sechestrate"); Nistor Chioreanu, *Morminte vii*, Iași, Institutul European, 1992; Nae Tudorică, *În duhul adevărului. Mișcarea Legionară și Căpitanul așa cum au fost*, Bacău, Editura Plumb, 1993; Petre Țuțea, *Între Dumnezeu și Neamul Meu*, București, 1992; Mircea Eliade, *Memorii*, I—II, București, Editura Humanitas, 1991; idem, *Jurnal*, I—II, București, Editura Humanitas, 1993; Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, București, Editura Humanitas, 1992. După ocuparea României de către trupele sovietice și instalarea regimului comunist, legionarii au acționat pe cele mai diverse căi, până la lupta cu arma în mână, contra sovietizării și autorităților, iar în temnițele comuniste — pentru care au devenit „preferații" incontestabili! — s-au remarcat prin calități deosebite de rezistență și solidaritate umană (vezi, în acest sens Cicerone Ioniței, *Morminte fără cruci*, I—III, München-Freiburg, 1981—1985; Marcel Petrișor, *Memorii*, I, *Fortul 13. Convorbiri din detenție*, București, Editura Meridiane, 1991; Filon Verca, *Parașutat în România vândută. Mișcarea de rezistență, 1944—1948*, Timișoara, Editura Gordian, 1993; Ion Gavrilă-Ogoranu, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc. Din rezistența anticomunistă în Munții Făgăraș*, I, Timișoara, Editura Marineasa, 1993; Ana Maria Marin, *Prin poarta cea strâmtă*, Timișoara, Editura Gordian, 1993; Viorel Ghiorghiță, *Et ego. Sărata — Pitești — Gherla — Aiud. Scurtă istorie a devenirii mele*, Timișoara, Editura Marineasa, 1994; Petru Gheorgheoni, *Năzuințe și deznădejdi. Tragedia tineretului în epopeea neamului*, București, Editura Gândirea Românească, f.a.; D. Bacu, *Pitești — centru de reeducare studențească*, București, Editura Atlantida, 1991; Vladimir Dumitrescu, *Închisorile mele (Memorii)*, București, Editura Albatros, 1994. Referiri la rezistența legionarilor în lagăre și închisori, mărturii despre foști colegi de celulă, în N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991; Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre și închisori (Mărturii asupra unui veac zbuciumat)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991; Radu Ciuceanu, *Memorii*, I, *Intrarea în tunel*, București, Editura Meridiane, 1991; Ioan Ioanid,

Închisoarea noastră cea de toate zilele, I—IV, București, Editura Albatros, 1991—1994. (În vol. II se publică o listă a deținuților întâlniți la Pitești între 1954 și 1960, p. 259 și urm.) A se vedea însă și lucrările apărute în străinătate și privind tot perioada holocaustului comunist: Dumitru Gh. Bordeianu, *Mărturisiri. Din mlaștina disperării (Cele văzute, trăite și suferite, la Pitești și Gherla)*, Paris, Editura Mișcării Legionare, 1992; idem, *Gherla. Din mlaștina disperării*, Paris, Editura Mișcării Legionare, 1993; Virgil Mateiaș, *Anii de groază din România comunistă*, Madrid, 1991; Dr. Teofil Mija, *Am fost coleg și prieten cu Ionel Golea. Pentru memoria lui și a luptei comune*, Miami Beach, Editura Traian Golea, 1993 (Col. „Omul Nou", nr. 57). D. Bacu, precum cei mai mulți dintre memorialiști, se referă la miturile luliu Maniu și C. Z. Codreanu născute în anii prigoanei comuniste și întreținute de deținuții gulagurilor românești. Despre C. Z. Codreanu, autorul reține că *„devenise de-a lungul anilor de prigoană un simbol greu de clătinat din sufletul acelora dintre studenți care intraseră în închisoare tocmai pentru că acceptaseră să servească ideii lui de însănătoșire morală a neamului românesc. Amândouă aceste personalități* [luliu Maniu și C. Z. Codreanu] *simbolizau deci pentru tineret ceea ce neamul avea mai de valoare* [subl. ns.]" (*Pitești...*, p. 107).

277. O bibliografie sumară pe această temă în Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939—1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, p. 69 și urm.

278. Cf. Paul al României, *Carol al II-lea, Rege al României*, București, Editura Holding Reporter, 1991 (ed. orig. — London, Methuen, 1988). Același a editat o scriere inedită a lui Carol al II-lea, definitivată în 1945 (cf. *În zodia Satanei. Reflexiuni asupra politicii internaționale*, București, Editura Universitaria, 1994). Pe parcursul mai multor pagini, ex-Regele a relatat — în varianta sa — activitățile „Gărzii de Fier" „nazifile" (sic!) și a justificat măsurile luate împotriva-i (*ibidem*, pp. 90—96, 131—133). Ca unul care am cercetat integral *Jurnalul* fostului Suveran pentru anii 1937—1943 ori am editat fragmente din respectivul document (cf. Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991, pp. 36—47), remarcăm, cu surprindere, că dintre filele originalului legatarii testamentari au sustras unele capitole, inclusiv — dacă nu mai ales ?! — cele privind execuția lui C. Z. Codreanu !!! Beneficiem, în schimb, de mărturiile Regelui din zilele „procesului" din mai 1938 (cf. Kurt Treptow, Gh. Buzatu, *„Procesul" lui Corneliu Zelea Codreanu...*, pp. 244—245).

279. Cf. *Istoria Mișcării Legionare scrisă de un legionar*, ed. citată (București, 1993).

280. Cf. *Menirea naționalismului*, București, Editura Vremea Inex, 1993 (Col. „Fapte, idei, documente") (vezi nota 122).

281. Timișoara, Editura Gordian, 1993—1994.

282. Pentru un bilanț istoriografic, vezi Walter Laqueuer, *Fascism. A Reader's Guide*, ed. citată, p. 217 și urm.; Teodor I. Amon, *Guardia di Ferro*, ed. citată.; I. Agrigoroaiei, *Noi rezultate în analiza critică a fascismului în România*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»", Iași, t. IX/1972, pp. 511—522.

283. Cf. *De la Restaurație la dictatura regală. Din viața politică a României, 1930—1938*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976.

284. Cf. *România după Marea Unire*, I, *1918—1933*; II, *1933—1940*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986—1988.

285. Cf. *Dictatura regală (1938—1940)*, București, Editura Politică, 1970; idem, *Sistemul partidelor politice din România. 1919—1940*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

286. Cf. Regimul politic în România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976.

287. Cf. *Istoria Românilor — de la origini până în zilele noastre*, ed. a III-a, București, Editura Humanitas, 1992 (ed. orig. — München, 1984). Reținem aceste rânduri, astăzi depășite, din sinteza apreciatului istoric: „Deși începuturile mișcării legionare datează din anii 1922—1923, când

C. Z. Codreanu a înființat mai întâi Asociația Studenților Creștini, apoi, împreună cu profesorul ieșean A. C. Cuza, Liga Apărării Național-Creștine (LANC), alcătuirea sa definitivă a avut loc abia în 1927, când a luat ființă Legiunea Arhanghelului Mihail, cunoscută după 1930 și sub denumirea de Garda de Fier; naționalistă, antisemită, antioccidentală, promovând un spirit mesianic, un elitism și un cult al conducătorului care nu existaseră până atunci în gândirea sau în viața politică românească, Garda avea toate trăsăturile mișcărilor de extremă dreaptă contemporane ei. Deși originile și ascensiunea legionarismului se explică în primul rând prin cauze interne, care nu erau legate sau influențate de nazism sau fascism, este totuși limpede că ascensiunea sa a fost favorizată de continua alunecare spre dreapta a vieții politice europene și de sprijinul direct sau indirect pe care l-a primit de peste hotare" (p. 209).

288. Vezi, de exemplu, Emilian Bold, Ion Agrigoroaiei, *Partidele politice burgheze din România (1918—1940)*, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza", 1977, pp. 170—180.

289. Cf. Dragoș Nițipir-Zamfirescu, *Legionarismul românesc — fenomen de extrema dreaptă. Sincronism european și aspecte specifice*, București, Universitatea din București, 1994, 30 pag. dact.

290. Unele au dispărut între timp.

291. Volumele 1—3 și 5—12, București, 1990—1994.

292. Apare la Timișoara, Editura Gordian, 112 numere în anii 1990—august 1995. Director: Ovidiu Guleș; redactori — Mihaela Marin, Emil Lungu, Adrian Onea și Radu Dan Vlad.

293. Apare, din martie 1992, la București, cu mențiunea: „Publicație a noii generații", editor: *Mișcarea pentru România*, redactor-șef — Dan Dungaciu. Apărute 45 de numere în perioada martie 1992—martie 1995.

294. Au apărut patru numere: nr. 1/ianuarie-martie 1993; nr. 2/aprilie-iunie 1993; nr. 3/iulie septembrie 1993 și 4/1994. Editor: Dr. Șerban Milcoveanu.

295. A apărut un singur număr, cu mențiunea „Ziar al Mișcării Legionare" — Legiunea Arhanghelului Mihail — Garda de Fier" (1991). Bănuim că a fost un număr pirat, prin care se urmărea compromiterea unor grupări politice din România (?!)

CUPRINS

Argument 5

PARTEA A IV-A
ÎN CULISELE SERVICIILOR SECRETE

Capitolul 17 ANGLIA 9
Capitolul 18 STATELE UNITE ALE AMERICII 19
Capitolul 19 FRANȚA 29
Capitolul 20 URSS 47
Capitolul 21 GERMANIA 73
Capitolul 22 ROMÂNIA 89
ANEXE (I—II) 128
Capitolul 23 ALTE SERVICII SECRETE 215

PARTEA A V-A
UN RĂZBOI NEORTODOX — PREMISE ȘI DESFĂȘURĂRI

Capitolul 24 DIN SECRETELE PROTOCOLULUI SECRET DIN 23 AUGUST 1939/
PROBLEMATICĂ ȘI ISTORIOGRAFIE 225
Capitolul 25 PROBLEMA OPȚIUNII ROMÂNIEI ÎN IUNIE 1940
REFLECTATĂ ÎN MEMORIALISTICA UNOR ACTORI
AI EVENIMENTELOR 239

PARTEA A VI-A
ARHIVE SECRETE — SECRETELE ARHIVELOR

Capitolul 26 ÎN ARHIVELE *KGB*-ULUI: PE URMELE MAREŞALULUI ANTONESCU 271
ANEXE (I—II) 281
Capitolul 27 *SSI*-UL PĂTRUNDE SECRETELE *NKVD*-ULUI 293
ANEXĂ 296
Capitolul 28 N. TITULESCU: REGĂSIREA ARHIVEI PERSONALE, „PIERDUTĂ“
ÎN VÂLTOAREA RĂZBOIULUI 309
ANEXĂ 313

PARTEA A VII-A
SPIONAJ LA PARALELA 45°

Capitolul 29 NOI CONTRIBUŢII LA INVESTIGAREA OPERAŢIUNII „AUTONOMUL“
(1943—1945) 335
DOSARUL OPERAŢIUNII „AUTONOMUL“ 343
Capitolul 30 REAPARIŢIA LUI DE CHASTELAIN, CU MAI MULTE DOCUMENTE
SURPRINZĂTOARE 375
ANEXE (I—IV) 389

PARTEA A VIII-A
RĂZBOI PSIHOLOGIC

Capitolul 31 ROMÂNIA ŞI „RĂZBOIUL UNDELOR“ (1943—1944) 411

PARTEA A IX-A
ISTORIE ŞI ISTORIOGRAFIE

Capitolul 32 MIŞCAREA LEGIONARĂ ÎN FAŢA ISTORIEI ŞI A ISTORICILOR 429

CONTENTS

Introductory Note 5

PART FOUR
THE BACKSTAGES OF SECRET SERVICES

Chapter 17 ENGLAND 9
Chapter 18 THE UNITED STATES OF AMERICA 19
Chapter 19 FRANCE 29
Chapter 20 USSR 47
Chapter 21 GERMANY 73
Chapter 22 ROMANIA 89
ANNEXES (I—II) 128
Chapter 23 OTHER SECRET SERVICES 215

PART FIVE
AN UNORTHODOX WARFARE: BACKGROUNDS AND DEVELOPMENTS

Chapter 24 FROM THE SECRETS OF THE SECRET PROTOCOL OF AUGUST 23, 1939 — TOPICS AND HISTORIOGRAPHY 225
Chapter 25 ROMANIA'S OPTION OF JUNE 1940 AS MIRRORED IN THE MEMOIRS OF SOME PROMINENT FIGURES OF THE EVENTS 239

PART SIX
SECRET ARCHIVES — SECRETS OF ARCHIVES

Chapter 26 IN THE *KGB* ARCHIVES: DOCUMENTS ON MARSHAL ANTONESCU 271
ANNEXES (I—II) 281
Chapter 27 *SSI* GOES INTO *NKVD* SECRETS 293
ANNEXE 296
Chapter 28 N. TITULESCU: RECOVERY OF HIS PERSONAL ARCHIVE, 'LOST' IN THE HEAT OF WAR 309
ANNEXE 313

PART SEVEN
ESPIONAGE AT PARALLEL 45°

Chapter 29 NEW CONTRIBUTIONS TO THE INVESTIGATION OF OPERATION 'AUTONOMOUS' (1943—1945) 335
OPERATION 'AUTONOMOUS' FILE 343
Chapter 30 DE CHASTELAIN COMES BACK. MORE AMAZING DOCUMENTS 375
ANNEXE (I—IV) 389

PART EIGHT
PSYCHOLOGICAL WARFARE

Chapter 31 ROMANIA AND THE WIRELESS WARFARE (1943—1944) 411

PART NINE
HISTORY AND HISTORIOGRAPHY

Chapter 32 THE LEGIONARY MOVEMENTS FACING HISTORY AND HISTORIANS 429

9500

Apărut: 1995

CULEGERE ŞI PAGINARE COMPUTERIZATĂ:
EDITURA ENCICLOPEDICĂ

Tiparul executat la:
Imprimeria „ARDEALUL" Cluj
com. nr. 481

Cercetător științific — Centrul de Istorie și Civilizație Europeană din cadrul Filialei Iași a Academiei Române. Redactor șef al publicației „Europa XXI". Coordonator al seriei *Românii în istoria universală* (30 volume, 1986—1995). Specialist în istoria celui de-al doilea război mondial. Stagii de documentare în bibliotecile și arhivele străine (S.U.A., Marea Britanie, Rusia, Germania), participări la colocvii și congrese internaționale de istorie. Lucrări: *Dosare ale războiului mondial, 1939—1945* (1978), *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929* (1981, teză de doctorat, Premiul Academiei Române), *Al doilea război mondial și România. O bibliografie* (1981, în colaborare), *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial, I* (1988), *Mareșalul Antonescu în fața istoriei, I—III* (1990—1992, ediție în colaborare), *România cu și fără Antonescu* (1991). *Războiul mondial al spionilor, 1939—1989* (1991), *„Procesul" lui C. Z. Codreanu* (1994, în colaborare), *România și războiul mondial din 1939—1945* (1995). Sub tipar: *Românii în arhivele Kremlinului*. Coordonare: *N. Iorga — Omul și opera*, I—II (1971, 1994, în colaborare); *Anglo-Romanian Relations after 1821* (1983); *Titulescu și strategia păcii* (1982); *Actul de la 23 august 1944 în context internațional* (1984), *Geopolitica*, I (1994, în colaborare). Studii în diverse publicații de istorie din țară și din străinătate. Emisiuni radio/t.v., activitate publicistică.

9500

ISBN 973-45-0117-8